

*Кароматулло
Мирзоев*

ДАР ОРЗУИ ПАДАР

**Кароматулло
Мирзоев**

ДАР ОРЗУИ ПАДАР

*Дар орзуи падарам,
ман.*

ПОВЕСТЬ ВА ҲИКОЯҲО

Душанбе
«Адиб»
1990

Повестяхо

Мухаррир *Тӯҳфа Расулӣ*

Мирзоев Кароматулло.

М 65 Дар орзуи падар. Повесть ва ҳикояҳо.— Душанбе: Адиб, 1990, 400 саҳ.

ISBN 5 — 8362 — 0175 — 7

Дар китоби нависандаи шинохтаи тоҷик Кароматулло Мирзоев повестҳои «Дар орзуи падар», «Дарди ишқ», «Шабе дар Кабудҷар» ва як силсила ҳикояҳои марғубу шавқангез гирд омадаанд.

Мавзӯи осори адиб аз масъалаҳои оила, муносибати падару модар ва кӯдакони онҳо баҳс мекунад, ки дар баҳри зиндагӣ ба талотумҳои он дучор шуда, ҳар кадоме соҳили муроди худро меҷӯяд.

Мирзоев Кароматулло

Мечты об отце.

В новой повести Кароматулло Мирзоева — видного таджикского прозаика, автора ряда книг нравственного содержания, рассказывается о семье и семейных отношениях, разводах, покинутых детях, их горькой судьбе.

Рассказы как бы дополняют повесть. Они о разбитых жизнях, о том, как важно не потерять честь смолоду, как охранить нравственные традиции.

М $\frac{4702540201 - 58}{М 503(12) - 90}$ 5 — 90

ББК 84 Тоҷик 7—44

ISBN 5—8362—0175—7

© Нашриёти «Адиб», 1990

1987

ДАР ОРЗУИ ПАДАР

Ба ёди бародарам Амонӣ

Нозимӣ бо димоғи сӯхта аз кор баргашт. Кавокҳо-яш овезон, пеши чашмонаш ожангҳо афтода, сараш урьён, аз афташ кулоҳаш дар идора мондааст, фаромӯш кардааст. Пайкараш ҳам ба пеш ҳам зада, гӯё бо асо роҳ мерафта бошад, дар зери бағалаш ҳамон чузвдони чармини сурхи наваш... Ӯ бо ҳамин ҳол аз назди Мехрубон, ки ба пешвозаш ба долон баромада буд, гузашт, ба саломаш алек нагуфт, мисли ҳарруза вайро оғуш кашида, бо қадаш баробар бардошта, аз рухсораҳояш бўсида, меҳрубониаш накард.

— Додо, — Мехрубон пешаш давид.

Падар ба ӯ эътибор надод, гӯё вайро намедид. Ба хучрааш даромад ва дарро саҳт пӯшид. Мехрубон паси он монд... Лаҳзаю дақиқаҳо мегузаштанд. Ӯ аз ҷояш намечунбид. Сақф ва деворҳои баланд-баланди хонашон ба хаёли Мехрубон тира, сиёҳ, ваҳмовар тофтанд.

— Оча, ҷой дам кардед? — меҳост ба монанди ҳарруза баъди аз кор омадани падар сари дастархон нишинанд.

— Заҳр меҳӯрем, бачам, заҳр, — ҷавоб дод ӯ ва дар ошхона аз қаҳр табакро бо дег, чумчаро ба табак зада «кор» мекард. Мехрубону хоҳаракаш Мижгон дар ҳайрат афтода буданд: ба падару модари онҳо чӣ гап шуда бошад? Чаро чанд рӯз боз алови ҷанг дар хонаи онҳо хомӯш не, бо ҳам гап наmezананд, гӯё аз забон мондаанд.

Боз лаҳзаҳо, дақиқаҳо рафтанд. Мушарраф аз ошхона берун шуда, бошаст сӯи хучраи Нозимӣ давид, дари хонаи ӯро кушод... Алови ҷангу хархаша фурузонтар гашт, бо ҳам дарафтоданд, яке аз дигаре балантар дод мезад, фаръед мебардошт, якдигарро дашном медоданд...

— Чӣ кор кардӣ? — мушташро ба сараш мезад шав-

ҳараш. — Шарм надоштӣ? Ба вай часпидӣ? Тамошобин гун кардӣ?...

— Дилат сӯхт? Шарманда шуд, мегӯӣ? Нағз на-шуд? Ҳолӣ ин ҳеҷ гап не, ман вая ба ин рӯзаш наме-монам, мекушам, шармандаи бозори маҳшар мекунам, — оташинтар мешуд Мушарраф. Суханҳои дар умраш ба шавҳар нагуфта ба забонаш омаданд.

Мехрубону Мижгон аз хаёли падару модар рафта буданд. Ҳар ду паҳлуи якдигар, болои гилем ёзида, дастҳо зери сар хобашон бурд. То кай падару модар бо ҳам ҷанг карданд, онҳо намедонистанд. Вақте аз хоб бедор шуданд, ки сахар шуда буд. Алови ҷанг ҳа-нӯз фурузон. Нозимӣ аз ҳучрааш берун шуд. Мехрубон боз бо сари ҳам пеши роҳаш омад. Аммо чашмони вай-ро гӯё парда гирифта буд, намедид фарзандҳояшро, хо-наю дар, Мушаррафро, ҳеҷ ҷойро!.. Чомадоне дар даст аз дар берун шуд. Шаб, рӯзи дигар ҳам наомад ӯ. Чаш-ми Мижгон, Мехрубон ба роҳи падар чор. Боз шабҳо, рӯзҳо гузаштанд. Хафаю маъюс буданд азизгҳои Му-шарраф...

Мехрубонро падараш бо худ омӯхт карда буд, ҳам-рахаш меҳобид. Баъзе шабҳо падари Мехрубон дер ме-омад, қарибҳои ними шаб. Навбатдор мешуд, газета мебаровард, як газетаро аз аввал то охир худаш ме-хондааст, сатр ба сатр, ҳичо ба ҳичо, то ҳарфе наафтад. Мехрубон то падар омадан намехуфт... Даруни ҷойгаҳ менишаст, гӯшаш ба ҷониби дар. Ҳамин, ки садое мешу-нид, «додом омаданд, хезед, оча!» мегуфт ӯ. Ба сӯи дар медавид, чапак мезад, суруд меҳонд, дарро кушо-да ҷузвдонро аз дасти ӯ мегирифт. Мушарраф ҷой дам мекард, дастархон мегустурд.

Мехрубон ҳам паҳлуи падар, нону ҷой меҳӯрданд онҳо. Ба вай ҳамаи қору гапи онрӯзаи хонаашонро «ха-бар» мекашид, сирре пӯшида намонд, бо кадом ҷӯ-рахояш бозӣ ва даводав карданҳояшро ҳам ба падар мегуфт... Баъд ором мешуд, хобаш мебурд.

Рӯзе Мехрубон мешунид, ки шаб падараш навбат-дор аст, ӯро ҳам мегирифт, илтиҷо мекард аз ӯ, ки бар-вақттар ояд, барвақттар...

Аз ҷанҷол бардошта, аз хона баромада рафтани Но-зимӣ рӯзҳои зиёде гузашт. Ӯ дигар намеомад. Гӯё хоби писаракашро ҳам бурда буд. Ба хаёли Мехрубон, ки падараш навбатдор асту меояд, хобаш мебурд. Бо ха-ёли падар бедор мешуд, ба паҳлуаш менигарист. Ме-

дид, ки $\bar{u}$ нест, хичил мегашт, хеста сари ҷойгаҳаш ме-
нишаст, ба тарафи дар $\bar{g}$ ш медод, бо умеде, ки хо-
ло садои занг баланд гашта падараш меояд, бо уме-
де, ки модар ҷой дам карда дастархон паҳн мекунад
ва пеши падараш нишаста ба $\bar{u}$ боз «хабар мекашад»,
ме $\bar{g}$ яд, ки дигар наравад, модараш бо вай ҷанг наме-
кунад...

Меҳрубон баъзан ба паси мизи кории падар ме $\bar{g}$ -
зашт, болои курсича баромада ба сурати $\bar{u}$, ки даруни
чорҷубаи зарҳалини тани девор буд, менигарист, ме $\bar{g}$ -
рифт онро, ме $\bar{b}$ усид, ба чашмонаш мемолид, ба санду-
қи синааш паҳш карда «додочонакам» гуфта овоз ме-
баровард. Суратро ба ҷояш монда телефонро пеш мека-
шид, $\bar{g}$ шакро мебардошт, ба падараш, ба ҷои кори $\bar{u}$
сим задан ме $\bar{h}$ ост, вале ақлаш намегирифт, рақамҳои
онро чапаю роста бо ангуштонаш тоб медод, муроде
ҳосил намешуд. Пеш аз ҷанҷолашон модараш ҳар рӯз
чанд бор бо ҳамин телефон бо падараш гап мезад. Меҳ-
рубонро ҳам ҷеғ зада «додоят» гуфта $\bar{g}$ шакро ба $\bar{u}$ ме-
дод. Вай онро ба $\bar{g}$ шаш саҳт паҳш карда «додо, додо-
ҷон, хона биёед, тез биёед», ме $\bar{g}$ фт. Гоҳо ҳангоми рӯи
хона давида бозӣ карда гаштани Меҳрубон садои занги
телефон баланд мешуд. $\bar{u}$ $\bar{g}$ шакро мебардошт, овози
падарашро мешунид «оча, додом, додочонам!» модараш-
ро ёфта меовард... Вале телефон акнун ҳомӯш, $\bar{g}$ ё ях
бастааст, садое намедихад.

Ҳамроҳи модар Меҳрубон ба ҷои кори падараш ҳам
рафтааст. Идораи газета аз хонаи онҳо дур не. Дар миё-
ни роҳи калон, баъд бинои баланди хонаи маданият,
боғи себзор, дар оғӯши ана ҳамин дарахтон ҷойгир аст.
Аммо барои Меҳрубон барин бачаи хурдсол аз ҳа-
мин роҳи калон гузаштан осон не. Мошин бисъ-
ёр, муру малах барин, думаш асло канда намешавад.
Ғув-ғув мегузаранд мошинҳо. Чанд рӯз боз хаёли Меҳ-
рубон ба ҳамин роҳ, бинои баланди хонаи маданият,
байрақҳои алвонии болои он... Тарҳи роҳ мекашид, пе-
ши падар, ба ҷои кори вай рафтани, дар орзуе, ки па-
дарашро ёбад, аз дасташ дорад, сар надихад, гирифта
хонаашон орад.

— Оча, додом кай меоянд? — Аз модараш пурсид
Меҳрубон.

— Наеояд дигар, раҳаш сиёҳ, паяш канда шуда
рафт.

— Дуои бад накунед додома.

— Вай додони ту намешавад.

— Додони худам мешавад.

— Шахноз додоятро гирифт.

— Ман вай Шахноза дигар хонаамон омадан намемонам, пеш мекунам...

— Худоё, чашмам кӯр мешуд, ки вайро намедидам. Аз кучо омада ғами мана хӯрд ҳамон рӯз... Рӯзама сиёҳ кард вай, зиндагима барбод дод. Ҷавонмарг шавад, рӯз набинад...

Нав ба мактаб ба кор рафта буд. Касеро намешинохт, зиқ хафаю маъюс, бедимоғ мегашт. Дилаш танг, пилишки сӯзан барин мешуд.

Ҳамон рӯз ба вай фармуда буданд, ки то анҷоми дарсҳо назди дари даромад нишинад, ба хонандагон назорат кунад, нагузорад, ки онҳо беодобӣ кунанд. Аз миёни якуним-ду соат гузашта буд, ки писари ҳамсоя тозон наздаш омад. Хаёлаш парешон, гуфт, ки Меҳрубон касал шудааст. Ҷон аз дасту пояш баромад. Мудирӣ хочагии мактаб Рамазон наменамуд. Аз кӣ ҷавоб пурсад? Ба саҳни ҳавлии мактаб, ба назди холаи Хичолат давид. Ў бо ҷорӯби дастадарозе хазонҳои тағи хавозаҳои токро мерӯфт.

— Хола, бачаам касал шудааст...

— Чӣ кор кунам?

— Ба ҷои ман... — ба гуфтани давоми суханаш ҷуръат накард.

— Наметавонам, — ба рӯяш нигоҳ накарда ба гирду пеш ҷорӯб мезад холаи Хичолат.

Ба атроф бо чашми ҷор нигарист. Ҳамин хангом лаънат меҳонад ба он лаҳзаҳо, аз кучое ҳамин духтари хушрӯй, хушрӯй нашуда мемурад, пайдо шуд. Парешонхотирии вайро ҳис кард. «Чӣ гап шудааст?» пурсид.

Ин духтарро ӯ дар мактаб аз ин пеш ҳам дида буд. Хушлибос мегардад. Холо ҳам дар бараши куртаи ҳарирӣ сабз, бандҳои дасташ то бозувон аз тағи он намоён. Тӯпиаш зардӯзӣ, пуришишила, чунин тӯпии зеборо надида буд, чи хеле меғӯянд, ба хироҷи мамлакат меарзиндагӣ. Дар пойҳояш туфлии симдӯзии гулдор, мӯйҳои майдабофташ ба пошнаи пойҳояш меҳамиданд, сип-сиёҳи шабгун. Чашмонаш пури сурма, ба абрувонаш ўсма кашида буд. Лабонаш арғувонӣ, дилкаш зебо... Хуллас ӯ гул барин буд, ниҳоли нозук, худо гирадаш ба ҳамон гул барин буданаш... Ҳама ҳавасманди рӯи ӯ, меҳохӣ, бо вай ҳамгап шавӣ, ба суханаш гӯш диҳӣ. Но-

маш ба симо, гашту гузораш муносиб — Шахноз. Ҷ роҳ-
бари дастаи ҳаваскорони мактаб. Худаш раққоса, аз
ракс дарс медодааст...

Ана ҳамин Шахноз ҳоло назди вай меистод.

— Бачаҳакам бемор, хоҳар, аз хона хабар оварданд,
касе намеебам, ки ба ҷоям истад, — алами дилашро
гуфт ба вай.

— Равед, апа, ман ба ҷоятон меистам.

— Шумо ба ҷои ман дар таги дар меистед? — бо-
вар накард Мушарраф.

— Ҳа равед. Ман ба ҷоятон меистам. — Ӯ ба суи
курсичаи дами дари даромади синфхонаҳо равон шуд,
ба ҷои Мушарраф нишаст.

Ҳамин тавр, бо одаме, ки як умр аз дасти вай ай-
шаш талх гашт, шинос шуд, шиносӣ бо рӯзи сиёҳ, бо
бахти бадаш. Аз вай аз замин то осмон хурсанд буд.
Шаб пеши шавҳараш намедонист аз кадом ҷихат Шах-
нозро таъриф кунад. Либоспӯшиҳояш, ҳарфаш, суҳа-
наш, ҳуснаш дар забони ӯ. Дар ҷавоб шавҳар хомӯш
буд, дар асл ба вай меҳандидаасту Мушарраф беҳа-
бар. Беҳуда ғамхор нашуда будааст, ин духтар, ме-
донистааст ӯро.

Ҳамин некии Шахнозро фаромӯш накард. Дар мак-
таб, дар ҳама ҷо, пеши худию бегона таъриф кард, рӯ-
зе набуд, ки бо ӯ вонаҳӯрда аз мактаб баргардад. Ба
вай гуфт: «Ман миннатдорам аз ту, Шахноз». Шахноз
ҳам, ки бо вай роҳи наздикӣ, дӯстӣ мечустааст, муҳибу
меҳрубонтар гашт, аз таги пӯшташ даромад, дар ғами
ҷони ӯ шуд, барои Меҳрубон ҷемпери пашмини гулдор
бофт, пулашро доданӣ шуд Мушарраф, ба бало монд.
«Бас кунед, апа, бас!» Қаҳраш омад. Ба Мушаррафи
содада гуфт, ки агар хоҳад, ба ӯ ҷемперу ҷӯроббофи ме-
омӯзад. «Кошкӣ», — хурсанд шуд. Асбобҳои ҷемпер-
бофиашро Шахноз ба ӯ дод, ба ӯ ҳунаро омӯхт. Аз па-
си Мушарраф кашола шуда хонааш ҳам меомад... Баъ-
зан шабҳо ҳамроҳаш мекуфт. Гоҳе Мушарраф даф ме-
зад, ӯ мераксид, аз рақсҳои ҳаловат мебурд. «Зинда-
гии бедилхушия чӣ мекунӣ?» — меҳандид. Аз паи ҷу-
нин роҳат, дилхушиҳо нашуда мемурад, дили базмонаш,
сабукаш дар хок, он кайфиятҳо барояш заҳр шуданд,
заҳри котил...

Ба дили Меҳрубону Миҷгон ҳам роҳ ёфт ин дух-
тар. Дар қаду басташон мемурад мезист, бо забон ме-
лесид онҳоро. Чигаргушаҳояш гирди ӯ печон, мӯйҳои

— Вай додои ту намешавад.

— Додои худам мешавад.

— Шахноз додоятро гирифт.

— Ман вай Шахноза дигар хонаамон омадан намемонам, пеш мекунам...

— Худоё, чашмам кӯр мешуд, ки вайро намедидам. Аз кучо омада ғами мана хӯрд ҳамон рӯз... Рузама сиёҳ кард вай, зиндагима барбод дод. Чавонмарг шавад, рӯз набинад...

Нав ба мактаб ба кор рафта буд. Касеро намешинохт, зиқ хафаю маъюс, бедимоғ мегашт. Дилаш танг, пилишки сӯзан барин мешуд.

Ҳамон рӯз ба вай фармуда буданд, ки то анҷоми дарсҳо назди дари даромад нишинад, ба хонандагон назорат кунад, нагузорад, ки онҳо беодобӣ кунанд. Аз миён якуним-ду соат гузашта буд, ки писари ҳамсоя тозон наздаш омад. Хаёлаш парешон, гуфт, ки Мехрубон касал шудааст. Чон аз дасту пояш баромад. Мудирӣ хоҷагии мактаб Рамазон наменабуд. Аз кӣ ҷавоб пурсад? Ба саҳни ҳавлии мактаб, ба назди холаи Хичолат давид. Ё бо ҷорӯби дастадарозе хазонҳои таги хавозаҳои токро мерӯфт.

— Хола, бачаам касал шудааст...

— Чӣ кор кунам?

— Ба ҷои ман... — ба гуфтани давоми суханаш ҷуръат накард.

— Наметавонам, — ба рӯяш нигоҳ накарда ба гирду пеш ҷорӯб мезад холаи Хичолат.

Ба атроф бо чашми ҷор нигарист. Ҳамин ҳангом лаънат меҳонад ба он лаҳзаҳо, аз кучое ҳамин духтари хушрӯй, хушрӯй нашуда мемурад, пайдо шуд. Парешонхотирӣ вайро ҳис кард. «Чӣ гап шудааст?» пурсид.

Ин духтарро ӯ дар мактаб аз ин пеш ҳам дида буд. Хушлибос мегардад. Ҳоло ҳам дар бараш куртаи ҳарирӣ сабз, бандҳои дасташ то бозувон аз таги он намоён. Тӯпиаш зардӯзӣ, пуршилшила, чунин тӯпии зеборо надида буд, чи хеле мегӯянд, ба хироҷи мамлакат меарзиндагӣ. Дар пойҳояш туфлии симдӯзии гулдор, мӯйҳои майдабофташ ба пошнаи пойҳояш меҳамиданд, сип-сиёҳи шабгун. Чашмонаш пури сурма, ба абрувонаш ўса кашида буд. Лабонаш аргувонӣ, дилкаш зебо... Хуллас ӯ гул барин буд, ниҳоли нозук, худо гирадаш ба ҳамон гул барин буданаш... Ҳама ҳавасманди рӯи ӯ, меҳохӣ, бо вай ҳамгап шавӣ, ба суханаш гӯш диҳӣ. Но-

маш ба симо, гашту гузораш муносиб — Шаҳноз. Ҷ роҳ-
бари дастаи ҳаваскорони мактаб. Худаш раққоса, аз
ракс дарс медодааст...

Ана ҳамин Шаҳноз ҳоло назди вай меистод.

— Баҷаҳакам бемор, хоҳар, аз хона хабар оварданд,
касе намеебам, ки ба ҷоям истад, — алами дилашро
гуфт ба вай.

— Равед, апа, ман ба ҷоятон меистам.

— Шумо ба ҷои ман дар тағи дар меистед? — бо-
вар накард Мушарраф.

— Ҳа равед. Ман ба ҷоятон меистам. — Ӯ ба суи
курсичаи дами дари даромади синфхонаҳо равон шуд,
ба ҷои Мушарраф нишаст.

Ҳамин тавр, бо одаме, ки як умр аз дасти вай ай-
шаш талх гашт, шинос шуд, шиносӣ бо рӯзи сиёҳ, бо
бахти бадаш. Аз вай аз замин то осмон хурсанд буд.
Шаб пеши шавҳараш намедонист аз кадом ҷиҳат Шаҳ-
нозро таъриф кунад. Либоспӯшиҳояш, ҳарфаш, суҳа-
наш, ҳуснаш дар забони ӯ. Дар ҷавоб шавҳар хомӯш
буд, дар асл ба вай меҳандидаасту Мушарраф беҳа-
бар. Беҳуда ғамхор нашуда будааст, ин духтар, меҳ-
нистааст ӯро.

Ҳамин некии Шаҳнозро фаромӯш накард. Дар мак-
таб, дар ҳама ҷо, пеши худӣю бегона таъриф кард, рӯ-
зе набуд, ки бо ӯ вонаҳӯрда аз мактаб баргардад. Ба
вай гуфт: «Ман миннатдорам аз ту, Шаҳноз». Шаҳноз
ҳам, ки бо вай роҳи наздикӣ, дӯстӣ меҷустааст, муҳибу
меҳрубонтар гашт, аз тағи пӯшташ даромад, дар ғамӣ
ҷони ӯ шуд, барои Меҳрубон ҷемпери пашмини гулдор
бофт, пулашро доданӣ шуд Мушарраф, ба бало монд.
«Бас кунед, апа, бас!» Қаҳраш омад. Ба Мушаррафӣ
содда гуфт, ки агар хоҳад, ба ӯ ҷемперу ҷӯроббофӣ ме-
омӯзад. «Кошкӣ», — хурсанд шуд. Асбобҳои ҷемпер-
бофнашро Шаҳноз ба ӯ дод, ба ӯ ҳунаро омӯхт. Аз па-
си Мушарраф кашола шуда хонааш ҳам меомад... Баъ-
зан шабҳо ҳамроҳаш меҳуфт. Гоҳе Мушарраф даф ме-
зад, ӯ мерақсид, аз рақсҳои ҳаловат мебурд. «Зинда-
гии бедилхушия чӣ мекуни?» — меҳандид. Аз паи ҷу-
нин роҳат, дилхушиҳо нашуда мемурд, дили базмошно,
сабукаш дар хок, он кайфиятҳо барояш заҳр шуданд,
заҳри котил...

Ба дили Меҳрубону Миҷгон ҳам роҳ ёфт ин дух-
тар. Дар қаду басташон мемурду мезист, бо забон ме-
лесид онҳоро. Ҷигаргушаҳояш гирди ӯ печон, мӯйҳои

сип-сиёҳи зебо, зулфони бари рухсораҳояшро ғоз медоданд, сумкачаи чармини сиёҳи ўро, ки ба китфаш овезон буд, мегирифтанд, мекушоданд, дарунашро мекофтанд. Ў ба онҳо чизе намегуфт, сарзанишашон намекард, аз рухсораҳояшон мебӯсиду мебӯсид...

Либосҳояш ранги ба ранг, ҳархела симкӯбу зарҳалкорӣ, шилшиладор... Миёни мӯйҳояш гулҳо. Шаҳнози ниҳоли нозук, чи хеле мегӯянд, парӣ барин мешуд... Як чашм не, сад чашм дошта бошию нигоҳаш кунӣ он ҷавонмаргро. Даҳони кӯдакони беақлаш ҳам воз монда чашм аз рӯяш наканда меистоданд, лаҳзаҳо мегузашт... Тасаввур намоед, ки марди ҷавон — шавҳараш ўро дар хона, дар наздаш дида ба чӣ ҳол меафтад... Худаш ин паризотро пеши шавҳар меовард. Аҳмақ ў, аз аҳмақ ҳам бадтар. Гӯё вай аз дили мардҳо беҳабар бошад, аз афташ, онҳоро ҳам худаш барин тасаввур мекард, аз ҳамаи фикрҳо, гумонҳо дур буд вай. Фаромӯш карда буд, ки мегӯянд: нӯшро хӯрдӣ аз неш андеша намо... Баъзан шакар беаҳр нест, шир дӯғ нест, ё баръакс... Болои ҳамаи ин дар зиндагӣ дар андеша шудани шахси оқил шарт... Вай фиреб хӯрд, масхара шуд, сазояш ҳамин!

— Оча, шумо ҳам холаи Шаҳноз барин куртаҳои базеб пӯшед, хушрӯ шавед, — гуфт боре Меҳрубон.

— Бачам, додот ба ман куртаҳои нағз намебиёранд, пул надорам, мегӯянд, — шикоят кард Мушарраф.

— Токии зардӯзӣ доред-ку.

— Фақат як тоқӣ...

«Бачам, Шаҳноз либос напӯшад, ҳам хушрӯ». Нозимӣ бори нахуст ўро дар пеши Мушарраф таъриф кард. «Шаҳноз хушрӯ» гуфт вай? Ба ногоҳ дар дилаш оташи рашк барқ зад: шавҳараш Шаҳнозро хушрӯ мегӯяд?

— Ҳамин хелҳо ба шумо маъкул? Мегӯед, ки ман ҳам байни мардум баромада рақс кунам? Ба рӯям упою ғоза молам? Либосҳои тунук пӯшам? Шарму ҳаёро як тараф монам?..

— Дод назан, ҳамсояҳо нашунаванд, — ўро ором кард шавҳар.

— Намедонӣ ман дар кучо кор мекунам, тирмизак? — ғазабашро ба сари Меҳрубон рехтани шуд Мушарраф. — Ман фаррошам, хок нагӯям, хокистар нагӯям, лою ифлосихоро бо дастонам мебардорам, даруни обу лой мелутам, бо меҳнати сиёҳ пул меёбам... Боз кори хона... Фурсати дасту рӯй шустан, як либоси тоза пӯ-

шидан ҳам намеёбам. Хамеша аз пушти шумоҳо саргардон, сарам аз кор боло не.

— Бас кун, бо кӯдаки худат ҳам манша мекунӣ ту, даҳонат гарм шавад, ба халосгар зор мешавем. Саги соябин, соя дидӣ.

— Вай Шаҳноз артист, ҷои корааш дигар, ман барин не...

Бо «Шаҳноз хушрӯ» гуфтаниаш Нозимӣ гӯе ба ҷисму ҷони вай оташ рехт, сӯзиши дилаш паст намешуд. «Ҳуши шавҳараш ба ин духтар рафта будаасту вай беҳабар...» Гуму гӯр шавад Шаҳноз, худо занад шавҳарашро, дили бузукаш дар гӯр...

Баъди ин ҷанҷол Мушарраф аз Шаҳноз мекебид, ба саломаш базӯр алейк мегирифт аз наздаш мерафт. Вале ба ақидаи Мушарраф вай беномуси гузаро будаст. «Апа, шумо аз ман малол шудед? Гап занед, апаҷон, дилама сиёҳ накумед, бахудо, ман мемурам... шумо нағз мебинам», қикир-қикир хандида, ба доманиаш мечаспид... Хандида-хандида ҷигари ўро пора мекард.

Як бегоҳӣ ў худаш хонаи онҳо омад. Мушаррафро бо шавҳар, кӯдакониаш ба хонаашон таклиф кард. Бародарашро тӯй мекардаанд, арӯс меовардаанд. Модараш ҳам омад, мошин фиристоданд. Ноилоҷ монда буд, ҳамроҳи шавҳар, кӯдакониаш хонаи онҳо рафт. Раксу бозӣ сар шуд, маъракаи гарм гашт. Шаҳноз он шаб гӯе даруни симу зар ғӯтида буд, Либосҳои нестамдарчаҳон дар бар, аз сахна — аз назди ҳофизу машоқон дур намешуд... Мерақсид, рӯи як танга бозӣ мекард... Дар равшании ҷароғҳои барқ аз ҳаррӯза хушрӯю зеботар метофт. Назари ҳама ба вай. Нигоҳи Мушарраф ҳам ба рӯи Шаҳноз. «Хуб хушрӯ аст ин ҷавонмарг», хандаҳояш ширин, даҳонаш гул барин... Вай рақсида-рақсида, бо ҳазор нозу адо пеши Мушаррафу шавҳараш омад, ба ў нимтаъзим кард ва Нозимиро ба рақс хонд. Маътали имо будааст худозадани шавҳараш. Ақаллан як бор ҳам не нагуфт, чи хеле мегӯянд, нӯлпогизакунӣ ҳам накард. Ба рақс баромад. Аз зери оринҷи Шаҳноз дошт, вай ҳам ба ў часпид... Ба рақс омаданд ҳар ду, ҷарх мезаданд, осмону замин дар ин лаҳзаҳо пеши назари Мушарраф гирдгардон буд, ҷароғҳо сиёҳу кабуд... Шавҳараш бо Шаҳноз мерақсад? Механданд, табассум мекунанд? Дар пеши назари ў?! Оташ мезанад ў ҳардуи онҳоро, дар аловашон гарм мешавад... Кӣ ҳаёл кардаанд ўро? Вайро девона, аб-

лаҳ мепиндоранд? Девонаро ба хар савор кардаанд? Барои ҳамин Шахноз вайро ба чону ҳолаш намонда овард? Барои ҳамин худӣ худозадаи шавҳараш ҳам «биё, равем» гуфт? О, вайро аз ин пеш ба ягон тӯю маъракаи шиносу ҳамкоронаш намебурд, гуё ҳазар мекард, муносиб намедонист. Аммо имрӯз?

Оташи ҷанг дар хонадони онҳо баъди ҳамон шаби тӯй хомӯш намегашт. Ширҳои хӯрдаи Нозимино аз нӯги биниаш овард. «Аз хона рав, пеши вай раққосаат рав, несту нобуд шав, рав» Нозимино аз кор ба чунин мазамматҳо пешвоз мегирифт. Ба қавли шавҳараш, меҷакиду, меҷакид, даҳонаш дард намекард. Саги ҷаққок шуда буд ӯ...

Хараша, ҷанҷолашон бас нашуда буд, ки Нозимӣ боз як «гуноҳ» содир намуд: дар газета дар бораи Шахноз як мақолаи калонаш ҷоп шуд. Мушарраф онро хонда ҷинӣ шуд. Шавҳараш ин қадар Шахнозро дӯст медоштааст! Вайро дар хушрӯй бемисл, дар одоб, дар рақс бемисл гуфта ба осмон баровардааст! Он мақола не, гуё мактуби ошиқонаи шавҳараш ба Шахноз буд. Баъди ин Мушарраф гуноҳи Нозимино набахшид. Харгиз, ба ҳеч вачҳ!

Аз пай ҷустуҷӯи Шахноз шуд. Ӯ дар мактаб наменамуд. Кучо рафта бошад? Чаро пайш қанда? Дар орзуе, ки як бубинадаш. Бубинаду як ҷақра хунашро дар пешаш равшан қунад, аз қундаи мӯяш гирад...

— Шахноз кучо шуда бошад? — аз ҳоли Ҳичолат пурсид... Номӣ ӯро ба забон оварда ранги рӯяш қанд, ларзааш омад.

— Нотинҷ шудӣ, бачам? — заҳрханда қард ҳоли Ҳичолат.

— Ҳа, — аз аҳволи Мушарраф ӯ хабардор будааст.

— Апаю хоҳар барин будед-ку, ба ҳоли ту механдидам, ҳайрон будам.

— Медонистед?

— Ман, бачам, ғайри рӯзи мурдаи худам дигар ҳама ҷизро медонам... Ин духтар қатии шавҳари ту ким-қайҳо боз соз, мазахӯрақанд, мазахӯрак. Нозимӣ мурад ҳам, дигар аз Шахноз ҳалос шуда наметавонад, ба ҷел ғалтид, дармонд... — Ҳоли Ҳичолат бо оҳанги мутантан гуфт: — Шахноз аз шавҳарат умедвор...

Аз алам дигар суҳане ба забони Мушарраф наомад. Сатилу ҷорубашро аз замин бардошт. Аз пай қор шудани буд. Лекин роҳ рафта наметавонист, мадораш на-

монда буд. Сараш, ба хаёлаш, аз худаш не, дунё гирд-гардон... Ана, хонасухтаи шавҳараш ва ин духтар чӣ мақсаду нияте доштаанд.

Дар сари ҳамин беҳудию ҷаҳл ногоҳ Шаҳноз аз дари ҳавлии мактаб даромад.

— Салом, апа.

— Салом! медиҳӣ ба ман? Хуб мекунӣ, салом те, сазоят ҳамин, гӯй.

— Чӣ гап шудааст, апа?

— Намедонӣ? Масхара мекунӣ, хонаам вайрон шуд, кӯдаконам бепадар монданд. Боз мепурсӣ, чӣ гап? Бар падарат... худое ҷавонмарг мурӣ, шӯ наёбӣ, ҳасратию ормонӣ шавӣ...

— Аз шавҳарат мондӣ? — гирди лабони Шаҳноз ханда давид. Гуё ӯ Шаҳнозе набуд, ки то дина «апа» гуфта бо ҳазор забон ба вай хушомад мезад, дар наздаш сар боло намекард, деви афсонавие менамуд. Қоҳ-қоҳ мезад, сурат ва сирати шуме. Токаташ намонд, ба сараш давид... Мӯйҳои майдабофти уро миёни панҷа-ҳояш печонд, ба замин кашид, афтондаш. Чиррос мезад Шаҳноз, пеши пойҳояш мепечид... Талабаҳо, муаллимон, фаррошҳо омаданд. Бо як азобе Шаҳнозро аз зери дасти ӯ рахонданд. Аммо оташи ғазаби Мушарраф шуълаафкантар мешуд, ба ҷониби Шаҳноз ҳамла меовард... Шаҳноз гирёну нолон ба ҷои кори Нозимӣ меравад, аз тиребонаш мегирад. «Ё ман, ё занатро меғӯи, ҷавобашро те... Ман дигар сир пинҳон намекунам, ба ҷое, ки поям расид, медавам, шармандаю беобру мешавӣ, суд мекунам» — талаб менамояд аз ӯ.

Барои ҳамин Нозимӣ он бегоҳ бо димоғи сӯхта ба хона баргашта будааст, сарҳисоби қораи гум. Дар хаёле, ки бо чӣ роҳ аз балои ба сараш омада раҳад... Чӣ чора ҷӯяд? Ба зами ҳамаи ин Мушарраф ба сараш санги осӣро гардон кард, то сахар, ба ақидаи Нозимӣ, ба ҷонаш расонд. Нозимӣ хонааш, Мушаррафро тарк намуд, гуму гӯр шуд. Ҳамон рафтагаш рафт. Вале Мушарраф то ба хонавайронӣ расидани ҷанҷолро интизор набуд. Вакте шавҳараш аз дар баромад, хаёл кард, ки дунё ба назараш тира гашт, торикии ваҳм-ангез, пуртахлука...

* * *

— Ту то як чиро мефаҳмӣ, бачам, ки хело аз ме-гузарад, беаклӣ, беақл... таъкид кард модар.

Дили Мехрубон хичил шуд. Шаҳноз додои ўро гирифтааст, дигар ўро пеши вай омадан намоннад, каллапар шавад, мурад ў.

Дасти хоҳаракаш — Мижгон дар даст аз дар берун шуд Мехрубон. Аз хонаашон дур рафтанд, назди бинои баланде истоданд.

— Ин чо ошхона, — ошёнани аввали биноро ба хоҳараш нишон дод Мехрубон, додом қатӣ омада будем, кабоб хӯрдем, лимонад гирифта доданд. — Ҳанӯз онҳо чашм ба бинои баланд буданд, ки мошини бисёре пайдо шуд, бо гулу лентаҳо ороёфта. Як «Волга»-и сапсафеди нав наздики онҳо қарор гирифт. Аз мошин падараш, баъд Шаҳноз фурмад... дасти падараш дар зер бағали Шаҳноз, дар тани Шаҳноз либосҳои дароз, сафед, зебо, падараш ҳам шиму кастуми нави сиёҳ дар бар. Ба қомати баландаш мезебиданд либосҳои...

— Додо! — дасти Мижгонро раҳо дод Мехрубон — Додо, додоҷон! — Падараш ўро дид. — Додо — пештар давид ў. — Биёед, хона, пеши очам меравам. Шаҳноз, ту дафъ шав! Додои маро нагир, додома сар деҳ...! — Доду мағал бардошт. Одамони бисёре аз роҳ бозистоданд, падараш ҳам... Баъд ҳама ба ошхона даромаданд. Садои суруди «Ёр-ёр», садои мусиқии қаз овози бачаро пахш мекард. — Додо, додо... — меғуфт Мехрубон, падараш дигар овози ўро намешунид...

Ба Мушарраф хабар доданд, ки фарзандонаш дар тӯи падарашон, онҳо гирёну нолон... Ба сари онҳо давид, аз дасти Мехрубон гирифт. «Додояшон» ақиб монд. Аммо дили Мехрубон, ҳаёли ў ба падар, ҳудашро ба ақиб мекашид.

— Мехрубон! — модар дасти писарашро миёни панҷааш саҳт фушурд. Лекин вай аз дасти модар раҳо ёфт, рӯ ба роҳи омадааш, ба қониби ошхона гурехт.

— Қучо меравӣ? Гард!

— Пеши додом.

— Додо нашуда мурад вай! Ист, нарав, гӯшҳоятро қанда мепартоям, мекушам, — аз паси Мехрубон метохт модар. Одамон аз пешаш меғузаштанд, тӯи ме-рафтанд. Лекин Мушарраф гӯё онҳоро намедид, медавид... Мехрубон аз ў дуртар мешуд. Модар бо азоб ба лаби домани куртаи Мехрубон ҷанг андохт. Пеш кашид. «Пеши додом меравам, пеши додоҷонам!» Мехрубон худро рӯи роҳ партофт, болои хоку лой ғел мезад,

модар вайро бардошта наметавонист. Тӯякиҳо аз наздаш мегузаштанд. Гурӯҳе болои сараш истоданд.

— Келин, мағал набардоред, бачаатонро бардошта баред.

— Ин қас ҳамин хел шаттоҳ, намедонам аз бечораи Нозимӣ чӣ меҳоста бошанд.

— Шӯру мағалро бас кунед, равед...

Овози одамони шинос ба гӯшаш омад. Сар боло кард: ҳамкорони шавҳараш. Тӯҳфаҳо, гулҳо дар даст. Оне, ки ўро «келин» гуфт, калони идораашон — муҳаррири газетаи Мавлонзода буд. Дигар ҳамроҳони ў ҳам ба Мушарраф шинос... Ҳамроҳи падари Меҳрубон хонаашон омада буданд. Ҳо, ана он марди куҳансоле, ки дар даст асо дорад, лангида-лангида роҳ меравад, устоди шавҳараш: нависанда Қутосӣ... Мавлонзода рӯ ба ў бо сари ҳам, дастҳо пеши бар истодааст. Қутосӣ ҳам як бор не, чанд бор меҳмони онҳо буд. Таомҳои пухтаи Мушаррафро меписандид, аз ў тавсиф мешунид.

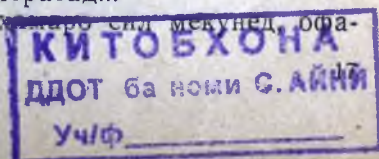
— Келин, шумо кадбонуи зӯр, баҳудо зӯр, чунон хӯрокҳои мепазед, ки даҳон мебояд хӯрад, офарин! — мегуфт ў ва ҳар бори ба хонаашон омадан барои Меҳрубону Миҷгон ҳар хел бозичаҳо, қанду шакалод меовард. Лекин ў ҳоло гӯё Мушарраф ва кӯдакҳои вайро нашинохт. Кӯр шавад ин мӯйсафед... Чӣ хеле шавҳараш мегуфт, шефи ў, Шафии харобу коматбаланд ҳам ҳамроҳи тӯякиҳо. Дар чашмони ў айнак. Ба назари Мушарраф ҳамин одам неку нағз менамуд. Баъди аз Мушарраф чудо шудани Нозимӣ ҳам тағйир наёфт, ба Мушарраф меҳрубонтар гаштааст, ғами вайро меҳӯрад, тасалли медиҳад, бо суҳанҳои нағз дилашро мебардорад. Мисли пешина «келин» меғӯядаш, аз зиндагӣ, фарзандонаш мепурсад. Ҳозир вай ба Мушарраф салом дод.

— Тӯй меравед? Тӯи додои Меҳрубон?! — худашро дошта натавониста киноя зад Мушарраф.

— Ҳа, тӯй меравем, — бо зарда ҷавоб дод як ҷавон, ки ҷураи наздики Нозимӣ буд.

— Хуб мекунад, равед, тӯиро гарм кунед, хурсанд шавед. Нав вақти зангирии ин ҷураи шумо расидааст, вай ҳоло ҷавони навхат, бачаи булӯлак, зану фарзанд надорад, бачаҳояш дар ғалбер намондаанд, шумо онҳоро намебинед. Шумоҳо одамони бесавод, аз неку бади олам беҳабар, ақлатон намерасад...

— Киноя назанед, шумо ҳамроҳи сип мекунад, ома-

рин ба Нозимӣ... Баъд барои бачаҳояш Нозимӣ нафақа медиҳад, ними маошаш насиби шумо мешавад, — ҳамон ҷавон бо Мушарраф ҷанҷол бардошт. Ба Қутосӣ харашаи ӯ нафорида, нуки асояшро боло кард. Маъниаш маълум: хомуш шавад. Ба роҳашон рафтанд. Мухаррир Мавлонзода ҳам.

Мушарраф барои хонавайронӣ, барои аз падар ҷудо шудани фарзандонаш аз ҳамкорони шавҳараш, аз калони онҳо Мавлонзода, аз устоди арҷманди вай навишанда Қутосӣ гиламанд аст. Мавлонзода, агар ба миён медаромад, ӯро сарзаниш мекард, вай боз ба назди фарзандонаш бармегашт. Як гапи додои Мехрубон ҳам ҳамин муҳаррирашон буд, ду гапаш ҳам: «Мавлонзода одами зӯр, босавод, бомаънӣ, бообрӯ...», ӯро мепарастид. Ба хаёли Мушарраф агар ҳамин одам Нозими «мур» гӯяд, мемурад, «зӣ» гӯяд, мезияд. «Маро ҳамин Мавлонзода одам кард», ба хотир меовард Нозимӣ. Вакте шавҳараш аз хона рафт, ҳамин одам ба хаёлаш расид, роҳи идораи шӯроӣ маҳалла, судро пеш нагирифт. «Суду милиция, ҳамаи идораҳо барои ман Мавлонзода, бофаҳму бофаросат аст ӯ. Барои фарзандҳояшро партофта думи вай духтари наврас, артисткаро гирифтаниш ба Нозимӣ ҷазо медиҳад, дар пӯчоки писта ҷой мекунад ӯро... Чӣ хаёл кардааст Нозимӣ? Пеши калонаш ҷавоб медиҳад. Вай мегузорад, ки оилаи онҳо вайрон шавад? Не, ба ин роҳ намедиҳад». Бо ҳамин умедҳо роҳи идораи газетаро пеш гирифт, аммо Мавлонзода дар утоқаш набуд.

— Мавлонзодаро ба райком ҷеғ заданд, — гуфт котибааш.

— Меоянд? — пурсид.

— Намедонам, — аз ҷӣ буд, ки ӯ ба Мушарраф рӯи хуш навода коғазҳои наздашро пахну парешон мекард.

Хеле паси дари муҳаррир нишаст. Шавҳараш дари долонро кушод, ӯро дида акиб гашт, боз дарро нимроғ кард. Ба дилаш алов галтид, ки дур намерафт. Котибаро ба берун ҷеғ зад ӯ, пичир-пичирашонро шунид. Чӣ мегуфтанд онҳо? Ба ӯ маълум набуд... Аз ҷояш хеста паси дар қадам зад, аз истодан, равуо пойҳояш дард карданд, аз Мавлонзода дарак не.

Шафӣ аз омадани ӯ бубар шуда будааст.

— Салом, келин, — бо ҷеҳраи кушод назди ӯ даро-

мад, аз афташ, аз танҳо будани ӯ чуръат пайдо кард, ошкоро, беваҳму воҳима ба гап даромад.

— Зиндагӣ чӣ хел? Нозимӣ аз ҳолатон хабардор мешавад? Суроғ мекунад? Аҳволи бачаҳо чӣ тавр?

Ба ҷониби дар рафт, гӯш андохт, садое шунид, ки безобита гашт, як чашм ба пешу як чашм ба ақиб таъкид кард:

— Хомӯш наистед, келин, фурсат ҳаст, дарди дилатонро гӯед, давед...

— Муаллим, шумоҳо барои чӣ ин одамро ҷанг намекунад? Ё шумо, одамони газета, ҳақ доред, ки ҳар гоҳе хоҳед, зану бачаҳоятонро партофта, боз зани ҷавон, зани хушрӯ гиред... О вай бачаҳакам ба касали задааст. «Додо» мегӯяд.

— Рост мегӯед, келин, ман чанд бор вайро насихат карданӣ шудам. Дамаш баланд. «Ман Шахнозро дӯст медорам, муаллим, мефаҳмед, дӯст медорам, шумо ишқро чӣ медонед?» — мегӯяд. Баъд вай, келин, моёро писанд намекунад, — қадаме ба сӯи дар монда ба берун гӯш андохта давом кард: — Вай дар редакция эрка. — Сарашро ҳам карда даҳонашро ба беҳи гӯши Мушарраф наздик оварда пичиррос зад: — Муҳаррир, худи Мавлонзода дар пушташ, ҳамааш аз барои ҳамин, ҷанг намекунад... Агар ба ҷои Мавлонзода одами дигар мебуд, кайҳо кафшашро пеш мемонд, «рав, чор тарафат қибла», мегуфт. Ё насихат меод, ки «ин ҷо редакция, ин хел номаъқули нақун».

— Кани худам як пеши муаллим дароям, барои ҳамин омадам, — гуфт Мушарраф.

— Вай аз барои шумо Нозимиро ҷанҷол намекунад, ту намегӯяд. Бехтараш ба ягон идораи болотар равед, ба райком арз кунед, ба райком... Ба ҷои шумо агар зани дигар мебуд, ӯро ба ин ҳолаш наемонд, ҳамин идораи газета, ҳамаамонро ба бузбозӣ меандохт. Чунон мекард, ки об намеёфтем рӯямонро шӯем. Агар ақлатон нагирад ариза навишта натавонед, ёрӣ мерасонам. Худам шуморо диданӣ будам.

— Ба худи Мавлонзода аввал як гап занам.

Фуки Шафӣ аз Мушарраф тоб хӯрд. Ба ӯ гуфтани буд: ҳамин қадар ҷоғ заданҳои ман ба ҳаво рафтанд? Ё ба гӯши мурда азон гуфтам?

— Айби худам шуд, пештар наомадам.

— Бехуда умед мебандед, ман худам ба Мавлонзода гапзанон кардам, гуфтам, ки Нозимӣ вай духтарро

ҳар рӯз идора мебиёрад, пеши ҳамаамон мучӣ-мучӣ мекунад, телефони шуъба ором не, ҳамеша банд... кор карда наметавонем.

— Муаллим чӣ гуфтанд?

— Худамро ҷанг кард: «Шумо, Шафӣӣ, пир шумед, пир. Нозимӣ ҳоло ҷавон, айни ҷӯшидану дамида наш, монед кайф кунад, рӯз бинад. Пагоҳ ману шумо барин мӯи сараш сафед, ки шуд, ба вай ҳам ҳеҷ кас нигоҳ намекунад, аз қатор мебарояд»... завқ бурда хандид.

Аз долон садои қадаммонӣ шунида шуд.

— Фикр кунед, келин, имрӯз — пагоҳ тӯӣ, ба ЗАГС ариза навиштаанд, фурсат намемонад... Баъд, кучо равед, наравед, бефоида... — Саросема шуд Шафӣӣ. Шарфаӣ по наздик мешуд.

— Ин ҷо ҷои гап не. Ҳа, гӯед, хонаатон меравам, маслиҳат мекунем...

Шафӣӣ ба ҷониби дар рӯ гардонд. Қотиба дарро кушод. Бо ҳазор қарашма ба паси миз тоб хӯрд, курсиро пеш кашид.

— Шумо хола, ҳолӣ ҳам ҳамин ҷо? — ӯ пойҳояшро ба таги миз дароз карда қоматашро ба пуштаки курсӣ такъя дод ва мағрурона ба гирду атроф нигарист. — Мавлонзода намеоянд, — гуфт ӯ.

— Боз камтари дигар истам.

— Гуфтам-ку намеоянд...

— Рост мегӯед?

— Ҳа дӯруғ намегӯям, колхоз рафтанд, — қотиба кадом як мурвати мошини хатнависиашро шаракқос тоб дода, ангуштонашро ба рӯи ҳарфҳо бурд... Шарақ-шарақӣ мошини хатнависӣ баланд шуд. Мушарраф оҳиста ва бо дили кашол аз ҷой бархост.

Шефи шавҳараш Шафӣӣ куҳансол ба дили Мушарраф гӯе алов андохт... Шаб саҳар шуду ба дидааш хоб наомад. Болои сари Меҳрубону Миҷгон хеста нишаст... Ба ЗАГС ариза навиштаанд, тӯӣ мешудаанд... Аммо вай, ба гуфтаи Шафӣӣ, ба фурсат, ба ҳеҷ ҷо нарафт, қалам болои қоғаз набурд, гӯе ба онҳо боз некӣ, нағзӣ меҳаҳад... Нимколамурод шаванд...

Қотиба дирӯз гуфта буд, ки Мавлонзода пагоҳ ҳам намеоянд. Вале дилаш қарор нагирифт. Аз хоб хесту рӯ ба роҳи идораи газета овард.

Ҳанӯз кормандон ба қор наомада буданд. Мӯйсафеде аз ҷӯӣ бо сатил об мегирифту ба роҳравҳо мепошид.

Ана, ба бахташ худи Мавлонзода намоён гашт. Чомадончае дар дасташ. Мавлонзода ўро шинохт.

— Пагоҳӣ қатӣ ин чо чӣ мекунед, келин? — бо ў саломуалек кард.

— Ба шумо кор дорам, муаллим, — ба пешвози Мавлонзода қадам монд.

— Марҳамат, — ўро ба идорааш хонд муҳаррир.

Мушарраф аз пай ў рафт. Дар қабулгоҳ ҳам ҳанӯз касе набуд, дари утокашро кушод.

Баъд ба паси мизаш гузашту ҳам шуда китобҳои зиёдеро тағурӯ кард. Даста-даста газетаҳо пешаш титуту парешон шуданд, коғазеро мечустааст, онро ёфта худро осуда ҳис кард, «хайрият» гуфт.

— Эҳ келин, — гӯё Мушарраф аз хаёлаш рафта буд, ки ба ў рӯй овард, — ҳоло ҳам дар таги дар истодаед? Пештар биед, гузаред, шинед, — курсиро аз наздаш пеш кашид. — Келин, корҳои мо ҳамин хел, баъзан даруни коғазҳои бисёр худамон гум мешавем, ҳама чӣ аз хотирамон меравад, мебахшед, — гуфта Мавлонзода ба пурсупоси ў сар кард: — фарзандҳо сиҳат саломатанд? Худатон чӣ ҳол доред?

— Ташаккур, муаллим, аҳволи мо ба худатон маълум... Шогирдатон кӯдакҳоро партофт, ошиқи шайдои вай...

— Шунидам, ҳамаашро гуфтанд, хуб накардааст, бачагӣ кардааст, мо ҳам вайро ҷанг кардем, лекин, лекин ба гапамон гӯш накард, зиндагӣ кардан намеҳохам, мегӯяд... Мегӯяд, ки дилаш мондааст, шумо тез, бадҷаҳл будаед.

— Токат карда натавонистам, муаллим, аз ҳад гузаронд.

— Баъзан барои тинҷии зиндагӣ, ба хотири фарзандон зану шавҳарҳои боандеша аз гуноҳи якдигар мегузаранд, яке сабукӣ кунад, дигаре вазнин мешавад. Ҳамин хел будан лозим, келин...

— Ман ҳам фақат аз гуноҳи вай мегузаштам, муаллим, медонед, ки вай ҳамеша маст аст, пули ёфтааш барои арақ сарф мешавад, ба хона барои бачаҳо ҳеҷ чиз намебиёрад... Худам кор карда рӯзи фарзандонамро мегузаронам.

— Боз ҳам вазнинтар шудан лозим.

— Нашуд.

— Ба хотири фарзандҳо.

— Худам ҳам муаллим, ҳамин бачаҳоям хор мешаванд гуфта фикр мекунам, набошад...

Суҳан дар забони Мушарраф монд. Яке аз телефонҳои болои мизи муҳаррир садо дод. Мавлонзода саросема, ё чи тавре мегуянд, чорчангола ба он часпид.

— Ҳа, муаллим, ташаккур, муаллим. Гапатон рост, айби худамон, дар шӯъба беҳабар буданд, ба хоҳири худам ҳам наомад дигар такрор намешавад... Ҳа, ман бо онҳо аллакай гуфтугӯ кардам, ҷазо додем, бале, аз қор меравад. Худам? Гуфтам-ку, дигар такрор намешавад, илтимос, ҳамин дафъа ҳам, муаллимҷон... — Дар ин ҷанд лаҳза ҳалқу қоми муҳаррир ҳушқ шуда буд, зорию илтиҷо қард. Гушакро нагузошта хело исто... Баъд оҳиста, бо ду даст боадабона онро ба ҷояш монд. Ҳамагӣ ҷанд лаҳза қасе бо телефон ҳарф зад... Дар ҳамин ҷанд лаҳза вайро гӯё ба тахта рост қунонд, ҷонашро ба нӯги бинӣ овард, сару рӯяш арақшор гашт, гушаки телефон дар даст дуқату сеқат шуда салом меод, ба қасе салом меод, ки аз назадаш дур буд, вайро намедид. Чӣ қасе буд ӯ? Мушарраф намедонист. Вале қасе буд набуд, ки соҳибмансаб, зӯр, ҳӯҷаин буд.

— Қелин, шумо чӣ гуфтани будед? — Мавлонзода ба сақфу фарши ҳона назар андохта ба ҳаёлаш гӯё боз Мушарраф расид.

— Муаллим, гуфтам-ку ба хоҳири бачаҳо, хор нашинанд, мегуям.

Боз як телефони болои миз ҷарангос садо дод... Муҳаррир даст баҷониби он бурд... Мушарраф ҳамаи телефонҳои қатори назди муҳарриро дар дил дуои бад қард... «Ёфтанд вақти занг заданашонро... ҷанд рӯз боз ӯ ин одамро меҷӯяд, ба вай алаҳҳои дилашро изҳор қарданист, аммо ин телефонҳои сабил... ҷаранг-ҷурун»... Вай ҳӯҷаин ҳам гӯё ба назди Мавлонзода омадани Мушаррафро пойда шишта будааст. Қайфияташро ноҷӯр қард. Худо занад ӯро, шикананд, ҳокистар шаванд телефонҳо. Душманҳои қони ӯ шуданд ҳамашон!

— Муаллим, мегуянд-ку, ҳар гул дар буттаи ҳудаи зеб дорад, намеҳама қосаҳои ширам...

Боз занги як телефон баланд шуд. Гушакро бардошта ранги рӯи Мавлонзода қанд. Аз афташ боз ҳамаи ҳӯҷаин буд.

— Қелин, чӣ мекунем? Маро ҷеғ доранд, маҷлис будааст, — бо дили ноҳама аз ҷояш ҳест ва ба ӯ фар-

муд, ки ҳамаи гапҳои дилашро нависад, навишта ба дасти худи ӯ оварда диҳад. — Дилатон барои бачаҳоятон месӯзад, медонам, шумо зани меҳрубон, боақл — гуфт ӯ ва то беруни кабинеташ ӯро гусел кард. — Албатта, биёед, маслиҳат мекунем, келин, — таъкид намуд ӯ.

* * *

Меҳрубону Мижгон рӯи хона бозӣ доштанд, дар дасти Мижгон лӯхтакчаи пахмоке, чашмонаш каб-кабуд. Меҳрубон ба аспӣ чӯбини калоне савор, бо шавк онро рӯ-рӯи фарши хона метозонд. «Аз кучо ёфтед инхоро?!» — аз бачаҳояш пурсид модар.

— Додом хариданд, додом, — гуфт Меҳрубон ва ӯро модар баъди баромада рафтани падараш бори аввал боз шоду хурсанд дид.

— Дар кучо дидед? — пурсид модар.

— Дар пушти хонаамон, қатии Шаҳноз буданд, аз пасашон давидам, аз дасташон доштам. Додом маро бўса карданд.

— Маро ҳам — гуфт Мижгон.

— Баъд магазин даромадем, хона биёед, очам дигар ҷанг намекунанд, гуфтам... — Меҳрубон аз дидани падар шод буд.

— Вай бандаи ношукр, ба қадри шумоҳо нарасид, шумоҳо дар чӣ хаёлу вай чӣ фикр дорад... — Модар ба паси миз гузашт, дафтари калонеро ба пешаш кашид, ручка гирифт... — Ғами шумоҳо дар дили ман, хор нашавед, меғӯям, худамро хор кардам, — ба тифлаконаш нигоҳ карда ҳарф мезад ӯ. Қалам ба рӯи қоғаз бурд.

«Муаллими азиз, Мавлонзода, шумо худатон одами бофаҳм, боандеша... Медонед, ки оиладор шудан осон нест. Гапу хабари бисёре. Пеш аз зиндагии яққояро ихтиёр намудан, хусусан духтаракон ба ҳазор фикру хаёл меафтанд, гаранг мешаванд... Чӣ мешуда бошад, миёни роҳ намонанд, бевафой набинанд, фиреб нахӯранд... оби рехта бардошта нагардад». Духтар бо ҳамин андешаҳо ба шавҳардор шудан розигӣ медиҳад, ба мисле ки худаашро ба оғӯши даръе афканад, даръеи зиндагӣ... Аз он гузаргоҳ меёбад ё не?... Зиндагии оянда барояш тира... Ҳамин хел рӯзҳо аз сари худам гузаш-

танд. Худам «бо Нозимӣ зиндагӣ мекунам», гуфта будам, худам гунаҳкор, забонкӯтаҳам».

Мушарраф қаламро болои дафтар монд. Хоби Меҳрубону Мижгон бурда буд. Чароғи хона фурузон, рӯ ба рӯяш сурати калони бо Нозимӣ ҳамроҳ гирифтааш ба девор овехта шудааст, сурати рӯзи никоҳашон. Нозимӣ бо ҳамон намуде, ки бори аввал Мушарраф бо ӯ вохӯрд, бори аввал ӯро дид, шефтаю шайдоаш шуд.

...Аввали баҳор буд, ба мактаб аз газетаи район мухбир омад. Ӯро ҳамаи хонандагон, аҳли синфи Мушаррафино мешинохтанд. Вале Мушарраф ӯро надида буд. Бо имзояш шинос буду бас. Хабару мақола, ҳикояҳояшро меҳонд, дар мавзӯҳои ахлоқ, одоби муошират, анъанаҳои мардум менавишт Нозимӣ. Қариб ҳар рӯз дар газета мақолаҳояш чоп мешуданд.

Ҳамон рӯз, пеш аз омадани Нозимӣ, як ҳикояи ӯро дар газета хонда буданд. Сураташ ҳам чоп шуда буд. Вай шогирди нависандаи машҳур Кутосӣ будааст. Худи Кутосӣ дар ҳаққаш суҳанҳои нек навишта ба вай барор орзу карда буд... Ҳикояи аламовар... Дар бораи ду ҷавони ошиқ, ошиқони ноком, номурод... Онро хонда аз ҳама бештар Мушарраф мутаассир гашт. Вай газетаро аз даст нагузошта аз як синф ба синфи дигар медавид.

— Хондед? — мепурсид ӯ, — хонед аҷоиб, гиряи одам меояд. Ва мазмуни ҳикояро нақл мекард.

Муаллифи ана ҳамин ҳикоя ҳоло ба мактабашон омада буд. Дугонаҳои ӯ духтарони калон-калони синфи даҳум ба далон баромада «мухбир Нозимӣ, ана вай» гуфта ба якдигар нишон медоданд ӯро. Яке аз он духтарон, ки аз дидани Нозимӣ гӯё худаашро гум кард, Мушарраф буд. Нозимӣ паси дари утоқи мудир меистод, дар ҳалқаи муаллимон... Китобе дар дасташ буд, онро кушода ба онҳо ким-чиро нишон медод, ҳама гӯш ба ӯ. «Хушрӯ будааст, бамаънӣ, бинед, намехандад, чиддӣ...» Назари Мушарраф ба Нозимӣ, ки мӯйсари андаке расидааш болои гиребони кастумаш хамида буд, канда набуд... Чанд чашми дигар пайдо карда ба вай нигоҳ кардан меҳост, аз тамошои ӯ гӯё серӣ надошт.

Мудир аз кучое ҳозир шуд. Бо Нозимӣ вохӯрд, сараш ҳам, дастонаш пеши бар. Албатта ин ҳаракатҳои ӯ — як одами калони солхӯрда дар назди писараш барин як ҷавон нозеб буданд, ба шогирдон намефорид.

Бале, аз афташ, ҳудаш дар ин хусус фикр намекард, дари утоқашро кушод. Боз даст пеши бар «марҳамат», гуфт ба ӯ. Аз паси Нозимӣ ба утоқи мудир даромаданд ҳама. Дар баста гашт. Лекин назари Мушарраф ба роҳи рафтаи Нозимӣ, ба дари утоқи мудир.

Садон занг баланд гашт, дарс сар шуд... Муаллими адабиёт Содиқӣ чанд дақиқа паси миз истода хонандагонро «ҳозиру ғоиб» кард. Аммо ҳанӯз номи Нозимӣ дар забони духтарон буд... «Зан дошта бошад?» — суол дод яке. Баъд ҳама думи ин гапро сар надоданд, ба ким-кучоҳо бурданд... Хандиданд... Дар бораи ӯ аз Содиқӣ пурсиданд. Муаллим вайро мешинохтааст, ба таърифи вай сар кард... Агар ҳамин Содиқӣ ўро таъриф намекард. Ё яке аз дугонаҳояш вайро санг мезад, беzeb мегуфт... Не, Нозимиро касе бад нагуфт, факат таърифаширо шунид, ба осмон бароварданд ўро. Ба дили оташгирифтаи вай бод андохтанд, ҳудашро гум кард, фидои ин аҳмақ (албатта имрӯз мегӯяд ин ҳарфро) шудан хост.

Нозимӣ яке аз ҷавонҳои болаёқат, — мегуфт Содиқӣ боз дар ситоиши ӯ. Қаламаш тез, забонаш ширадор, боилҳом менависад, ҳикоятҳояш хурд-хурд, лекин маънии баланд доранд, ба зиндагӣ наздиканд, дарди рӯз... Нависанда Қутосӣ ба вай ихлос пайдо кардааст, «Адабиёти тоҷик дар оянда аз ӯ сарсабзиҳои нав умед дорад» гуфтааст... Ин баҳои баланд... Ана ҳамин хел як нависандаи зӯр, ояндадор, ҳоло дар мактаби мо, бо вай вохӯрӣ мегузаронем. Ҳозир бо вай сӯҳбат кардам. Гуфт, ки китоби ҳикояҳояш мебаромадааст, сураташ қатӣ... Дар ин синну соли вай соҳиби китоб шудан осон не, бебаҳо будааст ин бача, ҳудаш ҳам ҷавони бамаънӣ, дилёб, хушгап. Ба фикрам, Ҳаким Қарим барин як ҳикоянависи машҳур мешавад. Ба бахти мо ҳамин одам ҳамдиёрамон, хонаашон дар колхозӣ ҳамсоя, дар паси тепаҳои деҳаи ҳудамон, мо бояд фахр кунем... — Мавзӯи дарси Содиқӣ таҳлили ҳикояҳои Нозимӣ, ҳаёту эҷодиёти ӯ буд, ки дақиқаҳо мерафтанду вайро васф менамуд... Ҳанӯз мавзӯи сӯҳбати муаллим дигар нашуда буд, ки чанд бор дари синф оҳиста тик-тиқ зада шуд. Мудир дарро кушод. Баъд Нозимӣ пеш даромад. Рӯ ба рӯи онҳо назди лавҳа истод. Мушарраф ва дугонаҳояш аз наздик ўро диданд. Ситорааш гарм. Дар чашми Мушарраф ширинтар менамуд вай. Манаҳашро рӯи дастони болои ҳам мондааш гузошт, аз таги рӯи Нозимӣ

нигоҳ дошт. Мудир аҳли синфи онҳоро пеши ӯ таъриф мекард. — Дар ин синф духтарҳо зиёданд, — ба Нозимӣ мудир гӯе ҳисобот меод. Ҳамаашон ғаёл, пешқадам... Аъзои маҳфили ҳаваскорон ҳам аз ҳамин синф зиёд. Овозхонҳо, раққосҳо, доирадасту мусикачиён ҳамаашон аз ҳамин синф.

Нигоҳи мудир аз афташ, аз миёни духтарон онҳоро меҷуст, ки ба вай лозим буданд. Мушаррафҳо ҳеҷонд, ду дугонаи дигарашро ҳам. — Ҳаминҳоянд ҳамон духтарҳо.

Маънии «ҳаминҳоянд» гуфтани мудир ба Мушаррафӣ маълум... Онҳо аъзои ғаёли маҳфили ҳаваскорони мактабанд. Аз ҳама хуб мерақсанду суруд меخوانд, овозашон ба ҳама ҷо расидааст, аз телевизион омада онҳоро бурда буданд. Чанд рӯз пеш бошад, дар мусобиқаи байни ҳаваскорони мактабҳои район ҷои аввалро соҳиб шуданд. Нозимӣ дар бораи онҳо мақола навиштани будааст.

— Бо инҳо сӯҳбат мекунад? — Мушарраф дугонаҳояшро ба Нозимӣ нишон дод мудир.

— Албатта...

«Ҷо бо Нозимӣ ҳамсӯҳбат, ҳамгап мешавад? Нағз... бисёр нағз...» Мушарраф шод гашта буд, аз ҳаяҷон дилаш саҳттар метапид, ранги рӯиш арғувонӣ шуд.

Аз дарс онҳоро ҷавоб доданд... Ҳамроҳи мудир рафтанд. Баъд ӯ «узр муаллим, ман як қор дорам» гуфт ба Нозимӣ. Нозимӣ аввал ному фамилияи дугонаҳои Мушаррафҳо ба дафтарчааш навишт, бо онҳо сӯҳбат кард, ҷавобашон дод. Дар устои мудир Мушарраф монду Нозимӣ. Қори ноҳуб, аввал номи вайро менавишт, ё дугонаҳояшро ҷавоб намедод... Ҳаросид ӯ. Ҳамсинфонаш ҷи меғунд? Аз мудир дарак набуд. Нозимӣ аз Мушарраф ҳам аввал ному фамилияашро пурсид.

— Номатон нағз, шоирона, — вай такрор намуд: — Мушарраф, Мушарраф... Ташаккур ба падару модаратон, ки ин номро ба шумо доданд. Соли тавваллуддатон?

— 1952

— Кадом моҳ?

— Моҳи апрел.

— Ҷовид бодо он рӯзе, ки шумо ба дунё омадед... Он рӯз рӯзи нек будааст... — Гапро Нозимӣ ба кимкучоҳо мебурд...

— Ман ҳикояи шуморо хондам, — гуфт Мушарраф.
— Маъкул нашуд? — Чехраи Нозимӣ шукуфонтар гашт.

— Не.

— Аз чӣ чиҳат?

— Вай чавонро аз духтар чудо кардед. Ба мақсад мерасиданд, нағз мешуд.

— Аз адабиёт чӣ хел баҳо мегиред?

— ...

— Маълум, ки шумо духтараки адабиётдӯст, бо нависандаҳо ҳам баҳс мекунед, боз беҳуда не, аз ҷои ҷони гап мегиред, одам дармемонад, шумо ба ман маъкул, бачуръат...

Суханони ӯ дар ботини духтар ғалаёне ба амал овард. Меҳост ҳамин ҳоло аз назди ӯ ба берун давад, ба дугонаҳояш, ба ҳамаи духтарон бо овози баланд гӯяд: «Ман ба Нозимӣ маъкул! Худаш гуфт. Ман ба вай маъкул!»

— Қамбудихои ин ҳикояи ман ҳоло бисёр, устод Қутосӣ ҳам гуфтанд... Айнан худӣ шумо барин эрод гирифтанд, сарзаниш карданд, ба худо рост мегӯям, дурӯғ гӯям, кӯр шавам...

— Ин тавр нагӯед...

— Кӯр шаваму баъзе хушрӯйҳоро набинам, мегӯям, — аз табассум дандонҳои сап-сафедаш намоён шуданд. Вай боз илова намуд:

— Ё кӯр нашавӣ, мегӯед?

— ...

— Устод Қутосӣ пурсиданд: «Ту ошиқ шудай?» «Не», ҷавоб додам.

— Дурӯғ гуфтед? — хандид Мушарраф.

— Не, барои чӣ дурӯғ гӯям. То ҳол ошиқ нашуда будам. Аммо ҳоло... Шояд... — Чӣ гуфтани буд ӯ? Баён накард...

— Устод гуфтанд, ки агар ошиқ мебудӣ, аз ин шарбати хуши зиндагӣ мечашидӣ, ин ҳикоят хубтар, табиӣ мебаромад, маъкул меафтод ба ҳама... Боз сарзаниш карданд, ки ту аз ишқу ошиқӣ беҳабарӣ...

Як соати дарс тамои шуду Мушаррафу Нозимӣ бо ҳам менишастанд. Дугонаҳояш боз ягон фикр накунанд... Меҳанданд. Чаро аз мудир дарак не... Бо ин одам, ҳар қадаре бишинад, албатта, зик, хафаю дилгир намешавад, суҳанҳояш ширин, сеҳрангез.

Дар нимроғ гашт, дугонаҳо, ҳамсинфонаш онро

кушоданду пӯшиданд, боз кушоданд... Қаҳқоси хандаи онҳо аз паси дар баланд буд...

— Меравам, — Мушарраф аз ҷояш бархост.

— Ман ҳоло ба шумо сӯхбат накардаам-ку.

— Духтарҳо хандиданд, шумо намедонед, баъд онҳо ҳар гап мегӯянд...

— Хавотир нашавед, Мушарраф, шумо бо ман бошед, ҳеҷ фикр намекунанд.

— Баръакс...

— Мою шумо кор дорем, ман дар бораи шумо дар газета мақола менависам, дурӯғ не, имрӯз — пагоҳ мепарояд, ҳама меҳонанд... — гуфт Нозимӣ, баъд қаламу қоғаз гирифт, саволу ҷавоб сар шуд... Саволҳои вай беҳисоб буданд... Аз чандсолагиаш мактаб меҳонад? Муаллими аввалинаш кӣ? Падараш чӣ кор мекунад? Модараш? Апаю хоҳар, ҳамсояҳо... Аз кай ба суруд хондан шавқ пайдо намудааст? Чӣ қадар шеър аз бар кардааст? Аз аҳли хонадонашон ягон нафар ба ҳофизӣ шавқ дорад? Суруд меҳонанд? Ку, пеши вай шеър бихонад. Ҳа шарм надорад, бо овози баланд, бооҳанг, ба тариқи декламация ё паст-паст замзама кунад... Дар дил чӣ орзу мепарварад? Баъди хатми мактаб кучо рафтанист? Хонад, ба падару модараш гӯш надихад, Нозимӣ ба вай мадад мерасонад, албатта, бо ҷонудил... Нозимӣ вайро мепурсиду мепурсид, ба дафтарчааш гуфтаҳои ӯро менавишт, варақ паи варақ сиёҳ мешуд... Дарси дуҷум, сеҷум ҷорум гузашт... Онҳо дар утоқи мудир танҳо, бо ҳам... Сӯхбати ҳар ду кӯр гирифт. Чӣ сабаб буд? Барои чӣ?.. Дар сурат онҳо бо ҳам наздик нишаста буданд. Дар лабони Мушарраф ханда. Барои чӣ ӯ меҳандид? Ҳоло сабабаш ба хоҳири ӯ намеомад... Он рӯзҳо дур монда буданд, рӯзҳои ширини зиндагиаш...

Сари Меҳрубон аз рӯи болишт ғецида, якнима шуд, қариб аз болои диван меафтод, ки Мушарраф аз ҷояш ҷаста хест, ӯро болотар ба паҳлӯи Мижгон кашид, баъд поёни пой онҳо нишаст.

Баъд... Мушарраф ҳамин воҳӯрии аввалинашонро гоҳ-гоҳе ба хоҳири Нозимӣ меовард... Сабаби дер ба гап гирифтаниро ба ӯ гуфт... Гӯё бо як нигоҳ асири вай гаштааст. Ранги рӯи зебо, чашму абрувони сип-сиёҳи ӯ, қомати баланду базеби вай — ҳуллас ҳусни бемисли Мушарраф Нозимиро асир кардааст. «Дар синф чӣ дидам? Оламе, парие дидам», мегуфт ӯ... Ҳоло Му-

шарраф ин гуфтаҳои Нозимиро дар лаҳзаҳои ба хотир меовард, ки аз хиёнат дидааст, аз паси духтари хушрӯи дигаре шуда... Об аз сар гузаштааст, сахв шуд. Ислоҳ намешавад хатояш. Афсӯс, афсӯс, ба сари зону-вонаш ҳазор бизанад, гӯшти баданаширо канда-канда бигирад ҳам, суде не! Рӯзҳои рафтаи умр барнамегарданд... Обҳои аз ҷӯю дарёҳои чоришуда аз сари нав чорӣ нашаванд. На! Об бигзараду умри одамон, ҷавонӣ ҳам!..

Аз омадани Нозимӣ ба мактаби онҳо ду ҳафта нагузашта, дар газетаи район якбора ду мақола чоп шуд. Яке умумӣ — дар бораи муаллимон, аниқтараш, дар таърифи мудир, дигараш мақолаи калон, қариб як рӯи газета, ки дар он Мушарраф васф мешуд, Нозимӣ ҳамон рӯз сураташро ҳам хоста буд. Сураташ дар газета. Газета даст ба дасти хонандагон мегашт. «Нозимӣ Мушаррафро ба газета навиштааст, таъриф кардааст, ана, ана...» Хонандагону муаллимон рӯзномаро ба якдигар нишон медоданд. Аз ҳамон шумора мактабашон пур шуда буд, рӯи мизу болои партаҳо... Дар лавҳаи долони мактаб ҳам якеашро часпонданд. Мушарраф кӯчое равад, чашмаш ба сураташ меҳӯрд. Ӯ дар сурат меҳандид, дандонҳои намоён, лабонаш базеб... Дар назари ҳудаш ҳам сураташ зебо, аз забони дигарон ҳам мешунид: «Мушарраф хушрӯ-а?...» Суханҳои пас-ту баланд низ ба гӯшаш мерасид. Дугонаҳои бо шӯхӣ ба ӯ мегуфтанд:

— Мушарраф, ба Нозимӣ писанд омадӣ... Ту бало, худат ҳам меҳостӣ... Як гапҳои навиштааст, ки... Туро дӯст доштааст, ошиқ барин...

Падараш хабари дар газета таъриф шудани ӯро ду рӯз пас шунид. Нимирузӣ аз боғ баргашт, ғазаболуд буд.

— Очаи Зуфар, оҳой очаи Зуфар! — баланд фарёд зад. Модараш аз ошхона берун шуд.

— Чӣ кор карда истоӣ?

— Ба тағӣ дег алов мондам, ош мепазам.

— Ин ҷо биё, Мушаррафро ҳам гӯй биояд.

Модару духтар пеши падар нишастанд. Ӯ такя ба панҷараҳои кат дода, дастонашро ба паси онҳо ҳалқа карда буд.

— Бишинед, — фармон дод падар ба онҳо. — Духтаратро муборакбодӣ кардӣ? — қомати ӯ рост шуд.

— Чӣ гап шудааст?

— Нашунидӣ?

— Не, додош, кар шавам, агар ягон хабар шунда бошам.

— Ана бин, — аз бағалаш, аз зери челаки суфи фед газетаро бароварда пеши модар ҳаво дод. Ҳама газета буд, модар медонист, — сурати духтаратро тамошо кун, — ба сурати Мушарраф ишора кард, — духтар калон кардӣ, ба сатр, бамаъни... Ба таънаи модар забон кушод. — Ба духтарат дидани аҳли кишлоқ басӣ накард. Рӯи кушодаи вайро акнун дар бозорҳо, дар маъракаҳо тамошо мекунанд, бўзбалаҳои кишлоқҳои дигар мебинанд, духтари эшони Неъматуллоҳон, бинед, мегӯянд, ба якдигар нишон медиҳанд... Нав ҳамин гап ро дар боғ ба ман гуфтанд, хандиданд, тамасхур карданд... Худат, — ба занаш муроҷиат кард, — акнун гӯй, чӣ гӯям, ба вай, чӣ кунам?..

Падараш дар хона ҷанҷол андохт, шӯру мағал, қариб як ҳафта як лукма нонро дар даҳони Мушаррафу модараш заҳр кард, онҳоро рӯз надод, алови ҷанг намурд. Ҳамон рӯзҳо ба зани бародари калонаш — ба янғаи баддаҳони ӯ худо дода буд, ба алови ҷанг гӯё ҳезум мепартофт, бод меод, ба додари Мушарраф тарҳақи ӯ бадгӯй мекард. Гапу калочаи зиёд. Бо вучуди ҳамаи ин, Мушарраф аз Нозимӣ миннатдор, хурсанд буд, ки вайро таъриф кардааст. Дар ҳар сатр нағзбинӣ, дустдории вай аён, онро гашта-баргашта меҳонд, дилаш, ба гуфтаи янғааш, қурумас мезад, ҳавой мешуд, аз хонаашон баромада «ху» гуфта назди Нозимӣ рафтаи меҳост. Гапҳои зиёде дар дилаш, ба ӯ мегӯяд. Интизораи буд. «Қай меомада бошад?» аз худ суол мекард. Бошад меомад. Ҳамон рӯзҳо пурсида буд, ки падараш чикора? «Боғбон, боғҳои колхозро бонӣ мекунанд», ҷавоб дод Мушарраф. «Дар бораи он кас очерк менависам», ваъда дод. «Он кас намехоҳанд, розӣ намешаванд», пешзаки медонист ӯ. «Хайр дар бораи кадоме аз ҳешовандони шумо нависам?» Холаи Сабоҳаташро ном бурд. «Он кас говҷӯши пешқадами колхоз, депутати совети районӣ», таъриф кард. «Шуд, меоям, наздашон меравем» ваъда дод Нозимӣ. Бо ҳамин восита Мушарраф ӯро мебинанд. «Қай меояд ӯ?» Кошкӣ ҳамин соатҳо меомад, пазмонаш шудааст Мушарраф...

Мудири мактаб Мушаррафро аз синф ба берун ҷағзад, гуфт, ки китобхонашро гирад, ба ӯ ҷавоб.

— Чаро? — пурсид.

— Нозимӣ омадааст, — гуфт ӯ.

Номи Нозимиро шунида ҳамаи дугонаҳояш баланд хандиданд. «Бечора, суроғ омадааст, ба мактаби мо вай пой тоза кардааст...» Вале ба чӣ гуфтани нагуфтани касе ӯро коре набуд. «Омадааст, аз хотир набаровардааст...» Бо табъи хуш аз синф берун давид. Мудир аз вай хоҳиш кард, ки ба мухбир роҳбалад шавад, ӯро ба ферма, ба назди холааш барад.

Аз деҳа берун шуда ба пайроҳаи танаи теппа расиданду ба касе, ҷонзоте дучор наомаданд. Гӯё дар он нимирузӣ мардум аз гармии офтоб гурехта ҳама дар кунҷи хонаҳо панаҳ бурда буданд. Хайрият, ба дили Мушарраф. Вагарна вайро бо як ҷавони бегона дида чӣ мегуфтанд? Ба бало мемонд. «Мушарраф, ҳамроҳат кӣ? Кучо меравед? Кори нохуб мекунӣ, қадрат паст мешавад... Ту духтари хона... Бо ин бўзбала нагард, эҳтиёт шав, боз ягон шармандагӣ рӯй надихад...» Ё дар рӯяш нагуянд ҳам, дар ғайбаш сад гап мебофанд: Мушаррафро дидем бо як бурдангал ба адиру пуштаҳо баромада рафт... Духтари бепошна...

Вай дидаю дониста, ҷон дар каф гирифта бо Нозимӣ ҳамроҳ шуд. Худаш мехоҳад, лекин боз меҳаросад... Мушарраф пеш-пешу Нозимӣ андаке акибтар... Теппаро боло мешуданд. Дар поён заминҳои ғалла, то ба дуриҳо сабз, майсаҳои гандуму ҷав рӯи заминро пӯшидаанд. Ёнаҳо, теппаҳои баланде, ки онҳо рӯ ба тори он равон буданд, сабз, алафзор, гулҳо шукуфтаанд. Гулҳои зардак... Нозимӣ пеш давид, ба даруни алафзорон даромад. Ҳам шуда тез-тез гул чид. Ба ҳаёли Мушарраф, ки Нозимӣ гулҳои зардак мечинад. Дар дил ӯро сарзаниш кард. «Беақл, онҳоро чӣ мекунӣ, худо бигирадашон. Гулҳои зард рамзи ҷудоианд, онҳоро начин, парто». Аммо Нозимӣ як даста гули сиёҳгӯш дар даст аз баландӣ нишеб шуд.

— Ваҳ, шумо инҳоро аз кучо ёфтед? — Мушарраф якнима шуд, қариб афтод. Нозимӣ аз дасташ дошт. Ӯ боазоб рӯ ба Нозимӣ меистод. Туфлиҳои сип-сиёҳи пошнабаланд, ки дирӯз падараш аз Душанбе оварда буд, пойҳои духтарро озор медоданд. Андаке танг. Баъд... Онҳо дар роҳҳои қачу килеб, пасту баланд, мувофиқ не. Қош сари қадам хонашон даромада туфлиҳояшро гузошта калӯш мепӯшид... Пойҳояш дард мекарданд. Вале дар он мавзеи дур аз деҳ, дур аз одамон Нозимиро ҳамроҳаш дида шод буд. Чехрааш шукуфон, чех-

раи Нозимӣ ҳам... Лабони ҳар дуяшон ҳам дар ханда, осмон софу беғубор, каб-кабуд, нукра барин. Офтоби баҳор болои сар. Атрофашон сабззор. Дунё зебо, олам, ба ҳаёли Мушарраф, дар ханда, замини замон дилкушо, рӯҳафзо...

— Марҳамат, Мушарраф, ин гулҳо барои шумо аз теппаҳои кишлоки худатон, инҳо ҳам худатон барин зебо... — Гулҳои сиёҳгӯшро ҷониби вай дароз кард.

— Худам мечинам, ана, ана... — Мушарраф дуртар беҳи сангҳои калон-калонро ба Нозимӣ нишон дод, ки он ҷо гулҳои сиёҳгӯш шукуфта буданд. Меҳроҳед чида оварда ба шумо тақдим кунам?

— Мушарраф, маро шарм надоронед, илтимос.

— Дӯрӯғ, ин қадар шармгин ҳам наменамоед.

— То ҳол ба ҳеҷ духтар гул наодоам... Гули аввали баҳорро аз дасти ман гиред, гули аввали баҳор... — Такрор намуд. — Аз пешам баромаданд, бинед, тару тозаанд.

— Агар аз пеши роҳатон намебаромаданд?

— Меёфтам, ба шумо гул меовардам, аз он дунё ҳам бошад, меёфтаму меовардам.

— Агар шумо он дунё равед, мо чӣ мекунем?

— Ба худо, шумо духтари доно, ҳамаи суханҳоятон духӯра, маҷоз... Хайр, бигиред, илтиҷо мекунам, ҳамин гулҳоро аз дасти ман гиред, дастам дард кард... — Ҳам шуд, пеши Мушарраф ба зону зад.

— Гули аввали баҳорро аз дасти нависанда гирифтем, — гулҳоро миёни ангуштонаш дошт духтар, — бофайз, бобаракат мешудагист баҳор...

— Ҳамин хел орзу дорам, ки баҳор барои ман баҳори ширини умр мешавад. Аз хотирам ҳамин лаҳзаҳо намеравад. Баҳор, рӯзи шанбе...

— Орзу мекунед, орзу...

— Шумо мусоҳиби аҷоиб.

— Рафтем, агар дар ҳар қадам мо бо ҳам ин қадар баҳс кунем, имрӯз ба ферма намерасем. Дур аст он, ҳоло боз хело роҳ, — пеш даромад Мушарраф.

— Ҳамин рӯз ба он ҷо нарасем беҳтар.

— Гапҳои беҳуда нагӯед, малол мешавам, саломатонро дигар алек намегирам, — дар чехраи Мушарраф аломати норизой, ранҷиш паدید омад.

— Мақоларо хондед?

— Ҳа.

— Маъкул шуд?

— Аз ҳад зиёд таъриф кардед, шарм доштам, баъд суратамро чоп намекардед, нағз буд.

— Сурататон газетаро серхаридор кард, ба ҳама маъқул, ҳама шуморо кофта гаштаанд, адресатонро мепурсанд...

— Падарам чанг карданд, аз хона пеш мекунанд.

— Кошкӣ шуморо пеш кунанд.

— Баъд?..

— Баъд... Ман шуморо мебарам.

— Ман дигар ҳамроҳи шумо намеравам,— Мушарраф бозистод, ба роҳи омадааш акиб гашт...

— Мушарраф, гардед, шӯхӣ кардам, наранчед...— Нозимӣ гӯё талхакаф шуда буд.

Вале Мушарраф ба ӯ эътибор намедод, ба вай нигоҳ намекард. Нозимӣ дур монд, дар баландӣ...

Вай ба Нозимӣ гӯш дод. Аз роҳаш гашт. Таассуф, кошкӣ аз роҳаш намонд, кош ғурур ба вай ғолиб меомад. Лекин ғурураш гум шуд... Ӯ ин хел духтар набуд...

Болои теппа, тағи ягона дарахти дӯлона, ки дар беобӣ, дар якбарае рӯида буд, нишастанд. Деҳа, боғҳо, ферма аз он ҷо намоён. Подабонҳо говҳои дӯшорро аз доманаи теппаи баланд ба поён — ба ҷониби ферма ҳай карданд... Онҳо наздики якдигар нишаста буданд. Боди салкине мевазид, ҳур-ҳур ба рӯяшон мезад... Гӯё ба осмон, ба қуллаҳои баланди кӯҳои Мағмурудӯ Қандӣ наздик буданд, селани паррандагон болои сари онҳо дар парвоз... Накҳати гулу гиёҳҳо ба машомашон мерасид.

Нозимӣ бо ҳолааш хеле сӯхбат кард. Бало будааст, худо ба вай забон дода. Ба дили ҳолаи Мушарраф роҳ ёфт, дӯсти қарину меҳрубон гаштанд, онҳо аз ферма се нафар бармегаштанд. Хангоми ба ферма роҳ гирифтани Мушарраф бо Нозимӣ касе онҳоро надид, хайрият. Тарсидаю ларзида ба ферма расид. Бо Нозимӣ танҳо ба танҳо сӯхбат кард, орзуҳои дилаш баён шуданд... Дар бозгашт акнун ҳолааш ҳамроҳашон. Дилаш пур, хотираш осуда...

Дар деҳа ҳолааш Нозимиро аз роҳ гардонд, ба хонааш таклиф кард. Худаш ҳам интизори ишораи ӯ будааст. Ҳамроҳаш ба хонаи онҳо рафт. Мушарраф барои ин аз ҳолааш миннатдор буд. Ташаккур ҳазор ташаккур, меғуфт дар дил ӯро.

Мушарраф аз ферма баргашта ба хонаашон даро-

мад. Китобхояшро гузошта, саросема аз дарвоза берун шуд. Ба саволҳои «Аз мактаб дер омадӣ? Боз куҷо?»-и модар ҷавоб нагуфт, сӯи хонаи холааш тохт. Гӯё он ҷо ҷону ҷигар, олами вай буд... «Хуб шуд, ки холааш Нозимиро ҷавоб надод, хонааш бурд...» боз ва боз аз ӯ миннатдорӣ мекард. Нозимӣ қариб аз пагоҳӣ намак начашидааст, гурусна аст. Мушарраф медонист, лекин хомӯш буд... Баракат биёбад, зинда бошад холааш, аз модараш ҳам ба вай меҳрубонтар аст ӯ.

* * *

Баъд... Ӯ ба деҳаи онҳо пой тоза кард, бисёр меомад: ба мактаб, ба колхоз, ба хонаи ҳар кас, ба хонаи холаи ӯ. Модар хонда буд холаи Мушаррафро, писарони ӯро бародар мегуфт. Аз ҷамоаи онҳо аз ҳад зиёд хабару мақола, очерк менавишт, як пояш дар колхозии онҳою пой дигараш дар район—дар идораи газета... (Дар роҳ монда буд). Аз муносибати байни онҳо дар деҳа, дар мактаб бўбар шуда буданд. Ҳар боре бо имзои Нозимӣ дар рӯзномаҳои марказ ё рӯзномаи район чизе ҷоп мешуд, «ку хонем, язна чӣ навиштааст» гуфта дар ҳозирини вай киноя мезаданд. Мушарраф бошад, худро ба қарӣ меандоخت, гӯё ин хел пичингҳоро намешунид.

Мактабро хатм кард. Номаи камол гирифтанд. Ҳамон рӯз Нозимӣ ҳозир шуд... Мудир ӯро боз ба ҳуҷраи қорни ҳудаш ҷеғ зад. Онҳоро боз танҳо монду «кор дорам», гуфта баромада рафт.

— Ана, мактаб ҳам тамоm шуд, Мушарраф. Роҳи деҳаатонро аз омаду рафт хӯрда кардам, дар як рӯз ду бор ҳам омадам.

— Миннат мекунед? Хайр, намеомадед. Ё ман зорӣ мекардам? Биёед мегуфтам? — дар лабони Мушарраф табассум омад.

— Худам пеши шумо зорӣ мекардам. Ман барои як духтари хушрӯи ин деҳа, ситораи тобони он — барои шумо меомадам. Бовар кунед, ки ман ҳамаи қишлоқҳои район, мактабҳои онро гаштаам. Лекин шумо баринашро надидам, дар ҳеҷ ҷой. Шумо дигаред.

— Барои ҳамин кашолаю овораед...

— Шумо ба ягон духтар монанд нестед. Ман ҳам барои сурататон ва ҳам барои сирататон фидо мешавам. Аз рӯзе шуморо дидам, ҷовид бод он рӯз, бо худ наям.

Маро зина ба зина боло мебаред шумо. Акнун қаҳрамонҳои ҳикояҳои ман духтарро дӯст медоранд, ба дараҷае дӯст медоранд, ки дили хонанда обу адо мешавад. Ана ишқ, духтари ҳақиқӣ ҳамин хел мешавад, мегӯянд... Бисёӣ ҳикоя навиштам, повестамро анҷом додам. Муаллим Қутосӣ навиштаҳоямро хонда гуфтанд: «...ту ошиқ, шудай, бачам, навис, ишқро навис...» Ана акнун Мушарраф, бигӯед, агар ман бо шумо вонамехӯрдм, шуморо намедидам, оё ба ҳамин хел рӯзҳои хуш мерасидам? Бовар кунед, аз барои шумо Қофарниҳонро дӯст медорам. Зеро шумо дар соҳили он мезиҳед. Қолхози шумо, деҳаатон, кӯчаҳои он боғу ҳавлиҳояш ҳам зебоанд, диламро мекушоянд. Меҳоҳам, як умр, тамоми шабу рӯз дар ин ҷойҳо — дар наздикиҳои шумо бошам, шуморо бинам, бо шумо зихам... Холаатон, хонаи он касро бештар дӯст медорам, ба хотири шумо!..

«Хонаи холаат» гуфт Нозимӣ. Аммо ӯ намедид, ки аз барои вай аз туфайли Мушарраф холаи бечорааш аз падари ӯ чӣ гапхое шунид, чӣ ҷангу ҷанҷолхое бархост. Холааш ба Нозимӣ ошкор намекунад, ҳар боре ӯ хонаашон ояд, сир бой навода, бо чеҳраи шуқуфон, забони ширин пешвозаш мегирад. Намегӯяд, ки ҳар омадани Нозимӣ ба хонаи онҳо ғам аст барои ӯ, падари Мушарраф ба сари ӯ медавад, девона мешавад, аз худ беҳабар... Худи Мушарраф ҳам дар тағи гап мемонад. Қасе ба падараш хабар додааст: муҳбире, ки Мушаррафро таъриф кардааст, ҳар рӯз ба суроғаш меояд, ҷои вохӯрии онҳо хонаи холааш, кампири холааш миёнарав, далла...

— Туро муҳбир суроғ карда меомадааст,— гуфт падар ба ӯ. Рост аст? Холаат далла? Ман аввал холаат, модарат, баъд худатро мекушам.

Холааш бо хоҳиши Нозимӣ чанд бор, аллакай бо модари Мушарраф гуфтугӯ кардааст, падараш беҳуда намегуфт. Холааш Нозимиро пеши модараш аз ҳад зиёд таъриф карда, ба осмон баровардааст. «Ҳам худат, ҳам духтарат аз вай рӯзи нек мебинед. Вай одам не, тилло...» Аз таърифи бисёӣ ӯ дили модари Мушаррафро ҳавоӣ кардааст. Модараш аз худи ӯ пурсид... «Вай одами нағз» гуфту дигар забон накушод Мушарраф... Вакте падараш ба сари ин масъала омада аз худи вай гап гирифтани шуд, модар ӯро гурезонд, худашро зери зарбу лати шавҳар мононд. Хола-

ашро ҳам ёфта оварданд. Падар дар сари ҷаҳл, ба акидан худаш, масъаларо яктарафа кардани буд, ҷанги аввалу халоси охир:— Агар якбори дигар шунавам, ки ҳамоно мухбир ба остонаи дари ту кадам мондааст, хонаатро алов мезанам, гарданатро бо сари меҳмонат мегирам, баъд ҳудам чулу пӯстакамро бардошта ба дари ардом¹ меравам, ана ман омадам меғӯям...

Вале холааш ҳам суст наомад, пӯписа кард, гуфт, ки ҳақ надорад ба меҳмони хонаи вай кордор шавад, хонаи ӯ дар ихтиёри вай нест, аз ягон ҷиҳат! Ҳушёр бошад. Кӣ хонаи вай меояд, кӣ не, ба ӯ дахл надорад. Ҳуҷаини хонаи вай нест ӯ... Хабарии падари Мушарраф ҳамин, ба ҳар ду гӯшаш шунавад... Ана ҳамин хел шӯру валвала аз паи Нозимӣ хестааст, лекин ҳуди ӯ огоҳ не... Ҳозир дар ҳуҷраи мудирӣ мактаб бо Мушарраф танҳо нишаста холаю хонаҳои ӯро васф мекард... Нозимӣ боз ба сари сухани огознамудааш омад.

— Гуфтам-ку ана мактаб ҳам тамом... Чӣ мекунад? Хондан мехоҳед?

— Намегузоранд. Баъд ҳаваси ҳудам ҳам не, аз хонаамон дур нашлавам меғӯям,— гуфт Мушарраф.

— Минбаъд шуморо дар кучо мебинам?

— Намедонам...— дар дил Мушарраф мақсади дигар дошт: То кай дуздида-дуздида бо ҳам вомехӯранд? Гапу калочаҳо зиёд шуд, деҳа пур... Бас будагист, якдигарро хуб омӯхтанд, шинохтанд. Оё вакте нарасидааст, ки дигар фикр кунанд, масъалаи зиндагии ояндаро андешанд, дар фикри ҳамхона, ҳамсар шудан биафтанд... Вале айб аст, ки аз ин боб духтар забон кушояд, айб, ки духтар хостгор шавад. Қайсарии падарашро намеғӯед... Хайрият ҳуди Нозимӣ аз ин хусус сухан ба миён овард. Гуфт, ки одамони ба акидан мӯйсафедони деҳаи онҳо калон, бообрӯйро ба миён медарорад: раиси колхоз, мудирӣ мактаб, баъд муҳарири газетаашон.

Ҳамин нақшаи ӯ ба дили духтар шарораи умед овард. Падари ӯ акидан аҷиб дорад... Як аспӣ бузӣ доштанд. Сифаташ то ба Ўзбекистону Қирғизистон рафта... Човандозҳо онро ба ҷойҳои дур мебурданд. Рӯзе ба ҳамин аспӣ онҳо харидорон омаданд, се-чор нафар буданд.

Онҳоро падараш шаб то сахар меҳмондорӣ кард.

¹ Ҳабсхона

Вале аспашро надод, «намефурӯшам» гуфт. Харидорон беасп ба Кӯлоб баргаштани набуданд, ба ақидаи падараш «харидорҳои хира». Яке аз одамони «баобрӯ, калоншаванда» — раиси шӯрои ҷамоара Ҳамроҳи гирифта боз ба хонаи онҳо омаданд.

— Ҳамин раис, Ҳамин ҳел як одами баобрӯ, калони Ҳамамон, ки аспатро те гуфта дари хонаи ман омад, як асп не, даҳ асп ҳам бошад, медиҳам, хоҳири ин касро ба олам намениҳам,— гуфт. Аспро бурданд.

«Агар, фикр мекард Мушарраф, Ҳамин одамони номбурдаи Нозимӣ пеши падарам оянд, аҷаб не, «ҳа» гӯянд, аз рӯи онҳо гузашта наметавонанд» Ҳамин маслиҳат ба ҳар дуяшон писанд шуд.

* * *

Мушарраф саҳв накард. Пас аз он ки одамони баобрӯ — мудири мактаб, раиси колхоз, муҳаррири газетай район Мавлонзода ба хостгории Мушарраф ба хонаи онҳо омаданд, падараш не нагуфт: «Чӣ кунем? Ҳеч наметавонам, безор будам. Лекин ба хоҳири шумоҳо — шумоҳо, ки Ҳамин як духтарро аз ман талабидед, ихтиёратон додам», гуфт бо дили ноҳоҳам.

Мушаррафро Ҳамон шаб ба Нозимӣ номзад карданд. Вале падар дар забон розӣ буду дар дил ҳиҷил. Вақте «одамони баобрӯӣ»-ро бообу изат ба ҳар қадам ҷомаи барӯймол дода гусел кард, дарду аламаш тоза гашт. «Доманам ба домани вай мерасид, бурида ме-партофтам, лекин ин одамҳо ба гарданам банд андехтанд, банд! Ноилоҷ шудам, чӣ карданамо надонистам...» мегуфт. Ҷеҳрааш чун офтоби паси абр тира, сиёҳ шуда буд. Аз афташ Ҳамон шаб нахуфт ӯ. Хона медавромаду берун мебаромад, уфас мезад.

Тӯй ҳам бо дилсиёҳӣ гузашт. Падар ҳудашро ба беморӣ андохт, сарашро бо рӯймоле саҳт баста ду шабу ду рӯз аз хона берун нашуд. Гӯе тӯй не, мотам дошт ӯ. Вақти гусели Мушарраф вай «хайр» ҳам нагуфт. Мушарраф пеши падар даромада ҳарчанд гирияю зорӣ кард, изни рафтан пурсид, ба дили вай раҳм наомад, ба ӯ дуо надод. Ана Ҳамин тавр Мушарраф аз хонаи падар рафт. Истад, фикр кунад, падараш Ҳамон рӯзҳо пешомади ӯро ҳис карда будааст, медонистааст, Нозимиро маъкул надонистанаш сабаб доштааст. Ода-

мони кӯҳна, умридида, зиндагӣ, одамро медонанд, мешиносанд. Ана оқибаташ...

Мушарраф Меҳрубонро, ки сараш боз аз рӯи болишт лағжида буд, болотар кашид, боз ба паси миз омад, қаламро гирифт... Аризаи ба номи сардори шавҳар навиштаашро аз нав сатр ба сатр хонд.

«Бале, муаллими азиз, дар вақташ кӣ будани ин одамро нафаҳмидам. «Нозимиро мегирам», гуфта рӯ баровардам, шарму ҳаёро надонистам, хато кардам. Ба Мижгону Меҳрубонам зӯр мешавад. Онҳоро кучо барам? Бепадар чӣ хел калон кунам? Зиндагиашон талх, рӯзашон сиёҳ мешавад, як умр дилашон озурда, ҳазину маъюс, ба онҳо бимирам ман!

Муаллим, ғами бачаҳои маро хӯред, ба падарашон гӯед, ки онҳоро сағера накунад, ба худ биёяд...» Мушарраф қаламро болои дафтар бурд. Боз чӣ нависад? Аз афташ, ӯ ин шаб хобиданӣ набуд, ба аризаи ба ҳаёлаш, беохир ва пурсӯзугӯдозаш сатре, боз сатре илова мекард.

* * *

Занги телефони шӯъба баланд шуд. Шафӣӣ саросема гӯшакро бардошт. Зеро телефони сиёҳ занг зад, телефоне, ки бо он сардор гап мезанад, овози худи муҳаррир.

— Нозимиро гӯед, назди ман дарояд.

— Наомадааст,— ҷавоб гардонд.

— Ҳоло ҳам? Соат қариб ёздаҳ-ку!

— Шаб навбатдор буд.

— Навбатдор? Шумораи гузаштaro хонда буд-ку! Як рӯз нагузашта...

— Авзалов кор доштаанд, хоҳиш карданд.

— Ҳамин бачаҳои газетаи мо аҷоибанд, бинанд, ки касе гапашонро мегирад, не гуфтани суханро намедонанд, тамом, ҳама корро ба гарданаи меппартиянд, намедонанд, агар ҳамин Нозимӣ намебуд, холи баъзеҳо чӣ мешуд. Ҳа... баъд ман ба ӯ як супориш дода будам, гуфта будам, ки аз заводи нон репортаж нависад, дар шумора ҷой мондаам...

— Супоришатон иҷро шуд, репортаж тайёр, ҷоп карда супурдам.

— Офарин, ташаккур... Худатон назди ман дароед,— Мавлонзода ӯро ба наздаш хонд.

«Мухаррир вайро наздаш даро гуфт? Аз афташ ягон материали шӯъбаро хондааст, маъкул нашудааст, ё сахву хатое гузаштааст. Ба ҳар нукта хӯрдагирӣ мекунад ин одам... Умуман як сол боз ғурбати Мавлонзода ба сари ӯ зиёд шудааст». Бо ҳазор фикру хаёл, бо гардани баста то таги дари муҳаррир омад.

— Чӣ мегуфта бошад? — аз котиба пурсид.

— Намедонам, — котиба рӯи мошини хатнависӣ ҳам шуда кадом ҳарфи онро мечуст. Ангуштони нозукаш болои ҳарфҳо рафтанд.

Мавлонзода дафтари калонеро варақ мегардонд, ба калами сурх ба таги баъзе сатрҳо хат мекашид, боз онро варақ мезад.

— Ариза, шикоят... — Мавлонзода айнакро аз чашмонаш гирифта болои дафтар гузошт.

— Ариза?! — бо шунидани ин ҳарфи хунук дили Шафӣ дар сандуқи синааш гӯё чанд лаҳза аз задан монд. Дасту панҷаҳояш сард гашт, қарахт шуд. Ариза? Шикоят аз болои ӯ? Кӣ навиштааст? Чӣ навиштааст? Ду рӯз пеш бо ҳамсояш кампири Муслима шӯр хӯрда буд. Чанчолашон кирои гап ҳам набуд...

Ё ки шикояти ҳамон марди қоматбаланди хароб — ошпаз бошад? Дар ошхона одамон навбат меистоданд. Ба доду мағали онҳо эътибор надода пеш гузашт, мудири ошхона — ҳамон марди қоматбаланди харобро ёфт, хуччати муҳбириашро ба ӯ нишон дод... Ҳа, дигар гапи зиёде байнашон нагузашта буд. Ё ҳамин одам нокас будааст?.. Ҳа, дина ба магазини гӯшт даромада «ман коргари газета, аз лаҳмаш» гуфт... Боз чӣ гуноҳе дар ҳамин рӯзҳои наздик аз ӯ гузашт? Ба хотир меовард ӯ, навиштаанд... Ифвогару гапковҳо зиёданд... Муранд, ба бало зананд! Ҳама ба касалии навис-навис гирифтанд... Ин Мавлонзодаи худозада-ку маҳтали имою ишоратҳо. Ба ӯ худо медиҳад, поида шиштааст, ки аз болои Шафӣ кӣ шикоят мекунад. Чӣ хеле мегӯянд, «аъмолаш» дар назди муҳаррир сиёҳ шудааст. Чизҳои навиштаи Шафӣ ба ӯ маъкул не. «Хушк менависед, аз як қолиби шахшуда намебароед, мақолаҳоятон пур аз калимаю ибораҳои обшуста, намехонед, Шафӣ, ақиб мондед, ақиб... Шогирдҳоятон ба шумо механданд...» Андеша надорад, ҳамин гапҳоиашро дар маҷлисҳо, дар пеши ҳама, пеши бачаҳои дина ба газета ба кор омада ҳам мегӯяд. Фикр намекунад, ки Шафӣ қариб сӣ сол дар газета кор мекунад, дар ин дар-

гоҳ чон коҳондааст, мӯйҳои сараш сафед шудаанд. Худашон — одамҳои эродгир бошанд, пеши вай кӯдакҳои динангӣ, навомад. Не, ин хел фикрҳо надорад Мавлонзода, беҳунирӯ, худзода. «Аз ӯҳдаи кор намебароед. Шафӣ», рӯирифт эълон мекунад. Бо ин гапҳои вай гӯе сағҳои занҷирбандро ба сӯи ӯ медавонад, киш-киш меандозад. Хурду калон ба мақолаҳои Шафӣ, ба мақолаҳои шӯъбаи ӯ мечаспанд. Донишҷӯёни таҷрибаомӯз ҳам... Ғаввие меҳезад, сағ соҳибашро намеёбад. Ягон калима, ҷумлаҳои хабару мақолаҳои аз дасти Шафӣ гузашта, ба андешаи онҳо, бесахву хато не, ба замин мезананд, ӯро, ба ҳоки сиёҳ яксонаш мекунанд, беқадру беобрӯ мегардад... Ҳуқм мешавад, ки маҷриалҳои шӯъбаи Шафӣ ба гӯшаи сиёҳ овехта шавад. Хамин тавр мекунанд. Шафиירו сило зардоб карда куштанианд... «Ба ҷои шумо каси дигар мебуд, бо хоҳиши худ ариза навишта мерафт. Худ ва рафиқонашро ба азоб намеомонд...» Мавлонзода рӯирифт талаби аз кор рафтани ӯро ба миён мегузорад. Худаш ҳам безор шудааст, ба дилаш задааст, гоҳо аз газета рафтани мешавад... Вале фикр карда, фикр карда аз раъйи мегардад, даргоҳи газета мукаддас, ҷои кори бообрӯ. Аз идора, ки берун шавад, вай барои ҳама муаллим, дастҳо пеши бар. Ба кучие бо хоҳише равад, ба ҷашм баҷо меорад, аз вай метарсанд, албатта аз ӯ не, аз ҷои қораш, аз газета! Ба қолхоз, хоҷагив ӯро биғиристанд, намеғуянд, ки ин одам қамсавад, ё дар маҷлисҳо танқид мешунавад... Барои ҳама нури дида, тоҷи сар... Агар аз газета равад, аз кучо ҷои кори мувофиқ меёбад? Намеравад, ақлашро нахӯрдааст. ӯро пеш қунанду рӯзашонро бинанд: қорғари қўҳна аст. Равад, патақу пайтоба барин беқадр, ба қурдаҳои гўр баробар мешавад ӯ. Лекин дар идора барои ӯ қоҳқанҳо ҳам ҳастанд. Яқаш ана қамин Нозимӣ — шогирдаш. ӯро ба ҷои Шафӣ гузарондани, қамаш қамин, гов нест, пай мебарад. Нозимӣ муҳбири шӯъбаю аз мудир баобрўитар дар назди қамаш. Худи Мавлонзода ӯро эрка қардааст. Мақсиду орзуи Нозимӣ қам қамин. Барои мудир шудан ҷон меқанад, қори қудаш, қори шӯъбаҳои дигарро қам баҷо меорад, қи супорише диҳанд, не намеғуянд, медавад, дар маҷлисҳо сағ барин меҷақад, қуднамо, қамаш ба як мақсад, барои вазиға, вазиға гуфта меқурад. Мавлонзода қам ҷои ӯро ба Нозимӣ ваъда қардааст, илоҷ меҷуянд, қоҳи аз ӯ қалоси меқобада. Намеёбад. Ана, қаҳ-

заҳои барои Мавлонзода мувофиқ фаро расиданд. Шикоят кардаанд! Пойда шишта буданд, фурсат ёфтанд. Ба дили ҷамаашон.

— Нозимӣ кай меояд? — Баръакси ҳаёлотӣ Шафӣӣ гапро ба дигар сӯ бурд Мавлонзода.

— Баъди нимрӯзӣ.

— Ҳамин бачаро ба роҳи дуруст наандоختед шумо, насихат накардед...

— Ягон воқеа рӯй додааст, муаллим? — Аз ҷояш нимхез шуд Шафӣӣ.

— Рафиқ Шафӣӣ, илтимос, шумо маро муаллим нагӯед, чанд бор гуфта будам, таъкид кардам. Охир шумо аз ман калон, айб аст,— сарзаниш кард Мавлонзода.

Аҷоиб ҳислате дорад ин касофат, дар хусуси Мавлонзода фикр мекард. Бо эҳтиром ҳам бо ӯ гап занӣ, ганда мегӯяд одамро. Тоқати гармию хунуки надорад. Хайрон мешавӣ, ки бо ӯ бо кадом забон ҳарф гӯӣ. Бо ҳеч роҳ дили вайро ба даст гирифта натавонист. Чӣ зот, чӣ одамест Мавлонзода? Бало ба пасаш!

— Хуб шудааст, Рафиқ Мавлонзода. Ўзр, дигар такрор намекунам.

— Бахшиш напурсед, Шафӣӣ, шумо бо ҳамин ҳел тарзи гуфтугӯ одат кардаед, нағз не, қадратонро паст накунед.

— Рост мегӯед, рафиқ Мавлонзода.

— Бо Нозимӣ чӣ кунем? Занаширо партофтааст, нағз накардааст, кӯдак дорад, якто не, дуто.

— Медонам.

— Медонеду насихат накардед, нагуфтед, ки фарзандҳояширо миёни роҳ нагузорад, ғами онҳоро хӯрад.

— Гуфтам, сад бор гуфтам.

«Ариза аз болои Нозимӣ! Занаши навиштааст. Панду насихатҳояш, аз афташ, ба ин зани ҳафтафаҳм ко-ра карданд. Навиштааст, Мавлонзода гап шунидааст. Вагарна Нозимиро бад намегуфт. Хуб шуд, худо бо дили вай ҳам кор мекардааст...» Шафӣӣ шод гашт.

— Вай, рафиқ Мавлонзода, аз худ рафтааст. Занаширо партофт, кӯдаконаш парешон, чашмашон ба роҳи падар, вай бошад, масту аласт.

— Ҳоло ҳам менӯшад?

— Ҳа.

— Айби худатон, — гуфт Мавлонзода. — Мухарриргуноҳро боз ба гардани худӣ Шафӣӣ гузошт. Гапи нав не, ҳар рӯз мешунавад, рост ҳам мегӯяд.

Нозимӣ ба идораи газета нав ба кор омада буд. Чавони шармгин. Ба рӯи касе нигоҳ карда наметавонист. Сарпаст, гапдари, гӯё «не» гуфтани ҳарфро намедонист. Шафӣ аз муҳаррир розӣ буд, ки чунин як мухбири гапдари, боодобро ба ихтиёри ӯ овард. Хабару мақолаҳоро таҳрир мекард, ба мухбирҳо ҷавоб менавишт... Хуллас, чӣ коре ба ӯ мефармуд, бачо меовард. Шафӣ дар назди ӯ гӯё бузургворе... «Муаллим», мегуфт вайро... Барояш рӯзе чанд бор ҷой дам мекард, ҷой мекашид, боэҳтиром ба ӯ ҷой меод... Лекин, чи хеле бо тамасхур, баъзеҳо меғунд, Шафӣ ошиқӣ ҷой не, об ба қурбака насиб кунад, вай ошноӣ дигар ҷӣ. Арак ба ҷони вай дармон. Шабҳои навбатдорӣ агар нанӯшад, ҳарфҳо гӯё ба ҷашмаш наметобанд, «қаллаш қор намекунад». Ин одати «неқ»-и устои муҳтарам аз назари Нозимӣ ҳам пинҳон намонд. Қӯр набуд ӯ. Медид, ки дар пешаш «муаллим» ба пиёла арак мерехт. Аз қисаси пул қашида мегуфт: «Афзалшоҳ як нимтағӣ». Вале у шарм дошта «не, муаллим, ҳудам мебиёрам, пул ҳаст», гуфта аз кабинет мебаромад. «Садқаат бушам, Мавлонзода, бо ҳамин шогирди овардаат», завқ мебурд, хурсанд шуда қави носро ба тағи забон мепафтафт.

Шогирдаш арак меоварду ҳудаш наменӯшид.

— То ҳол ба даҳон нағирифтаам, наметавонам, муаллим,— бо дили соф «ғуноҳаш»-ро ба гардан меғирифт Нозимӣ.

— Нанӯшида бошӣ, нағз, нанӯш, писар,— аввалҳо тарафдори ин заҳри қотилро ба даҳон набурдани шогирдаш буд.— Аз ин писар, ҳеҷ қас обрӯ наёфтааст, ки ту изатманд шавӣ. Моҳо аз маҷбурӣ меғирем, одат шудааст,— ҳатто ба вай панд меҳонд, ки аз он ҳудро дур бигирад. Аммо баъдтар ҳис намуд, ки ӯ нодон не, бало. Бо сарпастӣ, гапгирӣ, фармонбардорӣ ба дили ҳамаи аҳли редакция ҷой ёфт... Теззеҳн, қори газета-ро ёд ғирифт, мақолаҳои қалон-қалон менавиштагӣ шуд, қаламаш бурро. «Ин бача оянда дорад», боре муҳаррир ӯро пешӣ ҳама таъриф қард, таъқид намуд, ки ба ӯ мадад расонанд. Нағориданд ин гапҳо ба вай. «Ояндадор». Ба ҷои Шафӣ, аз афташ, вайро мудирӣ шӯба таъин қарданианд, ҷояшро ба ӯ доданианд. Хуши ин қасофат ҳам ба вазифаи Шафӣ қашол. Ҳамин ки аз кабинет барояд, Нозимӣ аз ҷояш ҳеста ба паси мизи вай омада мешинад. Телефонро пеш мекашад, пой-

хо рӯи по. Як худнамоӣ-катагӣҳое мекунад, ки ҳайрон мемонӣ... намегӯяд, ки чашми Шафӣӣ сӣх мезанад, вай ҳам одам аст, қаҳраш меомадагист. Не, ин гапҳо ба хаёлаш ҳам намеояд. То «хез», нагӯяд, аз паси мизи вай намеҷунбад. Тавба, гӯё ҷои вай шакарак дошта бошад, худо занад ту вазифахоҳро... Ана ҳамин ҳодисаю воқеаҳо Шафиירו ба худ овард. Ба таҳлука афтод. Ғами худашро нахӯрад, кӣ парвои вай дорад...

Арақ ки меовард, дари шӯъбаро аз дарун занҷир меандохт, ба ду қадаҳ арақ мерехт, яке барои худаш, дигаре ба Нозимӣ. Баъд, ба гуфтае, ба золию қолӣ ме-даромад.

— Гиред, Афзалшоҳ, камакак, ашки булбул барин. Агар нагиред, ман аз шумо хафа, малул, як култ ҳам ба даҳон намебарам, ба худо рост мегӯям... Ҳар дуямон ҳамроҳ, ки кор мекунем, бояд аз гапи якдигар набароем, якдигарро ҳурмат кунем. Гиред, сухани мана нашиканед, ғоида дорад.

Пиёлаи арақ дар даст як одами мӯйсафед аз ҷояш меҳест, бо дастони ларзон пиёлари ба лаби Нозимӣ ме-бурд, дар дасти дигар газак... Ба ҷону ҳолаш намеомонд, коре мекард, як қатра-ним қатра менӯшонд ўро. — Ба ҳаминаш ҳам шукр,— мегуфт ба худ, меҳандид. Муаллим Нозимиро ба ин роҳ кашида тавонист, ҳар рӯз аз дирӯза бештар менӯшидагӣ шуд, одат кард, дил баст, хумораш мегирифт ўро. Шафӣӣ беҳабар, ки гоҳ-гоҳе худӣ Нозимӣ шишае дар бағал аз дар мебаромад. Барои нӯшиданашон баъзан сабабҳо пайдо мешуданд. Бисёр буданд сабабҳо. Мақолаи муаллим ё шогирд дар маҷлис баҳои хуб мегирифт, таъриф мекарданд, «мешустанд», ягон материали шӯъбаашон ба гӯшаи сурх ва ҳатто баъзан ба гӯшаи сиёҳ ҳам пешниҳод шавад, устоду шогирд ин ҳолро қайд мекарданд: арақ меоварданд. Муқофот гиранд ё ҷазо бинанд ҳам «мешустанд»...

Нозимӣ рӯзи аз ҳамсараш,— аз модари Меҳрубон ҷудо шуда ба идора омаданаи ниҳоят хафаю ошӯфта буд... Ҳеҷ гапу ҳарфе ба вай намефорид. Чӣ тавре мегӯянд, ҳолашро ҳудаш медонисту худо. «Худатро аз даст надох, Нозимӣ, мард бош! Аз пайдоиши дунё зан сар меҷаҳанду зан мегиранд, ин рӯз ба сари як ту на-омадааст... Аз як ҷиҳат ту хушбахт ҳам ҳастӣ... Як паризоди дигар, ба қавле, очаш мучӣ накарда аз пасат кашол, ҷонаш дар бадани ту, меҳрубонат, ғамхорат... шукр гӯӣ. Агар ў фаҳмад, ки хафа шудай, чӣ мегӯяд...

Нозимӣ ба идораи газета нав ба кор омада буд. Чавони шармгин. Ба рӯи касе нигоҳ карда наметавонист. Сарпаст, гапдари, гӯё «не» гуфтани ҳарфҳои наметавонист. Шафӣ аз муҳаррири розӣ буд, ки чунин як мухбири гапдари, боодобро ба ихтиёри ӯ овард. Хабару мақолаҳои таҳрири мекард, ба мухбирҳои ҷавоб менавишт... Хуллас, чӣ қор ба ӯ мефармуд, бачо меовард. Шафӣ дар назди ӯ гӯё бузургворе... «Муаллим», мегуфт вайро... Барояш рӯзе чанд бор ҷой дам мекард, ҷой мекашид, боэҳтиром ба ӯ ҷой меод... Лекин, чи хеле бо тамасхур, баъзеҳо меғунд, Шафӣ ошиқи ҷой не, об ба қурбақа насиб қунад, вай ошнои дигар ҷӣ. Арақ ба ҷони вай дармон. Шабҳои навбатдориаш агар нанӯшад, ҳарфҳои гӯё ба ҷашмаш наметобанд, «қаллааш қор намеқунад». Ин одати «неқ»-и устои муҳтарам аз назари Нозимӣ ҳам пинҳон намонд. Қӯр набуд ӯ. Медид, ки дар пешаш «муаллим» ба пиёла арақ мерехт. Аз қисааш қул қашиди мегуфт: «Афзалшоҳ як нимтағӣ». Вале у шарм дошта «не, муаллим, худам мебиёрам, қул ҳаст», гуфта аз кабинет мебаромад. «Садқат бушам, Мавлонзода, бо ҳамин шогирди овардаат», завқ мебурд, хурсанд шуда қафи носро ба тағи забон меқартофт.

Шогирдаш арақ меоварду худаш наменӯшид.

— То ҳол ба даҳон нағирифтаам, наметавонам, муаллим,— бо дили соф «қуноҳаш»-ро ба қардан меғирифт Нозимӣ.

— Нанӯшида бошӣ, нағз, нанӯш, писар,— аввалҳои тарафдори ин заҳри қотилро ба даҳон набурдани шогирдаш буд.— Аз ин писар, ҳеҷ қас обрӯ наёфтааст, ки ту изатманд шавӣ. Моҳи аз маҷбурӣ меғирем, одат шудааст,— ҳатто ба вай панд меҳонд, ки аз он худро дур бигирад. Аммо баъдтар ҳис намуд, ки ӯ қодон не, қало. Бо сарпастӣ, гапқирӣ, фармонбардорӣ ба дили ҳамаи аҳли редакция ҷой ёфт... Теззеҳи, қори қазета-ро ёд қирифт, мақолаҳои қалон-қалон менавиштагӣ шуд, қаламаш бурро. «Ин бача оянда дорад», боре муҳаррири ӯро пешӣ ҳама тағриф қард, тағқид намуд, ки ба ӯ мадад расонанд. Нақориданд ин гақҳо ба вай. «Ояндадор». Ба ҷои Шафӣ, аз афташ, вайро мудирӣ шӯба тағин қарданианд, ҷояшро ба ӯ доданианд. Қуши ин қасофат ҳам ба вазиған Шафӣ қашол. Қамин қи аз кабинет барояд, Нозимӣ аз ҷояш ҳеста ба паси мизи вай омада мешинад. Телефонро пеш мекашад, қой-

ҳо рӯи по. Як худнамоӣ-катагӣҳое мекунад, ки ҳайрон мемонӣ... намеғӯяд, ки чашми Шафӣӣ сӣх мезанад, вай ҳам одам аст, қаҳраш меомадагист. Не, ин гапҳо ба ҳаёлаш ҳам намеояд. То «хез», нағӯяд, аз паси мизи вай намеҷунбад. Тавба, гӯё ҷои вай шакарак дошта бошад, худо занад ту вазифахоҳро... Ана ҳамин ҳодисаю воқеаҳо Шафиירו ба худ овард. Ба таҳлука афтод. Ғами худашро нахӯрад, кӣ парвои вай дорад...

Арақ ки меовард, дари шӯъбаро аз дарун занҷир меандохт, ба ду қадаҳ арақ мерехт, яке барои худаш, дигаре ба Нозимӣ. Баъд, ба гуфтае, ба золию қолӣ ме-даромад.

— Гиред, Афзалшоҳ, камакак, ашки булбул барин. Агар нагиред, ман аз шумо хафа, малул, як култ ҳам ба даҳон намебарам, ба худо рост меғӯям... Ҳар дуямон ҳамроҳ, ки кор мекунем, бояд аз гапи якдигар набароем, якдигарро ҳурмат кунем. Гиред, сухани мана нашиканед, ғоида дорад.

Пиёлаи арақ дар даст як одами мӯйсафед аз ҷояш мекест, бо дастони ларзон пиёлари ба лаби Нозимӣ ме-бурд, дар дасти дигар газак... Ба ҷону ҳолаш намеомонд, коре мекард, як қатра-ним қатра менӯшонд ўро. — Ба ҳаминаш ҳам шукр,— меғуфт ба худ, меҳандид. Муаллим Нозимиро ба ин роҳ кашида тавонист, ҳар рӯз аз дируза бештар менӯшидагӣ шуд, одат кард, дил баст, хумораш мегирифт ўро. Шафӣӣ беҳабар, ки гоҳ-гоҳе худ Нозимӣ шишае дар бағал аз дар медаромад. Барои нӯшиданашон баъзан сабабҳо пайдо мешуданд. Бисёр буданд сабабҳо. Мақолаи муаллим ё шогирд дар маҷлис баҳои хуб мегирифт, таъриф мекарданд, «мешустанд», ягон материали шӯъбаашон ба гӯшаи сурх ва ҳатто баъзан ба гӯшаи сиёҳ ҳам пешниҳод шавад, устоду шогирд ин ҳолро қайд мекарданд: арақ меоварданд. Мукофот гиранд ё ҷазо бинанд ҳам «мешустанд»...

Нозимӣ рӯзи аз ҳамсараш,— аз модари Меҳрубон ҷудо шуда ба идора омаданаи ниҳоят хафаяю ошуфта буд... Ҳеҷ гапу ҳарфе ба вай намефорид. Чӣ тавре ме-ғӯянд, ҳолашро ҳудаш медонисту худо. «Худатро аз даст надох, Нозимӣ, мард бош! Аз пайдоиши дунё зан сар медаханду зан мегиранд, ин рӯз ба сари як ту на-омадааст... Аз як ҷиҳат ту хушбахт ҳам ҳастӣ... Як паризоди дигар, ба қавле, очаш мучӣ накарда аз пасат кашол, ҷонаш дар бадани ту, меҳрубонат, ғамхорат... шукр гӯй. Агар ў фаҳмад, ки хафа шудай, чӣ меғӯяд...

Меранчад, эҳтиёт бош, мерамад, меравад, анг мемо-
нӣ...» Муаллим шогирдро таскину тасаллӣ дод. Нашуд...
Ёру рафиканашро гӯё намедид, гуфтугузашонро на-
мешунид. Сарашро миёни кафҳо дошта паси мизаш
менишаст, намечунбид, гӯё нафас ҳам намебаровард.
Соатҳо бо ҳамин ҳол гузаштанд. Лаҳзаҳои тираю но-
хуши умраш буданд он мавридҳо... Бо ҳамин минвол
соатҳо мегузашт. Устод Шафӣ аз ҷояш бархост, да-
ри кабинеташонро аз дарун кулф андохта, аз ғалла-
дони мизаш шишаеро берун овард, «тараққӣ» ба рӯи
мизи Нозимӣ зад. Ӯ сар боло кард. «Мешӯем», гуфт ва
дахони шишаро кушод... Дар лабони Нозимӣ ханда
омад.

— Ҳа, менӯшем, устод, резед,— гуфт. Як шиша ба
дилу чигари бирӣни Нозимӣ кора накард... Устод ши-
ша пай шиша овард. «Фаромӯш намекунам, устод» мин-
натдор шуд Нозимӣ. Ҳамон рӯз нӯшида-нӯшида аз рӯи
курсичааш чапа шуда ба фарши хона ғелид... Табъи
Шафӣ болид: ҳамин хел рӯз ҳам мерасидааст. Орзу
дошт, ки минбаъд ҳар рӯз чунин ҳол рӯй диҳад... Шо-
гирди мансабхоҳаш дар таги дари идораи рӯзнома аф-
тад, ба хоку лой ҷӯлад, бубинадаш, тамошо кунанд.
Он рӯз хабари Нозимиро нӯшондани устод ба гӯши му-
ҳаррир расида будааст, пинҳон намомондааст гап. Де-
вор муш доштааст... «Шумо, Шафӣ, одам нестед»,
гуфт бо ғазаб ба ӯ Мавлонзода...

Муҳаррир Шафиёро боз дар масъалаи Нозимӣ ҷеғ
зада будааст. Хайрият, ариза аз болои Шафӣ набуда-
аст, шукр...

— Занаш арз кардааст, бо сӯзу гудоз навиштааст.
Боандеша, бофаросат, будааст ӯ.— Мактуби муфасса-
ли Мушаррафро хонда мутаасир шуда буд Мавлонзода.

— Ҳа, рафиқ Мавлонзода, зани Нозимӣ аврати бо-
ақл, медонам, хонааш мерафтам, дар хонааш ҳам нағз...
тилло. Кӯдакҳояшро намегӯед,— аз гуфтаҳои муҳаррир
Шафӣ рӯҳбаланд шуда буд.

— Ҳамин гапҳояшонро ба ҳуди Нозимӣ намегӯед,
насихат намекунед. Дар бораи дӯстӣ менависем, ҳам-
дилӣ, ҳамраъӣ мегӯем, падару модаронеро, ки кӯда-
конашонро сағера мекунанд, танқид мекунем, лекин ҳу-
дамон...

— Ҳуди Нозимӣ дар ин мавзӯҳо бисёр менави-
сад. Нопок аст, одами ифлос...

— Барои ҳамамон айб, шармандагӣ... Гӯед, бо за-

наш оштӣ шавад, агар нахоҳад, не гӯяд, аз кор равад, редакция ҷои ин хелҳо не, ҷои одамони пок, тоза...— Мухаррир Шафиро ҷавоб дод ва фармуд, ки баъд бо Нозимӣ наздаш дарояд.

Лаҳзаҳои шодиовари рӯзгори Шафӣ даррасид. Аз утоқи муҳаррир бо чехраи шукуфон, табии хуш берун омад. Дар кабинети худаш ҷои шишт намеёфт: ба курсиҷае нишаста пой рӯи по гузошт. Аз Нозимӣ дарак набуд. Нағз, ҳамин ки аз дар дарояд, хабари «хуш» мерасонад ба ӯ. Дилаш кашоли вазифаи Шафӣ буд. Акнун рӯзашро мебинад...

Мискин ҳарак орзуи дум кард,
Наёфта дум ду гӯш гум кард.

Аз редакция меравад, Шафӣ аз як душмани ашаддиаш ҳалос мешавад. Ҳамин хел рӯз ҳам мерасидааст. Агар аз ӯ ҳалосӣ ёбад, дигар беаклӣ намекунад, ин хел шогирдҳои бало, оташакро намегирад, ягон гӯлу гумроҳашро меёбад, Нозимӣ меравад, меравад ба ҳамон қишлоке, ки аз он ҷо омад. Дидори шумаш дар гӯр, дар ягон газетаю журнал дигар кор намеёбад... Бадмаст, зану кӯдакҳояшро партофт, ахлоқаш бад. Ҳазор каламаш нағз бошад ҳам, кӣ чуръат мекунад, ки ӯро ба кор гирад? Аз сараш наметарсад ин хел одам? Мавлонзода буд, ки худаашро ба тағи гап монда ӯро ҳимоя кард, ин хел одамро дар газета нигоҳ дошт. Барои чӣ ӯро ба тағи бол кашида буд вай? Оё ягон сире буд? Борҳо, ҳатто шабҳои дароз Шафӣ майна об карда, дар ин хусус фикр кардааст. Андешаҳои вайро ба кӯчаҳои қачу қилеб бурданд.

Мавлонзода аз Нозимӣ пора мегирифта бошад? Ё вайро зиёфат додааст? Аз чӣ чихат забонкӯтоҳ шуда мондааст ин одам аз ӯ? Чӣ хел дили ӯро ба даст гирифтааст? Фикр мекард, далел мечуст. Хислатҳои, ки ӯ андеша дорад, ба Мавлонзода бегонаанд. Худозода чунон поку беолоиш аст, ки аз ҳеҷ чихат ба тӯҳмат намепечад, чиркин намешавад. Ҳама медонад, ки ба роҳаш рост мегардад. Аксари одамони дар сағирхонаҳо тарбия ёфта ҳамин хел. Хайр чӣ бошад, набошад, имрӯз вай аз Нозимӣ рӯ гардонд. Оқибат сахву хатоҳояшро дарк кард, меравад вай, гуму гӯр мешавад... Аз ҳаяҷону хурсандии аз ҳад зиёд беихтиёр ба рӯи миз мушт фаровард, каламу ручкаҳо парид ба рӯи фарш

афтоданд. «Нағз, шукр!» гуфт ӯ ва интизор буд, ки Нозимӣ ояду ҳамроҳаш назди муҳаррир дарояд. Дер не, зудтар дар сари ҳамин қаҳру ғазабаш биояд. Агар маст ояд, боз хуб, «нуран ало нур». Раваду хушъёр бошад... Не, хушъёр набошад беҳ. Имрӯз аз хушъёр омани ӯ вай фоида намебинад. Қаме заҳмат мекашад, охир ӯ дар ин роҳ хеле ранҷ бурдааст, сағи сиёҳ барин чон канда-чон канда корро ба ин дараҷа расондааст. Ранчаш фоида овард. Боз қами дигар оби ишқамашро ҷунбонад, ҳеҷ бало намезанад ӯро, илоҷ меёбад, душвор не... «Ташкил мекунем»,— хандид. Ба оина рӯ овард, афташ ба ҳудаш нафорид. Қоқи хароби дароз, тағи рӯяш зард, бенур. Башараи хунук... хандиду қулоҳашро ба сар монд. Дастҳо дар қисаҳои боронии қушоду васеаш аз саҳни идораи рӯзнома гузашта, ба роҳрави мумфарш қадам партофт, роҳраве, ки бо он ба идораи газета меоянд. Назди қаҳвахонаи «Заргарон» истод. Боло мерафту поён, одамон аз пеши назараш мегузаштанд, қам намешуданд. Аммо қаме, ки интизораш буд, наменамуд, паяш канда, гум. Хайрият, ана, пайдо шуд. Аз кӯчаи тарафи боғ меомад. Ҳамон ҷувзони суп-сурхи наваш дар зер бағал. Боронии сиёҳ дар бар, дирузакак онро харида буд, дӯхташ нағз, гиребонаш васеъ, бо куртаи сурхчатоб, галстуки гулдораш ба ӯ мезебид. Бе либосҳои бекарру фар ҳам ин ҷавонмарг ҷавони базеб, хушрӯ... Ҳаваси ҳар духтар меояд ба ӯ, ба гуфтаи баъзе занҳо, намакин. Холо ӯ танҳо набуд. Ҳамроҳаш ҳамон моли покизаи ёфтааш — Шаҳноз. Муранд ҳам, инҳо, аз афташ, аз якдигар ҷудо намешаванд. Дар кӯча, ошхона, дар ҳама ҷо, ҳатто дар редакция ҳам ҳамроҳ. Никоҳ нашудаанд, аммо меғӯянд, ки шабҳо ҳам бо ҳаманд. Беимон, бедиёнат аст Нозимӣ... Дар редакция бошад, гӯшу майнаи ӯро хӯрданд. Кабинети қории Шафӣӣ ҷои вохӯрӣ ваъдагоҳашон. Аз вай намекебанд, аз афташ писанд намекунанд. Соатҳои дароз пеши чашмаш буч-буч қарда мешинанд. Ба дилаш заданд, хуни қигар қардаанд. Лекин сар саҳт қарда гаштааст, тоб меорад, қайфашон напарад. ӯ баумед, ки аз ҳад гузаронанд, ҳама бинанд, овозаю дарвоза шавад, гап ба гӯши муҳаррир, ба идораҳои болой расад... Ба гуфтае, ки ҳудаш онҳоро беҳ-беҳ мекунад, бинг намеғӯяд, ки оҳой Нозимӣ, ту одами хурд не, ту нависанда шуданӣ, сад қас мешиносад, ба қадри худат бирас. Ту падар. То қай бо ин духтари ҷавон,

дар раху рӯ мегардӣ, мучӣ-мучӣ мекунӣ. О, хайр, аз ҳад зиёд, ки шефтаю шайдоаш бошӣ, тӯй кун, ба никоҳат дарор. Зани худат, ки шуд, сарату равғанат, дар раху рӯ ҳам, ки бо вай хобӣ, касе кордор намешавад, даҳони мардум баста мегардад... Аммо ӯ бовар дорад, ки Нозимӣ агар ўро ба никоҳаш андозад, асло ин тавр намешавад. Чӣ хеле ки бо модари фарзандҳояш на ба кино мерафт на ба театр ва на ба хонаи як ёру рафиқе. Гуломаш буд зан. Ҳамеша ба сараш дӯғ мезад. Эҳтимол чехраи кушоди Нозимино надида аст он зан. Ў борҳо шохид гашта буд: агар ба коре зани бечора телефон кунад, забони хуш намедод, суханҳои пасту баланд гуфта гӯшаки телефонро бо итоб мепартофт...

Ҳамаи инро Шафӣ бо чашмонаш медид, лекин де-вона нашудааст, ки ўро насихат диҳад, «аз роҳат гард», гӯяд.

«Пеш мекунем», ба ҳар ду гӯшаш шунид, ки муҳаррир ҳамин тавр гуфт. Бо ҳамин орзу ӯ чон мекоҳонд. Хайрият шуд, ба дилаш. Вале ҳанӯз аз афташ боз фурсат ҳаст, фориғболӣ нашоёд. Андаке, камтари дигаре чон мекоҳонад.

— Салом,— Нозимӣ аз наздаш гузашт.

— Салом,— Шаҳноз ўро дида истод.— Муаллим, нағз ҳастед?

Шаҳноз ҳам ақл дорад, ҳис кардааст: Шафӣ калони Нозимӣ. Пеши ӯ ҳеҷ гоҳ кавоқ нагирондааст, худашро хайрҳои онҳо нишон медиҳад «Ман дар тӯи шумоҳо ракс мекунам, келин, худо хоҳад, чуфти муносиб мешавад... Шаҳноз духтари хушрӯ, боақл, ин хел зан ёфта наметавонӣ, Нозимӣ. Нав худо ба ту додааст, давлататро пешпо назан, ношукрӣ накун, зудтар аз паи тӯй шавед, корро кашол надихед, хуб намешавад», гуфтааст борҳо пеши Шаҳноз. Ҳоло Нозимӣ ба ӯ ним-ғурма салом доду рафт. Лекин Шаҳноз наздаш истод.

— Нозимӣ!— гӯён чеғ зад Шафӣ.

Вай аз раҳаш бозистод, музтар шуд.— Ба кучо?

— Ба редакция,— ҷавоб дод.

— Биё, як ҷо меравем.

— Кор дорам.

— Дар вақти танаффус?

— Ҳа.

— Баъд, ман ба ту ҷавоб медиҳам, кучо, ки хоҳед, равед, ихтиёратон...— бо табассум ба сӯи Шаҳноз чашмак зад. Аз ӯ мадад меҳост вай.

— Равед, сухани муаллиро нашіканед,— бо карашмаи зебӯе илова кард:— меоям, худам меоям, ё телефон мекунам, кадомашро, ки худатон хоҳед.

— Ман аз ту миннатдор, Шаҳноз, барака ёбӣ, боаклӣ — боз духтарро тавсиф кард. Духтар аз хурсандӣ дахонашро ғундошта наметавонист...

* * *

Шафийю Нозимӣ бо сари ҳам паси мизҳояшон менишастанд. Таъби Шафӣӣ хуш. Интизори даъвати Мавлонзода буданд. Ё фаромӯш кард ўро? Худаш «хез, Нозимӣ, пеши муҳаррир дароем», ғӯяд ба ў? Не, хуб мешуд, ки худӣ муҳаррир онҳоро даъват кунад. Андак бегилатар, ин касофат аз ў дилмонда намешавад...

— Муаллим, хуб нашуд, маҷбур кардед, аз ҳаҷ гузашт, вақти кор, Мавлонзода агар бинанд...— сари Нозимӣ чарх зада дилаш бечӯ гашт.

— Бандаи ношукр будай ту, Нозимӣ, агар ба ҷои ту ман мебудам, як лаҳза хушёр намегаштам. Худо ба ту додааст, китобат баромад, як духтари аз ҳама хушрӯ, аз худат ду баробар хурд ошиқат, сӯхта-сӯхта аз думат гаштааст. Дар газета кор мекуни, ба ту ҳама коил. Баъд хурсанд шав, ки ман барин мудир дорӣ. Худам ба ту арақ гирифта медиҳам, ҷанг намекунам, ҷи номаъқулие кунӣ, ихтиёрат, мебахшам. Ба худо аз падари худат ин хел меҳрубонӣ намебинӣ.

— Аз шумо миннатдор ҳастам, муаллим.

Занги телефони сиёҳ баланд садо дод. «Хайрият, аз ёдаш нарафта будааст, пасафтод нашуд кор»,— Шафӣӣ даст ба сӯи ғӯшаки телефон бурд.

— Ҳа, рафиқ Мавлонзода, омад, ҳамин ҷо... Дароем? Ҳар дуямон?

— Нест, наомадааст, ғӯед. Охир худатон медонед, ман ба ин ҳол... Нозимӣ пай бурд, ки муҳаррир ўро меурсад.

— Хуб шудааст, медароем. Не, не, дер намекунем...

— Муаллим, илтимос...— сухан дар забони Нозимӣ монд. Шафӣӣ аз ҷояш барҳеста «Рафтем, муҳаррир ҷеғдоранд», гуфт.

— О, худатон, муаллим, ҳоли маро медонед, наметавонам, шарманда мешавам. Ягон баҳона ёбед, ёрӣ расонед...— Нозимӣ пеши Шафӣӣ тавалло кард.

— Даромадан лозим, пеш аз нимрӯз ҳам пурсида буд, чанд бор суроғ кард...

— Пурсида буд?

— Бале.

— Барои ҳамин ҳам маҷбур кардед, ки ба ин андоза арақ нӯшам. Дониста шумо ҳамин хел кардед?

— Ҳеч кас туро маҷбур накардааст, ту кӯдак не, ин хел гапхоро нагӯй. Қариб ҳар рӯз менӯшӣ, маст меоӣ... Ё дурӯғ мегӯям? Дигарон намедонанд?

— Тӯҳмат накунед, муаллим. Шумо ҳозир худатон ба ман арақ гирифта додед, «нӯш» гуфтед. Маҷбур кардед...

— Рафтем,— аз зери бағали Нозимӣ дошт ӯ.

— Нарасед,— тела дод ӯро.

...Онҳо, устоду шогирд, паҳлуи ҳам менишастанд. Мавлонзода рӯ ба рӯяшон истодааст. Вале қомати баландаш базӯр ба чашми Нозимӣ меафтад. Пеши назараш тира, ғуборолуд. Гӯшҳояш ғуввос мезананд. Маст, аз худ беҳабар будани ӯро баробари аз дар даромадан ҳис кард Мавлонзода. Беақл нест, чашм дорад, мебинад. Ғазабаш омад, ғазабаш ояд ҳамин хел: гап намезанад, аз паси мизаш мебарояд.

— Нозимӣ кай ба кор омада буд? — пурсид аз Шафӣ Мавлонзода.

— Ҳозиракак.

— Ҳоло соат чанд?

— Қариб чор.

— Чаро ба кор дер меоед?

— Ҳамроҳи Шафӣ будам.

— Бо ман?!

— Ҳа, бо...— аз нафрати беинтиҳо дигар ба шумо гуфтани ӯ забонаш намегашт, вале боазоб боз «шумо» гуфт вайро.

— Шарм надошта ҳоло «аракро низ ҳамин одам ба ман нӯшонд» мегуфтагист ӯ...

— Инкор мекунед? Худатон маро аз роҳ гардонда ресторан бурдед.

— Боз чӣ гуноҳатро ба гардани ман бор кардани? Духтарбозӣ, аз зану фарзандонат чудо шуданатро ҳам?!

— Кӯр шавӣ ту, бесаводи дилсиёх!!!— гуфт, сараш ба ҳаёлаш дам кард, хона барин шуд, таркид, шарораҳо аз он париданд, чашмонаш пӯшида гаштанд, дигар кушода наметавонист онҳоро.— Касеро ту хуб намегӯӣ, ифвогар, шӯрангез!..— Ӯ аз гиребони Шафӣ дошта

— Равед, сухани муаллимро нашиканед,— бо карашмаи зебоя илова кард:— меоям, худам меоям, ё телефон мекунам, кадомашро, ки худатон хоҳед.

— Ман аз ту миннатдор, Шаҳноз, барака ёбӣ, боаклӣ — боз духтарро тавсиф кард. Духтар аз хурсандӣ дахонашро ғундошта наметавонист...

* * *

Шафиию Нозимӣ бо сари ҳам паси мизҳояшон менишастанд. Таъби Шафӣ хуш. Интизори даъвати Мавлонзода буданд. Ё фаромӯш кард ўро? Худаш «хез, Нозимӣ, пеши муҳаррир дароем», гӯяд ба ў? Не, хуб мешуд, ки худӣ муҳаррир онҳоро даъват кунад. Андак бегилатар, ин касофат аз ў дилмонда намешавад...

— Муаллим, хуб нашуд, маҷбур кардед, аз ҳад гузашт, вақти кор, Мавлонзода агар бинанд...— сари Нозимӣ чарх зада дилаш беҷо гашт.

— Бандаи ношукр будай ту, Нозимӣ, агар ба ҷои ту ман мебудам, як лаҳза хушёр намегаштам. Худо ба ту додааст, китобат баромад, як духтари аз ҳама хушрӯ, аз худат ду баробар хурд ошиқат, сӯхта-сӯхта аз думат гаштааст. Дар газета кор мекуни, ба ту ҳама коил. Баъд хурсанд шав, ки ман барин мудир дорӣ. Худам ба ту арақ гирифта медиҳам, ҷанг намекунам, ҷи номаъқулие кунӣ, ихтиёрат, мебахшам. Ба худо аз падари худат ин хел меҳрубонӣ намебинӣ.

— Аз шумо миннатдор ҳастам, муаллим.

Занги телефони сиёҳ баланд садо дод. «Хайрият, аз ёдаш нарафта будааст, пасафтод нашуд кор»,— Шафӣ даст ба сӯи гӯшаки телефон бурд.

— Ҳа, рафиқ Мавлонзода, омад, ҳамин ҷо... Дароем? Ҳар дуямон?

— Нест, наомадааст, гӯед. Охир худатон медонед, ман ба ин ҳол... Нозимӣ пай бурд, ки муҳаррир ўро мепурсад.

— Хуб шудааст, медароем. Не, не, дер намекунем...

— Муаллим, илтимос...— сухан дар забони Нозимӣ монд. Шафӣ аз ҷояш бархеста «Рафтем, муҳаррир ҷеғдоранд», гуфт.

— О, худатон, муаллим, ҳоли маро медонед, наметавонам, шарманда мешавам. Ягон баҳона ёбед, ёрӣ расонед...— Нозимӣ пеши Шафӣ тавалло кард.

— Даромадан лозим, пеш аз нимрӯз ҳам пурсида буд, чанд бор суроғ кард...

— Пурсида буд?

— Бале.

— Барои ҳамин ҳам маҷбур кардед, ки ба ин андоза арақ нӯшам. Дониста шумо ҳамин хел кардед?

— Ҳеҷ кас туро маҷбур накардааст, ту кӯдак не, ин хел гапхоро нагӯй. Қариб ҳар рӯз менӯшӣ, маст меоӣ... Ё дурӯғ мегӯям? Дигарон намедонанд?

— Тӯҳмат накунед, муаллим. Шумо ҳозир худатон ба ман арақ гирифта додед, «нӯш» гуфтед. Маҷбур кардед...

— Рафтем,— аз зери бағали Нозимӣ дошт ӯ.

— Нарасед,— тела дод ӯро.

...Онҳо, устоду шогирд, паҳлуи ҳам менишастанд. Мавлонзода рӯ ба рӯяшон истодааст. Вале қомати баландаш базӯр ба чашми Нозимӣ меафтад. Пеши назараш тира, ғуборолуд. Гӯшҳояш ғуввос мезананд. Маст, аз худ беҳабар будани ӯро баробари аз дар даромадан ҳис кард Мавлонзода. Беақл нест, чашм дорад, мебинад. Ғазабаш омад, ғазабаш ояд ҳамин хел: гап намезанад, аз паси мизаш мебарояд.

— Нозимӣ кай ба кор омада буд? — пурсид аз Шафӣ Мавлонзода.

— Ҳозиракак.

— Ҳоло соат чанд?

— Қариб чор.

— Чаро ба кор дер меоед?

— Ҳамроҳи Шафӣ будам.

— Бо ман?!

— Ҳа, бо... — аз нафрати беинтиҳо дигар ба шумо гуфтани ӯ забонаш намегашт, вале боазоб боз «шумо» гуфт вайро.

— Шарм надошта ҳоло «аракро низ ҳамин одам ба ман нӯшонд» мегуфтагист ӯ...

— Инкор мекунед? Худатон маро аз роҳ гардонда ресторан бурдед.

— Боз чӣ гуноҳатро ба гардани ман бор кардани? Духтарбозӣ, аз зану фарзандонат чудо шуданатро ҳам?!

— Кӯр шавӣ ту, бесаводи дилсиёх!!! — гуфт, сараш ба ҳаёлаш дам кард, хона барин шуд, таркид, шарораҳо аз он париданд, чашмонаш пӯшида гаштанд, дигар кушода наметавонист онҳоро. — Касеро ту хуб намегӯӣ, ифвогар, шӯрангез!.. — Ӯ аз гиребони Шафӣ дошта

пеши муҳаррир рӯ-рӯи хона кашидани шуд, аз чояш хест, сараш гӯё азони ӯ набуд, пойҳояш чорӯбак.— Номард!— гуфт боз ва истода натавонист, якнима рӯи фарш ғелид... Гирьяш омад, ашк аз сари рухсораҳояш шорид.

— Ба шумо ҷавоб, равед— фармон дод ба Шафий ва аз паси ӯ дарро сахт пӯшид. Дар ин чанд лаҳза Нозимӣ ба худ омада буд, гӯё хушёр шуд, хеста ба курсичае нишаст.

— Боз нӯшида ба кор меоя? — пурсид муҳаррир. Аммо вай ҷавоб нагуфт.

— Бори дигар агар нӯшида ба кор биёӣ, аз ман умед накун, ним лаҳза нигоҳ намедорам, ҷавоб медиҳам, меравӣ, тамом, вассалом!— Мавлонзода рӯ-рӯи хона мегашт. Ӯ боз ба паси мизаш омад, дафтари ғафси калонеро аз болои он бардошт.

— Оилаат навиштааст, шикоят кардааст, дурӯғ не, ҳамаи гуфтаҳояш рост, ҳақ аст ӯ.

«Мушарраф аз болои ӯ арз кардааст?» Аз занаш ин хел умед надошт-ку Ё игво андохтаанд? Шояд ҳамин Шафии устодаш вайро бардор додааст. Қори ҳамин одам будагист, хапу хомӯш мегаштааст, бало будааст, офат. Тинаташ нопок, мор... Пеши муҳаррир дар ҳақиқати вай гапҳое гуфт, ки асло чашмдор набуд. Ҳамин хел беиба ба рӯи одам медавидааст ӯ? Забон доштааст? Забон ҳам гап! Вай рӯю риоя надоштааст. Ана, чи зоте будааст ин одами ҳалиму боодоб, хомӯш? Нозимӣ аз ҳайрат қарахт шуда буд, ба худ намеомад. Занаш ҳам навиштааст. Ҳамаи касофатиҳо паи ҳам».

— Бо ҳамсарат оштии шав, ғами кӯдакҳоятро хӯр,— гуфт ва боз пурсид:— Шунидӣ, чӣ гуфтам? Рав.

— Наметавонам, муаллим.

— Барои чӣ?

— Дилам мондааст.

— Дар вақташ шайдоёш будӣ. «Шавад ҳам, ҳамин Мушарраф, нашавад ҳам, Мушарраф, бе вай зиндагӣ намекунам, ёри расонед», мегуфтӣ. Ё аз хотират рафтааст?

— Не, муаллим.

— Боз наваш, Шаҳноз маъкул? Ба чанд даромадӣ?

— Ба сию панҷ.

— Ин духтар чандсола?

— Ҳаҷдаҳсола мешавад.

— Ду баробар аз худат хурд-а?

— Ман ин духтарро дӯст медорам, илоҷ надорам...

— Кӯдаконатро дӯст дор, онҳо туро «додо», мегӯянд, чашмашон ба роҳат, ба касал задаанд. Ту акнун чавони навхат не, мӯйҳои сарат сафед шудаанд, айб аст, шарм дор.

— Таъна назанед, мӯйсари ҳама сафед мешавад,— қаҳри Нозимӣ омад.

— Рост мегуфтаанд, мо туро эрка кардем, як чиз мешавад, оянда дорад гуфта.

«Боз таъна шунид Нозимӣ. Некию нағзиҳои аз Мавлонзода дидааш аз почаки биниаш омад. Миннат кард».

— Дигар некӣ накунед,— ба рӯи ӯ медавид Нозимӣ.

— Фарзандхоятро соҳиб шав.

— Худам ақл дорам.

— Намехоҳӣ?

— Аз кор пеш кунед,— ба муҳаррир дарафтода буд ӯ.

— Худам туро ба кор оварда будам.

— Таъна назада боз пеш кунед.

— Агар гуфтаҳоям иҷро нашавад, ҳамин хел мекунам.

— Натарсонед маро, рафиқ Мавлонзода,— дигар ӯро муаллим нагуфта фамилияшро ба забон овард Нозимӣ.— Нон дар ҳама ҷо пур, аз дастам кор меояд, пеш кунед, аз гуфтаатон нагардед. Шумо ба ман падар не, ки ҳамеша дар ихтиёратон бошам, шумо муҳаррир, сардори идора.— Нозимӣ оташин шуда аз ҷояш хест, аз дар баромада онро аз пасаш саҳт пӯшид.

«Ана ба ҷӣ дараҷа расида будааст ин одам. Мавлонзода — муҳаррири газетаро ҳам писанд намекардааст. Дарро ба девор зад, гапгардонӣ кард». Дар ҳолате, ки хун ба сари рухсораҳояш давида ба ғазаб омада буд, ҳам шуда тугмаҷаи зангро пахш кард, баъд коғазеро пеш кашид...

Нозимӣ аз назди муҳаррир берун шуду гӯё баъд ақлаш ба сар зад, ҳамкорон, бинои редакция, офтоб гирду атроф ба назараш тофтанд. Даруни оташи сӯзоне монда буд, ки пас аз гузаштани фосилаҳо ҳарорати дилу чигараш паст шуд. «Ҷӣ кор кард? Ҷӣ шӯр хезонда аз назди Мавлонзода баромад? Вайро акнун аз кор ҷавоб медиҳад. Дар ҳаёлаш набуд ин гапҳо... Ғазабаш, ки меомадааст, Мавлонзода ҳам одами ганда мешудааст. Вай акнун аъзои коллективи рӯзнома нест... Меравад ӯ, пешаш карданд... Дар кабинеташ Шаҳноз интизор, он ҷо Шафии сиёҳдил... Ба ҷӣ ҳол ин хабарро

пеши онҳо барад?... Шафӣ аз шодӣ мерақсад, дилаш боғ-боғ кушода мегардад, муродаш ҳосил. Ба Шаҳноз чӣ мегӯяд?

— Ба шумо ҷавоб, Нозимӣ, равед,— сухани Мавлонзода ба гӯшаш садо дод. Аз ҳад зиёд бераҳм будааст ӯ, лекин Нозимӣ намедонистааст. Бо дасти худ рӯяшро сиёҳ карда, аз назди муҳаррир баромад. Аз редакция пеш шуд... Наход имкон намонд, ки хатояшро ислоҳ кунад? Наход касе набошад, ки ҳамин ҳозир ба назди муҳаррир даромада корро ба сулҳу салоҳ гардонад? Ҳозир сарашро ба кучо занад? Мурғи посӯхта барин буд, ба ҳаёлаш ҳама ҷо оташ, ҷои истодан, орамидан намеёфт. «Чӣ кунад?», такроран ба худ суол меод.

* * *

Фармонро котиба чоп карда овард. Мавлонзода онро ҳарф ба ҳарф, сатр ба сатр меҳонд. Акнун ӯ бояд боз як бори дигар қаламро ба даст гираду имзо гузорад. Баъд ин коғаз ба шӯъбаи кадрҳо меравад. Нозимӣ ҳам. Аҷаб не қадамаш дигар идораи газетаро набинад, аҷаб не. Як вақт Нозимӣ ҳам дар идораи газета кор карда буд, мегӯянд мардум. Алҳол ин воқиа сарназадааст, ба як имзои Мавлонзода вобаста. Нозимиро ҳудаш ба кор оварда буд, фармони ба кор гирифта шуданашро ҳам ҳудаш навишта буд... Он рӯз ҳам айёми тирамоҳон буд, боз тирамоҳ... Аз тиреза ӯ себзоронро медид, офтоби бегоҳирӯзӣ ба рӯи баргҳои зардушдаи себҳо нур меандоخت, олам ғарки нур. Якта-нимта баргҳои хазонро бод мебурд, дар фазо бозӣ доштанд баргҳо... баргҳо... оҳ баргҳо... дар баҳорон ӯ аз ҳамин тирезаи утоки кориаш онҳоро тамошо мекард, сабзу бо тароват, назаррабо буданд онҳо... Аммо холо дигар: хазон шудаанд.

Аввалҳои моҳи октябри соли 1969 буд. Мавлонзода, ба мактабе, ки Нозимӣ кор мекард, сим зад, хоҳиш намуд, ки вайро ба редакция — ба назди муҳаррир фиристанд. Ҳамон рӯз не, пагоҳаш назди ӯ омад Нозимӣ. Бечуръатона, оҳиста дарро нимроғ кард. «Мумкин, муаллим», иҷозат пурсид. Аз дар дарун шуда ба як курсии наздикаш нишаст. Сар боло намекард, шарм медошт, ранги рӯяш суп-сурх гашта буд.

— Шумо Нозимӣ? — пурсид Мавлонзода.

— Ҳа, муаллим,— сараш болои зонувонаш хамтар шуд.

— Дар газетаи мо чанд очеркaton чоп шуд?

— Ҳамин сол чор очерк, ду ҳикоя, боз чанд лавҳаю хабар.

— Гирумонатон нағз, бад не.

— Ташаккур, муаллим, ходимони газетаатон одамони нағз, муаллим, ёрӣ мерасонанд, маслиҳат медиҳанд, аз онҳо миннатдорам.

— Университетро хатм кардед?

— Не, институти педагогиро.

— Кадом факультет?

— Таъриху филология.

— Кай?

— Соли гузашта.

— Дар кадом синфҳо дарс мегуед?

— Як синфи як дорам, баъди нимрӯз дар синфҳои ҳаштум дарс медиҳам.

— Дар редакция кор кардан мехоҳед?

— Ҳа, муаллим, лекин роҳ дур, ҳар рӯз колхоз рафта омада намешавад. Баъд, як модар дорам, пиранд, танҳо...

Ана ин шартӣ Нозимӣ гарон буд. Мавлонзода ба ӯ чӣ гуна хона меёбад? Худи кормандони газета ҳам бе-хонаанд, солҳои сол дар навбатанд. Баъзеҳояшон зану кӯдакдор, ичора мешинанд. Вале Нозимиро ҳам бояд ба кор гиранд. Чанд вақт боз ӯ дар ҳамин фикр аст. Дар муҳити редакция вай тарбия меёбад, як нависандаи нағз мешудагӣ барин. Ба ӯ бояд ёри расонанд, аз назар дур намонад... Ба худи ӯ ҳам собик муҳаррири газета Абдуллозода мадад расонда буд... Аз хотир бароварда наметавонад, як умр миннатдор аст аз вай. Мӯйсафеди раҳмдил, хайрхоҳе буд. Хангоме ки ӯ мактабхон буду ба газета баъзан хабару мақола менавишт, Абдуллозода вайро суроғ карда ба мактабашон рафт. Дар дарс набуд ҳамон рӯз, аз хонаашон ёфта ӯро пеши Абдуллозода оварданд. Мӯйсафед бо вай сӯҳбат кард, маслиҳат дод. Баъд, ба ӯ ҳуҷҷати муҳбири супурд. Баъди синфи даҳумро хатм кардана, вайро ӯ ба Душанбе бурд, аз номи редакция тавсия навишт, ҳуҷҷатҳояшро ба шӯъбаи журналистикаи университет супурд. Солҳои донишҷӯнаш ҳам мӯйсафед гоҳ-гоҳе ба донишгоҳ меомад, ӯро хабар мегирифт. Баъди соҳибмаълумот шуданаш Абдуллозода ӯро дар газета ба кор

гирифт. Фарзандаш барин дӯст медошт... То рӯзҳои охири кор карданаш дар редакция Абдуллозода ба вай мададгори буд. Имрӯз мӯйсафед дар байни яку-ду Мавлонзодаро шогирдам, худам тарбия кардам, меғӯяд. Ҳақ дорад ба ин ӯ... Монанди ӯ одамони аз Абдуллозода некию нағзӣ дида бисёреранд... Дунёе гузаро, номи одам бо хубӣ бимонад авло. Некию нағзиро бояд пеша намоӣ... Абдуллозода вайро ҷуста мактабашон рафта буд... Нозимиро ӯ ҷеғ зада овард. Танҳо як масъала — масъалаи хонаи ӯро ҳал намудан лозим. Нозимие, ки соҳибкаламаст, ҳикоя менависад. Рӯзе мерасад, ки Мавлонзода ҳам пеши касе боифтихор гуфта метавонад: ҳамин бача — Нозимиро худам ба редакция ба кор овардам, душвор буд, хона надошт, лекин ёрӣ расондам...

Бо Нозимӣ хело сӯхбат кард. «Хона намеёбем», гуфт дар охир... Нозимӣ бо ӯ «хайр» гуфт, рафтани шуд, вале дили Мавлонзодаро намешуд, ки равад ӯ.

— Баъди як-ду рӯз боз дароед, — гуфт беихтиёр.

Барои ба Нозимӣ хона пайдо намудан муҳаррир ҳамон рӯз, пагоҳи дигараш ҳам ба бисёр идораву муассисаҳо рафт, пеши чандин кас корафтода шуд, хона суроғ кард. Аз комитети партиявии район, аз комишроия, аз чандин ташкилоти дигар мадад хост. Суде нашуд. Ниҳоят аз як ҳеши наздиқаш хоҳиш кард, ки ба хоҳири ӯ барои як коргараш хона ёфта диҳад. Ӯ не гуфта натавонист. Нозимӣ модарашро ҳам кӯчонда овард, дар идораи газета ҳам эҳтироми Мавлонзодаро ба ӯ бештар буд, ҳар як очерку ҳикояи ӯро бо ҳавас меҳонд. Маслиҳат меод, барои ҳар як чизаш, ки ҷоп мешуд, табрику муборакбод мекард ӯро, хурсанд мешуд ба чандин каси дигар тавсия меод, ки фалон ё бисмадон очерку ҳикоя ва ё ҳатто лавҳаи ҷопшудаи ӯро хонанд... Вақте китоби ҳикояҳои ӯ ҷоп шуд, аз ҳуди Нозимӣ ӯ бештар шод гашта буд.

— Ҳамин Нозимиро худам ба редакция ба кор оварда будам, — дар чанд маъракаи номи вайро бо ифтихор ба забон овард... Лекин афсӯс, ки ана ҳамин Нозимӣ дар як-ду соли охир одами дигар шудааст. Шарму ҳаё аз рӯяш паридоаст. Муҳаррир борҳо шундааст, ки Нозимӣ гуфтааст: «дар ин редакцияи мо ягон нафар бо савод нест, чизҳои менавишташон хушк, беилҳом... Коллективи суст, аз инҳо чӣ меомӯзӣ?!» Ягон ҳарфу калимаҳои хабару мақолаҳои ӯро намегузорад, ки ка-

се ислоҳ кунад. «Шумоҳо акаллан як ҳикоя нависед» аз он ки ҳикояҳояш чоп мешавад, ифтихор мекунад... Хусусан баъди китобаш нашр шудан-ку ба замин намегардад ин бача. Ҳамеша масту аласт, зану кӯдаконашро партофта думи боз кадом духтареро гирифтааст... Мактуби зани ӯро хонда гирияи кас меояд... дили одам барои кӯдакони ӯ месӯзад. Онҳо дар орзуи падар... Ана ҳамин одамро Мавлонзода ба редакция ба кор овард, шогирди ӯ. Чӣ шогирде! Ба кадом чихаташ ифтихор кунад? Шогирдаш ҳоло ҳуди ӯро ҳам писанд накард... «Миннат накунед, фармон натеъ, шумо падари ман не, маро аз кор ҷавоб диҳед, нон бисёр, рӯзам мегузарад, намемирам...» — гуфт ба ӯ. Ибо накард, истихола нанабуд... Ҳоло фармони аз кор ҷавоб дода шудани ӯ дар наздаш. Танҳо як имзо гузоштаниш мондааст. Қаламро гирифт. Аммо онро ҷуръати болои коғаз бурдан надошт, барояш гарон менамуд ин кор...

Телефон садо дод. Аз марказ аз Душанбе мепурсанд ӯро. Кӣ бошад? Бо ӯ нависанда Қутосӣ гап мезад. Дар роҳи эҷодӣ ба Нозимӣ ҳамин одам мададгор... Устои ӯ. Нағз, дар вақте ки аз хусуси Нозимӣ ба кӣ чӣ гуфтаниро наметонад, дилаш бухс кардааст, ҳамин одам занг зад, нағз. Худаш ҳам аз барои Нозимӣ бо ӯ гап мезадааст.

— Шумо чӣ кор карда истодаед? — пурсид.

— Чӣ шудааст, муаллим?

— Нозимиро аз кор ҷавоб додед?

— Кӣ гуфт? — Мавлонзода дар ҳайрат буд, ки чӣ тавр дар як лаҳза — дар ҳолате, ки акнун ба фармон имзо гузоштанист, Қутосӣ дар пойтахт аз ин огоҳ шудааст...

— Шунидам, шумо асло ин корро накунед, барои аз занаш ҷудо шудан ҳеҷ касро аз кор пеш накардаанд, суд ин масъаларо ҳал мекунад, суд, на шумо!

Мавлонзода аз хусуси Нозимӣ ба устодаш Қутосӣ хуб шикоят карда, аламҳояшро гуфтани буд. Аммо имкон нашуд, алоқа канда гашт... Вай гӯшакро аз даст намонда «ало, ало» мегуфт...

Дар кушода шуда ҷойнишинаш Расулии куҳансол бо хоҳири парешон даромад. Ба ҳаяҷон афтада буд, саросема менамуд.

— Нозимиро аз кор ҷавоб додед? — Нишастанро гӯё ӯ аз хотир бароварда рӯ ба муҳаррир меистод.

— Ҳа, ана фармон,— ба коғаз ишора кард.

— Кори нохуб кардед, навод Нозимӣ барин коргарамонро ҷавоб диҳед? Вайро дар ҳама ҷо мешиносанд... Коргари аз ҳама зӯрамон... Худамон ўро тарбия кардем, ба ин дараҷа расондем... Азоб ҳам кашида будем...— Гапи Расулӣ ҳанўз дар даҳонаш буд, ки ду-се нафар аз коргарони газета ба ҳучраи муҳаррир ҳозир шуданд, посбони таги дар ҳолаи Зевармоҳ омад... Ҳама бохабар шуда буданд, ҳама пеши муҳаррир барои далолати хайр даромада буданд...

— Бачам, Нозимиро аз туфайли занаш аз кор пеш кардӣ, мегӯянд рост аст? — пурсид аз Мавлонзода ҳолаи Зевармоҳ.

— Ҳа, ҳола.

— Эҳа, кори нохуб кардӣ бачам, одамҳо зан сар медиҳанд, зан мегиранд, ин таомул аз як қади дунёе омадааст... Ина, ҳуди ман ҳам аз шўям баромада будам. О хайр, худат, як фикр бикун, хўроке, ки нафорад, ба даҳонат маза надихад, ҷӣ гуна меҳўрияш? Баъд, бачам, як чизи дигарро ба ҳисоб бигир, ки пой ҳеҷ зану шўйро ба якдигар баста намондаанд...

Киёмате ба сари Мавлонзода гўе гардон шуда буд... Ҳама хоҳиш доштанд, илтимос мекарданд, ки аз раъёш гардад, Нозимиро аз кор ҷавоб надиханд... Дар давоми кор Мавлонзода, албатта ин хел ҳодисаҳоро бисёр аз сар гузарондааст... Қадом вақте ягон узви коллективи газетаро аз кор ҷавоб додан хоҳад, ҳамин ҳол рўй медиҳад, миёнравҳо, ё ба қавле, хайрхоҳон аз ҳад зиёд... Бало ба пасашон, вай пеши онҳо «ҳа, ҳа» мегўяду кори кардаашро мекунад. Вале дар масъалаи Нозимӣ фикру мулоҳизаҳои ҳудаш ҳам ба ҳар кўча равонанд. Ба як ҳулоса наомада буд, ки зани Нозимӣ омад.

Ў гўе аз назди Мавлонзода баромадан намехост. «Муаллим, нагузored, ки оилаи мо вайрон шавад», гаштаю баргашта хоҳиш мекард ў аз Мавлонзода. Вай бо ҳазор забон ба Мушарраф мефаҳмонд, ки ин кор аз дасташ намеояд, Нозимӣ ба ў гўш надод, гапашон гурехт, аз пагоҳ сарҳисоби кораш гум, хунчигар шудааст. Вале ба кӣ мегўй ин гапҳоро? «Муаллим, ёрӣ расонед», мешунид овози ўро... Аз як ҷиҳат айби ҳуди Мавлонзода ҳам шуд. Андаке пеш, ҳанўз бо Нозимӣ сўхбат накарда, Мушарраф бо телефон гап зада буд. Пурсид, ки мактуби вайро муаллим хондаанд. «Ҳа, хондам, сад фоиз ҳақ ба ҷониби шумо, биёед, ёрӣ ме-

расонам», гуфт. Аз ин хабар Мушарраф шод гашт. Аз рухсораи Мехрубон, аз чашмони ангури сиёҳ бари-ни Мижгон бӯсид. «Ман рафта додоатонро мебиёрам», — ваъда дод ба тифлаконаш. Лекин чун ба назди Мавлонзода даромад, тарбузаш аз бағал афтод. Чехраи муаллим кушода набуд. Суханхояш сард. Ку нишонаи шодона бо телефон ҳарф заданҳои вай? «Биёед, ёрӣ мерасонем...» гӯё сахле пештар ин суханҳо ба забони ӯ наомада буданд.

— Нашуд, келин, ин одам ба ман ҳам гӯш надод, «намеҳоҳам», мегӯяд... — хабари нохуш расонд ба ӯ муҳаррир. Вале умеди Мушарраф канда намегашт.

— Гапи шуморо вай намегардонад, муаллим.

— Бехтараш ба суд равед, шояд ба гапи онҳо дарояд... Ман ҳам оилавайрон шудани шумохоро намеҳоҳам... Лекин нашуд, натавонистам.

— Ваъда дода будед...

Мавлонзода рӯяшро аз ӯ тофт, каҳраш омад. Мушарраф хис кард, ки ин мард дар ин масъала бо ӯ дигар гап задан намеҳоҳад. Нозимӣ дар вақташ гуфта буд, ки ёру рафик, дӯстони вай зиёданд, бо ӯ касе ҳеч кор карда наметавонад. Аз афташ, рост мегуфтааст, касе Мавлонзодаро дар як дам аз роҳ задааст, аз раъ-яш гардондааст. Телефон кардаанд, сабил монад ин телефонҳо, одамони «ман» мегуфтагиро бообрӯҳо. Бе-рахманд ин мардум, болои тифлакони ӯ пой мегузоранд. Як гапи хайру неқ намегӯянд, шайтонанд, дурӯяю садруянд. Тухмашон пок, роҳашон сиёҳ, худо занад ин Мавлонзодаро ҳам. Аз ӯ суде набудааст, ово-раю саргардон шуд, ҳудашро пеши ӯ хор кард.

— Ку, додом, додомро наовардед? — баробари аз дар даромадани Мушарраф Мехрубону Мижгонаш ба бари домонаш часпиданд. Модар ба онҳо чӣ ҷавоб гуфта-нашро надониста, ҳудашро болои диван партофт, бо панҷахояш рӯяшро панаҳ карда, талх-талх гирифт...

...Ҳоло шавҳараш тӯй дорад. Садои доираю рубоб, садои суруди Ёр-ёр баланд... Диданию шунидани набуд ин тӯйро, гурехтани буд аз он. Лекин айби бача-хояш шуд, беакланд онҳо, аз гапу кори олам беҳабар... Цигари модарро хун карданд, ба ҷонаш расонидаанд. Тӯякиҳо аз наздаш равонанд... Шиносҳо, ҳамкорони шавҳараш... Ҳо ана Мавлонзода... Қутосӣ... Онҳо ўро намешиносанд, тифлакони Нозимиро намебинанд.

Мушарраф дасти Мехрубонро гирифта ба роҳ да-

ромад... Аммо писаракаш хомӯш намешуд, мегирист, «Додо, додочон! Монед, пеши додом равам!» худашро ақиб мепартофт. Ҳик-ҳики гирьяш баланд, ҳикак дар банди дилаш нишаста, мадораш намонда...

* * *

Дар идораи рӯзнома ҳама байни худ дар бораи тӯи Нозимӣ гуфтугӯ доштанд: хуб накард, бекалла будааст, одами боақл навод зану кӯдаконашро партофта думи як духтари аз худаш хурдро гирад? Тӯӣ, бо тантана аз қайди никоҳ гузаштан ба ҳар духтару писар як бор мезебад, бори дуоҷулаш гарон, худо нишон надиҳад... Нозимӣ ҳам аз ин фикру андешаҳои ҳамкорунаш огоҳ мешуд, пичир-пичири баъзеҳо ба ғӯшаш медаромад... Аз онҳое, ки ба тӯяш нарафта буданд, тила мекард. Албатта онҳо дар рӯяш нагуфтанд, ки дилашон ин хел тӯйхоро намебардорад. Не, нагуфтанд. Баҳонаҳои нокироӣ нишон доданд. «Вақт надоштаанд, аз ҳаёлашон рафтааст...» Не, гап дар дигар ҷо: аз хушбахт шудани ӯ ҳасад мебаранд, бахили сиёҳдарунанд. Ақаллан узр намехоҳанд. Хайр, чӣ шудааст? Зан гирифт, зани ба дил... Духтари хушрӯ, зебо. Шаҳноз барин нозуку паричеҳра дар ҳамин обрав нест... Ҳеҷ кас ин хел зан надорад, ғӯё аз чинси одамон не, ба калам офаридагӣ барин... Ана, ҳамин хел париваш занаш, Хушбахт шуд, ба мақсад расид... Ҳаминаш мемонад дар дунё... Ҳеҷ кас дар ин олам ба сараш оҳан набаствааст, хоҳ-нохоҳ мегузарад. Хушо, ки ба таъби дил зиста бигзарад, умри одамон пудинаи лаби ҷӯӣ не, ки ҳар сол сабз шавад, як пуф ғӯӣ, тамом, ба хок яксон ба мурдаҳои садсола баробар, аз будану набуданат осоре намемонад. Оқил ҳамоне, ки рӯзаҳо хуш гузаронад, бо лоларухон ҳамдаму ҳамроз бошад, тори зулфи онҳоро ғоз дода бимирад... Дунёро ҳаминаш мемонад... Барои тангназарон, буздилон бошад, зиндагию маъноӣ мақсади он дигар... Боэҳтиёт, аз ҳаросадо баланд накарда аз дунё гузаштанианд... Ҳамеша дилашон дар тарс, дар хавфанд, зиндагиашон ғӯё сари мӯё бошад... Оҳ, ин тавр нашавад, оҳ он тавр нашавад. Оҳ оҳи бисёре. Дар андешаанд, ки хатое аз онҳо нагузарад, курсии мансаб аз даст наравад, ғӯши занашон бод нагирад, одамон боз нагуянд, ки фалонча рухбоз, фалонча бераҳа... Ҳамин андешаҳо ба

гӯр мебаранд чунин зотхоро... Кулли вучуд, хастиашон андеша аст, боз як бори дигар андеша, марг ба сари ҳамин андеша, ки аз олам ҳеҷ чиз надида, ширинии зиндагиро начашида гузарӣ.

Нозимӣ навнсанда, соҳиби дили пурэхсос, пуршарру шӯре. Ба қадри умр, дунёи равшан расидан ме-хоҳад... То кай ба зиндагии талху нохуш тоб меовард, ба ҷанҷолҳои беҳудаю баҳудаи Мушарраф гӯш ме-дод? То кай?! Сағ барин шуда буд ӯ, сағи газанда... халос шуд, лекин осон набуд, зӯр буд... аламовараш гапу калочаи мардум, таънаю маломатҳо... Вале рост гуфтаанд, ки то аз баҳри як чиз нагузарӣ, чизи дигар ба даст наояд, таҳлукае ба сарат наояд, аз шириние баҳравар нашавӣ... Ана, барои ӯ тирагиҳо акиб монданд, равшании ҳусн, дидори Шаҳноз, ҳамхобӣ бо ин олиҳа, аз гарди домонаш баҳравар гаштан насибаш шуд... Ҳамаи рӯзҳои сиёҳи рафта, гапу калочаҳои бемаънии мардум ба як лаҳзаи висоли ӯ баробар не... Ҳеҷ буданд он азобҳо. Ҳамон шаб вай ҳамаи инро дарк кард, оламе барояш кашф шуд: дар ин роҳ аз ҳарос бояд дур бошӣ, ҷуръат, боз ҳам ҷуръат лозим. Дуруст аст, ки ӯ писараш Меҳрубонро дӯст медорад, гоҳе ди-лаш барои вай гуму гиреҳ меҳӯрад... Лекин ин ҳам ме-гузаштагист. Меҳрубон мегуфт, албатта аз Шаҳноз ме-монд, Шаҳноз дигар, ба худо, ки дигар. Инро ӯ худаш ҳис мекунаду бас, танҳо худаш...

Дар ҳучраи кори Мавлонзода ҳам гап аз тӯи Но-зимӣ ғел хӯрда буд. Бо котиби масъули газета Шафак Шариф манша дошт муҳаррир.

— Шаб дар кучо будед?

— Дар хона будам.

— Тӯй нарафтед?

— Худатон рафта будед?

— Ҳа.

— Ин одамро бояд муҳокима мекардем, аммо мо бошем, дар тӯи зангириаш иштирок мекунем, хизмат мерасонем...

— Дили ман ҳам намекашид. Лекин аз рӯи Қутосӣ гузашта натавонистам. Чи хел «ман намеравам, му-аллим», мегӯӣ? Вай як одами бообрӯ, нависандаи маш-хур, аз марказ омадааст.

— Пагоҳ як гапу кор шавад, Қутосӣ ҷавоб наме-гӯяд, калтак ба сари худамон меояд, редакция бад-ном мешавад...

— Воҳима мекунад, воҳима. Зангирии Нозимӣ пинҳонӣ не-ку! Ҳама медонад, чанҷолаш гузашт, дигар чӣ мегӯянд?

— Кӯдакҳояш сағера шуданд, занашро партофт, зан гирифт, ба кор масту аласт меояд, аммо мо ба вай ҳайфи ту намегӯем, хушомад мезанем... Худи вай кӣ? Шох дорад? Ба арзи занаш ҷавоб нагардондем,— ба шӯр омада буд Шафақ Шариф, оромона суҳан гуфта наметавонист.

— Ба фикри шумо дар ҳаққи Нозимӣ чӣ мекардем? Аз кор ҷавоб диҳем?

— Ҳоло ҳам фурсат ҳаст, муҳокима мекунем, ҷазо медиҳем...

— Баъди тӯй?!

Аҷоиб менамуданд ин суҳанони Шафақ Шариф ба Мавлонзода. Хандааш ҳам омад. Шаб дар тӯи Нозимию Шахноз раис буд... Онҳоро васф мекард, аз таърифу тавсифашон монда шуда, даҳонаш дард кард. Ҳарфу суҳанҳои неки дар ҳаққи онҳо нагуфтааш намонд. Бахт хост, зиндагии ширини гуворо орзу кард ба онҳо, ба осмонҳо баровард шаҳу аруси ҷавонро... Қафқӯбиҳои бардавом баъди ҳар суҳани ӯ базмгоҳ, ҳавои толори калонро меларзонд, мусиқӣ ба он ҳамсадо мегашт. Худи ӯ сархушу мафтун буд... Дар омади гап Нозимиро «фарзандам» гуфт, «худам тарбия кардам», гуфт. Ана, ҳамин тавр ба хушию неки гузаронд тӯиро. Нависанда Қутосӣ бархоста ба оғӯш кашидаш, аз сари рухсараҳояш палак-палак бўса зад... Офарин хонд. Ҳоло, баъди гузаштани тӯй, Шафақ Шариф гап-хое мегӯяд, ки дар тасаввури вай намегунҷид. «Муҳокима кунем», мегӯяд. Албатта, дар муҳокима ҳам худи Мавлонзода раис... Таҳти раёсати ӯ мегузарад маҷлис... Бо кадом забон, бо кадом рӯ акси гуфтаҳои шабинааш рафтор мекунад? Ними кормандони рӯзнома дар тӯй ҳозир буданд, дар ҳаққи вай чӣ мегӯянд? «Дурӯя, чун шона ҳазор забон доштааст ин одам», мегӯянд.

Мавлонзода фикр мекард, ки Шафақ Шариф аз як ҷиҳат беҳуда намегӯяд, одаташ ҳамин хел: ҳамеша ба манфиати газета мекушад рӯирост мегӯяд, ранҷанд ҳам, парво надорад... Сурху сафед мешавад бо баъзе-ҳо, гап мешунавад... асабӣ мекунандаш, лекин аз гуфтани ҳақи гап рӯ намегардонад, ҷон мекоҳонад. Ба-

рои ҳамин ҳам Мавлонзода вайро дӯст медорад, ме-
хоҳад ӯ барин одамон дар коллектив бештар бошанд...

Назари Мавлонзода ба соати болои миз афтод. Ақ-
рабаки соат ба ёздаҳ майл дошт.

— Тарҳи шумораи ояндаро муҳокима намекунем? —
пурсид ӯ.

— Ихтиёратон.

— Мудирхоро ҷеғ занед, имрӯз боз маҷлисча ҳам до-
рем, аз хотиратон набарояд...

— Худатон мегузаронед?

— Холо маълум не, ба фикрам, ин бегоҳ дар рай-
ком маҷлис. Ханӯз гуфтугӯи онҳо ба охир нарасида
телефон занг зад. Худи котиби якуми комитети пар-
тиявии район бо Мавлонзода гап мезад. Қайфи муҳар-
рир парид, ранги рӯяш канд, сафед шуд.

— Ба райком хабар додаанд, навиштаанд, — гуфт
беҳолона.

— Аллакай?

— Ҳа, ҷеғ заданд, — Мавлонзода аз ҷояш хест. Аз
паси Шафак Шариф аз утоқаш берун шуд. Гуфтугӯи
тунду тези котиб бо телефон дар гӯшаш садо меод.

— Дар тӯй иштирок доштед? Райси давра ҳам ху-
датон?... Рост? Офарин, рафиқ Мавлонзода, канд за-
нед... Шумо намояндаи райком, роҳбари идеологӣ...
Аз афташ вазифаатонро аз хотир баровардед, фаро-
мӯш кардед. Аз чанд ҷиҳати дигар ҳам бо шумо гуф-
тугӯ карданамон лозим... Мегӯянд-ку, рафиқ Мавлон-
зода, об дар як ҷо бисёр истад, бӯй мегирад. Айби
худи мо ҳам ҳаст, ба ҳолатон гузоштем, бовар кар-
дем... — Котиб ўро ба худ овард, воқиян ҳам дар масъ-
алаи Нозимӣ андешаю мусоҳилакории ӯ аз ҳад гу-
зашт... Наранҷад, ба кори эҷодинаш ҳалал наояд... Боз
ҳазор вачҳу сабабҳо хомхаёлиҳо... Гуё гахвораи вай аз
осмон омада... Чазо ҷӣ, ки ўро ту нагуфт Мавлонзода...

* * *

Шаби тӯи шавҳараш Мушарраф хуфта натавонист.
Ба ҳаёлаш, ки лаҳзаҳои тираю тори умри ӯ буд он шаб.
Азиятҳои беҳисобу андозае. Меҳрубон то хонаашон,
ҷӣ хеле мегӯянд, забон дар даҳон намегирифт, ҷокид,
хун аз дидаҳо рехт. Ўро пуштора кард модар. Вале по
мезад, бо дастонаш мӯйҳояшро меканд, рӯяшро меха-
рошид... «Мон маро, мон, пеши додом меравам, пеши

додом, додочонам!..» — бо муштчахоёш ба сари модар мефуровард. Бо як рӯзи сиёҳе Мушарраф вайро ба хона овард аз пушташ ба рӯи хона фурувард. Ба пойхоёш истода натавонист кӯдак... Овозаш гирифта буд, ме-сулфид, аз сулфа гӯё садопардаҳои гулӯяш пора мегаштанд, киғ-киғ... Сараш, дасту пойхоёш оташ гирифта буд, кӯдак гӯё даруни дегдоналов месӯхт. Меҳрубон ҳамин хел касал дошт. Сулфааш меомад, дарун-дарун сулфида калобаи кабуд барин мешуд, нафасаш мегирифт... Чон аз дасту пой Мушарраф мебаромад. Хамин, ки дардаш сар мешуд, рӯи даст бардошта ўро модар пеши Нозимӣ — ба ҳучраи кориаш медавид. «Вой бачаҳакам ин хел шуде»... ҳайрону музтариб мемонд. Нозимӣ ба телефон мечаспид... Саркану покани хонаи ҳамсоёҳ медавид, онҳо меомаданд, духтурҳо пайдо мешуданд... дар хонашон гӯё шӯру қиёмате. «Вой рӯям сиёҳ, бачаҳакам ин хел шуде...» модар ҳамин чанд сухан дар забон дар як дам ҳазор бор мемурд, мезист... Хайрият, бисъёри буданд, дасти ба даст пайшифо ёфтани ў меафтоданд, Меҳрубон ба худ меомад, чашм мекушод. Вале модар пошиканик шуда чанд рӯзи дигар ҳам аз худ беҳуд мегашт. Ларзани банди дилаш наемонд.

Ана ҳоло Меҳрубонро боз ҳамон касалаш гирифта буд. Сулфида наметавонист, нафасаш ба дарун афтод. Чаро писаракашро зад? Чанҷол кард? Ҷаҳли бадаш дар гӯр. Барои ин акнун баданашро пучида-пучида мегирифт.

Модар Меҳрубонро гузошту хонаи ҳамсоё тохт, гирист, фиғон андохт. «Бачаҳакам як хел шуд, вой Меҳрубон, Меҳрубончонам... Биёед, бинед, ёрӣ расонед...» дари ҳамсоёҳоро кӯфта хабар дод... «Пеши додом, меравам, маро пеши додом баред», гуфта беҳол шуд, ба онҳое мефаҳмонд, ки хонааш давида омада буданд. Ба дарди Меҳрубон касе даво намеёфт, ҳолаш тангтар гашт, нафасаш дарун зад. Дасту по хӯрда буданд хама! Ба бахти вай дар ҳамин лаҳзаҳои талхакафии модар Шафӣ ба хонааш омад.

— Бачаҳакам ба ҳоли худ шуд, муаллим, «додо» гуфта гирифта-гирифта бирыён шуд, сӯхт, рӯям сиёҳ мешавад, муаллим! Чико кунам, муаллим?! — Аз дидани ин одам дили модар мадор ёфт. Шафӣ дарҳол ба телефон часпид, падари номгумаш ҳам ҳамин хел мекард. Ба беморхона занг зад, ба чанд ҷои дигар хабар

дод, доду мағал бардошт, ба таҳлука, ба воҳима афтода буд ӯ.

— Ин кас ҳамкори падараш,— ба ҳамсояҳо шиносонд Шафииро Мушарраф ва дар дил ифтихоре ҳис мекард. Лаҳзае нагузашта ба хонааш, ба гуфтае, ки духтурҳо ғарамиданд. Онҳо як-ду нафар не, бисёр буданд, хонааш пури одамони хилъати сафедпӯш шуд.

— Писари Нозимӣ,— Меҳрубонро Шафӣ ба духтурҳо нишон дод.

— Худаш дар он ҷо-а? Тӯй? — ӯро ҳама мешинохтанд.

— Алҳазар аз чунин падарҳо, алҳазар,— гуфт Шафӣ.

— Ба шумоҳо мумкин, шумо нависанда, журналист... Киноя зад як духтур.

Меҳрубонро пеши бағал гирифт яке аз духтурҳо. Модар ҳайрон монда буд: ҳамроҳи ӯ ба мошини ёрии таъҷилӣ нишинад, ё бо Мижгонаш дар хона монад. Мижгон ба доманаш часпида буд. «Метарсам, оча, наравед», мегуфт ӯ. Чашмаш чор, Шафӣ ба вай боз мададгор шуд. Худаш дари мошини ёрии таъҷилиро кушод.

— Писаракам танҳо намонад, муаллим, ақои киёматиам шавед, муаллим!— Мушарраф ба кадом забон ба Шафӣ миннатдорӣ баён карданаширо намедонист.— Барака ёбед, давлататон зиёда гардад.

Мошини ёрии таъҷилӣ садои гӯшхарош дода ба паси бино тоб хӯрд, ба роҳи калон, ба қатори мошин даромада нопадид шуд. Вале садои ваҳмангезаш аз гӯши ӯ дур намегардид. Гӯё мошин фиғон мекашид.

Садои дигаре ҳам ба гӯши модар меомад: садои мусиқӣ, сурудхонӣ. Он ҷо тӯй гармтар мешуд, тӯи додони Меҳрубон, Меҳрубоне, ки аз ғами падар дарди кӯхнааш рӯ гирифт, ӯро беморхона бурданд. Меҳрубонро не, гӯё дили Мушаррафро аз синааш бурданд, ҷонаш, рӯҳи равонаш аз ӯ рафт, танҳо монд, хафаю маъюс гашт.

* * *

Мушарраф дар долони беморхона, болои ҳарак бо сари ҳам менишаст. Мижгонакаш дар сари зонуяш. Аз пагоҳ ӯ ҳамин ҷо писаракаш беҳуд, наздаш даромадан намемонанд, ба ҳучрае, ки Меҳрубон хоб аст,

духтурхо даробаро доранд. Безобита, саросемаанд. Мушарраф назди ҳар яки онҳо бо дидаи ашкбор зорӣ мекунад: ўро гузоранд пеши бачаҳакаш дарояд, ўро бубинад... «Холо мумкин не». Чӣ кунад? Паси дари хонае, ки Мехрубонаш хобидааст, нишастан гирад? Тоб мебиёрад, худо ўро модар кардааст, модар нашуда санги сиёҳ мешуд, беҳ, ҳазор бор авло.

Шафӣӣ ҳам тамоми шаб нахуфт. Хабарӣ беҳбудии Мехрубонро овард. Пахлуи Мушарраф нишаста аз тӯӣ кисса кард. Гуфт, ки Мавлонзода ҷои аз ман нагуфта хизмат кардааст. «Шаҳноз барин духтар дар дунё нест, вай парӣ, олиҳаи хусн, олиҳа! Писарам Нозимӣ нав зан ёфт, кӯшапир шаванд...» — гуфтааст, онҳоро табрик кардааст. Дар охир ў даст ба кисаи пеши бар бурд.

— Ман як маслиҳат медиҳам... — забон хонд.

— Чӣ маслиҳат муаллим? — ҳуши Мушарраф ба Мехрубон буд, ки ў дар беморхона — болои катчааш танҳо, зерӣ обу арақ, ҳолаш вазнин меҳобид.

— Келин, шуморо хоҳарам барин медонам, аз хоҳарам ҳам зиёд... Суханони Шафӣӣ дар гӯши Мушарраф вингоси говзанбӯр барин мерасид, намедонист, ки ў чӣ гуфтанию чӣ дархост дорад...

— Ҳа, гап занед, муаллим, ман аз шумо миннатдор, ташаккур...

— Дилам ба шумо месӯзад, калонҳои мо ба арзи шумо гӯш надоданд, писанд накарданд. Нозимӣ ба онҳо азиз, ба вай ёрдам расонданд, тарафашро гирифтанд, тӯӣ карданд, беинсофанд, раҳм надоранд... Дигар токати ман намонд, келин, девона шудам. Худо занашон, — аз қаҳру ғазаб меларзид Шафӣӣ. Лаҳзае соқит гашт ва баъд охишта гуфт: — Ман, келин, аз номи шумо ариза навиштам, чигарам хун шуд, вичдонам осуда намонд... — Шафӣӣ коғазӣ калонеро, ки пушту рӯяш сиёҳ шуда буд, аз чайб баровард. — Мехонед? — пурсид аз Мушарраф.

— Вай чӣ, муаллим? — Гӯё ариза гуфтани Шафӣӣ ба гӯши ў надаромада буд.

— Гуфтам-ку, келин, ариза, лингашон аз осмон меояд, ба бало мемонанд, бепо мешаванд... Ин Мавлонзода, вай Қутосӣ, мансабдорҳо ҳама пеши қонун як ҳел ҷавоб меғӯянд, бечазо наемонанд. Ба ҷои шумо агар ягон зани дигар мебуд, тоқат карда наменишт, ҳар кор мекард. Лекин намедонам шумо барои чӣ хомӯшед, тоқат мекунад? Азобро ба худатон гирифтед... Миннат-

дор намешаванд, аҳмак, гӯл будааст ин зан, мегӯянд, меҳанданд... Ҳа, ҳамин тавр ҳам гуфтаанд, шундаам,— Шафӣӣ аризаро пеши Мушарраф паҳн кард, ручкаро рӯи коғаз гузошт.— Имзо монед, келин, ҳамаи дарди дили шуморо ҳамин ҷо навиштам, муҳобот накардам, рост навиштам, дурӯғ не,— гуфт ӯ.

* * *

Мавлонзода бечуръатона дохили уток шуд. Қотиб машғули кор буд, аз болои варақҳо сар набардошта ким-чӣ менавишт, «шинед», гуфт ба Мавлонзода нигоҳ накарда. Ӯ курсиеро оҳиста пеш кашид. Боз лаҳзаҳо рафтанд... Қотиб ниҳоят ба охири навиштаҳо-яш нуқта монда сар боло кард.

— Хӯш, рафик, Мавлонзода, дар тӯй хизмат кардам, гӯед. Дурӯғ набудааст,— гуфт ва чанд вараки пушту рӯяш навиштаро ба даст гирифт.— Ана, ин аризаи зани ӯ,— таъкид кард ва давом намуд:— Ба ҳамааш акнун ҷавоб мегӯед. Гуфтам-ку, мо ба шумо аз ҳад зиёд бовар кардем...

— Инҳо якдигарро нағз медиданд, хурд нестанд, аз ҳамаи пастию баландиҳои зиндагӣ боҳабар...

— Дӯст доштанд, мегӯед? Ин Нозимии шумо ба зани аввалааш ҳам ошиқи шайдо будааст, хостгори ӯ ҳам худатон, ба ин духтар ҳам тӯйдор худатон. Шумо чӣ хел одам? Чӣ хел муҳаррири газета? Чӣ хел аъзои райком? Кӯдак нестед, одами калон, рӯзгордида...

— Суд Нозимиро аз занаш ҷудо кард, ҳамааш аз рӯи қонун...—Мавлонзода ҳудаширо сафед кардани буд. Роҳи аз ин гуноҳ халосӣ меҷуст.

— Чанд кӯдак дорад?

— Як писару як духтар.

— Ҳардуяш ҳам хурдакак-а? — Қотиб боз давом намуд:— Онҳо чӣ хел рӯз мебинанд? Як умр дар азоб, бахти модарашон ҳам сиёҳ... Шумо бошед, мегӯед, ки ҳамааш аз рӯи қонун, марги қонун... Ба ҳамааш шумо, ҳамаи аҳли газетаатон гунаҳкор... Ба вай нафаҳмондед, ҷанг накардед, ҳайфи ту нагуфтед... Қотиб ҳақи гапро гуфт. Дар як идораи онҳо не, дар ҳамаи коргоҳу муассисаҳо ба муносибати зану шавҳар дахл намекунанд... ба арзи онҳо эътибор намедиханд. «Барои соф кардани ҷанҷоли шумо суд ҳаст, ба идораҳои дахлдор равед, моро гаранг накунед, ташвиши ҳудамон кам

«не», мегӯянд. Зани Нозимӣ ҳам аз омаду рафт таги дари идораи газетаро хӯрда кард, гиристу нолид, зорию илтиҷо намуд... Мавлонзода ба арзи ӯ ҷавоб нагуфт. «Кори ман чӣ?» гуфт, бо суханҳои сард гуселаш кард...

— Ба аризаи зани Нозимӣ ҷавоб нагардонд,— котиб ба зерӣ чанд сатри дигари қоғазӣ дасташ хат кашид,— ба хотири шогирдатон, «наранҷад», гуфтед. Хамин хел аризаю мактубҳои беокубат, бечавоб дар редакция бисёрранд?

— Нест.

— Якто?

— ...

— Ошнобозӣ? Рӯихотирбинӣ?

— Вай ба ман ошно не, рафиқ Ориф Саидович...

— Дар бюро ҷавоб мегӯед,— гуфт котиб.

Котиб чанд нафар аз кормандони идораашро ҷеғ зад, дар хузури Мавлонзода аризаи зани Нозимиро ба онҳо супурд, гуфт, ки тафтиш кунанд, қорҳои Мавлонзода дар идораи рӯзнома санҷанд. Зудтар, таъҷилӣ...

Мавлонзода аз забони котиб сухани хуноки ошнобозиро шунид. Ошнобози ошноӣ ӯ Нозимӣ, Нозимии бадахлок, бадмаст...

* * *

Аз рузи ба идораи газета ба қор омаданааш Нозимӣ аз қасе сухани дурушт нахунида буд. Таърифаш мекарданд. Маҷлису маҳфилҳо бо таърифи ӯ мегузашт. Гов, не, ӯ ақл дорад, ҳис мекард, ки баъзе навиштаҳои қоромад набуданд, ғайр, беамзун, дупула қурбе набошанд, лекин таъриф мешунд. Чизҳои сусту фулуст навиштаашро аз нав меҳонд, вале ҳонда наметавонист, дидагиркунанда... Оё онҳо дар ҳақиқат ба дараҷаи аъло навишта шудаанду ҳадаш дар қор қарда наметавонад? Чӣ хеле ки мегӯянд, ноғига асту худ беҳабар? Байни фикрҳои ҳарҳела мемонд. Мешунд, ки мегуфтанд: «Аз Нозимӣ ибрат гиред, дур наравед, аз вай омӯзед, маслиҳат медиҳад, вай ҷавон, лекин фаҳмишаш зӯр, услубҳои аҷоиб дармеёбад... Доно, ҳондагӣ». Дар асл ӯ балоя наметавонад, баъзе асарҳоро ном мебарад, ба мақсади худнамоӣ, бовар қардаанд аҳмақҳо.

Ҳамин тавр барои ҳама намунааш меҳисобиданд. Вай гули сари сабад, ба гуфтае, ки «эркатулфори му-

ҳаррир». Чӣ номаъкулие кунад, барояш раво: ба занаш гуфта буд, ки рӯзашро сиёҳ мекунад, тавонист, аз ҷои қораш ҳарфи баде нашонид, менӯшад, масту аласт мегардад, Шаҳноз ҳамроҳаш, дур намебурд ўро, аз идораи газета беҳавфу бегаптар кучо? Мухаррир ҳамроҳ мегардид онҳоро, коргарон мегардиданд, аз наздашон аз даст духтар дошта мегузашт, ба онҳо ним назар ҳам наафканда.

— Шумо наметарсед? Қалонҳоятон чанг намекунанд? — Баъзан хандида мепурсид аз ӯ Шаҳноз.— Ман ба шумо қоиладарам.

— Аз ту метарсам ман, Шаҳноз, танҳо аз ту! Дигарон пеши ман чӣ касанд? Ҳеҷ!— мағруртар мешуд ӯ ва бо духтар аз бузургиаш ҳарф мезад:— дар редакция ҳанӯз касе нест, ки маро «ту» гӯяд. Ман Нозимӣ, ман нависанда, то газетаҳои марказ маро мешиносанд. Номам, имзоям ба ҳама маълум. Дигарон, вай муҳаррираш кӣ? Қарахт, хушк, бесавод... Газетаро ман обод мекунам, сутуни асосии газета ман!

Дуруғ намегуфт ӯ, эътибораш дар идораи газета баланд буд... Вале чӣ тасодуфе, ки имрӯз — баъди тӯяш — муҳокимаи ӯ. Ҳама ба ҳуҷраи муҳаррир мешифтанд. Баъзеҳо ба ин хабар бовар намекарданд. «Наход ҳамаи хел рӯзе ҳам мерасидааст, ки Нозимиро муҳокима кунанд...»

Нозимӣ дар як кунҷи паҳлуи мудирӣ шӯъбааш Шайхонро нишаст. Аз тағи ҷашм ба гирду атроф назар афканд. Ягон гап нашонида аллакай худашро аз даст дода буд. Ба гуфтае, ки сиёсати маҷлис ўро пахш кард. Чаро? Ў ҳеҷ гоҳ ба ин ҳол наафтада буд-ку! Сараш ҳамтар мешуд. Ба ҳаёлаш, ки нигоҳи ҳама, хурду қалон—ҳо ана он ду-се нафар ҳуруфчину мошинистаҳо ҳам ба ӯ, назарҳо вайро меҷӯянд. Ҳамаро хабар доданд. Ҷои нишаст нарасид, аз кабинетҳои дигар курсӣ оварданд, то остонаи дар ва ҳатто берун аз он ҳам одамон пушт ба пушти якдигар ҷой гирифтанд. Дар кушода...

Аҷабо, дар рӯзҳои иду маърака ҳам ин қадар одам ҷамъ намешуд. Аз миёни ҳама ӯ Мавлонзодаро ҷӯё буд. Паси мизи вай қотиби ташкилоти партиявии рӯзнома Шафқ Шариф... Аз ҳамаи одам баъзан ӯ ҳазар мекард, дурусттараш меҳаросид. Некию нағзиро намедонад. Андеша надорад, суҳанҳои дурушт, пур аз мурчу қаламфур... Ниҳоят нигоҳи ӯ Мавлонзодаро аз миёни одамон ёфт. Дуртар аз қотиб наздики дар ҷой

гирифта буд. Дар паҳлуяш мудирӣ шӯъбаи пропаганда ва агитацияи комитети партиявии район. Аз афташ масъала ҷиддӣ аст. Шафақ Шариф аз паси миз рост шуд, коғазеро пеш кашид. Масъалаи маҷлисро эълон кард: зани Нозимӣ ариза навишта будааст, ўро муҳокима мекардаанд. «Оё ҳамон аризаест, ки муҳаррир дар наздаш хонда буд? Аз паи ин намешавем», ваъда дода буд Мавлонзода. Қотиб аризаро хонд. Дигар будааст, ин пешина не, нав. Аз хусуси тўяшон, аз хусуси воқеаҳо, ки ханўз аз рӯй додани онҳо ним рӯз нагузаштааст, боз гапҳои дигар, гапҳои бисёре...

«...Нозимӣ журналист, мухбири калони шӯъбаи пропаганда ва агитацияи рӯзнома, шӯъбае, ки ба тарғибу ташвиқи қарорҳои партия ва ҳукумат вобаста. Ба дўши ӯ ҳамин хел вазифаи масъулу лекин ҳудаш қонунро вайрон кард... Зану кўдаконашро партофт, Шахнозро аз роҳ зад, гаранг кард, аклашро дуздид. Нависанда-дия, бало. Дар ин роҳ ба вай боз мададгориҳо буданд. Якеаш муҳаррири газета — коммунисти куҳансол Мавлонзода. Шаб ӯ раиси тўи Нозимӣ буд. Ба ҷои падараш шудааст ин одам ба ӯ. Лекин падари беақл, аз бесаводҳо ҳазор бор бадтар. Насихат намедихад, аз роҳи хато намегардонад ўро...»

Мактуб гўе беохир буд. Шафақ Шариф гулӯ даронда онро меҳонду меҳонд. Суханҳои вай дигар ба гўши Нозимӣ намедаромаданд, сараш аз ҳудаш набуд, гаранг...

Ниҳоят Шафақ Шариф коғазҳои дасташро болои миз монд.

— Рафиқон, навиштаҳои зани Нозимӣ қариб ҳамаш дурустанд. Ин ҷо мо гунаҳкорем. Лаҷоми ин одамро бармаҳалтар накашидем, эрка кардем, ҳар номаъкулие кард, кордор нашудем... — Шафақ Шариф ба ҷои ҷони Нозимӣ ҷанг зад, ўро сўзонд, болои ҷароҳатҳои намақоб пошид. Тоқат карда натавониста аз ҷояш хест.

— Шумо, рафиқ қотиб, ба даҳонатон нигоҳ карда тап занед, таҳқир накунед, эрка нагўед, «лаҷоми ин одамро бармаҳалтар накашидем», мегўед... Лаҷом, лаҷом... — Ин калимаро чанд бор такрор кард.

— Одобӣ суҳанро намедонед... Ин аризаро ӯилаи ман нанавиштааст, вай кори газетаро намедонад, қадме аз ҳамкорони ҳудамон... — гуфту забон хонд ва илова намуд: — шояд ҳуди шумо ба вай роҳ нишон до-

да бошед, ботини бади шуморо медонем, сиёхдил, кам-савод...

— Ҳоло ман ба ту сухан надодаам, шин, аз худ нарав!— Шафақ мушташро ба рӯи миз фаровард.

— Тоқат кун, эркатулфор,— ба гӯшаш омад овозе.

— Қӣ гап задан меҳоҳад? — пурсид Шафақ Шариф.

— Мумкин? — Шафӣ аз ҷо бархост.— Ман,— гуфт ӯ,— гуноҳҳои Нозимиро батафсил, мӯ ба мӯ баён кардан намеҳоҳам, намегӯям, ки вай ба кор ҳамеша нӯшида меояд, бадмаст аст, боз намегӯям, ки то ин зами навашро гирифтани ҳам ба идора ҳар хел зану духтарҳоро меовард, моро кор кардан намегузошт... ба ҳама ҳалал мерасонд, писанд намекард. Ҳа, ман дар ин масъалаҳо хомӯш меистам. Ҳоло ман ба Нозимӣ як суол медиҳам.

— Марҳамат,— раиси маҷлис ба ӯ иҷозат дод.

— Медонӣ, писарчаат Меҳрубон дар кучо? — пурсид ӯ ва бо ин суолаш вай ба дили Нозимӣ оташ андохт. «Меҳрубон — дар кучо» мегӯяд ин касофат? Ба ӯ ягон ҳодиса рӯй додааст?»

— Намедонам,— гуфт бо ҳаёли парешон.

— Бале, Нозимӣ намедонад, ки фарзандаш дар ҷӣ ҳол. Ҳушу ҷонаш болои арӯси ҷавон,— Шафӣ баъд ҳикоя кард, ки шаб писараки ӯ то ҷӣ ғояти шаб атрофи ошхона — ҷое ки тӯяш мегузашт, «додо, додоҷон», гуфта гириёну нолон гаштааст, гирифта-гирифта беҳол шудааст, афтидааст, вайро ба беморхона бурданд... Аз ин ҳикояти ӯ ҳама мутаассир гаштанд, ҳуди Нозимӣ ҳам. Сараш ҳамтар шуд: «Наход Меҳрубони вай бемор, дар беморхона? Наход дар шаби тӯи ӯ гирифтааст?» Ҳа, дар ҳақиқат вай Меҳрубонро як назар дида буд. Баъд кучо шуд вай? Аз ҳаёлаш рафт... Маст буд, ҳуш надошт. Баъди Шафӣ боз чанд нафари дигар сухан гуфтанд. Танкид шунид, сарзаниш мекарданд ҳама. Умедвор буд, ки ҳоло устои меҳрубон, муаллими азизаш ба сухан мебарояд, гулӯ даронда доду фаръед зада «Нозимӣ бад, Нозимӣ ин тавру он тавр...» гуфтанҳои онҳоро ба як пул баробар мекунад... Ба шири дамидаи ифвогарону бадбинҳо оби сард мерезад... Боз ӯ дастболо, боз вай ҳамон Нозимӣ. Барояш муҳаррир на як бору ду бор ҷон нисор кардааст. Ниҳоят Мавлонзода аз ҷо хест. Чанд варакро аз ҷайбаш берун баровард, айнакашро ба ҷашм монд. Аҳли маҷлис ҳама хомӯш, садое шунда намешавад: ана со-

гирифта буд. Дар паҳлуяш мудирӣ шӯъбаи пропаганда ва агитацияи комитети партиявии район. Аз афташ масъала ҷиддӣ аст. Шафақ Шариф аз паси миз рост шуд, коғазеро пеш кашид. Масъалаи маҷлисро эълон кард: зани Нозимӣ ариза навишта будааст, ўро муҳокима мекардаанд. «Оё ҳамон аризаест, ки муҳаррир дар наздаш хонда буд? Аз паи ин намешавем», ваъда дода буд Мавлонзода. Котиб аризаро хонд. Дигар будааст, ин пешина не, нав. Аз хусуси тўяшон, аз хусуси воқеаҳо, ки ханўз аз рӯй додани онҳо ним рӯз нагузаштааст, боз гапҳои дигар, гапҳои бисёре...

«...Нозимӣ журналист, мухбири калони шӯъбаи пропаганда ва агитацияи рўзнома, шӯъбае, ки ба тарғибу ташвиқи қарорҳои партия ва ҳукумат вобаста. Ба дўши ӯ ҳамин хел вазифаи масъулу лекин ҳудаш қонунро вайрон кард... Зану кўдаконашро партофт, Шаҳнозро аз роҳ зад, гаранг кард, ақлашро дуздид. Нависанда-дия, бало. Дар ин роҳ ба вай боз мададгорҳо буданд. Якеаш муҳаррири газета — коммунисти куҳансол Мавлонзода. Шаб ӯ раиси тўи Нозимӣ буд. Ба ҷои падараш шудааст ин одам ба ӯ. Лекин падари беақл, аз бесаводҳо ҳазор бор бадтар. Насиҳат намедиҳад, аз роҳи хато намегардонад ўро...»

Мактуб гўе беохир буд. Шафақ Шариф гулӯ даронда онро меҳонду меҳонд. Суханҳои вай дигар ба гўши Нозимӣ намедаромаданд, сараш аз ҳудаш набуд, гаранг...

Ниҳоят Шафақ Шариф коғазҳои дасташро болои миз монд.

— Рафиқон, навиштаҳои зани Нозимӣ қариб ҳамаш дурустанд. Ин ҷо мо гунаҳкорем. Лаҷоми ин одамро бармаҳалтар накашидем, эрка кардем, ҳар номаҷкулие кард, кордор нашудем... — Шафақ Шариф ба ҷои ҷони Нозимӣ ҷанг зад, ўро сўзонд, болои ҷароҳатҳояш намақоб пошид. Тоқат карда натавониста аз ҷояш хест.

— Шумо, рафиқ котиб, ба даҳонатон нигоҳ карда тап занед, таҳқир накунед, эрка нагўед, «лаҷоми ин одамро бармаҳалтар накашидем», мегўед... Лаҷом, лаҷом... — Ин калимаро чанд бор такрор кард.

— Одоби суханро намедонед... Ин аризаро ғилаи ман нанавиштааст, вай кори газетаро намедонад, қадоме аз ҳамкорони ҳудамон... — гуфту забон хонд ва илова намуд: — шояд ҳуди шумо ба вай роҳ нишон до-

да бошед, ботини бади шуморо медонем, сиёҳдил, кам-савод...

— Ҳоло ман ба ту сухан надодаам, шин, аз худ нарав!— Шафақ мушташро ба рӯи миз фаровард.

— Тоқат кун, эркатулфор,— ба гӯшаш омад овозе.

— Қӣ гап задан меҳоҳад? — пурсид Шафақ Шариф.

— Мумкин? — Шафӣ аз ҷо бархост.— Ман,— гуфт ӯ,— гуноҳҳои Нозимиро батафсил, мӯ ба мӯ баён кардан намеҳоҳам, намегӯям, ки вай ба кор ҳамеша нӯшида меояд, бадмаст аст, боз намегӯям, ки то ин за ни навашро гирифтани ҳам ба идора ҳар хел зану духтарҳоро меовард, моро кор кардан намегузошт... ба ҳама ҳалал мерасонд, писанд намекард. Ҳа, ман дар ин масъалаҳо хомӯш меистам. Ҳоло ман ба Нозимӣ як суол медиҳам.

— Марҳамат,— раиси маҷлис ба ӯ иҷозат дод.

— Медонӣ, писарчаат Меҳрубон дар кучо? — пурсид ӯ ва бо ин суолаш вай ба дили Нозимӣ оташ андохт. «Меҳрубон — дар кучо» мегӯяд ин касофат? Ба ӯ ягон ҳодиса рӯй додааст?»

— Намедонам,— гуфт бо ҳаёли парешон.

— Бале, Нозимӣ намедонад, ки фарзандаш дар ҷӣ ҳол. Ҳушу ҷонаш болои арӯси ҷавон,— Шафӣ баъд ҳикоя кард, ки шаб писараки ӯ то ҷӣ ғояти шаб атрофи ошхона — ҷое ки тӯяш мегузашт, «додо, додочон», гуфта гириёну нолон гаштааст, гирифта-гирифта беҳол шудааст, афтидааст, вайро ба беморхона бурданд... Аз ин ҳикояти ӯ ҳама мутаассир гаштанд, ҳуди Нозимӣ ҳам. Сараш ҳамтар шуд: «Наход Меҳрубони вай бемор, дар беморхона? Наход дар шаби тӯи ӯ гирифтааст?» Ҳа, дар ҳақиқат вай Меҳрубонро як назар дида буд. Баъд кучо шуд вай? Аз ҳаёлаш рафт... Маст буд, ҳуш надошт. Баъди Шафӣ боз чанд нафари дигар сухан гуфтанд. Танқид шунид, сарзаниш мекарданд ҳама. Умедвор буд, ки ҳоло устои меҳрубон, муаллими азизаш ба сухан мебарояд, гулӯ даронда доду фаръед зада «Нозимӣ бад, Нозимӣ ин тавру он тавр...» гуфтанҳои онҳоро ба як пул баробар мекунад... Ба шири дамидаи ифвогарону бадбинҳо оби сард мерезад... Боз ӯ дастболо, боз вай ҳамон Нозимӣ. Барояш муҳаррир на як бору ду бор ҷон нисор кардааст. Ниҳоят Мавлонзода аз ҷо хест. Чанд варакро аз чайбаш берун баровард, айнакашро ба ҷашм монд. Аҳли маҷлис ҳама хомӯш, садое шунда намешавад: ана со-

ҳиби сухану соҳиби ҳукм! Дили Нозимӣ мадор гирифт. «Дигарон ҳама шаф-шаф мегӯянд, шафтолу аз забони ҳамин одам шунида мешавад...» Нигоҳи имдодхоҳонаи Нозимӣ ба муҳаррир. Ҳама интизори сухани ӯ. Ва онҳо низ, аз афташ фикр мекарданд, ки ҳоло вай боз шогирдашро дастгир мешавад. Шӯру мағали дигарон бефоида, гапи ӯ гап...

— Рафиқон,— ба ҳама мурочиат кард Мавлонзода.— Ин ҷо як Нозимӣ гунаҳкор нест, ҳа, гунаҳкор танҳо ӯ не,— тақрор намуд.

Нозимӣ аз ҷояш қариб нимхез шуд. «Ташаккур, мӯйсафед», зери лаб пичиррос зад.

Мавлонзода давом намуд:

— Гунаҳкори асосӣ манам, ман ин одамо ба ин дараҷа расондам, ба ҳама сабаб шудам, ҷилаваширо на-кашидам, ба ихтиёраш сар додам. Андешаҳои беҳуда доштам, пуч, бемаънӣ... Ин одам ким-кайҳо бояд аз ин даргоҳ мерафт, ким-кайҳо...

«Чихо мегӯяд ин мӯйсафеди аҳмак, аклашро хӯрдааст, ё девона шудааст...» — Қомати Нозимӣ ҳам зад. «Ноустувор будааст, дар рӯзи бадаш ӯ ҳам аз Нозимӣ рӯ тофт, «намешиносамаш» гуфт. Гӯё ӯ Мавлонзода нест. Аз афташ, метарсад, ки гап мешунавад. Чавкии мансаб ба вай азиз. Аз Нозимӣ ба ӯ чӣ суд? Нав фаҳмид, ўро, шайтони беимон!...»

Дар охир раиси маҷлис аз ҳозирон пурсид, ки дар ҳаққи Нозимӣ чӣ ҷазое раво мебинанд.

Боз Мавлонзода даст бардошт.

— Аз кор ронда шавад.

— Ман тарафдори таклифи Мавлонзода,— овози Шафӣ бочуръаттар садо дод.

Аммо ҳуди котиб — садри маҷлис таклифи дигар ба миён овард: ба Нозимӣ выговори қатъӣ, вале охирин дода шавад... Ғайр аз устодҳои азизаш Мавлонзода ва Шафӣ дигарон ҳама ба як овоз тарафдори таклифи Шафак Шариф шуданд. Хайрият шуд... Ӯ дар ҳамин маҷлис ба ақидаи ҳудаш дӯсту душманҳои ҳақиқиашро шинохт. Аз маҷлис баромада Меҳрубонаш ба хотираш омад: «Наход ӯ бемор аст?».

* * *

Дари ҳуҷрае, ки Меҳрубони модар хобидааст, кушода шуд. Ҳамширани шафқат — зани миёнсоли чашму абрусиёҳе сӯзандорухо дар даст берун омад.

— Табаш баланд,— ва илова намуд:— додо, мегӯяд, падараш дар кучо? — Пурсид аз Мушарраф.

— Падараш?..— Мушарраф пеши зан ҳам дилашро холи кардани буд, лекин забонаш нагашт, ҳис кард, ки алҳол аз ҷудошавии онҳо, зангирии Нозимӣ огоҳ нест, сир бой надод, дуруғ гуфт. Намехост, пеши ҳама коҳи кӯхнаро бод диҳад. Тоқаташ намонда буд аз ин гапҳо ҷои гурез меҷуст.

— Дар сафар аст?

— Ҳа,— нимғурма ҷавоб дод.

— Кучо рафтааст? — Зани аз дарди дили вай ногоҳ ба ҷароҳаташ хор меҳалонд ўро месўзонд.

— Ба ҷои дур.

— Хабар диҳед, гӯед, баргардад.

— Рўям сиёҳ мешавад, ҷӣ кор кунам? Аз бачаам намонам боз, хола.

Нозимӣ дар долон пайдо шуд, дар бар либосҳои домодӣ. Костюми нави сип сиёҳ, куртаи сафед, галстук. Дар по туфлии нав, чи хеле, ки мегӯянд, гӯё аз даҳони мор кашида шуда бошад. Вале ба назар афтода, таҳи рўяш коҳида... Базўр пойро аз пой мекашид, хангу мадораш намонда, аз бемории домана хестагӣ барин.

— Додо, — гуфт Мижгон, ки дасти модарашро дошта меистод.

— Дам ист, додо надорӣ,— Мушарраф боитоб бо кафи даст даҳони духтарашро басту рӯ ба тарафи девор гардонд.

— Хола, Меҳрубон дар кучо? — пурсид аз ҳамшира Нозимӣ.

Ҳамшира, ки аз муносибати зану шӯ дар таачҷуб шуда буд, ҷӣ гуфтанашро намедонист.

«Писарам, Меҳрубон мегӯяд, хонасўхта! Ҷӣ мекуни фарзандро? Номашро нагир, Меҳрубон нагӯй! Зани ҷавон гӯй! Шахноз гӯй! Садкаи нохуни пояш шавӣ: ба дами марг бурдӣ ўро, ношукр, худозада!»

— Хола, Меҳрубон дар кучо мегӯям,— такроран пурсид Нозимӣ.

— Аҳволаш вазнин.

— Дар кадом палата? Сардухтуратон ку?

— Сардухтур дар кабинети ҳудаш, лекин пеши писаратон даромадан намонем. Мумкин не,— таъкид кард ҳамшира.

— Як бор гуфтед бас, хола, шунидам, кар нестам.

Ба ман калонхоятон лозим, бо онҳо гап мезанам, бо шумо не, шумо баринҳо ин ҷо садто, хўчаин нестед шумо, калон доред...

— Девона шудааст ин шавҳари ту,— ҳамшира аз назди Мушарраф гузашт.

Ба акидаи худаш, Мушаррафро зиёнхояш ба вас-васа андохтанд. Асабхояш бечо шуд. Мехрубон, писарам мегӯяд ин одам? Фарзанд, бачааш ана вай Шаҳноз! Қиблаю имонаш Шаҳноз! Чаро истиҳола мекунӣ? Бо чӣ андеша? Ҷои андеша намонд, рафт, бегона шуд. Ба сараш хез, аз гиребонаш дор, ба берун каш, ба парай дахонаш зан, либосҳои домодиашро дар танааш пор-пора кун, ҳарфи фарзанд — Мехрубонро дигар ба забон наор, гӯй, намон пеши писаракат дарояд, наби-над ўро...

Мушарраф миёни долон қадам монд. Ў дар ҳучран сардухтур, ҳоло берун меояд. Баромад ӯ. Нозимӣ пеш-пешу сардухтур акибтар аз ӯ меомад, дастхояш пеши бар.

— Кучо меравад ин одам?

— Пеши Мехрубон медароянд,— бечуръатона ҷавоб дод сардухтур ба Мушарраф.

— Хоб мебинад, ки пеши Мехрубон даромадааст, хоб!

Дастонаш дар миён пеши Нозимӣ аз ғазаб меларзид, аз оташинӣ як ҷо истода наметавонист. Ҳама ба вай насиҳат мегуфтанд...

— Шумо, хоҳар, ғами бачаи худатонро хўред. Мо худамон фармудем, Мехрубон «додо» мегӯяд. Додояшро бинад, аҷаб не, ба худ меояд, сиҳат мешавад... Медонед агар шумо нагузоред, чӣ гап мешавад? Худо нишон надихад... Аз бача мемонед, аз ҷанҷоли шумоҳо вай хайф мешавад.— Ҳам сардухтур, ҳам ҳамшираҳо ҳамин суҳанонро такрор мекарданд, мегуфтанд, ки вақт мегузарад, дер мешавад... Марг ба ҷангу ҷўши онҳо, тифл барҳам меҳўрад, мемирад... Мутаасир гашт Мушарраф. Сукуташ аломати ризо, ризоят аз ночорӣ... Ў тоқат кард, сиёху кабуд гашт, хаёлаш ба Мехрубон... Аз шаб боз нахуфтааст Мушарраф, намакро начашидааст... Чӣ рӯзи сиёхе. Ҳамааш ба якборагӣ ба сараш омад. Бебаҳт будааст ӯ, берӯзӣ. Худо рӯяшро сурх кунаду писараш сиҳат ёбад... «Чаро аз пеши ӯ берун намеоянд? Боз ягон фалокат шуда аз дидори гарми ҷонакаш маҳрум намонад... Баъд ўро гузоранд ё

нагузоранд, сарашону равшанашон... Худо занад ҳамаи ин духтурҳоро ҳам. Рӯйбинӣ мекунад, бо ҳазор фиреб Нозимиро пеши вай бурданд. Танҳо ба модар мумкин набудааст, ки бачаашро бубинад. Номаткул кардаанд... Медарояд, кани як чӣ гӯянду бинанд. Як чонаш фидои ӯ, ёфтаанд гӯлу аҳмаку нодонашонро». Дари хучраи писаракаш кушода гашт. Боз Нозимӣ пешпешу сардухтур аз паси ӯ. Даҳони ҳарду ҳам гиз, меҳандиданд.

— Ҳамаи даводаву табобатҳои мо як пула фоида надод. Овози худатон ба бача дору будааст, овози худатон. Қоил шудам, қоил. Як бори дигар агар шуморо болон сараш бинад, аз ҷойгаҳ меҳезад. Аз ҳад зиёд ба шумо меҳр доштааст, аз ҳад зиёд,— сардухтур ба шавқ омада буд.

Мушарраф шитобон аз назди онҳо гузашт. Сардухтур «келин, надароед, мумкин не», нагуфт ба ӯ. Худаш ҳам гӯяду қандашро хӯрад. Ҳамон ҳамшираи шафкат, зани миёнсоли чашмуабрусиҳ болон сари Меҳрубон буд.

— Оча,— гуфт Меҳрубон.

— Чони оча, маро талхакаф кардӣ, чон аз дасту пом баромад, бачам,— кафи дасташро ба сари Меҳрубон монд модар.

— Додом қатӣ чанг накунед, оча, гуфтанд, ки хонаи худамон мебиёянд, дигар намераванд.— Сарашро андаке аз болишт бардошт.

— Додояшро дӯст медоштааст, вай болон сараш омаду ду-се бор Меҳрубон гуфт. Чашмони кӯдак кушода шуданд. Харосон шуд, майли хестан кард, «додо, додо» гуфт. Ҳайрон мондем ҳама. Тавба!

— Вай ҳамин хел, хола, ба ӯ одат кард. Оқибат чӣ мешуда бошад, намедонам...

Модар сарбаста суҳан мегуфт, ёдаш ба рӯзҳои шоду хурсанд будани писараш буд, ба рӯзҳое, ки Нозимӣ барои соҳиби тифл гаштанаш аз хурсандӣ худашро гум карда буд.

...Ҳабари писар таваллуд кардани Мушаррафро Нозимӣ аз кӣ шунид? Намедонад.

— Писар!— Аз ӯ муждагонӣ хостанд.

— Писар?! Рост?!

— Ҳа, писар.

Паси тирезаи таваллудхона Нозимӣ чарх задааст,

ракс кардааст, чапак задааст, аз худ беҳабар, девона барин!

Ба табрики Мушарраф омад ӯ. Гулдастаҳои ранги ба ранг дар бағал дошт. Болои ҷойхобаш ҳаво дод гулдастахоро, хона гулборон шуд. Ҳама ҷо пури гул. Хабари хуш дар забон сӯи редакция давид.

— Ман писардор шудам, рафикон, меросхӯр, нишонаи умр!— гуфта пеши ҳамкорон ҳам аз шавқ рақсидааст, шеърҳо хондааст. Аз хурд то калони кормандони рӯзнома аз шодинаш шод, оғӯш карданд ӯро. Ба ҳаёлаш аз дару деворҳои бинои қадимаи рӯзнома ӯ нидои «писар муборак»-ро мешунид. Фарроши рӯзнома ҳолаи Зевармоҳ, ҳам ба муборакбодии ӯ омад. Нозимӣ муҳибӣ ҳамкорон, меҳрубонӣ, дӯстии онҳоро ҳамон рӯз ҳис кард... Барои меҳрубонии он рафикон ба писараш Меҳрубон ном дод. «Меҳрубони падар шавад, бачаҳакам», гуфта пеши Мушарраф вайро рӯи даст гирифт, аз чашму абрувонаш бӯсид, чун китоби муқаддас тавофаш кард. Аз рӯзи ба хонааш овардани писаракашон — ҳамин Меҳрубон, ки ҳоло сарашро андаке аз рӯи болин бардошта чашм ба рӯи модар гоҳе мижа мезанад, кулбаашон нуру намуди нав ёфт. Меҳри тифл Нозимиро ба хона мекашид, як пояш дар ҷои қору пои дигар дар хона, бармаҳал меомад. Мисли пешина ҳар ғоти шаб, ки хоҳад, не...

— Меҳрубонро ёд мекунам, хуморӣ мешавам,— аз дар даромада сари ғаҳворааш медавид, рӯйпӯши ғаҳвораро бардошта хоб ҳам, ки бошад кӯдак, аз руҳсоракҳояш мебӯсид, бо вай ҳарф мезад, мегуфту механдид, пас аз соатҳои бо ӯ гуфтани хандидан, ба лабаш табассум овардан аз ҷой меҳест, дастонаш дар миён охи сабук мекашид.

— Хастағнам баромад, Мушарраф, фаромӯш мешаванд ҳамаи ғурбату хархашаҳо...-- мегуфт Нозимӣ.

— Хархашаю ғурбат? — парешон мешуд Мушарраф.

— Ту ҷӣ медонӣ, занак.

— Чиро?

— Ҳаёл мекуни, ки ман ғам надорам.

— Ғам?

— Ҳа, ғам, алам, боз як олам ҷангу ҷанҷолҳо... хархашаҳое, ки пеши ту гуфта намешавад. Байни мо, аҳли қалам ҳам одамони нопок, сиёҳдил, мансабхоҳу бахилҳо ҳастанд, аз тағи нохун чирк мекобанд, тор ме-

тананд... Боз ташвишҳои дигар, баҳсҳои байниҷидигарӣ, рақобат. Эҳ, кадом яки онҳоро ба ту гӯям... Гуфта ҳам чӣ мекунам... Ҷоида надорад, хайрият ана ҳамин ҷӯҷаҳакомон ҳасту ғаму аламҳо аз хотир мераванд, Меҳрубонро мебинаму дилам қувват мегирад... — Нозимӣ сарашро ба даруни ғаҳвора дароварда, болои писаракашон ҳам мезад. Аммо ҳушу гӯши вай ба гуфтаҳои падари фарзандаш: ғам дорад ӯ? Тасаввур намекард, ки байни одамони бузург, бофаҳму илмнок (қормандони газета дар ақидаи ӯ ҳамин хел мардум буданд) бахилу сиёҳдил, бадандеш бошанд. Не, одамони авому камсаводанд, ки якдигар катӣ беҳудаю баҳуда «тую ман» мегӯянд, ҳамдигарро меранҷонанд. Нависандаю рӯзноманигорон одамони бекинаанд, софдиланд. Ҷои кори онҳо мӯътабар, ҳудашон ҳам ҳама бофазилят.

Як рӯз шавҳараш бо таъби гирифта аз қор омад. Ҷеҳрааш гирондагӣ, гӯё бо қасе ғазо андохта бошад. Ба саломи Мушарраф базӯр алек гирифта ҷомаашро пӯшид, Меҳрубонро ба бағал гирифта ба боғ баромад... Чӣ хеле дар кишлокашон мегӯянд, шавҳараш рафту рафт, ҷой дам қард, нон овард, хӯрок пухт. Аз вай дарак не, гӯё дар боғ реша гирифта буд ӯ. Медонист, ки Меҳрубонаш рӯзҳои дароз ҳам, ки бо падар бошад «бинг» намегӯяд, ғаш намекунад, як реза кӯдак бӯи падарро гирифтааст, ўро шинохтааст.

Баргашт ӯ, шоду хурсанд, чунон ки гӯё ӯ Нозимии андаке пеш бо таъби гирифта омада набуд. Даҳонаш то беҳи гӯшҳо. Як меғуфту ҳазор меҳандид. Палак-палак аз руҳсораҳои Меҳрубон мебӯсид. «Хайрият, ту ҳастӣ, Меҳрубонҷон, хайрият!», гуфт ӯ.

— Боз чӣ алам расид? — шӯҳӣ қард Мушарраф.

— Напурс, занак, имрӯз маро ба чанд идора катидаанд, дӯғу пӯписа шунидам, ғавғо хест.

— Барои чӣ?

— Барои мақолаи ҳаминрӯза.

— «Булҳавас»? О вайро ҳамин рӯз то бегоҳ мардум таъриф қарданд. Дар миёни ҳамсоёҳо, дар кӯча, дар ҳама ҷо гапӣ ҳамин мақола.

— Ба ҳама маъқул, ба вай мардаки зану бачадор маъқул не, девона шудааст. Редакция омада, пӯписа қард, дӯғ зад...

— Худо занаш, эҳтиёт шавед, мардак, ин хел одамҳо гандаанд, зарар мерасонанд, аз дасташон ҳар

кор меояд,— Мушарраф аз боиси шавҳар ба ташвиш афтод.

— Дурӯғ нанавиштаам, занак, ҳамааш рост. Вай ҳаннот, фиребгар, маишатпараст.

— Рост ҳам бошад, шумо наменавиштед, бехтар, саратонро ба ҷанҷол мондед.

— Дилам барои занаш, бачаҳояш сӯхт, якеаш аз ҳамин Меҳрубони худамон андаке калонтар, «додо, додо» мегӯяд, гирия мекунад, ба падараш дил андохтааст, касал шудааст... Модари бачаҳояш ҳам зани ба наҳй не, хушрӯяк, бомаънӣ, «ака ба доди мо расед, ёри дихед», гуфта мижа занад, рӯяшро оби дида мегирад. Ин мардак бошад, як духтари хушрӯи аз ҳадаш чандҳама хурдро ёфта, аз думаш гаштааст. Хона гирифтааст, манзил кардааст, зану кӯдаконаш аз хотираш рафтаанд, суроғ намекунад онҳоро. Ҳамаашон садкаи зани хушрӯяш... Ин хел одамҳоро танкид накарда ҷӣ мекунӣ.

— Хуб кардед, лекин метарсам.

— Ҳеҷ номаъқули карда наметавонад. Журналистон наметарсанд, чашмашон пухта шудагӣ...

— Имрӯз чеғ заданд, гуфтед?

— Ариза навиштааст. Навиштааст, ки гӯё зани калони вай пеши ман бисёр меомадааст. Тӯҳмат кардааст...

— Занаш пеши шумо меомад?!

— Поят сӯхт лаби об медави-дия.

— Бечора.

— Аз дигар чихат маро сарзаниш карданд. Гуфтанд, ки мақола аз ҳад зиёд дурушт, суҳанҳои саҳт, ҳақоратомез... Нармтар менавиштаам, ба иззати нафсаш бояд намерасидаам, яъне, на сит сӯзаду на кабоб. Исмоилдавои мекардаам. Ана гапу... Ман ин хел одамҳоро зада кушам ҳам, осуда намешавам, чашми дидан надорам. Кӯдаконашро хор кардааст, падар дар бағали зани ҷавону онҳо чашм ба роҳи ӯ, гуруснаю ташна, «додом ку?» «Қай меоянд?» гуфта домони модарро медоранд. Кӯдакҳо ҷӣ гуноҳ доранд, ки бо айби падару модари айшпараст, сабукфикр сарсону саргардон, раҳрезу рӯрез шаванд... Марг ба ҷунин падару модарҳо, дил надоранд онҳо, бераҳманд, роҳати ҷони худашонро меҳоҳанд.— Аз ғазаб хун ба сару рӯи шавҳараш давид, суп-сурх шуд.

— Ғами худатонро хӯред, додош, дунёе пури ода-

ми ғаму аламдор... Миннатдор намешаванд мардум, раҳмат намеғӯянд,— Мушарраф насиҳат кард шавҳарашро.

— Наметавонам, касби журналистон ҳамин тавр, Мушарраф, гоҳо рӯзҳои дароз ғами дигарон, ғами онхоеро меҳӯрӣ, ки ноҳақ озор дидаанд, ба редакция мактуб навиштаанд. Дилат месӯзад. Мадад расонам меғӯй ба ин хел одамҳо...

«Ҳамаи ин гапҳояш дар забон будаанд, дурӯғ меғуфтааст, ҳудаш аз ҳама бадтар, дилсиёҳ, ифлос, худозада...»

— Чӣ гуфти, хоҳар? — ҳамшира ҳайрон шуд аз ин тавр ногаҳон ба суҳан омадани ӯ.

Ба суоли ҳамшира ҷавоб нагуфт Мушарраф. Бале, Нозимӣ Меҳрубонро дӯст медошт, ҷонаш дар тани ӯ буд, хурдакак буду дар пушти падар кӯк кардагӣ. Кӯча ба кӯча, магазин ба магазин мегардонд ӯро... Баъзан барои ин ҳуди Мушарраф ба ӯ меҳандид.

— Айб аст, додош, шумо ҳоло ёш, бачаи динангӣ, пир, ҷигарсӯхта нестед, меҳанданд мардум, масҳара мешавед...

— Мон, ханданд, занак, даҳони мардуму дашти ҳудо, ихтиёрашон. Лекин ман Меҳрубонро дӯст медорам, вай ҷони ман, қуввату мадори дилам.

...Меҳрубонро ба боғи ҳайвонот, ба театри зоча мебурд падараш. Чӣ хоҳиш мекард бача, ба ҷо меовард. Шабҳо ҳамроҳаш, дар бағалаш. Ба деҳа, ба хабаргирӣ модараш ҳам, ки мерафт, писарашро ҳамроҳ мебурд. Ду рӯз-се рӯз ҳам ки мегузашт, Меҳрубон ёди модар намекард. Ба ҳамин дараҷа бачаро ба ҳудаш омӯхт карду вайро партофта рафт... Акнун овози падар, дидори вай ба тифли бемораш дору шудааст. «Шумо ишқро чӣ медонед?», гуфтааст, ба ҳамкоронаш, шарм надоштааст, ҳаё накардааст... Шаклу сумоташро мурдаҳо бинанд....

* * *

— Нозимиرو ҷеғ занед, муаллим,— аз телефон овози арӯси ҷавони ӯ — Шаҳнозро шунид Шафӣ.

— Рафтанд,— ҷавоб дод.

— Ман навбатдор гуфта буданд.

— Ман навбатдор, келин.

— Хона наомадаанд, ташвиш кашидем.

— Занашон телефон карда буданд.
— Занашон?!— овози Шаҳноз ларзид.
— Очаи Меҳрубон.
— Холо ҳам вай думи Нозимиро сар надодааст?
— Гоҳ-гоҳ телефон мекунад, мепурсад... Писарашон бемор шуда будааст, ҳамроҳ беморхона бурданд. Аз афташ боҳаманд, ҳамончоанд онҳо.

— Ташаккур, муаллим.
— Лекин, келин, ин гапҳои маро овоза намекунад, шумо духтари нағз, хушрӯ ҳастед, дилам месӯзад.
— Муаллим, шумо аз ман сир пинҳон накунад, гӯед, миннатдор мешавам, илтимос, муаллим.
— Телефон карда истед.
— Хуб шудааст, муаллим...

Аз ин гуфтугӯи чандлаҳзаина бо Шафий Шаҳноз аз худ беҳуду беҳабар шуд: шавҳараш ба хонааш равуо доштааст, аз занаш дил нақанда будааст, вомехӯрданд, медиданд якдигарро... Аллакай. Вале Шаҳноз беҳабар, ин фикру ҳаёлҳо аз сараш дур, ширин гузарад рӯзҳои арӯсиям, меғӯяд... Беақл аст, фаросат надорад ӯ. Аз фикраш рафтааст, ки ин мард зандор, дили омӯхт...

Дари хона оҳиста тик-тик зада шуд. Шаҳноз пай бурд: Нозимӣ. Додарчааш ба тарафи дар давид. «Ист!», аз роҳаш гардонд ӯро. Тик-тики дар баланд гашт.

— Чиба дарро намекушоетон? — модараш, ки дар ошхона таом мепухт, фаръед зад ба сари фарзандон.

— Намекушоям,— гуфт Шаҳноз ва наздики дар омада чашм ба оинаи пурбини он гузошт. Худи Нозимӣ буд. Паси дар қадам мезад.

— Ҳеҷ кас дарро намекушояд,— фармон дод Шаҳноз ба модару додарақонаш ва ба арӯсхона — ба хонаи худаш даромад... Либосҳои сафеди арӯсиаш дар бар болои ҷойхобаш, ки рӯи диван густурда буд ва аз он бӯи атру гулоб меомад, худро партофт, болини пари куро ба зерӣ бағал кашид... Атру ғоза, кремҳои гуногуни хушбӯеро, ки ба пештахтаи оинаи қаднамо гузошта аз онҳо ба сару рӯ, дастонаш мемолид, як сӯи тела дод, ҳамаашонро чапа кард,— садкаи инҳо шавад.

Хар ҷӣ донад хӯрдани қанду набот,
Тӯрбаи қаҳ бошаду кунҷи работ.

Ношукр,— гуфт ва рӯяшро ба болин пахш кард. Холо ҳам дилаш ба занаш, ба кӯдаконаш, ҳазор забон доштааст ин одам. Фиребгар, дуруя, шайтон! Қасам хӯрда буд, ки дигар ёди онҳо намекунад, аз сари бачаҳояш зару зевар резанд ҳам, сӯяшон наменигарад. Шаҳноз дунёи ӯ, кӯдак, падару модар — ҳамааш ӯ. Бовар кунад, дилаш ӯ, ҷонаш, имонаш ӯ. Дирӯз гуфта буд ин гапҳоро вай, ду рӯз нагузашта аллакай фаромӯш кардасту аз хотир баровардааст, занаш ба вай телефон мекардааст, боз онҳо бо ҳам, ҳамроҳ... Хайрият Шафӣӣ хабар дод... Одами нағз, «дилам ба шумо месӯзад» меғӯяд, аз ягон сир огоҳ барин ӯ. Баъзе ишораҳо мекунаду вай гӯл, аҳмак, эътибор намедиҳад... Аз афташ дили ин журналисти худозада бисёр чизҳо мекашад... Ҳам Шаҳноз, ҳам зани аввалаш, ҳам бачаҳояш, дузана шуданӣ... Аз афташ, ба ҳудаш буридаю дӯхтааст. Хато мекунад. Шаҳнозро ҳам ӯ хаёли вай зани қишлоқию гӯлаш кардааст... Шаҳноз ин хел мардҳоро оташ мезанад, дар аловашон гарм мешавад. Як шиносҳо, як «ҷӯраҳое» дорад, ки... Агар ишора кунад, гардани ин мардакро мекананд, дар пӯшташ коҳӣ мекунанд. То ба гардани авбошу одамкушо печидаанд мӯи шабгуни ӯ... Нозимӣ чӣ хаёл кардааст ўро. Сарашро ба пахта мегирад вай. Дар як лаҳза, дар як они воҳид барҳамаш медиҳад...

Садои тақ-тақи дар баланд гашт.

— Шаҳноз, номаъқули нақун, дарро кушо, домод омадаанд, кушо!— Модараш аз ошхона берун давид.

— Намакушоям, шумо равед, паи кори худатон шавед, равед.

Модарашро ба даруни хона тела дод.

— Шаҳноз, дарро кушо, шӯхӣ бас, аҳмак нашав, кушо!— аз паси дар бо илтиҷо ба вай муроҷиат мекард Нозимӣ. Аммо ӯ гӯё суханони вайро намешунид, ҷавоб намегардонд, ҳудашро ба рӯи ҷойхобаш парӯ партофта, талх-талх гирифт.

Садои тақ-тақи дар басанда гашт. Овози Нозими-ро дигар ӯ намешунид. «Рафт, равад, паяш канда, раҳаш сиёҳ», ним гашту якпахлу ҳобид. Вале осуда намешуд, дилаш ҷисму ҷонаш месӯхт: Ба занаш телефон мекардааст хонааш мерафтааст, фиреб хӯрд, як бор не, чанд бор, садзабону садруя будааст.

Чароғаки телефон ҳомӯш шуду даргирифт, милт-милт кард, дасташ ба болои телефон дароз шуд.

— Алло, — пеши даҳонаш овард гӯшакро...

— Шаҳноз, чиба дарро намекушой? Ҳамсояхо баромаданд айб шуд. Чӣ мегӯянд онҳо? — Нозимӣ илтиҷо мекард.

— Кучо рафта будӣ?

— Ҳеч ҷо, Шаҳноз.

— Рӯятро... — Давоми суҳанҳояш дар нӯги забонаш монданд, — астағфурулло, — гуфт. — Биё, кучо буданатро худам гӯям, биё! — гӯшакро болои курсӣ хаво дод.

— Алло, алло, Шаҳноз... — Шунда мешуд овози Нозимӣ.

— ...Кучо рафта будӣ? — худи Шаҳноз ба рӯи Нозимӣ дарро кушод ва аз ӯ ба саволаш ҷавоб хост.

— Хозир, Шаҳноз, ҳамаашро мегӯям, аввал як пиёла об биёр, сӯхтам, — либосҳояшро нақшида болои курсие худашро партофт ӯ. — Об, — гуфт ӯ боз.

— Заҳр гӯй, меорам, об не, заҳр... Ту аввал ҷавоб гӯй, нашин, ҷои осуданат хонаи мо не, ҳо ана он ҷо, — дасти Шаҳноз ба тарафи тиреза — ба берун рост шуд, — хонаат, пеши беваат...

— Шаҳноз, ту маро накуш, раҳм надорӣ ту! — Овозаш хаста гашта буд, сараш чарх зад. Пас аз тӯй бадбахтӣ, рӯзи сиёҳ. Шодию хурсандиҳояш аз биниаш омад. Ба ақидаи худаш, ки имрӯз шармандаю беобрӯ, ба хоки сиёҳ яқсонаш намуданд, фарши роҳ шуд, ҳама ба сараш қадам монданд, лағат заданд, ҳама таёр, маҳтали имо буданд, сағ барин тала карданд. Шафак Шарифи касофат сағҳоро ба сараш киш-киш андохт. Як одамхое «Нозимӣ ганда» гуфта хестанд, ки дар лабашон пашша шинад, киш намегӯянд, лаб доштанду забон не. Аз онҳо ин тавр умед надошт ӯ. Қариб ҳамаи ҳамкоронашро дӯст ва рафикони ҷонӣ мепиндошт. Аммо пайт мечустаанд ҳама! Қадаммониҳояш дар ҳисоб будаасту вай беҳабар. Дар дафтарчаҳо менавиштаанд, кайд мекардаанд. Аз рӯзи ба редакция омадани ӯ саҳву хатое аз ӯ гузашта бошад аниқ, бо соати рӯзҳо... Кай, дар кучо, бо кихо арақ нӯшида, маст шуд, киро як гап гуфту киро тела дод: дар рӯзҳои навбатдориаш дар газета ҷӣ хато гузашт, аз кадом як сарлавҳа ҳарфе афтод, ё дар маҷлисе гузориш дошту бетайёри омад, дар як командировка ким-киро дӯғ зад... Мисолҳо лак-лак, коҳи кӯҳнаро бод доданд... Ба гуф-

тан гӯё даҳонашон дард намекард. Лакиданду лакиданд. Мудираш Шафийи бесавод гӯё дар чояш шишта наметавонист. Мехесту мешишт, дасташ ҳамеша чухт «Ман, ман» пай ҳам иҷозати сухан мехост, ба вай гӯё худо дода буд, бузи бозигар барин... Одам ҳам аз ноомади як кас ба ин дараҷа хурсанд мешудааст. Тавба? Мор будааст ӯ, мори тағи пудина... Ваю Шаҳноз ҳангоми назди ӯ нишастан ба вай эътибор намедоданд. Дар ҳаёлашон, ки ин мӯйсафед ба онҳо гӯш намедихад. Вале дар чашмҳо айнак, сараш ҳам будаасту хушаш ба гапу ҳарфи онҳо. Чӣ ҳарфе аз забони онҳо мешунидааст, менавиштааст, ҳатто бо телефон бо якдигар салому алек карданҳояшонро ҳам... Ӯ достони ишқи онҳоро аз аввал то охир иншо намуда будааст... Чо-чо аз он ҳарфҳои ширини Шаҳнозу Нозимӣ ба забон овардашонро хонд, хандонд аҳли маҷлисро, масҳара кард Нозимиро, аз ҳад гузаронд... Гапҳое аз забони ӯ шунид, ки тарки сараш кушода монд.

Муаллимаш Мавлонзода ҳам чандашро дар муқобили вай чаппа пӯшид, ҳайрон монд, шах шуд, тавба! Ҳамин тавр дар маҷлис ӯро тела карда-тела карда ба лаби ҷарӣ оварданд. Ками дигар монд, ки сарнагун афтад, аз кор, аз редакция равад. Ба сараш омадани ин хел рӯзро ӯ асло тасаввур надошт, ба ҳаёлаш намеомад. Лекин ҳамин тавр мешудааст... Беҳуда буданд фикру андешаҳояш дар бораи ҳудаш, дар бораи миёни рафиқон обрӯманд буданаш, дар бораи муҳаррир Мавлонзода, дар бораи ҳамаи хурду калони редакция. Душманаш буданд онҳо, душманҳои рӯйрошт... Ба болои ҳамаи ин дар маҷлис Шафӣ талхакафаш кард. Гуфт, ки Меҳрубонаш бемор, дар назъи ҷон... Аз даҳнаш бод барад ин хабари шумро, аз даҳнаш барояду ба гиребони ҳудаш часпад, бачаи ҳудаш ба назъи ҷон афтад... Баъди ин хабар дар маҷлис чӣ гуфтанд, чӣ хостанд? Ҳис накард. Дар ҳаёлаш писараш, Меҳрубон... Тарафи беморхона давид. Рост мегуфтааст ин зоғи шумхабар... Меҳрубонашро дид, хун дар рӯяш намонда... Ранги рӯяш зард, оби испарак барин. Рӯяшро ба рухсори Меҳрубон гузошт, сӯзон буд рухсораҳои ӯ, оташ барин, чашмонаш кушода шуданд, «додо» гуфт, майли хестан кард... Ҳоло ҳоли ӯ чӣ шуда бошад? Рӯзи аввали зангириаш ана ҳамин тавр буд. Нохуш буд... Боз Шаҳноз ба вай итоб кардааст, чӣ шӯре хезонданист? Нозу нузи беҳудан

уро холо бардошта наметавонад, ба дилаш намегунчад.

— Кучо будӣ? Хаёлат кучо рафт? Ба ман нигар, ҷавоб деҳ,— суолаш дод.

— Асабӣ нашав, Шаҳноз,— Нозимӣ кулоҳашро аз сар гирифта ба рӯи ҷойхобаш, болои диван ҳаво дод.— Ту минбаъд ба барвакту бевакт омадани ман одат кун, ба хурсанду хафа буданам ҳам. Меҳнати аҳли қалам, журналистон осон нест, душвор аст. Летучка, маҷлис, командировка... он ҷо рав, он ҷо бидав... Супоришҳо аз мӯи сар зиёд. Хафа ҳам мекунам, ба ҷон мерасонанд, боз бахилим... Ана ҳамин рӯз рӯзи сиёҳи ман буд, беҳтараш намегӯям, ҳикоя намекунам.

— Медонам, барои ҷӣ рӯзам сиёҳ буд, меғӯӣ, медонам, барои ҷӣ ҷонат бечо...— Ғазаби Шаҳноз зиёд гашта буд.

— Намедонӣ, Шаҳноз, хабар надорӣ, надонистанат беҳ... Кирои ғам надорӣ.

— Аз ҳамааш бохабарам, ғами маро нахӯр.

— Ғами туро акнун ман меғӯрам, Шаҳноз, ту азони манӣ, бахти манӣ...— Ба пайкари нимуръёни Шаҳноз чашмаш афтод.

Пайкари духтарони зеборо рассомон боилҳом офаридаанд, ӯ онҳоро дидааст, тамошо кардааст. Вале ҳеҷ якеашон ба Шаҳноз монанд не. Дар ғояти ғазаб дилҷӯю хушрӯйтар шудааст. Чанд чашми дигар ёбаму тамошо кунам, меғӯӣ, абрувони ҷонӣ зоғаш болои чашмон каманд хӯрданд, чашм не, афсона, сеҳр... Бо қалам гӯё кашидаанд чашмони ӯро... Рӯҳсораҳояш таровате дорад, ки ҳеҷ духтар надорад, мӯйҳои шабгуни парешонаш баёзи гардан, болои китфонашро пӯшидаанд... Ин хел духтари зеборо надидааст ӯ. Кофта-кофта ёфт, дунёест ӯ, дунёи Нозимӣ. Пеши ӯ ба ҷуз хушомад задан, ба ғапаш даромадан, сар фуруд овардан ҷорас надорад. Қони ҳусн, лекин тез, яқрав, қайсар, бадҷаҳл...

— Кучо будӣ? — ба такрор шунид пурсиши ӯро.

— Дар редакция.

— Ҷӣ кор доштӣ?

— Навбатдор будам.

— Агар дурӯғ гӯӣ ҷӣ?

— Дурӯғ намегӯям, Шаҳноз, бовар кун...

— Навбатдор будам гуфти?

— Ҳа.

Телефонро аз болои миз пеш кашид Шаҳноз, қаҳру ғазабаш омада буд. Ангуштонаш бетартибона болои рақамҳо давиданд, чанд рақамро саросема тоб дод.

— Ба ман рақами телефони хонаи рафиқ Мавлонзода... Ҳа муҳаррири газета... Чанд гуфтед? — рақамҳои шунидаашро ба қоғаз навишт, «ташаккур» гуфт ва аз нав даст ба рақамҳо бурд.

— Чӣ мекуни? — Нозимӣ дасти Шаҳнозро дошт.

— Аз худи Мавлонзода мепурсам, исбот мекунам, ки ту навбатдор набудӣ, дар дигар ҷо будӣ, дурӯғ мегӯӣ, фиреб медиҳӣ...

— Номаткули накун, Шаҳноз...

— Чиба дурӯғ мегӯӣ?

— Ист.

— Ростӣ гапро гӯӣ, қоиш шав, ҳамаашро медонам, медонам, ки имшаб дар редакция кӣ навбатдор.

— Аз кучо медонӣ?

— Гуфтам-ку, ту бо ман бозӣ накун, шарманда мешавӣ, ба райком хабар медиҳам, ариза менависам, холо... гуфту боз ба телефон ҷанг андохт...

— Меҳрубон касал шудааст, касали саҳт, ба беморхона рафта будам,— ростӣ гапро гуфт ӯ.

— Ҷавонмарг шавад, мурад ин бачаи ту.

— Ин тавр нагӯӣ, бас кун, аз худ нарав! — панҷаҳояшро мушт кард Нозимӣ.

— Чӣ мекуни? Сағераат ба ту азиз...

— Ту ҳам бача кунӣ, нағз мебинам, фарзанд ба ҳама азиз.

— Ҷаро гуфти, ки ғайри ту ҳаёли ҳеҷ кас надорам, фарзанд, ҷону ҷигарам ту гуфти. Аз хотират рафт? Дирӯзакаҷ гуфта будӣ, дирӯз.

— Шаҳноз тӯро ҳам дӯст медорам.

— Боз киро дӯст медорӣ? Чанд дил дорӣ ту? Модарам гуфта буданд, ки марди зандор, кӯдакдорро нагир, ту муносиби вай нестӣ, гул ба гул, хор ба хор, ҷанҷол карданд. Лекин ту каллаамро гаранг кардӣ бераҳа шудам, фиреб хӯрдм... Ҷаро ин тавр кардам? Барои чӣ?

— Асабӣ нашав Шаҳноз. Ман тӯро ҳеҷ вақт намеранҷонам, мурам ҳам! Тӯро дӯст медорам, ту барои ман дигарӣ, гуфтам-ку, ҳама чӣ ман тӯӣ. Ин тараф биё, гузар шин,— даст ба зулфони ба бари руҳсораҳо ҳалка хӯрдан Шаҳноз бурд, рӯяшро, мӯяшро сила карда ба пахлуяш, болои диван шинондан хост.

— Дастатро гир,— Нозими́ро тела дод Шахноз,— барои ту фарзандат азиз, бачаатро дӯст дор, аз иай беваат шав, маро ба ҳолам мон, рав, башараатро нишон нате, рав,...— гуфта дарро ба рӯи Нозимӣ сахт за-да ба хонаи дигар рафт Шахноз.

Нозимӣ танҳою хайрон монд, хона ба сараш чарх гашт. Шишай аракро аз рафи чевон гирифт. Дар лаҳзаҳои хурсандӣ, душворӣ, рӯзи сахташ ӯ арак менӯшад, то аз худ беҳабар шуда аз пой афтоданаи менӯшад... Ҳамроҳи Шафии шайтон менӯшид... Мачлиси он-рӯза, бемории Меҳрубон, таънаҳои Шахноз, дарро ба рӯяш сахт задани ӯ, рафтани вай... Ҳамаи ин сабаб-ҳоеанд, ки бояд бинӯшад, чонашро ҳамин чизи талху тез дар ин мавридҳо даст мегирад, фаромӯш мекунад, дунёро, ҳамаи пастию баландиҳо, одамонро. Ғазак ҳам набуд, беҳӯриш... Ғазаби ҳамаро аз арак гирифт, нӯшида-нӯшида аз болои диван ба рӯи фарш ғелид, ба мисли рӯзи аз Мушарраф чудо шуда, фарзандонашро гузошта баромадан... Ин дафъа дар хонаи Шахнози бераҳму сангдил ҳамон тавр бисёр нӯшид... Он рӯз касофати Шафӣ «ташкил» намуда буд, ин дафъа худаш танҳо...

* * *

— Наравед, додо, ман шуморо нағз мебинам, наравед...— Меҳрубон мехост, ки падараш аз сари болини ӯ нахезад.

— Меоям, бачам, пагоҳӣ катӣ меоям, нони гарм, маска, каймоқ мебиёрам, баъд бачам, ба ту велосипеда меҳарам...— Нозимӣ ваъдаи бисёре дода аз пешонаи Меҳрубон бӯсиду аз наздаш баромад...

Аммо ҳоло офтоб ба паси бинои беморхона тоб хӯрда рӯз бегоҳ мешуду аз падари Меҳрубон дарак не.

— Оча, додом кай меоянд? Телефон кунед, гӯед, оянд.— Меҳрубон бо умед ба роҳи падар дида баста буд.

Мушарраф медонист, ки Нозимӣ имрӯз ба қор наомадааст. Шафӣ ба ӯ хабар дод. Аз афташ, шаб то сахар нахуфта бо Шахноз бардорузан қарда, мондаю шалпар шудааст, Шафӣ ҳамин хел шӯхӣ қард, шӯхӣ не, рост. Шаху арӯси нав, худо занашон, номурод шаванд. Оташинтар шуд.

— Ғинг-ғинг накун, бачам, дар назарам намефорӣ,

агар боз «Додо» гӯй, мезанам, чунон мезанам, ки пар-
раҳои рӯят алов мегирад, бас кун,— ҳоли вазнини Меҳ-
рубон, бемории вай аз хаёлаш баромада буд,— дам
ист «додо» нагӯй!— ба сари ӯ мушт бардошт, таҳдид
кард.

— Хоҳар, ҳамааш айби худат будааст, занакӣ бе-
андеша, дарундор будай,— ҳамшираи шафқат Сабза-
гул — ҳамон зани миёнсоли чашму абрусиёх, ки болои
сари Меҳрубон нишаста буд, вайро сарзаниш кард.

— Шумо намедонед, хола вай маро азоб дод, сӯ-
зонд, хокистар шудам.

— Фаҳмидам, шавҳарат дина як олам алам кард.
Гуфт, ки очаи Меҳрубон ҷоҳил, бадрашк, тез, бо вай
зиндагӣ карда намешавад. Рост мегуфтааст, киёмат
андохтӣ, бачаи касалатро мезанӣ... Аз рашк, аз ҷаҳл...—
ҳамшираи шафқат сокит шуд. Пас аз хеле сукунат
боз ба гап даромад:— Ғами худатро не, ғами бачаҳоят-
ро хӯр, бепадар, дарбадар, бадбахт мешаванд онҳо.

Ҳозир ҳам фурсат ҳаст, аз думи шавҳарат шав. Бо
кӯдакҳоят дар ҳеч ҷо рӯзбар намешавӣ. Кучое равӣ,
бахтат лаби намад, обат лой, рӯзат сиёх, азоб мебинӣ,
хунчигар мешавӣ... Ҳоли зани сағерадорро худам ме-
донам, аз сарам гузашт, осон нест...

— Боре,— ҳикоят намуд ҳамшираи шафқат ба ӯ,—
шавҳари ман ҳам ҳамин хел як номаъкулӣ карда буд:
думи як занакӣ гирифта аз хона баромада рафт. Чанд
вақт бо ҳам зиндагӣ карданд. Шишта-шишта аламам
омад. Ина бинед-а, ин занакӣ касофат шавҳари мана
соҳиб шуд-а? Ман бошам, хапу дам, оби дидаам
дар парои рӯям, бачаҳоям сағера, «додо» мегӯянд, пӯс-
тини ҷангиамро чаппа пӯшидам. Як дангали дароз ҳам
ёфтам, роҳи хонаи бевае медонистам. Росту дуруст
омадани корро бинед, ки додони бачаҳоям дар бурҷи
хонаи вай шишта будааст, ҳар дуяшон боҳам. Девона-
ғиҳоям кӯзға кард. Аз дари хона даромада ҷӣ кор кар-
данамро надонистам. Дару тирезаҳояшро шикастам,
ҷевонҳо, оина, косаю табакҳоро пора-пора кардам. Ҳам
вай бева, ҳам шавҳарам пеш омада натавонистанд. Аз
тарс ҳар дуяшон ҳам мурда монда буданд.

— Хе, канӣ пеш даро,— додони бачаҳоямро дангал-
шап кардам.

— Кучо?

— Хона, пеш даро... гуфтам.

Пешандоз карда, хона овардам. «Охир худут пеш карда будӣ-ку» ғур-ғур кард.

— Номатқул кардӣ, ман шавҳари мепартофтагӣ надорам, номатқул кардааст вай бева, наздик биёяд, мекушам, ман туя ба вай намедихам,— гуфтам. Шавҳари баромада рафтагӣамро гардонда овардам, нағз кардам. Дина мо писари калониамонро зан додем, пиру кампир тӯй доштем, келин фаровардем... Ҳоло падарашон сарбони писаронам, бахтамо гум накардам. Ту ҳам хоҳар, барои падари бачаҳоят талош кун, ноумед нашав, аз сари ҷаҳл гард, ба замин назар андоз, ба худ биё,— гуфт ӯ боз ба вай.

— Наметавонам, ҳудаш, ки ақл карда фарзандхоҷашро суроғ накунад, дафъ шавад, равад,— Мушарраф дасташро ба сари Меҳрубон ниҳод, пешонаи ӯ сард буд, ранги рӯяш сафед канд, ҳазъён мегуфт тифлаш: «Додо, додо».

* * *

Шаб падараш ба хабаргирии онҳо омада буд — ҳам барои хабаргирии ҳам барои ӯро ба деҳа, ба хонашон кӯчонида бурдан.

— Модарат маро рӯз намедихад, духтарам,— мегуфт ӯ ба Мушарраф, — нони меҳӯрдаамон дар танамон заҳр. «Ҳоли Мушарраф чӣ мешуда бошад? Духтарамро хабар нагирифтетон, вай дар ҷои дур, танҳою зор» барои ту гирья мекунад,— «Ҳар рӯз духтарамро хабар гиред, ҳар рӯз!» — меӯяд. Роҳ наздик набошад, кор бисёр аз мӯи сар зиёд.— Мӯйсафеди падараш боз илова кард:— О хайр, аз ҷиҳати дигар чӣ гуфта ин ҷо сар саҳт кардаӣ. Зан гирифт, аз пай рӯзу рӯшноии ҳудаш шуд... Мошин овардам,— гуфт ва бо нӯги ангуштҳояш лаби пардаи тирезаро бардошта ба берун, ба осмон, офтоб, ки рӯ ба ғарб майл дошт дида дӯхт.— Кӯчу бандатро ғун медорем, дер шуд,— бобо рӯйҷои сафеди гулдорро аз болои тахти кӯрпаҳо кашида ба фарши хона паҳн кард. Тахтро канда кӯрпахоро рӯи ҳам ҷид, лабҳои рӯйҷоро ба рӯи онҳо кашида сар ба сар гирех андохт. Мушарраф ҳанӯз аз ҷояш намехест, нигоҳи ӯ аз тиреза ба кӯча ба одамон, ба бинои редакция буд, ки дар дур, миёни дарахтон менамуд. Абрӯҳо болои офтобро мегирифтанд, борон омад, яқта-нимта катраҳо ба оинаҳои тиреза меҳурд. Борони баҳор... Вакти бо Но-

зими туй шуда аз деҳа ба район омаданааш ҳам айёми баҳор буд... Чихозҳо, чизу чораи рӯзгорашонро он рӯз ҳам ба мошин бор карда оварда буданд, рӯзи хурсандиаш буд он рӯз... Аз шодӣ дар куртааш намеғунҷид. Кӯчаҳои сердарахти район, биноҳои ду-сеошъёнаи сапсафеду нав ба нави он ба ҳаёлаш зебо тофтанд... Дилаш кушода гашта буд... Ҳоло он кӯчаҳо, он биноҳо, ки дар оғӯши онҳо қариб ҳашт соли умраш гузашт, дилгиркунанда, яъсовар. Ҳаво ҳам, осмони пурабри бо-лои район ҳам. Дар зиндагӣ ин хел рӯзхоро интизор набуд, ба ҳаёл намеовард, ки ба деҳа меравад, ноумед, бо дили пурғаму хотири ошуфта... Хонавайрон, ки шудӣ, бо хешовандон, шиносҳо, наздикон вохӯрдан гарон... Чӣ мегӯӣ ба ҳар яки онҳо? Чӣ тавр мефаҳмонӣ, айбдор нестӣ, фалону бисмадон кор шуд. Осон нест, аз сар ва боз аз сар ҳамаашро пеши ҳар кас бо ҳар забон баён кардан. Забонат мӯй мебарорад, даҳонат дард мекунад... Марг ба ҳамааш мегӯю баъд сукут меварзӣ, лаб мебандӣ... Баъд... Дар зиндагӣ сарат боз ба кучоҳо дакка меҳӯрад? Фарзандҳо — цигарбандҳоят чӣ рӯз мебинанд? Рӯз намебинанд, заҳр меҳӯранд, ситам мебинанд. Аз як ҷиҳат ба Сабзагул ҳам намехандад, ӯ зани содда, чи тавре мегӯянд, сусту фулусте не. Барои фарзандонаш ҷон кандааст, фарзанд гуфта хазор кӯза зардоб хӯрдааст, худаашро хору зор намудааст, ба кишлоқ, ба хонаи падару модар нарафтааст. Ҳамааш ба хотири бачаҳояш, барои ҷонҳои ширинаш, модари зор ӯ, ғамхори фарзандон ӯ. Вале Мушарраф чӣ? Девона барин... Дар оташи рашк бирён, ба худ мепечад, барои худ менолад, ба деҳа равон ӯ. Ба деҳа — ба хонаи падару модар не, рӯ ба олами тирагиҳо, сарсонихо.

Тира аст ин тарафи ҳаёт, зиндагии ӯ, тира...

Аз назди тиреза дур намешуд, оби дида сари рухсараҳояш омад, катра-катра, гуҳарпораҳо барин буданд, шадда-шадда марҷон мешуданд. Мехрубону Мижгон аз ду тараф сар болои зонувонаш гузошта рӯи гилем дароз кашиданд. Чӣ воқеа рух меод дар хонашон? Аниқ намердонистанд. Дар ҳайрат буданд, ки бо-бояшон дастӣ холи ба хонаи онҳо омад, мисли пештара ба онҳо себ ё кулчаи қандӣ наовард. Парешон, саросема, ғазаболуд ӯ. Мошин овардааст. Гилемҳои рӯи хонаро ғун медорад, кӯрпахоро ҳам, ҳамаи ашъҳои хонаашро чаппаю роста кард ӯ.

— Додо, як хоҳиш мекунам аз шумо. Не, нагӯед, додочон,— Мушарраф бо ангуштон мӯйсари Меҳрубонро оҳиста-оҳиста шона мезад.

— Чӣ хоҳиш дорӣ, гӯӣ,— бобои Меҳрубон дастонашро ба миён гузошта қомати баландашро рост кард.

— Худатон бо додои Меҳрубон як ҳамгап шавед, вайро ёбед, пурсед, кани чӣ мегӯяд, қон додочон, ҳамин хоҳиши маро ба ҷо биёред, хурсанд мешавам, додо,— модари Меҳрубон манзилашро гузошта, аз шавҳараш дил канда рафта наметавонист. Хушаш ба Нозимӣ, ба ақидаи Сабзагул, бахти аввалашро аз даст додан намехост, барои падари фарзандҳояш талош дошт. Аммо ба ҳаёлаш, ки падару модар, ҳешовандон, шиносҳо ин андешаҳои ӯро дарк намекарданд. «Чӣ шудааст! Зансартеию зангирӣ аз як қадӣ дунёе омадааст, ҳамаи зану шавҳарҳо якумр бо ҳамдигар намезиҳанд, онҳоро по ба по баста намондаанд», мегуфтанд. Вай, ба гуфтае, ки барои фарзандонаш шуда пардаи хукро ба рӯяш кашиду дар ҳамин масъала аз падар мадад хост.

— Додо, худатон ӯро бинед, насихат кунед,— Мушарраф гӯе чӣ гуфтанашро намедонист, аз худ беҳабар, ба мисли нобиное, ки худро ба об афканда дасту по мезад, ба кадом сӯ шино карданашро намедонист, намедонист, чӣ ҳарфу сухане ба забон меорад.

— Чӣ мегӯӣ, ки пеши вай мардак равам, гӯям, ки духтари маро боз гир, зорию тавалло кунам? Бо кадом рӯ? Бо кадом забон? Не, ман пир шуда бошам ҳам, акламро нахӯрдаам, мардам, номус дорам!!! Мо авлоди занфуруш нестем, савдо намекунем.— Мӯйсафед пойҳояшро ба фарши хона тарақ-тарақ зад. Дигар ин гапхоро нагӯӣ! Маро девона накун, бас кун!

Мушарраф аз гуфтааш пушаймон шуд, умедаш канда гашт. Аслан падараш рост мегӯяд, аз паи вай давидани ӯ айб, хор мешавад, ба хоки замин яксон мешавад... Нозимӣ ӯро партофту рафт, ба суд ариза дод, бо ин зан зиндагӣ намекунам, гуфт, тӯю хангома ороост, хонадор шуд... Вай боз «маро гир, напарто» гуфта зорию илтиҷо кардани. Бубахшед, фарзандони азизаш, ӯ ин хел кор намекунад, агар Меҳрубону Мижғонаш ба азоб монда, рӯзашон сиёҳ шавад ҳам. Вай Сабзагул барин намешавад, вай Мушарраф ном дорад, аз хоки дигар, ба замин афтода намондааст. Барои ин агар

Мушарраф худаширо бахшад ҳам, хешовандон, падару модар, бародаронаш намебахшанд.

— Холо ҳам шукр гӯй, ки худам омадам, сабуки накунамд гуфта, додархоятро нагузоштам... Агар онҳо меоманд, медонӣ, чӣ мекарданд? Агар ҳамин гапхоятро ба онҳо мегуфтӣ, дасту поятро баста туро аз ҳамин хонаҳои баландат ба замин меандохтанд, ё саратро аз танат чудо мекарданд, вай шавҳари бадмас-татро ёфта пайхум мебастанд, хун мерехтанд, шӯру мағал ғавғое меҳест... Худат вай Шохназари девонаро медонӣ, ҳар рӯз бо як-ду кас дилсиёҳӣ наандозад, ус-тухонбандиаш ба ҷо намеояд, хунмаст аст, ҷанг кофта гаштааст, шеро майдон аст вай, шукр кун, ки ҳамин хел ворисдарақҳо дорӣ, даҳони мардакро меда-ронанд. Дигар ту ин ҷо зиндагӣ намекуни, садкаи зан, хонаю дари обод шавад... — бобои Меҳрубон даст ба китобҳои ҷевон бурд, китобҳоро ӯ як-як ба рӯи хона, ба ҳар сӯе дасташ равад, ҳаво медод, ба тарафи долон, ба зеро пояш мепартофт.

— Китобҳоро чӣ мекунад, додо? — хомӯш истода наметавонист Мушарраф.

— Инҳоро ман аловдаргиронӣ намекунам, безорам. Ҷевонро мегирам, анҷомҷойгаҳ, ҷойнику пиёламонӣ мешавад...

— Ихтиёратон, ба чашматон ширин тофта бошад, гиред...

— Киноя назан. Туро ба ин одам дода чӣ фоида гирифтаам? Чӣ нафъаш ба ман расид?.. Аз худат ба худат нестӣ. Дар ҳамин солу замонаи серию пурӣ баъзан нони хӯрдан намеёбӣ... Шарм нашошта либосхоятро бурда фурухта арақ хӯрд. Боз шон нависанда, ҷурналист. Номии калону шаҳри вайрон. Якрӯза хӯрду хӯроки мана шумоҳо як моҳ меҳӯред. Аз дари хонаатон сағ намедарояд, дар қишлоқ ба шумоҳо меҳанданд, шумоҳоро сахти мурда мегӯянд. Шарм медоранд, набошад, вақти ба хонаатон омадан нону ошашонро ҳам бардошта меоранд. Ҳамин ғамии бечизӣ, дасткӯтаҳии ту очаатро пир кардааст. Шабу рӯз ғуд-ғуд мекунад, як чиз хӯрад, хушаш ба ту. «Духтарам, гурусна будагист», мегӯяд. Боз «ман намеравам, Нозимино бинам», мегӯй. Ба чӣ чихати вай дилкашолӣ? Ба дастархони пуру боғу майдонаш? Мегӯянд-ку вай нони гандум ҳам надораду забони мардум ҳам... — Аламҳои дили па-

дар аз Нозимӣ зиёд буданд, мегуфту мегуфт, оташин-тар мешуд.

— Дар ин рӯзҳои мо, додо ҳеҷ кас аз гуруснагӣ на-мурдааст, нон дар ҳама ҷо пур, замони серию пурӣ... Ҳама аз ҳудаи ба ҳудаи якҷӣ-нимҷӣ дорад. Лекин, гуфтам-ку, ман ғами бачаҳои мо мехӯрам, онҳо азоб набинанд, меӯям, ба хоҷаи онҳо...—гуфт Мушарраф.

— Оҷа, бобом кӯрпаҳои моро кучо мебаранд? — пурсид Меҳрубон аз модар.

— Хонаи ҳудаи, кишлок.

— Ҳудамон чӣ мекунем? Хунук намеҳӯрем?

— Ҳудамон ҳам хонаи бобот меравем.

— Боз кай меоем?

— Дигар намебиёем.

— Ман намеравам, додом мебиёянд, валасафед ме-биёранд.

— Дигар ту пеши додот намеравӣ, мезанам...

— Бас кун, Мушарраф!

Бо кӯдак буҷ-буҷ карда нашин, маро ғам нате, хез, ҷойнику пиёлахоятро худат ҷо ба ҷо кун, ба як кори ман ёрӣ расон, монда шудам, хез!— Сӯҳбати Мушарраф бо писараш ба падар нафорид, ғур-ғур кард, асабӣ шуд.

Бобои Меҳрубон ҳанӯз сар аз болои китобҳои ҷевон намебардошт, онҳоро мепартофту мепартофт, як ними хона аз китоб пур шуда буд. Дар ҳақиқат мӯйсафед мондаю шалпар шуд, ҳавсалааш намонд, вале дар ҷевон ҳанӯз китоб бисёр буд, ӯ онҳоро ба ҳар сӯ ҳаво меод. Аз миёни китобҳо як сурати кобӯши падари Меҳрубон ба дасташ омад. Он дасташро мегазид, ки бо нӯги ангуштон дошта ба миёни хона партофт. Меҳрубон ба сари сурат давиду онро аз болои фарш бардошт, бо лаби домони куртааш ҷанги рӯи суратро тоза кард, онро бўсид ва баъд ба сандуки синааш пахш кард, «додочонам» гуфт. Бобо аз тағи ҷашм ба набе-рааш назора дошт.

— Вай чӣ? — Ба сурат ишора карда пурсид аз Меҳрубон.

— Сурати додочонакам.

— Додочонакат?

— Ҳа.

— Кани, ба ман те, биёр.

— Ана,— акси падарашро ба бобо дод Меҳрубон.

— Инро чӣ мекуни?

— Хонаи шумо мебарам.

— Хонаи мана сурати додои ту ҳаром мекунад, бачам. Башарааш дар гӯр. Ман сурати вайро месӯзонам, таги по мекунам. Набинам мегӯям вайро, бачам, набинам. Ана! — Бобо аз гӯшаи чорчӯба дошта ба беруни тиреза партофт. Сурати додояшро пеши назари Меҳрубон шамол мебурд, аз як шох ба шохи дигари дарахтони лаби ҷӯ мезад, ниҳоят он ба миёни роҳи мошингард афтод, мошине аз болояш гузашт, мошинҳои дигар гув-гув садо дода мегузаштанд, думашон канда набуд... Бобояш чӣ кор кард? Сурати додои ӯро партофт? Набинам, месӯзонам, таги по мекунам онро, гуфт?! Дашном дод? Суханҳои қабех зад?

— Биёр сурати додома, рафта гирифта биё, чиба партофтӣ? Чиба ҳақорат кардӣ? Месӯзам гуфти?.. — Меҳрубон ба бобояш «ту» гуфта мурочиат намуд, беодобӣ кард, ранҷонд ӯро.

— Шунидӣ, ин ҷавонмаргат чӣ гуфт? Ба ту мегӯям, шунидӣ?! — Ба сари модари Меҳрубон фаръед бардошт бобояш: — Вай маро ҳақорат кард, «ту» гуфт. Мӯям ба сафедӣ заду аз бачаҳои худам ин гапро нашунида будам, онҳо мана «ту» нагуфтаанд, не, нашунидам, аз набераҳоям ҳам... Худат инро зан, ки параҳои рӯяш алов гирад, аз पोчаҳои биниаш хун сар кунад, зан, гуфтам, зан! — Аз Мушарраф талаб кард падар.

— Саратонро ба сари кудак намонед, додо, шумо одами қалон одами боакл...

— Хамин сағераатро майда мегӯӣ? Ин майда нест, пухтагӣ аст, захри мор аст, хуни бинӣ мурад худое, ҷавонмарг шавад... — алами дили мӯйсафед паст наметшуд: «Гапи иҷ кӯдакро бин-а, вайро «ту» гуфт, нигоҳаш як боғазаб, як луркин, ки... Илоҷ ёбад, аз афташ, ӯро мезанад... Сағераи ғамдарсар... Тавба!»

Сабзагул рост гуфта будааст, деру дур нагузашт, ба сари бачаҳои эрка, талбидаю харидааш рӯзи сиёҳ омад, дарду доғи онҳо сар шуд, лат меҳӯранд, пешпеши по мешаванд бачаҳояш, «сағера» мегӯянд онҳоро ҳам! Ҳарфи хунук, ба дилаш ханҷар барин расид, бобояш Меҳрубони вайро «сағера» гуфт. Бо ҳазор азоб тоб меорад ӯ, лекин сағера, бепадар шудани бачаҳояш душвор, дар зиндагӣ озор мебинанд онҳо, рӯзашон бад мешавад. Сабзагул беҳуда роҳи шавҳарашро поида наништа будааст, зани боандеша, зиндагидида будааст, Сабзагул... Аҳсан, ҳазор аҳсан ташаккур ба ӯ.

— Чашми ман аз ин чурпаат тарсид, Мушарраф,— чехраи падар кушода намегашт. Бо ҳамин ҳол корхояшро анҷом дод. Бору бунӣ хонаро ба мошин бор кард.— Зуд ба дарҳоят кулф андоз, ба Мушарраф фармоиш дод. Модари Меҳрубон бо кӯдаконаш пасопеш аз хона берун шуд, бо дили нохоҳам, гардани баста, хаёли бечо. Ҳамсояҳо аз кулбаҳояшон сар бароварданд. Хубу ганда солҳо бо онҳо ҳамроҳ буд, некӣ дид, нағзӣ дид. Аз ҳамдигар дилмонда наяндр. Аз ҳам ҷудо мешаванд ҳоло ҳамсояҳо ба гуселаш омаданд, саф-саф қатор истодаанд. Вале Мушарраф онҳоро гӯё намедид, сараш гаранг хушаш ба хона, ба зиндагиаш. Ноилоҷ мондааст, падараш гӯё ба гардани ӯ банд андохтааст аз хонаю дар, аз ҷою маконаш берун мекашад... Чаро ӯ барон бурдани вай омад? Алҳол намехоҳад ба деҳа равад. Шояд ягон вақти дигар меравад. Аммо ҳоло не... Дина Сабзагул аз магазин баромада ӯро дар роҳ дид. «Биё, ин сӯ биё», гуфта ба роҳрави тағи чинор гузашт.

— Аз ҳоли шавҳарат хабар дорӣ?

— Не.

— Сабр кун, сабук нашав, охир то охир вай боз ба иазди худат меояд. — Баъд Сабзагул гуфт, ки Шаҳноз бо Нозимӣ носоз. «Ман аз ин бадмаст безорам, дафъ шавад, равад» гуфтааст.

— Ман ҳам аз дидораш безорам,— бо Сабзагул хайрухуш кард Мушарраф. Аз ин хабар, албатта, ӯ шод гашта буд. Аз ғурур «безорам» гуфт. Дар асл бошад, дил ба ӯ мегуфт: хуб шудааст, ҳолаш аз ин бадтар шавад, сараш ба девор хӯрад, боз Мушарраф гӯяд, тавба кунад, зорию илтиҷо намояд, бахшиш хоҳад. Лекин боз раъяш дигар мешуд: ӯро мебахшад? Айби худӣ ӯ шуд, худаш гунаҳкор, вайро сӯзонд, Мушарраф ҳам ҷавон, хушрӯ аст. Агар хоҳад, шавҳар меёбад, аз Нозимӣ хушрӯйтару бехтарашро... Аммо ҳарфи шавҳарро ба забон оварда мӯи баданаш шиғ шуд. Шавҳар мекунад? Боз марди дигаре? Бегонae? Ў ба фарзандони вай падар мешавад? Умед намебандад ба шавҳар? Тамом? Не наметавонад, ба падар меғӯяд: ӯро алҳол ба ихтиёраш гузорад, ба деҳа набарад, намекунад... Ғами бачаҳояш дар дилаш, ғами онҳо... Бале, ҳамин андешаҳояшро ба забон овардан мехоҳад, вале наметавонад, танҳо бошад, ҳеч кас набошад ҳам... Дил забон надорад, фикрҳое ба дил меоянд, ки баъзан

бо забон гуфта намешавад, забон дигару дил дигар, дил ба инсон махраму наздиктар...

Шамол қатраҳои боронро ба чашму рӯяш зад, лабҳои рӯймоли симдори нофармонашро бод ба бари рухсораҳояш бозӣ медоронд, домони куртаи атласашро ба пойҳояш мепечонд. Гӯё шамол ҳам ўро роҳ рафтан, аз манзилаш дур шудан намонд. Ҳаво абр, чун дили ӯ сиёҳу тира. Сим-сим борон меояд, кӯчаҳо, роҳравҳо тар, тозаю озода, оина барин... Одамон аз пиёдароҳа мегузаранд, думашон канда не, бисъеранд, беҳисобанд...

Падараш даст ба сӯи дари мошин бурд, онро кушод.

— Қатии бачаат ин ҷо даро,— кабинаро ба ӯ нишон дод ва худ ба паси мошин тоб хӯрд, болои соғуи он баромаданӣ буд.

— Меҳрубон,— овозе баногоҳ ба гӯши Мушарраф омад. «Нозимӣ? Шавҳараш?» дасти Меҳрубонашро раҳо надода акиб ба ҷониби овоз гашт Мушарраф. «Меҳрубон», шунид боз. Нозимиро дид... Қадаме чанд дуртар аз ӯ, аз пиёдароҳа тарафи онҳо меомад. Дар дасташ валасафеде, онро ба замин, такья ба танаи кундаи дарахт монд. Чашми Меҳрубон ба падар афтод, «додо, додочон!» гуфта сӯяш давид... Нозимӣ Меҳрубонро бардошт, дастони тифлаш ба гардани падар ҳалка хӯрданд, ўро мебӯсид, гарданашро бўй мекард, «додо, додочон!...» Сӯхбати падару писар «кӯр гирифт», гапи Меҳрубон тамом намешуд. Падараш не, гӯё ҷону ҷигарашро ёфта буд Меҳрубон. Мушарраф пеши мошин қадам мезад... Либосҳояш тар шуда буд, сараш мекалавид, комати баландаш гӯё алвонҷ меҳӯрд, як ҷо истода наметавонист... Назари ҳамсояҳои меҳрубонаш ба ӯ. Меҳрубон намеомад. Ў вайро ҷеғ заданӣ набуд. Дилаш намешуд, ки мошин ба роҳ барояд...

Падараш лаби соғуи мошинро дошта пайкарашро ба ҷониби Мушарраф ҳам андохт.

— Вай ҷурпаатро ҷеғ зан, гӯй, тезтар биёяд. Ё санг бастааст ӯ он ҷо? Шах шуда мондааст? Афтах дар гӯр, суробашро худо гирад...

— Оча, додом ҷеғ доранд...— Писараш гӯё бол бароварда ҷониби ӯ давид,— додом меғӯянд, ки хонаи бобот наравед, меғӯянд, ки ба очаат гап дорам.— Ба акидан Мушарраф, ки Меҳрубон аз шодӣ худаашро гум карда буд, сағ барин меҷакид, «додом, додом...» Ин калима аз забонаш канда не, ба домонаш дарафтода

ӯро сӯи падар кашид. «Биёед, меравем, пеши додом меравем, пеши додом...»

— Мушарраф, ба мошин даро, мегӯям, илочи сағе-раатро худат ёб, соҳиб шав ӯро, зан, чоғаш шиканад, атолахӯрак кун, зан!— Токати падараш намонда буд, аз ҷаҳл пайкараш меларзид, лабонаш хушк гашта буданд ҳоли раҳмоваре дошт ӯ.

Вале Мушарраф аз ҷой намерунбид, гӯё дар замин реша гирифта буд, на ба тарафи мошин, на ба ҷониби шавҳар мерафт. Аммо дил майли Нозимӣ дошт. «Чӣ мегуфта бошад? Омадааст? Пушаймон шудааст? Сараш ба девор хӯрдааст?.. Сабзагул гуфт-ку... Як вакте ӯ омад, ки... Худо занад... Хангоми равора, кӯч-кӯч... Дари мошинро кушояд ё Нозимиро гӯяд? Аз ду яке: падар ё Нозимӣ?»

— Чӣ шах шуда мондӣ, Мушарраф?! Қадат меҳи замин шавад, Мушарраф...— Падар ба сараш фаръед бардошт.— Даро, ба мошин даро, даро, савор шав!

— Биёед, оча, пеши додом биёед, оча,— гуфт Меҳрубон.

— Ходаҷӯби гӯр барин як ҷо наист, Мушарраф, савор шав!— Овози падараш баланд шуд. Ронанда ҳам мотори мошинро ба кор даровард гулдӯрос зад мотор, сигнал дод ӯ. «Дид, дид...» Мушарраф ҳамона аз ҷояш намерунбид... Нозимӣ тарафаш қадам монд, «Мушарраф», номи ӯро ба забон овард. Падараш аз бо-лои мошин часта фурмад.

— Ту кия интизорӣ? Дилат боз ба ҳамин номард, ба ҳамин ғарибшудаи мурдор?!— Нозимиро ба Мушарраф нишон дода мағал андохт бобо,— дафъ шавад, ба ин чанахс зан мефорид, хонаю дари обод мефорид, фарзанд мегуфт, ин хел намекард, вай тӯро сар дод, ба ту номаҳрам, бегона шуд... Даро!— Мӯйсафеди падараш ӯро ба тарафи мошин тела дод.

— Мушарраф,— Нозимӣ ӯро ҷеғ зад.

— Оча,— Меҳрубон лаби домонашро сар намерод.

— Гум шав, як тараф ист, дафъ шав!— Ба бари рӯи Меҳрубон бобояш шаппотие фароварда ӯро аз пеши роҳи Мушарраф ба як сӯ кашид.

— Назанед, бачама, додо,— ғазаби Мушарраф омад.

— Ба мошин даро, мегӯям.

— Намеравам,— ба ногоҳ ин сухан аз забонаш баромад.

— Намеравӣ? Дили ту ҳоло ҳам ба вай? Аз баҳри ман, аз баҳри ҳамамон ба хотири вай мегузарӣ? Дафъта, бо вай рав, дигар падару модар дорам нагӯй, безорам аз ту барин фарзанд, безор! Мурӣ, мурдаатро зоғу заған хӯрад ҳам, суроғ намекунам. Ҳоло ҳам андеша мекунам, астағфурулло меғӯям, набошад бо як халаи корд кушта ҷавобатро меғӯям. Куш, мотори мошинро куш!— дари кабинаро кушода ба ронанда фармон дод мӯйсафед ва ҳашпашкунон ба болои мошин баромад. Кӯрпаҳо, гилему палос, ҳама чизро аз як сар ба миёни ҳавлӣ, пеши ҳамсояхо ҳаво дод... Дар як дам мошинро ҳолӣ карда «маро шарманда кӯрд ин духтар» гуфта, ба паҳлуи ронанда нишаст, дарро бо ғазаб ва нафрати беандоза пӯшид. Ва мошин бо шаст ба роҳ даромад, аз назари ӯ гум шуд ва садояшро ҳам дигар намешунид ӯ. Ҳамаи ин ҳоло дар чанд лаҳза, баъди «намеравам» гуфтани Мушарраф, баъди аз қадом гӯру лаҳад пайдо шудани Нозимӣ рӯй дод... Аз миёни лаҳзаҳо рафтанд. Охиста-оҳиста ӯ ба худ омад, чашмонаш гӯё кушода шуданд, пардаи торикӣ аз пеши рӯяш бардошта гашт. Кӯчу банди миёни ҳавлӣ ғарамшудаашро дид. Зери борон буд он... Дастӣ Мехрубонаш дар даст. Қуввати дилаш буд ӯ, аз афтидан нигоҳаш медошт... Ба гирду атроф ба дуртар шуд нигоҳаш. Нозимӣ ку? Зери ниҳоли себ, маст буд, ки дасташ дар танай ниҳол, ба он такъя медод. Сараш урён, мӯйҳояш тар шуда болои чашмонаш парешон буданд. Дар танаш боронӣ... Ба ҷои исти ӯ назар кард... Набуд ӯ, дар гирду пеш ҳам наменамуд... Дид, пеши назараш ҷи ҳол рӯй медоду боз вайро гузошта рафт. Мушаррафро миёни роҳ монд, шарманда кард ӯро, пеши падар, пеши ҳамсояхо, пеши ҳама... Рафт. Чаро вай аз роҳаш гашт? Падараш забонкӯтоҳ, шармсор шуд... Чаро дар ҳамин ҳангом омад ӯ? Қош пайдо намешуд, намедид ӯро... Таассуф, таассуф! Боз фиреб дод, Мушаррафро ӯ, аҳмак шуд...

Борон шиддат ёфт. Кӯрпаҳо, ҳамаи ашъёҳои ӯ зери об монданд. Аз пайи ғундоштани онҳо шуд, намедоништ аз замин, аз зери об чиро бардорад... Ҳамсояхо омаданд. Мехрубон, аз афташ, ба воқия сарфаҳм рафт, хомӯш, бо сари ҳам зери борон меистод... Модараш бо ҳамсояхо кӯчро ба хона кашонд, рӯзи сиёҳе ба сараш омада буд, Худаш гунаҳкор, айби худаш.

Қариб то ними шаб ҳамроҳи ҳамсояхо ӯ гӯе кӯч не, об кашонд ба хона. Об аз фарши хона бо қади либосу палосҳо чорӣ. Хунук хӯрд, беҳолу бемадор, болои диван дароз кашид. Кӯдаконаш — Меҳрубону Мижгон яке болои сар, дигарӣ поёнтар аз ӯ пойкашол нишастанд... Кӯрпаю болинҳо миёни хона, сандуку чевонҳо ҳам. Долону роҳравҳо банд. Хамаи ашъҳо таллак-палак. Ҳамсояхо гуфтанд, ки «ҳа» гӯяд, онҳоро ҷо ба ҷо кунанд. «Не, лозим не» гуфт... Боз як бори дигар фиреб хӯрд, Сабзагул гунаҳкор, Шафӣ гунаҳкор...

Ҳамин пагоҳ — пагоҳие, ки падараш барои кӯчи ӯ омад, аз пай ҷустуҷӯи Шафӣ афтода буд. Вайро нодида рафтан намехост. Бо ҳамин либосҳое, ки ҳоло бо онҳо рӯ ба сакфи хона хобидааст, аз хона берун рафт. Бисёр овора нашуд. Шафӣ як халтаи калони пурбор дар даст аз ошхонаи сари роҳ мебаромад.

— Салом алайкум, муаллим.

— Ваалайкум ассалом,— ба роҳаш рафтани шуд Шафӣ.

— Шуморо кофта омадам, муаллим.

— Ба хайр?

— Ман меравам.

— Қучо?

— Кӯчида меравам, тамоман.

— Мекӯчед?!— Бо харос такроран пурсид:— Меравед?!— Ба назари Мушарраф чунин намуд, ки Шафии мӯйсафед бо шунидани ин хабар як қад парид, талхакаф шуд.

— Падарам омаданд, кӯчамро бурдани, бо шумо хайрухуш накарда наравам, гуфтам. Ман аз шумо миннатдорам, шумо ба ман мадад расондед...

Шафӣ ба «ман миннатдорам, ёрӣ дидам, ташақкур...» гуфтани Мушарраф эътибор надод, ба гӯши ӯ суҳанҳои вай дигар надаромаданд. «Мекӯчад?» мепурсид такроран вай бо сари ҳам аз роҳрав қадам мезад. Қисаашро кофта сигоре баровард, онро оташ дод, сигорро то охир накашид, фикр карда-фикр карда ба ҳулосае омад, ки «ҷои ғал не, ин тараф биёед, келин», ба паси ошхона тоб хӯрд Шафӣ. Ин ҷо сердарахт буд. Зери дарахти тути пире истод, халтааш дар даст, дар дасти дигар сигор, онро гоҳ-гоҳе миёни лабҳояш гузошта дудро фуру мебурд, ё ба ҳаво пуф мекард.

— Келин, шумо ба ман гӯш кунед, аз гапи ман набароед, фоида мебинед, дар ҳамин шабу рӯз агар равед, фоидаи вай, ҳама ташвиш, даводавҳои мо беҳуда, барбод меравад, мефаҳмед нарафттанатон лозим, наравед...— Пеши ӯ зорию илтиҷо кард Шафӣӣ.

«Дар ҳамин шабу рӯз...» Чаро дар ҳамин шабу рӯз наравад? «Даводавҳои мо бефоида» мегӯяд. Чаро? Мушарраф ба ин саволҳои ҷавоб напурсида бо сари ҳам меистод.

— Аз аҳволи Нозимӣ хабар доред? Медонед ӯ чӣ рӯз дорад? — суоли Сабзагулро дод ба ӯ.

— Не,— ҷавоб дод.

— Шаҳноз шумо барин не, вай духтари шахр, чашмаш кушода шудагӣ. Рӯзи Нозимиро сиёҳ кардааст, дар пучоки pista ҷой кунондааст ӯро, ба маргаш розӣ,— нимсӯхтаи папиросро ба замин партофта онро бо пошнаи туфлиаш пахш кард.— Вайро барои арақхӯриаш,— ба гап даромад боз ӯ,— масту аласт гаштанаш шумо мебахшидед. Шаҳноз аллакай Нозимиро дубор ба хушёрхона бурда супурд, аз болояш ба редакция арз кард, ба райком, ба ҷор тараф навиштааст... «Ин одам муносиби ман не, пир, маро гарант кард, аз роҳ зад... Ҳоло-ку аз вай як фарзанд, агар даҳто ҳам дошта бошам, ҷудо мешавам, безор шудам...» — гуфтааст. ӯро ҳоло ба суд ҳам медиҳад. Дер не, ба наздикӣ: ҳамин рӯзҳо ё ҳамин ҳафта. Агар кишлок равед дур шавед, чӣ фоида? Ман мехоҳам, вай боз ба назди фарзандҳои биояд, онҳоро соҳиб шавад, ба роҳи нек дарояд. Шумо ҳам ба фикрам ҳаминро мехоҳед, шумо зани боандеша. Ё шумо ғами бачаҳои тоҷро намехӯред?

— Ғами онҳо дар дилам, муаллим.

— Наравед, кишлок дар ҷояш истодааст, дер намешавад, алалхусус дар ҳамин шабу рӯз...— гуфт ӯ боз.

«Алалхусус дар ҳамин шабу рӯз бояд ба кишлок наравад...» Чаро дар район будани ӯ барои Шафӣӣ ба монанди ӯ ҳама зарур. Ҳоло аз Нозимӣ ҳалос нашудааст, ҳанӯз дар шӯъба ҳамроҳаш, беҳаш ковок гаштааст, аммо чаппагардон нашудааст. Боз ҷунбидан лозим. Имкон ҳаст... Агар Мушарраф равад, дар ҳақиқат заҳматҳои ӯ беҳуда. Ба Шаҳноз дигар гуфта наметавонад, ки Нозимӣ ба хонаи Мушарраф раво дорад, дилаш ба ӯ, ба фарзандонаш... дузана аст ӯ... Шаҳноз ана ба ҳамин торҳои танидаи ин марди мӯйсафед дармонда-

аст, Мушарраф ҳам андармон, ӯ дупушта доира мезанад. Агар Мушарраф равад чӣ?..

— Ҳамин тавр кунед, келин, гапи маро гиред, ба ҳеч кучо наравед, ба мӯйсафеди падаратон ҳам фаҳмонед,— таъкид андар таъкид кард Шафӣй ва дилаш пур нашуда боз пурсид:— Ё меравед?

— Не, намеравам,— хотири ӯро осуда кунонд Мушарраф ва «хайр» гуфт.

Шафӣй ҳамчун Сабзагул ба ӯ хабари хуш расонд. Рӯзи Нозимӣ аз ин ҳам бад шавад, тамошояшро Мушарраф бинад, гашта-гашта бо сари кашол боз пеши ӯ ояд вай... Ҳамин хел шавад, аз ин беш орзуе надорад. Агар бо ҳамин ҳол, бо сари кашол Нозимӣ ояд, «Мушарраф»гӯяд, ӯ аз ҷой хеста ба вай се бор таъзим медиҳад, «хуш, омадӣ», пазирионаш мекунад. Муродаш ҳамин, ин рӯз наздик, дур не, Шафӣй гуфт. Беҳуда не»...

Мушарраф ним гашта, якпахлу шуда хест, миёни тифлаконаш пойкашол нишаст. Ангустони нарми ӯ сари Мехрубону Мижгонро сила мекард. Як даста чароғи барки болои сараш фурузон, хоначаҳои хурдакаш машъалистон.

— Меравам, акнун худам меравам,— гуфт ӯ ва аз дил гузаронд, агар Шафӣй хоҳад, нахоҳад ҳам. «Некию нағзие»-ро, ки имрӯз Нозимӣ дар ҳаққи ӯ боз раво дид, як умр аз хотир намебарорад.

* * *

Як гуруҳ бачаҳо тозон ба ҳавлӣ даромаданд. «Холаи Мушарраф кӯчида омаданд! Бароегон, тезтар!» хабар оварданд онҳо. Аҳли хонадон берун давиданд. Модараш, додаронаш, зану кӯдакони онҳо... Бале, ҳама хурду калони хона баромада буданд, ба ҷуз падараш. Ӯ аз вай рӯ тофта будааст. «Дигар ба рӯяш нигоҳ намекунам, безорам аз вай» гуфтааст. Ҳақ дорад ӯ ба ин, ҳақ дорад, ки вайро дигар фарзанд нахонад, дар хонааш роҳ надихад, пешаш кунад. Нозимиро дида Мушарраф худаашро боз гум кард, ӯ аблаҳ, аблаҳ набошад, ба одами маст бовар мекард. Баъди кӯчҳои ӯро аз миёни ҳавлӣ, аз таги борон ба хонашон кашондан ҳамсояҳо чӣ тавр ғайб задани Нозимиро накл карданд, аз ханда рӯдакан шуда.

Нозимӣ рӯ ба рӯи Мушаррафу Мехрубон меистода-

аст. Медидаст, ки Мушарраф гиръён, холаш табох, холи писаракаш ҳам. Падар онхоро дашном медод, чанчолу хархашае... Ана дар ҳамин лаҳза Шаҳноз дар роҳ намоён шудааст. Нозимӣ уро дидаасту хуш аз сараш паридаст, хушёр шудааст... Тарафаш давидааст, пешпо хӯрдааст, сараш калавидааст, ба даруни ҷӯи канори роҳ афтодааст, хеставу боз аз пайи Шаҳноз «Шаҳноз, Шаҳноз», фаръёд задааст. Шаҳноз бозгаштааст, ҷонибаш як бо ғзаб назар андохтаасту рӯ ба роҳаш овардааст. «Маро бубахш, Шаҳноз, тавба кардам, дигар намекунам...» Аз пасаш канда нашудааст, тарсида будааст, тарсидааст, ки Шаҳноз вайро дар назди хонааш, дар пеши Мехрубон, Мушарраф дид, хуб нашуд, афсӯс...

Бегоҳӣ ҳамон рӯз воқеаи нохуши дигаре ҳам ба сари Нозимӣ омада будааст. Аз ин Мушарраф вақте хабардор шуд, ки пеш аз кӯчбандӣ ба қишлоқ ба идораи рӯзнома сим зада Шафииро пурсид, бо ӯ вай хайрухуш кардани буд.

Гӯшаки телефонро каси дигар бардошт... Мушаррафро шинохт ӯ.

— Янга, Нозимиро мепурсед?

— ...

— Нозимӣ дигар дар ин ҷо кор намекунад.

— Кор намекунад?!

— Аз кор пеш карданд.

Мушарраф чанд лаҳза чи гуфтанастро надонист: «Нозимиро пеш карданд?!»

— Муаллим Шафииро ҷеғ занед,— хоҳиш кард.

— Муаллим, ман очаи Мехрубон,— шиносонд ӯ худастро.

— Шинохтам.

— Муаллим, ман меравам.

— Кучо? — Овози Шафий сард буд.

— Муаллим, ман очаи Мехрубон,— дар шубҳа афтод Мушарраф.

— Шинохтам.

— Ман меравам, қишлоқ кӯчида меравам, тамоман,— такрор намуд.

— Иштиёратон,— ҳарфи дигаре нагуфт Шафий. Хомӯшии ӯ Мушаррафро аз худ беҳабар, девона кард. «Хайр» гуфт, Ҷавобе нашунид, гӯшакро ба ҷояш партофт. «Ин одам Шафий набуд? Не, худӣ ӯ буд. Ё вай-

ро нашинохт? Аз нав ба ӯ сим занад? «Шинохтам» гуфт. Аз ҳайрат Мушарраф аз ҷояш намечунбид...

Дар хонадони Шаҳнозино ҳам аз ин гуна якбора таъбир ёфтани Шафӣ модару духтар ҳайрон монда буданд. Вай ба хонаи онҳо дигар сим намезад, ба пурсишҳояшон ҷавоби дуруст намедод. Дар ҳаёли Шаҳноз ҳам гӯё ӯ Шафӣ набуд. «Ба ин одам чӣ шуда бошад?» аз модараш пурсид Шаҳноз.

Онҳо нафаҳмиданд, Мушарраф ҳам намефаҳмид, намедонист, ки Шафӣ аз дили софу тинати пок ғами ӯро намехӯрад, намедонист, ки ин марди кӯҳансол аз мор ҳам бад, заҳрдортару хавфовартар аст... Вай ба мақсадаш расида буд: Нозимиро аз рӯи шикояти Шаҳноз боз муҳокима карданд. Шикояти ҳатти не. Вай ба Мавлонзода арз кардани будааст. Мавлонзода, ки ба ақидаи ҳудаш, як бор дар масъалаи ин одам сӯхта будааст, ин дафъа хушёр шудааст. Таъҷили Нозимиро муҳокима карданд, ҳудаш таклифи аз кор рондани ӯро ба миён гузошт.

Шафӣ аз Нозимӣ ҳалос шуд, ташвишу таҳлукаҳои ӯ фоида оварданд. «Хайрият, шукр», мегуфт. Он рӯз барои Шафӣ рӯзи шодмонӣ хурсандӣ буд. Мушаррафу Шаҳноз дигар ба ӯ лозим набуданд, «раванд, гум шаванд инҳо», заҳрҳанде гирди лабонаш сайр менамуд.

Мушарраф ба деҳа кӯчида омада буду ҳаёлаш ҳанӯз ба Шафӣ: чаро вай ба ӯ гап назад? Аз забон монд. Чаро?

Падараш дар хона, рӯи якандози дарози баҳмали сурх дароз кашида буд. Дар пойҳояш маҳсӣ, дар сар аракчин... Саллаашро пеши рӯяш болои болишт гузоштааст. Аз боғ омада будааст, аз кор хастаю монда шуда. Бо газетае гоҳ-гоҳ ба рӯяш бод медод, донаҳои аракро аз сари руҳсораҳояш бо лаби остини дарози куртааш пок мекард.

— Ассалом, додо,— пеши падар бо сари ҳам истод Мушарраф.

— Худат омадӣ? Маҷбур шудӣ? Боз рафт? Наистод? — аз рӯзи ба сари Мушарраф омада падараш огоҳ буд, ки сазояш дод.

— Додош!.. — Таҳдид кард ӯро бо ангушт модар.

— Бачаҳоям сағера нашаванд гуфтам, додо, ба хо-тири онҳо... — Наздики болини падар нишаст ӯ.

— Ман, бачам, фақат мурдани ҳудамро намедонам,

дигар ҳама чиро медонам... Дар вақташ ҳам таъкид карда будам, ба ин одам ба шавҳар набаро, рӯз намебинӣ... Гуфтаи худам шуд...

— Ба гузашта салавот гӯед, додош, коҳи кӯҳнаро бод надихед, дили духтарам бе ин ҳам хун, обу адо шудааст, сӯхтааст...— ба холи Мушарраф раҳми модар омад.

Аммо падар хомӯш намешуд, дилаш пуралам буд. Боз чизе гуфтани буд, ки хайрият шуд. Янгахояш дари хонаро кушоданд, ҳамсояҳо аз омадани ӯ бохабар шуда буданд. Хона аз ҳаққу ҳамсояҳо, аз хешовандону кӯдакон пур шуд. Падар ноилоҷ аз назди ӯ рафт... Чи хеле Мушарраф фикр карда буд, гапи аз Нозимӣ чуда шудани ӯро аз нав сар карданд, суол медоданду суол. Чашми ҳозирон ба ӯ. Аз вай мепурсиданд:

— Чӣ воқеа рӯй дод, Мушаррафҷон, о аз байни шумоҳо қил намегузашт, зану шӯи меҳрубон будед, фарзанд ёфтед, хонаю дар гуфтед... Як зани ҳамсоя бо ӯ вохӯрда аз пешонааш бӯсид ва маҳтали ба ҷояш нишастаиаш нашуда суол дод.

— Хонаи як гунҷишкро вайрон карда ҷӯчаҳои вайро чире-пире кардан убол аст. Касе дар ҳаққи ту душманой кардааст, бачам, аз ғайб ҷазо мебинад, худо мезанад ӯро, оҳи дили ятимакоғ мегирад...

— Айби худат шудагист, бачам. Мардакатро, аз афташ, сарҳуй сар додӣ, вайро ўҳда карда натавонистӣ.

— Вай зани наваш аз ту хушрӯй, нағзакак чӣ?

— Мардҳои ҳаминзамона булҳавасанд... Маҳтали як зани андакак сару фукаш ҳамвор, усмаю сурма задаро бинанд, хушашон меканад, девонаи хот мешаванд, зану кудакҳо аз хотирашон меравад.

— Ба хок рӯи ҳамин хел мардако.

— Рост мегӯед, авмо.

— Мушаррафи моя айби худаш ҳам ҳаст,— пас аз ҳамаи занҳои ҳамсоя янғаи калонаш ба таънаи ӯ забон кушод.— Дар вақташ ҳамаамон худамонро хӯрдем, ки ин одам муносиби вай нест, вай одами шаҳр, идорашин, нозук... Мо иззаташонро ба ҷо оварда наметавонем, биё, мон, нагир ҳамин бачаро гуфтем... Ки ро мегӯӣ? Аз обхӯрӣ баланд дилаш об кашид. Гап-гапи худам, гуфт. Ана оқибаташ: оби дидааш дар парайи рӯ, ду кӯдакаш пеш-пеш омад... Сағераҳои вай мардак акнун дарди сари мо...

Андеша накарда рӯйро ба таъна зад ӯро янғааш.

Рухсораҳояш алов гирифтанд, пайкараш сӯхт. Суханҳои носазо нӯки забонаш омаданд... Астағфуруллоҳ гуфт. Ба ҳар ҳол ҷавоб гардонд: палтояшро аз тан кашада бо ғазаб ба рӯи тахти кӯрпаҳо ҳаво дод, пиёлаи дасташро ба тарафи девор партофт, шикаст, пора-пора шуд.

— Гапҳои ман ба Мушарраф нафоридаанд, фукаш тоб хӯрд,— авзои ӯро ҳис кард янгааш. Мушарраф ба вай гуфтани буд: бачаҳои ӯро сағера нагӯяд, баъд, онҳо ба ҳеч кас бори зиёдатӣ намешаванд. Замона серию пурӣ, давлат барои онҳо пул медиҳад, ҳуди Мушарраф кор мекунад, пир нашудааст, қуввату мадор дорад, ба замми ин якумрӣ дар хонаи онҳо мондани нест... Хоҳад пагоҳ боз шӯ мекунад, соҳиби хонаю дар мешавад... Лекин бо ҳазор андеша истиҳола намуд, лаб фуру бафт. Вай зани беандеша нест, аклашро нахӯрдааст.

— Барои бачаҳакоҳ нафақа мегири? — пурсид зани ҳамсоя.

— Ҳа.

— Аз кучо нафақа мегирад? Вай шавҳари бадмас-ташро аз кор ҳай карданд,— янгааш аллакай аз ин гап огоҳ будааст,— дарди сари худамон, ақаҳояш ба ба-ло мондагӣ.

— Наҳаросед, янга, мо ба гардани ҳеч кас бор на-мешавем,— худаашро ба даст гирифта натавонист Мушарраф.

— Сол серӣ, келин, қиматӣ не, айб. Бачаҳои Мушарраф ҳоло як лаби нонатонро нашикаста сар кар-дед-дия...— Модараш ба сари келин хест.

— Дар омади гап гуфтам, ба шумо одат шудааст, ба ҳар ош қатик мешавад, саратон сафед шуду аз шӯр-ангезиатон намондед, ҷанг меандозед... Ман ғами шавҳарам — вай бачаи аёлманду касалии шуморо меҳӯ-рам... Баъзан барои як сӯм чашмаш чор мешавад... Мӯхтоҷ, дармондааст... Ана ҳамин хел бача доред, шумо, боз забонатон дароз... Хоҳари хурдии Мушарраф, Сулҳия назди дар Миҷгонро сари зону гирифта менишаст, ба хархаша ҳамроҳ шуд.

— Шумо, янга, як умр ҳамин хелед: бахил, бахили сиёҳдарун, аз рӯзе шунидед, ки апаам меоянд, ба ғам афтодед, ҷои шишт намеёбед. Шумо ҳеч кадоми моро чашми дидан надоред, чуғз барин танҳоиро ме-хоҳед...

— Бо як реза ҷонат ту ҳам бо ман лаб ба лаб ме-
вашӣ? Худоё, рӯзи апаат ба сарат биёяд, шаб хонаи
шавҳарат равию пагоҳӣ биёӣ. Э, бо шумоҳо саг соз
намегираде... Апаат нағз мешуд, аз шӯ намебаромад,
вай мардак ўро сар дода зан намегирифт. Зоти бада-
тон дар гӯр... Домани одами боақл ба домани шумоҳо
расад, бурида мепартояд...

— Янга, беҳуда таъна мезанед. Айби ман нашу-
дааст, вай зан гирифт, дилаш зани ёшу хушрӯйтар ка-
шид, кӯдакҳояшро нигоҳ накард, партофта рафт, тоб
овардам, тоқат кардам, нашуд, дигар наомад. Ба фик-
рам, худатон мефаҳмед, одами хурд нестед, солатон
рафтааст. Ба шумо ман боз чӣ хел фаҳмонам?..— Му-
шарраф бо мақсади оташи ғазаби янгаашро паст кар-
дан рӯзҳои аз сар гузарондаашро ба вай ҳикоя кар-
дан хост, мехост, аз лаҳзаҳои аввали ба хонаи падар
омадан гапашон аз ҳавли набарояд... Вале янгаи ў
аз ҷумлаи занони неку нағз набуд, ки ба дили реши
ҳамчинсаш раҳмаш ояд, ба ғаму аламаш сарфаҳм ра-
вад... Як ба хархаша сар кунад, ба осони ба роҳи сул-
ҳу салоҳ намеояд... Чи хеле дар ҳаққи вай мегуфтанд,
беандеша, беҳуни рӯ буд ў.

— Таъриф нақун худатро, Мушарраф, бо одаме ин
хел булбулӣ кун, ки тӯро надонад, ту бачаи калонкар-
даи ҳудамастӣ. Чӯчанӯлӣ, шаттоҳӣ, мӯ барин гап гу-
зарад, лабу даҳони одамро канда ба дасташ медиҳӣ...
Ҷояш ояд, падаратро намениносӣ, додарҳоятро баро-
бари кучук намедонӣ, онҳо ҳама барои ту патаку пай-
тоба... Ба ихтиёри худат шӯ кардӣ, рӯ баровардӣ... Дар
хона киёмат хезондӣ... Дур не, ҳо ана вай рӯзҳо буд,
аз хотири ҳеҷ кас нарафтааст, ҳама медонад, дина буд!
Гуфтам-ку, ту мусичаи бегуноҳ нестӣ... Лекин ин сиёҳ-
пичамарги хоҳарат аз худат даҳ лой гузарондааст, ху-
доё, аз шарбати рӯзи худат чашад. Шӯ кунад, худат
барин боз сараш кашол биёяд, шукр меғӯям, мурод
металабам...

Ҳеҷ кас, занҳои ҳамсоя ҳам пеши даҳони янгаи Му-
шаррафро гирифта наметавонистанд. Ба қавли модар,
ки келини калонӣ саг барин ба чакиш даромада буд.
Дили ҳамаро сиёҳ кард, ба касе сухан надод. Чакиду
чакид... Ҳамсояҳо яке пай дигар бархостанду раф-
танд. Модарашу Сулҳия гӯё сангҳои сари мазор бу-
данд. Хомӯш, ҷуръати лом гуфтан набуд дигар онҳо-
ро. Мушарраф ҳам чун онҳо. Тақья ба девор дода буд.

Сари бачаҳояш Меҳрубону Миҷгон болои зонувонаш. Онҳо аз ҳамаи гапу ҳарф беҳабар, бепарво, хоб буданд. Янғай калонӣ ҳанӯз «меҷакид», Мушаррафро гӯё баҳшибонӣ мекард, ба худ омада наметавонист. Ниҳоят монда шуд, ҳаста гашт... Хобаш омад, ки аз ҷояш хест, овозаш гирифта буд... Рафт. Аммо аз ҳаёли Мушарраф нарафта буд, овозаш дар гӯшҳои ӯ садо медод. Аз шавҳараш ҷудо шуда, кӯдаконашро ба ҷи хонае овард. Ҳар рӯз ӯ ба вай, ба хурдакаконаш кӯза-кӯза зардоб медиҳад. Худи Мушарраф садкаи сар, лекин рӯзи Меҳрубону Миҷгон сиёҳ, бахташон шӯр, як рӯз ду рӯз не, ки медонад, то кай...

Падараш аз дар даромад.

— Мушарраф дар ин хона рӯз бурда наметавонад, мардак, келин қиёмат андохт, ҳоло бачаҳои ӯ як лаби нони моро нашикаста, «нонхӯри тайёр» гуфт онҳоро, ғам гирифтааст ўро...— Шикоят кард модараш.

— Келини калонӣ?

— Ҳа, боз кӣ мешуд?

— Бо вай ман ҷи карда метавонам? Худо худашро инсоф диҳад, созомадӣ кунетон, забон ёбед,— бобои Меҳрубон, аз афташ, кайҳо ба ӯ таслим шуда буд.— Вай нав акнун одам мешавад?

— Таъна назанад, дили духтарам бе ин ҳам зардоб аст, ранги бачаҳақояш зард, оби испарак барин...— Модар ғами духтар ва набераҳояшро хӯрда аз мӯйсафедаш имдод хост.

— Гуфтам-ку занак, дар масъалаи вай аз ман мадад нахох, шикоят нақун, бас!— Бобои Меҳрубон чанд болиштро ба зер бағал кашида, дар як тарафи хона дароз кашид... Ҷуссаи бузургу босалобати падар як ними хоначаи хурдакакашонро пур карда буд...

Модар аз ҷойи ӯ ба пиёла ҷой рехта ба Мушарраф дароз кард, дастархони наздашро нав медид, ки нон шикаст, косаи хӯроки хунукшударо пештари ӯ монд. «Гир, духтарам, ягон ҷи хӯр, бачаҳақот гурусна хоб карданд, аз хотирамон рафтанд», таассуф хӯрд модар. Аз гӯшҳои Мушарраф овози янғай калониаш дур мешуд... Хоначаи хурдакакашон ба назараш тофт. Тозаю озода буд. Болои зертахтаҳои тиреза тубакҳои гул, онҳоро Сулҳия сабзонадаст. Ӯ ҳам худи Мушарраф барин. Солҳои мактабхониаш хуши ӯ ҳам ба гул, ҳам ба хонаю дар буд, гулҳои рангибаранг ёфта меовард, гулхона барин буд хонаашон. Давраҳои хурд-

солӣ, чавониаш дар ин хона гузаштааст, бисъёр лаҳзаҳои ширини умраш ҳам... Вай ҳоло ба чор бурҷи хонаашон назар андохта, аз он рӯзҳои рафта осор меҷуст... Вай ба деҳа, ба хабаргирии падару модар омада дар ҳамин хонача меҳуфт, шавҳар дошт, дилаш пур, хотираш осуда... Шавҳарашро интизор. Интизор мешуд, ки кай ӯ ояду вайро аз хонаашон бубарад. Меҳрубон баъди як-ду рӯзи дар хонаи бобояш мондан ба «зук-зук» медаромад, зик мешуд, чашм ба роҳи падар.

— Оча, додом кай меоянд? — мепурсид аз ӯ. Гирья мекард. Ва чун хабари омадани падарашро мешунид, ё аз дарвоза намоён шудани ӯро медид, ба чонибаш метохт, «додо, додочон!» гуфта хушу қонаш тоза мегашт.

Аммо ҳоло чӣ? Ҳоло шабе, ки ба хонаи падару модар доимӣ омадааст, ба манзили худаш, ба онҳое, ки солҳо ҳамроҳ буд, ҳамсоя, бо ҳам муҳибу меҳрубон буданд хайрбод гуфта... Ӯ дигар он ҷо назди онҳо барнамегардад, ҳеч гоҳ, рафтанд он рӯзҳо... Писараш Меҳрубон ҳам бояд тоб орад. «Оча, додом кай меоянд?» нагӯяд.

Бо қади ҳо ана он болор назараш ба сақфи хона рафт, чодар кашида буданд. Чодари арӯсии ӯ, аз баҳмали сурхи чигарии баланд буд, оташпора барин пурчило, ранг мегардонд, зебо, назаррабо. Ҳоло Мушарраф дар ҳамон ҷои ҷойҳои арӯсиаш бо Меҳрубону Мижгон дароз кашидааст, падару модар, хоҳар ҳам. Аммо ҳоби Мушарраф намеояд. Чароғи пешайвон фурузон, аз паси пардаҳои ҳарири тиреза ба хона равшани мезанад. Дар берун кӯчу банди ӯ. Ханӯз фурсати ба хона дароварда ҷо ба ҷо гузоштани онҳо нашоудааст. Пагоҳ, пагоҳ корхое дорад, аз мӯи сар зиёд... Оҳиста аз назди тифлҳояш бархост. Нӯк-нӯки по аз хона берун шуд. Чӣ хеле мегӯянд, дар пешайвон фукаш ба кӯчу каландаш заду табъаш нохуш гашт... Миёни хавлӣ истод. Осмон шираабр... Пораҳои абрҳо чун рӯймоли ҳарири сафеди сараш тунуктар мешуданд, болои осмони каб-қабуд дар шино. Аз паси онҳо ситораҳо мефтофтанд, панаҳ мешуданд аз чашм. Моҳи пурра миёни осмон хиргоҳ зада, якта-нимта борон меомад, қатраҳои он ба сару рӯяш меҳӯрд. Ӯ пештар, миёни хавлӣ кадам мемонд. «Қатра бороне меборӣ, бибор...» суруде ба хотираш расид... Аз ким-кадом канори деҳа чокаке чок-чок дошт... Борон акнун авҷ гирифта буд.

Либосҳояш тар шуданд. Вале Мушарраф гуё роҳи рафтанаширо намедонист, аз тағи борон қадам намомонд...

* * *

Падараш аз боғ бо чехраи кушода баргашт.

— Мушарраф, шунидам, ба кор даромадаӣ? — Ба мисли рӯзҳои пеш аз номзадияш ба Нозимӣ ӯ ба духтараш меҳрубон буд.

— Ҳа, додо, ба мактаб ҷеғ заданд, худи мудир.

— Чӣ гуфт?

— Кор мекуни? — пурсид, — «Ҳа», гуфтам. Ҷои як фаррош ҳолӣ будааст.

— Хуб накардӣ, духтарам, мардум чӣ меғӯянд? Меғӯянд, ки мӯйсафеди Неъматулло духтарашро нон дода натавонист. Кор накуни, бехтар. Рӯзат бо подшоҳӣ меғузарад, падар дорӣ, намурдааст.

— Ташаккур, додо, як кулба ёфта диҳед, ба бачаҳоям кордор нашаванд, хурсанд мешавам, — ӯ дар хайрат афтада буд, ки падараш аз чӣ ба ин дараҷа тағйир ёфтааст, ё касе сарзанишаш кардааст, насихат доданд...

— Гуфтам-ку ҳоло ман зинда туро бачаҳот катӣ хор шудан намомонам, ёфтаю тофтаи ҳамаамон азони худат мешавад... Акнун, духтарам, аз гапи худам набаро, ба касе, ки туро диҳам, мӯятро накаш, ин дафъа худам туро соҳиби хонаю дар мекунам, дуо медиҳам. — Падараш гапи ба шавҳар баромадани ӯро ба миён овард. Аз омаданаши, ё чи хеле меғӯянд, аз бева монданаши вақти зиёд нагузашта ин қадар ба вай талабгорҳо пайдо шуданд. Ба ҳаёлаш, ки тамоми калу кӯри деҳа гируми вай, аз мӯи сараш ҳам онҳо зиёд.

— Мушаррафҷон, акнун вай мухбирро аз хотир барор, бало ба пасаш, роҳаш сиёҳ гӯй. Фикри зиндагии худатро бин, шӯ кун, — занҳои ҳамсоя ҷамъ шуда, ба ақидаи ҳудашон, ба бахшибони вай сар карда буданд.

— Ҳамин қадар ки меғӯям, бас акнун, дигар ғами вай худозадаро нахӯр, аз хотир барор, обу адо шудӣ, ба оина нигоҳ кун, сағи сӯзанхӯрда барин гаштӣ, эҳтиёт шав. Киро меғӯӣ? Насихат ба вай роҳ намеравад. Шабу рӯз кораш уф... уф... Худашро сӯзонда хокистар кард, чигараш пора шуд... Ман ҳам аз ғамҳои ин духтар силу зардобам, ба касал задам, шабҳо хоб нестам... — Шиква кард модараш.

— Гам мехӯрад? Барои ҳамон шӯи безебаш? Пурт. Вай ҳам одаме буд, ки... Як сиёҳи мазанг, бесуюқ... Бандаи бадавлат будай, ки худо туро аз вай чудо кард... Э шукр гӯй, оши худой кун,— кадом як зани дигар ўро чанг кард, сухани ба даҳонаш омадаро дар ҳаққи Нозимӣ гуфт.

— Аз аввал ҳам Мушарраф ба вай муносиб набуд, беаклӣ кард, ба гапамон надаромад... Вагарна вай шӯи Мушарраф набуд. Ҳоло ҳам Мушарраф аз сад духтар хушрӯйтар аст... Ба вай рӯй бину мӯй, каду қомат бину... Боз занаки бачакун... Ба худо сад кас ба ӯ харидор... Мардҳои қишлоқ хабари аз шӯяш чудо шудани Мушаррафро шунида шодикаф шуданд, ҳама девона... Ба дилашон қошук метарошанд, ки вай зани онҳо бошад. Инаш, ки ман гирам, ваяш, ки ман, харидор аз сараш боридааст, ҳама паропар,— гуфт зани бобои Раҳмон, ки ҳамон рӯз аз поёни қишлоқ дар як дастархон ду нону мавиз гирифта ба хабаргирӣ ва ҳолпурсии вай омада буд.

Ташрифи ӯ ба Мушарраф нафорид, сухани хушунек, одоро намедонистааст. Аз забони ӯ ҳақорату харфҳои таҳқиромези зиёд шунид, рӯю риоя надоштааст. «Ҳамаи мардҳои қишлоқ паропар, инаш, ки ман ваяш, ки ман гирам», мегуфтаанд Мушаррафро... Тавба, вайро чӣ ҳаёл карда будаанд... «Инаш, ки азони ман, ваяш, ки азони ман...» Ба ҳамин дараҷа Мушаррафро зани даст ба даст мегузаштагӣ пиндоштаанд. Бекадр, лакак¹ шуда будааст, ҳар сағ даҳон мезанад. Агар ин зан рост гӯяд, номи ӯ дар забони ҳама. Дар як пиёла чой нӯшидан ӯ Мушаррафро ба даҳҳо одам саъй кард, чанд шавҳар дод. Якеи онҳо Мулло Мачид ном доштааст. Ўро Мушарраф медонад. Аз хотираш нарафтааст. Ҳамон солҳо муаззини масҷид буд. Як сулфааш меомад, қариб як пиёла чой нӯшидан пух-пух месулфид, нафасгардон, сиёҳу кабуд мешуд. Мушаррафино сумкаи китобхояшон дар даст аз назди вай мегузаштанд, ба мактаб мерасиданду пух-пуҳи сулфай вай дар гӯшашон. Пух-пуҳ... Дилу чигараш гӯё аз даҳонаш меомад.

— Занаш Мулло Мачидро партофта рафт, «касал аст, мемирад» гуфт.— Зани бобои Раҳмон овозашро паст карда ба он зан таклид намуд ва баъд нидои му-

¹ Зарфе, ки пеша сағ обу хӯрок мегуздоранд.

тантани хуаш баланд гашт:— Рӯяшро сиёҳ карда будааст вай бева. Мулло Маҷидро бало назад, намурд, ҳоло бинӣ, тоӣ барин, хингирос зада гаштааст, думи хукро меканад. Агар Мушарраф ба ман гӯш диҳад, гӯяд, ки дар оянда рӯзу рӯшноӣ биам, ана ҳамин Мулло Маҷидро мегирад, аз вай роҳат мебинад, ба сараш мушт зада об меҳӯрад. Така бошаду шир диҳад. Чӣ мекунад вай ҷавонҳои навбаромад, тоӣхарчаҳои мӯйсардорро. Сару фукашон ҳамвор, буруқҳои ҷинс мепошанду дар кесаҳо як тин не. Вай шӯи хуаш ҳам ҳамин хел буд. Мушаррафчон, чӣ гуфти? Биё ҳамин Мулло Маҷидро гир, аз даст надех,— боз таъкид кардани бобои Раҳмон.

Бо ангуштонаш Мушарраф нахҳои гилебро гӯё мешумурд. Хомӯш буд: ҷавоби аҳмақ сукут, ба хулосае омад, ҳайф донист, ки ба ӯ чизе гӯяд. «Биё, наранҷонамаш» дар ҳамин фикр буд ӯ.

Лекин вай хомӯш наистод. Чанд нафари дигарро боз ном бурд:

— Зани биргадир — амаки Шохон рӯи ҷо, зангир будааст, аз Мушарраф мувофиқаш не... «Ҳа», гӯяд, ӯро гирад. Худо хоҳад, бахташ метобаду ҷор рӯз пас зани ӯ раҳмати мешавад. Ана, баъд Мушарраф сохиби хонаю дар... Кӣ бибизан? Мушарраф бибизан.

Давлатмуроди ҷангалбонро ҳам ном бурданд. Бодавлат, ҳама ҷи доштааст фарзанд не... Як беваи фарзанд кардагӣ мекофтааст... Шукри худо Мушарраф зани зоё. Худи Давлатмурод саиба шуда омадани Мушаррафро шунида аз шодӣ арғушт рафтааст, қад-қад паридаст. Мушарраф «Ҳа» гӯяд, занашро сур мекардааст.

— Чӣ гуфти, Мушарраф? Розӣ шавӣ худам ба миёна мебароям. Ҳамин ҳозир аз ҳамин ҷо меҳезаму хонаи Давлатмурод меирам. Он тарафаш ҳиматат медонад, як курта мекуни, намекуни, ихтиёрат... Гуфтаму дар қишлоқ ҳоло аз ҳамин Давлатмурод бою бадавлаттар касе нест, дастархондор, хонаи чӣ бихӯраму чӣ бигирам... Хурсанд мешавӣ, давлататро пешпо назан — зани бобои Раҳмон аз вай боз ҷавоб пурсид.

— Ман дигар шӯ намекунам, холамоҳ, шукри бачаҳои мо меӯям,— ботамкин, оташин нашуда ҷавоб дод Мушарраф.

— Ғами бачаҳош дар дилаш,— илова намуд модараш.

Мушарраф ҳар рӯз чандин бор дар масъалаи аз ҳамдигар чудо шудани зану шавҳар далелу бурҳонҳо мешунид. Ҳама ба ӯ насихатгӯ, ҳама дар ғами ӯ. Мегӯянд, ки зик нашавад, ғам нахӯрад... ба шавҳар барояд. Ин қадар «бачаҳом, бачаҳом» ҳам нагӯяд, ғами худаширо хӯрад. Пагоҳ бачаҳояш дар гӯри ӯ намедароянд, ҷавониаш, зиндагиаш меравад, пушаймон мешавад... Не, худо нишон надихад... Тифлаконаш ба ӯ ҳамроҳанду ӯ зиндааст. Вай бо онҳо бошад, дар ҳеҷ гӯшаи дунёе худаширо танҳо ҳис намекунад, фарзандон — чигаргӯшаҳояш қуват, мадори дили ваянд... Онҳоро бинад, дунёе ҳам аз хотираш фаромӯш мешавад... Аммо, чи хеле мегӯянд, чӯчаҳақояш дар хонаи падар рӯз намедидагӣ барин. Ҳамаашон бахӯдаю беҳуда ба сари онҳо сиёсат мекунанд, озод нааянд, дастнигар шудаанд, мӯхтори гапи нағз... Ба бепадар буданашон тан доданд. Дар миёни бачаҳои падару модардор барроқӣ¹ не, гарданҳояшон қач. Як чӣ гумкардагӣ барин. Нагӯянд ҳам маълум, дар фироқи падаранд, аз меҳрубонии ӯ маҳруманд. Меҳрубон бачаҳаки калон, аллақай ақлаш ба ҳама чӣ мерасад, дирӯз вақти мактабравӣ, шиму костумашро ба даст гирифта хело ба онҳо нигоҳ кард: даридаанд, кӯҳнаю бенур шудаанд, рангашон паридаст, гӯшақҳои ботинкаҳои пояш ҳам кандаанд... Ӯ ҳамин либосҳояшро пӯшида мактаб рафт... Мактабравиаш ҳам барои модар як азоб, балои ҷон. Меҳрубон дар район бо муаллим, ҳамсинфони худааш одат карда буд. «Қуш, пӯстамро гиру ман дар ин мактаб намехонам,— мегуфт ба модар.— Бачаҳои синфамонро намешиносам, онҳо ба ман чӯра не, муаллими худамон нағз буданд»... Албатта модар Меҳрубонро ба ихтиёраш нагузошт, бо ҷанг, бо сиёсат ўро ба мактаб бурд, «аз мактаб намон», таҳдидаш кард.

Дирӯз вай аз мактаб баргашта сумкаашро аз китфааш гирифта ба миёни хона ҳаво дод.

— Оҳиста! — бобояш сарзаниш кард ўро.

— Чӣ шуд ба ту, Меҳрубонҷон? — модар сарашро сила намуд.

— Бачаҳо маро додо надорӣ, ту сағераи бепадар гуфтанд, — хик-хик гирист Меҳрубон.

— Рост, ту падар надорӣ, додои ту мурд, дина хабари маргаш омада буд, таги мошин монда будааст, —

¹ Сарбаланду хурсанд.

бобои Меҳрубон дар дил нисбат ба падари ӯ адовати зиёд дошт... Меҳрубон, ки ин ҳарфҳои бобояшро бисъёр шунида буд, ба ӯ ҷавоб нагуфт, вай ҳамон ҳик-ҳик мегирист.

— Дам шав, маро асабӣ накун,— дӯғ зад бобояш.

Меҳрубон акнун дарун-дарун мегирист, бо овози баланд не, «ҳой-ҳой» гирифта наметавонист, ғурбат мешунид, ин ҷо хонаи ҳудашон не, ҷои «бегона». Дили модар ба ҳоли писаракаш реш мешуд. Баъд... Меҳрубон ботинкаҳояшро аз пой кашид.

— Ана бинед...— пеши модар ҳаво дод онҳоро.

— Моҳона гирам, навашро меҳарам, бачам,— модар ӯро осуда кардани шуд.

— Шудан мегирад, патинкаи нава падараш харад,— бобо кинаҳои дар дил доштаашро гӯё ба ҷои падар аз тифли ӯ меситонд, раҳми ӯро хӯрдан намехост.

Модар ҳис менамуд: барои Меҳрубон бо либосҳои кӯҳна, пойафзоли дарида мактаб рафта душвор. Соли замони серӣ, либосӣ ҳам, хӯроки ҳам бисъёр... Сари меҳро аз либос бор овардааст, сандуқҳо пур-пури либос. Бачаҳо қариб ҳар рӯз либосҳои ранги ба ранг пӯшида мактаб мераванд. Ботинкаи Меҳрубони ӯ бошад, дарида, ангуштиҳои пояш метобанд. Шарм медорад. Вале Мушарраф пул надорад, чашмаш ба як тин чор. Барвақттар ба кор медаромад, беҳтар буд. Боз як ҳафтаи дигар мегузарад, ки баъд ба ӯ маош медиҳанд. Меғӯянд, ки аз худат монӣ, аз олам мемонӣ. Пеши кӣ барои се-чор сӯм қарз пурсидан равад?... Додараш Абдувалиро ҷеғ зад. Шарм дошт, зеро обу арақ монда боазоб максадашро ба забон овард. Гуфт, ки пойафзоли Меҳрубонаш даридааст, мактаб рафта наметавонад... Соате гузашт. Абдували аз магазин барои ӯ туфлӣ харида овард, пошнаҳояш баланд, суп-сурх.

— Тағоят оварданд! — Туфлиҳои навро ӯ пеши писараш монд.

— Пӯш, бачам,— хурсанд шуда буд Мушарраф. Меҳрубон бо шодӣ онҳоро пӯшид, бандҳояшро гузаронд.

— Ташаккур, тағо,— гуфт Меҳрубон.

— Боадаб-а? — хандид Абдували.

— Падараш рӯз то бегоҳ пеши онҳо китоб мехонд, насихат мекард, ақл ёд медод,— гуфт Мушарраф.

Апаю додар миёни ҳавлӣ сӯҳбат доштанд, Меҳрубон пойафзолҳои наваш дар пой гирди онҳо мегашт. Ян-

гааш аз хона берун омад. Вай аз тиреза ба онҳо назар доштааст.

— Инҳоро ба вай ту харидӣ? — туфлиҳои пои Мехрубонро ба шавҳараш нишон дод янгааш.

Абдували ба ранги рӯи захир, қомати хамида пеши хоҳараш меистод.

— Шарм намедорӣ? Як умр рӯи ҷо хоб, як пул даромад не. Ҳамон як сӯму ним сӯми бо нӯки сӯзан, ба гулдӯзӣ ёфтаи маро гирифта ба сағераҳои хоҳарат либос мехарӣ? Пои кӯдакҳои худат луч, ишкामашон гурусна...

— Дурӯғ нагӯй...

— Боз мана дурӯғ нагӯй ҳам мегӯй? Тӯҳмат мекуни? Манам, ки бо ту «йигити оёну¹ намоён, марди хушхарид», — киноя зад ба ӯ, — сар саҳт карда гаштаам. Зани дигар мебуд, кайҳо аз рӯи ту безор шуда баромада мерафт, туро касалбонӣ намекард. Ба ҳамин ҳолат имрӯз барои ту боз хоҳарат хуб, ту ғами сағераи вайро мехӯри, бо пулҳои ман ба вай пойпӯшӣ харидӣ... Хоҳарат бошад, бо ман каҳрӣ, рӯяш аз ман гаштааст, лекин бо пулам, бо ту ошти. Қанӣ вай патинкаҳоро аз поят каш, зуд. Тағои ту ҳоло пульёб нашудааст, барор! — Аз Мехрубон талаб кард янгааш. Туфличаҳои Мехрубонро гирифт, шавҳарашро беобрӯ кард. Абдували пеши апааш шарманда шуд, ҳарфе ба забон оварда наметавонист, чи хеле мегӯянд, обе наёфт рӯй шӯяд. Аз Мушарраф бошад, гӯё қолиб монда буд. Ба бачаҳаки эркааш ҷӣ ҷавоб гӯяд? Пойҳояш урьён, рӯ ба рӯяш меистод.

Мехрубон ҳоло ҳам бо ҳамон ботинкаҳои қандааш мактаб мерафт. «Оча, шумо қай пул мегиред?» — меурсад. «Мегирам, бачам, ба ту ҳама чи мехарам, пул медиҳам», модар таскинаш медиҳад.

— Пул надихед, оча, дӯдом мегуфтанд, ки пулбоз нашав... Боз насихатҳои падарро ба хотир овард Мехрубон.

Ҳафтаи гузашта либосҳояш дар даруни лой, сару рӯяш пури хун аз мактаб омад Мехрубон. Нолаю шеванаш кӯчаҳоро гирифта буд. «Вой мурдам! Вой мурдам!» — мегуфт ба такрор. Ҳикак дар банди дилу чигараш нишаста. Хуш аз сари модар парид. «Бачаашро задаанд? Ба ҳолаш намегузоранд, ҳудаш силу зар-

¹ Зебанда.

доб аст, мусофирӣ мекашад... Ақаллан кучаҳои деҳа-ро намедонад, роҳгум мезанад... Боз рӯз намедиханд ўро... Худоё, рӯзи бади бачаҳакаш дар сари онҳо, ба ғам ғалтанд».

— Қӣ туро зад, бачам? Қӣ? — Пеши чашмони модарро сиёҳӣ гирифт. — Гӯй, гирья накарда гӯй, — ме-пурсид аз ў модар.

— Бачаҳои ҳамсоя. Аз пушти хонаи мо нагузар ме-гӯянд, роҳ намедиханд. Сумкаамро кофтанд, китобҳоямро даронданд, ручкаамро шикастанд... Акнун ман китоб надорам чӣ мекунам? Дигар мактаб намеравам... Меҳрубон гирифта-гирифта сумкаашро пеши модар партофт.

— Қадам ҳамсоя? Қанӣ, пеш даро, худоё хонаашон сӯзад, бачаҳошон дар деги оби ҷӯш ғалтад, аз ғам набароянд... Ба як сағераи ман рӯз намедиханд. Дод аз дасти ин мардум! Сағераҳоямро куҷо барам? Чӣ кор кунам?...— Меҳрубонро пешандоз карда Мушарраф аз ҳавлӣ берун рафт. Зани ҳамсояро ёфт, бо вай хеле бурду овард кард.

— Хола, о чибавай бачаҳоятона ҷанг намекунед? Бинед, онҳо ба сағераи ман чӣ кардаанд...— Мушарраф сар то қадами пури лои Меҳрубонро ба ў нишон дод.— Ба роҳаш гузаштан намонанд, сағҳои гиранда барин.

— Ту чӣ ме-гӯӣ? Чӣ гап шудааст? — зани ҳамсоя пештар омад.

— Ме-гӯям, ки бачаҳои шумо сағераи маро задаанд, бегуноҳ бе ҳеҷ гап! Сари ҷилави онҳоро гиред...

— Медонӣ чӣ, бева, хонаи ман омада тифлакони маро дуои бад накун, ки рӯзатро сиёҳ мекунам...

— Ҳам зӯрию боз пешхезӣ?.. Намабинӣ, вай ҷавонмаргҳои ту ба ин бачаи ман чӣ кардаанд? Намабинӣ?! — Мушарраф ҳам паст наомад, Меҳрубонашро пештар ба ҷониби зани ҳамсоя тела дод.

— Чӣ ме-гӯӣ, ки барои ҳамин як сағераи аз паси ту омада косаҳои ширамро ҷанг кунам? Не, бачаҳоям ба ман азизанд, бесоҳиб нестанд, бо чор чашми ҳаётанд...

— Гуфтам-ку бачаҳои ту ҳам аз шарбати зиндагии кӯдакҳои ман чашанд, сағера, мӯҳтоҷ, дар ба дар шаванд...

— Ман ранги ту шӯҷаллоб нестам, худо аз ҳамин падари фарзандонам чудо наштавам. Лекин худо хо-

ҳад, бо ҳамин чӯчанӯлию шаттоҳиат ту дар ҳеҷ кучо рӯз намебинӣ. Аз омаданат ду рӯз нашуда дар ҳавли-атон ҷанҷол, ғигони янгаат дар осмон. Рӯзи вайро ҳам сиёҳ кардӣ.—Зани ҳамсоя вайро бо Меҳрубон тела дода аз ҳавлиаш бароварда дарвозаашро пӯшид.—Рав, гуму гӯр шав, дигар ба хонаи ман қадам намон, шӯчалоб...—гуфт.

Ана ҳамин тавр бо кӯдаконаш рӯзаш бад шудааст, дар хонаи падар ҳам минбаъд зиста наметавонад. Чӣ кунад?

Падараш аз боғ бо чехраи кушода баргашт. Ягон хабари хуш шундагӣ барин. Аз забонаш канду асал мерезад. Мегӯяд, ки Мушарраф кор накунад, рӯзи ӯ, бачаҳояшро мегузаронад, ӯ зинда, намурдааст. Байту ғазали нав сар кард. «Туро ба ихтиёри худам ба шавҳар медиҳам», мегӯяд... Аз афташ ягон каси бадил ёфтааст, меҳрубон шуда монданаш бесабаб нест.

* * *

Падараш ба хона меҳмон овард. Се нафар буданд онҳо. Дуяшон мӯйсафед, сеюмӣ ҷавонмарди тахминан сиюпанҷ-чилсолае. Дар сар телпаки сиёҳи киматбаҳо, рӯяш калони пурра. Либосҳояш зебанда.

— Дар рӯи суфа чо парто,—гуфт падар ба Мушарраф. Худаш гилем овард, кӯрпачаҳоро аз дасти модари Мушарраф гирифта ба ӯ медод. Ӯ гилемро паҳн кард, якаандозҳои зебои атласро ба чор сӯи суфа партофт, болиштҳои гулнокро ҳар чо-ҳар чо рӯи ҳам монд.

— Марҳамат,—меҳмонҳоро, ки дар таги дарвозахона меистоданд, ба болои суфа таклиф кард падараш.—Аз хона ҳамин чо бехтар-а? Офтобрӯя,—мурочиат намуд боз ба одамони ношинос.

— Ҳа, камтар гарм шавем. Ин офтобу гармиҳо ғанимат, имрӯз-пагоҳ зимистон даромада барф паси дарро мегирад,—гуфт яке аз меҳмонҳо.

Болои суфа ҷойгир шуданд. Падараш дастҳо пеши бар бори дигар меҳмонҳоро аз таҳти дил «хуш омадед» гуфту ба Мушарраф супориш дод: нону ҷой биёрад, хӯрок пазанд.

— То бегоҳ падараш дар пеши меҳмонҳо гӯё ба по-рост монда буд. Чӣ чизи хӯрдание, ки доштанд, ба назди онҳо мекашонд, ҷойники ҷой ҳолӣ нашуда, ҷои гарм

мефармуд. Мушаррафро ҳам намегузошт, ки аз наздашон дур шавад. Ӯ аз боғу боғдорӣ, мева, дарахтҳои парвардаю пайвандиаш, ниҳолҳои дар дашту сахро — дар ҷойҳои беоб шинондааш ба меҳмонҳо бо шавк накл мекард.

— Вай боғи паси ҳамро худатон бунъёд кардаед гуфта шунидем,— меҳмонҳо, аз афташ, аз ҳамин наздикиҳо — аз деҳаҳои гирду атроф буданд, ки пурсиданд аз падараш.

— Ҳа, барои колхоз, хоҳиш карданд, гуфтанд, ки мисли боғи худам як боғ сабзонам. Не, нагуфтам. Аз одам нишона, чор сол боз он ҷо меҷунбам.

— Ҳа, бобои Неъматулло, шумо одами хуштолеъ, бафайз. Меғӯянд, ки аз одами хуб боғу аз ганда доғ... — Падарашро таъриф карданд.

— Аз шумо як маслиҳат пурсиданиам,— гуфт мӯйсафеде, ки аз ҳама боло менишаст ва Мушарраф бо фармоиши падар боз ду болишти дигар оварда ба зери паҳлуяш гузошта буд.— Ҳисоби анорро наёфта истодаем...

— Хушк мешавад? — Пурсид падараш.

— Ҳа, баъд... намебандад.

— Қишлоқи шумо андак баланд, дар зимистон анорро гӯр кардан лозим, анор нозук,— маслиҳат дод падараш.

Меҳмонхоро хеле дер — қариби вақти подаомад гусел карданд. Вақти гусели онҳо Мушарраф ҳам миёни ҳавлӣ баромада буд.

— Ташаккур ба шумо, заҳмат кашидед, хӯроки болаззат пухтед,— гуфт ҷавони ҳамроҳи мӯйсафедон омада.

Модараш шабу рӯзи охир аз масъалаи шавҳар кардани ӯ бештар гап мекушод. Меғуфт, ки ин дафъа бо маслиҳати падар шӯ кунад, вай хурсанд шавад, аз ӯ наранҷад. Холааш ҳам, ки як вақтҳо, ба акидаи падараш, миёнарави байни Нозимӣ ва ӯ буд, ҳамин гуна аз ӯ хоҳиш дошт: ин дафъа ба гапи калонҳо гӯш кунад, барака меёбад.

— Бачам, дар хонаи инҳо рӯзи нека намебинӣ, силу зардоб шуда нагард, шавҳар кун аз хорӣ мебарой, кӯдаконат ҳам мӯхтоҷӣ намекашанд, пару бол мегиранд. Ҳа, бачам, ҳамин тавр кун...— меғуфт холааш.

Аҷоиб, зане агар бешавҳар монад, ғайри ҳамин суҳанҳо «фалонӣ ё бисмадонро бигир, шавҳар кун» гӯё

нидои дигаре намешунавад, бо касе рӯ ба рӯ ояд, аз ҳамин масъала гап ба миён меояд. Гӯшҳои Мушарраф ба ин гуфтугӯҳо одат кардаанд, баъзан ҷавоб ҳам намегардонад, истода-истода хомӯш ба роҳаш меравад... Гоҳе фикр мекунад: дигар ку шавҳари бадил? «Харидор»-ҳояш ҳама «лақу дақ», одамони пиру барҷомонда ба ҳазор иллат гирифторм, зандор... Шавҳари нағз — одами хуб ёбад, шояд, бачаҳояш аз хорӣ мебароянд, шояд ӯ ба онҳо ҳам сарбон мешавад. Аммо ин хел одам дар кучост? Падараш масъалаи шавҳар карданаширо боз ба миён овард, такроран аз ӯ пурсид:

— Ту ин дафъа ба ман гӯш медиҳӣ ё не?

— Ман, додо, шавҳар карданӣ нестам,— ҷавоб дод.

— Асло?

— Ҳа, додо.

— Не, духтарам, шавҳар мекуни... Ту ҳоло ёш, душвор мешавад, рӯзи бачаҳот намегузарад. Ман бошам офтоби сари кӯҳ шудаам, умри имрӯз — пагоҳ дорам. Агар ҳақи гапро гӯям, ҳоло ҳам барои ман душвор. Чор сӯм пули нафақаи мегирифтагиам намерасонад... Вай маоши ту ҳам кирой не, хили ба ҳамон сарулибоси худат кифоягӣ мекунад... Боз бачаҳоят... Меғӯяндку коҳдони коҳро гӯсола, нондони нонро кӯдак соф мекунад, шукри бачаҳоят аз пагоҳ то бегоҳ даҳонашон меҷунбад. Вақтҳои охир ду халта орд ҳам дар як моҳ намерасонад... Барои ҳамин ҳам меғӯям, ки аз пайхонаю дари худат шав, ба гардани ман бор нашав... Одамони мувофиқ ҳастанд. Чанд кас по пеш монданд. Хоҳӣ-нахоҳӣ, туро ба як одами мехостагии худам медиҳам. Аз вай муносибтарашро намеёбӣ, аз даст меравад, пушаймон мешавӣ, чак-чак зада мемонӣ,— гуфт падараш...

Аҷоиб буд ӯ. Рӯзи аз боғ бо чехраи кушод баргаштанаш гуфт, ки Мушарраф кор накунад, вай ва фарзандонашро хӯрондаю пӯшонда метавонад, намурдааст... Аммо ҳоло аз камбағалиаш ҳасрат кард, хонасалот шудам мегуфт... Чӣ гуна одам аст падараш? Чанд забон, чӣ ботине дорад ӯ?

...Пагоҳӣ оинаро пешаш гузошта, ба акидаи хоҳараш Сулҳия, худаширо қариб як соат «созу боз» кард. Куртаи атласи намози шомашро, ки гиребонҳои онро бо симҳои сурху зард гул андохта буд, пӯшид. Остинҳои кӯтоҳи он базӯр болои оринҷҳояш меомаданд. Ба абрувонаш ӯсма, ба чашмонаш сурма кашид... Сулҳия

гуфт: «Ба худо апа парӣ барин шудӣ, сад каса девона мекуни...» Мушарраф бо ҳамин сару зеб, дар сар ҳазор ҳаёл, рӯ-рӯи ҳавлӣ, тағ-тағи дарахтони себ, ки гарқи гул буданд, якто-якто кадам мемонд. Гоҳе нигоҳаш ба осмони софу беғубор, каб-кабуд менамуд. офтоб қариб то миёни он расида... Паррандагон ғачар-ғучур доштанд, болои сараш парвоз мекарданд... Дар ҳамин лаҳзаҳо дарвозаашон оҳиста нимроғ шуд. «Амак», шунид овозеро. Марде дохили ҳавлӣ гашт — ҳамон чавонмарде, ки ҳамроҳи мӯйсафедон меҳмонашон буд. Он рӯз палтон кабудчатоб дар бар дошт. Ҳоло шиму костюми хокистарранги нав пӯшидааст. Дар сараш тӯпии чоргули фарғонадӯхт, мӯйсарашро ба пас шона задааст, сип-сиёҳ, қатрон барин. Ба назараш нисбат ба он рӯз зеботар намуд ӯ, хушрӯй шудааст. Марди аз сару фуки ҳудаш боҳабар...

— Амакамро. чеғ занед,— хоҳиш кард аз Мушарраф ӯ.

— Нестанд.

— Намегӯед, кучо рафтанд.

— Боғ рафтанд.

— Богатон дар кучо?

— Боғамон?

— Ҳа.

— Аз қишлоқ берун, бисъёр дур.

— Кай меоянд?

— Намедонам.

— Он кас ба ман лозим. Ҳудашон таъин карда буданд...— Меҳмони хира будааст, пештар меомад.— Чӣ кор кунам-а? Аз роҳи дур омадам,— аз афташ, ӯ хоҳишманд буд, ки Мушарраф даро гӯяд.

— Дароед, шинед,— ноилоҷ ба хона таклиф кард ӯро Мушарраф.

— Амакатон набошанд ҳам, хонаашон ҳаст, гӯед,— шӯхӣ кард мард ва сумкаи калони дасташро, ки пури савғо будааст, пеши Мушарраф гузошт.— Ба хотиратон будагист, як бори дигар ҳам омада будам,— гуфт ӯ.

— Ҳа.

— Охири тирамоҳ буд, болои ана ҳамин суфа нишаста будем,— ба чониби суфаи баланди миёни ҳавлӣ кадам гузошт.— Ҳаёлам, ки дирӯзакак буд, лекин як олам вақт гузаштааст, дарахтҳо гул кардаанд чаман барин... Сабзаҳо дамидаанд.— Мард бошавқ сухан ме-гуфт. Ӯ поғундаҳои сангини суфаро яке пай дигар бо-

ло шуд. Мушарраф ханӯз намедонист, ки марди ношinosро ба болои суфа нишонад ё ба хона «дароед» гӯяд. Суфаи онҳо аз хонаи ҳамсоя намоён, хурду калонашон мебинанд, ки Мушарраф даву тоз карда пеши вай дастархон меорад, нон мегузорад, чой дам мекунад, дар лаълӣ канду курс, мева мекашонад...

Дар хонаашон бошад касе не. Модараш, зани дударонашу кӯдаконашон наменамуданд. Мижгону Меҳрубон ҳам набуданд.

Мард болои суфа баромад.

— Хона дароед, бехтар,— гуфт ба ӯ Мушарраф ва сухани охири вай ба гӯши «меҳмонаш» хуш садо дод. Бо тарс, бо ҳарос ба забон оварда буд ин нуктаро вай. Ширин, шакаррин.

— Рост, аз чашми одамон паноҳтар будан бех... Дар ҳавлӣ як худатон-а? Ҳеҷ кас нест?...— Овози мард ларзид, ранги рӯяш тағйир ёфт.

Мушарраф дари хонаи ҳудашро кушод, аз тахт чанд кӯрпаи нав канда ба болои хона андохт, пардаҳои гулдузии тирезаҳоро бардошт, онҳоро ба меҳмони танани девор андармон кард.

— Дароед, марҳамат,— ба хона таклиф кард мардро.

— Хонаи худатон?

— Ҳа.

— Тоза, бисёр дилкаш. Нағз,— аз илтифоти Мушарраф мард шод гашта буд.— Ташаккур,— аз ӯ гашта баргашта миннатдорӣ мекард.

Мушарраф дар ҳаёли ба меҳмон чӣ пухтану чӣ навъ ба наздаш нону чой даровардан дар дами дари ошхона меистод. Ақаллан Мижгон ё Меҳрубонаш мебуданд... Қасд кардагӣ барин... Вай бо ин мард танҳо. Аз кучо пайдо шуд? Вақташро ёфта омад... Орзуманд буд, ки ягон нафар мардони хона ҳозир шаванд. Аммо аввал янгааш омад. Янгии баддаҳонаш. Ба ӯ акнун вай чӣ тавр мефаҳмонад, ки дар хонааш меҳмон, ночор ӯро «даро» гуфт, дар кулбаи ҳудаш чой кунонд... Ана ҳамин сабабро ба вай баён кардан осон не-дия. Худо медиҳад, даҳони бефаровезаш кушода мешавад.

— Дар хонаат кӣ? — Дари кушодаи ӯ ва туфлиҳои марди бегонаеро паси он дида пурсид янгааш.

— Меҳмон.

— Вай чӣ хел меҳмони азиз, ки дар бурчи хонаат менишастааст? Мегум боз додон Меҳрубона ёфта на-

оварда бошӣ? Ту бо вай сеталока-а? Ҳушъёр шав, убол аст, касофатӣ меорад. Наҳсиаш ба косаҳои ширам, ба ҳамаамон мезанад. Хонаамон чулмарг мешавад, оташ мегирад.

— Не, янга, вай нест.

— Хайр, вай бузбала кист, ки хона овардӣ. Чаҳ-мандат? Ягон номаъқулӣ карда хонаю дари ҳалоламонро ҳаром накарда бошӣ, мегум,— ба ҷавоби Мушарраф мунтазир нашуда янгааш сӯи хонаи вай равон шуд.— Кистӣ, ту бача? — ба дарун сар даровард янгааш.

— Салом, хоҳар, биёед,— меҳмон ба пешвозаш хест.

— Мегум ту кистӣ, ки хонаи бемард даромада, ка-тагӣ карда шиштаӣ. О рӯят сиёҳ шаваде, аз пушти Мушарраф омадӣ? Дар рӯзи равшан?...

— Хоҳар, шумо...

— Чӣ шумо, шумо? Забонат калитак ғатлид? Гунг шудӣ? Худоё, номурод шавие...

— Ман, хоҳар...

— Гуму гӯр шав, хезе, нардеви бесуюк... — Янгаи Мушарраф ба мард фурсати лаб кушодан надода шӯру мағал андохт, почак мезад, пайкари ғафсу шиками қариб ба нӯги бинӣ расидаашро меларзонд, бо ҳаёле, ки хоначаи хурдаккро ба сар бардорад, заминро осмонро чапа кунад... Дар ҳамин асно Меҳрубон дасти Мижгон дар даст аз дарвоза даромад. «Оча, оча!» Модарашро ҷеғ зад. Мушарраф аз афташ, аз хароси янгааш худро ба даруни ошхона кашида буд, наменабуд.

— Меҳрубон, ин ҷо биё, тез, давида биё, биё кино тамошо кун, шӯи очаатро бин,— Меҳрубонро дида янгааш аз шодӣ чапак зад.

— Очам шӯ карданд?

— Ҳа, ана биё бин.

Меҳрубон назди дар омада «шавҳар»-и модарашро дид. Ӯ ҳаросон миёни хона меистод, гӯё ақлашро хӯрда буд, берун омадан ё дар ҷояш ништаанро намендонист.

Туфлиҳои марди ношиносро бардошта Меҳрубон яке паи дигар ба шишаҳои тирезаҳо зад, онҳо шикаста чинга-чинга шуданд, ба замин рехтанд. Бо ин ҳам дили Меҳрубон хунук намешуд. «Модараш шавҳар кардааст, вай дар хона, дар пешӣ ӯ... Ҳамроҳи вай хоб будааст ин мард, янгааш гуфт». Меҳрубон сангҳои калон-калонро ба дару тирезаҳо мезад, ба даруни хона ҳаво медод,

касе вайро дошта наметавонист, ба модараш тан надод. «Шавҳар»-и очаашро бо сангу кулӯҳ зада-зада аз хавлӣ берун кард, киёмате дар хона хест. Мард тарсида буд, як пояш урьён, дар дасташ як по туфлӣ, ба пасаш нигоҳ накарда мерафт ӯ. Меҳрубон гириёну нолон буд. «Ман очама шӯ кардан наместонам, ман очама нағз мебинам...» Ҳунгоси гирияш баланд гашт. Тағоҳояш пайдо шуданд, модаркалонаш, Сулҳия... Меҳрубон худро ба рӯи хоку лой афканд, модар вайро бардошта наметавонист. Ӯро дашном меод Меҳрубон. «Ман пешин додом меравам, дафъ шав ту, гум шав, шӯят мурад. Худат ҳам мурӣ, бева...»

Бобои Меҳрубон аз боғ баргашт. Дар сари китфаш бел, дар як даст дасташ. Белро ба тани дарвоза рост монд, достро ҳам ба беҳи девор гузошт. Саллаи сафеди бо мӯйҳои сар ва ришаш ҳамрангро, ки болои абрувонаш хамида буд, боло кард.

— Чӣ воқеа рӯй дод? — пурсид ва ҳайрон буд, ки чаро аҳли хонадон паси дарвоза гун омаданду сару рӯи Меҳрубон пури хок ва ӯ гириёну нолон.

— Аз қадами меҳмони шумо. Дар ин хона ҳеҷ кас рӯз надорад. Шарманда шуд, баромада рафт,— Мушарраф меҳост ба падар аз болои янғааш шикоят карда ӯро зери гап мононад, аз ӯ ниқор гирад.

— Меҳмон? Чӣ хел меҳмон? Чиба шарманда шуд мегӯй? — Падар бештар дар ҳайрат шуд.

Мушарраф кӣ будани меҳмонро ба падараш фаҳмонд, ҳамоне, ки боре тирамоҳ омада буд, гуфт.

— Қай омад?

— Андак пештар.

— Ӯро дидани будам. Қанӣ вай?

Воқеаи ба ӯ рӯйдодаро Мушарраф накл кард, чӣ номаъкулиҳое, ки янғааш дар ҳаққи ӯ раво дида буд, мӯ ба мӯ ба падар хабар кашид.

— Ҳамаи ин ғавғоро келинатон хезонд, вайро сур кард, ғазо андохт, сангу чӯбро ба сараш зад... Тамошобин чамъ кард...

Падар забон хонд, дандонҳояш шақаррос заданд. Чашмонаш бечо гаштанд. Меҳмонаш— шахсеро, ки ба ҳазор таъину нома ба хонааш хонда чон канда розиаш кунонда буд, шармсор карда ронданд. «Рав» гуфтанд? Магар ҳамаи ин гуфтаҳои аҳмакони Мушарраф ростанд? Ӯ дигар намеояд? Рафт? Ҳамааш тамом?

— Кӣ вай мардакро аз хона пеш кард? Кӣ? Наход

ҳамин ходиса дар хонаи ман рӯй дод? Дурӯғ будагист, ягон гапи дигар шудагист.

— Рост, — гуфт бо ситеза Мушарраф ва аз падар рӯйтофт. Ранҷида буд аз ӯ. Падараш содда, дузд ро монда пай ӯро мегирад. Гунаҳкор дар пешаш, ҳодаҷӯби гӯр барин истодасту вай «дурӯғ будагист», кимчиҳои дигаре мегӯяд.

— Қӣ ин корро кард? Қӣ? — Боз суол дод падар ва пой бар замин кӯфт, фаръед зад.

— Келинатон!

— Шарманда шудам, худо занад ҳамаатонро, касофатҳо, мурдорҳо! — Аҳли хонадонро дашном дод. Аз афташ вай бо ин мард савдои гароне дошт, беҳуда «аз даст рафт, тамом» гуфта сари зонувнашро намезад. Чӣ савдое? Фарзандон беҳабар. Ба пирамард аён шуда буд, ки меҳмонро қӣ шарманда кард, ки вайро аз савдоаш маҳрум гардонд. Вале ку забоне, ки келини шатоҳу баддаҳонро «ту» гӯяд. Ана, вай дар рӯ ба рӯяш, чи хеле Мушарраф гуфт, ҳодаҷӯби гӯр барин чухт, дастонашро ба миён гузоштааст, лабони ғафс-ғафсаш меҷӯшанд, сип-сиёҳ шудааст, гӯё ба таҳи рӯяш ҳокистар зада бошанд. Аз афташ, ҷанг меҳоҳад доғе, ки мӯйсафед лаб кушояд, баъд рӯзаширо бинад.

— Бобо, шумо дузд ро монда паяширо нагиред, меҳмонро ман пеш накардаам, ба қуръон қасам меҳӯрам, ба сари азизгӯҳоям қасам меҳӯрам, ман вайро пеш накардаам, рӯяширо бо кунӣ дег сиёҳ мекунад Мушарраф. Сағераи ҳудаи меҳмонро аз хона сур кард, «ту очаи мана гирифтӣ» гуфта ба сари вай мардак санг андохт, бо таёқу дангал зад ӯро. Ҳама диданд, як ман не, ҳама! Тирезаҳоро шикаст, ҳавлиро хокпарчак кард. Бовар накунад, ана хона даромада бинед... — забони ғару дузд дароз гуфтагӣ барин як зани калон ҳунгосзанон ба гирия даромад. — Дар ин хона ман рӯз надорам, ҷуми гап шавад, ман ганда, ман бадном, нони меҳӯрдаам захр, хун меҳӯрам... — Аз «ғаму алами» худ нолид янгааш... Ҳамсояхоро шафеъ овард, ки Меҳрубон чӣ кор кард, айби ӯ. Як-ду нафар гуфтаҳои вайро тасдиқ, карданд, гуфтанд, ки диданд, ӯ номаъқулиҳои зиёде карда...

Ба бобои Меҳрубон худо дода буд. Акнун медонист, ки аз қӣ аламашро гирад, «ҷӯби сустро кирм хӯрад» гуфтаанд дандон меғӯтад. «Ин сағера (Меҳрубон) дар хонаи ӯ ҷояширо ёфтааст, ҳар номаъқулие хоҳад, меку-

над, ба сари ҳама зӯр, ба гуфтаи келинаш, аспакиро аз асп, пиёдаро аз по меафтонад ӯ..» Ба китфи Меҳрубон, ки худро паси модар панаҳ карда, аз ҳарос нафас намебаровард, чанг андохт. Устухонҳои китфаш ба ҳаёли кӯдак орд гашт, панҷаҳои бобо оҳан барин буданд, ангиштонаш анбӯрвор ба гӯшаш печиданд, ӯро аз таги дастии модар кашид, гӯшастро тофт, аз дарди ҷонгудоз чиррос зад, мор барин гирди бобо печид. «Оча, вой мурдам очачон! Халос кун, оча!...» Нидои имдодхоҳонаи кӯдак рӯзи равшанро ба назари Мушарраф тира гардонд, ҳеҷ ҷойро надид, худро болои тифлаш партофт. «Назанед, бас кунед, додо, дилатонро сиёҳ мекунам...» Падарашро тела дод, муйсафед паснокӣ рафт, қариб афтод.

— Худо занад меҳмонатонро, дафъу дору шавад, ба ман писарам азиз, шумо ба вай рӯз намедихед, шарм надошта вайро барои кадом як меҳмони касофатон. — дар ҳаққи меҳмон ӯ боз чӣ суҳанҳои қабехе ба забон овардани буд, ки садои «уху», «уху...» сулфидани касе шунида шуд. Гашта бинад, меҳмони падараш— ҳамон марде, ки ҷанҷол аз пой ӯ хеста буд, суҳанҳои Мушаррафро шунид, лекин дар лабонаш ханда. Сӯи онҳо меомад ӯ. Падар ӯро дида дар чехрааш табассум омад, ҷонибаш давид.

— Шумо кучо шудед? Аз рӯи шумо қариб ҳамаи аҳли хонаро кушта будам, аҳмақҳо, касофатҳо... Марҳамат, хуш омадед, биёед. — Падараш оғӯш кушод. Онҳо оғӯш ба оғӯш бо ҳам вохӯрданд. — Хайрият худатон омадед, худам аз паятон мерафтам, айби бачаҳо шудааст, нафаҳмидаанд, ба бало зананд, касофатанд инҳо...

Падари Мушаррафро гӯё ба асп савор карда буданд, аз ҷодӯ чехрааш гулгунтар мешуд. Аз афташ гуноҳи ҳамаи аҳли хонадон, гуноҳи Меҳрубонро ҳам бахшида буд. «Марҳамат, марҳамат», пеш-пешӣ меҳмон даромад, ҳар ду табакаи дарвозаро кушод.

Вазнин, ботамкин будааст, меҳмони падараш: аз ҷанҷолҳо наранҷид аз суҳанҳои қабехи Мушарраф ҳам, ки ҳозиракак шунида буд. Марди нек, хушхислат. Мушарраф ҳам бо писаракаш аз паси меҳмон ва падараш рӯ ба хона ниҳод.

* * *

Паси дарвозаашон аз аспу улав пур шуд. Гову гӯсфанд оварданд. Халтаҳои орд, биринҷ, сабзӣ, қанд... Бӯғҷомаҳои калон-калони кӯрпаю либосворӣ... Миёни

хавлӣ рӯи ҳам онҳоро тал чиданд. Ҳамсояҳо меомаданду меомаданд. Ҳавлии калонашон пур аз бачу кач, хешони дуру наздик.

— Мон, биёянд, бачам, тамошо кунанд, бинанд, ҳасад баранд, сӯзанд, чашмонашон мош барин барояд,— даҳони модараш аз ханда то беҳи гӯшхояш буд. Вай давом мекард: — Ба духтарҳои хона, ба худо, ин қадар тӯю тӯқуз, айнос намебиёранд. Бӯғчаҳои либосхояшонро кушодам, дидам. Аз як куртаи атласи киматбаҳо даҳо, булӯр, зарлайло, заратлас, мавҷи дарё, кундал, помбахт, симдору бесимаш... Э боз ким-чиҳои нестандарчаҳон. Номӣ кадом яки онҳоро медонам? Намедонам. Чашмонам ранг зад. Тарки сарам кушода монд. Аз курта чилто... Пальто, чемпер, туфлию камзулҳои симдӯзӣ... Бахудо талхакаф шудам. Одамони бою будаманд будаанд, ғиматашон баланд. Дар духтарнат либосу чизҳои орзукардаатро нав мебинӣ... Пагоҳ тӯи парчабурон, аз тағ то тори кишлокро хабар мекунам. Биёянд, бинанд. Ё аввал, ё охир гуфтаанд. Батақдир, ба ризқ будай, ба ҷои хуб ғалтидӣ, бачам, аз падарат хурсанд шав. Охир коре, ки мардҳо кунанд, дигар аст. Он дафъа шӯкунии ту аз хева-хеваи занҳо сар зада буд. Ба ҳамааш холаат гунаҳкор, вай туро бераҳа кард аз роҳ зад, ақлатро дуздид. То рӯзе тарам, дуои бадаш мекунам... Ана, акнун биёяду бинад, ки ин дафъа падарат туро чи хел шавҳар медиҳад... Ҳамаи ин аз обрӯи падарат, ба ҳурмати вай туро мегиранд, «духтари эшони Неъматуллои гулихайригӣ» гуфта бо мо хеш мешаванд. Набошад, дар кишлоқ зану духтар кам нест. Баъзе духтарҳо «шӯ» гуфта дилашон қичувак зада шиштаанд... Ту аз онҳо боло,— Модараш аз хурсандӣ кад-кад мепазид, аз таърифи домодшаванда монда намешуд. — Ба ман ҳам, ба Сулҳия, ба додару янғаҳоят, ба падарат ба ҳама ном ба ном яккадӣ сарупо...

Падараш аз болои ҷомаи дарози беқасаби кабуд миёнбанди сурхи навашро баста, дастхояш паси бар гирди гову молҳо мегашт.

— Ана, духтарам, дидӣ, ман туро ба чи хел одам медиҳам... Аз сар то кадамат зару зевар мерезад, наълҳои кафшатро аз тилло мекунад. Аз ӯ рӯзу рӯшноӣ мебинӣ, дилат об меҳӯрад... «Ҳоки пой духтаратонро ба дидаҳоям мемолам, амак», меғӯяд вай... Баъд калин ҳам кири гап задан, духтарам... — Мӯйсафед лабонашро аз ханда гундошта наметавонист. — Ҳисобаш ба да-

хон намеғунчад, ба худат насиб кунад, як тини зарда-
каш ба ман лозим не... Худат хурсанд шав... Аз вай ча-
нахсат чӣ дида будӣ! Чавонаи сесоли худамро кушта
ба қавм ошу нон додам, аз худам сарф кардам, як пу-
ли зиёдатӣ надод, — падар шавҳарашро ба хотири Му-
шарраф овард. Дар ҳақиқат ӯ барои вай чизи кироие
сарф накарда буд. Ҳамаи сарулибоси тӯёнаи ӯ дар па-
си як мошини сабукрав чо шуда буд. Либосвориҳои нағз
ҳам наовард. Хоксорона буд тӯяшон. Аз пасаш дуго-
наҳо, модараш, холааш аз чое ба чое янга шуда раф-
танд. Чӣ обу иззате диданд. Пешонаашон арақ кард.
Ҳамаашон ба якқадӣ сарупо ҳақ доштанд. Аммо дар
хонаи шавҳараш даст бурда, даст оварда пеши онҳо
якчуфтӣ калӯши сиёҳ монданду сафедӣ гуфта семетри
дока... Ба додаронаш, дусе нафар мардҳои аз кишлок
рафта чома чӣ ки, ақаллан барои бинипоккунӣ як рӯй-
молчагӣ ҳам надоданд. Беодамгарӣ будаанд хешован-
дони Нозимӣ... Қоре карданд, ки ҳамааш таънаи пешо-
наи Мушарраф шуд. «Дидӣ, пеши шӯи ёфтаат чӣ кадру
қиммат доштай? » — модар сазо дод ўро. Ҳамин тавр
шуда буд. Гилай хешовандонаш аз хонадони шавҳари
вай беҳуда набуд.

Аммо ҳоло ин одам ҳавлию хонаҳояшонро пур-пури
молу чиз кардааст. Овардаҳои ӯ аз дару деворҳояшон
баромада. Ҳамааш аз рӯи фармудаи падар. Ў чи ки
хостааст, фармудаасту домодшаванда бардоштааст.
«Ақиб намегардам, амак, ман ҳамин хел харидор...» —
хандидааст. Шайдою гирифторааш гашта будааст, аз
ҳамон рӯзи тирамоҳе, ки ҳамроҳи чанд мӯйсафед хонаи
Мушаррафно омаду ўро дид. Баъд боз омад, чангу
чанҷол, хархаша шунид, вале омад. Ба падараш фар-
занд барин шуд. Ақоиб одаме, ҳатто баъзан аз фарзан-
дони худаш ҳам бештар ба вай ғамхор, меҳрубон, ҳа-
меша дар хизмати ӯ. Аз ин меҳри беандозаи вай ба
мӯйсафеди падараш Мушарраф ҳайрон буд, аз ин чи-
ҳат ба вай эҳтиром пайдо менамуд... «Одами нағз», ме-
андешид ба худ. Инчунин дар рӯзҳое, ки падараш бе-
мори саҳт буду дар беморхонаи район меҳобид, ин одам
гӯё ҳама чӣ — рӯзгору зиндагиашро аз хотир баровард.
Шабу рӯз паси дари хучрае буд, ки падараш меҳобид.
Боз рӯзҳои гарму нарим набуданд. Хунук, барф аз ос-
мон канда не. Ҳатто рӯзҳое, ки аз хунукӣ додарони Му-
шарраф аз хона намебаромаданд, ин одам дар роҳ, ба
хабаргирии падараш мерафт.

Як рӯз Мушарраф аз беморхона бо ин одам, ки номашро акнун медонист, Абдушукури сиёҳдонагӣ мегуфтанд ўро, ба деҳа ҳамроҳ баргашт. Мошин онҳоро то поёни деҳа овард. Барф баланд, роҳҳо руст, пиёда шуданд. Торик буд. Аз миёни боғҳо мегузаштанд. Гоҳо Мушарраф бераҳа шуда ба барфҳо дармемонд, меафтод... Абдушукур дасташро мегирифт, мадад мерасонд... Вай Мушаррафро то хонаашон оварду худ дар ҳамон шаби хунук рӯ ба роҳи деҳаашон — ба Сиёҳдона овард. Ҳамон шаб ҳам то хеле вақт хаёлаш ба ӯ мард бандгашт. Ду кӯдаки хурдсол доштааст. Онҳо аз модар монда... ҷавон мурда будааст модари фарзандони ӯ...

Розигии падараш ба ҳамин мард, Мушаррафро ба ӯ доданӣ вай. Лекин ҳуди ӯ дар масъалаи ҳамхона шуданаш бо Абдушукур гуфтугӯ накардааст. Абдушукур дар ин масъала пеши вай забон намекушояд... Чаро? Хурд нест, марди калон. Аз афташ, ҷуръат надорад, ё шарм медорад...

Ба тӯй ду рӯз монда буд. Тӯи парчабуронро, чи хеле меҳост, модараш ҳамон тавр — бо табъи ҳудаш гузаронд. Ҳамаи занҳои деҳаро хабар дод, гӯсфанд куштанд, дар як деги калони маъракагӣ ош монданд... Бӯғҷомаи сарулибоси арӯс, тӯкузи ўро ба миён гузошт, кушод, ҳамаашро нишон дод. Хурду калон дар ҳайрат даҳонҳо воз монд.

— Домод чӣ кор мекунад? — пурсиданд.

— Қасоб, дӯкандор,— ҷавоб дод модараш.

— Чандсола?

— Зандор ё безан?

— Рангу раҳмонашро дидед?...

Беҳисоб буданд суолҳо. Ба суоли афту андоми домод ҳам модараш боифтиҳор ҷавоб гардонд ва аз афташ аз ин хел суолҳо норизо ҳам буд, ки илова намурад: — хушрӯии мардак ба кӣ лозим? Така бошаду ширдихад, гап дар сари мағзу маънии ӯ... Мардҳои хушрӯи бепаросат ҳам бисёр. На зан аз онҳо роҳат мебинаду на ҳудашон.

Ҳамон рӯз занҳои хунарманди деҳа ба қади Мушарраф, ба хаёлаш ки куртаю либосҳои бесоҳиб пора карданд... Бобояш Меҳрубонро ба шаҳр бурд, сарулибосҳои ҳархелаи бисёре ба ӯ харид, барои Мижгон ҳам чанд куртаю пойчома дӯхтанд, кудаконаш пушидаю печида шуданд. Ба сарулибосҳои онҳо ва ҳудаш нигариста худро меҳурд ӯ. «Вай ба шавҳар мебарояд? Ҳа-

ман ин либосҳо аз туфайли ӯ?» Нозимӣ падари фарзандонаш ба хотираш омад. Бо марди дигаре тӯй мешавад? Он лаҳзаҳо мерасад. «Тӯй накунад, ман шавҳар намекунам», гуфта наметавонад, забонаш намегардад. Банди хаёлҳои тира рӯи хона қадам мезад.

Меҳрубон ба назди ӯ — ба хона даромад. Шиму костуми балхи нофармони ба қадаш чену мувофиқ фармудан бобо ба вай зебидааст. Рӯи Меҳрубон сафедак, мӯйсараш баланд шудааст, сипсиёх, мижгонҳояш дароз-дароз, гӯё ба онҳо сурма задаанд, нил барин...

— Шиму костуми худамро ёфта диҳед, оча, инҳоро гиред, гум кунед, — ҳамаи либосҳояшро аз тан кашида пеши модар партофт, лублuch, урьён шуд.

— Чи кардӣ, бачам, айб шуде, либосҳоятро пӯш, ана бибиат омаданд, Сулҳия медарояд, пӯш.

— Намепӯшам.

— Чиба? Мӯзаҷаҳоят кани?

— Берун партофтам... Шумо шӯ мекунад, ин либосҳоро бобоям аз пули вай харидааст.

— Кӣ гуфт?

— Янгаам.

— Зани тағои Абдувалиат?

— Ҳа.

— Худо занад вайро...

— Вай дурӯғ мегӯяд?

Худи модар ҳам Меҳрубонро ҷеғ зада дар ин масъала бо ӯ гапзанон карданӣ буд, «бо хубӣ, бо нармию нағзӣ ба бачам мефаҳмонам» гуфта буд. Аммо пеш аз ӯ ба Меҳрубон хабар додаанд, алов монданд.

— Оча, худатон гуфта будед-ку «шӯ намекунам, безорам, худо умри шумоҳоро диҳад», — Меҳрубон гуфтугузори байни худашу модарро, ки баъзан шабҳо то дер гоҳ даруни ҷойҳоб давом меёфт, ба хоители Мушарраф овард.

Оре, модар гоҳе рӯзгори ояндашонро ҳамин тавр тасаввур мекард: аз хонаи падараш рафтаанд, аз ғурбати янгааш, ҷанҷолҳои бобои Меҳрубон эмин... Колхоз ба онҳо хона додааст, соҳиби зиндагӣ, кулбаи худ. Меҳрубонаш калон шудааст, ҷавони зебо, сарбони ӯ.

— Шумоя соҳиб мешавам, шӯ накунад, гапи мана гиред, оча, — хоҳиш мекунад писаракаш аз ӯ. «Не, бачам, ман шавҳар намекунам, тую хоҳаракат бошед ба рон ман бас, давлати ман шумоҳо...» — мегуфт. Вале ҳоло тӯн ӯ наздик, Меҳрубонаш огоҳ шудааст.

— Ҳамон мардакро шумо мегиред? — Абдушукурро дар назар дошт Меҳрубон. — Вай шуморо хонааш мебарад. Хонааш дур, дар ким-куҷоҳо...

— Ки гуфт?

— Янгаам.

— Вай дурӯғ мегӯяд, бачам, шӯр меандозад.

— Шумо думи вайро гирифта меравед, Мижгонро мебареду мана мепартӯед. Ман баъд чӣ кор мекунам? Бесоҳиб мемонам, мана мезананд мекушанд...

— Бачам, беҳудагӯй накун...

— Шӯ накунед, оча, ман наемонам, вай шӯи шуморо мекушам, ба санг мезанам. Пochaашро мешиканам...

Писаракаш дар миёни чанд рӯзе, ки ба тӯи ӯ монда буд, аз ғам, аз алам хароб шуд, аз хобу хӯрок монд. Шабҳою рӯзҳо пеши модар зорию илтиҷо мекард, даст ба домони ӯ мезад, худро ба пеши пой ӯ меафканд, «шӯ накунед», гуфта мегирист... Дили модарро об, чигарашро пора мекард.

— Не, ман дигар шавҳар намекунам, — баъзан Мушарраф оташ гирифта ҳама корро расво кардан меҳост. Дар ин лаҳзаҳо онҳо ба сари Меҳрубон калтак шикастани мешуданд. Ба ақидаи модараш агар бобо илоҷ меёфт, гӯшти бадани Меҳрубонро дандонгаз мекард, дандонҳои мӯйсафед гиз мешуданду панҷаҳои ӯ гирех меҳӯрданд. «Ҳамин сағера маро шарманда мекунад, ҷонамро ба лабам овардааст. Як бало, офат, заҳри мор аст ин сағера...» Ӯ баъзан пайт ҷуста, чашми Мушаррафро хато карда гӯшҳои Меҳрубонро метофт, баданашро анбӯртоб мекард, фиғони ӯро мебаровард, дилаш хунук намешуд. «Мекушам, саратро аз танат ҷудо мекунам, аз очаат дур гард, дигар ба вай «шӯ накун» нагӯй, нашунавам, забонатро аз ҳалқат канда мепартоям, дам гард, сағера!...» таҳдид мекард бобояш.

Нохуштарин рӯзи умри Мушарраф, рӯзи ба Абдушукур ба шавҳар баромадани ӯ буд, ҳудо он рӯзро набинад дигар ӯ, ба шавҳар баромадани зани сағерадор азоб будааст, азоби алим, аз азоби сағҳои саҳро бадтар. Марг меҳостааст зани сағерадор, марг, на хуширо хурсандӣ, рӯзи нек...

Аз пагоҳи Меҳрубон ҳамон рӯз аз бикини ӯ наҷунбида нишаст, дасташу домони модар... Дар берун тӯякиҳо, ҳавлӣ пур-пури одам. Гов куштанд, гӯсфанд куштанд, дар дегҳои маъракаи ош мепухтанд, ҳамаи аҳ-

ли хона, хешовандон пай корею боре, хурсанд, даҳон то беҳи гӯшхо, чӣ хӯрданду чӣ гуфтанашонро намедонанд. Яке суруд меҳонд, дигаре қалочҳо паҳн рақс мекард. Садои суруди «Оҳ чаке, чум чаке» садои кафкӯбӣ... Чи хеле мегӯянд, яке дар ғами ҷону дигаре дар ғами ишкам, дар ҳаёли бозию мастӣ...

Лаҳзаҳое, ки ӯ бо Абдушукур ба як болин сар гузорад, наздик меомад. Меҳрубон, Мижгонашро гузошта? Аз онҳо дил канда наметавонад, Меҳрубонро ба оғӯш кашид ба сандуки дилаш гирифт, ба мағз андар мағзи ҷонаш ҷой гирондан меҳост ӯро.

Меҳрубонро хоб бурд. Мижгон ҳам паҳлуи акааш хуфта буд. Духтаракаш зебо, фарбеҳакак рухсораҳояш сурхи арғувонӣ... Парвои олам надорад, аз хурдиаш ҳамин хел осудаю ором аст ӯ. Модарашро асло ғам наводааст. Меҳрубон барин не. Меҳрубон дигар, ҳудашро хӯрдааст. Мардбача, соҳиби ӯ, нангу номус дорад. Рашк мебарад, қаҳраш меояд...

Шаб мегузашт. Тӯякиҳо, аҳли гузар хона ба хона мерафтанд. Модараш пеши Мушарраф даромад, Сулҳия ҳам. Онҳо болои сари ӯ истоданд, вай бояд пеши домод дарояд.

...Ба акидаи модараш, Мушарраф сару фукашро ҳамвор кард. Бо либосҳои зебо, ки Нозимӣ барояш харида буд, арӯс шуд, ба вай ситеза карда онҳоро ба бар намуд. Куртаи заратласашро пӯшид. Онро Нозимӣ пеши кадом як дӯзандаи ҳунарманди шаҳри Душанбе бурда дӯзонда оварда буд. Туфлии сафеди пошнабаландаш ҳам азони ӯ. Атру гулобҳои камёфти ким-кайҳо дар иду мавриде тӯҳфа овардаи вайро гӯё барои ҳамин рӯзнигоҳ дошта буд. Ба ҳуснаш ҳусн фузуд сарулибосҳои зебои Нозимӣ оварда. Ба оина назар андохт, ҳудашро гӯё нашинохт, чашму абрувон, лабу дандонҳо, рухсораҳояш зебо, дилчӯ... Гӯё ҳудаш ба ҳудаш ошиқ шуд... Гираву гурезамаш мегӯӣ, ё меҳохӣ, фуру бариаш. Абдушукур ҳам барои ҳуснаш аз пай вай афтода будааст. «Ин хелаш дар ин обравҳо нест, надида будам» гуфтааст... Беҳуда не. Бало ӯ, офат! Барои вай ҷон канд, ҷони сағи сиёҳ... Лекин Нозимӣ ӯро партофт ба оғӯши дигаре мегузорад вайро... намурда, дар зиндагӣ... Шунда буд: мурдани ҷавонмарде беҳ, ки дар зинда будани вай занаш насиби каси дигар шаваду кӯдаконаш сарсону парешон, мӯхтоҷи дари хонаи пиан-

дар... Вале дар зиндагии Нозимӣ ҳам занаш азони каси дигарею ҳам кӯдаконаш зори нони марди бегонае...

— Мушарраф,— модар чег зад ўро,— тезтар бош, ангез накун,— гуфт.

Мушарраф болои сари тифлаконаш ҳам шуд.

— Чӣ мекунӣ? Бедор мешаванд, биё... — ба тарафи дар хонд ўро модар. Аммо нигоҳи ӯ аз рӯи бачаҳояш канда набуд. Чашмони писаракаш гирьяолуд. Гирья гӯё дар банди дилаш нишаста. Ҳамон хик-хик дошт. Чудо мешавад акнун кӯдаконаш аз ӯ... Марди бегона мегузорад, ки онҳо наздикаш — дар пахлуяш бихобанд?... Чашмаш сик мезанад, дидан намехоҳадашон... Бо модар ҳамроҳ хобиданҳои Меҳрубону Миҷгон гузашту рафт. Оғӯши ўро акнун орзу мекунанд... Хоб мебинанд... Аз ҳамин шаб ба тақдир бояд тан бидиҳанд чӯчаҳояш... Ҳам шуда модар аз сари рухсораи Миҷгон бӯсид. «Меҳрубон» гуфт ба дилаш.

— Мушарраф! — модараш норозӣ шуд.

... Лабонашро Мушарраф ба рухсораи Меҳрубон пахш кард. Бедор шуд вай, чашм кушод. Чашмони кушодаи бачааш то хело ба рӯяш шуданд... Гӯё бо ҳамин ҳол ӯ хоб буд, чизе намегуфт, намеҷунбид. Оҳиста Мушарраф ҳудашро акиб кашид, рост шуд.

— Оча? — Меҳрубон дар либосҳои нав гӯё ўро нашинохт. — Кучо меравед? Пеши вай мардак?! — Часта аз ҷояш хест

— Бачам, ту зиқ нашав, амакат одами нағз, гуфт, ки барои ту валасафед меҳарад, боз шиму костюми нав, мӯзачаҳои сурх овардааст... Модар дили писарашро осуда кардани буд.

— Валасафед набиёрад вай ба ман, намехоҳам, безорам, ана инҳоро ҳам гиред, — Шиму костюмашро, ки болои сараш монда буд, ба миёни хона ҳаво дод.

— Бачам, мана ту зиқ накун, ман туро нағз мебинам, ту гӯркани ман, соҳиби мурдаю зиндаи ман...

— Шӯ накунед.

— Меҳрубончон!

— Наравед.

Модар ўро ором карда наметавонист. Дар хона боз шӯре хест. Додаронаш, ана боз падараш омаданд.

— Мушарраф, саратро ба сари кӯдак намон мурғ-ҳо фаръед доранд, рӯз мешавад, айб шуд, махтал шуданд кудоҳо... Зуд биё... — Падараш мӯзачаҳояшро аз

пой накашида ба даруни хона — ба рӯи қолин қадам монд.

— Наравед, оча... — Мехрубон зонувони модарро оғӯш кард. — Намедонам, вай очаи ман, очаҷони худам!.. — Аз ғирья, аз зорию илтиҷо пеши модар Мехрубон сӯхта бирӣён шуд, раҳми ӯро меҳӯрданд ҳама.

— Зуд бош, Мушарраф, вайро «пишим, лоло» карда нашин, зан, чунон зан, ки парраи рӯяш алов ғирад... Ҳеч бало намешавад, мон ғирья кунад, майда нест, ноғаш намебарояд. Ин чурпа ғами рӯи дили ҳамаамон шуд, ба бало мондам, дафъу дору шаваде! — Падар аз дасти Мушарраф ғирифта тарафи дар қашид... Худи ӯ ҳам қадаме сӯи вай монд: Мехрубон ба банди пойҳояш харпанча андохт. Рӯ-рӯи замин аз паси модар кашола буд. Сулҳия ҳам бо хоҳиши падар ба вай мадад расонд: бо азоб дастони Мехрубонро аз танаи модар ҷудо кард, маҳкам дошт, дар оғӯши ӯ бача почак мезад. «Вой доде, очама мебаранде, ман мемураме, очаҷон, оча!!» — аз доду фаръед овози Мехрубон ғирифт, паст шуд нолааш қариб ношунаво...

Мушарраф аз ҷанголи писаракаш раҳо хӯрд. Аз хона берун давид. Лекин дигар пеш рафта наметавонист. Кучо равонааст ӯ? Ба Мехрубонаш раҳмаш наомад, вайро заданд, аз ӯ ҷудо карданд, дарро ба рӯяш бастанд... Дар хона монд ӯ, ғирӣёну нолон... «Оча, оча...» овозаш ба ғӯши модар меояд... Вайро ба сӯи хонаи додараш Шохназар мебурданд, аз зери китфонаш дошта... Он ҷо домод интизори Мушарраф, чашм ба роҳи ӯ. Ба дари хона нарасида буд, ки Мехрубон аз дасти Сулҳия раҳо ёфт, бо доду мағал аз паси модар тохт. Қасе аз роҳаш ӯро нагардонд... Мушарраф дари хонаи домодро накушода аз роҳаш ғашт. «Оча, очаҷон, истед, пеши вай мардак наравед! Ман шумоя намемонам, шумоя нағз мебинам, очаҷон! Истед!..» Ӯ боз ба домани модар дарафтод. Овозаш хаста шуда, чашмонаш ғӯё аз сар баромада буданд. Ҳолаш табоҳ, сӯхта-сӯхта бирӣён ғашта, хурдакак нокирой шуда буд. Қудоҳо аз хонаҳо баромада, бегонаю худӣ ба модар ва писаракаш менигаристанд. Модару писаракаш ба меш ва барраҳаки он монанд буданд, аз ҳамдигар ҷудой намехостанд, ба ҳолашон раҳми ҳама омад. Дастӣ Мехрубон дар ғардани модар, ки пешаш ба зону зада буд, ҳалқа хӯрд. «Очаҷон, очаҷон!» ғӯён мӯйҳои модарро миёни ангиштон ғоз меод. Мехрубон ҳик-ҳик меғирист. «Толеа-

тон бад будааст, бачаҳаком, Меҳрубонҷон, ман наме-
хостам, ҳаргиз, асло...» Чашмони модар ҳавзи об бу-
данд. Ба ҳамин минвол лаҳзаҳо рафтанд. Аз афташ ка-
се акнун модару писарро аз ҳамдигар чудо кардани
набуд... Аламовар буданд ин лаҳзаҳо. Хонаашон акнун
тӯйхона не, мотамкада барин менамуд. Мотами ҷудони
кӯдаку модар. Ҳама мутаассир гашта буданд, ба падар-
ҳое, ки барон зани нав, барон зани хушрӯ, хурсандию
фирузӣ хеш фарзандонро ба ин ҳол гирифтор меку-
нанд, нафрат меғуфтанд. Дилашон ба Меҳрубони вай
месӯхт.

— Бачам, айби ту не, падараш гунаҳкор, худо за-
над вайро...— модари Мушарраф гириён-гирён духта-
рашро таскину тасалли меод.

— Духтарам, хона, пеши шавҳарат даро... бачаат
одат мекунад, баъд аз хотираш меравад, фаромӯш ме-
шавад...— Падараш пеш омад, дасти Меҳрубонро аз
ғардани модар раҳонд, боазоб, бозӯрӣ. Ӯ боз ҷигарбанди
модарро аз зери бағалаш бурд. Дар оғӯшаш тифл ме-
тапид, дасту по мезад, доду фаръед дошт. Падар ӯро
аз модараш дур мебурд. Боз ҳолашро Мушарраф худ
медонисту бас. Сараш ҷарх мезад — мекалавид, овози
ҳазин, боилтиҷои Меҳрубонаш дар гӯш, пешқадам пар-
тофт боз қадаме... Хоҳараш, янгааш аз зери оринҷояш
гирифта буданд... Дар сар рӯймоли сафеди арӯси бе-
худона ба пеш — ба ҷониби хонаи Шохназар мерафт,
ба назди домод — ба ҷониби «бахту саодати» наваш.

* * *

Ҷихозҳои арӯси, бору буни хонаи ӯро ба аспу мар-
кабҳо бор карданд. Улавҳо зери бор сумак мезананд...
Хешовандони дуру наздик барон гуселаш омада... Му-
шаррафро онҳо ба Сиёҳдона — ба хонаи ҳудаш гусел
мекарданд... Шавҳараш Абдушукур бурутҳои дароз-да-
рози ба бари рухсора ҳалқахӯрдаашро миёни ангуш-
тон тоб дода-тоб дода пеши ҳозирон мегашт. Ниҳоят ӯ
аз роҳравӣ бозистод. Дастонашро ба миён бурд, сараш
ҳам ғарки фикру хаёл.

— Амак,— надари Мушаррафро ҷеғ зад. Падараш
нидони Абдушукуро нашонид. Вай паҳлуи Мушарраф
истода даст ба дуо кушода, дар ҳаққи вай суханҳои
неку хайр меғуфт, ба ӯ рӯзи хуш бахт орзу дошт...
Дар айнаи ҳол ба Меҳрубон насихат меғуфт. Меғуфт, ки

дар хонаҳои одамони бегона ҷанҷол набардорад, модарашро зик накунад, бомаҷнӣ, боодоб шавад...

— Амак— Абдушукур падарашро боз нидо кард ва ӯ маҳтали ҷавоби вай нашуда пеш омад.— Амак, баъӣи аввалу халоси охир меғӯянд,— аз афташ масъалан муҳимеро бо падари Мушарраф ҳал кардани буд.

— Чӣ гап, писарам?— хушу гӯши падараш ба домод шуд.

— Набераатонро нигоҳ доред, худатон бонӣ кунед.

— Чӣ гуфти, бачам, нашунидам.

— Меғӯям, ки ана ин бачаро хонаи ман набаред,— Мехрубонро бо ангуштонаш ба бобо нишон дод.

— О ин ҳам, бачам, фарзанди худат-ку... Хоҳаракаш ҳам фарзандат, ту акнун ба инҳо ҳам падар шав, сарашонро сила кун, савоб мегири.

— Ғами маро нахӯред, амак, фарзандҳои худам ҳастанд, ба дунё меарзидагианд.

— Савдоямон дар вақташ, бачам, ин хел набуд-ку, дида будӣ, медонистӣ, ки занат кӯдакдор... Овози пирамард пасттар шуда гӯё беҳолу бемадор гашт.

— Занамро мебарам, амак, вай духтаракашро ҳам, майлаш, гирад.

— Убол аст, бачам, кӯдака аз модар ҷудо накун, вай зик мешавад, азоб мекашад...

— Ҳеч бало намезанад, амак, гуфтам-ку вайро намебарам. Набинамаш меғӯям...

Суханҳои шавҳараш ба гӯши Мушарраф меомад... тир ва шамшерҳо барин ба ҷигараш расиданд, дилаш пора гашт. Мушарраф аз аввал ҳам ҳис карда буд, ки назари ин мард ба писари вай нек нест. Гоҳе агар Мехрубон аз пеши роҳаш мебаромад, гӯё вайро намедид, аз наздаш гузашта мерафт. Абдушукур дарундарояки хонаашон шуда буд, бисёр меомад, бо ҳамаи аҳли хонадон забон ёфтан меҳост, ба дили ҳама роҳ меҷуст, ба дили янган бадботини ӯ зани Абдували ҳам... Аммо танҳо ба Мехрубон нигоҳаш сард. Мушарраф надида буд, ки боре ин одам даст ба сари вай бурда, ба вай забони ширин дода бошад... Мехрубон ҳам аз ӯ мекебид. Аз касду нияташ огоҳ. Вайро дида сиёҳу кабуд мегашт. Ба ҳаёли модар, Мехрубон илоҷ пайдо мекард, ин мардро мекушту хабар намеёфт, душмани ҷони ӯ, инҳо душмани якдигар, душманони пинҳонӣ, дар дилҳояшон ҳисси адоват, нафрат. Ҳоло ин душмани ошкор гашта буд. Мехрубони модарро «набинамаш» гуфт.

Ана ин мард чӣ гуна ғами сағераҳои вайро меҳӯрдааст... Гуфтанд, ки ӯ ба онҳо падар мешавад...

— Бачам, ин писарак оламхӯр нест, як лаб нон ба ӯ кифоя, шукр, сол серӣ, арзонӣ, зарар намебинӣ дастбӯр шудааст, — падараш аз гуфтан домод ранҷид.

— Дар масъалаи чӣ хӯрдану нахӯрдани ин кӯдак гап намеравад, амак... Шумо маро чӣ ҳаёл кардед? Давлату савлати ман кам не... ҳамаи аҳли ҳамин кишлоқи Гулихайриатонро нону ош дода метавонам... Агар ман аз он фикр мекардагӣҳои шумо мебудам, барои як зани саиба худамро сари сангу кулӯҳ зада хонаҳоятонро аз молу чиз пур намекардам, калин гирифтед... боз фармудед... Ягон чӣ гуфтам? Сию ду дандон сафед кардам? Аз ин чихат, амак, шумо таъна назанед. Гап дар дигар чо... — Аз афташ Абдушукур худро аз сари чаҳл ба даст гирифта буд, ором шуд, оҳанги суҳанаш нарм гашт. Вай мегуфт: Дар ҷойҳои мо бачаи аз думи очааш омадаро қакан меғӯянд, ана аз ҳамин қакан безоранд ҳама. Воқеаҳои рӯй доданд, ки ихлоси одамон аз ин хел сағераҳо гашт... Мардум зани кӯдакдорро гови ғӯсолдор меғӯянд, ман намехоҳам, ки Абдушукур гови ғӯсолдор овардааст ғӯянд дар кишлоқ намехоҳам... Боз ин бача бисбӯр қасофат, хуни бинимурда барин менамояд. ... Бо як реза ҷонаш аллақай сар кардааст.

«Хуни бинимурда, қасофат...» писарак ба ҷон баробари модарро ҳамин тавр меғӯянд ин мард? Мушарраф ӯро одами неку нағз пиндошт. Бо умеде ба вай ба шавҳар баромад, ки фарзандонаш аз азоб, мӯҳтоҷӣ, раҳо ёбанд, рӯз бинанд. Як рӯз нагузашта?... Ҷамарған тифли вайро нақашид? Чӣ ҳақ дорад?

— Ту бачаи маро хунибинимурда нағӯй, ҳақ надорӣ, бас кун, — гуфт Мушарраф ба шавҳараш ва ба гуфтан ҳамдеҳагонаш, акнун даҳонаш гарм шуда, ӯро аз осмон гирифта ба замин зада, хуб соз кардани буд, ки падар аз раъҷаш гардонд.

— Дам шав ту, мекушам, дам! — таҳдид кард.

Ба ҳудаш даҳл доштани ин гуфтугӯ ва ҷанҷолро Меҳрубон ҳис карда ангуштони модарро сахттар дошт, худро ба вай ҷафс кард, нигоҳаш имдодхоҳона буд: модар ӯро напартояд, бо худ барад. Талаби охириини Меҳрубон ҳамин, ақаллан онро ба ҷо орад модар...

Домод ақибтар рафт, ҳамроҳонаш ҳам хомӯш гашта буданд. «Арӯс хилофи анъана дар миёни одами бисбӯр ба рӯи шавҳар давид? Ба ҷон ҳарфи «шумо», «ту»

гуфт ўро?...» Аз афташ ҳамин ақидаҳо ҳамаро ба ҳайрат, ба таачҷуб овард.

— Меравем,— гуфт ба ҳамрикобонаш домод...

Акибтар гаштанд онҳо... Авзон падари Мушарраф бечо шуд: «Мераванд?»

— Биё, Мехрубонатро мон, духтарам, худам вайро бонӣ мекунам, калон мекунам,— модараш ба Мушарраф маслиҳат андохт.

— Не, ман намеистам, катии очам меравам...— ба модар сахтар часпид Мехрубон.

— Абдушукур, бачам,— падараш роҳи ҳалли ин маъаларо меҷуст, ҳанӯз умедаш ба ӯ буд.— Абдушукур,— гуфт боз ӯ ва аз зери бағалаш дошта вайро аз назди одамон ба канортар баровард. Бо вай пичир-пичир кард, як олам гап зад. Маълум буд, ки вай ба талабу хоҳишҳои мӯйсафед сар намефурувард.

— Кӯдакашро намебарам, фарзанди каси дигарро дида наметавонам, худатон медонед, қаҳри одам меояд. Боз чӣ гӯям? Чӣ тавр фаҳмонам?... Наметавонам, амак,— гуфт ба пирамард Абдушукур ва даст афшонда аз ӯ дур шуд.

— Убол мешавад, бачам, кӯдакро аз модар чудо намекунанд... Одами майда нестӣ, фикр кун...— гуфт падараш.

— Аз гапам намегардам, амак.

— Рафтем, бачам, бе шумоҳо ба ҳеҷ ҷо намеравам... То аз ин одам фарзанд меёбам, чени шумоҳо мешавад, ки хуш умре... Худо умри шумоҳоро диҳад, рошед...— Мушарраф Мижгону Мехрубонро пешандоз карда аз дари ҳавлишон дарун шуд... Чи хеле мегӯянд, аз ин кори Мушарраф ҳама «ҳангу даранг» монданд. «Арӯс аз роҳаш гашт?» Чанд мӯйсафед, ки ба аспҳояшон савор шуда буданд, пиёда гаштанд... Қудоҳо ҳама ҷамъ омаданд.

— Омада-омада дар сари раворава корро расво кардетон?— суол дод мӯйсафеде ба ҳамроҳонаш.

— Ин ҷанҷолро пештар бояд ҳал мекарданд.

— Гуфтам-ку баъйи аввалу ҳалоси охир... Наҳоҳан ихтиёрашон... Як шаби ман бо вай саҳар нашудааст. Лекин пулу моли камам набаромадааст... Ҳамаашро баргардонанд, аз роҳ наёфтаам, ӯб дода бошам, раваған мегирам... Метавонам, номӣ ман Абдушукур, ҳоло чизу чоран мана хӯрдагӣ одам ёфт нашудааст, ситонидаам... Пой бар узангун асп монд домод. Аспи ҷавмаст

ба вай тан намедод. Як чо наменстод, фаххос мезад, худаширо акиб мекашид. Зебо буд, пешотанааш хим-хим мезад, фарбех...

— Тез нашав, Абдушукур, гардани шайтонро шикан, аз роҳат гард,— як мӯйсафеди нуронӣ пеш омад, аз чилави аспӣ ў дошт: — Ҷӣ кор мекунӣ? Меравӣ? — пурсид.

— Меравем, сағераи кадом як сатангро хонаам бурда бонӣ намекунам. Ман ҳам мардам, нангу номус дорам...

Оташи ғазаби Абдушукур аз рашк аланга меҳурд.

— Ҳеҷ қой намеравай, аз асп фуру,— фармон дод ба Абдушукур мӯйсафеди нуронӣ. Домод пиёда шуд, дастан қамчинро миёни панҷаҳояш фишурда ба мӯйсафед гӯш дод.— Оҷаи ин бачаҳо акнун ба ту бегона нест, зани никоҳии худат, дар ихтиёрат, аз фармонат баромада наметавонад, ҳақ надорад,— мегуфт ў ба Абдушукур.— Пешаш даро, гапзанон кун, фаҳмон, гапатро гузарон. Бо ин хел ту кию ман кӣ гуфта довталабӣ кардани шумоҳо ҳеҷ хона обод намешавад. Дар пеши аҳли ду қишлоқ шарманда мешавем. Меғӯянд, ки як одами боақл набуд, насихат кунад, нагузорад кори будшуда омада вайрон шавад,— гуфтаҳои ҳамон пирамарди нуронӣ ба ҳама асар кард, домод андаке гӯё ба худ омад.

— Амак, канӣ биёед,— Абдушукур банди дастан қамчинро миёни ангуштонаш гирифта пӯпакҳои бо мӯҳраҳои ҳаррангаи гарди хазина зеб додашудан онро бо зӣ медоронд.

Абдушукур ва падарарӯсаш ба хона, назди Мушарраф даромаданд. Ў дар кунҷи хона таъя ба девор нишаста буд. Мижгону Меҳрубон дар наздаш. Ба мокиёне монанд буд, ки ҷўчаҳояшро ба тағи болаш кашида. Теғи нигоҳаш ба атрофиёнаш. Гӯё онҳо сайёдҳои ў буданд. Аз ҳамаашон ҳазар дошт. Хешовандон, падару модар, Абдушукур болои сараш истоданд. Аз забонҳо қанду асал мерехт, ба ҳар шарт, ба ҳар талабу дархости ў розӣ, аз сар то қадаш зару зевар рехтанианд. Агар хоҳад, ситораро аз осмон қанда ба ў меоваранд. Дар ҷавоби ҳамаи ин аз ў як хоҳиш доштанд: Меҳрубонро ба хонаи шавҳараш набарад, аз ҳамин фикраш гардад. Писараки вай гӯё хўрандаи ҷонҳо. «Рӯзатре сиёҳ кард ин бачаҳақат, духтарам!» модар аз бахти бадӣ вай нолид. «Бева, ки шудӣ, бедумча бошӣ...» Ҳас-

рат кард зани дигаре... Яке не. Хама «биё, розӣ шав, Мушаррафзон, ба бачаат ҳеҷ гап намешавад, бибиаш, хоҳарат бонӣ мекунанд», мегуфтанд. «Розӣ шав, розӣ, шав», зикри забонҳо буд ин суханҳо... Хушу гӯш, чашмҳо ба даҳони ӯ, интизори «ҳа, хуб шудааст», гуфтани ӯ. Ин ҳол гоҳе ба сари духтарони тоҷик меояд... Вақти никоҳ аз онҳо мепурсанд: «Киро вакил кардӣ? Гӯй, ҳа канӣ гӯй...» хоҳиш мекунанд гувоҳҳо. Атрофаш пури одам, пури тӯякиҳо, хурду калон — ҳама гӯш ба кимор. Баъзан духтар аз шарм дергоҳ забон кушода наметавонад, забонаш гӯё баста мегардад. «Гӯй, ҳа, канӣ гӯй, гӯй...» аз забони хурду калон мешунавад, ноилоҷ мемонад, мегӯяд... Ҳоло аз Мушарраф ҳам гӯё вакил мепурсиданд. Дами дару назди тирезаҳо пури одам... Хама нигарони «ҳа», гуфта розигӣ додани вай. Ошпази маҳалла амаки Саидахмад ҳам кафгири калонаш дар даст болои сари вай ҳозир буд. Ба вай фармуда буданд, ки оши қавро пазад, имрӯз — яъне пас аз гусел шудани Мушарраф аҳли деҳаро хабар медоданд. Гову гӯсфандҳоро сар зада дар деғҳо биринҷ тар кардаанд... Амаки Саидахмад ошпазӣ омадаасту ҳама паи кори дигаре, атрофи Мушарраф ҷамъ шуданд. Агар ӯ гӯяд «не, тамом, хонаи довод намеравад...» амаки Саидахмад ҳам баромада меравад, тӯякиҳо аз роҳ мегарданд. Гову молҳои сар зада шудааш, биринҷу рағғани сарфшудаашро меҳаҳад довод. Ҳамаи инро аз кучо меёбад падари ӯ... Чӣ хеле мегӯянд, бо сӯхтан пок намешаванд... Чӣ ходиса буд, ки рӯй дод? Чаро аз мақсади Абдушукур барвақт огоҳ нашуд, чаро ин нияташро ба ӯ нагуфт?»

Ҳоло ҳама аз ӯ хоҳиш доранд... Амаки Саидахмад ҳам... Ба чӣ бало, ба чӣ рӯзе дучор шуд ӯ?

— Амак, ман ҳам шири одам хӯрдаам, ақл дорам. Ин бача дар хонаи шумо бошад ҳам, ҷамарғааш ба гардани худам, сару либос, хӯрокиашро меорам... Кишлоки мо дур не, дар як рӯз даҳ бор ҳам, ки хоҳад, очаш омада равад, хабар гирад, фарзандаш аст, ман манъ намекунам, пешашро намегирам,— гуфт ба падараш Абдушукур,— Агар «не, пеши бачаат нарав», гӯям рӯям сиёҳ шавад, ту ба ман бовар кун,— бо нармаӣ, бо меҳрубонӣ аз Мушарраф хоҳиш кард ӯ.

Як одам пеши одами бисёр ҳеҷ будааст, забонаш баста мешудааст, тоб намеовардааст, лол мегаштааст... Ҳама аз ту хоҳише дошта бошанд, рад кардан душ-

вор. Осон не, агар хазор кайсару якрав, рӯятро гирифта таги сумат монда бошӣ ҳам. Аз баҳри чонат мегузаштай, агар «худатро барои мо аз чар парто», мегуфтаанд, ба хаёли Мушарраф, ки не гуфта наметавонӣ. «Хайр, ман розӣ» гуфта аз ҷой бархостанаширо надониста монд. Боз Мехрубонро Сулҳия дошт. Модар барои нашунидани овози гирияи ӯ гӯшхояшро бо кафҳои дасташ руст карда аз хона баромад. Баъде, ки модар бо зӯрӣ дасти Мехрубонро аз доманаш канд, «ту дар хонаи бобоят ист, меоям, ҳар рӯз меоям...» ба зорию таваллояш гӯш надода пеш-пешӣ шавҳараш даромад, ҳоли Мехрубон чӣ шуд? Аз гирияи сиёҳу кабуд гашт? Нафасаш ба дарун зад? Чи шуду нашуд, намедонад модар. Ёраш, мададгораи худо... Аз тақдираш бинад Мехрубон. Падараш рӯзи бачаҳахро сиёҳ кард, падар. Модар айб надорад, инро Мехрубонаш дарк намоӣ, бифаҳмад ҳамаи кулфатҳои дида, захрҳои чашидаашро аз падари булҳавас, айшпараст донанд... Камии андар камии чунин фарзандон хиёлати падар, азиятҳои дар хурдӣ ба сарашон омадаро фаромӯш карда метавонанд. Бале, камии андар кам... Дар ин ҳол боз падар гиламанд «гами маро намехӯрад, фарзандам, инсоф надорад», меғӯяд. Оё рӯзе падари фарзанди ӯ ҳам аз ҳамин Мехрубонаш, ки аз паси модар «маро ҳам баред», гуфта почак мезанад, падарандар, бобояш — бисёрҳои чашми дидан надоранд, мададхоҳ мешуда бошад? Дод аз дасти кӣ гӯяд ӯ имрӯз? Аз модар домангир: шавҳар кард, бо худ ӯро набурд... Дар ҳамин як шаб Мушарраф ду бор Мехрубонро сӯзонд, хокистар кард, ширҳои ба вай додаашро аз почакӣ биниаш овард. Дастони Мушарраф дар гӯшхояш саросема аз пешӣ одамон мегузашт, қудоҳо аспҳоро савор шуданд. Роҳ ба танаи адир ва теппаҳои баланд тоб хӯрд. Ханӯз Мушарраф дастонашро аз гӯшхояш нагирифтааст, вале овози гирияи писаракаш, суханҳои ӯ «оча, напартоед мана баред, мемурам ман, оча...» илтиҷояшро мешунавд. «Оча, наравед, наравед!!», меғӯяд ӯ... Оре, Мехрубон ҳам ширҳои аз модар хӯрдан ӯро аз биниаш овард, қарз ба қиёмат намонад, гуфтаанд...

* * *

Мушарраф паси ҳам ду кӯтали баландро баромаду нишеб шуд. Санғо ба пойхояш бармехӯрданд, алафҳои ду тарафи роҳ хушк, забзард гаштаанд. Офтоб онҳоро сӯзондааст, холо ҳам нурҳои сӯзони он болои адирӯ

теппа, ёлаҳо афтодааст, роҳ пуршок, аз зери қадамаш чанг меҳезад. Аз он рӯзе, ки бори аввал бо ин роҳ мегузашт чор сол меравад. Акнун вачаб ба вачаб ин роҳи пасту баланди деҳаи Сиёҳдонро медонад вай. Дар ин чор сол рӯзҳое буданд, ки Мушарраф ду бор ҳам аз ин роҳ гузашта ба хабаргирии Меҳрубон омада рафтааст.

Ҳамон рӯз Мушаррафро ба хонаи шавҳараш оварданду пагоҳиаш дасти Мижғонаш дар даст ӯ бо ҳамин роҳ ба хонаи падар, ба назди Меҳрубонаш баргашт. Ҳавлиашон пури одам. Имрӯз ҳам амаки Саидахмад дар дегҳои маърака ош мепухт, имрӯз ҳам думи меҳмонҳо, ҳамсоёҳо канда набуд. Тӯи Мушаррафро меҳурданд, хурсанду шод буданд ҳама, аҳли хонадонашон ҳам. Кӯдакҳо, бачаҳо додаронаш миёни ҳавлӣ бозӣ, даву тоз доштанд. Аз миёни онҳо Меҳрубонашро ҷӯё буд Мушарраф... Кош ӯ ҳамроҳи онҳо мебуд, кош модар вайро хурсанд, дар айнаи бозию мастӣ медид... Дар миёни бачаҳо бачаҳакаш набуд... Дар хона будааст, хоб, дарро ба рӯяш бастанд. Занҷири дарро кушод, сараш дар дами дар, болои гилем. Гирифта-гирифта дар ҳамин ҷо хобаш бурда будааст. Сулҳия наменамад, модараш ҳам. Аз пайи кор будаанд. Ӯ ҳеҷ гоҳ бачаҳакашро танҳо нагузошта буд, дилаш намешуд. Оре, Меҳрубонаш ба ҳудаш азиз, сағера шуданаш маълум шуд, ҳам аз падар, ҳам аз модар монда...

Модараш пайдо шуд, Сулҳия ҳам омад.

— Омадӣ?! Хаёл кардем шӯхӣ мекунӣ... Хуб накардӣ, мардум меҳанданд. Бо обу изат меомадӣ, хонаталбон мекардем...— Модар ба сараш як олам ғурбат кард,— қадри худатро надонистӣ, сабуки ту, сабуки бодӣ...— аз ғазаб чи гуфтанашро намедонист модар.

— Бачаамро танҳо мондед, оча, омадам, дар ба рӯяш занҷир.— Мушарраф ба гуфтаҳои модар эътибор надода сари тифлашро ба болои зонуяш монд, сараш тафсон, аз гирья чашмонаш варамида буданд, аз оби диди руҳсораҳояш тар.

— Ҳеҷ гап нашудааст, бачам,— гуфт модар.

— Хаёл доштам, ки худам барин ба вай ниғаҳбон мешавад. Ғамашро меҳуред...

— Беҳуда ғурбат макун, бачам.

— Танҳо мондааст.

— Ғами худатро хӯр, бачам, ранг дар рӯят намондааст.

— Меҳрубон, Меҳрубонҷон,— сари писарашро та-
кон дод Мушарраф. Ӯ бедор шуда модарашро дида,
аламҳояш тоза гаштанд, ки боз ба гирья даромад. Му-
шарраф то шаб аз хона, аз назди писаракаш берун на-
шуд. «Хез, бачам хонаи шавҳарат рав, қаҳраш меояд,
меранчад, нағз намешавад», мегуфтанд ба ӯ. «Қаҳраш
омадан гирад», гуфт ва Меҳрубонашро ба оғӯш кашид.

Шавҳараш омад. Боз ҷанҷол, хархаша... «Хез хона-
ат рав», талаб доштанд аҳли хонадон. Қариб як хаф-
та вай пеши Меҳрубон истод... Шавҳараш дарун-дарун
сӯхт, вале чизе нагуфт.

— Вазири мард зан, духтарам, дилашро ёб,— дар
масъалаи Меҳрубон маслиҳат дод модар ба ӯ.

— Дағал аст, бисъёр дағал...

— Гуфтам-ку, роҳ ёб.

— Намешавад, — дар хаёли ӯ ҳам ҳалли ҳамин масъ-
ала буд. Вале Абдушукур ба гапи вай намедоромад.
«Нагӯй, ба хотирам набиёр!» дод мезад ба сараш.

Дуруст мегуфтааст модар, вазири мард зан будааст.
Ниҳоят Абдушукур ба гапаш ғалтид, нимколаразӣ шуд.
«Хайр биёяд сағераат, лекин хонаи мо надарояд, ба
чашмам камтар тобад, аз мардуми қишлоқ ҳам метар-
сам. Агар шунавам; ки «Абдушукур какандор шуда-
аст», гӯянд, аз худат гила кун, сағераатро зада аз да-
ру девор берун мекунам...» таъкид кард... Ҳамин ним-
коларазӣ гаштани шавҳараш ҳам ӯро хурсанд кард, са-
раш гӯё ба осмон расид, ба хаёлаш, ки канот баровар-
да ба Гули Хайрӣ парвоз кард. Меҳрубонашро ёфт.
«Биё бачам, туро мебарам, бо худам мебарам, биё!...»
гуфт ба ӯ. Ҳамон рӯз ҳамроҳи Меҳрубон аз ин роҳ, ро-
ҳе, ки ҳоло дар айни гармои рӯз онро нишеб мешавад,
ба Сиёҳдона меомад. Баҳорон буд. Чуқурию пастихои
роҳи Сиёҳдона ба хаёлаш зебо тофт, давида-давида аз
сари ёлаю теппаҳо гул чид, гулҳои сиёҳгӯш, наврӯзӣ...
Гулхоро ба Меҳрубон дод. Модару писар дасти якди-
гар дар даст роҳ мерафтанд... Ба хаёли Мушарраф оф-
тоб ба рӯи онҳо меҳандид заминро замон меҳандид, ӯ
хушбахт буд. «Аз ҳеҷ чиз камоӣ надорам, соҳиби хо-
наю дари обод, соҳиби ҳама чиам. Абдушукур одами
бад не»... аз дил мегузаронд, аз сари рухсораи Меҳру-
бонаш гашта-баргашта мебӯсид.

Дар хонаи Абдушукур модар ба сари писаракаш
рӯзи сиёҳ, овард. Ӯро куча баромадан намегузошт. Ме-
ҳаросид, ки ба чашми аҳли деҳ наафтад, меҳаросид, ки

«какани Абдушукур» гуфта овоза накунад. Чои хобаш ҳам дур аз модар буд. Бо Миҷгон дар кулбачаи назди дарвозахона мекуфт... Шабҳо борҳо модар аз пахлуи шавҳараш хеста назди фарзандонаш — Меҳрубону Миҷгон меомад, болои сарашон менишаст. Онҳо хоб, аз омадани модар беҳабар. Ё баъзан наздашон надарояд ҳам, модар гирди хонаи хоби онҳо мегашт, дилаш пур, даруни он олами модар, дунёи вай... Чун ситораи сахар дар осмон падид меомад, субҳ медамид, модар боз бедор... Ба сӯи хонаи хоби чигаргӯшаҳояш медавид, дари хонаи хоби онҳоро мекушод... Ба ҳар ҳол рӯзи ӯ бо чигаргӯшаҳояш хуш мегузашт. Қори бисёри хонаи шавҳар, қори колхоз ба назараш наметофт.

Вале ҳазор таассуф, ки ҳамин рӯзи шоди ӯ, осудагии Меҳрубони ӯ дер давом наёфт. Нозимӣ пайдо шуд, ба таги деги рашку адовати беинтиҳои Абдушукур ӯ оташ гузошт. Рӯзи писаракаш аз дасти падар сиёҳ гашт, боз ба азоб монд.

Абдушукур ба сари гову молҳояш, ки дар кадом як деҳаи дури миёни кӯҳ бонӣ мекардаанд, рафта буд... Қариб як ҳафта боз даракаш не. Дар ҳамин як ҳафта борон ист намекард, осмон тахти абр. Борон меборид. Ана дар яке аз ҳамин рӯзҳои борон се-чор кӯдак аз дарвозаашон даромаданд, меҳандиданд онҳо. Боз ва боз гурӯҳи кӯдакон омаданд. Шавкун, ҳаёҳу доштанд. «Меҳрубон, Меҳрубон!» мегуфтанд. Аз паси онҳо ӯ киро дид? Шавҳараш Нозимӣ. Дар сараш кулоҳ, дар танаш боронии ба қадаш дароз. Почаҳои шимаш пури лой, лаби остинҳои боронии алафрангаш ҳам. Маст буд, мекалавид. Бачаҳо ба ӯ меҳандиданд. Нозимӣ гӯе маймун буду онҳо маймунбоз. «Меҳрубон, додоят» мегуфтанд бачаҳо. Нозимӣ зери пешайвон, Мушарраф дар дами дар. Беҳарф, бесухан рӯ ба якдигар меистоданд. Гӯе ҳарду рақаме буданд, бечон, беҳис...

— Меҳрубон,— гуфт ӯ писарашро дида.

— Додо! — Сӯи падараш тохт Меҳрубон, — додочон, додо!

Меҳрубонро ба оғӯш гирифт, аз сару рӯяш бўсиду бўсид. «Қалон шудӣ, бачам? Қалонакак? Ман туро кофтам, кофта-кофта ёфтам. Ту манро ёд накардӣ? Аз хотир баровардӣ? Миҷгон кани?» Духтарашро, ки дар хона хоб буд, пурсид Нозимӣ.

Падару писар зери борон. Дасти Меҳрубон дар гардани падар. Ҷуро раҳо намедод. Аз афташ меҳаросид,

ки ӯ боз наравад. Гардани падарро бӯй мекашид, ли-
босҳо, сару рӯяшро. Борон меборид, ба монанде, ки аз
новаҳо об резад. Тар, шип-шилта шуда буд Нозимӣ.
Пир, афтода менамуд ба назари Мушарраф ӯ. Мӯйҳои
сараш сафед шуданд. Ӯ Нозимии солҳои аввали зинда-
гониашон набуд. Дигар хел менамуд, азиат кашидааст
ӯ...

— Биё намегӯӣ?— Ба Мушарраф мурочнат кард
Нозимӣ.— Бовар мекунӣ, ки чи қадар кофтам, суроғ
кардам,— хандид,— ин қишлоқ аз дунё берун, дар да-
руни кӯҳҳо будааст. Бисъёр дур омадӣ...— Гуён сазо
медод ӯро додои Меҳрубон. Ғазабашро овард.

— Чаро омадӣ? Барои чӣ?

— Тар шудам,— боз хандид.

— Дидоратро ба ман нишон нате, безорам, намео-
мадӣ,— кулфатҳои ба сарш омада, азиатҳои Меҳру-
бон — ҳамааш аз туфайли ҳамин одам, аз бонси ӯ...
Токат карда натавонист, дари хонаашро кушод... Кӯ-
даки ғахворагиаш бедор шуда буд. «инга, инга...» Гуё
писаракаш дар набудани падар ба хона омадани шав-
ҳари пешинаи модарро ҳис намуда ғаш мекард, ҷанҷол
дошт. Овози Нозимиро акнун аз пешайвон мешунид ӯ,
вай бо Меҳрубон сӯхбат мекард. Меҳрубон гуё аз ҳар-
фу сухани падар сер намешуд. «Додо, ин, додо, вай...»
дидаю шундаҳояшро ҳикоя мекард. «Беномус» гуфт
дар ҳақи Нозимӣ Мушарраф.

Меҳрубон кӯрпачаеро аз хона баровард, болишт
овард. Дар кучо шинондану ба назди падар чӣ оварда-
нашро намедонист. «Чой меҳӯред? Ош биёрам, додо?»—
Мепурсид аз ӯ ва гуё соҳиби хона буд вай. Аммо на-
медонист, ки худи ӯ дар ин хонадон боазоб сарпаноҳ
ёфтааст. Азоби ӯро модар медонаду бас. Дар ҳамин
лаҳзаҳое, ки Меҳрубон назди падараш дастархон паҳн
кардаю чой оварда, ба пиёла чой рехта «нӯшед додо»,
мегуфт, ҳарду табақаи дарвозаашон шарақкосзанои
ба пушт кушода шуд, ду маркаб пайдо гашт. Онҳо та-
ги бор оҳиста-оҳиста пой мебардоштанд. Абдушукур
савори аспӣ ҷавмаш аз паси онҳо аз дарвоза даро-
мад. Маркабҳоро миёни ҳавлӣ нигоҳ дошта аз ас-
паш фаромад, рӯ ба пешайвон овард, Меҳрубонро бо
шаҳси ношиносе дида ҳайрон шуд. Кист ӯ? Ягон хешу
ақраби Мушарраф? Не, дар миёни авлоди онҳо ин хе-
лашро надидааст. Боз ин қакан гирди ӯ печон. Дасташ-
ро ба гардани ӯ андохтааст-а? Гуё Абдушукурро на-

дидааст. Салом надод, ба хаёлаш намеояд, ки сохиби хона омад. Хунибинимурда! Исто, ки ин мард боз падари ӯ набошад. Дар набудани ӯ... Модараш ку? Фаровардани бори улавҳоро аз хотир бароварда, яккачиливи аспашро аз даст раҳо дода гурс-гурс ба чониби пешайвон шитофт. Марди ношинос бо сари хам аз ҷой бархост. Мехрубон дар бағалаш, дасти ӯ дар гарданаш. Дастаи қамчинро миёни панҷаҳои шахшӯлаш сахттар фушурда ҳашпашкунон аз пеши Нозимю Мехрубон гузашт. Дарро бо неши мӯзааш сахт зад. «Кучой-ту? Қанӣ ин тараф баро!» Фарёд баровард. Қанӣ ту дар кучой?...» Пеши чашмонашро сиёҳӣ гирифта буд. Мушаррафро намедид, Мушарраф сари гаҳвора ништаста ба кӯдакаш сина мемаконд.

— Омадед, додош, салом,— пеши шавҳараш хест.

— Вай кӣ?— Дастаи қамчин ба сари Мушарраф баланд шуд.

— Додои Мехрубон.

— Шавҳарат?! Дар набуданам болои хонаам овардӣ... Беҳ-беҳ кардӣ? Дунёро бе душман дидӣ, бева?!— Дастаи қамчин миёни панҷаҳои Абдушукур сахттар фушурда мешуд, почак мезад, ба замин туф мекард.

— Худаш омад, равад наистад...

— Ту тасаввур мекунӣ, ки ман вай одама, худата, кӯдакатро чӣ мекунам? Аз дами тег мегузаронам. Манро Абдушукури кассоб меғӯянд, одам дар назарам чени паша кадр надорад. Ту чиба вайро болои хонаи ман овардӣ, бева, чиба? Дар набудани ман? Гум шав, нобуд шав!— Бо кунҷи оринҷ тела дод ӯро. Сари Мушарраф ба девор бархӯрд, баъд ба замин пеши пойҳои шавҳар афтод. Бо қамчин ба сараш фаровардани шуд... Дасташ дар ҳаво муаллақ монд. Нозимӣ ба хона даромада Абдушукурро дошт.

— Ман худам омадам, кофта-кофта пеши бачаам омадам, модари кӯдакатро назан, вай гуноҳ надорад.— Нозимӣ Абдушукурро ба ақиб, ба тарафи дар кашид. Абдушукур гӯё акнун дарк намуд, ки бо кӣ бояд дарафтад, вайро қариб аз хотир баровард. Ана ӯ, дар рӯ ба рӯяш, ҳатто аз гиребонаш доштааст.

— Ту хонаи ман, болои зану кӯдаконам даромадӣ?! Аҷалат расида будааст, акнун аз Сиёҳдона мурдаатро мебаранд, мурдаатро!— Занаширо ба ҳолаш гузошта Абдушукур ба Нозимӣ дарафтод... Бо мушт, бо лағат, бо дастан қамчин ӯро мезад. Дарранда барин менамуд,

сайдашро пора, беномунишон кардан, хӯрдан меҳост. Нозимӣ — як марди калон чанор барин пеши пойҳон вай дароз хобида буду Меҳрубон гирдаш чарх мезад, фиғонаш баланд, ба осмон...

— Вой дод, мурд вай, кушт ўро, ёрӣ расонед, кушт! — Мушарраф миёни ҳавлӣ давид, беруни дарвоза — ба кӯча баромад. Ҳамсояҳо, роҳгузарҳо омаданд. Нозимиро боазоб, бо кашмакаш аз чанги Абдушукур халос карданд. Сару рӯяш, чи тавре мегӯянд, кашқаю далда, аз даҳону биниаш хун фавора мезад. Вайро аз ҳавлӣ бароварда бурданд. Меҳрубон ҳам аз пасаш рафт. «Додом, вой додочонакам!» менолид, нолаю фиғонаш баланд.

Ў дигар ба хона барнагашт.

...Мушарраф аз миёни роҳи пурхоку чанг қадам меомонд. Рӯзи тобистон гармтар шуда чир-чирақҳо аз миёни алафҳои хушкида чирчир доштанд... Аз беобӣ, аз гармо ин ҷонваракон ба дод омада буданд. Аз садои онҳо сари ёлаҳо тепнаҳо, пур, чун мусикие ба гӯш мерасид, мусикии ҳузнвари дашт буд чир-чири чирчирақҳо. Гӯё аз алами дили модар огоҳ буданд, медонистанд, ки дили ӯ барои Меҳрубонаш ҳазорпорааст, рамакаш дар хонаи шавҳар, дар Сиёҳдонаю хушу хаёлаш ба бачаҳакаш, ба Гули Хайрӣ... Роҳи пасту баланди Гули Хайрӣ зери қадамҳои модар хӯрда шуда буд.

Пас аз ду рӯзи он ҷанҷол, он нохушӣ (шавҳараш ханӯз бо вай дуруст гап намезад), аз тақдири Меҳрубонаш Мушарраф огоҳ ёфт. Нозимӣ ўро дар хонаи бобояш гузошта будааст. Гуфтааст, ки ӯ дигар ба Сиёҳдона наравад, Гули Хайрӣ — ба хабаргирии ӯ меомадааст... Рӯзи Меҳрубон дар хонаи бобо сиёҳтар гашта ҷонаш дар азоб, дар ҳамин солу замонаи серию пурӣ баъзан «ба лаб ташнаю ба ишкам гурусна...»

Меҳрубонро модар чанд рӯз хабар гирифта натавонист. Рӯзҳои хунук, қаҳратун сар шуда буданд. Барфи баланд борид. Чуқурию пастӣ, даруни дараҳо пури барф, роҳҳо гум. Ба зами ин шавҳараш дар хона не, барои гову молҳояш боз ба ҳамон деҳаи дури миёни кӯҳ дар се-чор улав ҷаву хӯроки бор карда рафта буд. Кӯдаконаш танҳо, дар хона пеши кӣ гузоштани онҳоро намедонист. Бо кӯдаки гаҳворагиаш хаёлан ҳарф мезад.

— Ҳоли акаҳакат чӣ шуд? Чашмаш ба роҳи ман ҷор, зиқ шуда гиристагист. Худо умрашро монад, аз

азобу ранҷ халос шавад, хонаю дар ёбад... Сағераҳакам рӯз бинад...— мегуфту гаҳвораи тифлашро мечунбонд.— Ақаҳакат синаи модарро сахт газида будааст... Як луқма нон дар танаши захр, кори як хонадони калон ба гарданаши, тағоҳо, янғаҳо, бачаҳои онҳо, бобояш факат «Меҳрубон, ҳа дав», гуфтагиашон гуфтагӣ. Гову мол мегӯяд, обу алов мегӯяд, оғил мерӯбад. Аз пагоҳ то бегоҳ бачаҳаки эркаам ба по рост. «Хоб рафтан на-мемонанд. Ситораҳо дар осмон маро бедор мекунанд, ба говҳо коҳ андоз, ҳезум биёр, алови печро даргирон...» кор мефармоянд. Меҳрубончон ба ман шикоят мекунад. Лекин ман чӣ карда метавонам, аз дастам чӣ меояд? Ман чию як санги сиёҳ чӣ... дамам дарун, сиёҳу кабуд шуда мешинам... Мактаб ҳам рафта наметавонад, «кор кун» фармоиш медиҳанд.

Мушарраф борҳо аз рӯзи сиёҳи тифлаш ба падар шикоят карда, гуфтааст, ки ба бачаҳаки ӯ раҳм кунанд, ин қадар вайро кор нафармоянд.

— Чӣ шудааст?— мегӯяд падар.— Ба сари вай мо доғ намондем-ку. Ё хабар мекашад? Вай ҳамин хел аст, маҳмадоно, гирёнчак, қаҳринӣ. Тавба, мо ба вай, бади накардем, кор ёд гирад, фоидани худаши, хор намешавад.

Падараш боз мегӯяд: «сағера ба ҷое мерасаду сағерапарвар не...»

Шаб Меҳрубон ба хобаш даромад. Қасал, «очаҷон, ман дигар хеста наметавонам», аз зӯрии дард нолид ӯ.

Хурдакакҳояшро пеши писандарааш Хичрон гузошту пагоҳӣ катӣ ба роҳ рӯ ниҳод. «Меҳрубон дар хобам даромад, худо нишон надихад, боз ягон воқеа рӯй на-дода бошад...» мегуфт ва аз пайроҳаҳои пурбарф, аз роҳе мегузашт, ки ҳоло дар айни нимрӯз — аз гармо нафасгир шуда зерӣ дӯлонаи сари кӯтал нишастааст. Барф соқи маҳсияшро паёҳ кард, пою дасту панҷаҳояш хунук хӯрданд, аз хунуки пайкараш меларзид, рӯ ба нишеб — ба ҷониби Гули Хайрӣ, ба ҷониби Меҳрубонаш медавид, ба чуқурии пурбарфе афтод, боз хест, рӯ ба пеш овард... Рӯбоҳе аз паси як санг ҷаҳида аз сари роҳаш гузашт, аз ҳарос шах шуд, намечунбид. Хаёл кард, ки гургон ӯро миёнгир карданд. Роҳ хилват, ба ҷуз ӯ қасе наменамад, дар гирду пеш сангҳои калон-калон, онсӯтар, сой, боз дара, нишебию баландӣ... Миёни ҳамаи он як худӣ ӯ. Мардум дар ин рӯзи барф, пагоҳии барвакти зимистон аз хонаҳояшон намебаро-

маданд. Фарзандхо, чигаргӯшаҳояшон дар пешашон, аз онҳо дур не. Лекин Меҳрубони ӯ аз вай чудо, баррае барин, ки дур аз очааш бурданд ӯро.

Бо азоб ба хонаи падар расид.

Меҳрубон ба хоби модар беҳуда надаромада будааст. Ӯ кӯрпаро ба сараш кашида хобида буд. Сараш докапеч, ҳазён мегуфт, гоҳ-гоҳе «оча», бо алам нидо мекард.

— Чӣ гап шуд ба бачаи ман? — пурсид аз модараш.

— Афтид.

— Аз куҷо?

— Аз сари пешайвон.

— Меҳрубон, Меҳрубонҷон, — модар кӯрпаро аз болои ӯ поёнтар кашид.

— Оча? — чашм кушод ӯ.

— Чаро саратро бастӣ, бачам?

— Афтид, — модар ба ҷои Меҳрубон ҷавоб дод.

— Ғалтидам, — такрор кард гуфтаи модаркалонашро ӯ.

Ба Мушарраф модарашу Меҳрубон ростӣ гапро нагуфтанд. Фақат вақти хайрухуш писракаш аз ӯ як хоҷиш кард ва нӯги гап кушода шуд.

— Оча, пул диҳед, — гуфт ба ӯ.

— Чанд пул, бачам?

— Сӣ сӯм.

— Чӣ меҳарӣ?

— Ҳеҷ чиз намехарам.

— Ҳеҷ чиз нахарӣ, пул ба ту чӣ лозим?

— Агар ҳозир надошта бошед, пагоҳ биёред, сӣ сӯм...

— Барои чӣ бачам? Аввал гӯй.

— ...

— Ин тараф биё, духтарам, аз роҳат гард. — Модараш Мушаррафро дар зери дарвозахона аз роҳ гардонд.

— Ба ту, бачам, ростӣ гапро гӯям? Худи бачаат сар кард, — гуфт модараш ва оҳиста давом намуд: — Меҳрубон пул дуздид, аз ин пеш ҳам як сӯм ним сӯм гум мешуд... — Хотири Мушаррафро парешон кард модар.

— Меҳрубон пул дуздид?! — Мушарраф аз сари писараш дасташро гирифта, ба модар гӯш дод.

— Ҳа, — тасдиқ кард модар.

Падар ба Меҳрубон ваъдаи дурӯғ надода будааст. Қариб ҳар ҳафта, ё ҳафтае ду бор ба Гули Хайрӣ ме-

омадааст, хушьёр не, маст. Қалавида-калавида роҳ ме-
гаштааст. Меҳрубонро хабар мегирифтааст. Рӯзҳои да-
роз-баъзан то нимаҳои шаб падару писар ҳамроҳ... дар
боғҳо, паси дару деворҳо ҷои онҳо, ба ҳам менишаста-
анд. Сари падар рӯи зонуи Меҳрубон... Нозимӣ гоҳо
ба мактаб мерафтааст, ба ҳамон мактабе, ки як вақте
ҳама бо эҳтиром пешвозаш мегирифтанд, «нависан-
да, Нозимӣ омад», мегуфтанд. Мактабе, ки Нозимӣ ҳа-
мин ҷо бо Мушараф шинос шуд. Имрӯз ӯ ба ҳамон
мактаб ба дидани писараш меомад, маст меомад. Қа-
се дигар ӯро Нозимӣ намегуфт, пешвозаш намегирифт,
талабаҳо ӯро масхара карда атрофаш ғун мешуданд.
Мудири мактаб, муаллимон гоҳо ӯро намегузоштанд,
ба саҳни мактаб дарояд, пеш мекарданд ӯро, «рав», аз
китфаш ба тарафи дарвоза тела медоданд.

— Шаби гузашта ҳамаамон дар хонаи Шохназар
будем, — ба баёни воқеа сар кард модари Мушарраф. —
Янгаат ош пухт. Шохназар аз колхоз пул гирифта
будааст. Айби худааш шуд, кали нодида барин пулҳо-
яшро ба ҳамаамон нишон дод. Меҳрубон ҳам ҳамон
ҷо ҳамроҳамон буд. Хис кардам, ки пулро дида авзои
бачаат бечо шуд. Хушашу пулҳои дасти тағояш, чашм
намеканд. То ними шаб гапзанон карда шиштем. Ақа-
лан хоби Меҳрубон намеомад. Ҳар шаб намози шом
нашуда хобаш мебурд. Вақти хестан шуд. Ҳама хона
ба хона шуданд. Ману Сулҳия ҳам хестем. Меҳрубон
намечунбид.

— Хез, бачам, — гуфтам.

— Ҳамин ҷо хоб мекунам, — гуфт. Ҳайрон шудем.
Вай ҳеҷ вақт дар хонаи Шохназар намехобид. «Не, хез,
бачам, хочаи худамон меравем», аз дасташ гирифтам,
хезондани шудам, нахест, куш, пӯстамро гиру намехе-
зам, ҳамин ҷо хоб мекунам, мегуфт. «Хайр, ихтиёрат»
гуфтам... Пагоҳӣ ҳанӯз аз хоб нахеста будам, ки Шох-
назар дари хонаро кушод.

— Меҳрубон кай? — пурсид.

— Меҳрубон? О вай дар хонаи худат буд-ку, —
хуш аз сарам парид.

— Нест.

— Кучо шудааст?

Ҳамаамон Меҳрубон мекофтем, падарат ҳам хест,
кӯдаку ҷӯдак ба ҳар тараф давиданд, кӯча ба кӯча,
хона ба хона гаштем. На пай буду на Ҳайдар.

— Пеши очааш ҷӣ ҷавоб меғӯем? Бачаам кучо шуд?

— Аз Шохназару занаш домангир шудам. — Ёбед вайро, кобед! — Нола кардам.

Дар ин мобайн ба хотири Шохназар пулҳояш расид. Бисту панҷ сӯмаш набудааст. Вай пул мекофт. Мехрубон гум, пули тағояш гум...

— Мехрубон дуздида будааст? — Мушарраф токат карда натавониста ба миёни нақли модар гап андохт.

— Сабр кун, бачам, ҳозир ҳамаашро мегӯям, — модар ба баёни давоми воқеа сар кард, Мехрубонро мекофтем, кӯча ба кӯча, хона ба хона гашта вайро мекурсидем. Вайро дар истгоҳи автобус ҳамроҳи падараш... дида будаанд... Баъд худаш дар ҳавлӣ пайдо шуд.

— Мехрубончон, кучо будӣ? Талхакаф шудем, туро кофтем, — пурсидам аз вай. Ҷавоб надод, сараш хам.

— Додоят рафт?

— Ҳа, — сар чунбонд.

— Пулҳои мана кучо кардӣ? — Шохназар ба сараш зарба зад.

— Ист, бачама натарсон, — Шохназарро кашидам.

— Дузд! Дастӣ дуздӣ задӣ?! Медонӣ ман барои ин пул чӣ қадар ҷон кандам? Шабҳо то рӯз аз паси гову мол мегардам, аз хонаам дур, аз пеши бачаҳом дур, ту бошӣ пулҳои моҳонаи мана медуздӣ. Канӣ? Кучо мондӣ пулҳои мана? — Шохназари бадбахт тез шуд.

— Бачам, гирифта бошӣ, пулҳояшро те, — насихат кардам.

— Ё ба падарат додӣ?

— Ҳа, — гунаҳкорона сар чунбонд Мехрубон.

— Барои кӯдакҳоям сарулибос хариданӣ будам, акнун чӣ мекунам?

— Аз хонаи ман ҳам ҳафтаи гузашта панҷ сӯм гум шуда буд, — зани Абдували ҷамъи кард.

— Ту кирми дандон, дузди хонадон! Бар падарат лаънат, бар падари падарат... — Дар гӯри отаат... — Даҳони Шохназари девона гарм шуд. Аз роҳаш гардонда натавонистам... Аз пешаш як ҷӯбро бардошт. Ана баъд аз сари Мехрубон хун сар зад! Намад сӯхта, қанд кӯфта пошидам, хун манъ намешуд... — Мегуфт модар...

Мушарраф дигар ба ҷи ҳарфу сухан гуфтани ӯ эътибор надод... Бо дангале ба сари писаракаш — чигар-

бандаш давидани Шохназарро медид. Чашмонашро пӯшид.

— Биё, бачам, хонаи худам меравем, дигар ин чо наист, рӯз намебинӣ. Бе ту ман дигар зиндагӣ намекунам, — модар аз дасти писаракаш гирифт. — Дар пеши худам бошӣ, ҳушам кашол намешавад, банди чигарам об шуд, Мехрубончон, як поям дар Сиёҳдона, пои дигарам, дар Гули Хайрӣ. Кадом рӯз, бачам, аз рӯи ту мана дар ҳамин роҳ гургҳо хӯрда мераванд, — назари модар ба осмон шуд, ҳаво тиратар гашта, барф меомад... Роҳи ӯ боз ба ҷониби Сиёҳдона, аз ҳавлӣ берун нашуда аз хунукӣ меларзид модар... Дар пеш роҳи дарозе.

Мушарраф бо дили шикаста, хотири парешон, ҳангоме ки шаб шуда, мардум дар хонаҳо, назди оташдонҳои гарм ҷой гирифта роҳат мекарданд, ба Сиёҳдона баргашт. Мехрубон бо ӯ наомад, бо умеде, ки падарро мебинад. Барои ӯ шуда дӯзди кардааст бачааш. Аз Мушарраф ҳам вақтҳои охир вай пул меҳоҳад: як сӯмду сӯм ё тангае... Ранги писаракаш зард, гарданаш қач. Аз модаркалонаш ҳам гоҳи хаткашон пули нафакаи ӯро овардан «дафтар надорам, бибӣ, қалам ё китоб меҳарам» гуфта пул металабидааст... Бо ҳамин азиятҳо як сӯм-ним сӯм ғун карда ба падар медодааст. Ӯ бо ин пулҳо аз магазини деҳа арақ меҳаридааст, менӯшидааст, дар пеши назари ҳама, дар пеши назари Мехрубон... «Пул ёб бачам, пул, маро хурсанд кун...» хоҳиш мекардасту мерафтааст...

Як ду ҳафта пештар аз ин воқеа ҳам Шохназар Мехрубонро ба зерӣ лат кашида буд.

Ферма аз деҳа дур... Ӯ Мехрубонро ҳам ба ферма мебурд. Ду бор Мушарраф ба хабаргирии бачааш омада ӯро наёфта ба Сиёҳдона баргашта буд. Гуфтанд, ки бо Шохназар ферма рафтааст. Баъзан вай кори вазинашро ба дӯши бача монда ду-се рӯз гум мешудааст.

— Ферма рав, имрӯзу пагоҳ ба ҷои ман ист, ҳамроҳи бобои Мир ба говҳо коҳу алаф медиҳӣ, оғилҳоро мерӯбӣ... — Фармуда будааст он рӯз ба ӯ. Инро гуфтасту баромада рафтааст аз ҳавлӣ Шохназар. Мехрубон гапи ӯро нагирифтааст.

— Ферма нарафта будӣ? — рӯзи дигар Шохназар хона омада Мехрубонро дидааст.

— Имтиҳон доштем.

— Дар имтиҳонот!... Ман ба имтиҳони ту чӣ кор

дорам, сағера? Ту рост мегӯи, ки нарафти? Ман бо уме-
ди ту будам, маро барои ин аз кор пеш мекунамд, са-
ғера! Ман акнун туро мекушам, нобуд мекунам! Шох-
назар бо говрони дасташ Меҳрубонро задааст, чигар-
банди модарро қариб куштааст.

Ана ҳамин хел рӯз дорад Меҳрубон дар хонаи бобо,
чи хеле мегӯянд, як таёқ дар сари сағу як таёқ дар
сари ӯ... Бо вучуди ин бо вай ба Сиёҳдона, хонаи мо-
дар намеояд, падар аз ӯ хоҳиш карда будааст.

Ҳамон шаби зимистон, вақте ки аз Гули Хайрӣ Му-
шарраф ба хона омад, шавҳараш аз сари гову молҳо-
яш баргашта будааст.

— Кучо будӣ? — Пурсид Абдушукур аз ӯ.

— Аз пеши Меҳрубон омадам.

— Занаки девона, ҳамин рӯз рӯзе буд, ки Гули
Хайрӣ равӣ, мардҳои мард аз хона берун намешаванд,
дар роҳу рӯ ягон фалокат нашавӣ. Чӣ гап аст? Ту ка-
лон дорӣ? Туро аз ин роҳат намегардонанд? — Абдушу-
кур оташин шуда буд.

— Шумо мастед, мардак, маст, — гирья кард мо-
дар. — Ҳоли маро намедонед. Ман аз хурсандӣ шабу
нимишаб, дар ин хунукиҳо ба Гули Хайрӣ рафта ме-
оям... Худоё, ман мемурам, аз азоб халос мешудам,
шуморо ҳам ба азоб намондам...

— Ман аҳмак ҳастам, занак, аҳмак, ба ту бовар
мекунам, филик-филик гирьяи туро дида раҳмам ме-
ояд, дилам месӯзад... Ҳамин рӯзҳо ту кучо рафта меоя?

— Бачаамро хабар мегирам, мардак, бачаамро, рӯ-
заш сиёҳ аст, худо маро кушад, ки дигар азоби вайро
набинам, кӯр шавам...

— Мешунавам, падараш ҳам кишлок меомадааст,—
Абдушукур ба ҷои раҳми ӯро хӯрдан аз шавҳараш —
додои Меҳрубон сухан ба миён овард. Маст меома-
дааст, худат ҳам дида будай... Мани аҳмак ҳам туро
ҷавоб медихам, аз пагоҳ то шом гум мешавӣ, кучо
буданатро намерсам...

— Не, додош ман вайро надидаам, ман дар ғами
бачаҳои худам ҳастам, гуфтам-ку рӯз надорад... Азо-
баш зӯр, дигар наметавонам, нахоҳед, меравам, бача-
амро соҳиб мешавам, ҷой меёбам...

— Меравӣ?

... Ҷавоб нагуфт Мушарраф, фақат барои тасдиқ
сар чунбонд.

— Ё бо вай боз гап додӣ?

— Додон Хичрон!

— Бас кун, акнун фаҳмидам, ки барои чӣ ҳар рӯз Гули Хайри меравӣ. Фаҳмидам, ки барои чӣ вай дар набуданам хонаам омад. Рост будааст.

— Чӣ рост будааст, мардак? Монед, ба як ғаму алами худам мурам, тӯҳмат назанед, инсоф кунед, инсоф!

— Дигар то худам ҷавоб надихам, нагӯям, ки Гули Хайри раб, поятро аз ин ҷо ба онҷо намеронӣ, аз хона намебарой.

— Ман пеши бачаам меравам, вайро хабар мегирам...

— Баҳона, дурӯғ! Пеши вай меравӣ, вайро мебинӣ, хумораш мегирад.

— Ман вайро надидаам.

— Ман аз куштани одам рӯ намегардонам, сари одамро ба мисли гову гӯсфандҳое, ки ҳар рӯз дахтоашро аз дами теғ мегузаронам, аз танаш ҷудо мекунам, мекушам! Ҳаром мурдан нахоҳӣ, дигар аз ман напурсида Гули Хайри намеравӣ... тамом! — Дари хонаро аз дарун занҷир андохта буд Абдушукур, чашмонаш дар косахонаи сар бозӣ доштанд, вай шӯҳӣ намекард...

... Рӯзхоро ҳисоб мекард Мушарраф. Ду ҳафта гузашт, Гули Хайри нарафта буд. Меҳрубон дар чӣ ҳол буд? Намедонист. Аз Гули Хайри ҳам касе хабаргириаш намеомад. Гӯё кабки ба ҷел афтидае буд, Абдушукур сайёде, бераҳм, беинсоф, ҷоҳил!... Чӣ чорае ҷӯяд? Ёро гузораду дасти кӯдаконашро гирифта аз хонаи ӯ барояд? Аз Абдушукур ду фарзанд дорад, бо Меҳрубону Мижгон чор нафар. Бо чор сағера дар кучо рӯз мебинанд? Агар ҳамин тавр кунад, ба таъби дили янғаояш. Вақте бо Шохназар ҷанг кард, ба сараш ғурбат намуд, ки чаро ҷигаргӯшаи вайро задааст, зани ӯ ба миён даромад. «Дар рӯи хонаам доду мағал набардор, дуои бад накун, ба бачаат ҳеч бало намешавад, ҳар рӯз ту як шӯ мекуни, ҳаромию ҳалолҳои ту бисёр... Ту шӯҷалоб, бачаҳои ин шӯи наватро ҳам гирифта мебиёри, бори мо мешаванд, дарди сар... Агар намурдам, мебинам, ба худо, ки мебинам, ту бо сағ соз намегирӣ, бахили сиёҳдарунӣ». — Ё вайро таъна зад. Агар ӯ боз сабуки кунаду аз гапи ин мард барояд, рӯзаш бадтар мешавад. Кӯдакони ёро кучо барад? Бо онҳо чӣ мекунад? Сағерабонӣ осон не, дарди

сар. Худи Абдушукур бошад, ҳар рӯз ба Гули Хайрӣ рафта меояд. Хонаи кӣ меравад? Чӣ кор дорад ӯ он ҷо? Мушарраф намедонад. Аҳволи Меҳрубонро аз ӯ пурси-дан меҳаҳад... Забонаш намеравад, худо занад ӯро, ко-шу қавоқҳои овезонаш дар гӯр... Рӯзи Мушарраф бех нагашт. Ғаму алам дид. Чанҷол аз паси чанҷол пеш меомад. Чонаш ба лаб. Ба мӯйҳои сараш сафеди фаро-мада, бемаҳал пир шудааст. Ба оина бингарад, таъбаш хира мегардад. Дина дар сари кор (беҳи тоқхоро по-бел мекарданд) — як-ду зан ба вай ҳамин тавр гуф-танд.

— Дугона мегӯм, аз афташ, ҳамин Абдушукур талх-хона аст. Ҳама вақт хафа, бедимоғӣ... Хандаатро на-дидем. Ҳамон зани пешинааш ҳам сил шуда мурда буд, — дили якеи онҳо ба ӯ сӯхт, ғами вайро меҳӯрданд занҳо. Вай ҷавоб нагуфт. Нагуфт, ки ғами вай кӯҳна аст, як бор ки дар зиндагӣ бинои умр бебақо шавад, хонавайрон гаштӣ, тамом. Хусусан агар зан фарзанд дошта бошад, бе думча набошад. Ғами ҳамин фарзандонаш кофӣ, ки як умр бисӯзад, дигар рӯз набинад. Ҳамин тавр дугонаҳояш, одамони муҳибу меҳрубон. Замоне вай ҳам рӯзи рӯшноӣ дида буд, фарзандонаш сари дастархони падар буданд, ҳама сарчамъ, ғам на-доштаанд. Меҳрубон аз оғӯши падар дур набуд, Шохназар бо дангал ба сари ӯ намедавид... Рӯзҳои шодмонии аҳли хонадон буданд он рӯзҳо. Мушарраф аз бахташ болида як меғуфту ҳазор меҳандид. Ин тинҷӣ, осуда-гиашон барҳам хӯрд, оилаи сарчамъ чудою фидо шу-да рафт. Ба ҳамааш Нозимӣ гунаҳкор. Ба рӯзгори ҳа-маашон ӯ соя андохт, имрӯз ҳам Мушарраф аз Нозимӣ зарар мебинад. Рӯзгор, зиндагии андаке ширингашта-ашро боз талх кард... Вай ба Гули Хайрӣ меомадааст, аз наздик будани ӯ айши вай заҳр... Аз дидори Меҳру-бон модарро маҳрум кард. Боз месӯзонад, хокистар мекунад ӯро ин мард!

Аз аҳли хонадони Мушаррафино фақат Шохназар ба шавҳари ӯ маъкул, вайро гоҳе ӯ дар пеши Мушарраф таъриф мекунад. Мегӯяд, ки аз зоти онҳо ҳамин як Шохназар ӯхдабаро, нонашро соҳиб.

Шавҳараш аз Гули Хайрӣ омад, аз деҳае, ки фар-зандаш он ҷост, Мушарраф аз ӯ оё ҳамон касофати Шохназарро пурсад, пурсад, ки Шохназарро надидааст.

— Дидам, ба Гули Хайрӣ рафта вайро нодида ки-ро ҳам мебинам, — гуфт бо фахр шавҳараш ва пас аз

чанде сокит мондан ба сухан омад: — Ту беҳуда аз Шохназар меранҷӣ, ғами туро ҳамин одам меҳӯрад. Аз ман хоҳиш кард, ки туро ҷавоб диҳам, ғиламанд шуд. Ба хотири Шохназар ҷавоб медиҳам. Хонатон рав, кадом вақте хоҳӣ акнун рафтан гир. Ҳар рӯз рав, ман туро дигар аз роҳ намегардонам, ихтиёрат, — Абдушукур хотири Мушаррафро шод гардонд.

Ҳоло вай сӯи Гули Хайрӣ равон, аз зери дӯлонаи сари кӯтал хеста рӯ ба нишеб овардаст, паррандаи аз қафас озод гашта барин. Писаракаш — ҷону ҷигарашро мебинад, ӯ ҳам модарро пазмон, интизор... Тезтар роҳ мерафт модар, медавид. Дар хаёлаш Шохназар. Ганда ҳам бошад ӯ, гандаи худашон, додараш-ворис, сарпарасташ. Як кас Мушаррафро озор диҳад, ранҷонад, чашмаш сих мезанад, устухонҳояш тафс мекунад. Дидааст, ки чанд гоҳе апааш гум, паяш канда, ӯро боз суроғ кардааст. «Қучо гуму гӯр шударафт ин Мушарраф» гуфтааст. Меғӯянд-ку «чанги хешон абри баҳорон», меғузарад, ҳаво зуд софу беғубор мегардад. Баъд... Баъд ин хунгирифтаи бадбахт, ҷангарай шӯрапушт гоҳе аз ин мардаки вай ӯро пурсад, ба хотираш биорад, нағз, чашмаш ибo мекунад, метарсад. Абдушукур донад, ки вай бесоҳиб нест, ана ҳамин хел ворисдараки авбош, одамқуш дорад ӯ... Ба ҳавлиашон, ки даромад, бо Шохназар салом меғӯяд, ҳазор ташаккур, сараму қадамҳоят меғӯяд, кина гирифта намегардад... Худиҳо қаҳрӣ бошанд, меҳри бегонаҳо меравад, меҳанданд, ихлосашон мегардад.

Ба ҳавлиашон нарасида дар роҳ бо ҳолааш вохӯрд. Ӯ лаби чашма нишаста ба сатилҳояш об мегирфт.

— Ассалом холаҷон, — бастаи дасташро, ки барои Меҳрубонаш дар он гӯшту нон ва якчи-нимчии худ нахӯрдаю барои ӯ пинҳон намудаашро гирифта буд, аз даст гузошт.

— Қучо меравӣ? — пурсид холааш.

— Хонаамон, Меҳрубонро чанд вақт боз надидам, омада натавонистам, — аз алам дар чашмони Мушарраф ашк ҳалқа хӯрд.

— Меҳрубон рафт, — холааш хабари нохуш расонд.

— Рафт? Қучо рафт?!

— Падараш катӣ рафт...

Баъд... Мушарраф аз холааш гапхое шунид, ки таркхон сараш кушода монданд. Хайрон шуд. Вай дар чӣ андешаю чӣ ҳодисаҳо рух доданд. Вай аблаҳ, нофаҳм, санги мазор. Аз ҳаёлҳои бечо дар ҳаққи додараи Шохназар ҳиҷолат кашид, шарм дошт. Шохназар ба ҷои ғами ўро хўрдан гўрашро кандааст, ба ҷиғараи корд задааст, ба ҳоки замин яксон намудааст. Барои чӣ ба шавҳараш писанд будани ин касофат ба ў маълум гашт. Гап дар дигар ҷо будааст, маслиҳат карда будаанд. Аммо Мушаррафи содда аз ў миннадор... Ташаккур меғўяд ба ў.

Лаби чашма меистод, гўё шах шуда буд Мушарраф. Суханҳои холааш дар гўшаш садо медоданд.

— Шохназар Меҳрубонро ферма бурда як ҳафта намонд, ки қишлоқ биояд. Бача қариб девона шуд. Вале ба вай меғуфтааст: «Ҷиҳан ба кадом рӯз ба тағо лозим? Барои ана ҳамин хел мавридҳо, хизмат кун, ёрӣ расон, фарзандӣ ту ба ман, бегона не, фарзанд!» Ин гапҳои вайро шунида холааш меғўяд: «Худо занад ин шайтона, кўрнамак, бачаи бечорая алдаю сулда карда гаштааст...» — Аз ҳамин содагии Меҳрубони ту ҳам қаҳрам омад, — муроҷиат кард ба Мушарраф холааш. — Гапашро меғирифт, чӣ хизмате фармояд, «хуб, тағо», калимаи «не»-ро намедонад... Чӣ хел калон кардӣ вайро ту? Гўсфанд барин. Сарпаст, ҳамсолҳои вайро кор фармуда намешавад... Лекин Меҳрубони ту, духтарам, — дар ҳаққи писаракаш таҳсин меҳонд холааш, — чашм нарасад, бўзбалаҳои калон барин кор мекунад, як рӯзгорро соҳиб шуда метавонад, боақл. Ба тағи дастӣ Шохназари бадбахт даромад, қаноташ шуд. Бачаҳои ҳудаш гапи вайро намеғиранд, ба ягон қораш даст намезананд, ду барзангиаш дар кўчаҳо дастҳо дар кеса ҳет-ҳет мегарданд, ба онҳо гап зада наметавонад, чашми бачаҳои туро бошад, тарсонда ғирифт, «ха», гўяд дастҳо пеши бар аз ҷояш паида меҳезад...

— Худо занад... — Оби дидагонаш болои руҳсораҳои Мушарраф фаромаданд.

Холааш ҳикояташро давом кард.

— Мушаррафчон, боз як хабари дигар шунидам, овози холааш паст шуда пичир-пичир кард: — гўшам бод ёфт, ки... ба атроф назар андохт, гўшам бод ёфт, ки... — такрор намуд... — Шавҳарат ба Шохназар пул

дода будааст, гуфтааст, ки падари Мехрубонро занад, дигар қишлоқ омадан намонад.

— Наход?! — Ба ҳарос афтод Мушарраф.

— Дина бадбахти Шохназар вай бечора — додои Мехрубонро дар пеши магазин дошт... Худам дидам. Қиёмат андохт, рӯ-рӯи замин, ба даруни хоку лой кашид ўро. Бо лағат, бо мушт мезад, дигар нигоҳ карда натавонистам. Сару фукаш ғарки хун, одамон вайро дошта натавонистанд, ба ҳеҷ кас гардан надод. Сару танааш лублуч, ҷавонахук барин ҳарсос мезад, ваҳшӣ буд ў. — «Агар боз як бори дигар дар ҳамин қишлоқ пайдо шавӣ, саратро мегирам, мекушам!» наъра мезад. Бо азоб одамон вайро доштанд. Нозимӣ ба по истода натавонист. Мехрубон аз кучое омад. Аз зери бағали падараш гирифт. Чашм нарасад, гирोगири падараш. Гуфтам-ку ин бачаи ту, — таъкид намуд холааш ба Мушарраф, — ин бачаи ту аз синну солаш қалон метобад, шуданӣ. Ба рӯи Шохназар як теғ кашид ба назар андохту лаб накушод, падарашро ба автобус даровард, ба паҳлуяш нишаст. Ана ҳамин тавр, ҷони хола, бачаат рафт, падараш қатӣ рафт. Шунидӣ ба ту чӣ гуфтам? — пурсид аз Мушарраф холааш.

— Ҳа, — Мушарраф мадори ба ҷониби хонаи падар по мондан надошт. Аз роҳаш гашт ў, рӯ ба Сиёҳдона овард модар. Акнун фаҳмид, ки шавҳараш барои чӣ «Ғули Хайрӣ рав, агар хоҳӣ, ҳар рӯз рав», гуфта будааст. Дилаш аз хонаи падар, аз Ғули Хайрӣ монд. Дигар майли ба деҳаашон омадан надошт, бо дидаи ғиреён, қалби ҳазорпора ба Сиёҳдона, ба назди тифлонаш равон шуд...

ШАБЕ ДАР КАБУДЧАР

Бобои Умархон аз хоб бедор шуда, ба хониши гунчишкакони ва шилдирроси оби ҷӯйчаҳое, ки аз зеҳи сангҳои калон-калони кӯҳ қорӣ буданд, гӯш дод. Дар лабонаш табассум дамид. Охир ӯ боз ба деҳааш баргашт. Ба ҷои садои мошинҳо акнун шилдир-шилдири оби ҷӯйчаҳо, нағмаи паррандаҳоро мешунавад, ҷои бӯи дуду бензин, бӯи гиёҳҳои кӯҳӣ ва гул ба машомаш меояд. Ва хуб шуд, ки гапи фарзандонашро нагирифт. Агар ба гапи онҳо медаромад... Пир шуда ба нафақа, ки баромадааст, бояд роҳат бинад, дар хона нишинад. Не, бачаҳои азиз, падари шумо ҳоло ҷӣ қор қарданашро медонад, ба вай ақл ёд надихед, аз одамон дур шуда наметавонад, вай бо онҳо зинда аст. Барои ҳамин ӯ худро ба сад идора заду дар ин гӯшан деҳа, дар сари роҳи мошингард ҷойхона кушод. Ганда қард? Сад қас қам мегирад, ҷой менӯшад. Аллақай овозаи ҷойхонаи бобои Умархон ба қуҷоҳое нарафтааст! Ҳамеша сермеҳмон. Ана ҳоло ҳам меҳмон дорад. Ҳо ана онҳо дар қатҳои рӯ ба рӯи вай осуда қобанд, бигузур роҳат қунанд... Пирамард бо нӯги ангуштони дароз-дарозаш қӯрпаро аз болояш қуроварда, рӯн ҷойгаҳ нишаст. Осмон ба назараш қун лаълине тофт, ки тамоми шаб қурситора қуду баъд қгон-қгон ситораҳо ба сари оламиён қошида шуданд. Таги лаъли акнун қмоён қуд — қаб-қабуди назаррабо, оқирин ситораҳо қӯё аз он ба қамин мерехтанд, қаҳар мешуд. Қасими субҳқоҳи қоҳу навдаҳои дар болои қавз қамиди қачнунбедқоро сабуқ-сабуқ алвонқ меқод, сару рӯн қирамардро сила меқард. Дар қаҳлуи ӯ наберааш Солеҳқон қаси қоб. Пирамард ҳоло вайро бедор меқуннад. Солеҳқон аз қашма қанч-қаш қасил об меораду самоворро қур қарда ба тағаш оташ меақрӯзанд. Баъд қаҳни ҷойхона, таги дарахтқоро меқӯбанд. Ин қам офтоб қам рӯх меқамояд, нурҳои он аввал ба қуллаҳои

пурбарфи кӯҳҳо афтода, баъд болои деҳа мефуроянд, сахни чойхона гармакак, серодам мешавад. Аксар меҳмонҳои ӯ сафари роҳи дур доранд. Аз Помир ба Душанбе, аз Душанбе ба Помир мераванд. Онҳо чой нӯшида дам мегиранд, сипас ба бобои Умархон «ташаккур, амак», мегӯянд боз рӯ ба роҳ меоранд. Баъзеашон шиносҳои худӣ ӯ. Як вақте дар базаи мошинҳои «Селхозтехника» кор карда буданд. Онҳоро дида аз шодӣ ҷои шинондан намеёбад. Солҳое, ки ҳамроҳашон буд, ба хотираш меоянд. Солҳои баъди ҷанг. Аз ҷанг баргашта ба ҳамин база омад, ки дар соҳили Қофарниҳон, дар ҷои сангистон бунёд меёфт. Посбон шуд... Аввалин биноҳо сохта шуданд, аввалин мошинҳо пайдо шуданд, шофёрҳо омаданд... Хамаи ин хотираҳо барои бобои Умархон гуворанд. Вақте, ки вай ҳамкорои деринаашро бинад, ҳолу аҳвали ронандаҳои база, ҳатто саги пираш Зардакро ҳам, ки он ҷо монда омад, меурсад, гап зада-гап зада таскин меёбад. Имшаб ҳам аз база меҳмон буд. Онҳоро ҳам мешиносад. Якеаш котиби комсомол Мадина, Шодмон, рафиқи ӯ Сангин, боз як каси дигар. Шодмону Мадинаро нағзтар медонад. Фарзандонаш барин дар ҳар кор аз бобои Умархон маслиҳат меурсиданд. Хамаашон Помир рафтанианд, сафарашон беҳатар баҳайр...

Бобои Умархон оҳиста, барои он ки аз ғичирроси тахтаҳои кат меҳмонҳояш нороҳат нашаванд, тарафи чойхоби Солеҳ тоб хӯрд, ӯ ҷомаашро ба сар печонда, фих-фих нафас мекашид. Вай набераи аз ҳама хурди бобои Умархон аст. Дигар набераҳояш аллақай соҳиби дову дастгаҳанд. Солеҳ ҳам орзу дорад, ки шаҳр рафта хомад, «инженери роҳ мешавам» мегӯяд. Бобо лаби ҷомачаро аз болои Солеҳ бардошт. Рӯяш чун кулчаи ширмол дилкаш буд. Ӯ зерин лаб гур-гур карда лаби ҷомачаро боз ба сар кашид.

— Солеҳ, хез, ҷони бобо, — пирамард сари набераашро чунбонда, ҷомаро аз болои ӯ гирифт. Солеҳ бедор шуда бо пушти даст чашмонашро молид.

— Бачам, дар хоб мондем, дер шуд, зуд бош. — Бобои Умархон ҳам шуда лаби катро дошта фуromaд, асоашро, ки ба тағи кат афтода будааст, кофта ёфт. Лангон-лангон (пагоҳиҳо баъди аз хоб хестан то дергоҳ пойхояш дард мекарданд), асо зада ба лаби ҷӯйчае, ки аз болои сангҳо ба поён мешорид, рафт, дасту рӯй шуста ақиб гашт. Дар поёнтар оби ҷӯй аз рӯи саб-

заю себаргаҳо гел меҳӯрд. Ӯ назди чинор омада пеши хоначааш, ки тана ба кундаи ғафси он сохта шуда буд, истод. Тешаро гирифта ҳезум шикаст, параҳоҳоро ба оташхонаи самовор ҷой карда, оташ даргиронд.

Роҳи мумфарши мошингард, ки қад-қади дарьё чун як шоҳоби он аз танай кӯҳ поён мефуромад, ханӯз ҳолӣ буд. Мошинҳои меҳмонони бобои Умархон дар канори роҳ, поёнтар аз ҷойхона истода буданд. Аз он сӯи роҳ Солеҳ намоён шуд. Ӯ аз чашмаи тағи сада дар ду сатил об гирифта меомад. Солеҳ аз роҳ гузашта сатилҳоро ба замин монд ва ба мошинҳо дурудароз назар андохт.

— Бобо! Бобо!! — ногоҳ овози ҷарангосии Солеҳ то ба дуриҳо гул-гула андохт, аз оғӯши қуллаҳои кӯҳ акси садояш меомад. Пирамард ба таҳлука афтод. «Ба Солеҳчон чӣ шуд?! Чӣ воқеа рӯй дод?!» Бобои Умархон тешаро болои ғарами ҳезум ҳаво дода, асояшро бардошт.

Пирамард аз теппача, ки ҷойхона дар ҳамин ҷои ҷердарахт ҷойгир буд, поён фуромад.

— Бобо, медонед чӣ, бобо?! — Солеҳ аз ҳаяҷону изтироб дигар сухане гуфта наметавонист.

— Чӣ гап, бачам?!

— Як мошин нест, бобо, ана бинед, ҳисоб кунед. — Солеҳ қариб гирья карда рӯ ба қатори мошинҳо овард. Бобои Умархон бо наберааш мошинҳоро ҳисоб кард. Ҷои як мошин ҳолӣ. «Наход ягон гап шуда бошад?...» Шофёрҳо ҳамеша мошинҳояшонро бо бору бунаш дар назди ҷойхонаи ӯ мегузоранд, бепарво, осуда хоб ме-раванд. Дуруст аст, ки бобои Умархон оламу ҳаводис гуён гоҳ-гоҳ онҳоро аз назар мегузаронд. Имшаб ҳам чанд бор аз онҳо хабар гирифт. Хамааш дар ҷояш буд. Лекин ҳоло як мошин бо бораи нест. Ё соҳибаш шаб роҳӣ шуда бошад? О, ин мошини Шодмон-ку! Вай ҳеҷ гоҳ бо ӯ хайрухуш нагуфта намеравад. Мадина ва ҳамаи ҳамроҳонаш ҳаминҷоанд. Боварии пирамард наме-омад, ки мошин гум шавад. Ба сари ин бача дар база рӯзи саҳт оварда буданд! Боз ана, мошинаш гум шу-дааст.

— Бобо, акнун чӣ кор мекунем? — пурсид Солеҳ.

Пирамард дам назад. Онҳо пасопеш аз пайраҳае, ки ду канори он пур аз гулҳои қоқу ва гандумак буданд, боло шуданд. Акнун ҷойхона серодам, пургулгула буд. Ду-се нафар дар лаби ҷӯй амонат нишаста, дас-

ту рӯй мешустанд. Шодмон ҷомаи бекасабашро ба китф партофта бо Мадина, ки ба сар рӯймолаки ҳарире сабз баста буд, канори ҳавз меистод. У ба Мадина кадом як моҳичаи зеборо, ки онҳоро пирамард аз шаҳр овардааст, нишон медод, духтар завқ мебурд, механдид.

— Бачаам, Шодмон, ин тараф нигоҳ кун, — бобои Умархон ўро ҷеғ зад.

— Салом бобо! — Мадинаю Шодмон ба ў рӯ оварданд.

— Бачам, мошинат нест-ку...

— Мошини ман?! — Шодмон ба катори мошинҳо нигоҳ кард, мошинаш набуд. Ба сӯи роҳ давид. Токиаш ба шохи мачнунбеде андармон шуд, мӯйҳои мушкрангаш ба болои абрувонаш хамиданд. Дигарон ҳам наси якдигар ба сари роҳи калон омаданд, ки он ҷо аллақай серодам буд. Атрофи Шодмонро давра гирифта буданд, вале гӯё касеро намедид. Ҳангу мадораш намонда буд. Солеҳ аз миёни одамон базӯр роҳ ёфта наздаш омада, «ака, токиатонро гиред», гуфт. Дар хусуси гум шудани мошини бабор ҳар кас ҳар чӣ мегуфт, тахминҳо беҳисоб буданд. Ин лаҳзаҳо як шофёри куҳансол, ки риши дарозу сап-сафедаш болои сандуки синааш фуromaда буд, ба Шодмон наздик омада рақами мошини ўро пурсид. Шодмон аранге пичиррос зада ба суолаш ҷавоб гардонд.

— Ҳо он ҷо, дар гардиши санги Қабуд, — шофёри ришдароз ба роҳи омадааш ишора кард.

— Ягон ҳамроҳат шӯхӣ кардааст, — гуфтанд ҳозирон осудаҳолона ва пароканда шуданд. Ба чехраи Шодмон хун давид. У токиашро ба сар монда бо Мадинаю Сангин ҷониби гардиши Санги Қабуд равон шуд. Вале аз пешорӯ Солеҳ тохта омада гуфт, ки мошин дар бераҳа, дар даруни регу лой даромадааст, бораш нест.

Шодмон мадори по мондан надошт, пойҳояш ҷорӯбак шуда буданд.

* * *

Чанбараи руль миёни ангуштони Мадина печ меҳӯрд, мошинашро моҳирона пеш меронд. Вай аз мошинҳои Раҳматуллои Мичинг, Файзулло, Сангин ақиб мондани набуд. Гардиш пай гардиш, кӯтал пай кӯтал ақиб мемонд. Бо роҳи андаке ҳамвору беҳавф даро-

маданд. Хоѝри Маѝина осудатар гашта хуѝашро ба пасболинаки нишастгоҳ такъѝа дод.

— Роҳи Помир хатарнок, Шодмон, ҳар бори ба ин ҷо рафта омадан ҷони кас ба лаб меояд, одамро воҳима меѝирад. Лекин ҳоло ин роҳҳо нағз, — гуфт Маѝина.

— Ҳамин роҳ нағз?! Магар аз ин ҳам боз бад мешавад?

— Эҳа, ҷѝ хеле ки меѝўянд, ту ҳоло Яғнобро шаб гузаштѝ. Дар пеш ағбаҳо, як гардишҳое, ки хаѝл мекунѝ, мошин ҳозир ба дарьѝ меравад. — Пас аз андаке таваққуф Маѝина боз илова кард: — Ба Сафедорон, ки расидем, дарҳол ба милиѝия хабар медиҳем, дер шуд нағз нашуд.

Роҳи ноҳамвор ҷун мор ба танан кўҳ меѝечид. Дар поѝн дарьѝ, дарьѝ бо ғулғула равон буд.

— Сурхоб, — гуфт Маѝина.

Баъд каме боз роҳ паймуданд.

— Расидем, Сафедорон, — Маѝина мавзеи ҷароғонеро, ки дар оғўши кўҳ намоѝн гашта буд, ба Шодмон нишон дод.

* * *

Паси дари кабинети муфаттиши шўъбаи милиѝия серодам буд: як зани кўдакдор, ду мўйсафед, ҷавони сару рўяш докапеч... Баъди онҳо Шодмон.

Навбати Шодмон омад. Ё оҳиста дарро нимроғ кард. Муфаттиш марди миѝнасоли айнакѝ дафтари муковасурхи калонеро варақ зада дар паҳлуи баъзе сатрҳо ишора мемонд. Вай дар ҷавоби салони Шодмон сарашро аз болои дафтар бардошта, аз паси айнак ба ў нигарист.

Сардор дафтарро як сў тела дода айнакро аз ҷашмонаш гирифт.

— Їѝ шах шуда истодаѝ, бача, гузар шин, — гуфт ў.

Шодмон ба курсии назди деѝор нишаст ва аз дил гузаронд: кормандони милиѝия ачаб хислате доранд. Баъзеашон пир шуда аз пайкол монанд ҳам, дағалу бадмуомилаанд.

— Хўш, ҷѝ хизмат? — пурсид муфаттиш.

Шодмон телпакашро аз сар гирифта бархост.

— Шишта гап зан, саросема нашав, — гуфт ў.

— Бори мошини ман гум шуд, — гунаҳкорона ин чанд суханро ба забон овард Шодмон.

— Бори мошинат гум шуд? Бори мошинат чӣ буд? Қай гум шуд? Дар кучо гум шуд? Ту худат кӣ? — Паи ҳам савол меод муфаттиш.

— Бори мошинам мотоцикли «Урал» буд, дар Кабудҷар гум шуд, ҳамин шаб, — Шодмон аз оҳанги нописандонаи муфаттиш ранҷид. Чашмони зирази муфаттиш сар то пой ӯро муоина мекарданд. Туфлиҳои сурхчатоби пешборик, шими мушкранг, пальто, куртаи сафеди оҳарӣ, мӯйсари ҷингилаи андаке расидаи Шодмон ба ӯ нафоридаанд. Ваҷоҳати ин бача ба ҳаёлаш шубҳаангез намуд.

— Чанд мотоцикл буд?

— Сето.

— Ҳм, се мотоцикли «Урал». Се ҳазорӣ нӯҳ ҳазор. Пули кам не-а? Пули бедарди миён, пули давлат, — гуё мотоциклҳоро Шодмон фурухта бошад, муфаттиш ӯро ба истинтоқ гирифт. — Борро Помир бурданӣ будам гуфти?

— Ҳа.

— Худат танҳо?

— Не, мо чор нафарем.

— Рафиконат рафтанд?

— Не, онҳо ҳам дар ҳамин ҷо, дар паси дар.

— Онҳо чӣ бор доранд?

— Мотоцикл.

— «Урал»?

— Ҳа.

— Аҷиб, чиба танҳо бори мошини ту гум шудааст? — аз худ пурсид муфаттиш ва ба андеша рафт. Сипас ӯро ҷавоб дода бо ҳамроҳонаш алоҳида-алоҳида сӯхбат кард. Гапи вай бо Сангин тӯл ёфт. Ҳамроҳонаш дар сахни идораи милиция нигаронаш буданд.

— Сӯхбати ин одам бо муфаттиш қаймоқ баст, чиҳо мегуфта бошад? — ташвишомез гуфт Мадина.

— Бигузор чӣ ки медонад гуяд! — пичиррос зад Шодмон. Сангин баромад.

— Одами сергап будааст, гапҳое мегӯяд, ки... аҳмак, дуздҳо манда паяшро гирифтани, — муфаттишро сарзаниш кард ӯ.

Ҳамроҳони Шодмон аз роҳаки сангфарши сахни идораи милиция, ки дарахтони ар-ар ба он соя медоданд, хомӯш мерафтанд. Чанд қадам рафтанд. Ба хо-

тири Мадина, ки дастонаш дар кисаи нимтанаи чарминии сиёҳаш буданд, чизе расид.

— Шодмон, ман ҳамин ки борро супурдам, меоям, дилатро бакуват гир, — бо лабханди ширин дасташро аз киса бароварда ба ӯ «хайр» гуфт. Онҳо рафтанд, лекин дар хаёли Шодмон, Мадина буд, ки ханӯз рӯ ба рӯяш истода «хайр, ман меоям» мегуфт.

Баъди сӯҳбат бо дигарон, муфаттиш дар чашми Шодмон одами дигар хушмуомила намуд.

— Марҳамат, баробари ба ҳучрааш даромадани ӯ нимҳез шуд ва барои нишастан ба вай ҷой нишон дод. Баъд қалам миёни ангуштон назди яке аз тирезаҳо омад. Нигоҳи ӯ ба куллаҳои баланди кӯҳ бархӯрд. Ҷоҷои нишебиҳои кӯҳро барф гирифта буд. Аз бари кӯҳ селҳои турнаҳо ба як оҳанг садо дода паст парвоз доштанд. Онҳо гӯё суруди баҳор меҳонданд. Шиму костюми нави кабудтоб ба қади баланд, пайкари пураи муфаттиш мезебид. Мӯйҳои ғафсаш мошубиринҷ метофтанд.

ӯ марди хушсимо буду танҳо дар як бари рӯяш ҷароҳати кӯҳнае ба назар мерасид. Вале ҳоло чеҳраи ӯ ба назари Шодмон нисбатан гарм намуд. Ҳис кард, ки ба кори вай ин одам ба таври ҷиддӣ машғул шуданист.

— Ному фамилияи шумо чӣ буд? — сари миз омада пурсид муфаттиш.

— Шодмон Шарифов.

— Ному фамилияи ман Саид Аброров, — худро шиносонд ӯ. — Маслиҳат шуд, ки кори кофтукови бори мошини шуморо ҳуди ман ба зимма гирам. Шумо розӣ?

— Ҳа, рафиқ капитан.

— Ин тавр бошад, шумо кори моро душвор накунад. Ба саволҳо рост ҷавоб диҳед, дурӯғ нагӯед. Дурӯғ кори ҳамаи моро дулоб мекунад. Фарз кардем, — суханаширо идома дод Саид Аброров, — мо имрӯз ё пагоҳ ба ҷои коратон рафта пурсем: Шодмон Шарифов чӣ хел одам? Ё баёнот гирем... Кихоро тавсия медиҳед?

— Ихтиёратон, аз ҳар кас хоҳед пурсед.

— Нағз, агар аз Асрор Қосимов пурсем-чӣ?

— Чиба аз Асрор? Номи вайро ба шумо кӣ гуфт?

— Гуфта будем, ки дурӯғ ба тафтиши мо зарар меорад, корро чигил мекунад. Рафиқи худатон Сангин гуфт, дар бораи шумо ана аз ҳамин одам пурсем, ҳақки гапро мегуфтааст.

— Ману Асрор кахрием, чанчоламон кӯҳна.

— Асрор ба шумо чӣ хусумат дорад? — Саид Аброров ба ҳаёл рафт.

— Агар аз бобои Умархон пурсем-чӣ?

— Иштиёратон.

— Аз Мадина пурсем?

— Вай ҳаққи гапро меғӯяд.

Капитан хомӯш шуд. Тахмин кард, ки дуздидани бори мошин нақшаи як кас нест, се мотоцикли «Урал»-ро як кас бурда наметавонад, ин аз оина равшан. Лекин киҳо бошанд? Аз рӯи тахминҳояш вай аз паи Асрору Сангин афтодани. Агар бор аз ин роҳ пайдо нашавад ӯ аз худ Шодмону ҳамроҳонаш гумонбар мешавад. Агар ҳардуи ин тахмин ғалат барояд, барои ӯ роҳи сеюм пеш меояд, роҳи душвор, тираю тор...

Вале муфаттиш медонист: Шодмон ҳанӯз ҳамаи гапро ба ӯ нагуфтааст.

— Шодмон, — гуфт Саид Аброров пас аз чанде хомӯшӣ, — ман ҳоло шуморо ҷавоб медиҳам. То фардо мӯҳлат. Илтимос аз рӯзҳои аввали ба кор омаданатон ба базаи мошинҳои «Сельхозтехника» то ҳамин воқия ҳама чизро ба хотир оред. Дар бораи Асрор, Сангин, дар бораи Мадина бобои Умархон... Чаро баъзеҳо шуморо бад дидаанд, кина аз чӣ сар задааст, сабабаш чӣ?...

— Фаҳмидам, рафиқ Аброров, — гуфт Шодмон, вале дар тааҷҷуб монд, ки чаро муфаттиш тафтишро як сӯ гузошта тарҷимаи ҳол, қору бор ва муносибаташро бо одамон доништан меҳаҳад. Чаро?

* * *

Як духтари харобаки қадбаланд ва ду ҷавон пасопеш аз автобус фурумаданд. Пас аз он ки автобус гузашта рафт, духтар чанд лаҳза ба девори сангини бинии истоҳ, ба расми охувон ва як шери бароҳат ҳобида, ки танҳои сангҳо нақш ёфта буданд, назар карду аз истоҳ дуртар рафта, лаби ҷӯй истод ва банди чармини сумкаи сиёҳашро ба китф партофта, ба об нигарист, ба шилдирозсанон қорӣ шудани он гӯш андохт. Се-чор қадам дуртар аз роҳи қалон мошинҳо ғув-ғув садо дода мегузаштанд. Дар рӯ ба рӯ теппаҳои сабзгун метобанд. Офтоби баҳор рӯи теппаҳо рӯи сабзаҳои наврӯста ҷодари нафиси заррин кашидааст.

Духтарак шод буд: ҳавои нағз шуд, борон наборид. Пагоҳӣ ҳангоми аз ҳавлӣ берун омадани ӯ болои кӯҳ-ҳо чанд пора абр пайдо гашт. Падараш ба вай гуфт, ки борониашро бипӯшад. Вале ӯ якравӣ кард. «Имрӯз ҳаво намеборад», — гуфт... Хайрият, тахмини Мадина рост баромад, рӯзи нағзи офтобӣ шуд.

Марде халтаи пурбор дар пушт базӯр роҳ рафта, аз назди Мадина гузашт. Вай хост пурсад: «амак, базаи «Сельхозтехника» дар кучо?» Вале забонаш нагашт.

— Шодмон, — гуфт яке аз он ду ҷавон, ки куртаи сафед ва шими сиёҳи нав дар бар дошт.

Шодмон ҷониби рафикаш нигарист.

— Чӣ ба ман нигоҳ мекуни? Дар рӯи ман гул на-шукуфтааст, ҷӯра, ҳо ба вай ҷонона нигар. — Ҷавон духтаракро ба Шодмон нишон дод. — Моли соз-а?

— Парешон, кучоеро пурсидан мехоҳад.

— Қабутари роҳгумзада барин... Биё, наздаш ме-равем, аз паяш афтем.

Шодмону Сангин роҳи калонро бурида, сӯи духтар омаданд.

— Мебахшед, аз шумо як чиз пурсам, — гуфт духтар ба Шодмону Сангин ва пули сари роҳро гузашт.

— Марҳамат, духтари нағз, пурсед, мо ба хизмат тайёр, — гуфт Сангин аз банди дастони то оринҷ урьёни вай чашм наканда.

— «Сельхозтехника» дар кучо?

— Кадом «Сельхозтехника»? Рақами даҳ?

— Ҳа.

— Бо мо ҳамсафар будаед, духтари нағз, рафтем.

— Рост?

— Агар дурӯғ гӯем, кӯр шавем... Корковӣ меравем.

Бовар накунад, бинед, ана, — Сангин аз кисаи шимаш хуччати ронандагашро бароварда, ба духтар нишон дод.

— Ман ҳам ба ҳамин база ба кор рафтани...

— Ба чӣ вазифа? Инженер?

— Оҳо, бисёр баланд гирифтед, инженер-а! Шо-фёри классӣ се, — аз ханда дандонҳои садафоси духтар намоён гаштанд.

— Аз кучо мешавед? — пурсид Шодмон.

— Аз Орчоникидзеобод.

— Ҳамсоя будаем, мо аз кишлоки Ҳуснобод, — Шодмон сӯи теппаҳои баланд, ки дар фарози онҳо чанд хона намоён буд, ангушти ишорат бурд.

Шодмон ва духтарак ба якдигар боз чизе гуфтани буданд, ки мошини руйпуше аз роҳи калон тарафи онҳо тоб хӯрд.

— Ҳой, амак, истед! — Сангин фаръед зада, аз паси мошин давид. Сангрезаҳои рӯи роҳ зери чархҳои мошин ғичиррос заданд. Мошин ҳашт-даҳ қадам дуртар аз онҳо истод. Сангин саросема дари мошинро кушода, худро ба паҳлуи шофёр гирифт. Шодмон ҳам пой ба остонаи кабина гузошта буд, ки чашмаш ба духтарак афтод. Вай дарҳол аз поймонаки мошин фуромад.

— Марҳамат, — духтаракро ба кабина таклиф кард. Духтар ба кабина даромада, миннатдорона ба Шодмон назар андохт. Мошин аз назди Шодмон гузашта рафт. Ӯ нигарони мошини дигар шуд. Аммо аз роҳи калон мошинҳо панҷам равон буданду равон. Ягонтои онҳо ҷониби «Сельхозтехника» намегашт. Хело рост истод, аз тағи ҷинори канори роҳ болою поён қадам зад, тутҳои бари заминро гаштаю баргашта шумурд, лаби чашма, ки оби он аз беҳи решаҳои ҷинор ғавво-ра мезад, нишаст. Ниҳоят дар роҳ мошине пайдо шуд. Он аз тарафи «Сельхозтехника» меомад. Мошин дуртар аз ҷинор истод. Вай пури одам будааст, ҳама фуромаданд. Сангин ҳам бо он духтарак баргашта буд. Духтар Шодмонро дида, маънидорона сар ҷунбонд. Сангин пеш-пешӣ ӯ меомад.

— Ту чӣ кор кардӣ? О, одам ин қадар сушт намешавад, — ранчишомез гуфт Сангин.

— Ягон мошин наомад.

— Бисёр нағз, сазои ту барин одам ҳамин, дигар наравӣ ҳам мешавад. Се-чор шофёр қабул мекардааст, даҳ кас рафтанд. Ҳамаашон боз одамдор.

— Худат қабул шудӣ?

— Ҳа, акаи Асрор ёрӣ расонд. Пешӣ директор бурд...

— Ба чӣ кор қабул карданд? Челонгар?

— Не, мошин доданд.

— Оҳо, табрик!

— Ташаккур.

— Ин касро ҳам қабул карданд? — Шодмон ба духтарак, ки онсӯтар меистод, нишора кард.

— Ҳа, челонгар... — худӣ духтар ҷавоб дод.

— Агар маро ҳам челонгар мегирифтанд, розӣ будам.

— Хамин рӯз мерафтӣ, шояд мешуд, ба фикрам, дигар ҷой намонд.

— Рост, хамин хел гуфтанд, — ба гап ҳамроҳ шуд духтар ва ба Шодмон ташаккур гуфту банди сумкаашро боз ба китф партофта хиромон рафт.

— Барои як «ташаккур»-и ин олуфта аз ҷои кор мондӣ. Кӣ гуфт, ки ҷоятро ба вай диҳӣ? — хоҳиш кард Сангин.

Онҳо пои пиёда лаб-лаби ҷарӣ ба деҳаашон — Хуснобод мерафтанд.

* * *

Вай зинаҳои цементии назди идораи директорро якта-якта кадам монда фурумад. Вале дигар пояш пеш намерафт. Даст ба як шоҳаи пурбарги олучаи канори роҳ бурду нигоҳашро ба он андармон кард: кучо равад? Ба ягон базаи дигар? Агар ин хел мақсад медошт, кайҳо кор меёфт. Дили вай ба хамин база кашол. Лекин ҷаро? Сангин меғӯяд, ки ҳамон духтарак доим ўро мепурсад. Холо вай дар база одами бообрӯ котиби комсомол будааст... Ба Сангин таъин кардааст, ки Шодмон хабараш гирад.

— Барои ба кор қабул шуданат мадад мекардааст, — тамасхуромез меғӯяд Сангин.

Аслан гардани худаш ҳам ёрӣ намедихад, ки аз он духтараки хушрӯй мадад хоҳад, ин ба назараш маънии дигар пайдо мекунад: «ҳой, духтараки нағз, ба хотир биёр, як рӯз дар мошин ҷоямро ба ту додаму бекор мондам. Акнун ту ба ман мошин ёфта деҳ».

Ё хуччаи ронандагӣ дар ҷайб боз ба колхоз баргардаду думи кори пешинаашро гирад? Қори ӯ, ҷӣ хеле дар ферма меғӯянд, говкахдихӣ. Ба охури говҳо коху алаф мерезаду об мекашонад. Кампири Ҳасратбеғим ҳамкораш... Як рӯз хамин кампир ба Шодмон писханд зада гуфт:

— Бачам, ту ман шудию ман ту, ба говҳо кох меандозем...

— Кампир, ту холи ҳеч балоя намефаҳмӣ, бача маҷбур шудааст, агар ягон хеши калоншаванда ё шиноси зӯр медошт, кайҳо кор меёфт, мошин мегирифт, — тарафи вай шуд полабон Ҳасанхон.

Вале Шодмон ба фикри Ҳасанхон ҳам розӣ нест. Пирзмард гапи беҳуда меғӯяд. Бепулу ошнобозӣ ҳам

дар ҳама ҷо кор пур. Лекин дар ҳамин базаи «Сельхозтехника» ба кор даромадан андак душвортар будааст, дар дигар базаҳо ин хел не.

Шодмон аз назди дарахти олуҷа дуртар рафт. Сангин бо даҳони пурҳанда сӯяш меомад. Қорҷомаи дарози қабудранг дар бар дошт. Ин қорҷома ба тани ӯ шинам набуд...

— Салом, Шодмон! Ҳеҷ бовар намекунам, ки ин худи ту бошӣ, — Сангин дастанахро чун қаноти паррандаҳо ба ду тараф ёзонда, ўро ба оғӯш кашид. — Ман бисёр хурсанд, нағз кардӣ.

— Мошинат кай? — пурсид Шодмон.

— Ҳо, ана, — Сангин хурсандона гардани харобашро ёзонда, ба як мошини нав рангдодашуда ишора кард.

— Нав-ку.

— Ҳа, корди қўраат ин ҷо болои равшан. Обрў ҳаст, бо директор соз. Гапи меғуфтагиаш «Сангинчон». Мошини нав ваъда кард. Дар ин ҷо, қўра, боз як дилкашолии дигар ҳам ҳаст. Эҳ, ба ростӣ оличаноб! Ба кор дарой, худат ҳамаашро мефаҳмӣ... Хайр, қўра, пеши Остон Ваҳобович даромадӣ?

— Остон Ваҳобовичаш кӣ?

— Директор.

— Ҳа, ҷой нест, меғўяд.

— Ҷой мешавад, қўра, бо ман маслиҳат мекардӣ, кайҳо мошин ёфта меодам... Мадинаро надидӣ? — пурсид.

— Мадина кӣ? — Шодмон бори аввал ин номро мешунид.

— Ҳамон духтарак.

— Э нее, ту маро чӣ хаёл кардӣ?

— Нағз, мард будан лозим, лекин, қўра ҳамин духтарак катӣ мо соз, вай ба ман маъқул.

Аз ин суҳанҳо дили Шодмон сиёҳ шуд, вай ҳам меҳост ин духтаракро бубинад. Лекин ҳоло не, баъди ба кор даромадан.

* * *

Шодмону Сангин аз дарвозаи база баромаданд. Дуртар рафта нигарони мошин шуданд. Самосвале намоён шуд — аз база меомад.

— Мошини Мадина, — гуфт Сангин.

— Вай мошини калон дорад? — гӯё оташаке ба рағу паяш зада хушъёраш кард.

— Ҳа, ин духтар бало будааст, — шӯҳӣ кард Сангин.

Мошин дуртар аз онҳо қарор гирифт. Дили Шодмон нооромтар ғашт. Ҳамон духтарақ ҷониби вай меомад. Аммо ӯ ба он духтараки як сол пеш дидааш монанд набуд. Мадинаи дигар, кабқи сур барин не. Ба гирду атроф, ба мошинҳои канори роҳ, ба шофёрҳои оромона назар андохта меомад. Банди калиди мошин-ашро, ки бо мӯҳраҳои сурху зарди гарди хазина гул андохта буд, ба ангушташ гузаронда, онро бозӣ медоронд. Оё духтарақ Шодмонро мешинохта бошад? Не, намешиносад... Ҳайр шиносад ҳам ҷӣ? Салом нагуфта рафтан мегирад. Охир барои ҷӣ ӯ вайро фаромӯш намекардааст? Барои он ки ӯ дар мошин ба вай ҷой дода буд? Бас, бас! Ин кирои гап не. Дигар онро ба ёд намеорад, айб, сабукфикрии аз ҳад зиёд, ба шаъни мард намеzeбад.

Сангин аллақай ба назди Мадина рафта буд. Шодмон худро қанор гирифт. Вале Мадина ӯро дид.

— Салом, — овози хандаомези Мадина баланд шуд.

— Салом, — Шодмон кебида-кебида пеш омад.

— Як бори дигар ба ман ҷой намедихед? — Бо лабони пурҳанда Мадина ба Шодмон даст дароз кард.

— Қучо рафтаниед?

— Қишлоқ.

— Биёед, ба мошини ман шинед. — Мадина дари қабинаи мошинашро кушода, — як бор хизмат кунам — гуфт.

Нигоҳи Шодмон ба Сангин ғалтид: Ҷӣ мегӯяд? Ӯ ҳамроҳи Мадина равад? Дудила шуд.

— Тезтар, маслиҳат баъд, — таъкид кард Мадина.

Шодмон дар ҳолати нобоб-монд: Сангин ҳафа мешавад, онҳо рафиқ, ҳамроҳ... Лекин дар ин лаҳза амри духтар, ки худӣ ӯро ба қабинааш хонд, баландтар буд.

Ҷанбари рул миёни панҷаҳои духтар печ меҳӯраду мошин пеш медавид.

— Аз Сангин чудо шудед? — лабони Мадина аз табассуми ширин гӯё гул карданд.

— Ҳа-а...

— Розигиашро пурсидед?

— Дар ин масъалаҳо одам ба ҳеҷ кас маслиҳат намекунад.

— Шумо ҳам аной набудаед-а? — Баланд хандид Мадина. — Нағз, ҳамин хел будан лозим.

— Маро масхара накунад, — ҳичолатомез гуфт Шодмон.

— Чанд бор шуморо пурсидам, Сангин нагуфт?

— Гуфт, лекин ташвиш надихам гуфтам.

— Коратон буд шуд?

— Ҳа.

— Мошин доданд?

— Сангин ёрӣ расонд.

Даме хомӯшӣ ба миён омад.

— Ин хел корҳо нағз не. Нағз не! — такроран гуфт Мадина. Шодмон аз ӯ пурсидани буд, мақсадашро рӯи-рост мегӯяд. Магар бад аст, ки ҷӯрааш Сангин ба вай ёрӣ расонд. Агар ӯ намебуд, Шодмон соҳиби мошин намешуд. Вале Шодмон ба гуфтани ин суханҳо ҷуръат накард.

Гашти мошини Мадина суст шуда буд. Мошинҳо аз паҳлуи ӯ чун бод мегузаштанд. Баъзе шофёрҳо «дид-дид» сигнал дода сарашонро аз кабина бароварда дод мезаданд:

— Хонум, чунб, хоб нарав...

Шодмон гоҳ-гоҳ бо гӯшаи чашм ба Мадина менигарист. Андешаманд буд. Рухсораҳои ӯ ранг мезаданд, сабук-сабук нафас мегирифт. Пеши бараши, ки аз болои куртаи атлас ҷемпери зебӯе пӯшида буд, чун мавҷи об якзайл баланду паст мегашт. Аз тангии куртааш гӯё пойҳояшро ҷунбонда наметавонист, зонувонаш бо ҳам ҷафс шуда буданд.

Шодмон бо худ дар бораи Мадина гап мезад: духтараки хушрӯ, лабонаш мудом пурханда. Барои чӣ ӯ Шодмонро ба мошинаш шинонд? «Биё ба паҳлуи ман шин» гуфт ба ӯ? Чаро? Минбаъд ҳам оё ӯ бо вай ҳамин хел меҳрубонӣ мекарда бошад? Қош, ҳамин хел шавад. Вале Сангинро танҳо монданаши нағз нашуд. Вақте вай ӯро дар база дид, аз шодӣ ҳудахро гум кард, хушу ҷонаш гӯё тоза шуд. Агар мошинҳои база дар ихтиёраш мебуданд, ҳамаашро ба ӯ меод. «Гир, Шодмон, азони ту» мегуфт. Агар гапи Мадинаро мегардонд чӣ? Не, духтар дар пеши Сангин шарм медошт... Аҷаб не баъд ба саломи Шодмон алек намегуфт. Боз Сангин гуфт, ки Мадинаро нағз дидааст. Хайр, чӣ кунад, ки дили Шодмон ҳам ба вай кашол. Оқибаташ ба хайр шавад, ба хайр! Шодмон аз хоб бедор шудагӣ барин

ба Мадина нигоҳ кард. Чашму абрувони вай ба назараш зеботар тофтанд.

* * *

Деворҳои пасту баланди ҳавлиҳои деҳа аз ду тарафи роҳ то охири дара, то хонаҳои усто Тағоймурод, ки ба танай сангҳои кӯҳ часпидаанд, давом меёфт. Болои деворҳо бо сархора, бо шиферу тол пӯшида шудаанд. Девори ҳавлии яке базебу нав, бо коҳгил андова ёфтагӣ, онтарафтар бошад, ҳамсояш ҷои девори гаштaro бо хору шох ё тахта назарбанд кардааст. Шоҳаҳои дарахтон аз ҳавлиҳо тарафи кӯча ҳамидаанд. Дар баҳорон дарахтон гул карда ба кӯчаҳо шукӯҳ мебахшанд. Ҳавлии Шодмонино дар он тарафи сой, дар баландӣ ҷойгир аст. Чинори сершоҳу наваи паси дарвозаи онҳо аз чор тарафи деҳа ба чашм мерасад.

Шодмон назди бинои сафеде истод, ки аз ҳамаи хонаҳои қишлоқ баланду зебо буд. Аз даруни бино сурудхонии духтарон, садои доира шунда мешуд. Ин клуби деҳа буда, он ҷо дастаи ҳаваскорон машқ доштанд. Он сӯи роҳ ду пирамард паси дарвозаи тахтаҳояш афтадаи масҷид, болои як санги калон нишаста саргарми сӯхбат буданд. Аз афташ, онҳо аз хусуси бинои нимвайронаи масҷид, аз сутунҳои ҳамзадаи он ҳикоят мекарданд.

Чор бачаи хурд аз пеши клуб тохта ба оғӯши дарахтон даромаданд. Шодмон ҳам чанд сол пеш монанди ин бачаҳо байни боғу майдон бозӣ карда мегашт. Он рӯзҳо гузаштанд, акнун вай одами калон, серкор, Ана, боз соҳиби мошин шуд. Пагоҳ бо мошинаш аз ин кӯчаҳо мегузарад. Мошинаш чандон кӯҳна не, соғуяш кабабуди зебо. Аз кӯчаҳои қачу килеби деҳа мошин меронад. Баъд ӯ ҳамон духтаракро дид. Бо вай вохӯрда, дастакони нармашро миёни панҷаҳояш дошт. Паҳлуи ӯ, наздикакаш нишаст. Ҳатто нафаси гарми вай ба рӯи Шодмон расид. Суханҳои ширинашро намегӯед. Қошқи ӯ аз паҳлуи Мадина намехест.

Шодмонро Мадина то деҳа овард. Пагоҳ ӯро боз мебинад, минбаъд онҳо ҳар рӯз якҷоя ба роҳҳои дур сафар мекунанд, Қўлобу Ленинобод мераванд... Ҳамсафар мешаванд. Ҳа, Шодмон акнун бачаи хурд не. Дар бораи Мадина ба ягон рафиқ, дӯсти наздикаш рози дил гуфтан меҳаҳад. Меҳаҳад гӯяд: имрӯз барон

ӯ ачоиб рӯзе буд, рӯзи шодию нишот. Вале ӯ ин рози
ширинашро ба кӣ гӯяд. Ба кӣ гӯяд, ки ӯ ҳам шод гар-
дад? Ҳа, ин хел дӯсти ӯ Сангин. Сангинро ба ёд овар-
ду дилаш таҳ рафт... Ё ба хотири Сангин бо ин дух-
тар минбаъд гап назанад? Метавониста бошад?

Мошини Мадина ба поёни боғи деҳа расида, вайрон
шуд. Дудбарояш чанд бор так-так садо доду мотор аз
кор монд. Ҳар ду аз кабина бароманд. Мадина сар-
пӯши моторро бардошт. Чанд мурватро аз назар гу-
заронданд. Онҳо болои карбюратор ҳам шуда буданд,
ки мошине омада истод. Аз он акаи Асрор, баъд Сан-
гин фурумаданд.

— Ҳа, хонум, чӣ шуд? — пурсид акаи Асрор, бурут-
ҳояшро тоб дода. — Мошин вайрон шуд?

— Не, об чӯшид, — гуфт Мадина ва сарпӯши мо-
торро пӯшида, ба Шодмон сатилеро дод, ки об биёрад.

— Сангин, шаб хона биё, мешинем, — гуфт Шод-
мон.

Сангин бо нафрат тарафаш назар андохту аз паси
акаи Асрор ба кабина даромад. Вакте ки мошини онҳо
рафт, Мадина Шодмонро аз роҳаш гардонд, «об ло-
зим не» гӯён боз сарпӯши моторро бардошт. Мошин соз
шуд, лекин таъби Шодмон хира гашт. Ҷӯрааш ран-
чид, бори нахуст вай ба рӯи Шодмон ин тавр саҳт на-
зар афканд.

Шодмон ба ҳавлиашон расид. Модараш дар пеш-
айвон сари хоҳараш Мунзифаро мешуст. Мӯйҳои сип-
сиҳи ӯ аз пеши рӯяш чун тури ғафс даруни тағора
овезон буданд. Хоҳари калониаш Саида баргҳои зар-
долуро, ки болои суфаи байни ҳавлӣ рехта буданд, ме-
рӯфт.

— Мошин гирифтӣ? — Саида қорӯб дар даст рост
шуд.

— Ҳа.

— Наовардӣ?

— Пагоҳ.

— Оча, акам мошин гирифтааст! — аз ғояти ҳая-
ҷон фаръёд зад Саида.

— Сангина надидӣ? — Модар мӯйҳои Мунзифаро
шона мезад.

— Хона омада буд?

— Ҳа гуфт, ки боз сесад сӯми дигар медиҳӣ.

— Барои чӣ? Ягон гапи дигар гуфтагист...

— Не, шундагиам ҳамин.

— Ман аз Сангин қарздор нестам. Вай аз ман як вақт дусад сӯм гирифта буд.

— Намедонам, пул пурсид, — модар шона дар даст сари по хест.

Падари Шодмон — амаки Азизхон савори ҳангии сиёҳ ба ҳавлӣ даромад. Ӯ аз сари рама аз доманаи кӯҳи Мағмуруд бармегаштааст. Ба ҳар дударза шох бор карда оварда буд. Падар аз болои дарзаҳои хезум фуromaда, борро ба як тараф чаппа кард, аили маркабро суcт карда бандашро ба меҳи пеши дари оғил баcт.

— Хайр, мошин муборак, — амаки Азизхон рӯймоли миёнашро, ки хело суcт шуда болои зонувонаш фуromaда буд, кушода онро аз болои яктаҳи кори¹ раҳрахи сурху сафедаш аз нав сахтакак баcт.

— Ташаккур...

— Мошини бафайз шавад... Чӯраат корро буд кард?

— Ҳа, Сангин пеши директор даромад.

— Ҳозир ман вайро дидам. Боз сесад сӯми дигар пурсид, додам.

— Чӣ хел сесад сӯм? Чиба ба вай пул додед? — Шодмон дар ҳайрат буд, ки сухан аз кадом пул ме-равад.

— Медонам, бачам, ин корҳо ба ту намефорад, ин хонасӯхтаҳо бепул корро буд намеkunанд, рӯирост ме-гӯянд, — падар алами писарашро пасттар кардани шуд.

— Ба ҳеҷ кас ман ягон тин надодаам.

— Инҳо балоянд, аз дасти ту пул намегиранд, одам доранд. Директор пулро аз дасти чӯраат гирифтааст.

Амаки Азизхон дар ҳаёле буд, ки писараш аз кори кардааш дар ҳиҷолат мондааст. Охир тинати бача пок, зиндагӣ дар ҳаёли ӯ дигар. Фиребгару ҳаннотонро бад мебинад, лай ҳамин хел калон шудааст. Мақола менависад, чанде аз ин тоифаҳоро танқид ҳам кардааст. Ана имрӯз ҳуди ӯ гирифтор, лекин пушаймон аст, сир намедиҳад. Падар барои таскини дили писараш боз гуфт, ки зик нашавад. Ҳуди ӯ ҳам аз ночорӣ ба мудир-и ферма пора додааст. Агар соле ба ӯ ду-се гӯсфанд надиҳӣ, аз тағи нохунат чирк кофта мегарданд, Амаки Азизхон ҳуди Сангинро ҳам мисол овард.

— Ҳаёл мекуни, ки бачам, ҳамин бечораро Асрор бе ҳеҷ чиз ба кор тўғри кард? Не, Сангину падараш

¹ Як навъи матоъ.

як соли дароз дар хонаи ин одам хизмат карданд, хизматгори бепулаш буданд. Чӣ илоҷ, бачам? Аз омадшудаш кори дунёе ҳамин.

— Медонам, — ҷавоб дод Шодмон.

— Донӣ, зик нашав, — амаки Азизхон андаке осуда шуд, ки ба писараш гап фаҳмонда тавонист.

Вале маънии «медонам» гуфтани Шодмонро дурӯст сарфаҳм нарафт. Шодмон амаки Асрорро дар назар дошт. Ин одам дар деҳа соҳиби хонаю ҳавлии бохашамат, мошин, соҳиби гапу ҳарф. Гапи як одами бесаводи пулмаст гап. Ба касе ишора кунад, ки дар хонааш кор дорад, чорпо шуда медаванд. Дар деҳа пири шофёрҳо шудааст, шофёрҳои калон ҳам дар хизматаш баҷаҳои навшофир ҳам. Ў ба ҳама мадад мекардааст. Падараш гуфт, ки ба ҷӯраи ӯ Сангин ҳам ҳамин одам мошин ёфта дод. Вале бечиз не. Рӯзҳое ки Сангин дар хонаи акаи Асрор кор мекард, ба Шодмон ҳам маслиҳат дода буд, ки дар масъалаи шофёр шуданаш аз акаи Асрор мадад пурсад, дили ӯро ёбад.

Акаи Асрор дар поёни ҳавлиаш меҳмонхонаи нав меандоخت. Сангин, ҳамин ки аз дарс мебаромад, он ҷо метоخت, бо падараш лой мешӯрид, девор мебардоштанд. Як рӯз Сангин дар хонаи акаи Асрор лой хобонду касе наёфт, ки девор бардоранд. Падараш кучое рафта будааст. Аз Шодмон ёрӣ пурсид. Ӯ дилу бедилон розӣ шуд. Дар сари роҳ кампири Ҳасратбегим дучораш омад.

— Кучо меравӣ, бачам? — пурсид кампир.

— Хонаи акаи Асрор.

— Лой мекуни?

— Ҳа бибӣ.

— Нағз бачам, рав, хизмат кун. Маълум, ки ту ҳам шофир шуданӣ, — бо истехзо гуфт кампир ва илова кард:

— Ҳоло ҳамин хел, ки одамон дигар як кори хайро ҳам бечиз намекунанд, як беваю бечора коре фармояд, баҳона меёбанд. Лекин Асрор барин бузбалаи пулдор имо кунад, ба сар медаванд.

— Бибӣ, шумо кай хизмат фармудед, ки ба ҷо наовардем? Марҳамат кор бошад гӯед, меравем, мекунем — гуфт Шодмон.

— Гапи мани муштипарро кӣ мегирад. Аз дасти ман наояд, ки ба шумоҳо мошин ёфта диҳам... Шод-

мон акнун ба хаёл афтода буд: кампир аз як чихат рост мегӯяд, касе хонаи акаи Асрор рафта кор кунад, дар дил тамаъ дорад. Яке ёрӣ хоҳад, дигаре ба кунҷора, шифер, тахта ё ягон чизи дигаре ҳоҷатманд аст. Ана кампири Хасратбегим ўро ҳам ба қатори ёрихоҳон доровард. Лекин кампир саҳв мекунад. Ў аз он зоте нест, ки омада-омада аз ҳамин Асрори ба гуфти баъзеҳо «дасти росташро аз чапаш фарқ намекардагӣ» мадад хоҳад. Не, ҳаргиз! Вай ҳамон рӯз хонаи Асрор нарафт. Ба падараш «фаҳмидам» гуфтани Шодмон ҳамин маъниро дошт, ки ў рост мегӯяд, Сангин дар хонаи акаи Асрор чон канда буд. Лекин Шодмон барои ба кор қабул шуданаш ягон тин надодааст. Сангин кадом пулро дар назар дошта бошад? Аз падари ў сесад сӯм гирифтааст. Барои чӣ? Димоғи Сангин барои Мадина аз Шодмон сӯхта буд. Аз афташ аламах омада гап бофтааст, ки Шодмон пора дода мошин гирифт. Гапи ганда, фикри аҳмақонае ба сараш омадааст. Дар кишлок мегӯянд, ки Шодмон пул дода мошин гирифтааст. Ў чӣ хел ба ин мошини сабилӣ мешинад, бо кадом рӯ онро хай карда меорад?

— Гапи пул нашуда буд, дада, вай ба ҳеҷ кас ягон тин надодааст, дурӯғ мегӯяд, беҳуда шумо ба вай пул додед, ман ин пулро аз ў мегирам, бо директор ҳам дуруст гап мезанам. Барои пора додан одамро суд мекунад, — Шодмон тарафи дарвоза рафт.

— Ист, сабук нашав, сад бор гуфтам, ки сабук нашав. Ту бо ин хислатат аз ҳама ҷудо шуда мемонӣ. Барои пул бо Сангин ҷанг кунӣ шармандагӣ мешавад, мефаҳмӣ, шармандагӣ! — оташин шуда падар пошнаҳои музаи калон-калони брезентиашро ба замин кӯфт. Модар ва хоҳаракони Шодмон аз ин дараҷа ба ғазаб омадани амаки Азизхон ба ҳарос афтода чун гунчишкакон гарданҳояшонро ба дарун кашида ба ў нигоҳ карда монданд.

— Амаки Азизхон, ҳой амаки Азизхон, дар хона ҳастӣ? — Асрор дарвозаро кушод.

— Биёед, Асрорҷон, биёед!

— Биё нагӯӣ ҳам омадем.

— Хуш омадед, марҳамат! — дар миёни ин чанд лаҳза гӯё байни амаки Азизхон ва писараш гапи пасту баланде нагузашта буд, ки чехрааш кушода гашт.

— Шунидам, бачаат одами калон шудааст, мошин гирифтааст, муборак шавад!

— Ҳа, Асрорчон, додарат ҳамин рӯз мошин гирифтааст, — гуфт падари Шодмон бо Асрор вохӯрда.

— Нағз, аз ту дида бачаат ҳазор бор бехтар, мошин ҳай мекунад, сари ғӯсфанд ҳам дигар пиёда наме-равӣ, обилаҳои похот гум мешавад... Асрор таънаомез гап мезад, суҳанҳои ӯ ба Шодмон намефорид. Ҳайрон буд, ки падараш чаро ба пичингҳои ӯ ҷавобе намегӯяд.

Асрор болои чор қабат кӯрпачае, ки амаки Азизхон барояш густурда буд, гузашта нишаст. Дар пойҳояш калӯш, аз болои яктаҳи тики сурх миёнашро бо миёнбанди гулдӯзии рангаш парида баста буд. Тоқияш ҳам кӯҳна, пешдомани ҷувозкашҳо барин сиёҳу чиркин. Ба ҷои шим эзори обшустаи суф пӯшидааст. Дар кӯчаҳои деҳа ӯ аксар вақт бо ҳамин либосҳо мегашт. Кӯҳансолон ҳикоят мекунанд, ки дар замонҳои пеш дар деҳа ба монанди акаи Асрор як одам зиндагӣ мекардааст. Соҳиби рамаву галаҳои уштуру асп будааст. Вале либосҳои кӯҳनावу дарида пӯшида мегаштааст. Дар сараш як арақчини безеб, дар пойҳояш кафшҳои калон-калони ҷӯбин, дар танааш куртаи шерозадори пурямоқ... Ана ҳамонҳое, ки он бойро дида буданд, Асрорро бо вай қиёс карда бо ханда ӯро «бойбобо» мегуфтанд.

— Ҳайр, амаки Азизхон, бача шофир шуд ғӯй, бахудо, ки ин барои ту давлати азим. Мегӯянд-ку, гоҳе аз кафтархона як булбул мебарояд, бачаи ту ҳам ҳамин хел шуд, таёқи ҷӯпоният бесоҳиб монд, ҷонашро халос кард, хурсанд шав, илоҷаш бошад, як тӯй деҳ.

— Садкаи саратон, додар, ҳар ҷӣ ғӯед мешавад.

— Аз ҳамон бӯрдоқиҳо ду-сетаашро сар мезанӣ.

— Садкаи саратон, додар.

— Мошин чанд пул ғалтид? — Асрор аз афташ, бо Шодмон, ки паҳлуи падар бо сари ҳам менишаст, гап заданро эб надид, ки аз амаки Азизхон пурсид.

— Панҷсад сӯм, гуфт Сангин.

— Дурӯғ аст ин гап, дада, ман ягон тин надодаам! — Шодмон бетоқат шуд, руҳсораҳояш алов гирифт.

— Бепул ба ту мошин доданд? — нигоҳи ғазаболуди Асрор ба рӯи Шодмон баста гашт.

— Ҳа, Сангин ёрӣ расонд, пеши директор даромад.

— Ҳамин Сангини бачаи Ҳотамбахшӣ? Худи ин фисин кӣ? Ё директори база ба вай язна мешавад, ки ба як гапаш ба ту мошин медиҳад. Аз вай директор каму

тум не, каллаи саг барин пул гирифт. — Асрор панҷа-ҳояшро бо ҳам наздик оварда: — ана ҳамин қадар! — гуфт. — Амак, — вай ба амаки Азизхон рӯ овард, — ту ришатро дар кучо сафед кардӣ? Ба ин булбулакат гап ёд те, зиндагиро фаҳмон, ин бача ба худат нарафта-аст. Ё мегӯм, вақтҳои се-чор моҳ аз паси ғӯсфанд гаштанат янга тарафи дигар нарафта бошад, — баланд хандид Асрор ва: «янга, ҳой янга», — гуфта, очаи Шодмонро, ки табаки кабоб дар даст аз ошхона берун меомад, чеғ зад.

— Лаббай, Асрорчон. — Модар лаби рӯймоли гулдорахро, ки пеши рӯяш омада буд, газида меҳандид.

— Мегӯм ҳамин Шодмони ту ҳалолӣ аст?

— Намурӣ, Асрор, аз ту кай гапи бамаънӣ мешунавем! — модар табакро болои дастархон монда акиб гашт.

Амаки Азизхон ва Асрор ба табаки ғӯшт даст бурданд. Ҳар ду хомӯш ғӯшт меҳӯрданд. Шодмон бо онҳо ҳамроҳ нашуд. Вай бедимоғ ба пиёлаҳо чой рехта ба акаи Асрор як назари нафратангез афканд. Ғӯё ӯ аз гуруснагӣ ба чое расида буд, ки аз болои табак сар набардошта ҳаш-пашкунон ғӯшт меҳӯрд. Аз кунчи даҳон ва зеҳи ангуштони кӯтоҳ-кӯтоҳаш равшан мешорид. Асрор рӯи табак ҳамтар шуда як пора дунбаи калонро аз пеши амаки Азизхон бардошта, акибтар нишасту гуфт:

— Амаки Азизхон, чилави бачата каш, насихат кун.

— Рост мегӯи, Асрорчон, бо ҳамин бача силу зардобам, ба насихатам ғӯш намекунад.

— Гуфтам ку, ин ба худат нарафтааст, конундон... Як номаъкулиҳое мекунад, ки хайрон мемонӣ. Ғӯй, ҳамин мухбириашро ҳам бас кунад, айб аст. Шофир, ки шудӣ дузд мешавӣ, дуздӣ накунӣ, лабат ба нон наме-расад.

— Рост мегӯӣ, додар, ҳаққи гапро гуфтӣ, ба ҳар коре дастат расид, даҳонат ҳам мерасад.

— Аз худат гап намемонад, амак, — Асрор дастони равшанолудашро ба лаби дастархон пок карда ба амаки Азизхон гуфт:

— Пагоҳ ҳашар дорем, деворҳои боғ гаштаст.

— Лой кунем, мегӯӣ?

— Ҳа, лой мешӯрем, санг овардан лозим, бачаҳо бетон меоранд. Шофирҳои база меоянд. Инженерро

гуфтам, директор ҳам омаданӣ буд, гусфанд мекушем, як тӯйча барин мешавад.

— Меравам, додар, албатта меравам, — амаки Азизхон дастхояшро пеши бар гузошт.

— Шодмонро ҳам гӯй, биёяд, бо калонҳо шинос мешавад. Одамгурез шуданаш нағз не.

— Албатта Шодмончон ҳам меравад, додар. Лекин Асрорчон, Шодмони моро таги қанот каш, роҳ нишон деҳ, — падар пеши Асрор илтиҷо намуд ва Асрорро то роҳи калони мошингард гусел кард.

* * *

Чун ҳаршаба чоғаҳи Шодмонро хоҳаронаш болои бом густурданд. Аз болои боми баланди хонаи онҳо дар шаби мохтоб то дуродури деҳа, хонаю ҳавлиҳо намоён буданд. Аз боло, аз тарафи кӯҳ, ки он ҷо бисёрӣ ҳавлиҳои аҳли деҳа ҷойгиранд, шамоли сард меомад, оби сой аз поёнтари ҳавлии онҳо аз қаъри дара бо як маром гулдур-гулдур садо медод. Овози сурудӯ доира аз ҳавлии бобои Ҳасанхон, ки ҳамон рӯз писараш аз хизмати ҳарбӣ баргашта буд, хомӯш мегашт. Аҳли деҳа, ба ҳаёли ӯ, кулли ҷонзоти он, хоб рафта буданд. Танҳо ӯ бедор буд. Даруни ҷойхобаш паҳлу мезад, аз як то даҳ, то сад мешумурд, хобаш намебурд, кӯрпа ва болиштро ҳам болои сараш мекашид, аммо намешуд. Кӯрпаро аз рӯяш дур меафканд, болиштро бо ғазаб як тараф ҳаво медод, рӯ ба осмон оварда ситора мешумурд. Ҳазор андар ҳазор, беҳисоб буданд онҳо ва гӯё аз осмони лоҷуварди баланд ба ҳоли ӯ меҳандиданду ҳусну ҷилои тоза меёфтанд. Ҳаёли ӯро ситораҳо ҳам бо худ бурда наметавонистанд. Фикру зикри Шодмон ба воқеаю ҳодисаҳои он рӯз аз сар гузарондааш буд. Аз нав пеши назараш мегузаштанд онҳо.

Паси дари баланду васеъ, рӯи он бо матои сиёҳ пӯшида шудааст. Он гоҳе кушода, гоҳе баста мегардад. Ӯ дохили хона шуд. Афту башараи директор ба назараш хунук тофт. Одами дурӯя будааст. Дар як дам бо ҳазор забон ӯ гап зад: «Шумо кӣ? Кучой? Хона, падару модар доред? Онҳо дар чӣ вазифаанд? Киро мешиноседу киро медонед?» Ва ниҳоят афсӯс хӯрда гуфт, ки кор нест. Вале хангоми аз ҷой бархоста роҳи шуданаш ишора кард, ки биистад, боз дар як дам аз аки-

дааш гашта «Хайр, равед» гуфт... Сангинро дид. Боз паси дари кабинети директор истодааст... Дар боз мешаваду Шодмонро Сангин ба назди директор меҳонад. Акнун директор ба каси андаке пеш дидааш монанд набуд. Даҳонаш пури ханда, аз забонаш шахду шакар меборад... Ба ӯ мошин медиҳанд, аз ҳама муҳимаш Мадинаро мебинад... Лаҳзаҳои нохушӣ, ки ӯ тоби ба хотир оварданашон надорад: Сангин — ҷӯрааш аз вай ранҷид. Гӯё вай ба директор пора додааст, акаи Асрор буруташро тоб дода-тоб дода, ба ҳавлии онҳо мефарояд...

Ӯ дигар давоми ин воқеаро пеши назар овардан намехоҳад, вале аз паси ҳазор қабат дару девор дунболгираш мекунад, ӯ гурехта наметавонад...

Сабаби дар назари Асрор шум буданаширо Шодмон медонад. Борҳо суханаширо шикастааст. Боре аз дарс баромада буданд, ки акаи Асрор бо «МАЗ»аш пайдо шуд.

— Бачаҳо, кайи ҳамаатон ба мошини ман шинед, аз сой санг бор мекунад, ҳа, шинед, қобилҳо, — гуфт ӯ.

Сангин ба кабина, дигарон зуд ба соғуи мошин часпида баромаданд. Танҳо Шодмон бо онҳо ҳамроҳ нашуд.

Дар байни бачаҳои мактаб баъзан баҳс мешавад:

— Кӣ дар хонаи акаи Асрор кор накардааст?

— Ман! — Шодмон бо ғурур қадаме ба пеш мениҳад.

— Ту шофир шудан намехоҳӣ?

— Меҳоҳам!

— Ин хел бошад ту ҳам ягон рӯз аз вай ёрӣ мепурсӣ, хатто хонааш рафта кор мекуни.

— Харгиз! Ҳм, худи вай кӣ?

— Мебинем.

Ҳамин гапҳои Шодмонро ба акаи Асрор расонданд. Вай Шодмонро бад дидааст. Лекин падараш пагоҳ хонаи вай меравад, кор мекунад. «Мебинем» гуфта буданд ба ӯ ҳамсинфонаш. Дар ҳақиқат мебинанд, ки пас аз як рӯзи шофёр шудани Шодмон падараш ба хизмати Асрор рафтааст. Не, ӯ падарашро аз роҳ мегардонад... Дар масъалаи пул ба Сангин ҳам гап мезанад, аз афташ онҳо ҷанҷол мекунад. Чаро ба сари ӯ ин хел рӯзҳо омаданд. Ҳамааш боз дар як рӯз...

Бо ҳамин ҳаёлҳо шаб саҳар шуду ба дидаи ӯ хоб

наомад. Дар ин шаб хаёлан бо дахҳо кас чанчолу хар-хаша бардошта хастаю бемадор шуд.

Офтоб баромад. Боғи Асрор, ки аз болои бом менамуд, серодам мешуд. Ҳашаракиҳо ва мошинҳо пай ҳам меомаданд. Сангин дар миёни онҳо ин сӯ, он сӯ медавид.

— Шодмон, хез, дер шуд. Дар хоб мондӣ-чӣ? — падар ўро аз миёни ҳавлӣ ҷеғ зад. Вай аз нардбони баланди оҳанин поин фуромад. Падар каланди калоне дар даст, дар пеши дарвозахона нигарони вай меистод.

— Рафтем, бачам, мардак дина моро одам гуфта ба хашар хабар кард.

Шодмон ба гапҳои падараш эътибор надода офтобаро аз дасти хоҳараш гирифта дуртар аз пешайвон дасту рӯй мешуст.

— Ё ту ҷой нӯшида баъд мебиёӣ?

— Шумо кучо рафтани, дада? — бо даструймоли гулдори калон дасту рӯяшро поккунон пурсид Шодмон.

— Чӣ, ту намедонӣ, ман кучо меравам? — падар маънидорона хандид, — хашар... Хонаи Асрор...

— Ҳеҷ ҷой намеравед, дада, мо хизматгори дари вай не.

— Дар ин замони серию пурӣ, ҳеҷ кас, бачам, хизматгор нест. Шукр мӯхтоҷу дармонда нестам. Лекин, одамгарӣ, кавму чамъ гуфтани гапҳо ҳаст. Одам бо одам зинда. Аз кор ҳеҷ кас кам нашудааст, як умри падарат дар кори мардум гузашт, рӯзхое ҳам шуд, ки хожистари одамонро партофтам, оғилхояшонро рӯфтам, чи хизмате мефармуданд, «не» намегуфтам. Имрӯз ҳам, чи коре гӯянд, медавам. Бо кори як касро кардан одам аз калонӣ нағалтидааст.

— Не, дада, хонаи ҳамин одам рафта кор накунед, наравед, дада! — илтиҷо дошт Шодмон.

— Бачам, ту ба ман гап ёд надох. Ҳоли ақли ту ба ҳеҷ чиз намерасад. Пагоҳ мурдаи ман аз дасти ҳаминҳо мебарояд. Як худӣ ту ҳеҷ кор карда наметавонӣ, соҳиби мурдаю зиндаи ман халк, — падар сӯи дарвоза қадам ниҳод. Хаёли Шодмон, ки падараш каланд дар сари китф, аз кӯчаҳои деҳа ба хонаи Асрор равон буду ҷӯраҳояш хандида падарашро ба вай нишон дода ме-гӯянд:

— Салом, Шодмон, вай кӣ?

— ...

— Аҳа, ҷавоб дода наметавонӣ, забонат намегардад? Шарм медори? Охир, ман-мани мекардӣ-ку! Дидӣ, маҷбур шудӣ, ҳатто мӯйсафеди падаратро ба хизмати вай фиристодӣ. Мошин ҳам ҳамин хел наомад, пора додӣ...

— Не, дада! — Шодмон аз паси падар фаръёд зад.

— Чӣ не? — амаки Азизхон баргашта ба писараш нигарист.

— Ман шуморо намомонам, ки хонаи акаи Асрор равед, намомонам, наравед! — Шодмон дар миёни роҳ шӯру мағал бардошт, роҳакиҳо ҷамъ омаданд, Асрор ҳам пайдо шуд.

— Чӣ гап, амак?

Пирамард чӣ гуфтанаширо надониста, пеши Асрор ранг бурда ранг меовард.

— Бачам, Асрор, дод аз дасти фарзанди нохалаф, — гиръи амаки Азизхон омад.

— Ман падарамро намомонам, ки рафта дар хонаи шумо кор кунад. Намомонам! — дод зад Шодмон.

— Акаи Асрор аз шунидани ин суҳанҳо беҳуд шуд: «Ин хурӯсҷӯча чӣ чик-чик дорад? Падарамро намегузорам, ки хонаи шумо рафта кор кунад, меғӯяд? Намонӣ, бало ба пасат, кори ман бе тую падарат ҳам буд мешавад, дафъ шав! Ҳам ба як реза ҷонаш ба ман часпидааст-а! Чӣ мехоста бошад?»

— Намемонӣ! — пурсид ӯ.

— Ҳа, намомонам, — такрор кард Шодмон.

— Медонӣ чӣ, хурӯсҷӯча, ту бо ман сарбасар нашав, беаҷал мемури. — Бо ҳазор андеша Асрор худро аз роҳи ҷаҳл гардонда ба роҳи хонааш даромад. Вай мегуфт: — Дар хотир дор, ман туро намебахшам, рӯзе пеши поям меафти зорӣ мекунӣ, агар ҳамин тавр нашавад, номи ман гум, номам Асрор не!

* * *

Ҳамон рӯз бегоҳ шуду падараш ба Шодмон ҳарфе нагуфт. Аҳли оила ҳама бедимоғ буданд. Бо Шодмон ҳатто хоҳараконаш қаҳрӣ шуданд. Ниҳоят қарибҳои шаб, вақте ки модари Шодмон дастурхон густурду ҳама ҷамъ шуданд, амаки Азизхон бо писараш ҳамгап шуд.

— Бачам, ту бо ин гарданшахнат оқибат хор ме-

шавӣ. Дидӣ, як чӯраи ҷониат, бачаи Ҳотамбахшӣ ҳам аз ту рӯй гардонд. Барои чор сӯм...

— Дада, гап дар сари пул не, ман пора дода кор ёфтан намехоҳам.

— Ҳоло зӯр наомадааст, бачам, зӯр биёяд, пора ҳам медихӣ, хонаи ана вай Асрор ҳам рафта кор мекуни. Лекин ҳамаи ин номаъкулиҳои ту аз мастӣ, ҳоли ман дар болои сарат, зиндагиат тинҷ, осуда, парвои ҳеҷ чиз надорӣ.

— Не, дада, мураму ҳам пора намедихам, хонаи Асрор барин одамон рафта кор намекунам, — гуфт Шодмон.

— Кошкӣ ту ҳамин хел марди баору номус шавӣ... — дар лабони амаки Азизхон ханда дамид, вале дар-ҳол қиёфааш дигар гашт, боз пеши чашмонашро ғазаб гирифт. — Зиндагиат душвор мешавад, рӯзи нек намебинӣ, — дили падар барои фарзандаш сӯхт.

— Бо Сангин пагоҳ гап мезанам, — гуфт Шодмон.

— Боз гапи ҳамон як-ду сӯми сабил? Ба сарат ба-ло меорӣ. Баъд дар он база кор карда наметавонӣ, Асрор захирашро мечаконад, аз дасти вай ҳар кор меояд.

— Ман аз вай наметарсам.

— Ақаллан гапи ҳамин пулро мон, душманатро зиёда накун, ғами ҷони худатро хӯр, беақл нашав, — таваллоомез гуфт падар.

* * *

Рӯзи дигар Шодмон бо Сангин дар истгоҳи пеши магазини деҳа вохӯрд. Ӯ бо хаёли Сангин ва хархашаҳои дар ду-се рӯзи охир ба сараш омада қатори одамон бо-лои хараки дарози тағи ар-ар нишаста буд, ки чӯрааш намоён шуд. Чашми Сангин ба Шодмон ғалтиду як та-раф кебид. Аммо Шодмон пеши ӯ омад.

— Салом Сангин.

Сангин саломи ӯро базӯр алек гирифт.

— Хона биё гуфта будам, наомадӣ.

— Вакт надоштам, — ғурунгос зад.

— Ин қадар ту серкор?

— Ҳа, кори як касро кунӣ савоб мешаваду увол не.

Гапи Сангин тағдор буд, қадучааш ба ӯ равшан: хонаи акаки Асрор нарафт, падарашро намонд. Дилҳои инҳо низ пуралам будааст.

— Ба хашари акаи Асрор рафта будӣ?
— Рафта будам, падарамро ҳам бурдам.
— Нағз кардӣ.
— Ту ҳам нарафти, нағз кардӣ. Ту ки нарафти, кори мардак монд, буд нашуд.
— Бехуда алов нагир, ман аз ту як гап пурсиданӣ.
— Пурс.
— Барои мошини ман пул додӣ?
— Ҳа.
— Чанд пул?
— Аз панҷсад зиёд.
— Пула ба кӣ додӣ?
— Ба директор, ба Остон Ваҳхобович. Кори гандашуд? Соҳиби мошин шудӣ. Нахоҳӣ, пулатро гир, хари-дори мошин бисёр, аз хазор сӯм зиёдтар меодаги-хо хастанд. Дар ду дунёе ҳам ту соҳиби мошин наме-шудӣ, лекин аҳмаки тани ман шуд, ки ба ту ёрӣ расон-дам. Аз кори кардагиам пушаймонам, ту бенамак, сад-каи чӯрагӣ шавӣ.

Шодмон ором буд.

Сабаби «бенамак» гуфтани Сангин ба Шодмон, ал-батта маълум. Ҳамааш барои Мадина. Дар асл ӯ ба Шодмон гуфтани буд: «Садкаи чӯрагӣ шав, ба духта-раке, ки ман дӯст доштаам, чашм ало кардӣ...»

— Сангин, ман медонам, ки барои чӣ ин қадар сӯх-та бирён шуда истодаӣ. Ғаму аламати мефаҳмам. Лекин ҳамин кори бо пора барои ман мошин гирифта доданатро бегап намонам.

— Ба суд медиҳӣ? Ба газета ҳам навис, — таъна зад Сангин.

— Менависам!

— Маро танкид кун.

— Ту пулро ба директор додӣ?

— Ҳа, ҳа! Ба директор пул дода ба ту мошин гириф-та додам. Чӣ ин қадар маро истинтоқ мекунӣ? Таво-нӣ маро суд кун, чи ки аз дастат ояд, кун! — Сангин муштхояшро гирех карда пой бар замин кӯфт.

— Тез нашав, Сангин, зинда бошем, об ба лаби чӯ баробар мешавад. Ман ҳозир рафта пеши директор мебароям, туро бо Остон Ваҳхобович рӯ ба рӯ меку-нам. Лекин аз гапат нагард, мард бош, гапи мард якта.

— Гуфтам-ку рав, кори аз дастат меомадаро кун!

Шодмон рафт. Чӣ? Ин одам ҳамин ҳозир база раф-та, ба Остон Ваҳхобович мегӯяд, ки ӯ порахӯр? Сан-

гин пули вайро гирифта ба директор дод? Боз Сангинро шафеъ меорад? Ин аҳмақ барои исботи даъвоаш ҳар кор мекунад. Аз гиребони Сангин мегирад, ҳамин хел гапу дам не, дар пеши одами бисъёр — шофёрҳо, коргарони база кашолааш мекунад, меғӯяд, ки ин одам миёнарав. Чӣ шӯре бармеангезад! Фалокат аз тағи по мехезад гуфтаанд, рост будааст. Давлату савлаташ, обрӯи дар пеши роҳбарони база доштаи Сангин дар як дам чун ҳубоби рӯи об барҳам мехӯрад. Инро пешгири кардан лозим, ҳамин ҳозир, ҳамин лаҳза! Дер мешавад, ҳаёту мамоти вай ҳоло дар дасти Шодмон. Чои ғурур намонд. Пеши пой ӯ афтода зори мекунад, меғӯяд, ки аз раъяш гардад, ба вай раҳм кунад, пеши директор надарояд, гуноҳ аз Сангин гузашт, айби ӯ! Падараш фақат насиҳат мекунад, ки асло ҳавобаланд набошад, шикастанафс шавад. Санги вазнинро аз сари роҳаш дур афканда, ки натавонист, зӯри беҳуда назад, онро бибӯсад, тавофаш кунад. Ҳа, мӯйсафеди падараш беҳуда ин гапҳоро намеғӯяд, зиндагидида аст... Шодмон-ку? Нигоҳаш ӯро мечуст. Ана вай, дур нарафтааст, ҳода барин пеши одамон истодааст.

— Шодмон, — Наздик омада ба оҳанги сулҳхоҳона гуфт вай, — чӯра, баъзан ту андак тез мешавӣ. Наход нафаҳмӣ, ки ман ба ту фақат некӣ мехоҳам, аз бародаронам ту ба ман наздиктарӣ. Бо ҳам хондем, ҳамеша ҳамроҳем. Дар қишлоқ ману туро акаю додар меғӯянд. Шабу рӯз дар ҳаёл будам, ки чи тавр туро ба ҳамин базаи худамон ба қор орам. Лекин, чӯраҷон, бовар кун, ки ин хел қорҳо бепул намешавад, ба ту нафаҳмонда ба директор пора додаму қорро буд кардам, медонистам, ки инро ту намехоҳӣ, ҷанг мекуӣ, барои ҳамин аз ту пинҳонӣ ба вай пул додам. Бовар кун, барои он рӯямро сиёҳ кардам, ки ҳамқор шавем. Ана айби ман ҳамин, маро бубахш, илтимос, пеши директор надаро, ба ҳеҷ чӣ арз нақун. Агар ту ин гапро овоза кунӣ, медонӣ ба сари ман чӣ рӯз меояд? Шарманда мешавам, аз қор пеш меқунанд... Боз як гап, ки чӯра, мо чандтарафа сӯхтем. Ҳаёл мекуӣ, ки ин Асрори лаънатӣ ба ман ҳамин хел ёрӣ расонд, бе чиз мошин гирифта дод? Не, вай моро хонасалот кард. Барои директору барои фалон инспектор гуфта ҳар рӯз як чиз ним чиз мекунад. Ману мӯйсафеди падарам ҳоло ҳам хизматгори вай. Хушаш намеояд, ки оби ҳудашро ҳам шуда нӯшад, «Сангин!» фаръёд мезанад... Гапи бисъёр, чӯ-

ра, лекин дам ба дарун гаштем, — кому забони Сангин хушк гашт, ҳолаш ба назари Шодмон табоҳ намуд.

— Биё, мон, чӯра, ҳамин корро ба хотири ман на-
кун, пеши директор надаро, маро як бор бахш, тавба
кардам, бахш! — боз илтиҷо кард Сангин.

Мошине бо шаст аз Сангину Шодмон гузашта анда-
ке дуртар истод. Акаи Асрор сар аз кабина баровар-
да фаръёд зад.

— Сангин, ҳой Сангин, кар шудӣ?

— Биё, Асрор база меравад, — Шодмонро ҳам даъ-
ват кард Сангин. Шодмон акиб гашт. Сангин ҷониби
мошини Асрор рафт.

* * *

Аз рӯзи шофёрии Шодмон қариб ду моҳ гузашт.
Дар ин мобайн андаке рами дили Сангин баромада,
худро осуда ҳис мекард, ки Шодмон аз фикраш гашт,
ӯро шармандаю беобрӯ накард. Вале аз Мадина даст
накашида буд. Аз рафтори чӯрааш ба дили вай озор-
хо меомад, инро худ Шодмон ҳам пай мебурд. Вале
Мадина ба дилу дидаи вай бештар ҷой мешуд. Шабҳо
ҳам ӯро хоб медид. Сахар ба база шитофта бо ҳазор
орзу бо вай ҳамгап мешуд, аз табассумҳои шакаррин,
аз тамошои чашмони бодомӣ, қомати ниҳоли вай ла-
зат мебуду намегуфт, ки шаб ӯро хоб дида буд. Ав-
вал Шодмон ҳаёл дошт, ки ин духтарак нозпарвар аст,
дар оилаи одамони бадавлат тарбия ёфтааст. Вале
баръакс будааст. Рӯзҳои аз сар гузаронидаи Мадина
талх, пуразоб буданд, лекин он ҳама ноқомҳои рӯҳи
вайро нашикастанд. Ӯ ҳамеша худро паррандаи озод
ҳис мекунад.

Шодмон ҳангоми сафари Кӯлоб аз қисмати ӯ огоҳ
гашт.

Онҳо аз шаҳр баромада буданд. Чанд деҳи болои
роҳ акиб монд. Мадина, ки пеш-пеш мошин меронд,
теппаеро тоб хӯрда, ба Шодмон ишора кард, ки паси
ӯ гардад. Акнун тарафи чанд деҳе, ки аз дур дар фаро-
зи теппахон баланд ҷойгир буданд, мерафтанд. Аз миё-
ни дара гузаштанд. Дар даромадгоҳи як деҳае таги
чормағзҳои азим Мадина аз мошинаш фуромад. Аз
таги дарахтони чормағз рӯ ба нишеб ҷўйчаҳои об ҷорӣ
буданд. Об аз боло, аз таги сангҳои калон-калони кӯҳ,
ки бо дарахтони дар ёнашон сабзида баробар буданд,

меомад. Мадина пеш-пеш, Шодмон аз ӯ акибтар чониби теппаи баланд рафтанд. Мошинҳояшон дар пастӣ, аз онҳо дур монда буданд.

Мадина болои як санги калони лаби ҷӯй нишаст. Шодмон дар он сӯи ҷӯй рӯ ба рӯи ӯ истода буд.

— Метарсӣ, ки об мепошам? — дандонҳои сап-сафеди Мадина аз табассуми ширин ба рӯи гандумгунаш ҳусн медоданд, ӯ болои ҷӯй, ки сангресаҳои қаъри он садафосо метофтанд, ҳам шуд. Чанд панча об ба сару рӯи Шодмон пошид. Шодмон хандида-хандида, дар ҳолате ки аз сари рухсараҳояш об мешориду либосҳояш тар шуда буданд, лаби ҷӯй омад, як даста гули зарди хушрӯ чид ва онро ба Мадина дароз кард.

— Ман ин гулҳоро намегирам.

— Барои чӣ? Ин гулҳо хушрӯй-ку.

— Гули зард ҳосияти нек надорад, — бо карашма таъкид кард ӯ.

Онҳо паҳлуи якдигар менишастанд. Деҳа аз дур сердарахт ва каб-кабуд менамуд. Гову гӯсфандон болотар аз хонаҳои мардум канори ёлаҳо дар чаро буданд. Дар поёни ҳавлиҳо себу тоқзорҳо, анористон... Шодмон ба тамошои деҳа, манзараҳои гирду атрофи он банд шуда фикр мекард, ки Мадина чаро ӯро ин ҷо овард?

— Ба фикр рафтӣ, Шодмон — овози ширини Мадина ҳаёлҳои ӯро парешон кард.

— Бисёр деҳаи зебо, — гуфт Шодмон.

— Хонаи мо ҳо, ана он ҷо буд, — Мадина бинои нимвайронаеро, ки дуртар аз як садаи сершоҳу барги калон намудор буд, нишон дод.

— Дар ҳамин ҷо ҳам зиндагӣ карда будед? Кай кӯчидед?

Мадина ба ин пурсишҳои ӯ ҷавоб нагуфт. Рӯзҳои дар деҳа буданашон, модараш ба хотираш меомад.

... Он рӯз ҳаёли Мадина парешон буд. Танаффус, ки мешуд, ҳама аз синф мебаромаданд. Саҳни мактаб, ки холо нигоҳи Мадина охиста-оҳиста ба ин бинои сапсафеди дуошёнани дар байни деҳа ҷойгирбуда меафтод, идғохеро мемонд. Бачаҳо давутоз мекарданд, духтарон таги дарахтони ғарки гул ҷамъ шуда ба кадом як писари соддалавҳ меҳандиданд, ё ду-се нафарӣ болон сабзазор нишаста гулдӯзиашонро ба якдигар нишон медоданд. Дили Мадина он рӯз ҳаваси ҳеҷ чиз надошт. Хушу ёдаш ба модар ба модари бемораш. Пагоҳӣ вак-

те бармаҳал хеста, барои ӯ шира пухта косаи ҳалилоб дар даст сари болинаш омад, вай ба ӯ нигоҳ накард, лаби кӯрпаро болои чашму абрувони камандзадааш кашида буд.

— Оча, оча, — Мадина рӯи бистари модар ҳам шуда, ба сараш охиста даст бурд.

— Ҳа-а духтарам, чӣ мегӯӣ? — Модар хастаҳол тарафи Мадина рӯй гардонд.

— Ҳалилоб, шира пухтам, гармакак, райҳон ҳам дорад...

— Не, духтарам, намефорад, — гуфт модар ва боз ба тарафи девор паҳлу гашт.

Модари Мадина хеле боз нотоб буд. Қариб ду моҳ дар беморхонаҳо табобат дид. Вале аҳволаш беҳ нагашт. «Мана хона баред, ҳолам ба худам маълум»... — талаб карда буд модар.

Акнун як ҳафта боз вай дар хона меҳобид. Ба нею нестонаш нигоҳ накарда духтури деҳа ҳар рӯз наздаш меомад, дору медод. Имрӯз аҳволи вай вазнинтар шуда буд, ҳалилоб нахӯрд.

Мадина то охири дарсҳо дар мактаб наистод. Китобхояшро гирифта бо дидаи пуроб аз дари мактаб берун давид.

— Биё, Мадинаҷон, дар чолот садка, духтари бетакдири оча. Хуб кардӣ, омадӣ, чашмам ба роҳи ту буд. — Вакте Мадина назди модар ҳозир шуд, вай рӯи бистар такъя ба девор дода менишаст. Аз сари рухсараҳои пурожангаш қатраҳои арақ мерехт.

— Ҳалилоб хӯрдед? — ба косаи хӯроки болои сари модар нигоҳ кард Мадина.

— Даҳонам талх, бачам, ҳеҷ чиз аз гулӯям намегузарад. Наздиктар шин, — модар панҷаҳои шахшӯлашро ба сари Мадина монд. — Ҳоли ту чӣ мешуда бошад? — ба чашми модар об давид.

Вай хотири духтарашро озурда қарданӣ набуд, вале дигар ҷои андеша намонд. Ҳоло, ки мадораш буд, ба духтараш васият мекард.

— Бачам, ҳолам бад. Ақаллан падарат зинда мебуд, ақаллан ту соҳиби хонаю дар мешудӣ. Бесаробон мемонӣ, духтарам, — гиря гулӯгираш кард.

— Модар, ин хел нагӯед! — Фигон бардошт Мадина.

— Ақаллан пн бадбахти акаат одам мешуд, — овози модар базӯр ба гӯши Мадина меомад.

Дари хона шарақкозанон кушода шуд.

— Хой, Мадина, Мадина! Хӯрок тайёр шуд? Чӣ пухтӣ? — Акааш ҳамроҳи ду ҷавони ношинос омада буд.

— Ба ту меғӯям, Мадина, хӯрок пухтӣ ё не?! — баландтар дод зад ӯ.

Мадина сарашро аз миёни кафҳояш нагирифта мегирист.

— Бачам, як дам ором шав, мон, ки ҷонам осон барояд, аз ту фақат ғаму алам дидам... — ҷашмони камнури модар ҳаросон шуданд.

— Э, мамаш, туя ҳоли ҳеҷ бало наметавонад, ту сахтҷонӣ, маро ту мекушӣ.

Суханони акааш дигар ба ғӯши Мадина наметавонад. Модар болои ҷойхобаш дароз кашид. Суханони ӯро Мадина дигар намешунид.

... Пас аз сари модар рӯзи Мадина дар ҳақиқат сиёҳ шуд. Рафиқони бадмасту дайдуи акааш бисёр буданд. Онҳо ҳамроҳаш хона омада, то рӯз менишастанд, арақ меҳӯрданд, қарта мезаданд. Шӯру мағал меҳест, якдигарро дашном медоданд. Мадина аз ҳарос дуруст хоб рафта наметавонист. Айни хобаш дари хонаи ӯ сахт-сахт кӯфта мешуд, мастҳо пеши вай медаромаданд, ҳоли бародараш ҳам аз онҳо беҳ набуд.

Шабе дар хонаашон боз як авбоши нав пайдо шуд. Мӯйҳои сараш аз китфонаш ҳам поён ҳамида буданд, ба ҳамроҳонаш монанд набуд. Аз вай ҳамаашон меҳаросиданд. Ба гуфти акааш ӯ «пахан» будааст. Чӣ ки ғӯяд фармонаш бечуну чаро иҷро мешудааст. Ана ҳамин пахани бадафт чанд бор тарафи Мадина хандаи нозеб кард, мижа заду абру ҷунбонд.

Дари хонаи хоби Мадина кушода шуд, акаашро дид. Аз паси ӯ пахан меомад.

— Мадина, — гуфт акааш, — ту ба ман хоҳар-а?

— Ҳа.

— Хоҳари ҷони ман, ки бошӣ, — гуфт ӯ, — аз гапам набаро, шарт кардем, акнун ту ба ҳамин пахани мо бўса медиҳӣ... — ба пояш истода наметавонист вай.

Мадина бо ҳарос аз ҷояш рост шуд. «Чӣ? Акааш ӯро ба шарт гузоштааст. Ба пахан вай бўса диҳад?!» Пахани шумшакл дар рӯ ба рӯяш, чун дев меҳандад, дандонҳои заб-зардаш намоён. Аз афташ ин махлук ширин табассум дорад.

— Дафъ шав, гум шав! — Мадина курсичаро бар-

дошта тарафи пахан хаво дод. Курсича ба дар зад, як чойнику чанд пиёла аз ҷевон афтода шикаст. Акаашро аз наздаш тела дод. Ў аз дар берун афтода буд. Мадина дарро аз нав ба рӯяш басту занчири онро гузаронд. Вай танҳо монда буд, лекин ларзаи дилаш намомонд, баъд ӯ чомадонашро аз таги тахмон гирифта либос-хояшро ба он чой кард.

* * *

Духтаре интизори мошин буд. Аз барф сар то кадам, рӯймоли шои сиёҳи гирди рӯй печондааш сафед метофт. Шамоли дашт ҳар замон ба вай дармеафтод. Духтар тарафи як мошин бо умед даст боло кард. Мошин аз ӯ каме гузашта истод. Шофёр, як марди миёнасоли бурутӣ, ки мӯйҳои сафедаш аз зери телпаки пӯсти баррагини наппа-нави ӯ намудор буданд, «ку-чо?» гуфта пурсид.

Духтарак ҷавоб надода, ба помонаки мошин баромад. Ў дарро нимроғ монда чомадончаашро пеши пой-хояш гузошт. Барфҳои рӯймолашро ба берун афшонда, дарро оҳиста пӯшид. Дасту панҷаҳояш аз хунукӣ чун пальтои базебу шинами танааш суп-сурх метофтанд.

— Якбора бисёр хунук шуд, хоҳар, — гуфта шофёр мошинро ба роҳ гардонд.

— Ҳа, хунук шуд, — пурсиши шофёр ӯро ба худ овард.

— Бисёр маҳтал шудед? — боз ба духтар назар андохта, пурсид шофёр.

Духтарак домони пальтояшро ба рӯи зонувонаш кашида, ҷавобе надод. Шофёр, чун пай бурд, ки вай аз пурсишҳои ӯ дигар маънӣ меҷӯяд, гашта ба ӯ нигоҳ накард. Роҳи пурпечутоби ағбаи Шаршар сар шуда буд. Мошинҳо аз он чун чигинаҳое, ки ба онҳо барзаговҳои хастаю шалпарро баста бошанд, базӯр пеш меҳазиданд. Роҳ пушти мор барин лағжону душворгузар. Як тараф кӯҳ, харсангҳо болои сар овезон. Тарафи чап қарӣ...

Ағбаро тумани ғафс ба коми худ фуру бурда буд. Шофёрҳо гоҳе қароғҳои дурнамо ва наздикбини мошинҳояшонро фурузону хомӯш карда, бо суръати паст мерафтанд. Дар роҳ қариб сари ҳар қадам воқияи нохуше рӯй меод. Як мошини прицепдори калон бироҳа

шуда дар каъри чарӣ меҳобид, «Волга»-и наппа-наве ба харсанг бархӯрда, пешаш мачак шуда буд. Шофёр ва мусофирҳо гиребонҳои пальтоҳои ғафсашонро бардошта, телпакҳоро ба сар кашида, гирди он чунбучӯл доштанд.

Бале дар чунин ҳавои қаҳратуни зимистон ба сафар баромадани шофёрҳо хавфнок аст! Аммо кор мебарояд, корҳои зарур, таъҷили. Охир зиндагӣ дар ҳама гуна шароити ҳолат давом дорад, роҳи он ҳамин ҳел ноҳамвору печутобдор аст. Одамии бояд бо он пеш равад.

Мошин акнун рӯ ба кӯҳ мерафт. Мотори он аз вазнинии бор ва душвории роҳ менолид. Дар ин лаҳзаҳои бори мошин гӯё ба дӯши шофёр буд, азоб мекашид, берун хунук, лекин аз сару рӯи ӯ арақ мерехт. Баъзан суръати гашти мошин суст шуда мемонд, вай «ҳа, ҷонвар, ҳа, ҳа, боз камтари дигар!» мегуфт ба худ. Мошин ба роҳи андаке ҳамвор расид. Нишебҳои сар шуданд. Онҳо ҳам осонгузар набуданд. Гардишero тоб хӯрданд. Як мошини МАЗ миёни роҳ монда буд. Аз паҳлуи он роҳ набуд. Аз андаке безътиной мошин рӯ ба чарӣ нишеб шуда мерафт. Мошинҳои бисёре ғун шуданд, пардаи торикӣ ағбаро ба комаш кашид. Ниҳоят трактор омада МАЗ-ро аз ҷои дармондааш баровард. Роҳ кушода шуд. Шофёр, ки то ин дам духтаракро гузошта ба сари вокиа рафта буд, баргашт.

— Хунук хӯрдед, духтарам? — меҳрубона ба вай мурочиат кард.

— Не, амак, он қадар не, — гуфт ӯ.

Мошин ба роҳи ҳамвор фурумад. Гӯё хавфу хатар аз сар дур шуда буд, ки шофёр осуда нафас мегирифт.

— Шумо Душанбе рафтаниед, меҳонед?

— Не, амак — ҷавоб дод духтарак ва якбора дилашро ваҳм гирифт. Дар ҳақиқат вай кучо равона аст? «Ба Душанбе? Орчоникидзеобод? Кучо!» Вай кучо рафтаниро наметонист. Боз дар ин шаб?... Шофёр вайро кучо мефурорад?

Ба Орчоникидзеобод даромаданд. Шаҳр дар нури ҷароғҳо гарм буд.

— Духтарам, хо ана аз он ҷо ман мегардам, — шофёр гардишро нишон дод.

Духтар ҷавоб наод, аммо вачоҳаташро ташвишу биме фаро гирифт. Шофёр магар инро пай бурд, ки рамузгирона пурсид:

— Ё шуморо ба манзилатон расонам, кучо барам?

— Намедонам, амакчон, — овози духтар пуралам, ларзон баромад, ашк дар чашмонаш ҳалқа зад. Вай дигар ҳарфе ба забон наовард.

Шофёр мошинро тарафи роҳи хонааш гардонд.

* * *

— Ана ҳамон духтар, ман будам, — нигоҳашро аз чордевораҳои ҳавлиашон канда гуфт Мадина.

— Шофёр амаки Чамол? — мардеро, ки гоҳ-гоҳ ба базаи онҳо омада Мадинаро мепурсид, дар назар дошт Шодмон.

— Ҳа, ҳамин амаки Чамол маро ба қатори фарзандҳои гирифт. Ман як умр аз вай миннатдор. Ман аз рӯи меҳре, ки ба ӯ дорам, шофёр шудам, — гуфт Мадина.

— Бародаратон ҳозир ҳам дар ҳамин ҷо? — боз ба деҳа дида дӯхт Шодмон.

— Не, ба ким-кадом шаҳри дур рафтааст, ман дигар вайро надидам, — пичиррос зад Мадина.

— Ин ҷо ягон хешу табор доред? — пурсид Шодмон.

— Не, баъди ҳамон рӯз дигар ман ба деҳа наомадам. Бо баъзе ҳамсинфҳо, ҳамқишлокиҳо гоҳе вомехурам... Ҳоло қабри модарамро зиёрат карданиам, — гуфт Мадина ва нигоҳаш тарафи ғӯристон лағжид, ки он дар теппаи болои боғҳо воқеъ буд.

Ҳар ду болои санге нишаста буданд. Ба назарашон замину замон хомӯш буд. Факат садои шилдирози оби ҷӯй ба гул меомад, шав-шувкунон аз наздашон ҷорӣ буд, об чун умри одамон ба як маром мерафт...

* * *

Хотири Сангин то рафт осуда мешуд, Шодмон аз раъяш гашт, ўро беобру накард. Хайрият... Дилаш мадор гирифт. Аз худ қаноатманд буд, ки аз рӯи насихати падар амал кард, бо муросо дили Шодмонро ёфт. Хама корҳо нағз, вале як тарафи дилаш реш. Бо умеди нағз шудани корҳои аз баҳри Мадина қариб баромад, ресмони ўро озод партофт. Ба қитиқи Шодмон нарасам гуфта аз Мадина дурӣ гирифт. Духтарак аз ихтиёраш рафтааст. Ин ҷӯпонбача домони Мадинаро

сар намедиҳад, ширеш барин ба вай часпидааст. Не, акнун вакте расидааст, ки Сангин ҳам гӯяд: «Ман ҳас-там!» Мадинаро ӯ аз даст намедиҳад, танобашро оҳи-ста-оҳишта мекашад. Чанд рӯз Сангин дар ҳамин ҳаёл буд. Вале Шодмон аз дили вай огоҳ набуд.

Сангин ба оиначаи мошин нигоҳ карда гиребони пичакашро дуруст кард, мӯйсарашро шона зад, хоки почаҳои шимашро афшонд ва «рафтем ба шикор» гӯён зери лаб ғуррид. Рост ба идораи Мадина — идораи ко-тиби комсомол ворид шуд. Мадинаро танҳо ёфт. Паси миз нишаста як даста коғазҳоро ба тартиб меовард. Мӯйҳои кӯтоҳ буридаи Мадина баёзи гарданашро пӯ-шонида буданд. Гардани сафеди дилҷӯи духтар гӯё бо мӯйҳои сиёҳаш ҷанг мекард. Гардан мегуфт: «ман зе-бо», мӯйҳои маҳин мегуфтанд, ки «не, ман».

— Салом, Мадина, — Сангин маънидорона табас-сум кард.

— Ҳа, ин туй? Куҷо будӣ? — Мадина варақҳоро ба ғалладони миз ҷой карда, нигарони ҷавоб шуд.

— Ба сафар рафта будам.

— Куҷо?

— Роғун.

— Аз бачаҳои база ҳамроҳат кӣ буд?

— Ҳабиб.

— Вай ҳам омад?

— Ҳа... Имрӯз ба як фильми нағз билет ёфтам.

— Ба ҳамон фильми нави эронӣ?

— Ҳа, «Як шаби дароз».

— Ман рафтани будаму хона беҳабар. Дина ҳам мехостам ҳамин фильмо бинам, билет ёфт нашуд.

— Мошин ҳаст, хонаатон бурда мемонам.

Шодмон дари кабинети Мадинаро кушод.

— Хуб, меравем, Шодмон ҳам меравад.

— Куҷо? — пурсид Шодмон.

— Ба фильми нави эронӣ. Номаш чӣ буд?

Сангин бо дили нохоҳам аз нав номи фильмо ба забон овард. Сангин ноилоҷ билетҳои кисашро болои миз монд ва сухане нагуфт.

Онҳо ба роҳ дароманд. Ҳангоме ки торикӣ болои Душанберо мегирифт, ба кинотеатри Чомӣ расиданд, тамошобинон бисёр буданд, онҳо билет меҷустанд. Сангин мошинашро қатори мошинҳо монда ба Мадинаю Шодмон гуфт, ки боғи шаҳро як давр зананд. Боғ дар шаб хеле зебо метофт. Аз байни шохи ҳар дарахт ча-

роғе нур мерехт. Чароғҳо чун ситораҳо мавҷ мезаданд. Ягон-ягон даста-даста. Гулдастаҳо барин буданд баъзе чароғҳо. Ҳазор ранг мезаданд, монанди тиру камон. Сангину ҳамроҳонаш хомӯш мерафтанд. Дар пеш, дар миёни дарахтони сарсабзи баланд ресторани «Фароғат» намудор буд, ки тўпнии базаби сергулро мемонд. Хангоми ба ин бино наздик омадан Сангин гуфт:

— Шодмон, хўрок хўрем-чӣ, то сар шудани кино хеле вақт ҳаст. — Пас ба духтар рӯй овард. — Чӣ гуфтӣ, Мадина? — Сангин аз Мадина, ки аз паҳлуяш ба кадом як нуктаи дур назар андохта роҳ мерафт, пурсид.

— Майлаш, агар зиёфат аз ҳисоби Шодмон шавад, — хандида гуфт ӯ.

— Не, зиёфат аз ҳисоби ман. Ман ба ресторан таклиф кардам, — гуфт Сангин.

Зинаҳои мрамрин одамонро ба ошъёнаи дуҷум мебард. Сангин пеш даромад. Сари мизи хўрокхўрӣ ҳам ихтиёрдори ҳамроҳонаш шуд. Анвои хўрдани ва нўшидани фармуд.

— Як шиша коньяк, аз ҳамон аълотаринаш, — ба пешхизмат, ки духтараки мӯйсиёҳаки ситорагарме буд, алоҳида гап зад ӯ.

Вақте духтарак хиромон аз назди онҳо мерафт, Мадина ба Сангин гуфт:

— Коньяк фармудӣ?

— Ҳа.

— Кӣ менӯшад?

— Ман менӯшам, баъд ана ин мулло ҳаст, — Шодмонро дар назар дошт ӯ.

«Ба таънаю пичинг доромад-ку, давомаш чӣ мешуда бошад?» — Шодмон нигоҳашро ба шифти пургули бино бардошта, паси гарданастро хорид.

— Мошин дорӣ-ку, Сангин, менӯшӣ? — ба ташвиш афтод Мадина.

— Аз саду нимсад чашми чапи мард намепарад. Чӣ гуфтӣ, Шодмон?

— Рост, лозим бошад, менӯшем, — гуфт Шодмон.

Сангину Шодмон ба якдигар ҳарфе нагуфта қадаҳои пурро пан ҳам ҳолӣ мекарданд. Гӯе ҳар ду ҳам дар дил гапҳои доштанд, ки баъди ҳамин нўшиданҳо бояд ба забон меоварданд. Охир одамони рамузфаҳм аст. Аз як ишора мақсаду маромҳо равшан мегардад.

Сангинро Шодмон медонист, саховатманд нест, бе ягон ният тинашро сарф намекунад.

Мадина дилгир шуда аз таом даст кашид.

— Холо вақт ҳаст, — гуфт Сангин ва пас аз қадаҳи охирро ҳолӣ кардан ба соат нигарист. — Мадина, ту маро бубахш, як лаҳза ман ба Шодмон гап дорам. Гапи байни худамон.

Шодмон аз паси Сангин аз ресторан берун рафт.

Онҳо ба оғӯши дарахтон даромаданд. Атроф ба назар торик менамуд.

— Хайр, Сангин, ҳамин ҷо мувофиқ будагист, — Шодмон пушт ба як дарахт дода, остинҳои куртаашро ноаён барзад.

— Шодмон, ман ба ту кайҳо боз як ҷӣ гуфтани будам, — Сангин изтиробу ҳаяҷонашро ниҳон дошта наметавонист, овози ӯ меларзид.

— Медонам, Сангин, мақсадатро медонам, — суҳанаашро такрор кард Шодмон ва ӯ боз гуфтани буд: барои духтар, барои духтаре, ки алҳол дар ресторан нишастааст.

— Донӣ нағз... Ман аз ту ин хел умед надоштам.

— Маро барои насиҳатгӯи ин ҷо ҷеғ задӣ?

— Ҳа, Шодмон, ту охир медонӣ, ки ба ҳамин база аз ту пештар омадам. Мадинаро ман пештар медонистам, аҳду паймон карда будем, ҳамхона шудани будем. Вале ту омадию ба вай часпидӣ. Дар ин масъалаҳо одам ҳеҷ касро, ҳатто бародарашро намебахшад...

Баъд ҳар ду хомӯш гаштанд. Шоҳаҳои дарахтон аз боди сабук ба ҳам меҳӯрданд, шибир-шибири баргҳо гӯё гуфтугӯи ин ду ҷавонро ба гӯши якдигар мебурданд.

— Ман Мадинаро дӯст медорам, бе вай зиндагӣ карда наметавонам, ту, Шодмон, ба ин духтар дигар қордор нашав, — ниҳоят овоз баровард Сангин.

Шодмон суҳане намегуфт. Сукути ӯро Сангин аломати некӣ пиндошт. Ботинан шод шуд, ки қор ба ҳамин гуфтугӯи ошқоро ҳал мешавад, ҳарчанд ин гуфтугӯ барои ӯ осон набуд. Як ҳикмати хуби халқ ба хотираш омад: Ё ба зӯрӣ, ё ба зорӣ, ё ба зар. Зӯрӣ оқибати нек надорад, зар нест, қорҳои вай вақтҳои охир ба зорӣ нек мешаванд.

— Шодмон, биё ба роҳи бад наравем, ман зорӣ дорам пеши ту, зӯрӣ не, — гуфт ӯ.

— Сангин, мард дар ин масъалаҳо ин тавр гап на-
мезанад.

— Чаро?

— Масъалаи зан кори худи ҳар мард аст, ӯ бояд
дар ин бобат ба касе маслиҳат наандозад, мардҳо ба-
рои зан кори медонистагии худашонро мекунад. Зо-
риро илтиҷо нақун, айб аст!

— Шодмон, ман аз тарс пеши ту зорӣ намекунам,
пушаймон мешавӣ, нағз намешавад. — Дили Сангин
ба шӯр омад.

— Ана ин гапи дигар. Мардона гап зан. Аз паи зан-
ҳо афтодан кори мардҳои асил аст. Худи занҳо ҳам
одамони миқингро дӯст намедоранд.

— Аз худ нарав, Шодмон! Ҳар гапе акаи Асрор
дар ҳаққи ту мегӯяд, рост аст. Ба ту некию нағзӣ кар-
дан ҳайф аст.

— Тамом? Боз чӣ гуфтан меҳохӣ? — Ин суҳанҳо
ба ӯши Сангин даҳшатовар расиданд.

— Ҷои гап боз меояд, Шодмон, аз худат гиламанд
шав, як бор бо ҳубӣ аз наздат гузаштам, — Сангин аз
паси Шодмон қадам ниҳод. Пайкари ӯ аз ғазаб мелар-
зид.

Дар зали кино ҳам таъби Сангин хира гашт. Дер-
тар, ки расида буданд, ҷойҳояшонро ёфта натавонис-
танд. Ҳамаи курсиҳо банд. Дар қатори шонздаҳум ду
ҷо ва хело дур аз он як ҷои дигар ҳолӣ буд. Шодмону
Мадина паҳлуи ҳам нишастанд. Сангин ноилоҷ пеш
рафт. Ӯ дар давоми соатҳои ба назар тӯлонӣ ягон лаҳ-
заи киноро гӯё намедид. Чӣ аҳмакӣ? Вай барои ҳамин
ду рӯз заҳмат кашид, ки Шодмону Мадинаро кино овар-
да тамошо диҳад? Ҳоло боз нигарон аст, ки кай кино
тамом шаваду бо мошин онҳоро ба хонаҳояшон барад?
Шодмон ҳам омада боз ба мошини ӯ мешинанд? Ба
ин ҳол ӯ тоқат мекунад? Ё хезаду баромада равад?
Мадина чӣ мегӯяд? Охир вай ўро ба кино овард. Ҳа-
маи ин рӯзҳои вай аз туфайли Мадина аст. Боандеша
аст ӯ. Ҳозир ҳам ба Шодмону Сангин гуфт, ки онҳо
якҷоя нишинанд. Вале бачаи ҷӯпон нагузошт. Вай бо
чашмонаш дид, ки аз лаби куртаи Мадина дошта тара-
фаш кашид. «Шин», гуфт фармономез. Ҳоло гап ба да-
хони вай. Рӯзе меояд, ки аз ин одам ҳамаи аламҳояш-
ро меситонаду об ба лаби ҷӯй баробар мешавад... Ле-
кин барои як кайк алҳол пӯстинро оташ задан нашо-
явд. Мадинаро партофта намеравад, охир дунёе як ҳамин

ҳозир ҳамин лаҳзаҳо не, пагоҳ ҳам аст, вомехӯранд боз.

Кино тамом шуд. Онҳо паси ҳам хомӯш пеши мошин омаданд. Сангин мотори «Москвич»-ро ба кор андохта аввал дари тарафи худашро барои Мадина кушод. Вале Шодмон, гӯё бо соҳиби мошин гапаш ду нашуда бошад кайҳо ба қафо гузашта, ба Мадина фармон меод: ба паҳлуи ӯ гузарад. Мадина чанд лаҳзае ҳайрон монда, баъд даст ба тарафи дари Шодмон бурд. Сангин ноумед дари бозмондашро пӯшид. Бори гароне ба дӯш, аз кӯчаҳои сокиту ороми шаҳр мошин меронд. «Айби худаш. Қӣ гуфт, ки ин нарғӯлро ҳамроҳ гирад? Ҳеҷ як аҳмаки дунё ин тавр намекунад...» Ӯ аз ғазаб дам ба дам сарашро аз тиреза берун бароварда, ба ҳамин минвол сӯзи дилашро паст мекард. Аммо овози Шодмон, бо Мадина гап задану хандиданаш гӯё вайро ба дами марг наздик мебурд.

— Мадина, ба ту як ҳикоя гӯям? — гуфт ӯ.

— Чӣ хел ҳикоя?

— Ҳикоя ҳам не, як воқиа, ҳамин рӯз аз сар гузарондам.

— Хайр шунавем.

— Аз Ёвон мегаштам. Ағбаро ҳамидам, ки мошинҳои бисёр дар канори роҳ. Чӣ гап шуда бошад гӯям, тинҷӣ, мошини як мӯйсафед вайрон шуда будааст.

— Кучояш?

— Мотор аз кор мондааст. Чунон мағале буд болои мошин... Шофёрҳои бисёр чамъ шуда буданд. «Ин хел кун, ман зомин дармегирад, он хел кун...» гуфта ба якдигар навбат намедоданд. Пеши мошин гузашта бо каллиди калон тоб доданд, ягон сими трамблёр намонда кушоданд, қисмҳои бензингузар тағу рӯ шуд. Тела доданд, бо як мошин кашиданд, нашуд, ки нашуд.

— Хайр баъд чӣ? Илтимос воҳима накарда гап зан.

— Ҳа, воҳима не, худам соз кардам.

— Ҳаминро гӯю мон.

— Пеши шофёр омадаму пурсидам: «Дар ҳамин наздикиҳо ба мошин об андохта будед, амак?» «Ҳа, моторро ҳам камтар шушта будам» гуфт ба ман эътибор наода. «Истед, амак», гуфтам ба мӯйсафед, ки ҳанӯз болои мотор ҳам шуда фикр мекард.

— Ба соз шудани мошин боварӣ доштӣ? — аз таги рӯи Шодмон карашмае карда хандид Мадина. Садои

хандаи ӯ бори нахуст буд, ки ин қадар ба дили Сангин сахт расид.

— Сими асосии чараёнро аз бабин чудо кардам, — давом намуд Шодмон. — Худо дод: сим тар буд. Бо латта онро пок кардам. Баъд ба чояш мондаму ба мӯйсафед гуфтам: марҳамат, ба мошин даромада калидро тобед. Мӯйсафед нобоварона ба паси рул нишаста калидро тофт. Мотор ба кор даромад. Ҳама чапак зад. «Профессор ин чо будаасту мо беҳабар» гуфтанд.

— Номи нав муборак!

— Ташаккур... Ана ҳамин тавр профессор баъд ба тарафи мошинаш рафт.

— Албатта бо кибру ғурур... Чаро инашро намегӯӣ?

— Ҳа, ҳамин тавр, Мадина.

Аз ин сӯҳбати Мадинаю Шодмон табъи Сангин хиратар гашта буд. «Инҳо хуб ҷои хандаю бозиашонро ёфтаанд. Вай кару гунг шуда мошин ҳай мекунад. Не, одами бонангу номус ба ин тоб намеорад». Ҳай кардани мошин аз ҳаёли Сангин рафта буд, ки гашти он сустар мешуд. Қикирроси хандаи Мадина баланд гашт. «Ту чӣ хел одам, Шодмон, нақун, дастам шикаст, ой, ой, оча!» Дигар тобу тавони Сангин намонд, пайкарашро ларза гирифт. «Дар пеши мард ин тавр намекунад. Боз ба духтаре, ки Сангин вайро дӯст медорад, ҳазор орзую умед дорад...»

Мошинро нигоҳ дошта аз гиребони Шодмон гирифтани шуд. Ба акиб нигарист. Вачоҳати ӯ чӣ ранге гирифта буд? Дар паси пардаи торикӣ дида намешуд. Фақат берабт, ҳаш-паш нафас гирифтаҳои ӯ ба гӯш мерасид. Сангин намедонад, чанд лаҳза дар ин ҳол буд. Мошинашро боз ба роҳ даровард ва баъд роҳи база нимоён шуд. Пой ба тормоз бурда, бо тамоми қувва онро пахш кард. Мошин чун қуттии гӯгирд чанд бор ба пеш ҳаму рост шуд, қариб буд, ки чаппа шавад.

— Шодмон, фуру аз мошин! — дастонаш болои ҷанбари рул ба акиб рӯй гардонд ӯ.

Шодмон дари мошинро кушод. Мадина намедонист, ки чӣ ходисае рӯй додааст.

— Мадина, ту нафуру, як база рафта мошинаро хабар мегирам, баъд туро мебарам, нафуру! — амр кард Сангин. Лекин Мадина ба қароре наомада буд: фуруяд ё биистад?

Мадина аз мошин берун шуд.

— Сангин ранчид, айби ту шуд, — вақте мошини
ӯ дур рафт, гила кард Мадина.

— Ягон гапи дигар гӯй, Мадина, — гуфт Шодмон.

Моҳи пурра миёни осмон меомад. Гӯё он киштие
буд, ки дар баҳри нукратоби осмон шино дошт. Сито-
раҳо атрофи он мавҷ мезаданд, бори киштӣ гӯё ситора-
ҳо буд, моҳ онҳоро ба манзил мебурд. Дили кас аз
тамошои осмони софу моҳи мунир, ситораҳо кушода
мегашт. Шодмону Мадина паҳлуи ҳам рӯ ба моҳи пур-
нур мерафтанд, боди салкини шабонгаҳ сару рӯи онҳо-
ро бӯсида мегузашт, онҳо роҳ мерафтанд.

Ба истгоҳи автобусҳо расиданд. Истгоҳе, ки бори
аввал Шодмону Сангин ба Мадина бо ҳам вохӯрда бу-
данд.

— Кучо меравем, Шодмон? Дар ин ғояти шаб...

— Хонаи мо меравем.

— Хонаи шумо? Як фикрхое мекунӣ, ки Шодмон...

— Хайр кучо равем? Хонаи шумо рафта намеша-
вад. Мошин нест. Агар мошин ёбем ҳам дар хонаатон
чӣ мегӯянд? Нағз намешавад.

— Рост мегӯй, Шодмон, нағз намешавад, ман чӣ
кор мекунам?

— Хонаи мо меравем, такрор кард Шодмон.

— Э не-е, хап ист.

— Хайр, шабро дар ҳамин роҳ, дар дашту саҳро, —
Шодмон ба дуродур рӯй овард, — сахар мекунем.
Ин ҳам як романтика. Як шабро дуи мо танҳо ба тан-
ҳо, бо бедорӣ гузаронем, бисёр ширин аст.

— Ман дар чӣ хаёлу ту чӣ мегӯй. Чаро ин тавр
шуд? Ҳамааш айби худам кино рафтан лозим набуд... —
Мадина худро сарзаниш мекард.

Онҳо аз таги дарахтони канори роҳ мегузаштанд,
паҳлуи ҳам мерафтанд. Қади Мадина аз қади Шод-
мон пастрттар менамуд.

— Мадина, ту дар дил чӣ орзу дорӣ?

— Орзу? Кӣ дар дунё беорзу мезиҳад?

— Рост мегӯй, Мадина. Биё, аз олами орзуҳо гап
занем.

— Хайр, канӣ худат гӯй. Чӣ орзу дорӣ?

— Аввал ту гӯй, Мадина, орзуи духтарҳо ширин
аст. Шарм надор, гап зан, дар ин шабӣ ғайри ман кӣ
мефаҳмад.

— Танҳо як ман мефаҳмам, мегӯӣ?

— Ҳа.

— Ман орзуҳоямро аз ту пинҳон медорам, — аз карашмаи зебояш лабони Мадина ба тарзи ачибе гул карданд.

— Чаро? — Ба сари Шодмон хаёлҳои нохуш омаданд. Сангин ба ёдаш расид...

— Ҳа орзуҳоямро ба ҳама гӯям ҳам, ба ту наме-гӯям, — чашму лабҳои духтар аз табассум зеботар гашта буданд.

— Иштиёрат, Мадина... Шояд ба ман боварӣ надорӣ. Биё, нағзаш, ба ҳамин боғ медароем, ана он ҷо теппахо, — Шодмон панҷаи духтарро миёни кафҳояш гирифта, ба себзорон назар андохт: — Тамоми шаб дар он ҷойҳо мегардем, кӯҳҳо аз он ҷо хубтар намоёнанд, ситораҳоро ҳисоб мекунем баъд офтоб мебарояд, нурҳои офтоб...

— Ана ин орзу, орзуи ширин! Боз чӣ меҳаҳӣ?

— Хайр кучо равем?

— Фаромӯш кардӣ, ба хонаатон таклиф карда будӣ. Ё метарсӣ, ки падару модарат мегӯянд: дар шабӣ духтари бегонаро чиба хона овардӣ? Ба сарат ҷанҷол меояд?

— Кошкӣ ту хонаи мо равӣ... Хонаи мо равшан мешавад.

— Шӯхӣ накун, ман хушрӯ нестам, ки хонаи шумо равшан шавад...

— Ту хушрӯӣ, ту зебой...

Мошини рӯйпӯшидаи калоне дуртар аз онҳо гузашта истод.

— Шодмон?! — Шофёр аз кабинаи мошинаш баромад. — Бӣрам? Қишлоқ меравӣ?

Шофёр ҳамдеҳаи Шодмон буд. Ӯ онҳоро то наздикиҳои хонаи ҳудаш, поёни деҳа оварду тарафи ҳавлиаш гашт.

Мадинаю Шодмон аз кӯчаҳои қачу килеб пиёда мерафтанд. Мохтоб, ки тарафи теппахои канори ғарби деҳа амида буд, кӯчаҳоро равшанӣ меод. Шодмон ғарқи хаёлҳои ширин буд. Бо ҷӯю ҷӯйчаҳо, боғу майдонҳо, дарахтон — ҳулоса ба кулли мавҷудоти деҳа ҳаёлан гап мезад: «Мадинаи ман ҳам инҷой хоҳад шуд. Аз роҳу роҳравҳои ту, эй деҳаам, мегузарам ӯ, бисёр мегузарам, ҳар рӯз... Насими ҷонбахшатро ба вай ҳаё кун. Хой, санғоб, хой санғоб! — ба санғоб, ки

оби он печутоб хӯрда дар шабӣ шав-шув садо медод, рӯй овард ӯ. — Мешунавӣ ту маро? Мадинаи ман гоҳе соҳили ту меояд, аз санг ба сангат меҷаҳад. Қанорат менишинад, панҷаҳақояш бар оби сардат мезанад, рӯй мешӯяд, зулфонаш тар мешаванд, ту ӯро нағз пазирои кун... Ситораҳо, ҳой моҳи мунир! — рӯ ба осмон оварда буд Шодмон, — ба шумо ҳам гап дорам. Ин духтаракро шабҳангом акнун дар ҳавлии мо меёбед, ӯ шуморо аз ҳамин ҷо тамошо хоҳад кард, чашмони зебои вай аз ҳавлии мо ба тарафатон дӯхта мегардад. Ман овардам ӯро, доимӣ, ҳамроҳам ба хонаи мо равон аст, пеш-пешӣ ман аст ӯ. Аз болои сабзаҳо кадам мемонад Мадина, сабзаҳои деҳаам пойандози ваянд.»

Садон оби шаршара баланд буд, булбуле чаҳ-чаҳ дошт. Як парранда аз шоҳи кадом дарахте кий-чу, кий-чу мегуфт. Ин садоҳо оҳангҳои деҳа буданд, ки бо ҳам ҷӯр мешуданд дар шабӣ. Баргҳои ар-арҳои сарбафалак, ки Мадинаю Шодмон аз зери онҳо мерафтанд, аз боди сабук ба ҳам меҳӯрданд, шибир-шибир мекарданд, гӯё ба ҳам мегуфтанд: ба деҳа келин меояд, марҳабо, марҳабо.

— Гап намезанӣ, Шодмон, ба фикр рафти? — овози Мадина Шодмонро аз олами орзуҳо ба худ овард.

— Ҳа, Мадина, ҳаёлам ба кучоҳое рафт, — ангуштони Мадинаро миёни қафаш гирифт Шодмон.

— Ҳаёли шуда мондӣ?

— Ростӣ, ки бо ту кас ҳаёли мешудааст.

— Дар ҷӣ ҳаёл будӣ?

— Дар ҳаёли ту.

— Дурӯғ нагӯ, ман охир, ҳамроҳи ту...

— Кош доимо, ҳамроҳ мебудем.

— Ин гапҳоро мону гӯй, ки ба хонаатон наздик омадем?

— Қариб расидем, аз пешӣ ин бинои мактаб, баъд ҳо аз он клуб гузарем, тарафи дасти рост мегардем, баландӣ мебароем.

— Нағз нашуд. Ҷӣ хел ман хонаи шумо меравам, бо кадом рӯ? Падарат ҳам дар хонаанд?

— Не, он кас дар сари гӯсфанд.

— Поям пеш намеравад. Бовар кун, наметавонам! — Мадина пешӣ санги калоне истод.

— Роҳ гард, Мадина, расидем...

Ба ҳавлӣ кадам монданд онҳо. Хохару додаракони

Шодмон, модараш аз хоб хеста буданд Мадина назди онҳо монду Шодмон ба хонаи худаш рафт. Аз миёни соатҳо гузаштанд. Дар хонаи шафат, ки онро девор аз ҳам чудо мекард, модару хоҳаракони Шодмон кайҳо хоб рафта буданд. Дигар гуфтугӯи занҳо ба ғӯш намеомад. Мадина ҳам, аз афташ, хобида буд, аммо Шодмонро хоб намебурд. «Ана чӣ кардӣ? Духтаракеро, ки дӯсташ медорад, хонаашон овард. Нағз, Мадина ҳамболини вай мешавад...»

Рӯи ҳавлӣ баромад. То таги зардолу кадам монд. Осмон, ситораҳо зебо метофтанд. Тарафи дарвоза гашт, миёни ҳавлӣ истод. Мадина дар хонаи онхост. Аҷаб не, холо хобидааст. Сахар ҳавлӣ, боғу майдони онҳоро тамошо мекунад, лаби ҳо ана он шаршараи таги биҳӣ рафта, болои тахтасанг нишаста дасту рӯй мешӯяд, рухсораҳояш аз оби сард гулобӣ мегарданд...

Пагоҳӣ, вақте ки деҳа ғарқи нурҳои офтоб гашта буд, ӯ бо Мадина аз дарвоза берун шуд.

— Ту акнун аз хонаи мо меравӣ? — ва ба рӯи Мадина дида дӯхт.

— Ҳа, чӣ мекардам!

— Нарав...

— Боз дилат чӣ меҷӯяд? — лабони зебои духтар ба табассум моил шуданд. Онҳо ҳамроҳ кор мерафтанд.

* * *

Шодмон аз сафар баргашта мошинашро гузошт. Мадинаро дидани буд. Идорачаи хурдакаки ӯ ба назари Шодмон тозаю озода намуд. Аз он бӯи хушу гуворо меомад. Ҳама чиз ҷобачо. Дар тарафи ростӣ дар либосовезак. Пальтои сурхчатоб ва рӯймолчаи симдори Мадина ба он овезон буданд. Дар паҳлуи либосовезак чевони хурдакаки чигарирант. Дар чевон китобҳо, онҳо батартиб чида шудаанд. Назди тиреза мизи дарозрӯяе буд, мизи кории Мадина. Болои остонаи тиреза тубакчаҳои гулҳои ҳархела катор меистоданд. Мадина аз паси миз қоматашро якнима ҳам карда ғӯшаки телефонро бардошт. Аммо онро миёни ангуштони дароздарози базебаш бозӣ медоронду бозӣ медоронд... Хаёлаш ба Саягин рафт. Ӯ дуртар аз тиреза меистод. Хуб одами бенангу номус! Гӯё ҳамон шаби киноравиашон байни вай ва Шодмон гапу ҳарфе нагузашта буд, ки боз

аз паси ӯ кашолааст. «Шодмон, ту аз ман наранчида бошӣ» Айби ман шуд, ба дил нагир, байни акаю додар-хо ҳам гап мегузарад» гуфтааст боз...

— Шодмон, медонӣ, имрӯз ман чӣ гирифтам? — Мадина беихтиёр ба шавк омад. — Гап занам? — Бо карашмае, ки хоси ӯ буд, гӯшаки телефонро сахт ба чояш монд ва ҳам шуда, аз ғалладони мизаш коғаз-печи калонеро берун овард. — Марҳамат кушо. — Шодмон коғазпечро бо эҳтиёт кушод.

— Оҳо, ба ту мезебад, муносиб, — Шодмон куртаи атласи хушранги зебоеро аз коғаз бароварда, ба дас-ти Мадина дод.

— Аз ту ба ман савфо-а? — духтарак чашмак зада, куртаро бо қадаш чен кард. — Мезебад, хушрӯ меша-вам?

— Ба ту ҳама чиз мезебад. Ин қадар хушрӯй ту.

— Ман хушрӯ? Рост мегӯй? Хушомад мезанӣ-а?

— Аз хушрӯйҳо ҳам ту хушрӯитарӣ.

— Оҳ-оҳ! Аз афташ, худо ба ту забон додааст.

Суроби Сангин аз паси тиреза ғойб шуд. Лаҳзаҳое, ки Шодмону Мадина пеши назари ӯ даруни хонача буданд, барои вай лаҳзаҳои муқаррарӣ набуданд, ҳаёлаш, ки даруни хона маҳбубаи ширинашро бо марди номаҳраме мебинад. Маҳбубааш ба вай хиёнат мекунад. Оҳ ин чи рӯзи сахте. «Не, Мадина маҳбубаи вай не!» Боз аз ақидааш гашт, Мадинаро дӯст доштааст ӯ. Умеду орзуҳои вай аст ин духтар! Ишқаш бо Мадина афсона шудааст. Як шофёр имрӯз вайро насихат карда гуфт: беҳуда аз паси духтаре, ки вайро намен-писандад, надавад, кадрӯ кимати худро бидонад.

Баъзан чунин панду насихатҳо дили Сангинро ху-нук мекунад. «Хайр, чӣ! Сарам бошад, токи бисёр», худро тасалли медиҳад. Лекин чун дар хона танҳо мон-да, ин духтарро ба хотир меорад, намешавад, ки на-мешавад. Қаду қомати базебаш, хиромон аз сахни ба-за ин сӯ он сӯ гаштанҳояш ва табассумҳои ширини ӯ пеши рӯяш меоянд. Ба дилаш аз нав оташ меафтад. Фикр мекунад, ки ин духтар кайҳо азони ӯ, ҳамболи-наш мешуд, лекин...

Сангин аз паси тиреза ҷониби дар тоб хӯрд. Чӣ кор кунад ӯ? Дарояду пеши Мадина аз гиребони Шодмон гираду то аз дасташ омадан занад. Не, бо ин кор ҳам дилаш равшан намешавад. Нақшаи акаи Асрор дигар

аст. Кинае ин мардак ба ӯ дорад, дар дили Сангин садъяки он нест. «Агар захрамро ба ин чӯпонбача дурустакак чаконда, бо латтабӯ нобуд накунамаш як дастам берун аз хок» мегӯяд. Лекин нақшаҳои ӯ ким-чӣ хел дуру тӯлонӣ. Мегӯяд, ки Сангин саросема наштад, ба ҳеҷ ваҷҳ риштаи дӯстӣ бо ӯ наканад. Баъд акаи Асрор Шодмонро ба кадом як дом афтонданӣ будааст. Лекин кай? Бузак намур, баҳор меояд. Тоқати Сангин тоқ шудааст. Паси дар хеле ларзида истод. Боз суҳанҳои саҳти акаи Асрор ба гӯшаш расиданд. «Сабр кун, чояш меояд, аз сабукии ту нақшаҳо вайрон мешавад». Беихтиёр ҳалқай дар аз дасти Сангин раҳо хӯрд.

* * *

Акаи Асрор аз ҳамон рӯзи бо Шодмон дар сари роҳи калон пеши одамон «тую ман» карданаш бо вай ҳамгап нашуд. Агар Шодмон сари роҳаш дучор омада, ба ӯ салом меод, бо дили ноҳолам нимғурма ҷавоб мегардонду мерафт. Вай ба касе хусумат пайдо кунад, ғузна дошта бошад, то никорашро нагирад, худро одам ҳисоб намекунад. Вай бо ҳамин хел душманҳояш борҳо ҳисоб ёфтааст. Лекин зуд не. Аз миён моҳҳо, солҳо мегузаранд, рақиби ӯ ҳаёл мекунад, ки Асрор қору гапҳои байнашон шударо аз хотир баровардааст. Ҳатто ӯ бо баъзеи онҳо «дӯст», «рафиқи наздик» ҳам мешавад. Баъд, чи хеле ки мегӯянд, ба пусти дӯшташ коҳ чой мекунад. Лангари Шодмонро ҳам ӯ алҳол дароз гузаштааст. Сари роҳи ин тирмизак дом партофтааст, чунон уро ба он афканад, ки беҳабар мемонад. Ӯ ин қорро ба воситаи Сангин ба ҷо оварданист. Лекин ин аҳмақ хеле суст, гоҷ, ба ишқу ошиқии ҳудаш саргардон.

Акаи Асрор дина, ҳангоме ки дар ҷойхонаи база танҳо монда буданд, ба Сангин аз дур гап андохт.

- Қорҳоят чӣ хел?
- Кадом қорҳо, ака?
- Аз хотир баровардӣ?
- Шодмонро мегӯед?
- Ҳа, имрӯз-пагоҳ тӯй накунамд, мегӯям.
- Тӯй? — ба дили Сангин оташ афтод. — Ман вайро дӯст медорам.
- Ту дӯст медорию ӯ мегирад.

— Хайр ман чӣ кунам? Ягон роҳ нишон диҳед.

— Ман ба ту маслиҳат дода будам, то имрӯз чӣ кардӣ? Ба ҷои бо ӯ наздик шудан хархаша бардоштаӣ. Бо вай дӯсти ҷонӣ шав.

— Наметавонам, вайро бад мебинам.

— Тоқат кун, роҳашро ёб. Пеши пойҳояш афт, ана баъд ту мебарӣ. — Акаи Асрор аз ноӯҳдабароии Сангин ба ғазаб омада панҷаҳояшро бо ҳам мефушурд. — Ту ин дафъа вайро ҳамроҳамон гир, Кӯлоб меравем, розӣ кун. Агар гуфти ман шавад, худо дод гуфтан гир. Он тарафаш тани ман, ҷунон ба ҷел афтонамаш, ки сари зонувонашро занад. — Акаи Асрор ба гуфтаҳояш нукта гузоштани буд, ки пиёлаи холишудаи ҷойро аз даст ба болои мизи тунукагӣ сахт зад.

Паси дарвозаи оҳанини завод мошинҳои бисёр қатор буданд. Пагоҳӣ офтоб набаромада навбат сар шуда буд. Навбати акаи Асрор даҳум. Баъди ӯ мошини Сангин, баъд Шодмон... Рӯз андаке хунук шуда, барф меомад. Пағаҳои барф дар ҳаво бод меҳӯрданд, болои бомҳои бо шифер ва ё бо сафол пӯшидашудаи хонаҳои паст-пасти назди завод, рӯи роҳ афтода нопадид мегаштанд.

Акаи Асрор пӯстии наппа-нави серпашми сафедашро болои китфонаш партофта аз кабина берун шуд. Дар сараш телпаки пӯсти самурии зарҷатоб, дар пой мӯза. Дастпӯшакҳои чармини сиёҳашро ба панҷаҳояш кашида буд. Ӯ бо ҳамин карру фар аз назди шофёрҳое, ки ба вай салом медоданд, гузашта пеши дарвоза омад.

— Акаи Асрор, салом, — посбон — ҷавони сурхина-рӯй, ки рӯймоли гулдӯзии зардери аз болои тоқӣ ба гирди сараш баста буд, дарвозаро барои мошине қалон кушода ба вай даст дароз кард.

— Навбат истодаем, додар, — гуфт ӯ ва ба қисаи посбон як даҳсӯмии шараққосии нав андохту ҳам шуда, ба беҳи гӯшаш пичиррос зад.

— Ҳа, ҳастанд, бепарво бошед, — ҷавон вазъиятро фаҳмонда гуфт: — моширо ҳай кунед.

Акаи Асрор бо табъи хуш баргашт. Аз омади қор хурсанд буд, ки бурутҳои то бари рухсораҳо ҳалқа хӯрдашро миёни ангуштонаш тоб медод. Ҳа, ҳамин одати Асрорро Шодмон кайҳо медонист. Ҳангоми шодио хурсандӣ ӯ бурутҳояшро бо такаббур миёни ангуштонаш мегирифт.

Вай мошинашро аз катор бароварда пеш ҳай кард. Қасе барои навбатро вайрон карданаш лом нагуфт.

— Ба акаи Асрор ҳеҷ чиз намеғўянд-а? — гуфт Шодмон ба Сангин.

— Ҳа, мардак обрӯ дорад, дар Тоҷикистон ўро каси намедонистағӣ нест, дар ҳамин солу замон аз қишлоки мо ҳамин қадар одам баромадааст. Бояд фахр кунем...

Онҳо мошинҳояшонро аз кунҷора пур карда буданд. Акаи Асрор аз Сангин пурсид:

— Пагоҳ ба роҳ мебароем-а?

— Ҳа, ака.

— Қишлоқ ҳай мекунем?

— Будагӣ гап, ризқу рўзии говҳо мешавад.

— Одамгарӣ кард, хеле партофт, — акаи Асрор мудири анборро ситоиш намуд.

— Одами нағз будааст.

— Садо аз ду даст-дия.

— Як чи-ним чи шавад-а... — хандид Сангин.

— Хоҳӣ одам шавӣ, баъзан сарф мекунӣ, — гуфт акаи Асрор

Пагоҳӣ Шодмон, Сангин ва акаи Асрор дар назди кўпуки дарьёи Қофарниҳон вохўрданд.

— Шаб чиба мошинатро қишлоқ наовардӣ? — пурсид аз Шодмон акаи Асрор.

— Дар база мондам.

— Ин қорат нағз не, Шодмон, бачаҳо мошинҳояшонро қишлоқ мебаранд, ту аз онҳо ҷудо нашав, аз ту дилмонда мешаванд, — гуфт акаи Асрор.

Онҳо қарибиҳои бегоҳ, вақте ки акнун рўзи кўтоҳи тирамоҳ шаб мешуд, ба як деҳа наздик омаданд. Асрор мошини Сангину Шодмонро нигоҳ дошта гуфт, ки шаб ҳамин ҷо мемонанд.

— Хуб шудааст, ака, — Сангин, ки пешакӣ аз нақша огоҳ буд, зуд «розигӣ» дод ва ба Шодмон гуфт, ки фикри акаи Асрор дуруст. Шодмон ҳам ноилоҷ розӣ шуд.

Аз як кўча ба дигар кўчаи тангтари деҳа даромаданд. Боми хонаҳо паст-паст буданд. Чанбаран рул миёни панҷаҳои Шодмон меларзид. Ў меҳаросид, ки соғун мошинаш ба нигаси бом ё деворе бармехўрад. Хайрнӣ, ҳамаи ин кўчаҳои қачмақач равшан буданд. Чароғҳо аз сари ҳодаҷўбҳо, миёни ҳавлиҳо нур медоданд. Ниҳоят акаи Асрор мошинашро паси дарвозаи

чубини суп-сурхе нигоҳ дошт. Ҳар се ба дарвоза наздик омаданд. Акаи Асрор ҳам шуда санги хурдакакero аз беҳи девор бардошта дарвозаро ду-се бор тик-тиқ кӯфт.

Марде сулфида-сулфида таги дарвозахона омад. Дарвоза кушода шуд.

— Салом, амаки Абдучаббор, — акаи Асрор аз дидани мӯйсафед хурсанд буд. — Хайрият, дар хона буданд, хайрият! Ба ними рост хеста будаем.

— Асрорӣ? Хуш омадӣ! — Мӯйсафед ҳам аз ӯ кам хурсанд набуд. Онҳо якдигарро оғӯш кашида, гарму ҷушон салому алек карданд.

— Инҳо ҳам рафикони худатанд?

— Ҳа, — сар ҷунбонд Асрор, — худӣ.

Пирамард ба Шодмону Сангин даст дароз карда вохӯрд.

— Хайр аз ин пурсам, ки чӣ бор кардед?

— Кунчора, амак. Лозим аст? — гуфт акаи Асрор.

— Кунчора?! — ҷашмони мӯйсафед гӯё равшан шуданд, — Авлиё ҳам ки гӯямат, бачам, хато намекунам. Ҳозир ҳама дар ғами кунчора, говҳо ҳам кунчора хоб мебинанд. Ҳамин рӯз як даҳ кас халтаҳояшон таги каш хона омада рафтанд, кунчора пурсиданд.

Онҳо мошинҳояшонро дарун ҳай карданд. Ҳавлии пирамард ба назари Шодмон монанди сахни база ва-сеъ намуд. Дар як тарафи ҳавлии зери шипанг шиферу тахтаҳои беҳисоб тал чида буданд.

Шаб то нисф меҳмонхонаи сафеду гачқории амаки Абдучаббор серодам буд. Оташи печ ҳам хомӯш намешуд. Офтобаҳои ҷӯянии пуроб болои он балак-балак меҷӯшиданд, сӯхбат метасфид. Акаи Асрор ба касе гап наметод, гули сари сабати аҳли давра буд. Аз ҳама боло, рӯи панҷ-шаш қабат кӯрпачаи шоҳӣ нишаста буд.

Як марди кадпасте, ки аз ҳама поён, наздиктари печка ҷой гирифта буд ва гоҳе ба он хезум мемонд, ба Шодмону Сангин ишора карда ба акаи Асрор гап андохт.

— Инҳо мегӯм, рафикони худатанд?

— Ҳа, ҳамқишлоқиём.

— Инҳо гурчинчаҳақоят-а, шикорӣ мекунӣ? — хандид ҳамон мард. Дигарон қоҳ-қоҳ заданд. Ӯ боз давом кард: — Ту акаи Асрор, мегӯм, одами аҷоибӣ. Ҳамун ҳикоята як нақл намекунӣ?

— Кадом ҳикоя?

— Зани фолбина...

— Ҳа, амаки Асрор, ҳамон воқиаро боз як нақл кунед, чӣ хел шуда буд? — дигарон ҳам аз он қисса огоҳ буданд, ки хоҳиш намуданд.

Акаи Асрор хандида-хандида, ба нақл сар кард.

Ӯ аз назди як қишлоқ мегузаштааст. Дар роҳ занеро мебинад. Занак дар бағал кӯдак доштааст. Ӯ тарафи мошин даст мебардорад. Акаи Асрор зани ҷавони хушсару либосро дида мошинашро нигоҳ медорад.

— Кучо меравед, ака? — зан дари кабинаро кушода мепурсад.

— Кучое хоҳед, хоҳар, ман шуморо мебарам, марҳамат, дароед, шинед.

Зан савор мешавад.

— Хайр, хоҳар, гӯед, ки шумо кучо рафтани будед? — баъди мошин ба роҳ даромадан ба зан рӯй оварда мепурсад акаи Асрор ва назараш ба пешобағали кушодаи ӯ, ки бо тифлаш сина мемаконд, афтода дилгумак мешавад. Зан ба акаи Асрори бедард меғӯяд, ки кӯдакаш бемор аст, се рӯз боз пистон дар даҳон нагирифта чиррос мезанад. Назди фолбини янгибозорӣ равон аст. Акаи Асрор аз шунидани рӯзи саҳти зан «мутаассир» мегардад, гардан ҷунбонда таассуф меҳӯрад. Меғӯяд, ки ӯро ба назди як фолбини ҳудаш медонистагӣ, аз фолбини янгибозорӣ ҳам зӯртар мебарад. Фолбини акаи Асрор медонистагӣ ба ҳамаи дардҳо даво гуфта метавонистааст, овозааш дар олам, ростгӯӣ будааст.

— Худоё барака ёбед, ака, пеши пойҳоятон мурам, маро пеши ана ҳамин фолбин баред, ба ҳоли кӯдаки ман раҳм кунед, — бо тавалло меғӯяд зан.

— Хуб шудааст, — гуфта акаи Асрор рули мошинро ба тарафи дараи танг мегардонад. Мошин аз роҳу бироҳаҳо меравад, баландию пастихо паси сар мешаванд.

— Роҳи қишлоқи фолбин ҳамин хел вайрон аст, ака?

— Ҳа, хоҳар, ба хотири шумо омадам, — меғӯяд акаи Асрор ва мошинро ба дарунтари дараи бекас ҳай кардан мегирад. Ниҳоят ба ҷое мерасад, ки болон сар офтоби сӯзону атроф ҳама талу теппа, алафу гиёҳҳои хушкида...

— Ту маро кучо овардӣ, ака?! — зан ба даҳшат меафтад.

— Пеши фолбин, кӯдакро акнун як тараф гузоред...

Акаи Асрор қоҳ-қоҳ хандида наклашро ба охир расонд. Марди назди печка нишаста чапак зад. «Намурӣ акаи Асрор, зинда бошӣ» — мегуфтанд баъзеҳо. Дар маърақа ғалоғулае сар зада буд. Паси ин фаҳшгӯиҳои акаи Асрор Шодмон симои каси дигареро медид. Ин пири нуронӣ, ки мӯйҳояш чун барфи куллаи кӯхсорон сафед гашта буданд, амаки Чамол буд. Вай яке аз авалин шофёрҳои тоҷик буд, ки дар як базаи автомобилии шаҳри Душанбе кор мекард. Бештар аз чил соли умри ӯ дар роҳҳо, дар сафар гузашт. Дар ҳар диёре, ғушаю канорҳои дур дӯст пайдо кард, дасти дармондагон гирифт. Мадина яке аз онҳост. Агар ҳамин духтараки роҳгумзада он шаби зимистони қаҳратун ба дасти Асрор меҳӯрд, чӣ мекард? Боз як ҳикояти фаҳши дигаре...

Аз шаб посе гузашту маърақа оҳиста-оҳиста хунук шуд. Одамон пайи ҳамдигар чашмони хобгирифтаашонро молида-молида аз меҳмонхона мебаромаданд. Пирамард Абдучаббор, акаи Асрор, Шодмону Сангин рӯи ҳавлӣ мегаштанд. Осмон софу беғубор буд. Ситораҳо аз фазои нилранги дур пурнуртар метофтанд. Ҳаво хунук. Шодмон аз хунукӣ дастонашро аз таги костюм ба бағал андохта беист ин сӯ он сӯ мерафт. Акаи Асрор ва пирамард Абдучаббор дуртар аз Шодмону Сангин пичир-пичир доштанд. Баъд маслиҳаташон пухт, аз афташ, ки кунҷорафурорӣ сар шуд. Аз мошини Сангин ва акаи Асрор қариб яктонагӣ кунҷора фуруварданд. Акнун навбати бори Шодмон буд.

— Гуфта будӣ? — пурсид Асрор аз Сангин.

— Ҳа.

— Розӣ шуда буд?

— Ҳа.

— Шодмон, ин тараф биё, — шодиомез овоз баровард акаи Асрор ва маҳтал нашуда, ҳудаш пеши вай омад.

— Бори мошинат чӣ қадар?

— Се тонна.

— Мудири анбор чизе нагуфт?

— Ким-чӣ гуфта буд, ишораашро нафаҳмидам.

— Ҳа, ним тонна зиёд бор кард. Қадом рӯз падаратро дида будам, гилаю чингилаи зиёд кард... Ҳеҷ гап не, Шодмон, ба бегонаҳо ёрини ман расидааст, ту

фарзанди худамон. Холо, мон мӯйсафед ним тонна фу-
рорад, пулаш аз худат, насиб кунад. Минбаъд ҳамроҳ
тахта бор мекунем, шифер мегирем... Он тарафашро
худам ҳал кардан мегирам. Ҳамроҳ бошем, дӯст бо-
шем думи якдигарро кофта гаштан катӣ фоида наме-
бинем. Чӣ гуфти?

— Ака, ман кунчора намефурӯшам, наметавонам.

— Ихтиёрат, ҳеч кас ба ту зӯрӣ надорад, бори тую
мошини ту. Лекин, додар, аз рост гаштан фоида наме-
бинӣ. Одам кафангадо мешавад, бо як маош сарпил-
таи ҳеч кас сафед нашудааст. Биё, дур наравему ҳа-
мон Аҳмади ҳамсоятонро гирем. Шон «бо роҳи рост
мегардам» мегуфт. Ба чӣ ҳол афтид? Аз сагу мурғ
карздор, аз нони хӯрдан монд. Дар база ҳам баробари
як пули пучак обрӯ надошт. Динангӣ кӯдакҳо омада
мошин мегирифтанду вай «мошин» мегуфт. «Падмен»
буд. Чӣ будани падменро албатта фаҳмидӣ?

Шодмон маънии ин калимаро рӯзҳои аввали ба ба-
за омаданааш доништа буд. Дар ҳар база шофёрҳое бу-
данд, ки танҳо вақти ба отпуска рафтан ё бемору ягон
гап шудани шофёре соҳиби мошин мешудаанд. Ва
ҳангоме ки соҳиби мошин бармегаштааст, онро бо ду
дасти адаб ба ӯ месупурдаанд.

— Падмен чӣ мурдашӯю кабarkanҳо чӣ? Мурда-
шӯю кабarkan интизор, ки як кас мурад, падмен дар
орзуи касалу бемор шудани одамони мошиндор, —
завк бурда, хандид акаи Асрор. — Шукр гӯӣ, ки ба
тақдири ту ҳамин Сангин будааст, набошад ту ҳам ба
монанди Аҳмад бо роҳи рост меравам гуфта падмени
«стаждор» шуда мегаштӣ. Окибати роҳи рост рафта-
натро албатта баъд мефаҳмӣ. Лекин дер, Аҳмад ба-
рин...

Акаи Асрор дар ҳақи Аҳмади ҳамсои Шодмонино
бехуда ҳарф намезад. Воқияи ҳам марди дасткӯтоҳе
буд ӯ. Дар хонадонаш ҳамеша хархаша, занаш «вой
алами нобудӣ» гуфтагаш гуфтагӣ.

— Окибат акли Аҳмад ба сар зад, пешам омад, —
гуфт акаи Асрор ва илова кард: — Ана ҳоли зиндагии
вайро бинӣ даҳонат воз мемонад. «Қимсан?» «Ман»
мегӯяд.

Ростӣ зиндагии Аҳмад дар ҳамин як-ду соли охи-
р дигар шуд. Кӯдаконаш, занаш ҳар рӯз як хел либос
мепӯшанд. Як рӯз модари Шодмон шӯҳӣ карда ба за-
ни Аҳмад гуфтааст:

— Дугона, мегӯм, тангаю тиллоҳои аз падари Аҳмад мондагиро ёфтед-чӣ?

— Гӯр сӯзаду дег чӯшад, дугона, — ҷавоб додааст ӯ.

Маънии «гӯр сӯзаду дег чӯшад» гуфтани зани Аҳмадро дар деҳа ҳама медонанд. Шавҳараш бо акаи Асрор ва чанд нафар чапдасти дигар ҳамроҳ шудааст. Ба акаи Асрор ҳамин хел одамҳо лозим. Лекин Шодмон аз пай ин одам намеравад, ҳеҷ гоҳ!

— Не, ман кунчора намефурӯшам! — такроран гуфт ӯ.

Тарбуз аз бағали акаи Асрор ғалтид. Нигоҳи пурхашми ӯ ба Сангин афтод. Ба вай гуфтани буд: «қори кардаи ту ҳамин? Қош ин ақлу тамизат сари худатро меҳӯрд. Чаро ин бадзотро қозӣ карда овардӣ? Худат-ку садкаи сар, маро ҳам ба вай баста додани шудӣ, ин амаки Абдуҷаббори бегуноҳро ҳам...»

— Шодмон, хуб намешавад, биё аз мошини ту ҳам як камтар фурорем, — гуфт Сангин.

Амаки Абдуҷаббор ҳам ташвиши Асрорро пай бурда ба таҳлука афтод.

— Ҳа, бачам, рафиқот рост мегӯянд, биё аз мошини ту ҳам фурорем, ба ту қиматтар медиҳам, — Шодмонро ба гап даровардани шуд вай.

— Ман кунчора намефурӯшам, амакӣ, ин моли давлат.

— Ин бача аҷиб будааст-ку! — гуфт пирамард ва ба Асрор нигарист.

«Ин хел одама чиба хонаи ман овардӣ? О ҳамаи биду шуди маро дид-ку? — мегуфт нигоҳи ӯ.

— Ҷӯраи ин одам, — Сангинро таъна зад акаи Асрор.

— Ҳа, гӯй, Шодмон, хуб намешавад, ақаллан ду-се халта.. — зорӣ кард Сангин.

— Дусад кило барин ҳам намедиҳӣ? О вай бори туя панҷсад килояш азони ман! — дар пӯстии акаи Асрор кайк даромада буд, ки безобита шуд.

— Ман намедонам, ки моли давлат, — бо тамкин гуфт Шодмон, вале тамкини ӯ акаи Асрорро кушт.

— Намедиҳӣ?

— Не!

— Амакӣ, дарвозаро кушо! Мон равад, ҳозир равад, маълумот диҳад, нависад, — акаи Асрор худро ба даст гирифта натавонист. Вале амаки Абдуҷаббор ро-

хи сулху салохро мечуст. Охир ин чӣ балое буд, ки но-
гахон ба сараш омад? Инҳо байни худ чанчол дош-
танду омада-омада дар хонаи ӯ дилхояшонро кафон-
даанд? Ин бача аз афташ маълумотчи ганда аст. Бе
ин ҳам дар кишлок ба решаи ӯ табар мезадагиҳо пай-
до шудаанд. Дина дар як маърака гапи вай шудааст.
Гуфтаанд, ки амаки Абдучаббор як одами мӯйсафед,
сағиру кабири бисёр дорад, лекин зиндагӣ, дову даст-
гаҳашро бинӣ, дахонат воз мемонад. Ифвогаранд ин
мардум, на дода метавонанду на дида. Ана имшаб дар
хонаи ӯ худ аз худ оташ пайдо шуд. Дод аз дасти меҳ-
монҳои нохонда, дод аз дасти касофати Асрор! Вай
намегузорад, ки оташ аланга занад, ба ҳеҷ ваҷҳ! Ас-
лан ҳамин Асрор як мардаки солхӯрда намояд ҳам аб-
лаҳ будааст. Аз сиёсати ҳукумат беҳабар. Як одамҳое-
ро ба хонаи ӯ меорад, ба як одамҳое хонаи ӯро ни-
шон медиҳад... Ба вай ин гапхоро мегӯяд, мегӯяд,
ки дигар дубора одамони нотахдонро хонаи вай наби-
ёрад, вай даҳ сар надорад, як сар дорад, пир ҳам бо-
шад қонаш азиз. Ҳоло бо ҳар роҳе бошад, аз мошини
ин бача ҳам кунчора мегирад, як панча ҳам ки бошад
мегирад, ба кисааш се-чор сӯм меандозад. Бояд вай
зувонкӯтоҳ шуда монад, Асрор ҳам ҳоло барои ҳамин
хун меҳӯрад. Лекин ин хел не-дия. Бо дӯғу пӯписа на-
мешавад. Вай дигаронро чӣ хаёл кардааст? Ин бача
чавон аст, хунаш дар чӯш, ғурур дорад.

— Бачам, як дамакак ба ман гӯш кун, гардани шай-
тона шикан, — амаки Абдучаббор пеши Шодмонро, ки
даст ба тарафи дари мошинаш бурданӣ буд, гирифт.
Ӯ ба вай мегуфт: — Шумоҳо, бачам, ҳамкишлоқ, аз як
решаю гӯша будаед. Асрор туро бисёр таъриф кард,
бачаи нағз гуфт. Вай аз шумоҳо калон, гапи якдигар-
ро гардонданатон хуб не. Моли ҳазор набудааст, он
тарафаш як панча кунчора-дия!

Шодмон дари мошинашро кушод.

— Э ту чӣ кор мекунӣ, бачам? — Амаки Абдучаббор
харосон аз домони Шодмон дошт. — Ман туя дар ин
ғояти шаб ҷавоб намедиҳам, ту меҳмони мани, аз ро-
хат гард, фуру, бачам!

— Дарвозаро кушоед, амак. — Хоҳиш кард Шод-
мон.

— Не, бачам, ту ҳеҷ ҷо намеравӣ, гапи мани мӯй-
сафела гир, дуои нек мекунам. Худо туро ҳам ба пири
расонад, бадавлат шавӣ, — пирамард ришашро миёни

панчахояш гирифт. — Ана ба хотири ҳамин мӯи сафедам ба ман як халта кунчора те, бачам. — Амаки Абдучаббор зорию илтичо кард. Шодмон мутаассир гашт. Охир аз ҳад зиёд зӯр наояд, дар кӯхистон пирамардҳо асло даст ба риши сафедашон намебаранд.

— Амакчон, маро бубахшед, хотири шумо бароям аз ҳама зӯр аст, лекин аз ин кунчора гирифта наметавонам. Агар барои шумо кунчора лозим бошад, пагоҳдаҳ халта харида меораму аз ин бор намегирам, амакчон, — Шодмон аз назди пирамард гузашта, ҳудаш дарвозаро кушод. Вале ӯ боз сӯи Шодмон давид.

— Амакӣ, бас! — аз оринчи амаки Абдучаббор дошт Асрор. — Чӣ зорию илтичо доред? О, ин одамро ман медонам, окипадар аст. Монед, равад, нависад, маълумот диҳад, ана дид, ки ман кунчора фурувардам, Сангин кунчора фурувард, фуруҳтем, арзон не, бо нархи кимат. Чӣ ки аз дасташ ояд кунад!

— Ту, Асрор, хонаи маро насӯз, вайро аз роҳаш гардон, намон! — амаки Абдучаббор зорӣ дошт.

Мошини Шодмон аз дарвоза баромад. Се нафар — амаки Абдучаббор, акаи Асрор, Сангин миёни ҳавлӣ монданд...

* * *

Шодмон шаб мошинашро дар база монд ва хеле дер ба хонашон расид. Хархашае, ки дар ҳавлии амаки Абдучаббор ба змал омада буд, аз пеши назараш дур намешуд. Амаки Абдучаббор риши сафедашро қабза карда мегуфт: «Як панча, бисъер не, як панча кунчора...» Акаи Асрор доду, валвала мебардошт: «Рав, маълумот деҳ, ба газет навис, окипадар!» Бале, вай менависад, хабар медиҳад, оромашон намегузорад, чои харос надорад... Шодмон бо ҳамин хаёлҳо қариби сахар хоб рафта хеле дер, вақте сахни пешайвонашон офтоб омада буд, бедор шуд. «Аз кор мондам, дер шуд» — гуён чой ҳам нанӯшид. Ба база омада аз ҳама аввал бо посбон бобои Умархон вохӯрд. Вай чун ҳаррӯза ордену медалҳояшро пеши бар овехта, такья ба асобағалаш дода рост меистод. Мӯйсафед Шодмонро дида калла ҷунбонд, яъне назди вай ояд.

— Бачам, шаб мошинатро монда рафта будӣ-а?

— Худатон дида будед-ку, амак.

— Дида будам, — тасдик кард гапи ўро бобои Умархон.

Дари идораи директор кушода шуд. Мадина аз он берун омад. Шодмон ўро дида бобои Умархонро гӯё фаромӯш кард. Вале Мадина нигоҳашро аз ў гуре-зонд.

— Мадина, — ҷеғ зад Шодмон. Аҷоиб, духтарак ба вай нигоҳ ҳам накард. Шодмон аз паси ў рафт. Дар идорааш ҳам Мадина ба саломи ў аранге ҷавоб дод.

— Мадина, табъат хира?

Мадина бо қавоқи овезон ба Шодмон назар андохт, аз афташ, ба ў суханҳои саҳт гуфтани буд ва ҳоло аз чӣ сар карданаширо намедонист. «Чӣ гап шуда бошад?» Шодмон ба нигоҳи Мадина тоб наовард. Чӣ воқиа рӯй додааст? — Боз пурсид аз Мадина. Аз ў ҳанӯз ҷавоб на-шунида буд, ки котибаи директор ба назди онҳо даро-мад.

— Остон Ваҳхобович шуморо нигарон, — гуфт ў ба Мадина.

— Боз кӣ? Парторг, инженер ҳам ҳастанд?

— Ҳамаашон чамъ шуданд.

— Рафтем, — гуфт Мадина ба Шодмон.

— Кучо? — Шодмон аз паси Мадина, ки хомӯш ме-рафт, равон шуд.

Дуртар аз идораи комитетии комсомол директори база Остон Ваҳхобович, инженер, парторг боз чанд каси дигар истода буданд. Онҳо тарафи мошини Шод-мон мерафтанд. Остон Ваҳхобович, ки дар бар боро-нини зебои сабз ва дар сар кулоҳ пӯшида буд, ба Шод-мон нигарон меистод.

— Тезтар, домолло, зудтар чунб, — кинояомез гуфт яке. Гӯё вай ин манзарахоро дар хоб медида бошад, итоткорона тез-тез қадам монд. «Ўро нигаронанд?» «Зуд бош», боз шунид овозеро.

— Хӯш, мулло Шодмон, — директор бо истехзо ба номи ў калимаи «мулло»-ро ҳамроҳ карда, дуру да-роз мад кашид, — кучо рафта будӣ, кай баргаштӣ, бо-рат чӣ буд? — пурсид.

— Қўлоб рафта будам, кунчора бурдам.

— Хм, кунчора, — ин сухани Шодмонро бо танта-на ба забон овард директор. — Бори мошинатро супур-дӣ? Чанд тонна буд? — директор суоли дигар дод.

— Ҳа, се тонна.

— Ҳамаашро супурдӣ?

— Ха.

— Хуччатҳоят ку? — чехраи Остон Ваҳхобович аз ин ҷавобҳои Шодмон кушодатар мегашт. — Ҳамин хел рости гапро гуфтан гир, ту комсомол-а? — пурсид.

— Ха, — ба ҷои Шодмон ҷавоб гардонд Мадина.

Шодмон аз кисааш коғазхоро бароварда ба директор дод.

Остон Ваҳхобович ба коғазҳо дергоҳ назар карда гуфт:

— Борро супурдааст, — ӯ пас аз хеле таҳаммул илова кард: — мулло, корат ҷаток. Фаҳмидӣ барои ҷӣ ба даст ғалтидӣ? Ҳазор худатро бегуноҳ нишон диҳӣ ҳам ғоида надорад. Ҳайф, сад ҳайф, ки шумо бачаҳои ёш ба роҳи хато меравед... — Чанд тоннаи боратро супурда будӣ?

— Ҳамаашро, шумо ҷӣ ин қадар маро истинток доред? — Шодмон андак оташин гашт.

— Истинтоки ту, бачам, ҳоло дар пеш аст. Гуфтам-ку, ба даст ғалтидӣ.

— Аз камтаҷрибагӣ, — пичинг зад касе.

— Ту, мулло, — боз таҳқиромез мурочиат кард директор, — мегӯӣ, ки ҳамаи борро супурдам. О мошинат пури кунчора-ку!

— Дар мошини ман кунчора!

— Ба вай нишон диҳед, ба гарданааш монед, — дар пешонаи фароҳи директор чинҳои нав афтоданд. Касе аз дасти Шодмон кашида ӯро пеши мошинаш овард, дигаре аз зери китфонаш бардошт, ки ба соғуи мошин назар афканад. Директор рост мегуфт. Мошин аз кунчора қариб нима буд. Авзон Шодмон дигар шуд. Дар мошини ӯ кунчора!

— Дидӣ? Кунчора-а? Забон ёфта ними борро гардондӣ лекин ҳал карда натавонистӣ саросема шудӣ. Камтаҷриба. Директор ба Аҳмад, ки ҷашм ба ҳозирон дар қанор истода буд, фармуд, қалиди мошини Шодмонро гирад, онро бо бораи наздиктари идораи вай бурда гузорад. Худаш ба милиция хабар доданӣ будааст.

Шодмон аз ҳайрат ба худ намеомад.

Бобои Умархон аз паси одамон наздиктар омад.

— Рафиқ Остон Ваҳхобович, ман ба шумо суол дорам, истед, ба ман гӯш кунед, — директорро аз роҳаш гардонд. — Шумо ба сари ин бача рӯзи сиёҳ меред? — пурсид.

— Бобо, шумо аз паи кори худатон шавед. Шумо ғами ҳамаро меҳуред, ғами дуздҳо ҳам, ғами кадом як аҳмаки дигарро ҳам. Қонун ҳаст, моли давлатро ки хурдӣ, ҷазо мебинӣ.

— Рафиқ Остон Ваҳҳобович, шумо аввал як чиро фаҳмида баъд гап занед. Ин ҷо, бачаҳо гап калон шуда меравад, — ба парторгу инженер нигоҳ кард вай. — Шумо, рафиқ Остон Ваҳҳобович, саросема нашавед, масъаларо ҳамин ҷо ҳал мекунем, аҷаб не, шумо намедонед, хабар надоред, — бобои Умархон ҷинойти азимеро аз афташ, ошкор карданӣ буд. Директор назди ӯ омад.

— Рафиқ Остон Ваҳҳобович, гӯед, ба шумо кӣ гуфт, ки дар мошини ин бача кунҷора ҳаст? — пурсид.

— Фарқ надорад, — даст афшонд директор.

— Асрор гуфта буд, — инженер ба гап шарик шуд.

— Ба шумо ҳам ҳамин одам хабар дод? — пурсид боз аз директор бобои Умархон.

— Ҳа, — бо дили нохоҳам ҷавоб дод ӯ.

— Ана, бачаҳо, гапро аз ҳамин одам сар мекунем, — гуфт бобои Умархон қаноатмандона. — Шумоҳо ба ман гӯш кунед. Шаб ин бача дер омад, мошинашро монду рафт. Баъди вай Асрор омад. Ана ин мошини кӣ? — бобои Умархон бо нӯки асобағалаш ба соғуи мошини калоне, ки бо мошини Шодмон ҷафс истода буд, зад.

— Мошини Асрор, — бо як овоз посух доданд ҳозирон.

— Ана ҳамин одам ба база даромаду ҳаял кард. Ба ташвиш афтодам аз дур калла кашидам. Аз мошини ба мошини ин бача ким-чӣ ҳолӣ мекард.

— Меғӯед, ки ҳамин кунҷораро ба мошини Шодмон Асрор оварда рехт.

— Бале.

— Чиба ҳамон лаҳза пешин Асрор рафта нагуфтед, ки бача, чӣ мекунӣ?

Чиба инро пагоҳ ба ман хабар надодед? Забонатон то ҳозир бастагӣ буд? — Ғазаби директор омад.

— Ту, рафиқ Остон Ваҳҳобович, иззати худатро дон, ман аз падарат калон. Ман туро барои ин гапат намебахшам. Лекин ҳозир гапи Асрор меравад. Ана ҳамин кунҷораро ба мошини ин бача Асрор оварда рехт. Вай чӣ хел одам ҳаст, ба ҳамаатон маълум...

— Коҳи кӯхнаро бод надихед.

— Вай як директорро ҳам бо ҳамин найрангҳо ба бало гирифтор карда буд — Бобои Умархон сабук на-
фас гирифт.

— Ин гапи шумо ба ҳақиқат рост намеояд, байни он директору Асрор гапу кори бисъёр гузашта буд. Ле-
кин Асрор... — директор зӯр зада, ўро сафед мекард, —
биёед, дар ғайби як кас бадгӯй накунем... ба ин ба-
ча ҳамқишлоқ аст, вайро додараш барин медонад. Сад-
бор дар пеши ман таъриф кардааст, ба вай бадӣ на-
мехоҳад. — Остон Ваҳҳобович бобои Умархонро мул-
зам кардани шуд.

— Инашро намедонам, дидагиамро меғӯям.

— Надонед, тӯҳмат назанед.

Барои тақдири Шодмон ин қадар талош карда, худ-
ро ба азоб монданҳои бобои Умархон ўро гӯё аз хоб
бедор кард. «Ҳа, ана ин кори кӣ будааст?» Чанҷоли
хонаи амаки Абдуҷаббор боз ба ёдаш омад.

— Ин кори акаи Асрор! — Шодмон байни одамон
даромад: — Бегоҳ мо бо ҳам будем. Онҳо кунҷора фу-
рӯхтанд! Ман ба гапи акаи Асрор надаромадам, чан-
ҷол кардем, — Шодмон ҳамаи воқиаро нақл кард.

— Бобои Умархон рост меғӯяд, ки кори Асрор аст... —
гуфт Мадина ҳам.

— Ман ба як гапи бобои Умархон бовар карда наме-
тавонам. Шояд ин ҷо сире бошад, ин кас ҳам одам,
тақдири як кас бозича не, — эътироз намуд Остон Ваҳ-
ҳобович.

— Хайр, ба як ман бовар накунад, ҳодисаро шаб
як ман не, ҷойхонаҷӣ, ҳо, ана вай занаки фаррош —
апай Зӯҳра ҳам дида буданд, — гуфт бобои Умархон.

— Ин корро месанҷем. Тафтиш мекунем. — гуфт бе-
димоғ директор ва мисли одами дар майдон мағлуб-
омада бо сари ҳам аз миёни аҳли давра баромад.

* * *

Сағҳои бобои Умархон Зардак ва Бахмал гирди
ӯ гашта соки маҳсиҳояшро бўй мекарданд. Ба гуфтае,
рамаки бобои Умархон инҷо буду ҳудаш набуд. Бо
директор Остон Ваҳҳобович ҳаёлан манша дошт: «Туро
медонам, бозичаи дасти Асрор шудай, аз вай меҳаросӣ,
ҷӣ ки вай гӯяд, ҳамонро мекунӣ, барои ҳамин ҳам ба
мани мӯйсафед «забонат баста буд?» меғӯӣ»..

Шодмон ҳозир шуд. Вай аз афташ назди пирамард барои арзи миннатдорӣ омада буд.

— Биё, бачам, ин ҷо даро, — гуфт мӯйсафед ва дохили хоначаи хурдакакаш шуд. Асобағалашро ба танаи девор рост монда курсичаеро пеш кашид. Шодмон ҳам наздиктари ӯ ба тиреза ҷафс шуда нишаст. Бобои Умархон ҷои гарм доштааст. Рӯймолчаи чоркаткардашудан болои чойникро гирифта, ба пиёлаҳо чой рехт.

— Бачам, байни туву Асрор ҷӣ гапҳо гузашта буд, ҳамаашро аз нав ба ман нақл кун. Ман ҳамаашро бо-яд фаҳмида гирам, ҷанҷол калон мешудагӣ барин, бачам, — бобои Умархон пиёлаи чойро ба даст гирифт.

— Ман ҳам, амакӣ, вайро ба ҳолаш намеронам, сар то қадамаш гуноҳ аст, медонам. — Шодмон пиёлаи чойро болои миз гузошт. Баланд будани ғурури Шодмонро мӯйсафед ҳис карда, дар дил ба вай хандид.

— Бачам, ту ба одами бисъёр ганда сар ба сар шудай, аз дасти вай ҳар кор меояд, ту ҷавон, вайро намеронӣ, гуфта будам-ку як директори база аз дасти ҳамин nobуд шуд. Ман ба ту нақл мекунам, шунаву худат дар бораи ин одам ба хулоса биё, — мӯйсафед, даме ба хаёл рафта наклашро идома дод: — Дар давран рохбарии як директор база бесоҳиб барин шуда монд. Ҳар касею дави аспаш. Шофёрҳо мошинҳоро куҷо ки хоҳанд мебурданд, кай, ки хоҳанд, ба кор меоманд. Хараҷу мараҷ, бетартибӣ шуд...

Директорро аз вазифааш гирифтанд, ба ҷои вай як ҷавон омад. Маҷлис карда директори навро ба шофёрҳо шиносонданд. Гуфтанд, ки фамилияаш Фахриев. Аксари шофёрҳо ҳамон рӯз ба овози баланд як хандиданд. Ба директор тамасхур карданд. Чехраи директори ҷавон ғазаболуд гашт. Баъди шиносӣ бо шофёрҳо Фахриев саҳни калону вақеи базаро, ки мошинҳои вайроҷан боҳисоб канори деворҳо қатор буданд, як давр гашт. Дастонаш паси пушт бо салобат қадам мемонд. Маълум, ки ҷавон, ғурур дошт — бобои Умархон пиёлаи хунукшудан чойро ба даст гирифт. Он рӯз дар хаёлаш ба чилва меомад.

Фахриев паси дарвозаи база омада дари хоначаи посбонии бобои Умархонро кушод. Ӯ бо эҳтироми директор даст ба асобағали ба танаи девор гузоштааш бурд, хестани шуд. Вале ӯ:

— Амакҷон, нороҳат нашавед, баҳузур шиштан ги-

ред, — гуфт ва курсичаеро, ки холо Шодмон ба он нишастааст, пеш кашид. — Амакчон, ахвол чӣ хел? Чанд сол боз ин ҷо кор мекунад?

Эҳтироми бобои Умархон ба директори ҷавон бештар гашт. Ӯ аз пирамард боз пурсид, ки чӣ норасоӣ дорад, зиндагиаш, аҳволи аҳли хонадонаш.

Ба ин андоза бофаҳму баандеша будани он ҷавон аз лахзаҳои аввали шиносӣ пирамарди рӯзгоридаро ба таачҷуб овард: «Ҷавон ҳам бошад, пухта боандеша барин».

Директори нав бо ҳамон ғурураш ба кор сар кард. «Дар хона бо аҳли хонаводаат ҳам, ки саҳт набиён, гапатро намегиранд» мегуфт ӯ.

— Вақти саршавии қорат фалон соату ба база мошинро оварда монда рафтани соати фалон. Агар лахзае дер монӣ, ин ҷо ҷои қори ту не! — мегуфт ӯ ба шофёро азхудрафта.

Мардак аз гуфтааш нагашт. Ҳафтаи аввал ҳашт нафар шофёро, ки аз фармон сар печида буданд, аз кор озод кард. Чашмони одамон ҳаросад, кор дигар мешудааст. Дар база кам-кам интизом ҷорӣ шуд. Шофёро ба «диспетчерҳо» гӯш меоданд. Дигар «мо ин ҷо намеравем, он ҷо намеравем» гуфта фақат худро ба ҷои «равғандор» намезаданд.

Он рӯзҳо аҳволи акаи Асрор аз ҳама зиёд танг шуда буд. Директори ҷавон кӣ будани ӯро омӯхта ба вай эътибори алоҳида дод.

— Ҳавои даҳан нақун, мардак. Ту дигар тахтаю шифер, кунҷора не, сангу рег мекашонӣ, қатори ҳама кор мекуни. Агар не... — Рӯзе дар пеши одами бисёр ба вай ҳамин хел гуфт директори ҷавон.

— Мебинем, — ғурунгос зад Асрор.

Гапи директор ду нашуд. Пару боли Асрор рехт, дигар гапноғирӣ намекард. Ба ҳар қоре мегуфтанд, медавид. Лекин ин мори тағи пудина дар назар ҳамин хел менамуд. Аз тағи пои директор ҷоҳ меканд. Ду-се қаси дигар ба вай ёр шуданд. Бо тавсияи Асрор як шофёри «сарпасту гапдаро», ки ҷи қор гӯянд, не намегуфтагӣ одам буд ва аз ҳамин ҷиҳат Фахриев ҳам эҳтиромаш мекард, ба вай наздик шуда монд. Ин шофёри «сарпасту гапдаро» ба назар ҳислатҳои нек дошт. Бечораҳол, наққор менамуд. Бо ёрии ана ҳамин одам атрофи директор торҳо таниданд. Аз дур ҳам, ки бошад, бобои Умархон ин торҳоро меид, вале ба Фах-

риев забони гап задан намеёфт. Ба ҳазор андеша ме-
рафт. Алалхусус меҳаросид, ки боз номи «хабаркаш»-ро
нагирад. Бори ин ном барои ӯ бисёр вазнин буд.

Як пагоҳӣ бобои Умархон чунин воқиро шохид
гашт: директори ҷавон чун одат аз ҳама аввал, ҳа-
нӯз офтоб набаромада баъди салому алек аз назди бо-
бои Умархон гузашта, ҷониби идорааш тоб хӯрд. Шоф-
ёри «наққор, одами бечораҳол» ҳам пайдо шуд, аз
паси директор рафт. Асрор, ки ин пагоҳ ришу бурут-
ҳои мошу биринҷ шудаашро андаке қайчӣ зада, ба
сар тўппии чоргули фарғонадӯхт пӯшида буд, бо се
нафар аз дарвоза дуртар ба ҳараки тағи дарахти тут
нишаст. Мошини милиция омад. Он каме дуртар аз
дарвоза истод. Се нафар милиционер аз мошин фуру-
мада дастҳояшон дар кисаҳои борони осмониранга-
шон гирди он мегаштанд. Шофёри «наққор, одами
бечораҳол» аз идораи директор берун омада, рӯ ба
дарвоза давид. Ба милиционерҳо ишорате карду худ наз-
ди Асрорино рафт.

Баъди ҳамаи ин бобои Умархон воқиаи аз ҳама но-
хушро шохид шуд. Он лаҳзаҳоро имрӯз ба хотир орад,
чигараш пора мешавад. Милиционерҳо Фахриевро аз
идорааш пеш андохта бароварданд.

Ҷ вақте аз назди бобои Умархони беҳолу бемадор-
шуда мегузашт гуфт:

— Амакӣ, ба тўхмат ғалтидам, одамро шинохта на-
мешудааст, ин зот инсон набудааст, бисёрӣ будаанд,
бисёрӣ... Ҷро дигар гап задан намонданд. Фахриев
ба база дигар наомад. Ба ӯ чӣ карданду накарданд,
бобои Умархон намедонад, фақат медонад, ки бечора
ба тўхмат печид. Асли гап дертар ба ҳама маълум
гашт. Ҷамон шабу рӯз як хеши Фахриев ғавтида буда-
асту ба ӯ дусад ё сесад сўм пул зарур шудааст. Ҷ ана
ҳамин қадар пул аз шофёри «наққор, одами бечора-
ҳол» қарз меҳаҳад. Ҷ рӯзи маош то ҳафтаи оянда. Ҷ
бо дилу ҷон розӣ мешавад. Асрору ҳамроҳони ӯ ба
идораҳои махсус хабар медиҳанд, ки директори базаи
онҳо порахӯр аст, ягон мурват бепора ба даст наме-
ояд, пул надихӣ, кор буд намешавад. Мисолаш пагоҳ
ҳамкори онҳо шофёри «бечораҳол» барон кадом як
қисми мошин бояд ба ӯ пул диҳад.

Бобон Умархон ин воқиро ба Шодмон ҳикоя кар-
да гуфт, ки ана ҳамин кори зиштро ҳам Асрор карда
буд, имрӯз бо ҳамин роҳҳо ӯро ҳам ба дом афтондани.

Хикояи Мадинаро ба хотир овард Шодмон.

Уро директор Остон Ваҳхобович ба кабинетааш даъват мекунад.

— Рафика Исмоилова, — Остон Ваҳхобович пас аз чанде хомӯши, ба вай ҳамсӯхбат шуд: — гӯед, ки шумо худатон чӣ кас ҳастед? Фаромӯш кардед, ки дина-якак бо зорию илтичо пешам даромада мошин пурсидед. Раҳмам омаду ба шумо мошин додам, баъд гуфтаам, ки кори комсомолро ба шумо супоранд. Медонам холо камсомолҳоятон каманд. Лекин ним штат ҳам вазифа аст. Боз мақсадҳои дигар доштем, духтари маҳаллӣ гуфта шуморо тарбия карданӣ будем. Аммо шумо аллакай аз худ рафтед, гапи ман, директори база барои шумо қурб надорад. Чиба шӯру ғавғо меҳезонед?...

Гап аз хусуси ҳамон кунҷора буд. Баъде, ки бобои Умархон гуноҳро ба гардани Асрор дайн кард, думи қор дар хӯрчин шуд. Директор имрӯз-пагоҳ гуфта намегузашт, ки кунҷораро аз мошини Шодмон фуроранд. Дар база ба ин кунҷора чӣ карданашонро намедонистанд. Шодмон рӯзҳо дар база бекор мегашт, қор набуд. Мадина пеши директор даромада гуфт, ки чӣ кунанд? Ба ягон хулоса омадан лозим, беҳтараш, ба милиция хабар диҳанд, гунаҳқор қазо гирад.

— Шумо аз пай қори худатон шавед, мо худамон ягон илоҷ меёбем, — гуфт Остон Ваҳхобович.

Аз ин гуфтугӯи онҳо рӯзҳо гузаштанд, вале натиҷае нашуд. Шодмон бекор ба база омада мерафт. Мадина барои таънаҳое, ки он рӯз чун санг ба сари Шодмон зада буд, ботинан ҳичолат мекашид, ҳарчанд ки Шодмон ба вай мисли пешина гап мезад, тарзе, ки гӯё байнашон гапе нашуда буд. Вале духтар суханҳои талхашро аз ёд намебаровард. Бобои Умархон дар омади гап ба вай гуфт, ки ҷавонони имрӯза ба монанди онҳо не, муросо мекунанд, аз изҳори сухани ҳақ меҳаросанд.

— Ана, духтарам, якеи онҳо шумо, — бобо рӯи рост уро мисол овард. — Дидед, ки Асрор чӣ қор кард, лекин ҳап, дам намезанед, метарсед... Боз шумо котиби комсомол.

— Рост мегӯед, бобо, — ӯ аз назди мӯйсафед дур шуда ба Асрор дучор омад. Фуки ӯ дар осмон буд. Дар база касеро писанд намекард, бо қарру фар мегашт. «Директор ин гуфт, директор он гуфт...» дар за-

бонаш гапу харфи Остон Ваҳҳобович. Дар хаёли ӯ дар база факат директор одаму дигарон ҳама патаку пайтоба. Ғазаби Мадина омаду гӯшаки телефонро бардошт. Ба милиция хабар дод гуфт, ки кунчораи бесохибро соҳиб шаванд, гунаҳкори ҳодиса маълум, тафтиш кунанд.

Гӯё бо ин вай ба хонаи занбӯр алов монда буд, ки дар база ғалоғула хест. Аз идораи милиция, аз кадом як идораи дигар одамон омаданд. Кунчораро бурданд, роҳбарони база ҳам ноором шуданд.

— Кӣ хабар дод? — Остон Ваҳҳобович гунаҳкорро меҷуст.

— Ман хабар додам, — гуфт Мадина ба вай. Акаи Асрор ҳам аз ин огоҳ гашта буд. Вай чизе нагуфта дусе бор Мадинаро зери теги нигоҳи оташбораш кашид. Бо ҳазор маънӣ ӯ ба Мадина нигоҳ мекард: «ист, акнун ман ба ту чӣ мекунам?»

Директор ҳоло барои ҳамин гуноҳаш Мадинаро наздаш ҷеғ зада буд.

— Фоидаи шумо ба база ҳамин ки ҳама ноором шудем! Медонед, ки ин кори шумо чӣ қадар зарар меорад. Акнун солҳои дароз дар ҳама ҷо гап мезананд, ки коллективи нотифок, дузд, шайтон, ҷанҷолӣ. Ҳамаи корҳои неки мо барбод меравад, чиба ин корро кардед? Чӣ мақсад доштед?

Директор ғами базаро меҳӯрд. Вале ин ғамхории ӯ Мадинаро ба андеша андохта буд. Аҷоиб, вақте суҳан дар бораи гуноҳи Шодмон мерафт, Остон Ваҳҳобович ғами ноором шудани базаро намеҳӯрд. Ҳозир гапу харфи ӯ дигар. Ин одам чаро дурӯя аст? Фикр намекунад, ки Мадина ҳам тағи гапро мефаҳмад, ҳақ дорад пурса. Дина ӯ дигар чиз мегуфту имрӯз бошад, гӯё ӯ одами дирӯза нест. Чаро? Не, вай ба Остон Ваҳҳобович бовар намекунад.

— Шумо медонед, ҳамин одам аёлманд аст, хонааш пури кӯдак, нонхӯри бисёр дорад. Агар ӯро бурда ҳабс кунанд, як хона вайрон, кӯдакҳо бепадар мешаванд. Шумо кори хуб кардед? — боз пурсид директор аз Мадина.

— Агар тӯҳмати вай ошкор намешуд, Шодмонро ҳам суд мекарданд. Асрор ифвогар аст, аз худ рафтагӣ, монед ҷазояшро бинад, — гуфт Мадина.

— Шумо ғами киро меҳӯред — маълум. Ғами Шодмонро... Байни шумою ин бача чӣ гап аст — ҳама ме-

донанд. Шумо аз рӯи Шодмон як бечораро ба бало гирифтор карданӣ, шумо ахлоқан вайрон, барои база, барои коллектив номи бад, шумо вичдон надоред, ман дигар ба шумо бовар надорам, равед, равед! — Остон Ваххобович ба Мадина имкони гап задан надода, ўро аз кабинетааш пеш кард.

* * *

Шодмон дер омад. Падараш аз сари ғусфанд баргашта будааст. Ў дар кати пешайвон нишаста буд, ғамгин менамуд. Модар ва хоҳару додараконаш бо сарҳои ҳам гирдаш чамъ омада буданд.

— Ассалом, — гуфт Шодмон тўрхалтаи канду наботро, ки аз роҳ савғо оварда буд, ба як меҳи танан сутуни пешайвон овехта. Падар ба саломи ў ҷавоб нагардонд. Рӯймолчаашро аз киса бароварду оби дидаҳои рӯи рухсораҳояш омадаро пок кард. «Падар оби дида мерезад?» Шодмон сӯи ў гашта, даст ба панҷараи кат гузошт.

— Бачам, дар вақташ гуфта будам, ки аз ҳад нагузарон, поятро ба қадӣ кўрпаат дароз кун, бо ҳамин одам сар ба сар нашав, ба гапам ғўш наандохтӣ, ана имрӯз захирашро ҷаконд, — гуфт модар ба Шодмон.

Шодмон аз тағи гап бохабар шуд. Ҳамон рӯз як мақолаи дар ҳақи акаи Асрор навиштаи Шодмонро бо радио шунавонида буданд. Худи акаи Асрор ҳам мешунаваду аз ғазаб девона шуда ба ҷустуҷӯи Шодмон ба кўча медавад. Вале ўро наёфта сўхта-сўхта ба туйхона — хонаи Ёсто Барот медарояд. Ҳамин ҷо бо падари Шодмон дучор меояд. Ва ана...

— «Ту, Асрор, ба ҳамин бачаи амаки Азизхон ҷӣ кор кардӣ, ки ба ту ҷаспидааст? Масҳарои хосу ом шудӣ»... — ғўён як кас дар маъракаи оташи ғазабӣ ўро бод медихад.

— «Ин хел ҳам не-дия. Як кўдак одами маъракаро шарманда карда гардад... Ин бача қалон надорад? — дигаре ба гап ҳамроҳ мешавад.

Ҳамин хангом ба хона пеши меҳмонҳо ош меоранд. Пеши амаки Азизхон ҳам ош мегузоранд. Асрор аз ҷояш меҳезаду табақи ошро аз назди ў мегирад.

— Ту лоқи маъракаи нести, аввал вай муҳбирчаатро соҳиб шав, баъд ба қатори одамон медарой, ҳа, хез! —

Аз гиребони амаки Азизхон гирифта ўро аз маърака берун мекунад, ў бо дили хичил хона меояд.

Аз пеши касе табаки хўрокро дар маърака гирифтани воқеаи гўшношунид ҳисоб меёбад. Дар деҳа аз ин кори нанговартар нест. Ин хел воқиаҳо дар замони пеш дар деҳа рӯй дода боиси хунрезӣ шуда будааст.

Як одами чанҷолие дар деҳа зиндагӣ мекардааст. Дилозор, баддаҳан. Аҳли деҳа ўро аз маъракаҳо рондани шуданд. Дар як маърака табаки ошро аз пешаш гирифтаанд. Хешу табор, зоту зурьёт, зану кўдакҳои ў ба чанҷол баромадаанд. Ду сол байни авлодҳо хархашаю муноқиша меравад. Чанде куштаю ярадор мегарданд, ба ақидаи авлодҳои марди чанҷолӣ, ки табаки ошро аз пеши ў гирифта буданд, наҳи ў ба даст меояд.

Ҳамин хел ҳодисаи нохуш як замони дар деҳа ба сари як одами бекасу кў ҳам омадааст. Мардак, ки берешаю гўша будааст, дар муқобили онҳое шармандаш карда табаки хўрокро аз пешаш гирифтанд, ҳеҷ қор карда наметавонад. «Замин саҳту осмон баланд» гўён панҷа ба замин мезанад. Каф ба дуо мебардорад, ба рақибонаш аз худо рўзи сиёҳ меҳаҳаду гирён-гирён тарки деҳа мекунад. Ў кучо рафт? Касе огоҳ нашуд.

Имрӯз ин ҳодиса ба сари падари Шодмон омад. Аз пеши падари ў табаки ошро гирифтанд. Ин воқеа имрӯз ҳам ба амал омада бошад, оқибаташ нохуш аст. Падари Шодмон бекасу кў нест. Ними аҳли деҳа хешу табор, авлодҳояш.

— Аз ин тараф гузар, бачам, — падар саллаашро, ки онро модари Шодмон аз шаш-ҳафт метр матои сурх дӯхта буд, аз сар гирифта арақчин пӯшид. Шодмон бо сари ҳам ба қои нишондодани падар гузашт.

— Акнун, бачам, чанҷоли зўр мешавад, аввал ту ростӣ гапро ба ман гўй: аз болои ҳамин одам ба радио ҳам ту хабар додӣ? Боз дар база ким-чӣ гапҳо байни шумо шуда будааст... — гуфт падар.

— Ҳа, дада, ҳамааш рост, аз болои вай ман навиштам, агар ҳеҷ гап нашавад, боз ба суду прокурор ҳам менависам, — гуфт Шодмон.

— Ту бачам, қори нағз накардӣ, ҳамааш айби худат, дар вақташ гуфта будам, ба вай чака нашав, хунгирифта аст вай. Лекин ту як насл рӯидӣ, ки гапи худат гап. Хайр майлаш, ҳозир дигар қои муноқиша нест, қои наҳи, қои номус омад, шукр мо ҳам кам нестем, —

падар ҳанӯз ҳамаи алами дилашро ба Шодмон нагуфта буд, ки ба ҳавлӣ хешовандон яке аз паси дигар даромаданд, ҳавлӣ аз зурётҳо пур шуд.

— Рост аст, ки Асрори дузд табаки ошро аз пеши шумо гирифт? — ҳар яке аз омадагон мепурсид аз амаки Азизхон ва мушт ба сина зада бо ғурур мегуфт... — Авлоди Содирхониҳо ҳанӯз зинда, намурдаем. Наме-монем, ки моро таҳкир кунанд, мефаҳмонем, ки моҳо ҳастем...

Амаки Азизхон аз чой хеста, миёнашро аз болон чома бо миёнбанд маҳкам басту саллашро ба сар монд.

— Чӣ ту намехезӣ? Ҳамаи гап-ку аз пой ту! Ё аз Асрор метарсӣ. Парво накун, вайро худӣ ман саришта мекунам, ягон кас наздик наояд. Агар дар як они-воҳид ҳамин одама ман хирбичак карда напартоям, ба рӯям туф кунед. Рафтем! — Набераи холаи Шодмон — Искандари тракторчӣ ўро ҳам аз чояш хезонд.

Падари Шодмон пеш-пеш, тӯдаи авлодон бо зану кӯдакхояшон аз паси ў аз дарвоза берун шуданд. Амаки Азизхоне, ки ба назар пашша ба лабаш шинад, киш намегуфтагӣ одам буд, гӯё болу пар пайдо кард. Бардам-бардам кадам мемонд. Шодмон дар бораи чангҳои авлодӣ аз китобҳо хонда буд, лекин имрӯз ҳамин чанг аз пой ў хестааст. Окибаташ нағз намешавад, ҳамаи хешовандон, падарашро ҳам аз роҳ гардондан мумкин. Мардум ба миён дароянд, музтар мешаванд, ба фикр меафтанд. Лекин пеши Искандарро гирифтани мушқил. Ў дар чанг дарранда аст, ба ҳеҷ кас гардан намедихад, чанг кофта мегардад. Будагӣ гап, ки Асрор бо вай сарпанча рафта наметавонад. Меғуянд, ки Искандар аз руи ким-чӣ гапе қайҳо боз ба вай гузна¹ пайдо кардааст, имрӯз ана, барои ў баҳонаи хуб ёфт шуд.

Ба роҳи калон расиданд. Тӯйхона намоён шуд. Асрор ҳилофи либоспӯшии ҳаррӯзааш дар тан чомаи бе-касаби тахта-тахта сурху кабуду сафед, дар сар токии нави гулдӯзӣ, дастонаш аз болон миёнбанд дар миёни қатори одамон паси дарвоза истода буд. Искандар ўро дида қадаммонинашро тез кард. Аз падари Шодмон ҳам пеш гузашт.

¹ Қина.

— Искандар, саросема нашав, — Азизхон бо андешае аз лаби чомаи ӯ кашид.

— Авлодашро чамъ кунад, ин номард, ман бо авлодаш мезанам, боз ин шон табаки ошро аз пеши авлодҳои мо мегирифтааст. Фикр накардӣ, ки ин одам бекас нест?! Ман ҳастам — Искандар ҳаст! — ғавғо бардошт Искандар.

Дар тӯйхона ҳама безобита шуданд. Садон доиразанӣ хомӯш гашт. Ҳофизон дигар суруд намехонданд. Асрор оқибати корашро фаҳмид. Ӯ аз ҳама бештар аз дидани Искандар дар ҳарос монд.

— Мардак селовардаю раҳмонда нест, зурьётҳояш акнун Асрорро ба ҳолаш намегузоранд... Изои мӯъмин ҳаром, гуфтаанд. Охир, кори нохуб кард, хонааш дар пушташ мешавад, — гӯён мӯйсафедон дар тӯйхона воҳима меандохтанд.

Азизхону авлодонаш ба тӯйхона наздиктар шуданд. Искандар чун серкаи сари мол пеш-пеш мерафт.

Шодмон хичил буд. Гӯё ӯ нидое мешунид: Шодмон ин чӣ шӯрест, ки сар мезанад? Ту ҳам бо онҳо? Медонӣ, оқибаташ чӣ мешавад? Ин кор хилофи қонун... Боз худат аз рӯи қонун даъво дорӣ, ки Асрор гунаҳкор аст. Ба сари ту, падарат, ба сари ҳама бало меояд. Падарат ҳам инро ҳис кардааст. Пойҳояш пеш намеравад. Нигоҳи ӯ падарашро мечуст. Баъд Шодмон худро ба миёни ҷанҷол зад. Бо онҳое, ки барои Искандарро доштан медавиданд, ҳамроҳ гашт.

* * *

Остон Ваҳхобович рӯ-рӯи кабинет мегашт. Борониаш дар бар, ҳамон кулоҳи алафрангаширо ба сар пӯшида буд. Вай, аз афташ, касеро интизорӣ мекашид. Табъаш хира, андешаманд менамуд.

— Маро ҷеғ зада будед, Остон Ваҳхобович? — Шодмон дари кабинети ӯро кушод.

— Бале, туро интизорам, марҳамат даро, — Остон Ваҳхобович паси мизи кориаш нишаст. Шодмон ҳам ба ҷои ишора намудани директор гузашт. Ӯ, албатта сабаби даъват шуданаширо намедонист. Боз намедонист, ки чанд лаҳза пеш дар ҳамин кабинет дар ҳаққаш чӣ гуфтанду чӣ нақшаҳо андешиданд.

Акаи Асрор, Сангин назди Остон Ваҳхобович даромада буданд.

— Ака, хамин сағираро ẽ аз кор хай мекунед, ẽ худам масъалаашро хал мекунам, илочам намонд. — Асрор бе салому алек арзи дил кард.

— Оташин нашав, Асрор. Худатро ба даст гир, сағирани мегуфтагнат кӣ вай? Чӣ кор кардааст? — Директор дар ҷо-ҷои рӯи Асрор сиёҳию кабудӣ дида дар тааҷҷуб монд.

— Наход хамин қадар гапу шумо, ака, беҳабар бошед?! — Ба гапҳои директор бовар накард Асрор.

— Ман аз кучо донам, ки ба ту чӣ вокна рӯй додааст.

— Набошад, ака, шумо ба ман гӯш диҳед, ҳамаашро мегӯям, мана ин одам шохид, — Сангинро шафевард ӯ, — ягон гапам дурӯғ нест.

Ӯ рӯзи сиёҳи ба сараш омадаро гуфт. Гуфт, ки дар кишлок Шодмон, падару модар, хешовандони ӯ ба сараш хестанд, дирӯз ўро қариб кушта буданд.

— Имрӯз-пагоҳ, ака маро мекушанд, — Асрор аз ғояти қаҳру ғазаб худро дошта натавониста аз ҷояш хест. — Ин сағира ба ман часпидааст. Аз болоям маълумот дод, ба ҳазор идора навишт, ба кашокаш андохт, радио қатӣ масҳара кард. Ба ҳаман ин қонеъ не, боз авлодашро ба сарам хезондааст. Худаш чӣ гап? Дар дунё ҳақиқат ҳаст ẽ не?! Ба ман гӯед, рафиқ Остон Ваҳхобович, ҳақиқат ҳаст ẽ не?! — Асрор ба рӯи директор нигарист, сипас андаке ором шуд. — Ака, ман ба як қарор омадам, ҳаминро ба шумо гуфтаниам. Ман хамин бачаро мекушам, хамин ҳозир аз гарданаи мегираму хурӯсҷӯча барин мекушам. Баъд мешавад, об ба лаби ҷӯй баробар, баъд майлаш маро баранд, парронанд... Мегӯям, ки гапамро ба рафиқ Остон Ваҳхобович гуфта будам. Шумо шохид-а, ака, ана мо рафтем... Асрор дасту остин барзада баромадани шуд. «Чӣ? Ин аҳмак девона шудааст? Вайро барои одамкушиаш шохид меорад, ба вай хабар дода баъд рафта одам мекушад? Хуб кор мекардааст, қасофат, директори базаро ҳам мекашидааст. Не... Остон Ваҳхобович оқибати ин гуноҳро тасаввур карда наметавонад...»

— Сабр кун, Асрор, гардани шайтонро шикан, аз роҳат гард. Ту, ки ин масъаларо то пеши ман овардӣ, худам ҳал мекунам, ист, нарав, — директор гӯё ба бемории вазнини гирифтор гашта буд, ки боазоб, бо овози ларзон гап мезад: — хамин қадар қору кирдору ман

бехабар, ба ман маълум накардед. Боз шумоҳо ҳама-
атон аз як қишлоқ, аз як решаю гӯша...

— Ман дар ҳамон қишлоқ ҳам аз афти вай безор бу-
дам, ана чӯрааш, — Асрор Сангинро нишон дод.

— Ҳоло, амакӣ, ба шумо ҳам вай часпидааст, —
гуфт Сангин.

— Ба ман? Ба ман чӣ даъво доштааст?

— Гапи ҳамон пулро баровардааст, амакӣ, — Сан-
гин аз рӯи эҳтиром ба Остон Ваҳҳобович ҳамин тавр
мурочиат мекард.

— Қадам пул?

— Ҳамон чор сӯми ҳароми вақти ба кор даромадан
додагиашро меғӯяд, — гунаҳкорона гуфт Сангин. — Дар
пеши худию бегона лақида гаштааст.

— Бача, ту шӯҳӣ дорӣ, ё рост меғӯӣ? О, чони ман
чандто, ки аз як кас пул мегирам, пул гирифта ба кор
қабул мекунам. Ту ин хел нагӯӣ, — Остон Ваҳҳобович
ба даҳшат афтод.

— Охир, амакӣ, ман худам дар ҳамин кабинетатон
оварда дода будам, қарибҳои бегоҳӣ, — Сангин он рӯз-
ро ба хотири директор овардан меҳост.

— Ту ҳамин зайл шоҳидӣ медиҳӣ?

— Не, амакӣ, ман шоҳид нею ҳамон гапро гуфта
истодаам.

— Беҳуда налак, бача, байни ману ту ҳеч сирре на-
буд, мардумро ба шубҳа наандоз! — Остон Ваҳҳобович
пас аз фосилае боз гуфт: — Ба — «ин ё он пул» гуфтанат,
вале ман намедонам он чи пул аст, лозим ояд, худат
ҷавоб меғӯӣ. Ман аз дасти ту ҳеч вақт ягон тин наги-
рифтаам, тӯхмат нақун. Аҷаб не, аз номи ман худат аз
ягон кас пул гирифтаӣ. Вақташ ояд, пурсу санҷ шавад,
ҷавоб меғӯӣ. Хубаш, ки дам шин!

— Охир, амакӣ... — Хангу мадори Сангин канда буд.
Вай меҳост барои исбот сухане гуяд. Аммо директор
пеши даҳонашро гирифт.

— Ба ту ҷавоб, баро! — гуфт бо зарда.

Сангин бо рангу рӯи канда аз қабули директор бе-
рун шуд. Вале Остон Ваҳҳобович ҳанӯз ба худ наме-
омад. Чаро аз дасти ҳамин бефаросат ӯ ҳамон чор сӯ-
ми сабилро гирифт? Даҳонаш бефаровез будааст. Боз
дар пеши як одаме лақида истодааст, ки бо ҳамин ба-
ҳонаҳо сари як директорро хӯрдааст. Ба сари руҳсо-
раҳои серғушту сурхи Остон Ваҳҳобович донаҳои арак
марҷон шуда буданд. Вай пас аз хеле сукунат гуфт:

— Ҳа Асрорҷон, ин хел ҷанҷоли аҳмакона баромаду масъалаи туро фаромӯш кардам. Ту як ариза навис, шохид нишон деҳ. Аз рӯи қонун шавад, беҳтар, ман вайро аз кор пеш мекунам. Лекин насихати ман ҳамин, ки додар, фикрҳои беҳударо аз сарат дур кун, ҳоли замона ганда, синну солат ҳам рафтааст, ғами кӯдакҳои хӯр, дигар ту ҷавон не...

— Гоҳо, ака, шайтон бардор мекунад, ки рав, корашро тамои кун. Охир барои ман қава шудан ҳеҷ гап не, чанд бор шишта баромадам. Мо он ҷо шох, ака лекин ҳамин гапҳои шумо пеши роҳамро мегирад, — гуфт Асрор аз ҷояш рост шуда.

Остон Ваҳҳобович дар идорааш танҳо монда буд. Паси дар зердастонаш дар навбат буданд. Вале ӯ дигар онҳоро қабул карда наметавонист. Дилаш сӯрохи сӯзан барин танг шуда буд. Янбора ба сараш ғаму алам омад, гапи кадом як Шодмон. Айби ҳудаш, дили одаткарда... Гоҳо аз як кас ним кас пул мегирад. Ана оқибаташ, гап шуда будааст. Гап бошад, по дорад, ба идораҳои боло меравад. Аз ин бача халос шудан лозим. Баҳона ҳаст. Асрор аз болояш навишт. Нағз... Ӯ аризаи Асрорро як бори дигар хонд, ба зери калимаҳои алоҳида бо қалами сурх хат кашид. Баъд котибаро даъват кард. Гуфт, ки Шодмонро пеши ӯ ҷеғ занад.

Шодмон ҳоло назди ӯ нишаста буд.

Директор қуттии сигаретаро ба болои мизаш, ки ба қабати коғазу дафтарҳо афтада буд, бардошт.

— Марҳамат, — онро тарафи Шодмон дароз кард.

— Мебахшед, ман намекашам.

— Накашида бошед, нағз ин ҳам як дарди сар, — гуфту худ сигаретро гирифта миёни лабҳои бӯрда оташ дод. Ниҳоят оромона гап сар кард: — Хайр, мулло Шодмон. Корҳо ҷи хел? Аз афташ мошин бисёр ғам медихад. Ҳа, медонам, кӯҳна, шалақ шудааст, кайҳо аз баҳри он баромадан лозим буд, — гуфт директор.

— Мошин намешавад, Остон Ваҳҳобович, дар байни як моҳ ду бор мотор соз кардем, — шикоятмез гуфт Шодмон.

— Мо шумоя фаромӯш накардем, мулло, — директор хурсанд буд, ки Шодмон ба ӯ арзи дил мегӯяд, — ният буд, ки — гуфт ӯ, — ҳамин шабу рӯзи наздик ба шумо мошини нав диҳем. Дар ин масъала аллакай қарор ҳам буд... Лекин якбора дар бораи шумо гап бисёр шуд,

директор даме ба хаёл рафт. — Ана имрӯз ҳам боз гап, гапи ганда. Шумо аъзои комсомол-а?

— Ҳа, аъзои комсомол.

— Ана дидед, бисъёр нохуб...

Шодмон аз суҳанҳои сарбасти директор дар як дам ба ҳазор кӯчаи хаёл рафт. Чӣ гапи ганда шуда бошад, дар чӣ хусус? Вале напурсид Шодмон. Чизе дар дег бошад, ба кафлез ояд.

— Дар қишлоқ чӣ гап? — Бо овози нарм аз ӯ пурсид директор.

Шодмон дам назад, Остон Ваҳҳобович давом намуд:

— Шумо дар қишлоқ ҷанги калон хезондед, чанд кас маъюбу маҷрӯҳ шуданд. Магар ин корҳо хубанд? Бо маслиҳат ба сари як кас давидан ҷинойти ганда аст, ҷазои саҳт медиҳанд, суд мекунанд... Ба фикрам, аллакай ба органҳои дахлдор маълум шудааст, ба ман аз як ҷо телефон ҳам шуд, рӯямро сиёҳу сафед карда дар ҳаққи шумо суҳанҳои нағз гуфтам. Лекин гапҳои саҳт шунидам. Талаб карданд, ки ба шумо ҷазо диҳам. Гушро ба карӣ зада гашта будам, ки аз болятон ана ин ариза омад. Акнун кадом як гуноҳи шуморо ман пӯшонда метавонам? Ман ҳам дар назди қонун ҷавобгарам, як сар дорам. — Остон Ваҳҳобович аризаи Асрорро аз болои миз ба даст гирифт.

— Акаи Асрор ариза навиштагист? — бо заҳрханд гуфт Шодмон.

— Чӣ Асрор ҳақ надорад, ки шикоят кунад? Дар назди қонун ҳама баробар. Агар баъзе гуноҳҳои пешини вайро дар назар дошта бошед, мардак ҷазояшро дид, ислоҳ шуд. Имрӯз, ки пояш сӯхтааст лаби об медавад. — чеҳраи директор тағйир ёфта аз қошу қавоқаш гуё барфу борон мерехт.

— Дуздию пешхезиаш ҳамин, рафиқ Остон Ваҳҳобович... Дар қишлоқ ҳам худи ӯ ҷанҷол бардошт.

— Баъд шумоҳо, ними қишлоқ ба сари вай хестед?

— Пешӣ ҷанҷолро гирифтанд, хайрият ягон гап на шуд. — Шодмон ба Остон Ваҳҳобович воқеаро ба тафсил нақл кард.

— Ба ҳар ҳол, додар, мегӯянд-ку шамол набошад, шохи дарахт намечунбад, — бо нармӣ боз ба сари мақсад омад Остон Ваҳҳобович. — Мо аз ноилоҷӣ ба шумо ягон ҷазо медиҳем. Ҳамин хел накунем, намешавад. Аз рӯи ман ҳам менависанд, навис-навис мекардагиро дар базаи мо аз мӯи сар зиёд, қадами мемондагии одам-

ро ҳисоб мекунанд. — Овози вай хеле паст шуд: — Лекин як роҳи нағз ҳаст. Биёед, бечазо шуморо ба ягон базаи дигар гузаронам. Ин ҳам як некӣ-дия. Чӣ гуфтед? Телефон кунам? — сардор гӯшаки телефонро гирифт.

— Ташаккур, Остон Ваҳҳобович, ташвиш нақашед, ба ман некӣ нақунед, ман ба ҳеҷ чо намеравам, агар хоҳанд ҳам, — Шодмон аз навиштаҳои Асрор, ки директор онро миёни ангуштонаш саҳт дошта буд, нигоҳашро нагирифта ғазабаш омад.

— Ман ба шумо некӣ қардан меҳоҳам, мулло Шодмон, бовар қунед, — директор гӯшаки телефонро ба ҷояш монд.

— Пушаймон мешавед, оқибаташро фикр қунед, — боз насиҳат қард Остон Ваҳҳобович, — Асрор гурги борондида, аз дасташ ҳар қор меояд. Боз дар сари ҷаҳлаш ягон қор нақунад меғӯям, беҳабар мемонед. Меғӯянд-қу, битарс аз одаме, қи аз ҳудо наметарсад.

— Ман аз вай қиба метарсидаам? Мо ҳам дар қишлоқ қам нестем, — якбора ин суҳанҳо ба забонаш омаданд.

— Ана, дидед, ҳудатон қоилад шудед, мардақ рост меғуфтааст, даву ғечаш қон доштааст, беҳудда ғирьяю нола намеқардааст. Ман ақнун маҷбурам, ба аризаи ӯ аз рӯи қонун ҷавоб гӯям, — Остон Ваҳҳобович аз он қи дилхун шуда ба ин одам бо нағзӣ ғап фаҳмондани шуд, пушаймон ғашта варақҳои қоғази дасташро болои миз ҳаво дод.

— Ҷазо диҳед, — Шодмон паст наомад.

— Саросема нақавед, — Остон Ваҳҳобович бо ақсари тобеонаш аввал ба нағзӣ ғап мезад, вале қун ме-дид, қи мулоде ҳосил намеқардад, дӯғ мезад. Аммо дар маъсалаи Шодмон ӯ ин ҳел қардани набуд. Бай бақай аной не, мешунид, қи ба ғазетаҳо ҳам менависад, инқунин ҳудаш дар назди вай забонқӯтоҳ буд. Ниқат дошт, қи бо ҳубӣ қафшқояшро пеш меғузорад, аз рӯи ҳикмати «ҳам лаъл ба даст ояд, ҳам ёр наранқад» амал меқунад. Леқин хунсардии Шодмон ғазабашро оварду ҳудро ғум қард.

— аз қор намеравам ғуфтед?

— Ҳа, рафиқ Остон Ваҳҳобович, ғуфтам, қи ман аз қор намеравам.

— Эҳа, агар ман, директори база фармон диҳам, қафшатоиро монда патақашро ғирифта меғурезед.

— аз қор пеш қардан осон не! — Шодмон ба Остон

Ваҳҳобович гуфтани буд, ки вайро шахсан ӯ аз кор ронда наметавонад, вай пул дода ба кор даромадааст, вале алҳол ӯ боз истиҳола менамуд.

— Осон, ман шуморо аз кор пеш мекунам, лекин саросема намешавам, фикр кунед.

— Ман дигар фикр надорам, — гуфт Шодмон.

* * *

Шодмон аз гуфтугӯи Асрору Сангин, ки баъди аз назди директор баромаданашон ба амал омада буд, огоҳ набуд.

Асрор имрӯз ҳам ба ягон ҷо нияти сафар надошт, мошинашро соз кардани буд. Сангин ҳам ба ӯ ёри мерасонд.

— Ариза навиштед? — Сангин ҳам шуда як калиди мурваттобиро аз байни калидҳо көфта ёфт.

— Ҳа, навиштам, — даст афшонд акаи Асрор.

— Ин одам ҳеҷ кор карда наметавонад, метарсад, — гуфт Сангин.

Акаи Асрор ҳам дар ҳамин ақида буд. Ӯ дар давоми солҳои зиёди қораш чандин директорро дидааст. Курсии мансаб аз сарашон монд. Лекин ягон нафарашон ба монанди ҳамин Остон Ваҳҳобович ин хел шайтонсурат набуд. Одами ноустувор. Лаҷомаш дар дасти ҳар кас, ба ҳар тарафе тобанд, меравад. Як одами калону ба доираи Асрор ҳам мерақсад. Ҳамаи ин аз безардагӣ, аз он ки тарсончак аст. Аз Шодмон, ҳатто ҳа ана аз он Мадина, ки ҳанӯз роҳи рафтанишро наметавонад, метарсад. Вагарна вай аз пеши ҳудаш ба милиция хабар дода, як базаи калон, одамони бисёрро дар кашокаш меандохт? Ун маслуки Умархонаш-ку ҳамаро дар бузакбозӣ андохт. Хайрият вай рафт. Набошад ҳамин гапи кунҷора овозаю дарвоза шуда, ба марказ ҳам мерасид. Сад бор дари идораи милиция рафта талаб мекард, ки Асрор бечазо намонад, вайро қава кунанд, боз ҳазор гапи дигар. Ҳамаи ин аз сустии директор, посбон ҳам соҳиби гап.

— Шунидам бобои Умархон рафтааст? — гуфт Сангин.

— Ба нафақа баромад. Дина маҷлис шуд. Як тӯй барин ҳангома карданд. Концерт шуд, кино оварданд. Баъзеҳо қариб гирья карданд, ки ҳайф, бобо меравад, хандаам омад. Ба вай қолин доданд, ба номаш мошин

навиштанд. Имруз боз вайро Шодмони чӯрат дар газета таъриф кардааст.

— Ака, ҳамин гапатон ба ман сахт мерасад. Ҳар чӣ шумо гӯед, ман не намегӯям, лекин маро аз ҳамин вази-фа озод кунед, дигар наметавонам, бовар кунед. Баъд... ҳеҷ ғоида надорад, — табъи Сангин хиратар шуд.

— Айби худат, қаҳри маро набиёр, Сангин, айби худат, — такрор кард акаи Асрор. — Аз ўҳдаи ҳеҷ кор намебарой ту, сустӣ, гӯлӣ, беақлӣ. Ҳамаи касофатиҳо аз пой ту хест. Гуфта будам, ки розӣ нашавад, лозим не, — воқеан нохуши гузаштаре ба хотир оварда алами акаи Асрор омад. — Ту гуфти, ки розӣ аст, домани мана бо чормағзи пуч пур карди. Баъд вай кунчора фурухт? Мо вайро ба дами ҷарӣ бурданӣ будем, аммо ў худамонро ба ҷарӣ афканд. Хуб кард, қандаша хӯрад, ба одами зирак, душман ҳам ки бошад, офарин мегӯям ман. Худи ман лағжидам, бечора мӯйсафеди Абдучаббор суд шуд, туро бо ҳазор азоб халос кардем. Бо ин аҳмакият боз ту чӣ мехоҳӣ? Ту аз ўҳдаи ҳеҷ чиз намебарой, аз Мадина ҳам маҳрум мешавӣ. — Акаи Асрор ба коре даст назада даст дар қиса гирди мошин мегашт. Ў аз қадамзанӣ бозистода, болои сари Сангин омад. Дастони Сангин суст шуда дигар маҷоли тоб додани мурват надоштанд. Вай аз Мадина маҳрум мешавад? Ҳамаи ин аз рӯи гапи акаи Асрор, ки мегуфт: сабр кунад? Нақшаҳои воҳиманоки ў бебаҳо буданд? Вай ба ҳамаи озору азиятҳо тоб меорад, вале ба ҷуз маҳрум будан аз Мадина! Як соли дароз ҳамроҳ дар сафарҳо буданд, лабхандҳои ширин ҳадяаш кард, шӯҳихояшон аз ёди ў намеравад. Боре ба Мадина гуфт, ки ҳамхона шаванд. Духтар сар ба пеш афканд, сукуташ аломати ризо буд, сад дареғ, ки ҳамон шабу рӯз аз пай тӯй на-нашуд. Шодмон, ки ҳоло акаи Асрор ўро «чӯраат» гуфт, орзуҳои вайро барбод дод. Ин одам дар назари Сангин аз ҳуку хирс ҳам шум асту акаи Асрор талаб дорад, ки бо ў худро дӯст, бародар вонамуд созад, баъд ў чӣ қорҳое дар ҳаққи вай карданӣ будааст. Нигоҳ кунад, ки қай думи уштур ба замин мерасад! Пай ин хел ваъдаҳои дур гаштан бас! Бас!! Ба вай ҳеҷ чиз лозим не! Мадина, ки аз даст рафт, акаи Асрору Шодмонро сару рағнашон. Ў ҷон канад барои Мадина меканад, зиндагӣ гӯяд, ба ҳаёли ў мегӯяд. Дар поёни боғашон хонаҳои нав сохт. Агар ҳар хиште монд ба ин бино, ба ҳаёли Мадина монд. Арӯсхонааш ба номи ин духтар. Қош

ин хонаҳо ба Мадина насиб шавад, кош ба онҳо ҳамин духтараки хушрӯ даробаро кунад. Кош рӯзе шавад, ки Сангин аз кор ояду Мадина аз ин хонаҳо бо лабони пурханда пешвозаш гирад. Ҳамаи ин орзуҳои вай амалӣ мешаванд, лекин ба як шарт — ҳамин писари ҷӯпон набошад... Ҳамин рӯз дер аст, ки ба ин кор ҷандала намоёнд, кас ба роҳи бад афтад, ҳар чӣ мекунад. Ё гирад ҳуди акаи Асрорро. Магар ӯ бо як Шодмон ҳисоби карда наметавонад? Метавонад, хоҳад коре кунад, ки мурдаи ӯро зоғу занбӯрҳо хӯрда раванд. Аз рӯи шунидаш вай ҳамин хел корҳо кардааст.

Як рӯз як марди хузарби солхӯрда ҷӯби дарозе дар сари китф ба база омад.

— Ҳа, Ашӯр, Ашӯрхон, боз пода гурехт? — хандида аз вай пурсиданд шофёрҳо.

— Пода? Ҳе, ҳе, аз дасти Ашӯр ҳад дорад дур равад, бегоҳ аз адирҳои Яман ҳай карда бо баҳри Сиёҳ гузаронда, дар чанд курорт дам дода будам. Ана онҳо, инҳо бузҳои ман! — Ашӯр бо таёкаш катори мошинҳоро ишора карда қикир-қикир хандид ва дарҳол гириёнгирӣ акиб гурехта фаръёд зад, ки аз замин, аз таги пояш ким-чизе баромада вайро қасди хӯрдан дорад.

Як шофёр дар бораи Ашӯр ҳикоя карда гуфт, ки ӯ девона набуд. Як вақте шофёри базаи онҳо будааст, одами хуб, ҳақиқатҷӯ. Ҳамон рӯзҳо акаи Асрорро дар база нав ба кор гирифта буданд. Авбоши гузаро. Ҳамин Ашӯр дар чанд маҷлис ӯро дузду фиребгар гуфта захи забон задааст. Рӯзе ногоҳ бо айби акаи Асрор мошинҳои онҳо бо ҳам бармехӯранд, мошини Асрор маҷақ мешавад. Асрор, ки пеш ба Ашӯр ғузнадор будааст, ба ӯ дармеафтад, даррандавор ӯро хӯрда, партофтан мехоҳад, дар охир калиди калони мошинро гирифта ба сари ӯ медаваду корашро тамом мекунад. Аз зарбаи сахт вай ба худ намеояд, девона мешавад. Ашӯрдевона ном мегирад...

Имрӯз акаи Асрор чаро дар ҳақи Шодмон ҳамин хел корро раво намебинад? Агар хоҳад метавонад, Сангин ба ӯ умед бастааст.

— Сангин, ту ноумед нашав, додар, ба ту ман ҳар вақт ёрӣ расонда метавонам, — тамоман рӯҳафтада шу-да мондани ӯро дида гуфт тасаллиомез Асрор.

— Ака, умеди ман ба шумо, ман шуморо гуфта дар ҳамин база ба кор даромадам, ман аз маслиҳати шумо берун намебароям. Агар ҳамин одам, ака Ашӯрдевона

барин мешуд... — дар лабони Сангин табассум омад.

Акаи Асрор мақсади Сангинро фаҳмид.

— Аз дасти ман ҳар кор меояд, Сангин. Як муштам кифоя, ки дунё ба назараш чапаю роста шавад, якумр равшаниро дида натавонад, — бо тамкин гуфт акаи Асрор. — Лекин ин кор гурехта намеравад. Ин хел кор-хоро ман дар давраи бачагим мекардам. Ҳоло ман бо дигар роҳ мезанам, чунон мезанам, ки нафаҳмида ме-монад, ки ўро кӣ зад. Ту ҳоло бачай, Сангин, бача. Ту, аз гапҳои ман набаро. Ман беҳуда намегӯям, худатро ба ҳазор азоб мону бо вай дӯст шав. Гап гир, гапҳои вайро ба ман омада гӯй, як рӯз мебинӣ, ки чӣ хел ман вайро ба дами марг мебарам.

— Дер нашавад мегӯям, ака, — Сангин дар ғами Мадина буд.

— Парво накун, вай аз дасти ман халос намехӯрад.

* * *

Шодмон ба таги мошинаш дароз кашида, баъзе мурватхоро тоб дода сахт мекард.

— Шодмон, шодиёна те. Помир меравем, — гуфт Сангин аз кучое назди ӯ пайдо шуда.

— Кӣ гуфт?

— Диспетчер. Ту, Мадина, ман, боз ду нафари дигар.

— Хайр, фиристанд, меравем.

— Меферистанд, ин омади кор, мешӯем, ба осонӣ халос намешавӣ, — Сангин худро бениҳоят хурсанд во-намуд кард.

— Шустан бошад, мешӯем, — гуфт Шодмон.

Дар ҳаёти ҳар як шофёр бори аввал ба Помир сафар кардан ҳодисаи бениҳоят хурсандиовар ҳисоб меёфт. Ҳамаро ба ин роҳи пурхатар намеферистонанд. Онҳоеро меферистонанд, ки ба боварӣ даромадаанд, пухта шудаанд. Як ақидаи дигаре ҳам дар миёни шофёрҳо мавҷуд буд: касе даъвои мошини нав мекард, ба ӯ мегуфтанд, ки ақаллан як бор Помир рафта ояд. Яъне касе, ки ба Помир рафта меомад, аз ҷумлаи шофёрҳои баобру ҳисоб меёфт. Аз ин рӯ ҳар шофёре, ки ба ин роҳ бори нахуст сафар мекард, бояд ба рафикон зиёфат меод. Ҳамин хел рӯзи хуш ба сари Шодмон ҳам омад.

— Чӣ бор мекунем? — пурсид Шодмон.

— Мотоцикл, мотоцикли «Урал», бори бад не, азоб надорад...

Дар ҳақиқат гапи Сангин рост баромад. Бегоҳ ҳамаи шофёрҳои ба Помир мерафтагиро ба идораи инженери бехатарии техники ҷеғ заданд. Ба онҳо як олам маслиҳат доданд. Дар миёни онҳо як Шодмон бори аввал ба Помир мерафт. Инженер аз хусуси ӯ ба ҳамроҳонаш таъкид кард, ки ба вай ёри расонанд, аз ӯ ҷудо шуда дур нараванд.

Ҳамин тавр буд воқиа.

* * *

Муфаттиш аз пагоҳи интизори Шодмон менишаст. Ва ана ҳоло вай гӯё китоби умрашро дар пеши Саид Аброров варақ мезад. Ҳамагӣ дар давоми як соли умраш аз як фасли баҳор то баҳори дигар дар база аз сари Шодмон чӣ рӯзҳое ки гузаштанд! Хурсандӣ, шодӣ, нохушӣ, хархашаҳо... Охири охирон гум шудани бори мошин. Умуман вай аз деҳа дур шуду ҳаёташ ноором гашт. Ҳамааш аз он рӯз сар шуд, ки база омад, мошин гирифт...

Шодмон дар ферма ҳам кор кард. Кор мерафту хонашон меомад, кампири Ҳасратбегимро меду ҷӯпони куҳансол Ҳасанхонро. Мӯйсафед баъзан ба вай саргузаштҳояшро нақл мекард. Дигар ташвише надошт Шодмон.

Падараш ба вай аз ин ҳам кори бечанҷолу осудатаре ёфта буд. Гуфт, ки бо мудир гапзанон кардааст, ҳамроҳи ӯ таёки ҷӯпонӣ ба даст гирад, аз паси гӯсфанд равад. Падар баъд дар васфи дашту саҳро суханҳо гуфт: оби ширини чашмаҳои таги кӯҳҳо роҳати ҷон. Рӯи таҳ-асанге нишинию наи ҷӯпонӣ ба лаб ниҳӣ, ҷӣ роҳате! Офтоб ба рӯят механдад, садои обшорон, ҷаҳчаҳи булбулонро мешунавӣ, сабзаю себарғаҳо пойандозат, туву олами кабудизор... Аз болои сарат села-села паррандагон парвоз мекунанд. Магар аз ин ҳам рӯзҳои хуштар мешаванд... Падар рост мегӯяд, кори ӯ олами осудагӣ, танҳой...

Хайр агар ӯ ба ин база ба кор намеомад-ҷӣ? Мадинаро медид? Бобои Умархон одами хуб будааст.

Бегоҳ Саид Аброров ба Шодмон гуфт, ки пас аз якду ҳафта ба бистуяк медарояд. Ҳоло вай ҷавон, мегӯянд, ки ҷавонӣ баҳори умр аст. Рост мегӯянд, баҳор аёми гулҳо, аёми таровату зебоӣ, аёми тундар, селоба-

хо... Авали баҳори умри ӯ сар шудааст, аввали баҳори умри Мадина ҳам.

Муфаттиш такроран аз Шодмон хоҳиш мекард, ки дар бораи Асрор, дар хусуси Сангин бештар гап занад. Ӯ нақли Шодмонро дар бораи ин ду ҳамкорааш бодикқат шунида ба андеша меафтод. Бо нӯки хома болои миз тик-тик зада гӯё кадом як оҳанги ба дил наздикашро менавохт. Ин садо аз утоқи хурдакаки ӯ берун мерафт: «тик-тик-тик»...

Шаб боз ӯ Асрорро меҷӯяд. Ба базаи мошинҳо «Сельхозтехника» ду бор бо телефон гап зад. Асрорро пурсид. Гуфтанд, ки ба Қўрғонтеппа, ба заводи нуриҳои азотии Вахш бор бурдааст. Ба ин ҷо ҳам таъҷилӣ занг зад. Бораширо супурда баргаштааст, меғунд, ки дар база нест, кучо бошад?

— Мошин ҳоло дар кучо? — пас аз хомӯшии бардавом пурсид муфаттиш.

— Кадом мошин? — хаёли Шодмон ба худ набуд.— Ха, мошин... Дар Кабудчар.

— Меравем, ҳамроҳ меравем,— муфаттиш пеш аз он ки ба роҳ барояд, боз Асрор пеши рӯяш омад. Ӯ алҳол дар кучо бошад? Ба Шодмон фармуд, ки вайро дар берун, дар роҳрав нигарон шавад. Барои ӯ аз ҷустуҷӯи Асрор кори заруртаре набуд. Ба идораҳои дахлдори марказ, ба Душанбе бо телефон гап зад, рақами мошини Асрорро гуфт, аз кормандони ГАИ, милицияи вилоят хоҳиш намуд, ки мошини ӯро ҷўянд. Гӯё дар тамоми республика ҷустуҷӯи мошини Асрор сар шуда буд. Вай меҳост Сангинро ҳам пайдо кунад. Чаро вайро дарҳол ҷавоб дод? Он вақт кӣ будани ӯ барои капитан Саид Аброров тира буд, гапу корҳо баъд равшан гаштанд...

Саид Аброров Шодмонро ҳамроҳ гирифта, бо чанд нафари дигар ба Кабудчар омад. Мошини Шодмон ҳанӯз дар гардиши Санги Кабуд, дар канори дарёе меистод. Гирду пеши онро кормандони милиция, худи Саид Аброров аз назари таҳқиқ гузаронданд. Ақаллан изи пой ҷинойткор пайдо набуд.

— Магар онҳо ба замин по намондаанд? — тааҷҷуб намуд як муфаттиши навкор.

— Ин одам пухта, ғамашро хўрдааст,— гуфт Аброров.

— Ачаб не, мотоцикилхоро ба дарёе партофта бошанд. Агар мақсад душманӣ бошад, ҳамин тавр ҳам ме-

кунанд,— аз он ки аз як тараф чархҳои мошинро оби Хингоб шуста мегузашт, тахмин намуд ҳамон муфаттиши чавон.

— Не, вай ба мақсади ҳамин хел фикр пайдо шудан мошинро лаби дарё овардааст, чинояткор гурги борондида,— акидаи худро қувват дод муфаттиш. Бо фармоиши ӯ нақшаҳо кашидаанд, мошин ва гирду пеши онро сурат гирифтанд. Баъд мошини Шодмонро, ки рамааш шикаста буд, аз ҷои дармондааш бароварда бо мошине то назди ҷойхонаи бобои Умархон оварданд. Бобои Умархон лангон-лангон назди онҳо омад. Наберааш Солеҳ барои Шодмону ҳамроҳони вай болои як кати хурдтари назди ҳавз ҷой густурд, нону ҷой, хӯрок овард.

— Шодмон, бубахш, аз шаб туро хабар гирифта на-тавонистам... Зик нашав, бори мошинро меёбанд, ин хел воқеа дар ҷойҳои мо рӯй надода буд...— бобои Умархон гӯё фарзанди роҳдури худро дида буд, ки пеши Шодмон истода, сари ӯро сила мекард.

— Бобо, шумо Шодмонро мешиносед?— пурсид муфаттиш, ки ба онҳо диққат меод.

— Ҳа, бачам, ман ҳамаи инҳоро мешиносам... Шодмон бачаи нағз аст,— гуфт пирамард.

— Шумо, дар базаи инҳо посбон будед-а?

— Ҳа, ҳамаи одамони базаро медонам.

— Асрорро ҳам медонед?

— Асрор? Дар база ҳамин одам ба ман нафорид. Чандин бор суд шуда баромад, асло аз бадинаш намемонад. Агар ман намебудам, Шодмонро вай ба як балое мепечонд, ки эҳа...— Пирамард воқеаи ба мошини Шодмон кунчора бор карда мондани ӯро ба Саид Аббасов нақл кард. Муфаттиш гуфтаҳои бобои Умархонро бо нақли Шодмон ҳаёлан муқоиса менамуд.

— Вай одам бало аст. Як аз паятон ғалтад, тамом, ҳатман зарараш мерасад.— Бобои Умархон воқеаи ҷи-тавр ба воситаи шофёри «бечораҳол» ба бало гирифташудани директори база Фахриевро ҳам ба муфаттиш фаҳмонд.

Аз сӯҳбат бо бобои Умархон нақшаҳои Саид Аббасов дар хусуси ҷустуҷӯи бори мошин тағйир меёфтанд. Аз ҷумла тахмини вай аз ҷиҳати ба дуздӣ ҳамроҳ будани бобо ба назараш ғалат намуд. Бобо дигар хел одам будааст. Вале, ба ҳар ҳол, кӣ медонад... Муфаттиш бурдаҳои нони пешаш гузошташударо миёни дас-

тархон монда лаби онро кат кард ва андешаманд бархост. Вакте меҳмонҳо рафтани шуданд, мӯйсафед Шодмонро аз роҳаш нигоҳ дошт:

— Бачам, агар хамин чо бошӣ, хона биё, шарм надор, зик нашав...— боз таъкид намуд.

Аз Кабудчар то Сафедорон бо мошин қариб яксоата роҳ буд. Вале капитан Саид Аброров дар ин муддат ҳарфе ба забон наовард. Роҳҳои пасту баландро гузаштанд. Дараҳои сердарахт, шаршараҳо ақиб монданд. Вале ҳаёли Саид Аброров ба онҳо банд намешуд. Гузаштани вақт ба ғойдаи ӯ набуд. Аз ҳар соату лаҳза ҷинойткор бурд мекунад, баъд ҷустуҷӯ душвор мегардад. Агар дар хамин соатҳо ӯ Асрорро меёфт... Чаро бо як мошини калонаш вайро пайдо карда наметавонанд. Аҷаб не, ҷустуҷӯи ӯ беғойда бошад...

Саид Аброров ба ҳулосае омада буд ё не, вале ба шӯъбаи милиция расидан замон аз мошин ғурӯмада, ба Шодмон ишора кард, ки биистад. Вай хеле гарм шуда буд, ки шапкаашро аз сар гирифта, болои капоти мошин гузошт. Самолёте аз болои Сафедорон баландтар аз куллаҳо парвоз дошт. Дар рӯзи ҳавои софи беғубор садон ғурӯси он ба ғӯши кас **форам ме**расид, самолёт ҷониби Помир равон буд, ки Мадинаи Шодмон онҷост. Вай имрӯз бармегардад, аҷаб не, ҳоло дар роҳ аст. Ӯ дасташро аз кисаи нимтанани чарминаш гирифта, ба вай бо ишора «хайр, туро хабар мегирам» гуфта буд. Мадина имрӯз меояд.

— Шодмон,— овози Саид Аброров ба ғӯшаш расид.

Шодмон ба рӯи вай назар афканд. Ғӯё ҷароҳати рӯи ин одам дигар ба ҷашми ӯ намеафтад. Ҳа, чехрааш ба монанди бори аввал ба вай вохӯрданах хунук набуд.

— Ба ту ҷавоб, рафта аз базаатон характеристика биёр,— гуфт капитан ва боз фармуд, ки агар дар кучубудани Асрорро фаҳмад ба ӯ хабар диҳад, Аброров дар як варақ рақамҳои телефонашро навишта ба вай дод.

Рӯз бегоҳ мешуд нурҳои офтоб болои куллаҳои баланди кӯҳро зиннат меоданд. Ба нисфи шаҳрчаи Сафедорон соя афтада буд. Тарафи дигари он офтоб. Бахотири Шодмон афсонаҳое меомаданд, ки дар онҳо як ними шаҳр шабу ними дигараш рӯз тасвир мешуданд. Худи Сафедорон ҳам ба назари Шодмон шаҳри аҷибменамуд. Ба кучое нигарӣ — кӯх. Сангҳо болои сар овезонанд. Вале касе аз аҳолии шаҳр фикр надорад, ки яке аз онҳо болои шаҳр меафтада бошад. Дар гузаштаҳои

хеле дур хам онҳо чунин хаёл накардаанд, одамони им-
рӯзаи он низ дар ин бобат парвоя надоранд. Баръакс
ин сангҳо ба акидаи мардуми Сафедорон зебу хусни
шаҳранд. Аз поёнтари Сафедорон, аз канори кӯҳ даръёи
Сафедоб мегузарад. Оби он ба номаш муносиб не, лой-
олуд, тира аст. Рӯзҳо нурҳои офтоб болои мавҷҳои пур-
лои даръё бозӣ мекунанд, мавҷҳо гӯё ба нурҳои офтоб
чанг меандозанд, ба онҳо мепечанд. Дар канори даръё
меҳмонхонаи нав сохтаанд. Шодмон, як шаб дар он ҷо
монд. Сафедорон сердарахт будааст. Қад-қадӣ кӯчаҳо
сафедорони бисёр рустаанд, гӯё номи шаҳрча аз ҳа-
мин дарахтҳо баромадааст. Сафедорон хеле баланданд.
Дар паси онҳо девори ҳавлиҳо. Аксари хонаҳои аҳли
шаҳр як ё дуошёна, дар пешгоҳи ҳар ҳавли боғ, себ-
ҳо гул кардаанд. Шодмон аз дина то имрӯз борҳо аз
назди ҳавлиҳо гузаштааст, ар-ару сафедорони кӯчаҳоро
шумурдааст, онҳо дар ҳисоби ӯ аниқанд.

Нурҳои офтоб оҳиста-оҳиста аз болои шаҳр бардош-
та мешуданд. Сафедорон ба назари Шодмон дар оғу-
ши торикӣ мемонд. Вале ҳанӯз аз Мадина дарак на-
буд. Роҳи Мадинаро мепоид. Ва дилаш хичилтар ме-
гашт. Аз миён ду рӯз гузаштаасту ҳанӯз дар хусуси
окибати бори мошин дуруст фикр накардааст. Ба хаё-
лаш ҳеҷ воқиа рӯй надодааст. Аз чӣ дили вай ором
аст? Аз он ки моли давлат гум шуд? Дуруст. Агар мо-
тоциклҳоро бо пули меҳнатии ҳудаш меҳариду онҳоро
дузд мебурд чӣ? Аҷаб не, тамоми шаб хобаш намеомад.
Вале ҳоло барои гум шудани бори мошин аз ӯ дида
муфаттиши шӯъбаи милиция Саид Аброров дар тахлу-
ка аст. Аз фикру хаёл, кори зиёд, чехрааш коҳидааст.
Шодмон чӣ? Бепарвост. Рафикони вай борро ба ман-
зил расонданд, ба база бармегарданд. Дар база бовар
карда, ӯро ба Помир фиристода буданд. Хабар ба он
ҷо ҳам расид. Саид Аброров аз ӯ мепурсад, ки чаро аз
миёни ҳамроҳонаш бори ӯ гум шуд? Ҳоло вай ин савол-
ро ба ҳудаш меод? «Чаро бори мошини ман гум шуд?»
Окибаташ нағз намешавад. Дар хонаашон чӣ тавр ин
хабари нохушро мегӯяд? Асрор шод мешавад. Остон
Ваҳхобович ҳам роҳи забонкӯтоҳ шудани вайро ме-
ҷуст...

Шодмон бо хотири ошуфта ба меҳмонхона омад.
Чанд қадам онсӯтар одамон дар ҷойхона гирди мизҳои
таги дарахтон нишаста, ҷой менӯшиданд. Аз дина то
ҳол ӯ чанд бор он ҷо буд, таом хӯрд, ҷой нӯшид. Шаб

ҳам паси як миз то дергоҳ ҳудаш танҳо нишаст, аз бе-корӣ вақт мегузаронд. Ҳоло ҳам он ҷо равад, камтарак нишинад? Дилаш чизе намечӯяд. Таом ҳам ба вақти хушу дили беғам...

Таги дари меҳмонхона серодам буд. Бегохирӯзиҳо ҳамин хел: мусофирҳо ҷо мечӯянд. Ў аз назди се-ҷор на-фар пирамарди салладор, ки дар бар ҷомаҳои дароз-дароз доштанд ва аз афташ, аз деҳаҳои дуру наздики Сафедорон буданд, салом дода гузашт. Аксари ин кӯ-ҳистониён зиндадил, одамони солиму боқувват. Шаб якеи онҳо ҳамроҳи ӯ буд. То нисфи шаб ӯ ба ҷойхобаш дароз кашида, ба вай аз қору бораи ҳикоят мекард. Вай аз як деҳаи дур будааст, субҳидам хеста шомгоҳ ҳа-ракӣ ба Сафедорон мерасидаанд.

— Себ овардам, бачам, себҳои хубонӣ, ба фуруш нарафт, шаб мондем,— ҳасрат мекард вай.

Шодмон калидро аз дасти пирамарди посбон гирифта дари хонаашро кушод. Хона торик буд. Чароғро фу-рушон кард. Назараш ба кати хоби марди кӯҳистонӣ афтод. Ҷомаи қори абрешимии обшустаи ӯ болои ҷой-хобаш партофта шуда буд. Маълум, ки ӯ боз шаб мон-дааст, себҳоиашро нахаридаанд. Рӯи болини Шодмон ки-тобаш ҳанӯз қушода буд. Онро имрӯз ҳам вай дили хон-дан надошт. Ў табақаҳои қалон-қалони тирезаро, ки ба тарафи дарӣ қушода мешуд, боз кард. Ба хона шамо-ли салқини дарӣ даромад. Аз оинаи қаднамо ба ҳудаш рӯ овард. Риши ду рӯз боз натарошидааш баланд. Ҳу-даш аз ҳаёлаш рафтааст. Бо ҳамин ҳол ӯ Мадинаро ни-гарон? Айб аст... Аз нигоҳе ба риши расидаи вай дили духтар сард мегардад... Вай ҳам шуда аз таги кати хоб ҷомадонашро берун овард. Аз он ришгираки электри-киашро бароварда оинаро болои пештахтаи тиреза гу-зошта риш метарошид. Садои ғув-ғуви мошин гӯё хо-тирашро андаке осуда мекард. Назараш ба ҳолҳои ми-ёни пешонаи васеъ, зери манаҳаш ғалтид. Модараш ме-гӯяд: вай бачаи серҳол, ҳоли бисёр ҳосият надорад. Одами серҳол сердушман мешудааст. Дар лабонаш та-бассум омад. Ҳоли миёни пешониаш қалонтар. Онро ӯ Асрор номидааст. Ҳоли зери манаҳаш хурдакак, вай ка-дом душмани ӯ бошад? Як рӯз Мадина дар бораи ана ҳамин ҳоли миёни пешонаи Шодмон гап зад. Гуфт, ки ҳоли зебо, ӯ онро ба вай диҳад. Ў хандида акидаи мода-рашро ба вай ҳикоя кард.

— Ман меҳонам душманҳои ту камтар шаванд,—

гуфт Мадина ва «кӯч-кӯч» гуфта чанд бор ангушташро болои холи Шодмон ниҳоду онро ба сари рухсорааш бурда холи ӯро «кӯчонд». Гӯё пас аз чанде, он дар сари рухсораи ӯ пайдо мешудааст... Шодмон намедонад, холи сари рухсораи Мадина мерӯяд ё не, вале холи ӯ ханӯз дар ҷояш, яъне Асрор ӯро тарк кардани нест. Бо ҳамин андешаҳо Шодмон риш метарошид. Мошин ғув-ғув бо як маром садо медод, ки дари хонааш чанд бор кӯфта шуд. Пас аз андаке Мадина дарро боз кард. Шодмон мошини ришгиракашро болои пештахтаи тиреза гузошта ба пешвози ӯ шитофт, курсичаеро наздаш оварда монд.

— Марҳамат, Мадина, марҳамат, — аз омадани Мадина хоначаи «ғарибӣ»-и вай нуру сафо ёфта буд.

— Ҳамин ҳозир дар хаёлам будӣ, Мадина,—рӯ ба рӯи духтарак истод Шодмон.

— Оҳҳо,—завқ бурда, чун ҳарвақта хандид Мадина,—дар хаёли ту чӣ хел пайдо шуда будам?

— Ростӣ гапро мегӯям, Мадина, дар оина холамо дидам, он ханӯз ба рӯи ту накӯчидааст-ку! Ё кӯчида бошад?

— Вай аллакай дар рӯи ман, лекин ту намебинӣ, ана,—ними рӯяшро ба ҷониби Шодмон дошт. Шодмон бовар карда аз наздиктар ба рухсораи вай назар дӯхтани буд. Лекин Мадина дарҳол рӯяшро ба дигар сӯ тофта «не» гӯён ҷаста аз ҷояш хест.—Шодмон, аз хотират набаромадааст? — чехраи гандумгуни Мадина, чашмону абрувонаш аз ханда дилҷӯтар гаштанд.

— Чӣ?

— Асрор? Кани вай?

Шодмон аввал мақсади Мадинаро нафаҳмид, вале дарҳол ба хотираш омад.

— Ана вай,—ҳамон холи миёни пешонаашро нишон дода, хандид ӯ.

— Ту боз ягон холи дигар дорӣ?

— Бисёр, ана...—Шодмон ба холи зери манаҳаш нишора кард.

— Медонӣ вай кадом душмани ту?

— Не.

— Сангин.

— Аз дасти вай ҳеч кор намеояд.

— Эҳтиёт шав, аз тағи дили вай дина хабардор шумдам.

— Чй мехостааст?

— Гап бисъёр, Шодмон, ту вайро нотавон хисоб на-
кун.

— Худаш гуфт?

— Ха, ба ман...

Вакте рӯзи гузашта Шодмон дар шӯъбаи милицияи райони Сафедорон монду Сангин бо Мадинаю рафикони дигараш рафтанд, вай ниҳоят шод гашта буд. Чанд бор зери лаб «хайрият, хайрият» гуфт Сангин. Дар давоми солу моҳҳои охир асло чунин осудаю комрон набуд. Охир бо Мадина сафар мекард! Агар сахв накунад, аз Шодмон халос шуд, минбаъд аз ин рӯзҳои бадтар ба сари вай меояд. Ба салтанат, даври давронаш рахна омад. Дунёе охир ин хел нест, ки ҳамеша чархаш бо хоҳиши ту гардад. Сарат ба девор ҳам бармехӯрад. Давидани ӯсола то коҳдон гуфтани гапҳо ҳаст. Акнун навбати Сангин расид. Бас аст, хорию азиат кашиданҳо! Ӯ акнун аз Мадина чудо шудани набуд. Аз паси мошини вай мошин ҳай мекард. Дар ҳаёлаш, ки арусаш пеш-пешӣ ӯ мерафт, озоре набинанд вай. Ағбаи баланди Кӯхтезакро баромаданд. Мошинҳои Раҳматуллои Мичинг, Файзулло гузашта рафта буданд. Баногоҳ гашти мошини Мадина суст шуду дар канори роҳ истод. Сангин ҳам мошинашро нигоҳ дошт. Оби мошини Мадина ҷӯшида будааст. Дар он наздикиҳо об набуд. Сангин як камери калонро гирифта рӯ ба қаъри дара нишеб шуд. Ӯ сангхоро дошта-дошта поён фуромад. Аз таги як санги калони хонамонанд оби соф чорӣ буд. Ду-се қадам поёнтар об ба кӯлчае мешорид. Атрофи он сангҳои калон-калон чида буданд. Об дар ин ҷо нуқра барин софу беғубор метофт. Моҳичаҳо дар қаъри кӯлшино мекарданд. Мадина ҳам сатил дар даст ба поёни дара фуромад.

— Мадина, биё, ҳамин ҷо як дамак шинем. Бин, чи хел ҷои аҷоиб, як зебо ки...— Сангин ба дарахтзороне, ки ғарки гулу барг буданд ва офтоб болои онҳо гӯё ҷодари зарини гармакашро густурда буд, нигоҳ кард. Вале Мадина, ки сатилаш дар даст пеши чашма истода буд, гӯё гапи вайро нашунид. Сангин ба камер об бардошта, аз чашма болотар баромад. Мадина аз кисааш рӯймолча бароварда, болои санге паҳн кард, пойҳояшро рӯи ҳам гузошта, бароҳат нишаст. Як тарафи шими ӯ аз зону боло хоколуд буд. Мадина болои зонувонаш ҳам шуда пуф-пуф гӯён бо ангуштонаш шинемашро тоза

мекард. Вай аз вақти шофёр шуданаш ба шим пӯши да гаштан одат кардааст. Ин шимаш андаке танг, ба танаш часпидааст. Ба пойҳои дароз-дароз ва баданаш зеҳн монда «ё фарбеҳ шуда бошам?» гӯён бо худ хандид.

Назари Сангин ба ӯ бархӯрд. Наздиктари Мадина омад. Мадина, ҳанӯз сараш ҳам, шимашро тоза мекард. Нигоҳи Сангин аз пойҳои зебои Мадина, дастони бараҳна, рухсораҳои аз тобиши офтоб лолагуншудаи ӯ канда намешуд. Ваҳ, чӣ толеи баланд! Дар қаъри як дараи бифаръёд, дар ҷои дур аз одамон, дар ҷое, ки дар атрофат ҳама кӯҳҳои баланданд, ҳар қадар нигарӣ аз баландӣ қуллаҳои онҳо наметобанд, дар як ҷои овознорас тую як духтарак, боз духтараке, ки шабу рӯз дар ҳаёлат, баъзан дар танҳои ӯро бо худ тасаввур намуда бо ҳазор ҳаёлҳои ширину гуворо меравӣ. Вай ҳоло ана дар ҳамин ҳел ҷо бо Мадина танҳо. Ӯ дар офтобруи рӯи санг чун як даста гул менамояд. Дил ба Сангин мегуфт: аз вай дурӣ нагир, ба оғӯш бикашаш, ана баъд тую ин қаъри дара, тую Мадинаат, аз дастат чӣ кор ояд, кун... Майли дил ба Сангин ғолиб меомад. Аз санг ба санге чаҳида ба Мадина боз наздиктар нишаст. Пайкараш ларзид, гӯё вай гармии тани Мадинаро ҳис кард, нафасгирии Сангин беихтиёр тез шуд, Мадина аз рӯи пойҳояш сар боло кард.

— Мадина... — кому забони Сангин хушк гашта буд, — Мадина, — овози вай меларзид, — Мадина, — гуфт ӯ боз ва даст ба пешобағали кушодаи духтар дароз кард. Мадина парида аз ҷояш хест, дастонаш дар миён, ҷониби Сангин чунон як назари пурғазаб афканд, ки дили Сангин ба ҳарос афтод.

— Мадина, ман ба ту гап доштам, — Сангин акнун ба худ омада буд.

— Чӣ гап?

— Биё шишта гап занем...

— Рост истода гап занем, беҳтар. — Мадина рӯи санг баромада, дастонашро аз миёнаш нагирифт. — Гап зан...

— Намедонӣ, ки барои ту ман дар азобам, — гуфт Сангин.

— Оҳо!

— Ҳаёл мекуни, ки ман бо Шодмон ҷӯрааму барои ҳамин бо вай мегардам, ҳар чӣ лакқад, ман ба вай гӯш мекунам. Не, Мадина, ҳазор бор не, чашми диданаш надорам. Барои ту бо вай ҳамроҳу дӯст шуда мегардам.

— Барои ман?

— Ха, Мадина, барои ту! Аз ҳафт маҳалли ана он касофати Асрораш ҳам безорам. Ба хоҳири ту аз вай ёрӣ меҷӯхам.

— Чӣ хел ёрӣ?

— Имрӯз-пагоҳ мо ин одамро аз байн мебардорем, ман вайро мекушам. Агар бо некию нағзӣ аз ту дур нашавад, зинда наметавонам. Барои ман, Мадина, як роҳ аст, ё ту ё мурдан! Мефаҳмӣ, аз рӯи ту ман ба мурдан меравам!— Аз гуфтани ин суханҳо сари Сангин ҷарх зад, ки пешонаашро дошта болои санг нишаст.

Мадина сатили обашро аз болои санг бардошт.

— Ист, Мадина, гапӣ ман тамои нашудааст, ту ба ман ҷавоб деҳ.— Вай боз аз ҷояш рост шуда Мадинаро аз роҳаш гардонд.— Гӯӣ, ман чӣ кор кунам? Охир бе ту ман зиндагӣ карда наметавонам.

— Сангин, аз паи фикрҳои беҳуда нашав.— Мадина дар як даст сатили об боло мебаромад.

— Ту охир, Мадина... Ман бе ту зиндагӣ карда наметавонам.— Сангин суханҳои гуфтаашро аз нав такрор мекард.

...Мадина ҳоло дар меҳмонхона, дар пеши Шодмон буд.

— Хулоса аз Сангин эҳтиёт шав! Вай аз паи ту афтидааст,— гуфт Мадина.

— Ту ба ӯ чӣ ҷавоб додӣ? — пурсид Шодмон.

— Ҳеҷ чиз, фикрат беҳуда гуфтам.

— Сахттар гап задан лозим буд, вай одами пӯстафас аст,— гуфт Шодмон ва либосҳояшро ғун карда ришгиракашро бо собуну сачоқ аз нав ба ҷомадончааш андохт.— Рафтем,— гуфт Шодмон ва ҷомадончаашро бардошта аз дами дар боз ба хона, ки ду рӯзи умри ӯ он ҷо гузашта буд, нигоҳ кард. Ҷомаи обшустаи марди кӯҳистонӣ ҳанӯз болои ҷойхобаш паҳн буд, ҳа ана оинаи қаднамо, оинаи нилгун, тиреза, ки онро ранги кабудӣ баланд доданд, чашмаки аз ҳама болои он ба берун боз. Аз он шамоли салқини дарё ба хона мебаромад...

* * *

Ҷароғҳои мошин ба синаи шаби кӯҳистон гӯё оташ андохта мерафт. Кӯталу гардишҳои ваҳмнок, чуқурию пастихо акиб мемонданд. Онҳо сари роҳ дар Кабудҷар ба ҷойхонаи бобои Умархон даромаданд. Бо пирамард хайрухуш карда, рафта наметавонистанд, бо ӯ ҷой нӯ-

шиданд. Набераи ӯ Солеҳ ҳам бо онҳо сари дастархон менишаст. Сӯхбаташон бо бобо гарм буд. Кӯфти роҳ баромад. Онҳо ба бобои Умархон хайрухуш гуфта, боз роҳ гирифтанд. Вале симон пирамард, риши сафеди ӯ, ки такъя ба асобағалаш дода, бо Шодмону Мадина «хайр, бачахоям, роҳатон сафед» мегуфт, аз пеши назарашон канда набуд.

Мадина чамбари рулро миёни панчаҳои нармаш сахттар дошта, бо гӯшаи чашм ба Шодмон назар партофт. Вай ба хотир меовард, ки бори нахуст Шодмонро кай дида буд. Ҳа, он рӯз ҳам аёми баҳор буд, онҳо бо ҳам дар истгоҳ вохӯрданд. Ҳамроҳ барои кор ба базаи мошинҳои «Сельхозтехника» мерафтанд. Вай, Шодмон, Сангин... Ҳама гап аз ҳамин лаҳза сар шуда буд. Меғӯянд, ки ишқ баъзан аз як нигоҳи гарм пайдо мешавад. Чашмат ба чашме меафтаду тамом, он нигоҳ ба дил оташ мерезад, сипас ҷисму ҷон меғудозад, қарор на мемонад. Ҳамон рӯзе, ки Шодмон ҷояшро ба Мадина дода буд, як оташаке дар дили вай роҳ ёфт. Дар давоми сол гоҳ-гоҳе ин ҷавон ба ҳаёлаш меомад, вайро хоб медид. Баъди як сол бо ҳам вохӯрданд. Азизтарин чизи гумшудаашро гӯё ёфта буд... Шодмон ҳам аз дили Мадина огоҳ гашт, ки чи хеле меғӯянд, ба вай часпид, хуб кард. Вале ба сари ӯ нохушиҳо меоянд...

Модараш ба Мадина мегуфт, ки ба ишқ бозӣ карда намешавад, даҳшат аст ишқ! Кас сӯхта набуд мешавад, балоҳое ба сар меорад, ки чашмдораш наӣ. Талхихоҷи бештаранд.

Падараш пас аз хатми институт дар деҳаи ҳамсоя директори мактаб таъин мешавад. Дар ҳамин ҷо ӯ модари Мадинаро мебинад. Ӯ духтари аз ҳама хушрӯи синфашон будааст. Ба ҷавоне аз кадом як райони дур номзад шуда. Ӯ ҷавонро ҳаргиз надида будааст. Падари Мадина гирифтори ишқи ана ҳамин шогирдаш мешавад. Садаф ҳам шайдои муаллим. Гапи ишқи онҳо дар забонҳо. Афсонаи Лайлию Мачнун гӯё аз нав зинда гашта. Ишқбозин директори мактабро то район бурданд, ўро муҳокима карданд, танбех доданд, вале асар накард. Директори мактаб ихтиёри худро ба дасти шогирдаш дода буд. Гапи Садаф барои ӯ гап буд, барояш баландтар амре аз амри вай набуд. Баъд ўро аз вазифааш гирифтанд. Ба мактаби деҳаи ҳудашон муаллим шуда омад. Танҳо наомад, Садафро ҳам овард. Шӯру мағал бархост. Лекин вай пай тӯй шуд. Шаб дар

ҳавлиашон тӯй давом меёфт. Паси ҳавлӣ касе дар касди ҷони домод мегашт, пайт меҷуст. Он шахс ба ӯ гапу ҳарфи зиёд нагуфт, бо як даст аз гиребони падари Мадина — Вафо гирифт, дар дасти дигараш чизе дурахшид. Бо корд вай ба Вафо ҳамла овард. Вафо аз дидани корд хушёр шуда дасти ракибашро дошт. Барои корд ҳар ду хеле талош карданд. Аз кафи дастон хун ба замин ҷорӣ буд. Вай оқибат кордро аз дасти бадхоҳаш гирифт. Ӯ ҳамон ҷавоне будааст, ки Садафро ба вай номзад кардаанд.

Рӯзҳои чангу ҷидол, нохушиҳо барои ошиқон гузаштанд. Рӯзгори ширин омад. Кулбаи онҳо аз ишқ нуру сафо ёфт. Хамаи азобҳо чун хобу ҳаёл гузаштанд. Танҳо нақшҳои корд дар дастони Вафо боқӣ монданд. Онҳо нишонаи ишқ, нишонаи талошҳои ӯ буданд. Аз хотири Мадина намеравад. Падараш қариб як сол бемори саҳт шуд. Модараш соате аз назди бистари ӯ дур намерафт. Рӯзе падар дастонашро аз таги кӯрпа бо азоб бароварда, болои зонувони модари ӯ ниҳод. Нақшҳои кордро ба вай нишон дода ширин табассум кард. Падар шаби тӯй, ҷавониашонро ба ёд оварда буд. Модари Мадина ҳам шуда, дастони шавҳараш — ҷароҳатҳои ӯро бӯса кард, ба ҷашмони ӯ оби дида омад. Он ҷароҳатҳо барои ҳар ду ҳам азиз буданд. Баъди ин дигар падари Мадина дастонашро аз болои зонувони модари ӯ бардошта натавонист, мадораш намонда буд... Бале, ишқ ширин аст. Вале он касро ба дами марг ҳам мебарад. Кош, ба Шодмони вай осебе нарасад!

Роҳи онҳо боз давом ёфт. Вакте ба Ҳуснобод расиданд, ки моҳ чун духтараки зебо аз паси теплаҳо бо қарашма рух менамуд. Мадина Шодмонро то таги дарвозаашон бурда баргаштани буд. Ӯро дар роҳ танҳо мондани набуд. Ба ҳаёлаш, паси ҳар дару девор, ё дарахт одамоне камин гирифта буданд, ки қасди ҷони Шодмони вай доштанд, ҳамин лаҳза ба ӯ дарафтодани буданд. Барои Шодмон дили ӯро ваҳм мегирифт.

— Шодмон, шин, то хонаатон мебарам,— гуфт Мадина.

— Айб аст, Мадина, ҳеч гоҳ писареро духтар гусел накардааст. Ин як кори хандаовар. Хайр, ташаккур,— Шодмон якравӣ кард, дар пеши магазини деҳа аз мошини ӯ фурумад.

Мадина ноилоҷ Шодмонро дар роҳ монда баргашт. Ҳаёлаш парешон. «Мо ӯро аз миён мебардорем...» Боз

овози воҳиманоки Сангин ба гӯши Мадина меомад. Вай ҳеҷ гоҳ дар умраш аз бобати касе ин қадар дар ташвиш наафтада буд.

Шодмон ба хавлӣ даромад. Ҳама хоб буданд. Чароғи хоначаи хоҳараконаш аз паси пардаи тиреза ба пешайвон хира-хира нур меод. Модар дар долон хобида буд. Ӯ як дасташ дар миён дасти дигар дар танаи сутуни пешайвон хеле истод. Аз ҳавлии онҳо қариб ҳамаи ҳавлиҳои деҳа намоёнанд. Онҳо аз ин ҷо чун поғундаҳои як зинаи бузург то ба қабри дара фуromaдаанд. Чароғҳо аз аксари ҳавлиҳо ва сари симҷӯби кӯчаҳои деҳа ҳанӯз фурузон буданд. Вале деҳа қайҳо ба оғӯши хомӯшӣ афтада буд... Фақат шилдир-роси оби ҷӯйчаҳои хурд-хурде, ки аз оғӯши сангҳо рӯ ба нишеб ба сангоби қабри дара мешориданд, шунида мешуд. Онҳо гӯё торҳои беҳисоби асбоби мусикие буданд, ки ба як оҳанг ҷӯр гашта ба дара ғулғула меандохтанд. Шодмон ҳоло ба ин садоҳо ва хониши булбуле, ки аз боғи раҳмати Эшонҷон меомад, гӯш дод. Садоҳо асабҳояшро навозиш мекарданд, ғаму аламҳояш фаромӯш мегашт, ҳудашро лаҳзае аз олами фикру андешаҳои мубҳам дур мебурданд.

* * *

Шодмон бо вучуди шаб дер хоб рафтаниш пагоҳӣ барвақт бедор шуд. Саросема, ба рӯйш як-ду панча обзада аз ҳавлӣ берун рафтани буд. Вай аз гум шудани бори мошин хонаводаро огоҳ кардани набуд. Вале модараш, ки дар ошхона ҷунбучӯл дошт, нигаронаш будааст, ки ўро дида ҷумчаи дасташро ҳам нагузошта сӯйш шитофт.

— Салом, оча.

— Салом, кучо? — ҳаёломез аз ў пурсид модар.

— Кор...

— Мошинат кани?

— Дар база.

— Ба ту ҷӣ воқиа рӯй дод?

— Тинҷӣ, гуфтам-ку кор меравам.

— Гуфтанд, ки бори мошинат гум шудааст...

— Кӣ гуфт?

— Сангин хабар овардааст. Дина боз ба худ нестам. Ду бор хонашон рафта Сангинро наёфтам, бо ҳудаш гап задани будам...

— Ҳамааш дурӯғ, оча.

— Илоҳӣ дурӯғ бошад, бачам, токати ғам надорам, ба мардум худо медиҳад.

— Ҳамааш дурӯғ,— такрор кард Шодмон ва ба модараш, ки таги дари ошхона чумча дар даст чи гуфтанаширо надониста истода буд, «хайр, ман ҳозир меоям, хавотир нашавед» гуфт.

...Аз ҳамон рӯзе, ки Остон Ваҳҳобович Шодмонро аз рӯи аризаи акаи Асрор ҷеғ зад, вай дигар бо ӯ вонахӯрда буд. Вале гуфтугӯяшон бо директор аз хаёлаш намеравад. Ӯ барои ба ҷо овардани хоҳиши акаи Асрор хуб ҷон канд. Бо ду дасти адаб, бо мулоимии нармӣ кафшхояширо пеш мондани буд, лекин Шодмон ҳам гуфт, ки ин пилтаро аз гӯшаш гирад, вай ба ҳеҷ ҷо намеравад. Ӯ бегуноҳ, ки буд, пеши директор мулзам нашуд, вайро шарманда карда, аз наздаш баромад. Аммо имрӯз Шодмон забонкӯтоҳ аст. Бори мошинаш гум шуд. Ба ӯ Сангин аллакай хабарҳои рости дурӯғ расондагист. Онҳо шоданд, курта-курта гӯшт мегиранд. Остон Ваҳҳобович баъди гапу гузори онрӯза вайро дар ҳамин ҳол дидан меҳоҳад. Вале ба дари идораи директор наздик расида, Шодмон худро ба даст гирифт. «Не, ӯ забонкӯтоҳ нест. Худи ин Остон Ваҳҳобович кӣ? Порахӯр, одами зишту ифлос...»

Шодмон дари кабинети ӯро кушод.

— Мумкин?

Остон Ваҳҳобович, ки газетаеро пеши рӯяш калон кушода аз паси айнак мақолаеро меҳонд, сар боло кард ва ба вай қач-қач назар андохт.

— Аҳа, ин туй, салом, биё — Остон Ваҳҳобович табассумкунон газетаро болои миз ниҳод. «Салом, а?» Шодмон хурд не, маънии ин хел саломхоро мефаҳмад. Лекин Остон Ваҳҳобович ба вай барвакт салом дод.

— Салом, рафиқ Остон Ваҳҳобович,— Шодмон бардам-бардам қадам монда, бо иҷзати директор ба курсичае нишаст.

— Хӯш, хизмат? Қанӣ гап зан, ба ту чӣ шуд?

— Ба худатон ҳамаи гап маълум, гуфтагистанд, албатта.

— Ҳа, мо аз ҳеҷ қор беҳабар наемонем. Лекин ман аз худи ту пурсиданиам, ки чиба бори давлат ба манзил нарасид?

Шодмон оромона воқии рӯйдодаро ба ӯ нақл кард.

— Хайр, ба гумони худат ин қори кӣ? — пас аз нақ-

ли Шодмонро шунидан ба ӯ боз суол дод директор.—
Аз Асрор гумонбар шудӣ гуфтанд. Ба фикрат, бори мо-
шинатро вай дуздидааст.

— Намедонам.

— Надонӣ, ӯро ба ҳолаш мон. О вай хурд не, ба па-
дарат баробар, хонаю дар, зану кӯдакҳои бисёр дорад.
Медонӣ ҳозир Асрор дар кучо? Ба ҳамон милицияе, ки
вайро кофта гаштааст, гӯй, ки кучо будани Асрорро
директору база медонад.

— Донед, нағз, лекин ҳоло ман пеши шумо барои
дигар кор омадам, ба ман характеристика лозим.

— Аҳа, кор ғалтид омадам, гӯй.

— Ҳа.

— Ба ту ҳамон вақт гуфта будам, ки некӣ мекунам,
мошин ёфта медиҳам, биё, аз ҳамин база рав. Ба хоти-
рат омад?

— Ҳа, рафик Остон Ваҳҳобович.

— Ба ман гӯш надодӣ «тую ман» кардӣ, ба рӯям
давидӣ. Акнун омадӣ, ки характеристика диҳам? Чӣ
гуфта характеристика диҳам? Чӣ нависам?

— Ҳаққи гапро нависед, Остон Ваҳҳобович.

— Ҳаққи гапро мегӯй? Менависам, ки Шодмон Ша-
рифов аз рӯзи ба базаи мо омадан дар миёни ҳамко-
рон иғво андохта мегардад, ба интизом, ба кор ҳалал
мерасонад. Тӯҳматчӣ аст. Аз дасти вай як шофёри кӯ-
ҳансол, одами обрӯманди база рӯз надорад. Ба ин ода-
ми бегуноҳ вай тӯҳмат дорад, ки бори мошинашро дуз-
дидааст. Ҳа, ман директори база, шахсан ба бегуноҳии
вай шаҳодат медиҳам.

— Як гуноҳи дигари зӯр ҳам аз ман гузаштааст,
Остон Ваҳҳобович, ҳамоноро ҳам нависед,— Шодмон ак-
нун гати дилашро ба директор гуфтан мехост.

— Лозим шавад, менависам, гуноҳи ту кам не, аз
мӯи сарат зиёд.

— Ин гуноҳи ман аз ҳад вазнин, барои он ҳарду-
ямон чазо мебинем.

Остон Ваҳҳобович лаҳзае ба вай саволomez нигоҳ
кард.

— Ба ҳамон характеристикаатон нависед, ки,—
Шодмон ин чанд калимаро канда-канда ба забон овард.
— Шодмон Шарифов ба ман, ба директори база, по-
ра дода, ба кор даромад.

— Э бача!— Остон Ваҳҳобович мушташро ба рӯи
миз сахт зада, аз ҷояш хест.— Ту ба ман ҳам часпидӣ?

Тӯҳмат мекунӣ! Алҳазар аз ту, тавба! Ман худам ак-
нун масъалаи туро ҳал мекунам, суд мекунонам, ту бо
як реза ҷонат мардумро ба бузбозӣ наандоз!— Остон
Ваҳҳобович ҳаш-пашкунон гӯшаки як телефонро бар-
дошт:— Асрор Қосимовро гӯед назди ман дарояд, ҳа-
мин ҳозир, зуд! — гӯшакро ба ҷояш партофт. — Ту ак-
нун ҳеҷ ҷо намеравӣ, ҳамин ҳозир ҳал мекунем.

«Остон Ваҳҳобович ба Асрор сим зад?! Вай ҳамин
ҷо, дар база аст?» Шодмон ханӯз дар ҳаёлу андеша буд,
ки гурс-гурс қадам зада, Асрор даромад.

— Хизмат, Остон Ваҳҳобович.— Вай бурутҳояшро
миёни ангуштонаш тоб дода.

— Ба ин одам гап зан, маро не, туро дузд гирифт-
тааст,— назари пурҳашми директор ба рӯи Шодмон
баста шуд.

— Бо ин одам ман чӣ мегӯям, рафиқ Остон Ваҳ-
ҳобович, мо моргазида, аз ресмони ало метарсем. Аз
рӯи қонун ҷазо мегирифтагист. Шумо директори база,
ба вай фаҳмонед, ки ман дар кучо будам. Соат ба со-
ат, аз кучо то кучо рафтани омадани ман маълум. Ана,—
вай роҳхати сафар ва чанд ҳуҷҷати дигарашро аз
кисааш бароварда, болои мизи директор партофт,— ди-
на пагоҳӣ ба завод расида будам, соати ёздаҳ борро
супурдам. Соати қариб чор ба база баргаштам, мошин-
ро монда ҷона рафтам. Саҳар омадам. Мошин ҳоло
дар таъмир, ҳама медонад, шумо ҳам медонед. Бори
ин одам дар роҳи Помир гум шуда будааст. Ман дар
вилояти Қўрғонтеппа. Чӣ хел бори мошини вайро ман
медуздидам. Ман гунаҳкор будаам, милиция маро ме-
кофтааст. Ман акнун ба ин одам ва ҳамон муфаттише,
ки маро кофта гашта будааст, кор дорам, шоҳидҳо ҳас-
танд, арзи моро ҳам бояд пурсанд, ҳақиқат будагист,—
акаи Асрор ба рӯи Шодмон нигоҳ накарда ба овози ба-
ланд дод мезад.

— Ин одам барои тӯҳматаш ҷазо мебинад. Ман ҳам
шоҳид мешавам, ба назди суду прокурори райони Са-
федорон меравам, ин зот бисёр бад будааст,— Остон
Ваҳҳобович аз ақидааш гашта буд, вай гапи байни ху-
дашу Шодмонро ба Асрор нагуфт, фақат ишора кард,
ки вай ба ӯ ҳам тӯҳмат кардааст. Ва директор ханӯз
аз қаҳру ғазаб нафуромада буд, ки дар кушода шу-
да, инженери бехатарии базаву Мадина даромаданд.
Чашмони Мадина механдиданд, лабони нафису зебо-
яш ҳам. Қуртани атласи нав ва аз болои он ҷемпери гу-

лобиранг, ки ба рӯи вай мезебид, донаҳои анор барин... Мадина дар назари Шодмон як даста гули хазоррангро мемонд. Мадина ба ӯ чашмак зад ва наздиктараш нишаст. Инженер ҳам курсичаеро пеш кашид. Вале Остон Ваҳхобович ба онҳо ҳанӯз эътибор наметод. Аз ҷаҳл гӯе ҳеҷ касро наметод, лаблабу барин суп-сурх шуда буд.

— Рафиқ Остон Ваҳхобович, аз Сафедорон сим заданд,— гуфт инженер.

— Кӣ? Ҳамон Саид Аббасов?! Ман аз болои вай шикоят мекунам, тоза одами ифлос, аблаҳ барин, кор кардан наметод. Ана худатон гӯед, ҳамин одам дузд аст, о вай ягон дақиқа аз пеши ману шумо дур нарафтааст, ба вилояти Қўрғонтеппа бор бурда овард, ана хуччатҳояш,— роҳхати сафари Асрорро ба инженер дод.— Ҳаман ин шӯру мағал аз касофати ана ин одам,— Шодмонро нишон дод директор.— Дина ба база омада, як иғвоҳое хезонд, ки... Минбаъд вақти ба кор гирифтани ҳамин хел одамҳо хушёр шудан лозим. Хуб санҷетон, озмоетон. Ба як кас неқӣ мекунам гуфта ба бало мемонӣ, ҳай-ҳай нагӯӣ ба гарданат савор мешаванд... Остон Ваҳхобович боз як олам алами дил гуфта, ниҳоят пурсид:

— Чӣ гуфта сим зад? Асрорро суроғ кард? Бегоҳ ҳам ду бор телефон карда буд. Қаҳрам омад, гуфтам, ки дар база нест, дар хонааш ҳам нест, дар ҳеҷ ҷой нест. Ин одам дар назари вай дузд, тавба тоза бекалла, ифлос будааст,— таъкид намуд Остон Ваҳхобович.

Аммо ҳоло муфаттиши шўъбаи милицияи Сафедорон барои дигар масъала ба база телефон карда буд.

— Бори мошини Шодмон ёфт шудааст,— гуфт бохурсандӣ инженер.

— Ҳа, дуздро доштанд!— илова намуд Мадина.

— Дуздро доштаанд?!— бовар накарда, пурсид директор.— Рост мегӯед?

— Ҳа.

— Ана, дидед, дузд кию ин бача аз одами дар пеши ману шумо шиштагӣ домангир, ўро дузд гуфта гаштааст. Тўхматчӣ, рўнроист тўхмат, дидӣ, додар,— акаи Асрорро бо меҳрубонӣ Остон Ваҳхобович додар гуфт ва ўро муборакбод намудан хост. Аммо аз шунидани хабар ба даст афтодани дузд, гӯе чон аз дасту пой акаи Асрор баромад. Тақия ба пуштаки курсича дода ранг бурда ранг меовард. Дар кабинети директор чӣ

гану ҳарфе мегузашт — ҳеч чиз намешунид, ҳозиронро ҳам намедид.

* * *

Шаби гум шудани бори мошини Шодмон онҳо то дер нишаста буданд. Бисъёр гуфтанду хандиданд. Ниҳоят хобашон омад. Аз ҳама аввал чашмони Сангинро «хоб» гирифт.

— Бачаҳо, акнун хоб меравем. Пагоҳ роҳи дур дар пеш.

Ҳама дар тараддуди хоб шуданд. Сангину Шодмон. Раҳматуллои Мичинг, Файзулло паҳлуи ҳам хобиданд. Барои Мадина дар хоначаи бобои Умархон ҷой густурданд. Пас аз андаке ҳамаро хоб бурд. Хеле вақт гузашт. Сангин як лаби кӯрпаро аз пеши чашмонаш бардошт, ба роҳи Душанбе нигарист. Интизори ишора буд. Соат паи соат мегузашт. Ишора намешуд. Ба изтироб афтода буд. Ба ҳаёлаш, даруни ҷойхоб ба бадани ӯ ҳорҳо меҳалиданд, лекин тоб меовард, ҷумбучӯл намекард. Лаб зери дандону чашм ба роҳ буд. «Чаро ишора намешавад?» — пурсид аз худ. Ё маслиҳаташон аз хотири ӯ рафта бошад. Не, не, ин хел одам нест вай.

Ниҳоят равшание аз роҳ, аз ҷои муайяншуда ба чашм расид. Равшанӣ чанд карат хомӯшу фурузон гашт, ҳисоб кард Сангин. Се бор. Худи ӯ, худи Офат. Кӯрпаи рӯяшро бо нӯки ангуштон оҳиста поён фаровард. Шамоли сардакак баргҳои чинорро нарма-нарма сила мекард. Баргҳо хишир-хишир доштанд. Оё онҳо аз сирри дили ӯ огоҳанд, ба якдигар ҳарф мегӯянд? Не, ҳеҷ гапе намешавад, дузд подшоҳи шаб! Хомӯш бошед, эй баргҳо! Вай рӯ ба осмон хеле хобид. Софу нилгун буд само. Ситораҳо ҳам аз осмон чашм ба ӯ буданд. «Шоҳидони безабон», — тамасхур карда хандид. Сангин. Паҳлуи ростии ӯ Шодмон хоб буд. Аз ҳама чиз беҳабар... «Осуда хоб равад осудагии ту то пагоҳ, пагоҳ, ки шуд, сар мешавад. Ба чӣ ҳол меафти? Саркану покан ба чор тараф медавӣ, аз ҳама ёрӣ меҷӯӣ, маслиҳат меҷӯӣ. «Бори мошинам гум шудааст, чӣ кунам?» мегӯӣ. Бо чашмони ҳаросон ба Сангин ҳам рӯ меорӣ. Рӯзат сиёҳ мешавад. Вале айби кӣ? Ба хотират ҳаст? Дар боғи шаҳр ҳам огоҳат кардам, бо зорӣ гуфтам, ки аз баҳри Мадина гузар. Локин, ту ҷӯпонбачаи гарданшах, ман-манӣ кардӣ. Гуфта будам, ки рӯзи ҳисоб ме-

ояд, ана омад, гила накун... Акнун фурсати комат рост карданат намонд, кор сар шуд, дар челҳои мо дармемонӣ.»

Сангин такъя ба болишт оҳиста нимхез шуд. Чанд лаҳза гӯшу хуш гардид. Баргҳои чинор хишир-хишир доштанд. Дар дуриҳо оби шаршара сар ба сангҳо зада, ба ҳаёли одами нав ба ин ҷойҳо омада, ваҳмангез менамуд. Ӯ лаби тахтаҳои катро дошта фуromaд. Туфлияш дар даст оҳиста пеши мошини Шодмон расид. Акнун кори душвор ва хатарноке монда буд. Ба мошин даромада, онро ҳай кардан лозим. Аммо ин осон набуд. Агар аз ғурроси мошин ҳама бедор шавад чӣ? Тамом, худам ба бало мемонам. Не, ин фикрҳо чӣ лозим? Фикри бад бадӣ орад... Умеди хайр буд. Ҳанӯз аз роҳ ягон-ягон мошинҳо ғув-ғув садо дода мегузаштанд. Сангин бо калиди кайҳо барои мошини Шодмон соз кардааш мотори онро даргиронду мошинро рӯ ба роҳи Душанбе гардонд... Дар паси гардиши Санги Кабуд ўро Офат нигарон буд. Ҳар ду бо ҳазор азоб як чашм пешу як чашм ба қафо мотоциклҳоро аз мошини Шодмон ба дигар мошин бор карданд. Баъд Офат ба мошини холии Шодмон нишаста, онро бошаст сӯи дарьё ронд. Мошини ба куму сангҳои лаби дарьё дармондари партофта омад ва паси рули мошини худаш гузашт, бо Сангин «хайр» гӯён даст афшонд.

Шаб сахар мешуду Офат дар роҳ буд. Аз Сафедорон баромад. Роҳи Чилчашма пеш омада буд. Мошинашро нигоҳ дошт. Чашмонашро молида-молида аз он берун омад. Моторро хомӯш накарда буд. Он нағз кор мекард. Ба гуфтаи баъзе ҳамкасбҳоиаш, ки соат барин. Хушбахтона мошини ӯ ҳамеша ҳамин хел соз аст. Схир агар он шалақ бошад, вай ба чунин корҳои нозук даст мезанад? Дар ин мавридҳо мошин ҳам бояд ба монанди аспӣ бузӣ бошад, ба соҳибаш гӯш диҳад, аз кӯра зада барояд; ўро ба манзил расонад. Ҳақки гап, ки мошини вай аз ҳар хел аспӣ бузӣ ҳам хубтар аст, аз он ӯ ҳамеша розист. Як ҷонвари боакл барин, дар лаҳзаҳои душвор ҷондастгираш аст, дар ҳеҷ ҷо дарнамеонад. «Ҳа» гӯяд, мепарад. Ана ҳамин ҳозир ҳам он Офатро аз кӯра — аз миёни бало берун овард. Он тарафаш акнун ба худӣ ӯ вобаста. Вай пой ба балони мошин монда ба танан соғуи он рост шуд. Се мотоцикли «Урал»-и нав пеши назараш ялаккос мезаданд. Аз болоч соғуи мошин рӯи якеи он ҳам шуд,

чои нишаст, оҳанҳояшро даст-даст кард. Чанг ҳам на-
гирифта буданд мотоциклҳо. Факат хангоми ба моши-
ни ӯ бор кардан бо Сангин тахтаҳои атрофи мотоцикл-
хоро канданд, чархи якеи он гирд намегардад. Ин он
кадар зарар надорад. Вакти бор кардан Сангин хуб
зӯр зад, рӯдааш қариб канда шуд, ҳаш-паш карда
монд. Ба ин бача хандааш меояд, бача-дия. Аз ин сав-
до ба ӯ як тин намерасад. Худаш ҳам гуфт: «Барои ман
ҳеҷ чиз лозим не. Як тини зардак ҳам...» Тавба ода-
мон аз пай як савдохоеанд, ки хандаи кас меояд. Ба-
ча ошиқ будааст, ошики ҳамон шофёрдухтар. Духта-
ре, ки ба чои бӯи атру гулоб аз баданаш бӯи равшану
бензин меояд. Магар мард меҳаҳад, ки занаш шофёр
бошад? Занаки шофёр ҳам мард барин. Аз латофати
занона дур, бӯзбала. Бачаи беақл, хайр Сангин, ки
дар орзуи ҳамин хел зан бошад, ихтиёраш. Бигузор ба-
рои вай бисӯзаду бимирад... Шояд аз ин кори ӯ вай фои-
да бинад. Шояд вай сатанги Шодмонаш суд шуда ра-
ваду духтар боз ба доми ин бача афтад. Феъли ин зан-
ҳо маълум. Аз назарашон, ки рафти, аз дилашон мера-
вӣ. Дур, ки шудӣ, чону чигарашон ҳам, ки бошӣ, фа-
ромӯш мешавӣ. Навашро мекобанд. Наваш барои Ма-
дина Сангин мешудагист. Шояд, бале, шояди бисъёре...
Аммо аз ин савдо ҳоло як чӣ маълум: пулҳои шарақ-
қосӣ ба қисаи Офат мебароянд. Ба занаш пальто, гар-
данбанд мешавад, деворҳои кӯҳнаи гирди ҳавлиро аз
як сар мегардонад, хишти пухта меорад. Худаш даст
намезанад, аз ин пулҳо як бандчаякаш кор мекунад.
Баъд барои ҳамаи фарзандонаш як қадӣ либос меҳа-
рад. Гӯсфанд гирифта мекушад, худой мекунад... Ба
боқимондааш заём мегирад, заёми тиллоӣ — сефоиза.
Пул-пулро меёбад, серпул шуда мемонад. Аз ҳамин хел
савдоҳо вай одам шуд...

Мошини Офат роҳ мерафт. Ноободиҳо пас монданд.
Аз кӯчаҳои серодам, аз миёни деҳаҳо мегузашт. Бо як
хаёл мошин меронд, бо хаёли чӯрааш Диловаршоҳ.
Уро ёфта мотоциклхоро обу лой мекунанд. Диловаршоҳ-
ро медонад. Профессор ҳам. Бо Диловаршоҳ дар ҳа-
мин чо шинос шуда буд. Бори мошинаш кунчора буд.
Назди ошхона истод. Мошини дигаре пештари ӯ қа-
рор гирифт. Шофёри он ҳам аз паси вай ба ошхона да-
ромад. Хар ду хӯрок гирифта ба паси як миз нишас-
танд. Ин рафиқи ношинос ба сар телпаки мушкранги
зебоне ниҳода буд. Телпак ба рӯи гирди пурааш мезебид.

Офат ба вай гап андохт. Сари косаи хӯрок аз болою поён хеле дарди дил гуфтанд. Барои Офат ӯ одами ба дил наздик намуд. Ба вай гуфт, ки як камтар кунчораи зиёдатӣ дорад.— Мошинро аз паси ман ҳай кунед,— гуфт ӯ.— Ба як кишлок расиданд. Шиносҳои вай одамони хуб будаанд. Офат ба онҳо бештар аз ним мошин кунчора фурухт. Баъд ӯ ва Диловаршоҳ якдигарро бародари қиёматӣ хонданд. Диловаршоҳ ҳар боре ба Душанбе ояд, Офатро албатта хабар мегирад. Ду-се рӯз меҳмон мешавад. Профессорро ҳам назди ӯ даъват мекунад. Як чи ки Профессор ба Диловаршоҳ маъқул. Забони якдигарро хуб медонанд, сӯхбаташон қаймоқ мебандад. Худи ҳамин Диловаршоҳ ҳам кони лутф. Бо вай ҳамсӯхбат шавӣ, дар дил ғубор наместонад. Лекин хонааш дур, роҳаш вайрон, фақат таг-таги кӯҳ меравӣ, поён нигарӣ — дарёе, касро воҳима мегирад. Чон дар каф меравӣ.

Ҷ бегоҳирузӣ ба хонаи Диловаршоҳ расид. Паси дарвозаи вай омаду дилаш хичил гашт: рафикаш дарвозаи мошиндари надорад. «Ана ин хел шофёр беақл аст»,— меғӯяд Профессор. Офат ҳам қорашро бо маслиҳати ӯ аз дарвоза сар карда буд. Дарвозаи шалақи яктабақаашро қанда ҷои он дарвозаи қалони мошиндари шинонд. Мошинро ба ҳавлиат, ки дароварда натавонӣ, беҳтараш шофёр нашав. Аз ҳазор ҷиҳат он лозим. Мошинро, ки ба хонаат даровардӣ, дилат пур. Аз назар қанора. Як қиз, ним қиз ки овардӣ, мардум намебинанд. Як қиз-ним қизи шофёр ҷӣ? Шифер, қунҷора, тахта, цемент, меҳ... чи ки бор қардӣ қамтар меқанӣ... Ба Диловаршоҳ сад бор гуфтанд, ки аз гуфтан қабонашон мӯй қаровардааст: «Бача, ту аввал дарвозаи мошиндари шинон». Вале ин гап ба як ғӯши ин қаранг қаромада аз қигараш мебарояд.

Офат дар дил дӯсташро қарзанишқунон мошинро паси дарвозаи қурдақани қабтабақа қарор қод. Ба ҳавлӣ қаромад. Қӯдақани Диловаршоҳ ӯро қида «оча, оча, амақи Офат», ғӯён сӯи қона давиданд. Ба қостӣ, аз ин хел ном қурдани бачаҳои қурдсол қандаш омад. Ҳа, дӯстонаш қарои қӣ ба ӯ Офат ном қоданд? Аниқтараш Профессор ба ӯ ин номро ниҳод.

— Меқонӣ, қарои қӣ қуро Офат меғӯем? — меқурсад ӯ.

— Қум? — меқандад Офат. Лекин сабақи Офат ном қирифташро меқонад: дар андақ вақт Аҳмад— қа-

моне, ки дар база «падмени» стаждор ҳисоб меёфт ва орзу дошт, ки шофёре касал шаваду ба ӯ ду-се рӯз бошад ҳам мошини вайро диҳанд, чунон пухтаю доно шуд, ки рафиконаш ва ҳатто Профессор ҳам таҳсин меҳонданд.

— Ту аз даҳон сақичро мезадагӣ шудай, коил маъ ба ту,— меғӯяд ҳасадомез Профессор.

— Худат чӣ? Ба ҳамамон профессор барин сабақ медиҳӣ-ку? — гуфт ба вай боре Офат. Бо ҳамин «Профессор» лакаби ӯ шуд. Вай ҳоло Офат аз паи иҷрои супориши Профессор аст. Кош ҳамаи кор бо неки анҷомад, кош бандҷаҳи пули шараққосӣ ба кисаҳои вай дароянд. Боз як олам нақшаҳои барои беҳбудии рӯзгор андешидааш ба ёдаш расиданд. Ба занаш пальто, гарданбанд... мегирад.

— Биёед, амак, хуш омадед, биёед,— зани Диловаршоҳ бо табассум аз хона баромад.

Вай Диловаршоҳро пурсид, набудааст. «Мумкин шаб наояд», гуфт занак. Ана ин хабар барои Офат нохуш буд. «Ин хел корҳоро сари вақт анҷом диҳӣ хуб, кашол, ки ёфт нохушие пеш меояд» — гуфт хаёлан. Офат дили ба ҷои дигар рафтан надошт. Ҷое ки расиданӣ буд, расид. Ба ҷуз интизории Диловаршоҳ ҷорасе набуд.

— Янга, мо акнун кӯчу палтарамонро ҳамин ҷо ме-партоем, Диловаршоҳ наояд ҳам майлаш, хонааш ҳаст, акнун хезеду дега болон дегдон савор кунед,— шӯҳӣ кард Офат ва аз зани Диловаршоҳ як ҷодар пурсид. Ҷодар будааст, васею калони озода, брезентӣ. Бо он болон мотоциклҳоро пӯшид. Хайрият...

Вале шаб мегузашту аз Диловаршоҳ дарак набуд. Мижа таҳ карда наметавонист. Шаб ҳам ба хоб мегузаштааст, бо бедорӣ он беохир менамудааст, азоби алим будааст. Ба сари ҳеч кас чунин рӯз наояд. Ба хаёлаш, моргазидаро хоб меомаду Офатро не. Вай чӣ кор кард? Ҷаро ҳудахро ба ин кунҷи дунё, ба хонаи Диловаршоҳи аҳмак оварда зад? Дар назараш акнун ҷӯрааш ҳам шум менамуд. Алами Мӯсоро аз Исо гирифтаи меҳост. Ҷӯро одам гуфта омад. Нест, ки дар хонааш нест. Неки ҳам аз дасти ҳар одам намеояд. Бо ҳар хел зотҳо ҷӯрагӣ нашоад. Диловаршоҳро дар дил хуб дашном медод. Медонист, ки ӯ одати нӯшидан дорад. Аз афташ, ҳоло ин бадмаст дар куче аз худ беҳабар хоб аст Офат вайро бо дили бекарор интизор. Ҳар соат ба назараш соли менамуд. Охир дузд дар лаҳзаҳои ав-

вал бояд изашро рӯбад, тоза кунад. Вале вай чӣ? Чизе дуздӣ дар болои мошинаш. Кӣ ин хел кор мекунад? Аҳмак! Ӯ бо умеди як бадмаст шуда, асояшро рӯшноӣ назад. Айби Профессор ҳам шуд, нақшаи беҳуда кашид. Агар ба ихтиёри худӣ Аҳмад мемонд, ӯ сарҳисобашро меёфт. Ким-кайҳо ин бор обу лой мешуд. Дар ин мавридҳо ба умеди ҳар кас шудан хато. Бегоҳӣ воқеае рӯй дод, ки қариб дили Офат мекафид. Бо сари кашол гирди мошинаш мегашт, ки дар кӯча ду милиционер пайдо шуданд «Худо зад, хонаам сӯхт, ба даст афтодам», гуфт. Пасноки ақиб рафта, дарвозаро кушод ва аз паси он поид. Хайрият, онҳо байни худашон гапзанон аз назди мошин гузашта рафтанд.

Саҳар шуд. Офтоб баланд мебаромад, зану кӯдакҳои ҷӯрааш ҳам ба назараш наметофтанд. «Амакчон, амакчон...» — гуфтанҳои онҳо ба вай намефорид, ғинг-ғинги занбӯрҳо барин... Як мардаки калон чун мокиёни тухмаш гирифтагӣ ҷои истодан намеёфт. Хона, деҳа ба назараш танг... «Янга, чиба ин Диловаршоҳ наомад-а?» — мепурсид паиҳам. Аз ин дилтангии вай занак ҳам ба ташвиш афтод.

— Ба Диловаршоҳ гапи зарур доштед? — пурсид.

— Ха, ўро дидани будам,— бедимоғ ҷавоб дод ӯ. Хайр, ба ин зани бефаросат чӣ гӯям? Гӯяд, ки чизе дуздиашро бо ӯ обулоӣ карданист?

Ниҳоят аз бетокатии Офат занак дилтанг шуда гуфт:

— Амак, вақтатон набошад, гаптонро гӯед, ман ба вай мерасонам, худаш ҳам Душанбе рафтани буд...

Таги дили занак маълум: рафтани бошад, хайр, биравад! Аммо чӣ кунад, Диловаршоҳро нодида рафта наметавонад.

«Ё мотоциклҳоро фуруварда дар хонаи ӯ гузораду равад?» Фикри беҳуда. Зани Диловаршоҳ розӣ намешудагист. «Ин мотоциклҳо азони кӣ? Чиба дар хонаи ман мегузored?» Ба ин саволҳои ӯ як олам шарҳу эзоҳ лозим. Баъд худаш танҳо мотоциклҳоро фуруварда наметавонад. «Ҳамсояҳоро чеғ занад? Барои дуздиаш шохид ҷӯяд-а?» Не, ҳоло ақлашро нахӯрдааст. Профессор таъкид карда буд, ки шабаш катӣ бораширо набуд карда ба база баргардад. Ба лабонаш кулӯх молида, дар катори «бори мошини Шодмон гум шудааст, хайф» мегуфтагӣҳо як хайфгӯ шавад, лекин нашуд. Дар ин рӯзҳое, ки дар ҳама ҷо ин гап пур, бори

мошини Шодмонро мекованд $\bar{u}$ гум. Албатта ба каллаи аҳмаконаи ягон кас хамин фикр меомадагист, ки «Офат ку? Мошинаш ҳам нест...» Ана хамин гапчаҳо гиреҳро мекушоянд... Ин фикрҳо Офатро $\bar{g}\bar{u}\bar{e}$ девона карданд, сари зонувонашро зада, худро дарун-дарун ме $\bar{x}\bar{u}\bar{r}$ д.

Пас аз ним $\bar{r}\bar{u}\bar{z}$ Офат худро тамоман аз даст дод. Лахзае, дар чое истода наметавонист. Назди мошинаш метохту ба ҳавлӣ баргашта мебаромад. Ба осмон — ба офтоб $\bar{r}\bar{u}\bar{y}$ меоварду соаташро аз киса мебаровард, ба он назар меандохт. Соат паси соат мегузашт, офтоб ба тарафи ғарб нишеб мешуд. Токаташ чи хеле ме $\bar{g}\bar{u}\bar{y}$ анд, ток шуд. Ба хулосае омада буд, ки часта ба болои мошин баромад, чодари брезентии Диловаршоҳро аз $\bar{r}\bar{u}\bar{y}$ мотоциклҳо кашида гирифта онро $\bar{g}\bar{u}\bar{n}\bar{u}\bar{g}\bar{i}\bar{r}$ д намуд, аз дари ҳавлӣ ба дарун партофта, аз ҷаҳл бо зану кӯдакони $\bar{c}\bar{u}\bar{r}$ ааш «хайр» ҳам нагуфта ба паси рули мошинаш гузашта нишаст. Ба мотор оташ дод, оташ доду лахзае барои гарм шуданаш таваккуф накарда пой бар газ бурд. Мотор гарм, ки нашуда буд, мошин қадаме ба пеш ме $\bar{g}\bar{e}\bar{l}\bar{i}\bar{d}$ у боз аз роҳ мемонд. Аммо Офат газро бо ғазаб бештар пахш мекарду пахш. Бо хамин ҳол $\bar{u}$ аз деҳа берун шуд. «Аҳмак будааст ин одам, шарманда шудам, марги худашу хонааш! Касофат! Ба бало гирифтор шавад, $\bar{r}\bar{u}\bar{z}$ и бад бинад, дигар $\bar{u}$ ро набинам»... $\bar{C}\bar{u}\bar{r}$ аашро дар дил сарзаниш мекарду дашном медод. Дилаш дар сина, ба ҳаёлаш, дил не мушти оташ буд, сина, ҷисму ҷон, пайкарашро мес $\bar{u}\bar{z}$ онд. «Ебад $\bar{u}$ ро дар базааш меёбад, наёбад роҳи дигаре меч $\bar{u}\bar{y}$ ад. Бас, бас! Шавад обӣ, нашавад лалмӣ!» худро $\bar{u}$ таскин медод ва гази мошинро пахш мекард.

Ҳангоми ба паси кӯҳҳо панаҳ гаштани офтоб ба Чилчашма расид. Ноилоҷ аз кӯчаҳои серодам мошин ҳай мекард. Милиционер ба касе «чуррӣ» хуштак кашад, ҷон аз дасту дояш мебаромад.

Ба базаи Диловаршоҳ наздик омада, мошинашро дуртар, дар таги як дарахти тут гузошт. Ба ҷустуҷӯи Диловаршоҳ рафт. Гуфтанд, ки Роғун рафтааст, пагоҳ меомадааст.

«Роҳи омадааш нашавад, калапар шавад, баъди ман офтоб набарояд...» — Диловаршоҳро дуои бад кард Офат. Дар бозгашт ба назди мошинаш $\bar{u}$ бо азоб пой-ҳояшро мекашид. Вай роҳ мерафту бовар надошт, ки ҳамаи ин вокнаҳои нохуш ба сари $\bar{u}$ омада бошанд. Дар ҳаёлаш ҳоб мебинад, ҳоби нохуш. Ана боз чӣ дид?

Ду милиционер чашм ба роҳаш пеши мошин истодаанд. Якеи онҳо аз вай пурсид:

— Мошини кӣ?

Сукут кард.

— Кани ҳуҷҷатҳоятонро як бинем,— шунид овозе ро. Шаҳодатномаи ронандагашро аз кисаи пичакаш баровард. Дастонаш меларзиданд. Худро сарзаниш мекард! «Офат, устувор бош, сир бой надеҳ, комататро рост гир!» Ҳеҷ гоҳ ӯ ба ин ҳол наафтада буд-ку... Аз афташ, монда шудааст.

Аз вай роҳхат пурсиданд. Ҷавоб надод.

— Бори мошин чӣ?

Ба ҷои вай милиционер дигар ҷавоб дод.

— Мотоцикл-а?

Пас аз лаҳзае Офатро дар кабинети муфаттиши милиция истинток мекарданд.

У пеши Саид Аброров «Офат ном дорам» нагуфт. Ному фамилияи аслиашро ба забон овард. Аҳмад Шоев. Дар омади гап кӣ будани Профессорро ҳам шарҳ дод: Акаи Асрор.

* * *

— Бори мошини Шодмон ёфт шуд, Аҳмад ба даст афтадааст,— гуфт инженер.

Остон Ваҳбобович хурсанд шуд. Вай аз он хурсанд буд, ки Шодмон дар ҳаққи акаи Асрор тӯҳмат кард, худӣ уро ҳам ба «тӯҳмат печонданӣ». Натавонист, акнун аз вай халос мешавад.

— Дидед, ба ҳар ҳол, Асрор дузд набудааст. Акнун ин тарафаш тани ту. Ту ҳам навис,— Остон Ваҳбобович аз ҷояш нимхез шуда, дасти Асрорро фишурдани буд. Зале Асрор аз худ беҳабар менамуд. «Наход ҳамааш барбод рафт? Наход Офат ба даст афтод?»

— Асрор, чаро хомӯшӣ? — гуфт ботаачҷуб Остон Ваҳбобович.

Акаи Асрор аз ҷояш хеста, ба монанди одами маст калавида-калавида, аз назди ҳозирон берун рафт. Шодмон ҳам бархест. Акнун барои ӯ характеристика лозим набуд.

Шодмон ҳамроҳи Мадина зинаҳои цементии назди идоран директорро мефуромад. Офтоби баҳор баланд шуда, пеши роҳи онҳоро мунаввар мекард. Шодмону Мадина паҳлӯи ҳам мерафтанд.

ДАРДИ ИШК

Ў аз автобус аз ҳама охир фуромад. Аз паи одамон чанд кадам монд. Чӯйчаи канори роҳро гузашта бераҳа шуду таги як дарахти олуча, ки аз гул фуромада, сарсабзу пур аз барг гашта буд, истод. Рӯ ба рӯяш майдони васе. Мумфарш. Гирдогирди майдон биноҳои як ё дуошӯёна. Деворҳояшон сафед. Якеи он бинои сартарошхона, дар паҳлуяш устохонаи пойафзол. Баъд магазини хӯрокворӣ, магазинҳои ашъёҳои рӯзгор, газвор, атриёт... «Шаҳр барин-ку!» гуфт ба худ.

— Ин деҳа Гулоб ном дорад? — пурсид аз ҷавоне, ки як даста каламу дафтар дар даст аз магазини китоб берун омада буд. Ҷавон ба вай нигоҳе карду «ҳа, бобо, ин деҳа Гулоб» гуфт ва ба роҳаш рафт. Пирамард доништа пурсид. Хо ана ҳамон чинори Ака. Дар сарғаҳи деҳа, калон, сершоҳу навда шудааст. Наздиқаш расид. Бачаҳои бисъёре дар таги он дар даву тоз буданд. Баъзеи онҳо ба шоҳаҳои баланди чинор — ба майнаю гунчишкакон, ки ғачар-ғучур, чирик-чирик доштанд, назар медавонданд, ду-сеи дигар камонҳо дар даст онҳоро нишон мегирифтанд. Як бачаи майна аз кадом навдае фир-фир бол зада ба замин афтод. Бачаҳо ба сараш давида рафтанд. Майнаҳо безобита гашта, барои халос кардани бачаашон қиғос мезаданд, ғалоғула. Бачаҳои Гулоб... замоне ӯ ҳам ба монанди ҳаминҳо буд. Таги чинор меомаданд, бисъёри буданд. Парвона ҳам ҳамроҳашон. Онҳо ҳатто ба кундаи чинор часпида ба навдаҳои баланди якторои он мебаромаданд. Садои хандаҳои давраҳои кӯдакиашон ба гӯшаш омад. Хандаи ширини Парвонаро шунид. Чашмони зебои хандон, лабони пуртабассуми дилҷӯи ӯ пеши назараш буд. Замонҳои беғамӣ, хурсандии ӯ буданд он замонҳо. Ку Парвона, ку рафикони айёми хурдсолӣ ва беғамии ӯ.

Охиста, якта-якта кадам мегузошт. Ба ҳар бому дар, боғу майдон, навниҳолон, дарахтони сари роҳ назар

меандохт. Аз онҳо нишон мечуст, нишони рӯзҳои пеш, рӯзҳои рафта. Ҳамсолон, рафикон, чашмдидагихояш ба хотир меомаданд. Кучоанд онҳо? Наменамоянд, нестанд... Одамони имрӯзаи деҳа бошанд, вайро намениносанд. Касе намегӯяд: ана бубинед, Рустам омад, ҳа, ҳудаш аст. Танҳо, бемодараш. Пир шудааст, мӯйҳои сап-сафед, барф барин... Афсӯс, афсӯс... Шиносҳо, ҳам-деҳагон, Парвона гуфта вай дар дами пирӣ азми деҳа кард, онҳоро гуфта омад. Ё одамони ондавраи деҳа намондаанд? Не, зиндаанд... Охир, ҳуди ӯ дар қайди ҳаёт, намурдааст-ку!

Одамони имрӯзаи деҳа ӯро нашиносанд, биё нагӯянд ҳам, боке не. Гулоб зодгоҳаш. Бегона нест, як фарзанди он аст. Оби онро нӯшида, ба хоку лояш чӯлида калон шудааст, ҳавои софу бегубораширо шамидааст. Падару модар, бобою бобокалонҳои аз Гулобанд, Гулоб зодгоҳи Парвона, зодгоҳи ҳуди ӯ, кӯчаю боғҳо, долу дарахтонаш шоҳиди бо ҳам буданҳои онҳо, шоҳиди лаҳзаҳои ширини умрашон... Гулоб хокдони гузаштагонаш аст. Рустамро ҳам хоки он кашидааст. Аз зану фарзанд, хонаю дари обод дур шуда хоки Гулоб шавам, гуфта омад. Хоку оби Гулоб барояш азиз аст, фидои он мешавад, дар оғӯшаш чон медиҳад, беормон, осуда...

Бобои Рустам лаҳзае биистод. Рӯ ба роҳи омадаш гардонд. Офтоб дар дами ғуруб. Дар он дуриҳо, тарафи офтобшин хона, зану фарзандонаш мондаанд. Он чо шаҳр аст. Дар назари зану фарзандонаш Гулоб чӣ? Чои вайрона, аз ободиҳо дур. «Деҳа чӣ чое, ки равню зиҳӣ», мегӯянд. Хушу ёди онҳо дар шаҳр, шаҳри пурғавго. Онҳо ончонанд, дар шаҳр ба дунё омада, хуни нофашон он чо рехтааст. Шояд аз ҳамин ҷаҳат ба шаҳр меҳр доранд ва шояд Гулоб ҳам барои ҳамин ба ҷай азиз аст. Шояд, шояд... Вале Рустам дар тамоми умраш ба шаҳр дил баста натавонист. Осмонаш асло аз ғубор ҳолӣ не. Дуди мошин, дуди заводу корхонаҳо. Аз кӯчаҳо тарақо-турук трамвайҳо мегузаранд, мошинҳо садон ғӯшхарош медиҳанд, ҳама чо магал, гавго. Ба гуфтае, саг сохибашро намеебад. Мӯяш ба сафедӣ заду вай ба ҳамаи ин одат накард. Дар пирӣ-ку токаташ намонд, сарашро гирифта ба деҳа ғурехт. Инак деҳа. Чӣ чое — ҳавояш рӯҳафзо, ҷонат роҳат мебиннад. Бегохирӯзӣ, ки шудааст, гунчишакон, ҳамаи паррандагон ба шохсорони дарахтон, пеши лонаҳояшон гун омада, чирик-чирик, кий-чу — бозор до-

ранд. Садон гунчишкаконтро ёд кардааст, пазмон шудааст. Ба гӯшаш форам мерасад. Агар ба сари онҳо рӯзи сиёҳ намеомад, магар аз деҳа дил меканданд, аз оғӯшаш мерафтанд? Не, осон набуд, деҳа, ҳамдеҳагон рӯҳи равон, чону чигари ӯ буданд.

Дар пеш чор-панҷ тана чормағзи калон-калон намоеён шуданд, сари онҳо дар кабудии осмон. Навнихол набуданд. Пир, чанд умри одамиро дар ёд доранд... Вокеан ӯ ҳоло ба кучои деҳа расидааст? Дар ин наздикиҳо, ҳо аз он чинори танаи тепна поёнтар хавлии раҳмати Эшонҷон ҷойгир буд. Бобои Фақир, Саидризо бо ӯ ҳамсояхони дар ба дида буданд. Пешӣ хавли-хояшон боғ, себу зардолузорҳо буд. Аз он боғу майдонҳо ҳам нишоне намеёфт. Дар ҷояшон биноҳои дусеошён, деворҳои ин биноҳо сафед, навад. Дар онҳо оё соҳибони ҳамондавраинаи хавлиҳо мезиҳанд? Бобои Фақир, Саидризо зиндаанд? Ҳа, ба хотираш омад. Ин чормағзҳо аз он раҳмати Исмоилхонанд. Онҳо дар боғи ӯ буданд. Вақти чормағзчинӣ бо шунидани садон ҳодаи чормағзшаппон ба он ҷо медавиданд, аз раҳна аз ҷойҳои гаштаи деворҳо ба боғ медаромаданд. Гӯё дар тағи чормағзҳо аз осмон сағиру кабир мерехт. Аммо онҳоро ҷанг намекарданд. Зани раҳмати Исмоилхон ба ҳама меҳрубон буд, аз забонаш канду асал мерехт. Сухани бад, ҷангу ҷанҷолро намедонист. Гапи сахташ «аз саратон намонад, бачаҳом» буд.

— Биёед, биёед, бачаҳо, хуб кардед омадед, ёрӣ мерасонед. Чормағз чинед, касе ду сатил чинад, ду токии пур-пур азони худаш, гирад, ҳалояш шавад,— меғуфт ӯ ба онҳо.

Рустам ҳамон рӯз дар як онӣ воҳид ду сатил чормағз чида соҳиби ду тоқӣ кавсан шуд. Ӯ чормағзхояшро гирифта тарафи раҳнаи боғ давид. Он ҷо Парвона рӯ ба онҳо истода буд. Лабонаш пури ханда, дандонҳои базебаш аз сафедӣ дурахшон. Ҳеҷ гоҳ ширинии он табассуми вайро аз хотир бароварда наметавонад, ширин буд он хандаи Парвона, канду асал буд. Рустам чормағзхояшро ба рӯймоли Парвона рехт. «Гир, не нагӯй, гир» гуфт ба вай...

Ин хабарро аз ӯ пеш ба хонаашон бурданд. Аз дарвоза даромадан замон модараш аз ӯ пурсид:

— Чормағзхоят кани?

— Кадом чормағзҳо? — худашро ба нодонӣ андохт вай.

— Ту дар чормағзчинии хонаи Исмоилхон набудӣ? — Пурсид модар.

— Будам,— бо дили нохоҳам ҷавоб дод.

— Будию чормағзхоятро ба кӣ додӣ? Ба рӯймоли Парвона бастӣ?

— Ҳа,— гунаҳкорона сар ҳам кард Рустам.

— Вай духтар ба ту кӣ мешавад? Айб аст, шарм дор. Майда нестӣ, зан дошта бошӣ, соҳиби бача мешавӣ. Вай Парвона ҳам айни шукуниаш. Баъд... намендонӣ, ки ин духтар побаст шудагӣ, дар фотиҳа аст, гавҳорабахш дорад. Фаҳманд, чӣ мегӯянд? Дар бало мемонем, ба сӯхтан пок намешавем. Эҳтиёт шав, бачам. Гуноҳ кофта гаштааст вай, ба сари моҳо бало мебиёрад. Падаратро зад-ку! Ин ҳоло ҳеҷ гап не, аз нӯки хамир фатир. Осуда намоннад вай, метавонад, аз дасташ меояд...— модар бо алам, бо сӯзу гудоз гап мезад.

Падараш пеши яккамехи миёни ҳавлӣ, ки ба он Ҳангии сиёҳашон баста шуда буд, омад. Ранги рӯяш канда, сараш бо доқа баста... Ба пеши Ҳангӣ як дарза алафи сабз партофт. Дастонашро ба миён гузошт. Ў аз гапҳои модари Рустам мадор гирифта буд.

— Очат рост мегӯяд, бачам, ғами туро меҳӯрад. Даври Ҳамин ҷанаҳс омад. Дигар ба вай хандида намешавад...— гуфт.

Дар хонадони онҳо ба Қалтаи Мансур меҳандиданд. Ў дар вақташ ошики модари Рустам будааст, ошики шайдо, девонаи Мачнун... Ба хонаи онҳо хостгорҳо монда, мегуфтааст, ки Ҷамила агар ба никоҳашон сар фузорад, ҳа, гӯяд, ҳоки қадамҳояшро бо дидагон мегирифтааст, хизматашро мекардааст, намегузоштааст, ки дасташро ба оби хунук занад. Ҷамила маликаи вай мешудааст.

Вале Ҷамила «ман аз ҳафт маҳаллаи он бадсурат безораме, навод ман ҳавайро гирам, монед гапи вайро нагӯед!» гуфта шӯру мағал меандохтааст. Ў ба падари Рустам тӯй шуда хонаи вай меояд. Ҳамсоии овозраси Қалтаи Мансур мешавад. Дар миён як девор. Ҳанданд ё сулфанд мешунаванд. Хуллас, ки маъшуқа дар таги бинии ошиқ манзил мегирад. «Болои сӯхта намак-об-ку! Чӣ кор карданд онҳо? Баркаси ман?! Сӯхта бирён шав мегӯянд?...» Ба сари Қалта дарди бедавое меояд. Вале замин сахту осмон баланд, чорае намеёбад. Охир вай як одами нимтана. Ба падари Рустам барин ҷавонмарди «ман» мегуфтагӣ чӣ карда метавонист? Ки-

рои як мушти ӯ надошт. Қалта ба худаш муносиб зан меёбад, чи хеле меғуянд, соҳиби рӯзу рӯшноӣ мешавад. Лекин алами нокомӣ аз дилаш намеравад. Душмани ҷони падари Рустам, ба вай кинавар. Дар роҳу рӯ дучор оянд, дасту пои Қалтаро ларза мегирад, ранги рӯяш меканад, сиёҳ мешавад, фукаш кашол, кавокҳояш овезон... Ба худ ғурунгос мезанад. Чӣ меғуфт? Касе фаҳмида наметавонист, сар мечунбонд, аз худ беҳабар... «Ҳа, Мансур, аҳволҳо чӣ хел? Биё, оштӣ кунем, каҳрӣ шуда гаштан убол» падари Рустам бо ханда ҷониби ӯ равад ҳам, вай бо ҳамон ҳол аз вай дур мерафт.

— Агар ба ҳамин хушдори ту,— гоҳе падараш ба модари ӯ шӯхӣ карда меғуфт,— худо даста диҳад, соҳиби ягон қору гап шавад, ба худо бо ман чӣ карданаширо медонад. Гӯштамо дар ситх кашада, дар алов дорад ҳам дилаш таскин намеёбад...

— Нағӯед, додош, як одамро хушдори ман меғӯед, ки... масҳара мекунад,— сари дастархон нишаста бошанд, модараш ранҷида лаби онро кат карда аз ҷой бармеҳост...

Ниҳоят рӯзҳое омаданд, ки ба ҳамин Қалтаи Мансур — душмани хонадони онҳо даста расид. Чанг сар шуда буд. Мардҳои Гулоб ба ҳимояи Ватан мерафтанд, раиси колхоз амаки Нарзулло ҳам рафт. Масъалаи ба ҷои ӯ раис интиҳоб кардан пеш омад. Хеле фикр карданд, андешиданд. «Қалтаи Мансур раис шавад» гуфтанд. Аз ҷанд ҷиҳат дар район ба ин ҳулоса омада буданд: осмон ба замин омада расад, ду дунёе як дунёе шавад ҳам, Қалтаи Мансурро ба чанг намебурданд, одами ранҷур, узраш маълум. Аз ҷиҳати дигар дар Гулоб аз вай босаводтар касе не. Қадом як мактаби шаҳрро тамом кардааст. Дар илми ҳисоб оташ, ба ҷои ҳамаи ҳисобчиҳои колхоз қор бурда метавонист... Ана аз ҳамин сабабу ҷиҳатҳо вай, ба қавли худаш, одами қалон, соҳиби дову дастгаҳ — раиси колхозии «Гулоб» шуд.

— Хушдорат ба ҷои амаки Нарзулло раис шуд-ку! — ҳамон рӯз аз кӯча ба модари Рустам хабар овард, падар. Албатта, ба ин гуфтаи ӯ бовар накард модараш: як гапхое, ки ба бел монӣ намеистад. Қалта кучову раисӣ кучо? Гапи вайро ҳатто занаш намегираду... Падари Рустам аз шӯҳиҳои бебебаш намонд, ки намонд ва ҳамин Қалтаи маймун намурд, ки Ҷамила ҳалос шавад. Хайр, ин шакли шум ба вай дил дода бошад, айби ӯ чӣ? Сағ-дия, ҷакиду гузашт...

— Шӯхӣ намекунам, занак, ҳозир маҷлис шуд, аз район калонҳо омада буданд,— падараш акнун бешӯхӣ ҳарф мезад, табассум, ханда аз лабонаш дур. Аз ҳамон рӯз дар хонадони онҳо аз вачҳи Қалтаи Мансур дигар шӯхӣ намекарданд. Номаш ҳам аз забони падари ӯ афтод. Рустам пай мебурд, ки аз раис шудани «ракибаш» навруқи¹ падараш дигар шуда... андешаманд, зик, хафа... Хабаре мешунид, парешонтар мешуд...

Баръакси ақидаи модари Рустам ки «Қалтаи шумшаклро чию раисӣ чӣ? Гапи вайро занаш намегирад... вай корашро бо зарбаю зовита сар кард. Қадоме гӯё ба ӯ гуфта будааст, ки аввал чашми одамонро тарсонад, халқ зулмпарвар аст, то зулм накунад, гапаш ба ҳаво меравад, нописанд мешавад, сиёсаташро шинонад, сиёсаташро... Ин маслиҳатро айни муддао ҳисобидааст. Ғайр аз ин ба ақидаи гулобиҳо, гандагӣ дар хуну пусти ҳудаш ҳам ниҳон будааст... Ҳамин хел рӯз-рӯзи сиёҳи халқро интизор будааст. Аспашу майдон... Муддаои дилаш. Аз рӯзҳои аввали раисиаш бо доду мағал аз ҳавлиаш берун мешуд. Ҷангу сиёсатро аз хона сар карда... занашро ҳар рӯз як бор таги қамчин кашида оху вояшро мебаровард. Ҳикояти афсонанамое паҳн гашт. Ҳамон рӯзҳои раис интиҳоб шуданаш шабе Қалтаи Мансур аз занаш суол кардааст:

— Медонӣ, ман кӣ, занак?

Занаш аввал дар ҳайрат афтода забон мехояд, ҷиҷавоб гуфтаниашро намедонад.

— Ҳой, занак, аз ту пурсидам, ман кӣ? — Аз ҷои нишасташ сари зону мехезад Қалтаи Мансур.

— Шумо?

— Ҳа, ман!

— О шумо дадаи Фозилҷон.

— Номаткул кардӣ, ҳафтафаҳм, як бори дигар агар маро дадаи Фозилҷону позилҷон гӯй забонатро аз халқат кашида мегирам,— гуфта сару рӯи занашро муштборон мекунад.— Боз дадаи Фозилҷон мегӯй?!— Аз таги фуки занаш Қалта наъра мекашад ва худ ҷавоб мегӯяд:— Ман дигар дадаи Фозилҷон позилҷон не, ман раис, раис гӯй маро, раис!

Зани Қалтаи Мансур кайхо боз дадаи Фозилҷон гуф-

¹ Наврук — кайфият.

та ном бурдани шавҳарашро фаромӯш карда будааст. раис мегуфтааст ўро.

Баъди як ҳафтаи раиси Калтаи Мансур муаллим Фирдавсиро ба аскарӣ даъват карданд. Рӯзи гусели ӯ хурду калони кишлок аз пасаш то сари кӯғали баланди деҳа рафтанд. Зани ҷавонаш Малика «хонаи ҷанг-ҷӯ сӯзад» мегуфту фиғон меандошт. Модари Фирдавсӣ мегирист, падараш ҳам. Гӯё рӯзи киёмат буд. Дилҳои хурду калони деҳа ҳам аз алам пур шуда сар ба катори онҳо оби дида мекарданд. Дӯстону наздикони муаллим бисёр буданд. Ҳама пайи гуселаш омаданд, ба ҷуз Калтаи Мансур, ӯ дар деҳа гап паҳн карда буд, бо одамони даҳанкалон, ба қавле, ки ба сутунҳои Гулоб кордор мешудааст. Якеи ин сутунҳои деҳа, одами бо-обрӯю гапраси он ҳамин муаллим Фирдавсӣ ҳисоб ме-ёфт. Маслиҳатгари ҳама буд ӯ, маъракаҳои деҳа бе ӯ намегузаштанд.

— Ана ҳамин Фирдавсиро ман ба ҷанг роҳӣ кардам, ба ҷӯши ҷанг!— бо овози баланд ҷор андошт рӯзи гусели муаллим. Ин гап рост буд ё дурӯғ? Ба ҳар ҳол ба баъзеҳо беасар намонд. Барои он бовар ҳам мекарданд, ки то он рӯз аз муаллимони Гулоб ягон нафар ба ҷанг даъват нашуда буд. Ва боз барои он ҳам гапи вайро беҳуда намегуфтанд, ки ду-се рӯз пеш Калтаи Мансур бо муаллим Фирдавсӣ шӯр хӯрда будааст. Бисии ҷанҷоли онҳо як аризаи барои кампири Роҳила навиштаи муаллим шудааст. Кампири Роҳила ба аризааш пеши Калтаи Мансур даромадааст, гуфтааст, ки аҳволаш бад, писараш дар ҷанг, дар хонааш як гард орд нест, ки рӯи об занад. Худаш, келинаш, набераҳои гурусна, колхоз ба онҳо ягон пуд орд диҳад, раҳмашонро хӯрад.

— Иро ба ту кӣ навишт? — Аризаро хонда пурсидааст Калтаи Мансур...

— Муаллим Фирдавсӣ, илоҳӣ барака ёбад,— ҷавоб гуфтааст кампир.

Ана аз ҳамин сабаб ба сари муаллим ҷанҷол бардоштааст Калтаи Мансур.

— Муаллим, хабарат ҳамин, дигар аризанависӣ на-кун, мардум бироҳа мешаванд, оқибаташ нағз не,— таъкид кардааст Калта. Муаллим Фирдавсӣ хандидааст, хандидаасту гуфтааст, ки Калта номаъкул кардааст.

Пас аз муаллим Фирдавсӣ ба номи боз се-ҷор на-

фар йигитҳои деҳа даъватнома омад. Аз ҷӣ буд, ки даъватномаҳоро худи Қалтаи Мансур ба хонаҳо мебурд. Мардум маъюс, ҳама ҷо ғамкада буд. Вале Қалтаи раис ба ғаму аламҳо шарик набуд. Вай гӯё аз осмон афтода, ба касе пайванд набуд. Хурсанд мегашт, аз ханда даҳонаш то беҳи гӯшҳо. Байни мардум овоза буд: Ба касе, ки хоҳад, раис даъватномаи ҳарбӣ менависад, худаш гуфтааст... Баъзе кампирҳои мӯйсафедон зорию тавалло карда ба дари хонаи Қалтаи Мансур меомаданд. «Раис, садқаат бушам, ҳамин бачаҳаки маро аз ҷанг гардон, гӯ ба вай повиска¹ нанависанд, вайро набаранд. Барака ёбӣ, Мансурхон. Хока гири заргардад, умри ҷӯчаҳақот дароз шавад...» Хонаи Қалтаи Мансур гӯё бозор буд. Аз пагоҳ то ду-се ҳиссаи шаб дарвозаи дутабакаи калони хавлиаш ғиж-ғиж кушодаю пӯшида мешуд, даробаро, ҳама корафтода, эҳтиёҷманд...

— Ман хоҳам ҳар кор мекунам, аз бинии мардак зардоб мегирам. Дигар канӣ кӣ ҳад дорад, ки пешам «вов» гӯяд, гузаштанд он рӯзҳо, рафтанд. Ҳамаро ба ҷанг мефиристам, як кас намонда. Давр-даври худам!— пеши ким-киҳо мушт ба сина зада худашро баланд бардоштааст, ба хаёли алови ҷашми мардумро гирифта, тарсондан, сикаашро шинондан афтида.

Саидбек яке аз одамони овозадор, кайсар гарданшахи Гулоб буд. Аз гапаш намегаштагӣ. Саидбеки паҳлавон мегуфтанд ўро ҳама. Бӯзбалай батанутӯш, чорпахлӯ, китфвасеъ. Аз зӯриаш меболид. Рафту бо касе гапаш гурезад, то бо вай дастбагиребон нашавад, ба гуфти худаш, аз ҷаккаҳои сари ў хун нагирад, думашро сар намедод. Бо шаттоҳӣ бурдааст, мегуфтанд дар ҳаққи ў. Як рӯз ба кори колхоз барояд, чор рӯзи дигар ба ихтиёри худ... Ба бригадиру калонҳои колхоз тан намедод. Ҷаллобу чорбозоргард буд. Байни Сталинободу Янгибозор тор метанид. Аз якеаш гову мол гирифта ба бозори дигар бурда обу лой мекард. Аз ҳамин ҳисоб дастархонаш кушода, хонааш сермехмон. Ҷӣ хеле мегӯянд, мардак пуфас мезад.

Як рӯз Қалтаи Мансур савори асп гулибодоми ҷавмасташ дари хонаи ҳамин Саидбекро гирифт. Вайро аз хонааш ҷеғ зада баровард.

Саидбек дар паси дарвозааш Қалтаи Мансурро ди-

¹ Повестка — даъватнома.

да, аз максоди ӯ беҳабар, бо маънии «хӯш хизмат?» ру ба рӯяш истод.

— Саидбек, ман чиба туро ҷеғ задам медонӣ? — Қалтаи Мансур лаҷоми аспашро кашида пойҳояшро, ки ба узангу қариб намерасиданд, ба танаи асп ҷафс кард.

— Не ку, хайр ку бигӯ, чӣ меҳаҷӣ? — нописандона хандид Саидбек.

— Бозоргардӣ акнун бас, ҷӯра, дигар аз кор ақиб наменонӣ. Пагоҳ досатро гиру ба дарав рав, барвакт, офтоб набаромада. Ман худам сари даравгарҳо меравам. Агар бинам, ки нестӣ, дилат сиёҳ мешавад, хафа мекунам,— гуфт Қалта.

Саидбек дар аввал моту мабхут гашт. Ба гӯшҳояш бовар намекард, ки Қалтаи Мансур ҷуръат карда ба вай гап мезанад, ба кор баро, мегӯяд... Баъд хандаш омад, даст ба сари дилаш монд, коҳ-коҳ зад.

— Ту худат кистӣ? Ба худо ки намешиносам,— Саидбек кафи дасташро ба пешониаш лапар карда аз наздиктар ба рӯи Қалтаи Мансур зеҳн монд,— Эъ, ту ҳамон Қалтаи Мансурӣ-ку! Ё чашмони ман намебинанд, хира шудаанд? Фанд хӯрдам? Не, ту Қалтаи Мансурӣ, худӣ худат. Лекин гапзаниҳоят дигар...— баландтар хандид.

— Масҳарабозӣ накун, Саидбек, бо ин роҳҳо ҳалос намеёбӣ, агар дар ҳақиқат чашмонатро сафедӣ гирифта бошад, маро нашиносӣ, ман Мансур Ҳотамов, раиси колхозии «Гулоб», шунидӣ, аз пагоҳ дер намонда ба кор мебарой.

Саидбек боз хандид, вале аз ханда ин дафъа дарҳол худро нигоҳ дошт.

— Ту раис шудам мегӯӣ? Маро «кор баро, нонатро ҳалол карда хӯр мегӯӣ?! Дӯғ мезанӣ?! Як бори дигар ту аз модар таваллуд шав, ин ҳел не, одамсурат ба дунё биё, ана ҳамон вақт аҷаб не, ман ба ту гӯш диҳам. Аммо ҳозир узр, ҳозир ту ба одам монанд нестӣ, гапзанин ту чию алафхӯрии сағ чӣ? — рухсораҳои Саидбек аз ғазаб сурхи алвонӣ шуданд.

— Таъна назан! Пушаймон мешавӣ, пеши пойҳоям меафтӣ, зорӣ мекунӣ, дер не, ҳамин ҳозир ба зорӣ мебарой... Қалтаи Мансур аспро ба болои Саидбек тунд карда пай ҳам ба сағрии он чанд камчин андохт. Саидбек худро ба танаи девор кашид. Аз ҳарос чашмонаш нимпӯш шуданд. Вай ба ҳамин ҳол оҳиста-оҳиста ақиб

рафту чахида рӯи санги калоне баромад. Акнун чоң кулай, ки ёфта буд, даст боло кард, дастаи камчин миёни панҷаҳояш омад, онро бо як силтав аз дасти Қалтаи Мансур бурда ба сари худӣ вай давид. Нуки дастаи камчин ба чаккаи Қалтаи Мансур бархӯрд, болои чашмонаш хун нишеб шуд. Вале Қалта ақиб намегашт, бо доду мағал кишлоқро ба сар бардошта буд, болои Саидбек асп мемонд. Замин кафида, гӯё одам баромад. Паси дарвозаи Саидбек пур шуд, ҳама тамошобину ҳангомаҷӯӣ, Қалтаи Мансур чун лӯхтак сари узангу истода мегуфт: «Пилтаи хомро аз гӯшат бардор, ман барои ту амаки Нарзулло нестам. Номи ман Мансур, ман аз хоки дигар, ман чони одама маст мекунам, коре мекунам, ки авлод ба авлодат ба хотир биёрад, ба хотир оварда мӯи баданашон шиғ шавад, дар баданашон мурғак дамад, молу мулк, чизу чораатро байни колхозу худатро ба ҷанг каратаёк¹ мекунам, агар ҳамин пагоҳ ҳамин корро накунам, хонаам ба ман ҳаром, аз камари падарам нашуда бошам, чашмонатро мош барин мебарорам.— Болои зин Қалтаи Мансур халтае барин менамуд, халтае, ки аз он овоз меомад, овози пурдаҳшат, пурғалоғула, гӯшхарош. «Ин кист? Қалта аст? О вай муши мурда буд-ку. Худӣ говзанбӯр барин бингос мезад, овозашро намешунидем. Раис шуда ҳамин хел овоз баровардааст? Тавбае! «Бедастая дастаю калбу за шох нате» гуфтани одамон рост будааст. Ҳозирон аз тааҷҷуб гиребон мегирифтанд. Мардум боазоб ба ҷанҷоли байни Қалтаи Мансуру Саидбек файсал дода хона ба хона шуданд.

Вале Қалтаи Мансур думи Саидбекро сар надод. Пагоҳи рӯзи дигар ҳамроҳи як намояндаи комиссариати ҳарбии район ба дари ҳавлии вай омад. Ӯ савори ҳамон аспӣ ҷавмасти гулибодомаш буд.

— Саидбек! Саидбек!!— ба паси дарвозаи ӯ, бо дастаи камчин тарак-тарак зад вай. Саидбек шитобон аз хонааш берун шуд. Абрувони ғафс-ғафси Қалтаи Мансур болои чашмони обравшудааш фурумада. Вай беҳарфу сухан, вале маълум буд аз ғазаб худро нигоҳ дошта наметавонад: дастонаш меларзиданд, тахти рӯяш сиёҳчатоб гашта буд, аз қисаи пеши бари костюмаш коғазеро гирифт, онро ба Саидбек дароз кард.

¹ Қ а р а т а ё қ — ба маънои пеш кардан.

— Ана гир,— гуфт. Чӣ вараке буд, Саидбек дар аввал нафаҳмид.

— Ин чӣ? — бо ҳарос ва бо овози гирифта пурсид Саидбек.

— Хон, агар чашмот нагузаранд, худам хонда медиҳам.— Қалтаи Мансур пас аз лаҳзае давом намуд:— Ин повестка аст, ба чанг меравӣ,— раис, мағрурона лаҷоми аспро тарангтар кашид. Чонвар безобита шуда, гарданаширо дам ба дам пеш меёзонд ва дасти Қалта паиҳам силтав меҳӯрд, аспро нигоҳ дошта наметавонист, чонвари безабон рост-рост меҳест, бозӣ мекард.

— Медонистам, ки аз дасти ту ин кор меояд. Нағз кардӣ, чанг рафтаи барои мо — мардҳо қарз аст. Зинда монем, боз мебиёем, бо ту вохӯрем, ҷои гурез намеёбӣ...— Саидбек ба ҳавлиаш даромада, бо қаҳр дарвозаро аз пасаш саҳт пӯшид.

Дар деҳа гапи нав пайдо шуд: Саидбек шаб дили раисро сиёҳ карду пагоҳӣ рӯзаширо дид, деру дур нагузашт. Худо гӯед, ки гаптон бо ин ҷанаси Қалта нагурезад, набошад вай ба сари ҳама офат мебиёрад, метавонад... Ҳамаро ба чанг мефиристодааст, занҳоро ҳам... Худаш гуфтааст. Лекин ба гӯши баъзеҳо гапи дигар ҳам хӯрд: ба номи Саидбек даъватномаи ҳарбӣ пештар омада будааст, Қалтаи Мансур онро нигоҳ доштааст, барои худнамоӣ, алови чашмҳоро гирифтаи бо Саидбек роҳи чанг ҷустааст. Боз «ман, ман» гуфтани будааст...

Аз зарбаю зобитани Қалтаи Мансур воқеаи дигаре ҳам дар ҳаёли мардум мондааст.

У савора сари подаҳо меояд. Подабони кӯҳансол Аввалмурод таёкаш дар сари китф пайдо мешавад.

— Аз кучо омадӣ? — пирамардро аз роҳ мебардонад раис.

— Аз сари пода.

— Пода дар кучо?

— Дар лаби ҷари Кафтаргузар, духтаронам бонӣ мекунад.

— Подаро ин тараф,— бо дасти камчин сӯи теппаҳо ишора мекунад ӯ.— Ба Пистадара ҳай кун!

— Он ҷо алаф нест-ку. Ду рӯз пеш пода дар Пистадара мсчарид.

— Алаф дорад — надорад кори ту набошад, мӯйсафед, гапи раис гап будагист. Ҳозир подаро аз ҳамин ҷо — аз пешни ман гузаронда ба Пистадара мебарӣ.

— Мо бекор нестем, ки катини ту маймунбозӣ карда шинем. Дӯғу дангалашро бинед-а... боз аз назди шон подаро ҳай карда гузаронам будааст. Номаткул кардӣ, Қалтаи маслук!— Ғазаби пирамард меояд.

— Чӣ гуфтӣ? Кани, аз нав такрор кун,— аспашро маҳмез мезанад Қалтаи Мансур.

— Пеш набиё, маслук, ки фарқи саратро хун меги-ронам, беаҷал мемури. — Аввалмурод асои зарангии дарозашро миёни панҷаҳои шахшӯлаш мефишорад. Чашми Қалтаи Мансур аз ӯ наметарсад. «Сол сағ омаду ту раис шудӣ, гуфтӣ?» Бо доду валвала ба болои пирамард Аввалмурод асп мемонад.

— Э дафъ шаве, сурати бадат дар гӯре... Хуб одами бозимекардаатро ёфтию ман туро мекушаме, хунатро мерезонам. Ана!... — асои дарозашро гирди сар гардонда, ба адли миёни Қалта мефурорад. Қалтаи Мансур кулӯлабанд шуда аз рӯи зин ба замин меғелад. Дод меғӯяд, ачирикхоро меғазад, баъд чирросзанон пеши намояндаи район, ки ҳамон рӯз бо чанд милиция ба коре ба колхоз омада будааст, медавад... Сару рӯяш пури хоку лой... ғазаби намоянда омада ҳамон лаҳза фармонш медиҳад: хурду калони деҳа чамъ шаванд. Маҷлис мегузаронад. Таъкид мекунад, ки агар касе ба гапи Қалтаи Мансур надарояд, супоришхояшро ба ҷо наорад, ё ба вай даст расонад, ҷазо мебинад, суд мешавад. Қалта одами давлат, ҳарфи ӯ барои ҳама конун, конунро вайрон кунанд, рӯзашонро мебинанд... Баъд милиционерҳо пирамард Аввалмуродро дошта меоранд, ба аҳли маҷлис нишон медиҳанду пешандоз карда мебаранд. Чанд вақт ӯ паси панҷара мешинад, ба деҳа баргашта меғӯяд, ки дигар аз гапи раис намебарояд. Ба ақидани ҳамдеҳагонаш ороишҳои ӯро гирифта буданд, мум барин мулоим шудааст.

Баъди ин воқеаҳо, ба ҷанг гусел шудани аксари мардҳои деҳа, ба ғаму алам гирифтор гаштани мардум қариб дигар касе ёфт намешуд, ки ба Қалтаи Мансур сар ба сар ояд. Дар деҳа гӯё одами пишакашро пиш-ту сағашро тур меғуфтагӣ намонда буд. Худи Қалта шоҳу табъаш вазир. Ба майнӯшӣ, ишрат, пардохт. Вақти ангурпаз дар ҳар бригада ду-се нафарӣ занҳои зебо ба ихтиёри раис чудо шуда дар боғҳо аз пагоҳ то бегоҳ барон вай мечунбиданд. Дарун ба даруни ҷўякҳои боғ, тирак ба тирак гашта тоқҳои сиёҳангур, хусайнӣ, кишмиш, соҳибӣ мечустанд. Аз ангурҳои хушлаззат

навъ ба навъ кӯза-кӯза май меҳобонданд. Тобистони соли аввали ҷанг Калтаи Мансур дар як гӯшаи ҳавлаи меҳмонхонаи дуошӯнаи оинакорие созонд. Он ҳамеша сермеҳмон. Аз район кадом як рафикаш меомад, аз кишлоқҳои ҳамсоя ҳам ёру шиносҳои пайдо мешуданд.

Як хофизу ширинкоре доим дар меҳмонхонааш. Худи Калта маст шуда табакчаеро ба даст мегирифт, сурӯҳҳои классиқиро паст-паст замзама менамуд. Дар меҳмонхонаи раис базм мешуд. Аҳли базм ҳама сархӯш шуда аз меҳмонхона берун мешуданд. Миёни ҳавлӣ ҷавкӣ мезаданд, базмашон гармтар мегашт... Дар хонаи Калтаи Мансур шодию нишот ҳукмрон буд. Ягона хонае, ки аз дарду доғи аҳли деҳа фориғ. Гиряи модарон, ки дар фироқи фарзандони шаҳидашон хун аз дидаҳо мерехтанд, нолаи занони бешавҳармонда, фиғони тифлон, пирон, духтарон ба гӯши ҳозирони ин хонадон гӯё намедаромад, ин ҷо базмгоҳ, ҷои хурсандию шодӣ... Ҳама ба ғаму алами худ саргардону ҷашми Калтаи Мансур ба занону духтарони хушрӯ. Онҳо яке паи дигар ба Калтаи Мансур номбад мешуданд.

— Худо додааст, мо як хурӯс-дия!— гоҳо аз шодӣ дахонаш то беҳи гӯшҳои расида, бо ғурур мегуфт Калтаи Мансур ба улфатҳои.— Кишлоқ пури зану духтар, ҳама зебо, хушрӯ, мана ман меғуфтагӣ, кадомашро, ки хоҳам, илҷ надорад, розӣ мешавад, ризк,— ӯ занони аскарон, ҷавонзанҳои бевамондаро дар назар дошт...

Сиёсати Калтаи Мансур охиста-оҳиста ба дилҳо мегузашт, аз ӯ ҳатто кӯдакҳои ғаҳвора ҳам меҳаросиданд. Вақти ғашӣ кӯдакаш модаре «хап, дам ист, раис омад!» мегуфт, ӯ аз гиря мемонд...

...Падараш ханӯз ҳам дар пеши ҳангии сиёҳашон буду модараш дуртар аз онҳо. Вай аз он ки Рустам чормағзҳоишро ба Парвона додааст ва ӯ бо ин духтар — келиншавандаи Калтаи Мансур ҳамроҳ мегаштааст, ғамгин буд.

— Бачам, очат рост меғӯяд,— боз сухани модари Рустамро ба хотир овард падараш,— ҳоло даври ҳамин як Калта барин одам омад. Ҳама дар ҷанг. Агар имрӯз-пагоҳ маро баранд, ҳоли шумоҳо бад мешавад: ин Калта бо шумоҳо ҳар кор мекунад... Ғами ҷонатро хӯр. Вай ҳатто маро зад. Ҳоло ҳам сарам аз худам нест...

Зоғҳо аз шохҳои баланд-баланди чормағзҳои раҳматӣ Исмоилхон қоғ-қоғ зада парвоз карданд. Онҳо аз болои деҳа, хонаҳо, боғу майдонҳо коҳилона бол мекашиданд. Гузаштаҳои дур аз лавҳи хотири бобои Рустам рафтанд. Вай боз ба Гулобод омада буд. Сабукрави осмонранги зебоне ба ду-се нафар бачаҳо, ки рӯи роҳ бозӣ доштанд, сигнал дода пеши магазинро тоб хӯрд. Се духтари куртаи атласпӯш, ки тӯпҳои якхелаи зардӯзӣ дар сар доштанд, пасопеш аз зинаҳои бинои сафеду озодаи дуошӯна, ки хонаи зардӯзон буд, поён шуданд...

Бобои Рустам Гулоби Поёнро гузашт. Рӯ ба Гулоби Боло мерафт. Дар пеш дара. Онро нишеб мешуд. Айёми хурдсолиаш дар ин дара сайр мекард. Имрӯз ҳам он сердарахт, кабудизор, имрӯз ҳам ҳарду ҳиссаи Гулобро бо ҳам мепайваست ин дара.

...Рустам пай мебурд, ки падару модараш аз Қалтаи Мансур меҳаросанд. Номии вай, гапу ҳарфаш чун абри сиёҳе болои хонадони онҳо соя андохт. Бале, падараш аз Қалтаи Мансур тарсида буд. Ба воҳима афтода, ҳаросашро, ҳатто, дар пеши занаш пеши Рустам ҳам пинҳон намекард. «Қалта ганда, чоҳилу касофат аст», мегуфт. Рустам дар ҳайрат буд, ки падараш барин як бўзбалаи ҳузурб чаро аз Қалта тарсида мондааст. Қалта ҳам одаме, ки аз ӯ тарсӣ? Вай охир одам не, ними одам. Қадаш чунон паст, ки даруни алафзори баланд дарояд, гум мешавад. Қобнаш намеёбӣ. Ана аз ҳамин шакл падари вай дар ҳарос, шабҳо ӯро ба хотир оварда аз ҷои хобаш парида меҳезад. Аз ин ҷиҳат ба падар ихлосаш ҳам намондааст. Хайр, агар ҷудо аз вай дилгазон шуда бошад, ихтиёрашро ба Рустам гузорад. Ӯ Қалтаро кафмол мекунад, тағи по карда мекушад. Ё ҷаҳми падараш аз ҳамон хеши ӯ Салими дароз, ки пас аз раис шуданаш подабонири бас карда ҳамроҳи вай мегашт, пуштибонаш шуда буд, ҳарос хӯрда бошад. Хоҳад, Салими дарозро ҳам зада мачақ карда мепартояд. Охир дар бисёр гӯштинҳо дидааст, ки барои бо падари ӯ зӯрозмудан талабгор ёфт намешуд, як паҳлавони номӣ. О хайр ӯ чаро аз Қалта метарсад. Сабабе будагист, беҳуда нест. Вай боре ҳамин андешаояшро ба падар баён намуд.

— Аз ҳамин Қалтаи Мансур метарсед? — пурсид.

— Ту бачам, холи ёшӣ,— гуфт падар.

— Чаро?

— Бепадар мемонӣ, бачам.

— Чиба?

— Ба касе, ки гапи Қалта гурезад, вайро ба ҷанг равон мекунад, ба ҷӯши марг,— падараш шарм надошта ҳароси дилашро гуфт. Ана барои ҷӣ пеши Қалтаи Мансур забони падараш мегирифтааст, ўро дида гунгу каршуда мемондааст. Ғами ҷонашро меҳўрдааст падараш.

Падари Рустам аз тарси он ки бо Қалтаи Мансур ҳамгапу лаб ба лаб нашавад, асло аз қор наемонд. Субҳдам досу бандашро гирифта, ҳангии сиёҳашонро ҷул задаву онро пешандоз карда, аз дарвоза берун мешуд. Шабҳо вақти торикӣ фаромадан хастаю шалпар, монда шуда ба хона меомад, бо димоғи сўхта хоб ме-рафт. Гўё ягон лаҳза Қалтаи Мансур аз хаёлаш дур набуд.

Бо хубию нағзӣ, бо дам ба дарун гаштанҳои падараш ҳам нашуд. Қалта ўро, модари Рустамро аз хотир набароварда будааст. Инро падараш хикоят кард.

Чанд рӯзи охир Қалтаи Мансур бо вай баҳонаи ҷанг мекофтааст, манша карда гап меандохтааст. Аз падари Рустам ҳеҷ садо, ки намебаромадааст, дашном ме-додааст. Вале Абдусалом гўшҳояшро ба қарӣ андохта дашномҳои қабехи Қалтаи Мансурро фуру мебурд, тоб меовард. Аммо нашудааст. Меғўянд-ку, ҳазор рост гардӣ ҳам ба душман гап ёфт мешавад, ҳеҷ ки нашуд, ў мегуфтааст: думи сағат қач. Барои ҷанҷол Қалтаи Мансур баҳона меёбад.

Аспи Қалтаи Мансур, ки дар як гўшаи хирман сари охури ҷав бастагӣ будааст, аз гулмехаш раҳо хўрда сари ҷоши ҷав медавад. Фукашро ба ҷош лағат карда кумур-кумур ҷав хўрдан мегирад. Аспи ҷавмаст гоҳ-гоҳе ҳалос зада ҷоши ҷавро бо пойҳои пешаш ба ҳар тараф тит мекунад, ҷав ба даруни хору хас, ба рӯи хок-тўдаҳо пош меҳўрад.

Абдусалом, ки аз як тарафи ҷош ба ҷуволҳо ҷав мебардоштааст, химчаеро бардошта ба сари асп давидааст, «чу, сабилмонда» гуфта аспро як химча задааст. Асп тур бардошта гурехтааст. Ҳамин ҳолро Қалтаи Мансур нигарон будааст, ки аз тағи қапаи хирман-кўбҳо парида аз ҷояш хестаасту говронаеро аз пеши пояш бардоштааст.

— Сабилмонда меғўй? Аспи мана ту сабил меғўй?

Забон баровардӣ?..— Калтаи Мансур, говрона дар даст, гирди Абдусалом гирди чоши чав печ хӯрдааст. Говронаро ба замин задаю ба осмон бардошта, девона барин шудааст. Аммо падари Рустам дар ҷавоби ҳамаи ин бадигариҳои Калтаи Мансур ҳарфе нагуфтааст.

— Аз забон мондӣ? Гап зан, санг нестӣ-ку, одамии, чон дорӣ. Ё нангу номусат нест? Аз тарс лап зада мондӣ? Дар замонаш маро одам ҳисоб намекардӣ, механдидӣ... Аз хотират рафтанд он рӯзҳо? Лекин корҳои кардагии ту аз ёди ман намераванд. Имрӯз акнун навбати мо, кори дунёе ҳамин хел — бо навбат...

Доғҳои аз Абдусалом ба дил гирифтааш ба сӯзиш меоянд, токаташ намонанд ва бо говрона ба сари Абдусалом мефурорад, боз ва боз... Болои чашму абрувони Абдусалом хун мешорад. Сараш аз ҳудаш не, гӯё кафида пора-пора шуда. Салими дароз ҳам, ки табақлеси раис шуда аз ӯ лаҳзае ҷудой намегирифт, ба сӯи Абдусалом мешитобад ва сару рӯи пурхуни ӯро дида, ҳаво мегирад.

— Ту раисро бесоҳиб гумон кардӣ? Бекас аст? Не, то ман зинда бошам, намегузорам, ки ба поӣ вай хоре ҳалад. Ту барин кӯҳнадушманҳои раисро саришта мекунам, мезанам, мекушам!!— Ӯ ба Абдусалом дарафта гиребонашро сар надода вайро дӯғ мезаду дӯғ:— Қанӣ, ҳуди ҳозир, ба пеши пои раис зону зан, хоки пояшро бӯс! Ҳа, агар ҳамин тавр накунӣ, саратро аз акибат мегузаронам. Ҳа, қанӣ ҳам шав!— Вай Абдусаломро рӯ ба замин мекашид, таҳдид мекард, лекин зӯраш намерасид.

Калтаи Мансур ва Салими дароз ӯро боз чанд мушту лағат заданд.

...Падари Рустам оҳ кашид.

— Бачам, ҳаёл накунӣ, ки зӯри падарат ба ҳамин Калтаи маймун, баъд... ба вай ҳардумаи сари ёла (Салими дарозро дар назар дошт) намерасад? Не, бачам, ман агар даст катӣ кунам мардака рӯдаашро қанда ме-партоям. Ин Калта чӣ? Ваяш кӣ?! Боз се-чори дигарашон ҳам ки ҳамроҳ шаванд, мезанам, гардан наме диҳам. Лекин, бачам, андеша мекунам. Мегӯянд-ку рӯямро сиёҳ кардааст ду бута ришам. Ғами тую очаат дар дилам. Агар ман ба ҷанг равам, ҳоли шумоҳо чӣ мешавад? Шумоҳоро гуфта зарбу латро ба худам гирифтам, забон тағи дандон мондам.

Боз ҳамон гап: Ба ҷанг наравам мегӯяд падараш ме-

харосад. Ў ба чанг равад ба Рустаму модараш албатта, ҳеҷ гап намешавад. Падари ҳамаи бачаҳо дар чанг, ба онҳо ҳеҷ воқеа рӯй надодааст-ку! Қалтаи Мансур он бачаҳои бепадарро, модарони онҳоро нахӯрдааст. Не падараш дар ғами қони худ. Ҳа, ҳамин тавр, аз тарс...

— Нағз накардед, дада,— гуфт Рустам.

— Чиба?

— Тарсидед.

— Аз ҳамонҳо?

— Не.

— Аз кӣ?

— Аз чанг...

Ба рӯи падар Рустам гӯё беибо шаппотие фаровард. Ин хел... ба рӯи вай асло надавида буд. «Метарсед, аз чанг метарсед» гуфт. Ба падар ин зарби лати ӯ чӣ асаре монд? Қисму қонаш ба дард омад? Чӣ ҷавоб мегӯяд? Ниҳоят падараш ба Рустам гуфт:

— Чанг, бачам, Гулоби худамон не, ки ба ҳар ҳол осуда гардӣ. Он ҷо одамро ба нишон мегиранд, мепарронанд, мекушанд! Аз саршавии чанг ду моҳ нагузаштаасту аз кишлоқамон бист кас рафт. Ягонтаашон омаданд? Хабарӣ марғи бисёршонро роҳӣ карданд, дигаронашон ҳам, эҳтимол мурданд, дар мусофириҳо қон доданд. Муаллим Фирдавсӣ қанӣ? Фигони зану кӯдақонаш дар осмон... Ман ҳам агар равам саои ягон тир мешавам, хабарӣ марғам меояд, оби дидаи очат дар парай рӯяш мешавад... Ту бо модарат танҳо мемонӣ... Ана ҳамин хел, бачам. Ман як ғами қони худамро не, ғами шумоҳоро ҳам меҳӯрам...

Суханҳои падар ба дили Рустам қора карданд. Дар чанг одамро нишон мегиранд, мепарронанд, мекушанд... Дер не, зуд...

— Бачам, то ту як чизро мефаҳмӣ, ки ҳоло хеле гап... Шукр гӯӣ, ки падарат дар болои сарат соку саломатанд, хор намешавӣ... Модар ҳам ўро сарзаниш кард.

— Рост мегӯяд оҷаат, ҳар гул дар буттаи ҳудаи бӯй дорад. Худо гӯӣ, ки аз қор қашми ҳаёт намонӣ, сағера нашавӣ. Сағерагӣ рӯзи сиёҳ аст, талх аст, бачам.— Падар боз ба насиҳат пардохт: — Ту бо вай келиншавандаи Қалтаи Мансур дигар гап наандоз. Халқу ҳудо медонад, ки вай духтар ба додари раис ғаҳворабахш, ба наздиқӣ тӯӣ мешаванд... Масъалаи зан ғанда, нағзи одам аст зан... Қаҳраш меояд, ғами қонат-

ро хӯр, бачам, агар не, хайф мешавӣ,— падараш лаби докаи сарашро, ки болон абрувонаш омада буд, боло, ба таги гиреҳ руст кард ва дасташ паси пушт якто-якто тарафи пешайвон қадам мепартофт.

Ҳанӯз Қалтаи Мансур аз хаёли онҳо нарафта, гапаш аз забонҳо наафтаида ҳар ду табакаи дарвоза шараққосзанон кушода шуду ҳуди ӯ савора ба ҳавлӣ даромад. Ба миёни ҳавлӣ расида, сари аспашро бо шаст ба ақиб ба ҷониби пешайвон тофт. Модари Рустам дар таги пешайвон лаби рӯймоли ҳарири сафеди сарашро, ки ба руҳсораҳои гулобитобаш ва ҷашмони дилҷӯяш мезебид, миёни дандонҳояш газида, ҳайрон монд. Рустам паҳлуи ӯ. Дар ҳавлӣ сукувате сар зад. «Қалта ба келини ӯ ду тоқӣ чормағз додани Рустамро шунидааст, ана ҷашмони калон-калони баднамудааш ғабобулуданд...» фикр мекард ӯ.

Нигоҳи Қалтаи Мансур ба рӯи Рустам давид. «Ҳа, барои ӯ омадааст. Салими дароз ҳам дар ҳамин наздикиҳо, аз паси вай будагист. Ҳамин ҳоло даромада меояд...»

— Ҷамила,— гуфт Қалтаи Мансур рӯ ба модари Рустам истода,— аз пагоҳ ту ҳам ба кор мебароӣ, хонашинӣ бас! Досатро гир, гандумдаравӣ рав, аз гапи ман набаро. Шунидӣ-а, ба дарав рав, гуфтам,— таъкид кард ӯ.— Ё ба ту дарав маъқул не, миёнат дард мекунад? — Хандааш омад,— душвор аст? Иштиёрат...— овози ӯ нармаз гашт.

Вале модари Рустам даҳон намекушод, сокит буд.

— Гап зан, Ҷамила, ҳап истодан фоида надорад. Ё барои ту ягон кори сабуктар ёбам? Меёбам. Лекин бекор гашта намешавад, қонуну қоидаҳо ганда. Агар ман хоҳам, ба сари ин хел одамҳо бало мебиёрам, рӯзи одамро шаби тор мекунам. Чӣ гуфти? Ё, наметавонӣ, меғӯӣ?

Модараш борҳо гуфта буд: дар тамоми умр, ҳатто дар рӯзҳое, ки Қалта аз пасаш сӯхта-пӯхта медавид, ҳарфе ба ӯ эб надида, назаре ба рӯяш наафкандааст. Ҳоло Қалтаи Мансур дар рӯ ба рӯяш истода аз вай гап мепурсад. Сари Ҷамила ҳам... Қалтаи Мансур нафаскашии ӯро мешунид, нафаскашии дилбурдааш. Дилаш гуму гиреҳ мезад. Осуда набуд, ҳудашро гум кард, сухан дар нӯки забонаш монд, гап намеёфт. Вале, аз афташ, вазифа — раиси колхоз будани худро ба хотир оварду боз мағрур шуд. Бо суханҳои пурдабдаба

аз давлату савлат, аз карру фар, обрӯ эътибораш харф гуфта, ба дили дӯстдоштааш — Ҷамила, ки пас аз чанде дуриҳо аз висолаш ҳоло пешаш меистод, роҳ меҷуст.

— Ҷамила, ҳамин вақтҳо хонаи мо сермехмон, — ӯ нӯки гапи дилашро баровард. — Аз район, ҳатто аз Сталинобод меоянд, шиносу ҷӯраҳо аз ҳад зиёд. Дегҳо болои дегдон, қариб ҳар рӯз як гов ё гӯсфанд мекушанд. Хона бозор барин, даробаро... ба як ҳуди Зарифа (занаширо дар назар дошт) душвор, ба по рост мондааст, хонаи мо биё, тавонӣ, ба вай ёрӣ расон, ё хоҳӣ, — бо ханда суҳанаширо давом дод Қалта, — вайро кор фармо, фармон деҳ, чӣ ки хоҳӣ, гир, ихтиёрат. Хӯр, гир, хонаат биёр, дур нагард. Аз чихати дигар кори хонаи мо ҳам кори колхоз ҳисоб мешавад, хизмати намояндохон давлатро мекунӣ, рӯзи меҳнат медиҳам. Пагоҳ албатта хона биё, Ҷамила, охир ту бегона нестӣ-ку! Ё намебиёӣ?

Ҷамила ҳамчунон ба пеши пойхояш ҷашм медӯхт. Суҳанҳои Қалтаи Мансур оё ба гӯши ӯ мебаромаданд? Вай чӣ ҳол дошт? Рустам аз дили модар огоҳ набуд. Вале дили ҳуди ӯ дар синааш бириён буд, месӯхт. Қалтаи Мансур дар пеши Рустам бо модари вай шӯхӣю бозӣ кардан мецоҳад, изҳори ишқ дорад, «ба хонаи ман биё, ту бегона нестӣ» мегӯяд. Ҳа, модарашро Қалта ҳорӣ медиҳад, модараш ночор мондааст. Илоҷ намеёбад. Аммо писари қалонаш пеши даҳони бефаровези як маслукро гирифта наметавонад. Айб аст, мурдани писар беҳ, бенестиаш бод! Падар чӣ? Вай Қалтаи Мансурро дидан замон ба хона даромад, панаҳ шуд. Аз тарс, ки қаҳри Қалта наояду ба ҷанг нафиристад... Мард ин хел намешавад, мард мурад ҳам бояд мардона бимӯрад? Вале падари ӯ... Албатта, ҳоло гӯшаи ба суҳанҳои Қалта будагист, мешунавад, мешунавад, ки як нокас ба зани ӯ гап мепартояд, дар рӯи ҳавлии ҳудаш... Боз вай чӣ марде, мард ҳам не, як шакле, суммоте, аҷоиботе... Ё ҳуди Рустам бархезаду аз каштали Қалта гирифта ўро аз пушти асп ба замин афканад? Баъд чи хеле мегӯянд, як ном дар ҷаҳон гуфта хуб ўро латкунад, то мурда афтоданаиш занад?...

— Биё, албатта, хона биё, — аз ин суҳани Қалта ба худ омад Рустам. Ё ба модараш боз як бор нигариста аз ҳавлии онҳо берун рафт.

...Бобои Рустам дараро поён шуд. Бори фикру хаёлот ба дӯшаш оҳиста-оҳиста ба пеш кадам меандошт. Аз оғӯши дара ҳавои сарду рӯҳбахш мевазид, бӯи хуши гулҳо, гиёҳҳо, меомад, нашъае, ки айёми хурдсолӣ аз он баҳравар мешуд. Бӯи гулу гиёҳҳо, бӯи хоку лои деҳа пирамардро боз ба ҳамон кӯчаю пайраҳаҳои дар давраҳои хурдсолӣ тайнамудааш мебурданд. Дарахтон ҳама назар ба он солҳо калон-калон менамуданд. Беҳи аксари онҳо навниҳолон сабзидаанд. Дара сабзу хурама. Пеш ҳаракӣ ё аспакӣ аз ин дара мегузаштанд, баъзан сангҳо, танай шахҳоро дошта-дошта, роҳ мерафтанд, меафтиданду меҳестанд, боло, боз болотар мешуданд. Вале ҳоло роҳи мумфарш чун хошияи зебои нилфом ба танай шаҳу баландиҳо печида-печида боло, рӯ ба сӯи абрҳои сари тегаҳои кӯҳ афтодааст. Сабукраве аз наздаш визӣ садо дода гузашт. Дар он айёми баҳорони дур сабззорони тағи дарахтони дара ҷои боғиашон буд. Алаҳхусус дар ин фасли арӯси сол баҷаҳои духтарони деҳа бештар ба ин ҷо меомаданд. Дарахтон ғарки гул, дар болои гулҳо анвори офтоб... Забӯрҳои асал виззосзанон аз гуле ба рӯи гуле пар мезаданд. Нигоҳи бобои Рустам аз санге ба санги дигаре мелағжид. Ниҳоят сангеро ёфт, ки бо Парвона боре ҳамроҳ болояш нишаста буд. Санги хорои тегадори калоне. Ҳа, ҳамон санг, пирамард энро ёфт, бечо нашуда буд. Аз онҳо баланд буд ин санг. Вале акнун он ба қадӣ вай баробар набуд. Қариб ду баробар қадӣ бобои Рустам аз санг баланд, риши сафедаш ба сандуқи сина афтода. Агар Парвона ҳам зинда мебуд, ин санг пеши қадӯ қомати ниҳолӣ вай пастақак метофт. Ӯ духтараки борикмиёни гандумгун ва қоматбаланде буд... Бобои Рустам инчунин он дарахти зардолуи пиреро ҷуё шуд, ки он рӯзҳо навдаҳои пургулаш рӯи санг ҳамбида буданд. Он дарахти зардолу набуд дар ҷояш, дар ҷои он олуҷаи навниҳоле рӯида. Баргҳои олуҷа каб-кабуд, ботароват. Парвонаю Рустам рӯи ҳамин тахтасанг нишаста буданд. Бобои Рустам ба танай санг даст бурд. Пас аз ҷилу чор сол дастӣ ӯ боз ба он санг мерасид. Бо қафаш хокҳои болои сангро тоза карда, пойкашол рӯи он нишаст. Аз санг гӯё ҳикояти он рӯзро шунида нӣ буд. Лекин қанӣ одами аз санги сард ҳарфу сухане шунида?... Аз дур, аз камари кӯҳ, аз қаъри дара ба гу-

шаш шарфаи об меомад. Он садоҳои хуш ҳоло ҳам ба самъи бобои Рустам мерасид. Парвона бастаи китоб-хояшро рӯи зонувонаш монда буд. Занбӯрҳои асал дар он рӯзи офтоб болои ғучум-ғучум гулҳои гулобии зардолу нишаста меҳестанд.

— Занбӯрҳо шираи гулҳоро мемаканд-а, Рустам? — аз занбӯрҳо ва гулҳо чашм наканда пурсида буд Парвона.

— Ҳа.

— Бибиам гуфтанд, ки бачаҳо ҳам ҳамин занбӯрҳои асал баринанд, як духтари хушрӯйро монда, ба духтари хушрӯйтари дигар мечаспанд, хушашон кашол мешавад.— Аз хандаи зебо рухсораҳои Парвона гул барин ранг заданд. Рустам ўро ҳеҷ гоҳ он тавр зебо надида буд.

— Бибиат рост мегӯянд, Парвона, ҳамин хел бачаҳо ҳастанд, лекин кам будагистанд, бисъёр не.

— Ту худат аз кадом хели онҳо?

— Ман ошиқи як гул, як гулро дӯст медорам, танҳо як гулро...

— Ҳамон гулат кӣ? Ба ман нишон намедихӣ?

— Ту вайро надидай?

— Не.

— Он гули ман ҳамин ҷо, дар ҳамин наздиқакам, дар пахлуям...

— Қанӣ нишон те, вай гули туя бином.

— Чашмонатро пӯш.

— Ана, пӯшидам,— чашмони Парвона нимпӯш шуданд.

— Не, ин тавр не, маҳкамтар.

— Хайр, ана,— мижгонҳои дароз-дарози мушк барин сиёҳи Парвона бо ҳам баста гаштанд.

— Ана ҳамин духтараки хушрӯй гули ман, гули зебои ман.— Рустам дасташро болои зонувони Парвона гузошт.

— Дурӯғ намегӯӣ? — чашмони бодомии Парвона меҳандиданд,— ман хушрӯ нестам, безебам.

— Аз ту хушрӯйтар нест, Парвона, дар ҳеҷ ҷой, дар тамоми дунё.

— Муҳобот мекунӣ, ту ҳамин хел бало, ба ту ҳудо забон додааст.

— Рост мегӯям.

— Бошад чӣ?

— Нест.

— Хайр фарз кардем, агар бошад, аз думаш мешудӣ?

— Гуфтам-ку, ту хушрӯй, ту парии Гулобӣ, модарат туро барои ман таваллуд кардааст.

— Дили онҳо ба дигар ҷо-ку! Ман гаҳворабахш.

— Абдул аз кӯдакиаш ҳамин хел касал буд?

— Ман гаҳвораи вайро наҷунбондаам-ку! Аз рӯзе рӯи ақл омадам, вай ҳамин хел, рӯи ҷо, шал...

— Агар ҷавони сиҳату хушрӯ мебуд, ту вайро мегирифтӣ? Нағз медидӣ?

— Агар худат барин мебуд-а?

— ...

— Аҷаб не...

— Ин хел нагӯй.

— Ман ростӣ гапро мегӯям, дурӯғ намегӯям.

— Ба наздики тӯй-а? Давлати акаи шал зиёд, вай раис, роҳат мебинӣ, малика мешавӣ...

— Таъна назан. Ба фикрат, ман ҷӣ кор кунам? Худам рафта ба хонаатон дароям? Ба падару модарам гӯям, ки туро гирифта ба ман диҳанд? Ҷаро худат хо-мӯшӣ, дам намезанӣ, ба даҳонат об гирифта гаштӣ? Дӯстдории ту ҳамин хел рӯякӣ аст, медонам...— Табас-сум аз лабони Парвона парида буд.

Парвона рост мегуфт. Вай ҳеҷ вақт, аз бешӯй муррад ҳам, худаш ба хонаи онҳо намеояд. Ҳеҷ вақт, гаҳвораи Рустам аз осмон омада бошад ҳам... Падару модари Рустам аз рӯи урфу расми мардум ба хонаи онҳо бояд хостгор мефиристонданд. Аммо наметавонанд, Парвона зани дар фотиҳаи додари раис аст, раисе, ки аз номи ӯ дили ҳама дар ҳарос, «ҳамаро ба ҷанг — ба ҷои марг мефиристам!» гӯён ба сари мардум наъра мезанад. Падару модари Рустам ҷӣ хеле мегӯянд, ҳеҷ гоҳ ба болои раис асп намегонанд, ку ҷуръате, ки келиншавандаи ӯро «келин мекунам» гӯянд. Бе ин ҳам худашон аз Қалта тарсидаю ларзида гаштаанд... Ана ҳамин хел гапҳо, лекин инро ба Парвона гуфта наметавонад, дамаш ба дарун... Ва аз Парвона беҳуда гила кард...

— Хайр гӯй охир, ман ҷӣ кор кунам? Дар хонаамон гапи тӯй, тӯи ману Абдуллоро сар карданианд...

Парвона аз Рустам мадад меҳост. Вале вай ба Парвона ҷавоб гуфта натавонист. Басти китобҳои духтар аз болои зонувонаш ба рӯи санг, баъд ба замин афтид...

Бобои Рустам аз рӯи санг бархоста, асояшро аз замин, аз пеши пойҳояш бардошт. Сулфааш омад. Чанд бор пайхам сулфид, аз дара акси садояшро шунид:— «уху... уху...»

...Қалтаи Мансур аспакӣ аз дарвозаи онҳо берун шуд. Вале садои карс-карс ба сангҳои кӯча бархӯрдани наълҳои аспаш гӯё аз ҳавлии онҳо намерафт, он садо дар гӯши Рустам буд: карс, карс...

Ниҳоят падар аз хона берун омад. Ранги рӯяш канда, лабонаш ба ҳам часпида, парсинг баста.

— Очаи Рустам,— гуфт ӯ.

— Лаббай,— модар сар боло намекард. Худро гунаҳкор медонист, сиёҳу кабуд мешуд, гӯё розӣ буд замин кафаду ӯ дарояд... Вале ба ақидаи Рустам, модараш заррае гунаҳкор набуд. Бори гунаҳ ба дӯши падараш. Худо нишон надихаду вақти дар никоҳи Рустам будани Парвона ба вай марди дигаре хандаи бечо кунад, изҳори муҳаббат кунад... Вай девона мешавад, линги ин хел мардро аз осмон меорад, мекушадаш... Мемираду ўро аз ҳоле ки ҳоло падараш модари ўро монд, намегузорад... як чонашро фидои нангу номус, шарафу виҷдон мекунад. Аммо падараш...

— Дада,— гуфт Рустам ва пас аз лаҳзае таҳаммул илова намуд:— Шумо нангу номус надоштаед, дар ғами чони худатон...

Корд аз устухони падараш гузашт, ҳудашро аз даст дод, як одами чи хеле дар ҳаққи вай мегуфтанд, тари вазнин, ба шӯру киём омад, он тавр, ки асло ба ин ҳол наафтада буд.

— Маро таъна мезанӣ? Бенанг, беномус мегӯй?! Ба даҳонат нигоҳ карда гап зан, хурӯсчӯча, аз ҳад нагузарон, забонатро аз ҳалқат кашида мепартоям, ақлатро ба сарат мебиёрам...— Падараш ҳар чизе пеши роҳаш буд, ба сари вай ҳаво дод. Қафш, калӯшҳои кӯҳна... Хайрият ки онҳо ба ӯ намерасиданд. Дили падараш хунук намешуд.— Аз ҷанг ман метарсидаам, дар ғами чони худам будаам...— Дар он лаҳзаҳо падараш ба шерӣ аз банд раҳохӯрдае монанд буд. Дару деворҳо пеши ӯ гӯё ҳеҷ буданд, бандхоро канда, дархоро шикаста, деворхоро гардонда баромада рафта метавонист. Аз болои пешайвон вай худро ба ҷониби Рустам ан-

дохт.— Ту маро бенанг, беномус гуфти? Гарданакастро канда мепартоям...

— Айб аст, дадош, истед! Наход ба як кӯдак сар ба сар шавед, астағфируллоҳ гӯед, худатонро ба даст гиред...— модари Рустам ба миён даромад, падарро аз шасташ гардонд.

— Ман ғами чони худамро меҳӯрдаам,— ин суханҳои Рустам аз ҳад зиёд алами падарашро оварда буданд, ки такроран ба забон меовард,— Агар ту барин фарзанд дар болои сарат будани маро нахоҳӣ, мурда намро хоҳӣ, худӣ пагоҳ ба ваинкомат¹ меравам, маро ба ҷанг бар меғӯям, Пештар, бенавбат бар, бачаам ҳа минро меҳоҳад, меғӯям...

— Дадош, ба бачаи худатон ситеза накунед,— боз насиҳат кард модар.

— Одами аҳмақ ғами фарзанд меҳӯрад, чон меканад, бачам меғӯяд, беҳуда, ҳамааш беҳуда! О ман ба ту гуфта будам, ки ғами туро, ғами очаатро меҳӯрам,— падараш боз сабаби дар пеши Қалтаи Мансур ҳаму дам истоданастро мефаҳмонд.— Аз хабари марги Фирдавсии муаллим омадан ду рӯз нагузаштаасту Қалтаи маймун аллакай талабгори зани вай. «Зани Фирдавсии муаллимиро нагирам, рӯям сиёҳ» меғӯяд. Ҳамин рӯз агар маъ ба ҷанг равам, пагоҳаш вай ба хона даромада меояд, бепӯшт-пӯшт, напурсида... Очаатро мегирад, бадному садном мекунад, худат аз дасти вай нобуд мешавӣ... Ана акнун тармарги ғамдарсар, фаҳмидӣ, ки ман барои чӣ сад муштро ба худ гирам меғӯяму як муштро ба кас надихам. Ё ман агар ба ҷанг равам, очаатро соҳиб мешавӣ? Аз ӯҳдаи ин кор мебарой? Аз Қалта наметарсӣ? — Ба саволаш ҷавоб меҳост, ки падараш чашм ба Рустам андохт.

— Ман гардани вай маймунро мешиканам. Ба ҳавлиамон қадам монда наметавонад...— ғур-ғур кард Рустам.

— Ту ҳамин хел зӯр ҳам ҳастӣ? — ба дили тираи падар аз ифтихор шарорае афтод.

— Шумо агар ҳа гӯед, вайро мекушам, метавонам,— гуфт Рустам.

— Ана, дидӣ, меғӯям, ки ту ҳоло ёш, бачаӣ,— падар акнун аз ҷаҳлаш гашта буд,— вай ба сари одам бо фиреб, бо найранг об мерезад, вай танҳо нест, вай

¹Комиссариати ҳарбӣ

ба дили ман ханчар заданӣ аст, туро nobуд мекунад, хонаам дар пуштам мешавад... Барои ҳамин метарсам, бачам! Ту маро тарсончак нагӯй, таъна назан!

— Ман наметарсам.

— Бачагӣ накун,— гуфт боз падар.

— Дадат рост мегӯяд, бачам, эҳтиёт шав, ба вай кордор нашав.— мегуфт модараш ҳам.

Падар каме хомӯш монда боз гуфт:

— Мо сабр мекунем, бачам, меваи сабр ширин аст. Ин рӯзҳои шум мегузаранд, ҷанг тамои мешавад. Соҳибони кишлоқ (мардҳо) баргарданд, ҳудашон ҷӣ карданашонро медонанд. Ба одами саводнок қаҳт зада бошад ҳам, намонанд, ки ним рӯз вай раисӣ кунад, дастаю дӯконаш аз даст меравад. Баъд... ман ҳам гов нестам, ақл дорам, касдамо мегирам, аз Салими дарозаш ҳам...— Падараш аз ҷиҳати назди Қалтаи Мансур хомӯшу музтар монданах як олам далелҳо овард.

Вале бо вучуди ҳамин қадар бо сӯзу гудоз алами дил гуфтанхояш Рустам падарашро бахшида наметавонист. Дар пеши назараш Қалтаи Мансур. Савора вай, аз хандаи нозеб рӯяш боқароҳаттар мешавад, ба ҳамин ҳол ба модари ӯ шӯхӣ дорад. «Ҷамила, ту барои ман бегона не!» мегӯяд. Сари модараш ҳамтар мешавад, пеши Рустам, пеши шавҳараш... Лекин бачаи қалону шавҳараш вайро аз холи ногувор намерахонанду...

* * *

Рӯзи дигар саҳарӣ падару модараш якҷоя аз хона баромаданд. Падар савори ҳамон ҳангии сиёҳашону модар пой пиёда... Модар, дос ба сари китф, рӯ ба адирӯ пуштаҳо — ба ғаллазорон роҳ пеш гирифтӯ падар ба ҷониби хирман. Пас аз ин онҳо ҳар рӯз вақти говгум ба хона бармегаштанд, хаставу монда, шалпар... муддате ба ҳамин минвол гузашт. Вале «кор баро» гуфта ба модари Рустам дӯғ задани Қалтаи Мансур ба дигар маънӣ будааст: ӯро ба хонаи ҳудаш бурдан меҳостааст. Инро бригадир бобои Нусратулло гуфт.

Модараш аз кор омада, досашро ба як кунҷи пешайвон ҳаво дода, лаби ҷӯйчаи миёни ҳавлӣ рафт, рӯяшро сушт, ки дар афтоб сӯхта, ҷун нони нав аз танаӯ беруномада суп-сурх менамуд.

— Монда шудӣ? — Падараш ҳам нав аз сари хирман баргашта ва айли маркабашро сушт мекард.

— Роҳ дур, об набурданд, сӯхтам,— гуфт модараш. Баъд суфаи миёни хавлиро об зада рӯфт, гилем партофт, аз болои гилем кӯрпача андохт. Паи коре рӯ ба ошхона шуд. Рустаму падараш бо ҳам нишаста буданд. Аз ҳамон рӯзе, ки ба акидаи модар, Рустам рӯи падарашро харошид, вай аз писар ранҷидагӣ барин. Хушаш намеояд, ки бо вай гап занад, дили Рустам ҳам аз падараш қариб мондааст. Ҳоло падару писар ба андешаҳои худ банд...

Дар ин чанд рӯзе ки модараш ба қор мерафт, Рустам хонабон буд. Аз ҳавлӣ берун намешуд. Ҳамон рӯзе, ки модараш аввалин бор ба қор баромад, хело танҳо нишаст. Офтоб ба рӯи шоҳаҳои баланди себ зада буд. Себҳои сурх аз шуои он ранг мегирифтанд. Гулҳо барин метофтанд. Рустам болои себ баромад. Як бағал себ чида буд, ки аз дарвоза моҳи камнамояш — Парвона намоён шуд. Кебида-кебида меомад. Харосон буд, ба дарҳои бозмондаи хонаи онҳо назар медавонд.

— Рустам,— гуфт ӯ нохост. Дар ҷавоб Рустам себи сурхи хушбӯеро ба сӯи Парвона ҳаво дод. Нигоҳи духтар ба ҷонибаш гашт. Ӯро мечуст.

— Аҳа, ана ту дар кучо будай? — Парвона вайро дид. Лабонаш аз табассум гул барин шуданд, гули сурхи арғувонӣ, Парвона меҳандид, пайкари ӯ, ҷисму ҷонаш меҳандид, олам меҳандид.

— Фароям,— наваҳои себро дошта, худро поён нишеб қард Рустам.— Пештар биё.

— Меғӯӣ, ки туро бардошта ба замин монам.

— Агар тавонӣ... Зӯрат мерасад?

— Не-е, ман аз он духтарҳои ноҳамвори ту меғуфтагӣ не.

— Ма, бигир,— Рустам себҳои бағалашро яке аз паи дигар ба домони Парвона партофт. Бағали ӯ холику домони Парвона пури себ шуд, себҳое, ки сурх, донани анор барин. Ӯ аз болои себ фурумад ва онҳо дар лаби ҷӯй сари по нишастанд. Чашми Парвона ба об. Нигоҳи ӯро об мебурд. Вай якбора дар банди ҳаёи монд.

— Зик метобӣ, Парвона?

— Дилам танг шуд, як ҷо шишта наметавонам.

— Барои чӣ?

— Падарам дар ҷанг маҷрӯх шудаанд.

— Кӣ гуфт?

— Хат омад, аз беморхона.

- Худашон навиштаанд?
- Хусни хати худашон не.
- Аҳволашон вазнин будааст?
- Ҳа.
- То ин ҷанг тамоm мешавад, ки...
- Амаки Раҷабалӣ мегӯянд, ки ба ин наздикиҳо

тамоm намешавад.

— Амаки Раҷабалӣ, бечора, аз ду пояшон ҷудо шу-
да омаданд.

— Рӯзи ҳамаро сиёҳ кард ҷанг... Нав Қалта дар хо-
наамон буд. Мо ба ғами худамону вай тӯй мекунем ме-
гӯяд. Худо занад ӯро.

Модарам гуфт, ки диламон сиёҳ, раис, ҳоло ин ғам-
хоро як тараф монед... Лекин ба вай ғам фаҳмонда ме-
шавад?

— Худо аз дилсиёҳӣ панаҳ диҳад, мо тӯй, хурсан-
дӣ карданӣ,— мегӯяд.

— Рост мегӯед, раис, тӯй хурсандӣ аст, лекин мо
хурсанд нестем,— гуфт модарам оби дидагонашро бо
сари остини куртааш пок карда.

«Чиба шумо хурсанд не? Ҳамаатон сиҳат саломат-
ку».

«Падари Парвона тир хӯрдааст? Хат омад, ана ху-
датон хонед»,— модарам хатро пеши Қалта партофт.
Вай дили бедилон мактубро гирифт, онро кушода гов-
занбӯр барин ғурунгос зада хонд.

— Эҳ, кудо, ман ҳаёл кардам, ки ягон нохушӣ рӯй
додааст, ҳеҷ ғам набудааст-ку! Султонмурод сиҳат, яра-
дор шуда будааст. Дар ҷанг ҳар лаҳза одамон меми-
ранд, ҷон медиҳанд, ҷанг ҳамин хел... Биёед, ҳоли ки
хабари нохуш наомадааст, тӯйро гузаронем, тӯй му-
хими ҳайр, кори савоб, як хона обод мешавад, ду кас
ба як болин сар мемонанд, ба орзу мерасанд...— лаби
дастархонро бардошта мактубро ба зери он ҳаво дод
Қалта.

— Ба як болин сар мемонанд, ба орзу мерасанд,
мегӯяд? — Рустам ҷаста хест аз ҷояш. — Бо ҳамон ша-
ли Абдул ба як болин сар мемонӣ? Чӣ хел забонат
гашт, ки ин ғамро гӯӣ? Ё худат меҳохӣ?

— Барои чӣ ту ин хел алов мегириӣ? Кори шудаги-
ро накл кардам,— гуфт Парвона.

— Модарат баъд чӣ гуфтанд? Он кас ҳам барои
дар як болин сар мондани шумо розианд? Ба оғӯши
шал даро, «ҳа», гӯӣ, гуфтанд? — Рустам чанд себи дар

дасташ бударо ба кадом як кунчи ҳавлӣ яке паи дигар ҳаво дода, кафҳояшро, чунон ки хоколуд шуда бошанд, ба ҳам зада афшонд.

— Ба сари ман дод назан, Рустам, ман ягон кори ношоиста накардаам, «ҳа» нагуфтаам!— Димоғи Парвона сӯхт.

...— Рустам,— овози падараш ўро ба худ овард,— чашмот меши ҳаром мурдагӣ барин... ҳамин хел мешинӣ? Намебинӣ? — Модарашро, ки дар лаби чӯй истода, ба сатилҳо об мебардошт, бо ишораи даст ба вай нишон дод.

Рустам бо димоғи сӯхта ба тарафи чӯй равон шуд.

Амаки Нусратуллои бригадир падарашро ҷеғ зад ва махтали ҷавоб нашуда ҳудаш дарвозаро кушод.

— Биёед, амак, биёед,— падараш ўро бо рӯи хуш пешвоз гирифт.

— Биё, нагӯй ҳам омадем,— бригадир аз дарвоза дарун шуда онро пӯшид. Ҳамроҳ сари дастархон нишастанд. Модараш ба пиёлаҳо ҷой мерехт. Моҳтоб болои сарашон омада. Он аз дурихо, аз осмони софу пурситора ба рӯи суфа, болои дастархон равшанӣ меандоخت. Якдигарро онҳо дар тобиши моҳ медиданд, гарм сӯхбат доштанд. Амаки Нусратулло пиёлаи ҷойро аз дасти очаи Рустам гирифтӯ рӯи дастархон намонда:

— Абдусалом, — гуфт,— намекурсӣ, ки ман чиба хо-наат омадам.

— Худатон бигӯед,— гуфт падараш.

— Маро раис фиристод.

— Чӣ мегӯяд? — Падараш бепарво буд.

— Очаи Рустам аз пагоҳ дигар ба дарав намебарояд, хонаи раис рафтаниш лозим, занаш касал будааст. Баъд вай духтари Султонмуродро келин кардани, тӯй дорад, очаи Рустам ёрӣ расонад, мегӯяд.

Дар хотири Рустам намондааст, ки чанд лаҳза онҳо сокит нишастанд. Падараш ҳарфе гуфтани буд ё не? Намедонам. Модараш ба чӣ ҳол афтод? Надид, хис накард. Танҳо ҳудашро дид, ба модараш чашм ало кардани Қалтаи Мансурро тасаввур намуд... Ўро барои ба тӯи Парвонаю додари шалаш тайёри дидан ба хонааш мебурдааст. Дидаю дониста... Қалта паи модари Рустаму додараш барои Парвона... Аз афташ, ин талаби Қалта ҳам ба падараш асаре надорад, аз афташ ханӯз дар ғами ба кадом мушхона задани ҳудаш аст, коре шаваду ҷанг наравад... «Дар ҷанг одамро ме-

парронанд, ба нишон мегиранд»... меғӯяд ӯ... Тарсончак аст падараш...

— Амак, ба вай Қалта гӯед, ки алафашро паст чарида гардад, падарам ҳам, ки аз вай тарсад Рустам аз қаҳр падарашро «ту» — гуфт, — ман наметарсам, вайро ман ба ин ҳолаш намононам, хокашро мебезам. Вай худааш чӣ сағ аст? Кӣ аст, вай? — гирияи Рустам омада аз сари дастархон хест. — Ман агар вайро накушам одам не, — хунгос зада ҷониби дарвоза тохт.

— Қанӣ, ин тараф гард, қанӣ, даматро гирифта дар ҷоят шин! Ҳе, ту хурусҷӯча, зӯрӣ накарда мури, каллапар шавӣ, тармарг! — Падар вайро як шапотӣ зада аз роҳаш гардонда ба ҷояш оварда шинонд...

— Бачам, тез нашав, — ҳама хапу дам буданду амаки Нусратулло Рустамро насихат мекард, — о ҳоло ба очаи туро «биё» гуфтани Қалта вай ҳадаха давида ба хонаи ӯ нарафтааст-ку! Як гапе гуфтааст, гуфтааст-дия, сағ-дия, номаъкул кардааст, хоб дидааст. Ту бачам, сабук нашав, дар як роҳу рӯ вайро дида боз «тую ман» накуни, агар моро гӯи нафас набарор... Вай одамоя суд мекунад, ба милисаҳо дошта медиҳад, ҳар кор аз дасташ меояд...

— Майлаш вай маслуқ маро суд кунад, монедаш маро парронад, лекин ман очама ба хонаи вай рафтани намононам, мурам ҳам намононам, очаамро соҳиб мешавам, ман бенангу номус нестам, — насихатҳои амаки Нусратулло ба ӯ кора накарданд.

Амаки Нусратулло ва падараш аз ҳавлӣ берун рафтанд. Вале дур не, паси дарвоза истоданд, гӯё ҷои мувофиқ ёфта буданд, ки сӯхбаташон кӯр гирифт, ғур-ғури гапзанин онҳо ба гӯши Рустам меомад. Аммо аз чи хусус гуфтугӯ доштанд? Ӯ намефаҳмид... Ҷазаби ӯ нисбат ба падараш паст нашуда буд. Дар дил мазамматаш мекард: вай чӣ мард аст? Занаширо Қалтаи Мансур барин зот аз дасташ бурдани, лекин ӯ хапу дам, хомӯш. Рустамро ҳам зад, ки забон накушояд. Яъне ӯ ба Рустам гуфтани: «мон, модаратро Қалтаи Мансур ба хонааш барад, ихтиёраш, кордор нашав»... Ана падару мана падар... Дилаш аз ӯ хунук, ба порчаҳои ях баробар шуд. Бо вай дигар гап задани набуд. Лекин намешудааст, пагоҳи ҳамон рӯз воқияе рӯй дод, ки падару писар аз гуноҳи якдигар гузаштанд...

То сари кутали деҳа омаданд. Модараш ҳам буд, амаки Нусратулло, Парвона, қариб ҳамаи хурду ка-

лони кишлок... Дар он рӯзҳо мардум фарзандонашонро ба ҷанг то сари ҳамин кӯтал гусел мекарданд, кӯтале, ки алҳол пирамард Рустам рӯ ба он меравад, пас аз гузаштани қариб чилу панҷ сол. Рӯзҳои пурдахшати ҷанг рафтанд, ҳоло дар ин рӯзҳои бофароғат аз сари кӯтал гузар менамояд... Ҳамин ҷо мардум бо чигаргӯшаҳояшон ҳайр мегуфтанд, оғӯш ба оғӯш мешуданд. Ҳамин ҷо дастони модар ба гардани дилбандаш ҳалқа меҳӯрд, навҳааш баланд, ғиғонаш ба осмон... Аз ҳамин ҷо модарон бо қомати ҳамида, дили шикаста боз ба деҳа баргашта кӯталро мефуromaданд, беҳанг, бемадор чун бемори нав аз доманаи дуру дароз хеста...

Баъзе модарон рӯзҳои ҷанг сари ҳамин кӯталро манзил гирифта буданд... Ба ақидаи аҳли ин маҳал чун ҷокак мечокиданд, ҷок,ҷок, ҷок... Ҳодисаи нохуше, шояд аз он нохуштар воқеае дар рӯзгорон рӯй надиҳад, дар ҳаёлаш аз он рӯзҳо мондааст.

Пас аз хабари марғи муаллим Фирдавсӣ ба номи модараш боз ду хат омад, хатҳои шум. Ҳар ду додари ба як хирочи мамлакат меарзидаи муаллим — Ҳикматуллою Нозим ғавтида будаанд. Ин хатҳо, хабари марғи Фирдавсии муаллим модари онҳо — кампири Фазиларо девона, аз худ беҳабар карданд. Субҳ ки медамид, кампир асо дар даст рӯ ба кӯтали деҳа мерафт, сари кӯтал, сари роҳи мусофирон мебаромад, миёни роҳи пурҳок рӯймоли сарашро паҳн карда болои он ҷорзону мезад. Ку роҳакие, ки аз наздаш осуда равад? «Ист» гӯён ҳар якеро навбат ба навбат манъ мекард. «Қистӣ? Бачаи худораҳмати ғалонӣ мешам гуфти? Шинохтам, шинохтам... Қучо меравӣ? Аз кадом тарафҳо меой?...» Баъд ӯ мекурсид: «Ҳикматуллою Нозим, Фирдавсии мана надидӣ?...» Ба саволаш боз худ ҷавоб мекардонд: «Дурӯғ аст, бачаҳои ман зиндаанд... мебиёянд, ҳар сеяш боҳаманд, қучое ҳастанд...» Рӯзҳое мешуданд, ки қасе дар роҳ наменауд. Роҳи дури ба ҳаёлаш беохир, беодам. Гӯё паррандае ҳам аз болои он намегузашт. Лекин қашми модару ҳамин роҳ. Орзу дошт: ягон писарашро аз ҳамин ҷо пешвоз бигирад, ҳудаш, аз ҳама аввал ҳудаш бачаашро бинад, аз ҳамин ҷо ҳамроҳи ӯ ба кишлок дарояд, бо даҳони аз ханда ба беҳи гӯшҳо расида. «Ана, ғинед, ғодиёна те-ед, бачаҳақомро овардам. Гуфтам онҳо зиндаанд, ҳудам медонистам...» Ҳамин орзуи кампири Фазила буд: «Қошки орзума ба ҳок набарам» мегуфт... Аҳли Гул-

об аз сари кӯтал гирияи кампири Фазила ро мешунданд, як рӯз не, ҳар рӯз. Кампир аз пагоҳ то шаб менолид. Як зимистон ва боронҳои баҳорро ҳам ӯ ҳамин ҷо аз сар гузаронд.

— Хунук меҳӯрӣ, занак, девонагӣ наkun, бас, шукргӯӣ, аз тақдир бин,— шавҳараш рӯзҳои барф вайро аз сари кӯтал хона бурдан меҳост.

— Маро хунук меҳӯрӣ мегӯӣ? Ман хунук меҳӯрам?— Тақдоран меҳурсид аз шавҳараш. — Бачаҳом чӣ? Фирдавсӣ Нозим, Ҳикматулло дар ҷои гарманд? Дар таги кӯрпаанд? Худо мана ба ҷои онҳо бигирад, барвақттар саришта кунад.— Ба гапи шавҳари мӯйсафедаш намедаромад. Меғуфт, ки сангдил аст, фироқи шохтирҳояшро надорад. Мӯйсафедашро аз наздаш меронд, сангу ҷӯбро ба сари ӯ ҳаво меод.

Дар тобистон кампири Фазила бесаробон монд. Қалтаи Мансур, ки аз паи зани Фирдавсӣ афтада буд, «хоҳад-нахоҳад вайро мегирам» меғуфт, ягона марди ин хонадон — шавҳари Фазила ба тӯҳмат печонд. Мӯйсафед меғуфтааст, ки то вай зинда аст, келинашро шавҳар қардан намегузорад, як ҷаҳра хунашро дар болои ӯ равшан мекунад, Қалтаи Мансур ҳушёр бошад. Қалта роҳ меҷуст, роҳи аз падари Фирдавсӣ халос шудан...

Як нимрӯзи пирамардро дар қапи хирманкӯбҳо хоб дида ба марқабаш як қалтаи даҳондӯз гандум бор мекунаду онро ба роҳи қишлоқ меандозад. Сонӣ худӣ мӯйсафедро аз хоб бедор мекунад: «Паи қор шав, хирман ҷои хоб не, дар хонаат хоб меравӣ, хез!» — меғӯяд.

Мӯйсафед аз қапи мебарояд, ки марқабаш нест. «Қучо шудааст? Бандашро қандааст-чӣ?» Паи онро мегирад, ба роҳи қишлоқ меавад. Қалтаи Мансур ҳам аз паси ӯ, лекин савора. Ӯ марқабро бо бораи аз наздикиҳои деҳа мебардонад, мӯйсафедро дӯзд, қоратқари моли қамъият эълон мекунад... Ӯро ба район мебаранд, ҳаёс мешавад. Ҳамон шаби тобистон, ки пас аз ду-се рӯзаш падари Рустамро аз ҳамин ҷо ба қанг гусел қарданд, нолаи кампири Фазила аҳли Гулоб то ними шаб аз сари кӯтал шуниданд. Баъд оғишта-оғишта ҳомӯш шуд ӯ, пагоҳаш ҳам овозаш набаромад. Пиразан қашм дар роҳи се фарзанди шаҳидаш нолида-нолида дар рӯи роҳ — болои қору ҳасҳо афтада мурда буд. Қариби қоштгоҳ мурдаашро аз сари кӯтал бардошта, ба деҳа оварданд...

Дар хонадони муаллим Фирдавсӣ акнун касе намонда буд. Танҳо як зани ҷавону бесарбони муаллим. Муддаои дили Қалтаи Мансур. Рӯзи дигар ўро бо зӯрӣ бо дӯғу дангал ба хонааш бурд... Қалтаи Мансур акнун соҳиби ду зан шуда буд. Буруташро табар намебурид, фукаш дар осмон, вай меғуфтааст:

— Касе бо ман душманой дошта бошад, холаш аз ин ҳам бад мешавад, ман ба сари душманам об мереzam, хокашро бод мекунам. Ана якеаш ҳамин муаллим Фирдавсӣ буд. Холаш чӣ шуд? Ба дами марг додам ўро, додаронашро ҳам модараш сӯхта-сӯхта мурд, падарашро ба паси панчара кашидам, хонааш ҷўлмарг, зоту зурьёташ ҳама қир шуданд. Занаш азони худам, дар хонаам... Ана, агар ман хоҳам ба одам чи мекунам...— Пеши худию бегона Қалтаи Мансур мушт бар сина зада ифтихор мекардааст, мелакидааст...

Падари Рустам хешовандон ва ҳамсояҳоро, ки барои хайру хуш ба хонаашон омада буданд, шаб то беруни дарвоза гусел карда ба хона баргашт. Дар рӯи суфа падару модар ва ў танҳо монда буданд.

— Бачам, акнун ихтиёри хонаю дар, зиндагӣ, модарат ба худат,— падараш бори нахуст ба вай чун ба одами калон мурочиат мекард:— Ҳушатро ба сар гир, калларо қор фармо, бачагию беақли бас. Бо вай Қалтаи касофат зинҳор ягон гап нагӯй, саҳт набиё. Ҳар чӣ фармояд «хуб» гӯй, сар паст кун. Одам аз вазнинӣ, сарпастӣ ба як ҷо мерасад... Ҳоло дасти вай боло, вай тоқа не, лаббайгӯйхояш ҳастанд. Вай номарди Салими дарозро медонӣ, барои як пул, як тика¹ нон занашро мефурушад. Нангу номус надорад, бешараф аст. Қалта ўро барои ҳудаш аз аскарӣ нигоҳ доштааст. Метарсам, ки бо хоҳиши маслуқ ҳамин одам ба ту зиён нарасонад... Гуфтам-ку вай аз ҳеч қор рӯ наметобад, ҳайф нашавӣ меғӯям, ғами рӯи дилам шуда мондӣ, бачам! Ман худам бо вай ҳисобӣ қардаӣ будам, нашуд, ҳалос хӯрд, боз аз касофатии ҷанг, ҷанг нашуд балои ҷон шуд. Дасту пойҳои мардумро бересмон баст. Қалтаи Мансур барин маслуқҳо соҳиби гап, ба тори сарҳо баромаданд... Манро ҳам ба ҷанг нависонд. Дидӣ дина вай чи хел ба хонаамон омад, қариб ракс мекард. «Гир повесткатастро, ба ҷанг меравӣ»...— гуфта боз

¹ Тика — луқма.

худашро ғазаболуд нишон дод. Артист барин, ҳазор хел мешавад. Ба мақсад расид...

Ҳама корро ба Қалтаи маслуқ нисбат додани падараш ба Рустам намефорид.

— Не, дада, вай ба одамон повестка навишта, наметавонад, аз район менависанд, вай ҳамин хел худнамоӣ, ман-манӣ мекунад. Баъд охир дада, ҳама ба ҷанг мераванд, бе Қалтаи Мансур ҳам мераванд.

— Ана, дидӣ, бачам, ту холи ҳеҷ чиз намефаҳмӣ, ёшӣ,— гуфт боз падараш,— гуфтам-ку Қалтаи Мансур мор аст, вай одамонро бо ҳар роҳ мезанад, чунон мезанад, ки нафаҳмида мемонӣ, мемурию аз вай бўбар намешавӣ, балогии вай ҳам дар ҳамин-дия. Хоҳад душманашро бо табар мекушад, хоҳад бо шакар... Кони макр, кони ҳилаю найранг аст ӯ. Хоки хонадони Фирдавсии муаллимо кӣ бехт? Одами боакл ин ҳодисаи нохушро аз хотир намебарорад, аз Қалта ҳазар мекунад. О ин корҳо дар зиндагӣ сабақ аст, бачам, меғӯянд-ку, ба кӯр асо... Баъд, бачам,— падар ҳамаи гапҳои дилашро имшаб ба вай гуфтани буд, ки насихат мегуфту панд медодаш,— баъд, бачам,— гуфт боз ӯ,— ба келиншавандаи Қалта дигар гап назан. Имрӯз-пагоҳ тӯй карданианд... Ман аз ҳамин ҷиҳат ҳам метарсам.

— Гапи дадат рост, вай духтарак беҳаё,— гуфт модар низ.— Ба сари ту бало меовардагӣ барин. Ман ҳамин хел духтарҳои ҷирту пирт мекардагиро бад мебинам, аз дасташон ҳар кор меояд, бачам, ба бало меомонем...

— Рӯзи гузашта ҳамин духтар ба хона омада буд? — пурсид падараш. Рустам ҷавоб нагуфт.

— Ҳамсояҳо дидаанд, то бегоҳ дар хона ҳалмоҳулмак¹ карда гаштед ҳардуят... Барои ин ман як ороишҳоятро гирифтани будаму лекин ина бин, ки насиб набудааст.

Шаби дароз падару модар нахуфтанд. Гап мезаданд, таъйину номаҳои зиёде доштанд ба якдигар. Дар омади гап ба Рустам ҳам мегуфтанд, ки ин корро накунаду он корро накунад.

— Бачам, ман дигар имкони ягон сухан гуфтан намеёбам, дур меравам, ҷанг меравам, гапҳои нагуфта намонанд меғӯям...

¹ Шӯхию бозӣ.

Рӯз шуду панду насихатгӯиҳои падар охир надоштанд.

...Дар сари кӯтал, ҳам падараш ба Рустам насихат мегуфт.

Баъд падараш бори охир баргашта ба ҳама «хайр-хайр»-и бисёре гуфту аз сари руҳсӯраҳои Рустам бӯса зад, гарданаширо ба оғӯш гирифт... Бо модараш ҳам хайру маъзур кард. Якдигарро онҳо гӯё дигар асло намедиданд, ки аз ҳам чашм намеканданд, нигоҳҳои маҳзуни онҳо байни мардум бо ҳам роз мегуфтанд. Модараш тоб наовард, ҳик-ҳик гирист, рӯяширо ба лаби остини гулдӯзии куртааш панаҳ кард. Баъди хайру хуш бо ҳама падараш ба акиб нигоҳ накарда кӯталро нишеб шуд. Борхалтааш дар пушт. Аз миёни роҳ танҳо ме-рафт. Ба ҳаёлаш, ки вай роҳравон ба ҳамаи долу дарахтони деҳа, сангу чӯб, обу хоки он ҳарф мезад, хайр мегуфту хайр...

* * *

Бобои Рустам бо роҳи рафтаи падар бо роҳи рафтаи худ ба деҳа бармегашт, аз назди ҳамон садаи пир аз мавзее, ки рӯзҳои ҷанг фарзандони деҳа, муаллим Фирдавси аз ҳамин ҷо ба корзор гусел шуда буданд.

...Модараш гандумдаравӣ нарафт... Аз пагоҳи гумҷӯ, ягон чиз гум карда барин аз як хона ба хонаи дигар медаромад, дарҳоро мекушоду мепӯшид. Гӯё падари Рустамро мечуст. Ба назари Рустам низ ҳавлии калону хонаҳояшон вайрона барин тофтанд, нуру намудашон рафта буд. Ба гуфти модараш, онҳо бо соҳиби хона,— бо падари Рустам зеб доштаанд.

— Дадат ҳоли ҳозир дар Сталинобод будагист, бачам,— бо ҳасрат падари Рустамро ёд овард модараш.

— Чанд рӯз дар шаҳр меистанд?

— Намедонам, бачам.

— Баъд хат менависанд-а?

— Кӣ медонад, бачам, ин падари ту саводи дуруст ҳам надорад.

— Чӣба он кас дар вақташ нахонданд? Мактаб-ку будааст.

— Модарашон намондаанд, мактаб рави, кофир мешавӣ гуфтаанд.

— Бехуда?

— Пеш одамон ҳамин хел ҳаёл мекарданд, барон

ҳамин ҳам намехонданд, барои ҳамин ҳам одамон «босавод» гуфта ба он Қалтаи маслуқ мӯхтоҷанд...

— Вай дар кадом як мактаби шаҳр ҳам хондааст меғуянд.

— Ҳа, ин бадбахта зехнаш тез, илмро об карда хӯрдааст, ношукриаш, илмаш пеш-пешу ҳудаш аз ақиб...

...Қалтаи Мансур дарвозаро боз намуд. Савора буд, савори ҳамон аспи ҷавмасти гулибодомаш.

— Очаи Рустам,— бо дастаи қамчин ба соки мӯзаҳои ялақосиаш шарт-шарт зада нидо кард ӯ. Аз афташ, пеш аз хонаи онҳо омадан ҳудашро хуб орою торо дода будааст. Дар танаш ҷомачаи шоҳии абр, дар сар токии гулибоғи нав, ришаш паст қайчизада... Бурӯтҳои дароз-дарози мошубиринҷашро миёни ангушт-чаҳояш тоб меод.

— Очаи Рустам,— боз модари ӯро нидо кард Қалтаи Мансур... Модараш аз хона берун, дар дами дар буд. Лабони ғафс-ғафси Қалта ҳанӯз ҳам дар ханда.— Абдусаломро гусел кардӣ? Рафтагиаш нағз, қикирос зад...— Дар кишлок ҳам ҳудаш дигар ҳеч кас намонд-а? Як мо мондем, соҳиби ҳама... Як се-чор нафарашонро нигоҳ медоштем ҳам мешуду...

Вай пеши очаи Рустам ҳудашро таърифу тавсиф мекард, аз обрӯ, эътибораш ҳарф мезад, вале Ҷамила сокит буд, гӯё Қалтаи Мансурро намедид, суҳан-ҳояшро намешунид.

— Чӣ, аз рафтани Абдусалом хафа шудӣ? — Қалтаи Мансур ба ниқоби дигар даромада, гӯё маъюс гардид. — Зиқ нашав, ҳар дард аз зиқӣ меҳезад, касал мешавӣ, ҳайф мешавӣ... Камоне бошад, ба ҳудам гӯй, аз ҳолат боҳабар шуда меистам, намондам, ки хор шавӣ, охир ман зиндаам, намурдаам. Ба ту некию нағзӣ накунам, ба кӣ мекунам? Мою ту аз хурдӣ якдигарро медонем. Кӯдакҳои майда будем, бо ҳам калон шудем...

Агар Рустам сахв накунад, Қалтаи Мансур қариб як соат аз болои асп ба модари ӯ ған зад, вале дар ҷавоб суҳане нашонид. Ниҳоят аз беҳудагӯй, ба гуфтае, ки даҳонаш мӯй баровард, монда, зиқ шуд мағар, ки лаҷоми аспашро сар дод, аз ҳавлӣ рафт... Модару писар танҳо монданд. Беҳарф, бесуҳан ҳарду истода... Ба худ набуданд. Чӣ ҳам бигӯянд? Сокит, хомӯш буданд онҳо...

— Рустам, оҳой Рустам,— овози Парвонаро шунид.

— Кӣ чег дорад? — Пурсид модараш.

— Намедонам.

— Парвона-ку...

— Ҳа, Парвона омадааст.

— Ҳозир аз ҳамин пеши назарат кӣ рафт? Ҳамин чо набудӣ? Вайро надидӣ? Ё аллакай вай сояи шум аз хотират баромад? Намурдааст, хабари маргаш наомадааст-ку! Ё дунёро бедушман дидӣ? Парвона, Парвона, Парвона! — ўро чег зад модар. Парвона аз дарвоза дарун шуд.

— Дарвозаро пӯш, бачам, пештар биё,— гуфт модари Рустам.— Чӣ мегӯӣ, бачам, ба ман ягон гап доштӣ? — пас аз пӯшида шудани дарвоза аз Парвона пурсид у.

— Ба Рустам кор доштам,— аз шарм дигар чӣ гуфтанашро намедонист Парвона.

— Ба Рустам? Бачам, Парвонаҷон, як-ду гап гӯям малол нашав.— Модари Рустам ба сари максад омад.— Ту акнун хурд нестӣ, дар доди ту ман шӯ доштам, соҳиби бача будам. Ту ҳам имрӯз-пагоҳ тӯӣ мешавӣ, духтари дар фотиҳай. Қадри худатро паст на-кун, охир. Баъд... хусури ту одами майда не... Ман, бачам, як одами бекас, ба ғами худам саргардон. Аз рӯи ту аз бачам намонам мегӯям, рӯям сиёҳ мешаваде, бачам, ту аклата ба сарат гир, ҳарчопарак нашав. Қалтаю кӯтоҳи гап, ки ман туя келин намекунам, мурам ҳам, бачаам ба ман азиз аст, якта аст...

— Ба мо кордор нашавед, оча бас! — Рустам ба акидан ҳамқишлоқиҳояш, шарму ҳаёро аз хотир бароварда барои духтари нағз дидааш бо модараш баландравӣ кард, пеши даҳони ўро гирифт.

Аз гуфтаҳои модари Рустам ягон-яғони он ба гӯши Парвона даромада буданд: «Аз рӯи ту аз бачам намонам мегӯям... Туро келин намекунам, мурам ҳам... Бачаам ба ман азиз, якта аст...» Аз Рустам, аз модари вай рӯй гардонд, бо қаҳр, бо итоб... Вай роҳ мерафту намедонист, ки дар осмон аст ё дар замин... Тарафи хонаашон медавид. Чӣ номаъкулие кард, қадри худашро надонист, хор шуд. Модари Рустам дар ҳаққи вай ана... чӣ фикре доштааст... «ҳарчопарак нашавад»...

Дар хавлии Рустамшон он рӯзҳо гӯё нохушӣ паи нохушӣ ҳамел мекашид... Якеаш аз дил дур нашуда дигараш сар мезад. Падарашро заданд, Қалтаи касофат барои модараш шуда чанд бор аст, ки ба хонаашон меояд, рӯирост, беистихола... Падарашро ба аскарӣ бур-

данд... Парвонаро тӯй карданианд... Худоё, Рустам он рӯзро набинад. Наход Парвонаи вай ба каси дигар расад. Не, ин ҳол рӯй намедиҳад... Лекин ҳозир — Парвона ба суроғи ӯ хонаашон омад, модараш ӯро ронд, шармандаю беобрӯ кард, гапи ношунандаи Парвона намонд... Чашмони зебои ӯ ҳавзи об шуданд. Бо дидагони ашкбор вай ба хонаашон рафт. Айби очааш, ба вай носазо гуфт...

— Кори нағз накардед, оча,— бо модараш дигар гапи зиёд гуфта натавонист.

— Ғами туро меҳӯрам, бачам,— модараш ҳам аз карда пушаймон буд.— Ҳамааш аз дасти он касофат,— нигоҳаш ба сӯи ҳавлии Қалтаи Мансур гашт.— Рӯзи сиёҳи ҳамаамон аз он ҷо, бачам. Илоҳи хонааш сӯзад!

* * *

Бобои Рустам аз канори роҳи мумфарши миёни дара мерафт. Аз он мошинҳо мегузаштанд. Андаке пештар, хангоми ба дара фуромадан, аз сари баландӣ аз миёни хонаҳои Гулоби Боло ҷою манзили худашон ва ҳавлии Қалтаи Мансурро ҷӯё шуд. Аз миёни ҳавлиашон, аз тағи сурхсеб, себе ки аз он як бағал чид, ба домани Парвона рехта буд, ҷӯи об мегузашт. Дар чор гӯшаи ҳавли чор дарахти бихӣ доштанд, онҳо баҳорон сап-сафед гул мекарданд. Гелосе дар як канори суфаашон соя зада буд. Пир буд, вале бисёр кундаю гирех мебаст. Пагоҳиҳо Рустам дар лаби ҷӯй дасту рӯй мешусту баъд бо падару модараш болои суфа нишаста, ҷой менӯшид. Ҳамин ки офтоб ба рӯи боми ошхонаашон меомад, ҷурахояш Сайфиддин, Садриддин ҳозир мешуданд. Парвона низ ҳамроҳашон. Онҳо бо ҳам гулчинӣ мерафтанд. Чанд теппаи болои деҳаро гузашта, аз Гулоб дур мешуданд, ба даруни сойҳои хилват мебаромаданд, бозию панаҳшавакони мекарданд. Ҷураи меҳрубони вай Садриддин буд, бачаи амаки Нусратулло... Онҳо, ҳамсинфон, дар як парта менишастанд. Ҳоло аз хонаҳои баланду ҷубқории Садриддинино, аз ҳавлии худашон ҳам, нишоне набуд. Тарҳи деҳа, хонаҳои он ҳама дигар шуданд. Хонаҳои Қалтаи Мансур ҳам ба чашмаш наафтоданд. Ё дуои модараш мустачоб гашта, хонаҳои он золим ба ҳок яксон шудаанд?!

...Парвона гирён-гирён аз ҳавлиашон берун шуду осудагии Рустамро бурд: модараш хуб накард. Ба

дили духтар ханчар зад, таъна зад... Аз пай Парвона афтод.

Ҳавлии Парвонашон аз хонаи онҳо чанд кӯчаю паскӯча он сӯ, дар лаби чар буд. Ҷари чуқуре, ки як тарафаш то болои деҳа ҳалқа хӯрда, боғу майдонҳои зиёдеро аз ҳам чудо мекард, аз поён он ба лаби дарёи Сафедоб мерасид. Сар то охир даруни чар камишзор. Баҳорон ба ин ҷо села-села мурғобиҳои даштӣ меоманд. Қурбоққаҳо тамоми шаб, ба кавле, ки ин ҷо нағмасаро, вақар-вуқури онҳо ба ҳар хона, ба ҳар чети деҳа мерасид.

Рустам ба ҳавлии Парвонашон наздик омада таги тути сари реша махтал шуд. Ҳар ду табакаи дарвозаи калони, ба кавли баъзеҳо чиғинадарои онҳо руст. Деворҳои гирди ҳавлӣ, ки болояшон бо янтоку талха ғафс сархора гирифта шуда буд ва ба ҷо-ҷои онҳо, аввалҳои тобистон таппӣ зада ҳанӯз онҳоро нақанда буданд, ба назараш хеле баланд тофтанд. Даст дар танай тут рӯ ба дарвоза истод. Мурғҳо дар пушти дарвоза куткутунон дон мечиданд. Як мокиёни сурх чашмонашро нимпӯш карда, ба ҳоки гарм ғӯтавар шуда, канотак мезад, пушту паҳлуҳояшро ба он мемолид. Гурбае аз лаби бом ба сари девори пастакаи ҳамсоя ҷаҳид. Хурӯси чилтоҷи сафед гурбаро дида кут-кут-кудус бонг зада патар-патар бол афшонд, дигар мурғҳо ҳам ба кут-кут даромада дар як лаҳза аз роғи миёни табақаҳои дарвоза ба ҳавлӣ даромаданд...

Лаҳзаҳо мегузаштанд. Дарвоза ҳамон баста. Аз он касе берун намеомад. Вай Парвонаро диданӣ, ўро интизор буд. «Агар баногоҳ аз ин ҷо Қалтаи Мансур гузарад-чӣ? Ўро мебинад... Алҳол ў надонад беҳтар...»

Аз рахнаи девор Рустам худро ба даруни боғи бобои Ризо партофт. Ин порчаи замини якбара, ки як ғӯшааш ба дохили чар фурумадааст, пеш сангзор буд. Бобои Ризо онро аз сангу сафол тоза карда ниҳол шинонд. Ниҳолҳояш калон-калон шуда се сол аст ҳосил меდიҳанд. Вале баъди сари бобои Ризо боғаш бе нигоҳубин монд. Қариб касе ин ҷо намеояд. Ҷо-ҷои деворҳои гирди боғ афтодаанд. Ҳавлӣ ё боғ, ҳама чи ҳам бо одам зеб дорад, бесоҳиб, ки монд, бўи вайронӣ пайдо мекунад. Себҳо, зардолую шафтолуҳои пирамард, ки замоне ў аз субҳ то шом дар беҳи онҳо мечунбид, бе побел мондаанд. Боғ намуди ҳузиовар гирифтааст, гову моли ҳамсоёҳо дар дарунаш. Вай гоҳ-гоҳе дар ҳа-

мин боғчаи бобои Ризо бо Парвона вомехӯрд, ёнаи да-
рахтзорро нишеб шуда то лаби чар мерафтанд. Дару-
ни буттазорони ғов, ки ба қавле он ҷо мор сар халон-
да наметавонад, соатҳо бо ҳам менишастанд, роз ме-
гуфтанд. Албатта, ҳамаи ин андаке пештар, пеш аз
сар шудани гӯйгӯяи тӯи ӯ бо додари Қалтаи Мансур
буд. Баъди ин гапу кори нохуш дигар онҳо ин ҷо бо
ҳам нанишастанд. Рӯзҳои охири соли таҳсил ку Пар-
вона мактаб намерафтагӣ шуд. Раис ба роҳбари син-
фашон Қосими хешовандаш фармуда будааст, ки ило-
ҷе ёфта дили Парвонаро аз мактаб хунук кунад, баъд
номавро аз рӯйхати шогирдон барорад.

Рустам се-чор ҷӯяки себро гузашт. Рӯ ба рӯяш боз
деворҳои баланди гирди ҳавлии Парвонашон. Аз ягон
ҷо рахнае не, ки ба дарун нигарад. Аз девор дуртар
рафт. Як себи баланди яктораеро часпида баромад. Аз
баландӣ ба ҳавлӣ назар афканд. Касе наметофт. Мурғ-
ҳо дар таги пешайвон. Кут-куткунон аз миёни хоку кум
дон мечустанд. Ҳангии сафедашон таги чормағзи пе-
ши дарвозахона баста шуда буд. Пеши он як банд бе-
даи каб-кабуд партофтаанд. Ҳангӣ кумур-кумур беда
мехӯрд: Хармагасҳо гоҳ болои ёл, гоҳ сари шонааш час-
пида безобитааш мекарданд, гӯшҳояшро меафшонд,
фаҳос зада бо сумҳои пешаш заминро мекӯфт, ба пас
шата ҳаво медод, бо думаш магасҳоро меронд. Аммо
онҳо боз ба вай мечаспиданд. Ҳолаш тангтар мешуд...
Дари хона ғичиррос зад. Модари Парвона намоён шуд.
Ба назараш ӯ афтода намуд, харобу лоғар, худашро ги-
рондааст... Аз ғам, аз алами маҷрӯҳ шудани шавҳараш.
Ӯ пешайвонро нишеб шуда аз остини куртааш чанд каф
дон — гандуми сурх пеши мурғҳо пошид. Ҳангаш кан-
да, мадораш намонда буд, аранге роҳ мегашт. Ӯ ҷо-
ниби коҳдон гашт... Рустам худро ба пушги навдаҳои
сершохубарги ғабдал кашид. Лекин нигоҳаш ба ҳавлӣ.
Парвона ҳамин ҷо — дар ҳола бошад? Хоб будагист.
Не, ӯро хоб намебарад. Модари Рустам ранҷондаш,
гапҳои беҳуда гуфт, аламашро овард. Ҳоло Парвона,
ачаб не, худро болои ҷойхобаш афкандасту гирья до-
рад, ашк мерезад...

Нурҳои офтоб аз болои навдаҳои баланд-баланди
себ канда шуда ба сари теғаҳои кӯҳ дармемонданд, бо-
лои Гулоб соя меафтод, рӯз ба назар тира мегашт. Оҳис-
та-оҳиста дар деҳа шаб шуд, пардаи торикӣ онро ба
бағал мекашид. Дар хонаҳои деҳа яке пай дигар чароғ-

хо фурузон шуданд. Аз болон себ бисёёр хавлихо ба назараш зери кадамаш менамуданд. Дар миёни хавлии бобои Саид алов даргиронданд. Модараш мегӯяд, ки онҳо хавсала надоранд. Чор кӯлӯхро рӯи ҳам монда дегдон кардаанд, бунаҳои навомад барин, ҳама ба онҳо механданд. Аз ошхонаи Иброҳими заргар ҳам шӯълаи алов ба чашмаш расид. Аз афташ дами гарм пухтанианд. Модари Парвона бошад, дар ин мобайн корхояшро саранҷом дода буд. Дар пешайвон дигар касе наменамуд.

Лаҳзаҳо боз мегузаштанд. Осмон аз ситора гӯё гулзор шуд, гулҳои пурчило. Таҳти осмон каб-кабуди назаррабо менамуд. Ситорае болои тегаи кӯҳ дурахшонтар тофт. Ба чашмаш ширин буд он: «Ситораи Парвона». Назараш ба замин — ба хонаи онҳо гашт. «Канӣ ӯ?» Нихоят боз садои ғичирроси дарро шунид. Парвона? Ҳа, худӣ ӯ! Чи хуш, ки баромад, ба дили Рустам шуд. Дастонаш дар кисаҳои камзӯлчаи гулдӯзиаш. Рӯ ба осмон, ситораҳо аз миёни ҳавлӣ қадам мемонд, ғарқи ҳаёл буд. Ҳа, аниқ: ханӯз кайфияти суханҳои талхи очаи Рустам аз сари ӯ нарафтаанд. «Аз рӯи ту аз бачаам намонам мегӯям... Мурам ҳам туро келин намекунам, мурам ҳам! Аклатро ба сарат гир, ҳарчопарак нашав. Бачаам ба ман азиз, якта аст...» «Парвона» гуфт ӯ. Духтар нашунид. Як навдаи болон сарашро дошта бо нӯки по истод «Парвона!» «Рустам?» — нигоҳи ҳаросони Парвона ба гирду пешаш давид. Нихоят ӯро дида «Парвона, биё», гуфт Рустам. Чанде Парвона гӯё шах шуда монд. «Меравам», ба худ омад ӯ.

Дили Рустам акнун дар сина бекарор шуда буд: Парвона меояд! Дар ин боғи танҳою беодам, дар ин шаби ситоразору торик... Рустаму Парвона... ҳамроҳ. Шоху баргҳоро аз пеши рӯяш, як сӯ карда аз болои себ фурумад ӯ. Дар як боғчаи кушоду васеъ кучо истодану дар кучо ба Парвона ингизор шуданро намедонист. Аз як чӯяк ба чӯяки дигари боғ меҷаҳид, гӯё Парвона бо «меоям» гуфтаниш ба дили вай алов андохт. Аз кадом тараф ӯ ба боғ меояд? Пеши девори як тарафаш гашта давид. Аз болои девор ӯро ба бағал мегирад, баъд ба замин мегузорад. Чи хеле модараш мегӯяд, хушрӯ аст, ин духтар, моҳ барин, камое надорад. Беӯсмаю сурма чашму абрувонаш сиёҳи нилӣ, беупаю ғоза сафед, сафеди дилчӯ, лабонаш ҳакик барин!

Аз паси девор шарфаи пой баромад. Касе аз миёни алафҳо мегузашт. «Парвона аст, омад!» Духтарак аз ҷӯи пушти девор парид. Пой ба рахнаи девор монд. Дилаш моломоли ҳаяҷону изтироб гашта буд, ки осуда нафас гирифта наметавонист, нафас гӯё дар гулӯяш мепечид.

— Оҳиста, эҳтиёт шав, Парвона, боз наафғӣ, — Рустам ба ӯ наздик шуд.

— Хал, ист, овоз набарор, — Парвона кулӯхҳои танаи деворро дошта пой дигарашро ҳам болои он гузошт.

— Биё, дастатро деҳ!

— Не, яктарафа ист, худам мефуриям, — Парвона коматашро андаке рост гирифта шохани себи болои сарашро дошт. Кулӯхе аз таги пояш чудо шуда шулӯпӣ ба даруни оби ҷӯй афтид. «Эҳ!» — гуфта, Парвона аз тарс як қад парид. Рустам гӯё ҳамин ҳолро интизор буд, ки аз дасти ӯ гирифт. Парвона накебид, худро аз вай нагурезонд. «Рав, як сӯ ист, ягон кас мебинад, айб мешавад» нагуфт. Дастони нозуки Парвона ба гарданаш ҳалка шуданд. Чӣ лаҳзаҳои хуше, ширине. Парвона дар оғӯшаш аз миёни торикӣҳо, аз таги дарахтон мегузашт Рустам. Хаёлаш, ки Парвонаро аз бағал намонда тамоми умр роҳ равад, ба дуриҳои дур, ҷое равад, ки вай бошаду Парвона, атрофи ӯ парвона шавад, гирди сараш гардад, рӯбарӯяш шинад, зулфакони бари рӯ хамхӯрдаашро бо ангуштонаш ғоз диҳад, аз рухсораҳояш бўса ситонаду вайро хандонад, хандаҳои ширини Парвона ба Рустам мефорад...

— Ҳамин ҷо, — духтар зери як зардолуи калон майли аз оғӯши Рустам фуромадан кард. Рустам ӯро болои суфае, ки бобои Ризо миёни боғаш сохта буд ва аксар дафъаҳо дамгириҳояш гилем ё шолчае густурда рӯи он менишаст, ё бо фарзандонаш ҷой менӯшид, аз бағал монд. Шаб торикӣ тор шуда аз осмони софу ба назар бисёр дур ситораҳо боз ҳам рахшонӣ дида метавонист.

— Чӣ гуфта аз хонаатон баромадӣ? — пурсид Рустам.

— Хаёл мекунам, ки баҳона кам, аз мӯи сари ману ту ҳам зиёд. Хоҳам лак-лак баҳона меёбам, — аз паси пардаи торикӣ лабони ба табассум моили Парвонаро намедид Рустам... — Гуфтам, ки хонаи холаам меравам, зик шудам...

— Агар аз холаат пурсанд?

— Кай?

— Пагоҳ.

— Диди, холи нампурсанд, пагоҳ мепурсанд, то пагоҳ як ҷувол умр лозим. Ҳамин шаб агар гузарад, ба ману ту ҳамин ҷо ягон гап нашавад, шуд. Баъд ба сари ман ҳар балое ояд, розиам, факат ҳамин шаб гузарад. Ё ту метарсӣ?

Рустам ҷавоб гуфта натавонист.

Калтаи Мансурро савори аспи гули бодомаш миёни ҳавлиашон медид. Аспи маст сулук меҳонид, як ҷо истода наметавонист. Вай лаҷоми аспро тарангтар мекашид. Пеши Рустам беписандона бо модари ӯ арзи дил мегуфт. «Абдусаломро гусел кардӣ? Рафтагиаш нағз... зик нашав, ҳайф мешавӣ...» Падараш ба вай мегуфт: «Ҳозир ист, ман ҷанг равам... вай бепӯшт-пӯшт хона даромада меояд, очаатро бадному садном мекунад...» Ана аз падарашро гусел кардани онҳо як рӯз нагузашта Калтаи Мансур омад, ба сари модараш омад... Меҳандид ӯ. Аз ханда пеши чашмони калон-калонаш ожангҳо чун шулукҳо ҳалқа меҳӯрданд, симои ӯ бокароҳаттар мешуд.

— Медонам,— гуфт Парвона — аз Калтаи Мансур метарсӣ, ҳама аз вай метарсанд, як ту не. Йураки ҳамаро гирифтааст.

— Ман аз вай наметарсам.

— Рост?

— ...

— Ҳамин пагоҳ хонаамон омада буд. Миоди тӯя муайян кард. Шаби ҷумъа.

— Худат ба тӯй розӣ?

— Розӣ?! Табъам мекашад, ки ман бо он шал дар як болин сар монам? Не, сарамро ба гӯр мебарам.

— Ягон илоҷ ёфтан лозим.

— Чӣ илоҷ? Канӣ, худат бигӯ. Барои маслиҳат, барои ҳамин гапа гуфтан ба хонаатон рафта будам. Лекин пешонаам арақ кард, аз кори кардаам пушаймон шудам...— аламҳои Парвона тоза шуданд.

— Малол нашав, Парвона, илтимос, аз очаи ман наранҷ, он кас ҳамин хел, баъд пушаймон мешаванд, ала машон зиёд,— Рустам бастаи мӯи Парвонаро миёни ангуштонаш дошта ӯро навозиш мекард, узр мепурсид.— Ягон илоҷ ёфтан лозим,— гуфт ӯ боз.

— Чӣ илоҷ?

— Дидӣ, Рустам, метарсӣ. Лекин ман бо ту маслиҳат накарда, роҳамро ёфтам, роҳи бисёр осон...

Рустам ҳайрон буд, ки Парвона чи роҳи осоне ёфта бошад. Напурсид. Ӯ тасаввур карда наметавонист, ки Парвонаро аз ин роҳ халосӣ бошад. Вай акси хоҳишу талаби Қалтаи Мансур чӣ қор карда метавонад. Деҳа дар ихтиёраш, одамонаш ҳам. Парвона ҳанӯз кӯдак, чизе намефаҳмад. Хоҳад нахоҳад тӯй мекунанд, ўро ба хонаи Қалтаи Мансур мебаранд, зани шали Абдул мешавад. Ҳамсоияи Рустам, дар беҳи биниаш. Рустам ўро рӯзе даҳ бор дар хонаи шал мебинад, мебинаду сӯхта-сӯхта мемирад.

Парвона болои сабзаҳо чунгак нишаста буд. Пойҳояш дард карданд магар, ки рост хест. Зулфони чун пари зоғ сиёҳаш болои рухсораҳои гулобитобаш омада буданд. Бо ангуштон зулфонашро маҳин-маҳин шона мезад ва пеши Рустам мегашт.

— Рустам, ситораҳо хушрӯй-а? Осмон ҳам, дунё ҳам...— Нигоҳаш ба ситораҳои болои кӯҳ буд.— Ҳамин боғ ҳам, ҳама ҷо хушрӯй.

— Худат-чӣ? — Пеши пойҳои духтар дароз кашида буд Рустам.— Худат аз дунё, аз тамоми олам зеботарӣ. Қадат ниҳол, мӯйҳоятро бин, паси поят хамиданд, чашмонат, рӯят, дастонат...

— Боз чӣ мегӯӣ?

— Он чӣ мегӯям, рост аст, дурӯғ нест...

— Ситораҳо, офтобу моҳ пеш аз ману ту ҳам будаанд-а?

— Муаллим Фирдавсӣ мегуфтанд-ку дунё кӯҳна.

— Баъди сари мо ҳам ситораҳо мебароянд-а?

— То он рӯз, худат мегӯӣ-ку, як чувол умр лозим. Пир мегавем, баъд он тарафаш кӣ медонад, ки чӣ гап мешавад...

— Барои ман наздик.

— Чӣ наздик?

— Рӯзе, ки ситораҳоро дигар набинам, бо онҳо хайр гуям...

— Чиба ин хел гапҳои беҳуда мегӯӣ?

— Чум,— ба ҷои надонам, ҳамин сухани дӯстдошташро ба забон овард Парвона ва беихтиёр хандаш омад, вале дарҳол боз симояш ғамолуд гашт,— аз ҳам чудо мешавем, Рустам, якумрӣ, тамоман. Лекин ту маро аз хотир набарор, ба ёд биёр...

— Бас кун, Парвона!— Рустам аз чояш хеста нишаст.

— Ман ин хел умед надоштам, орзуҳоям бисъёр буданд. Фикр мекардам, ки бо ҳам рӯз мебинем, ҳамроҳ мешавем... Худам туро диданӣ будам, хонаатон рафтам, лекин модарат...

— Гуноҳи модарамро бахш, Парвона, илтимос... хо-
шиш мекунам.

— Хайрият, ки омадӣ, нағз шуд...

— Чӣ гуфтани ту? Маро азоб надех, гап зан.

— Илочи дигар надорам, ман ўро намехоҳам...

Чароғҳои деҳа хомӯш гардида хонаҳо яке аз пай дигаре дар оғӯши торики пинхон мешуданд. Дар деҳа сукувате ба амал омада буд. Танҳо аз баъзе хавлиҳо гоҳ-гоҳ аккоси саг ва аз поёни деҳа садои даръёчаи Сафедоб ба гӯш мерасид.

Парвона хомӯш пеш мерафт. Рустам аз бари вай кадам мемонд. Ба даруни дарахтони бисъёр даромаданд. Рустам аз банди дасти Парвона гирифта, ба роҳ гаштанаш ёрӣ меод.

— Чӣ, мо имшаб хоб намеравем, Парвона? — ўро аз роҳаш нигоҳ дошт Рустам.

— Хоб? Дар ин ҷо кӯрпа набошад, болишт набошад...

— Рӯи суфаи таги зардолу равем-чӣ?

— Он ҷо ба хонаи мо наздик.

— Наздик бошад чӣ?

— Гуфтугӯямонро мешунаванд.

— Овоз намебарорем.

— Раваду...

— Хунук намехӯрем?

— Мехоҳӣ ман туя гарм кунам? Имшаб ман бо ту ҳамроҳ, факат як шаб...

— Кошкӣ, лекин як имшаб не, факат, доимо...—
Гӯшҳои Рустам ба ҳаёлаш ғуввос заданд, вай дигар ҳарфу сухани Парвонаро намешунид. Дилаш, пайкараш, ҷисму ҷонаш меларзид. Парвонаро ба оғӯш мекашид, аз оғӯш гирифтани вай серонаш набуд. «Бучук» гуфт Парвона, боз ҳамон гапаш дар забон буд: «Бучук охир, бучук», ин шеваи ширини Парвона аз лавҳи дил, ҳаёлаш сутурда намешавад, ҳаргиз, ҳеч гоҳ! Ин садоро мешунавад имрӯз, холо ҳам...

Субҳ медамид. Ягон-ягон ситораҳои боқимонда ҳанӯз болон сарашон аз осмон ба онҳо назора доштанд,

посбон, ниғаҳбонашон буданд. Парвона дамидани субҳро тамошо карда ба Рустам сӯҳбат дошт.

— Медонӣ, Рустам, имшаб ман барои чӣ бо ту будам? — дар чашмони Парвона катраҳои ашк дурахшиданд.

— Не.

— Ман худамро нобуд мекунам...

Чӣ шабе буд он шаб. Ҳаргиз аз хотири бобои Рустам намеравад. Ёди он шаб, ёди Парвона ўро дар дами пири зинда кард, ба Гулоб овард.

* * *

Бобои Рустам ба қаъри дара нишеб шуд. Ханӯз ҳамон як осиеб об, ки дар хурдсолӣ канораш менишаст, аз ин ҷо ҷорӣ буд. Оби соф... тоза. Пирамард лаби рӯд омаду болои як санг гузашт. Ҳам шуда ду-се каф об нӯшид. Об равон буд. Аз рӯи сангҳо ғелида... моҳичаҳо аз қаъраш намоён. Думи зебоашонро бозӣ доронда, дар як лаҳза аз тағи санг ба беҳи санги дигар меҳазиданд, ё рӯ-рӯи оби сард мавзун шино доштанд. Сангрезаҳои қаъри об чун шиками моҳиҳо сафед буданд. Аз рӯи ваъда бори охир бо Парвона дар ҳамин дара, чанд кадам болотар аз ҷое ки ҳоло нишастааст, дар тағи ҳо ана он чанор вохӯрданд, чаноре ки нисбат ба он рӯзҳо сернавада, баланду боҳашаматтар менамояд.

Говгум буд. Рустам пештар аз Парвона дар ин ҷо ҳозир шуд, ў ҳам меомад, кӯталро мефуромад. Ба назари Рустам ў Парвона не, балки моҳе буд, ки аз сари кӯтал рух намуда. Охишта ягон-ягон кадам монда меомад. «Пойҳояш озор набинанд». Аз шабе ки дар боғи бобои Ризо бо ҳам буданд, ў барои Рустам Парвонаи дигар аст. Ҷону чигар, рӯҳу равони вай аст. Ба ҷуз дар зиндагӣ ҳамроҳу як ҷо будан бо ин духтар дар дил дигар марому орзуе надорад. Кош ҳаёташ, мамонташ бо ў пайвандад, нафасе, лаҳзае аз ў ҷудо набошад. Ба ҳаёлаш ҳам акнун оварда наметавонист, ки Парвона азони каси дигар мешуда бошад. Не, ин хел фикр ба дилу ёди вай намегунҷад, Парвонааш аз онӣ вай аст, ҳа. Барои ин духтар вай дигар аз марг рӯ наметобад, барои Парвона ҷон медиҳад, беормон мемирад. Парвона нанг, номуси вай аст, вай падараш барин не! Парвонаашро ҳифз мекунад, метавонад, зӯру тавон дорад.

Хамин рӯз, карибиҳои пешин амаки Нусратулло ба хонаашон омад. Қосид, фиристодаи Қалтаи Мансур... Амаки Нусратулло, ба кавли худаш, нӯилоҷ монда омада будааст. Вай дар пеши модари Рустам илтиҷо мекард.

— Биё, гапи мана гир. Хонааш рав. Чӣ илоҷ, вай маслук ҳаминро меҳостааст ташвишаш зиёд...

— Чӣ ташвиш дорад? — бо дили ноҳолам пурсид очаи Рустам.

— Намедонистагӣ барин гап мезанӣ-а? Пагоҳ-бе-гоҳ тӯй, келин мефурорад. Аз ин суҳанҳои бепарвоёна гуфтаи амаки Нусратулло Рустам бесаранҷом шуд. «Келин мефурорад? Хоб мебинад, насибаш намекунад, ман намурдаам, хоки Қалтаро бод мекунам, тӯйи мо-тамаш, маргаш мешавад». Ӯ ба худ дар гуфтугӯ буди гушаш ба амаки Нусратулло.

— Дар хонааш ду зан, занҳое, ки Қалта ба ноҳуни пой онҳо намеарзад. Баъд кишлоқ пури сағиру кабир, беваю бечора. Хоҳад, ба сар давида корҳояшро мекунанд.— Димоғи модари Рустам аз амаки Нусратулло сӯхта буд, ки рӯйшро аз ӯ тофт.

— Ду зан мегӯй? Вай зани муаллим ӯро писанд мекунад? Бо зӯрию сиёсат вайро хонааш бурдааст... Билоалазин дасти ин занакро капида наметавонад. Худо занакхоро инсоф диҳад, набошад вай худаш чӣ... мӯйсафед завқ бурда хандид.

— Саги ботабъ бо вай нон намехӯрад.

— Холо ҳамин чанаҳс ба сарамон калон.

— Давраш ботил мешавад.

— Гуфтам-ку очаи Рустам, биё, ҷанҷоли бисъёрро ба сарамон нахареку хез хонааш рав, катори одамён ҳамон ҷо ист, намо-намо кун. Бо ҳамин Қалта хурсанд бошад, хайр гӯй. Вай бо ту чӣ карда метавонад?..— Боз хандид амаки Нусратулло.

Дар лабони модараш ҳам табассум дамида:

— «Хайр»...— гуфт.

— Чӣ гуфтед? — Аз ҷавоби модар сари Рустам ҷарх зад.— Шумо хонаи Қалта рафтани? Падарам дар ҷанг бошанд ҳам, ман ҳастам. Ман хонаи вай Қалтаро оташ мезанам... Шумо ҳеҷ ҷо намеравед, аз ҷояшон намечунбед...

Амаки Нусратулло дар сари қаҳру ғазабаш ба вай ҷизе гуфтан нахост, ки аз ҷояш ҳест.

— Ту бачам, ҳоли ёшӣ-дия, ёш,— гуфтаҳои пада-
рашро ба ӯ такрор карду рафт.

Модараш ҳам лаб таги дандон монда буд. Аз ҷои
шишташ болои гилемчаи рӯи пешайвон нахест, аз паи
амаки Нусратулло ба гуселаш набаромад. Аз афташ,
гапҳои дурушти писараш ба ӯ ҳам асар карданд. Рус-
там бо ҳамон оташинӣ аз паи корхояш афтод. Дари
оғилро кушод, таги пой гову гӯсолаҳоро бо ҷорӯб рӯфт,
оғилро тоза кард, ба охурҳо коҳу алаф оварда рехт.
Аз ҷӯи пушти хона як сатил об оварда пеши маркаб
монд, ба охури он ҳам коҳу ҷав андохт... Гову гӯс-
фандхояшонро аз сари пода гардонд. Ҳамин тавр бо
ғазаб, бо ҳисси нафрати зиёд нисбат ба Қалтаи Ман-
сур давида-давида корҳои хонаро анҷом дод, бегоҳ шу-
дани рӯзро нафаҳмид. Вақти ваъдагӣ бо Парвона наз-
дик расида буд. Бо дили ҳичил, табъи гирифта, дар хо-
лате ки ба ҳаёлаш аз воқеаҳои онрӯза заминро осмон
ба сараш гирдгардон буд, ба ҷои ваъдагӣ — ба дарае,
ки ҳоло пирамард Рустам боз аз он ҷо мегузашт, омад.

...Парвона кӯталро нишеб мешуд. Парвонаи вай...
Дар қади болояш бимирад, қурбони хандаю карашма-
хояш шавад. Зебанда аст, бандаш мешавад. Аз роҳи
ишқи ӯ намегардад, боз мегӯяд; вайро кушанд, нобуд
кунанд ҳам! Вай қасам ёд кард: Қасам ба заминро оф-
тоб, қасам ба дунёи равшан!

— Омадӣ, Парвона? — Гӯё аз гап наёфтаниш буд,
ки пурсид аз ӯ.

— Меоям гуфта будам-ку!

— Нағз шуд, ки омадӣ. Намеомадӣ, хонаатон ме-
рафтам.

— Наметарсидӣ?

— Не, барои ту дигар ман аз ҳеҷ кас наметарсам,
ҷон медиҳаму туро аз даст намедиҳам, ту акнун азони
манӣ.

— Қай боз?

— Аз дина...

— Пеш чӣ?

— Ҳама вақт туро дӯст медоштам.

— Рост мегӯӣ? Шӯҳӣ намекунӣ?

— Дастатро ба ман деҳ.

— Чӣ мекунӣ?

— Мегазам, ҳамин хел саҳт мегазам, ки...

— Дилат шавад, ана газ,— Парвона дасташро аз
таги остини куртааш баровард. Рустам остини куртаи

ӯро аз оринҷ болотар бар зад, банди дасташро ба лабонаш расонд, вале нагазид.

— Дилам намешавад, намегазам.

— Нағз мебинӣ?

— Ҳа.

— Гап дорам гуфта будӣ?

— Онсӯтар равем, мегӯям,— сангҳои калон-калони таги чанорро бо ангушт ба ӯ нишон дод Рустам.

Онҳо аз санг ба болои санге парида чанд шоҳаи оби ҷӯйро гузаштанд. Паси кундаи чинор ҷои назарпаноҳе буд. Чанори калоне, гӯё шоҳаҳои он то ба қуллаҳои пурбарфи кӯҳ расида. Кундааш ғафс, арғамчинҳои нӯки ба нӯк ҳам ба гирдаш намерасид. Ба ҳаёли ошиқон аз ин ҷо ҷои паноҳу осудатаре набуд.

— Хайр, ана, ҷои панаҳ ҳам ёфтӣ, маро ба ҷое овардӣ, ки додамро ҳеҷ кас намешунавад, худо худатро инсоф диҳад,— ханда дар гирди лабони Парвона сайр дошт.— Гӯй гапатро.

— Ман аз ту дигар ҷудо намешавам, Парвона.

— Гапат ҳамин?

— Ҳа, меравем.

— Кучо?

— Намедонам, рӯи дунёе кушад. Мою ту кӯдак не, ҷою манзил ёфта метавонем.

— Майлаш, Рустам, меравем, роҳи дигар нест,— гуфт духтар ва пас аз лаҳзаҳои сукунат пурсид:— Кай аз қишлоқ мебароем!— Аз ҳаяҷон ё аз ҳарос буд, ки овози Парвона ларзид.

— Ҳамин шаб, дар болои себ интизор мешавам.

— Ҷои нағз ёфтӣ-а?

— Қулай, кадаммонихоятро ҳисоб мекунам, аз назарам панаҳ шуда наметавонӣ.

— Майлаш, Рустам, лекин ман метарсам. Чӣ хел мешуда бошад?

— Натарс.

— Натарсам мегӯяму боз метарсам. Баъд... мода-рам чӣ мекунам? Дар азоб мондаанд: ғами ман, алами дадам... Раҳмам меояд.

— Агар нагурезем, тӯй мешавад, хоҳӣ нахоҳӣ, Қалта туро ба хонааш мебарад, ба додари шалаш...

— Тӯй намешавад, ту вай шалро ба хоҳири ман набиёр, ман роҳи осони аз вай ҳалос шуданамро ёфтагӣ. Ҳеҷ ки нашуд, ман худамро мекушам, нобуд мекунам, ана баъд ёбанду гиранд, тӯй кунанд...

— Номаткул кардӣ, ин хел фикрхоро ба сарат набӣёр, ману ту бо ҳам мешавем, ману ту зиндагӣ мекунем, ба пирӣ мерасем...

— Кошкӣ.

— Ист, хомӯш шав,— Рустам худро аз паси кундаи чанор андаке берун кашида, ба ҷониби роҳ гӯш андохт.— Мешунавӣ? — Гуфт. Парвона наздикаш омад.

— Ҳа овози гуфтугӯ.

Ду аспакӣ ба ҷониби чанор назар доштанд. Онҳо аз афташ, Рустаму Парвонаро дидаанд, пай бурдаанд. Яке аспашро ба пеш маҳмез зад. Калтаи Мансур буд ӯ.

— Рустам? Парвона?!— овози Калтаи Мансур ба таври даҳшатнок садо дод. Парвона худро бо ҳарос ба Рустам ҷафс кард. Нигоҳаш маъсумона, имдодхоҳона. Калтаи Мансур бо шӯру мағал дараро ба сар мебардошт.

— Бо зани дар фотиҳаи додари ман ту ин чой? — аспашро ба болои Рустам ҳай кард.— Намедонӣ-а, ҳаромӣ? Ё дидаю дониста, барқасд?! Дар вақташ духтари нағз дидагии мана падарат аз роҳ зада буд, вай кори аз дасташ меомадагиро дар ҳақкам кард, шармандаю беобрӯ шуда будам. Боз ту ҳамин хел кор карданӣ? Навбат ба писараш-а? Не, ин пилтаи хомро аз гӯшат бардор. Он рӯзҳо дигар буданд, гузаштанд, рафтанд. Имрӯз даври ман, ман ҳӯҷаини кишлок! Ҳама зӯру нозӯр дар ихтиёрам. Лаганбардор, побӯси мананд ҳама! Ту, падарат, очат хешу табор, зоту зуръетат ҳам. Кистед шумоҳо дар пеши ман? Алаф! Хоҳам ҳамаатонро аз рӯи замин даравида мепартоям. Ҳоли падарат ба ту панд нашуд? Зада-зада говишкам кардамаш, пеши пойҳоям афтода зорӣ, тавалло кард. Ана ҳоло кучо аст ӯ? Пеши очаат? Дар миёни ҷанг аст, хабари маргаш меояд, дер не, имрӯз-пагоҳ! Ана баъд занашро тӯй карда мегирам, хонаам мебарам. Арвоҳи падарат шод мешавад. Худатро ҳозир, дар ҳамин дараи бефаръед зада мекушам. Мурдаатро зоғу занбӯрҳо хӯрда мераванд. Ту мемури, нобуд мешавӣ...— Калтаи Мансур аспашро зери камчин гирифт. Асп гирди Рустаму Парвона чарх мегашт, сумак мезад. Бо ҳар давр гаштани асп Калтаи Мансур аз рӯи зин ҳам шуда ба сӯи ӯ камчин меандохт. Камчинҳояш ба ҳаво мерафт, ба Рустам намерасид, кӯтоҳии дасту коматашро ҳис карда, Калта месӯхт, дар мегирифт. Ба сари Рустам боз ва боз камчин мебардошт. Вале намерасид. Рустам худро

хам медод, хаму рост мешуд. Як камчини Калта баногоҳ ба сари Парвона бархӯрд. «Вой» гуфта ӯ бо панчаҳояш пеши чашмонашро дошт, ба замин нишаст.

— Ту чӣ кардӣ, касофат? Духтарро мезанӣ? Ман акнун туро мекушам, халосӣ намеёбӣ, ачалат расида будааст. — Баъде ки Парвона лат хӯрд, дунё ғирди сари Рустам гашт. — Ту бо ман гап зан, духтарро чи ба задӣ, номард! — Рустам гуё бол бароварда, чаҳида ба лаҷоми аспӣ ӯ чанг андохт, даст ба каштали чомааш бурд, бо як силтав вайро аз болои зин ба зер, ба пеши пойҳояш афканд. Ба сару рӯяш бо мушт, бо лағат мезад, рӯ-рӯи санг, хоку кум кашолааш мекард. Хаёлаш, ки ҳар кадаре ин зотро занад, дилаш хунук намешавад. «Мекушам, туро кушам ҳам, хабар намеёбам», — гуён барои Парвона, барои падараш мезад ӯро, мур гуфта мезад.

— Салим!! Хой Салим!!!!... — Қонҳавлиҷон фарёд бардошт Қалтаи Мансур. Савораи ҳамроҳаш Салими дароз будааст. Рустам шунида буд, ки Қалтаи Мансур дар торикӣ ва дар танҳоиҳояш бе ин одами бешараф намегардад, рост будааст. Ӯ дар як дам чун балои осмонӣ ба сари Рустаму Парвона расид. Аз аспаш пиёда шуд, дастаи камчиро миёни панчаҳояш мефишурд.

— Салим, ту кучо гуму гӯр шуда рафтӣ, намебинӣ, аҳмак, кани инро соҳиб шав, — мегуфт Қалтаи Мансур даруни хоку лой ба худ ҷӯлида.

— Рӯятро ба тарафи ман гардон, маро бин, бин, ки дар хаёлат монам, — Салими дароз ба китфи Рустам панча андохт. Рустам хаёл кард, ки устухонҳои китфаш шикаста орд шуданд. Вале худахро аз даст надод, ба вай рӯ ба рӯ истод. Падараш гуфта буд: «Вай номард Салими дарозро медонӣ... Метарсам, ки ҳамин одам ба ту зиён нарасонад». Ҳоло Рустам ба панҷаи ҳамин одам афтода буд. Ӯ ба сараш камчин бардошт. Рустам дасти ӯро доштани шуд, вале зӯраш нарасид. Камчин бо шаст, бо шиддат ба сараш фуромад. Хаёлаш, ки аз сар, аз чашмонаш оташаке берун ҷаста ба дара паҳн шуд, оламо сиёҳӣ, дуди ғафс пӯшид. Болои чашмонаш хун фуномада ба хаёлаш, ки миёни дарёи хун монд. Ҳеҷ ҷойро намедид. Нолаю ғиреви Парвона ба гӯшаш омад. «Вайро куштӣ, Рустам мурд, вай мурд!!» мегуфт ӯ. Дигар чи кадар ӯро заданд, ӯ назаданд, дар ёд надорад. Вакте ба ҳуш омад, худро дар

хонаашон дид. Модараш болои сараш. «Бачаҳакам, вой бачаҳаки чонам!...» гуён мегирист ӯ.

— Оча,— гуфт ӯ ва ҳис кард, ки сараш дард мекунад, сарашро бо дока бастаанд, дасту по кашида наметавонад, аъзои баданаш чун дар даҳони мор месӯзад, устухонҳояш ҳама шикастаанд.— Оча, гуфт ӯ боз.

— Чони оча, очат курбон шавад, бачам!— Модароби дидагонашро бо лаби остини дарози куртаи гулдӯзиаш аз сари рухсораҳояш пок кард. Аз як гӯша чароғи карасин ба хона хира-хира равшанӣ меод.

— Парвона кани? — ба худ набуд Рустам.

— Об,— гуфт ӯ.

— Ана об,— чойники обро ба даст гирифт модар. Рустам сарашро андаке аз руи болин бардошта, обнӯшидани шуд. Вале шарораҳои оташ пеши чашмонаш париданд. Оташакҳо рақсиданд. Дуди ғафс ғана зада хонаашонро сип-сиёҳ гардонд. Вай дар миёни оташу дуд монд. Модараш «Рустам, Рустамчон!!!» мегуфт. Аммо вай дигар суханони модарро нашунид. Дар замин буд ё дар осмон? Тасаввур намекард.

Доираву таблак мезаданд, паси дару деворҳояшон садои гурум, гурум... Мардум-хурду калон суруди «Шоҳмуборакбод» меҳонданд.

Шаҳи зарнигор, чашмонат хумор,
Мо орзу дорем, шаҳ биёяд савор...

Дар хоб не, дар бедорӣ мешунид ӯ ин сурудро.

— Оча, «Шоҳмуборакбод?» — чашм кушод Рустам. Модар ханӯз болои сараш нишаста, ашк мерехт, зери лаб Калтаи Мансурро дуои бад мекард.

— «Шоҳмуборакбод?» — боз суол кард ӯ.

— Ҳа, бачам.

— Калта тӯй дорад? Тӯи Парвона?!

— Не, бачам, тӯй нест, ҳеҷ кас тӯй надорад,— ба рои таскини дили ӯ тӯи Парвонаро аз писараш пинҳон доштан меҳост.

— Оча, ман хеста наметавонам. Парвона маро ин тизор аст, худаш гуфта буд, меравам! Маро хезонед, очачон,— Рустам хестани шуд. Пойҳояш карахт буданд, сараш кӯҳ барин вазнин. Бо азоб сарашро аз болои бистар бардошт, аммо баланд шуда натавонист. Аз зери қабатҳои дока, ки ба гирди сараш баста бу-

данд, хун омад. Хун болои пешона, сари рухсораҳояш шорид.

— Наҷунб, бачам, наҷунб. Ин хонасӯхтаҳо ба ту чи кардане, вой дод, вой бачаҳакам, хонаам сӯхт, хонаам дар пуштам шуд. Рустамҷон, бачаҳаки ҷонаме, — гӯё Рустам аз олам гузашта буд, ки модар ғиғону нӯла бардошт, овоз андохт... Садои «Шоҳмуборақбод»-гӯии тӯякиҳо баланд гашта буд.

— Парвона маро интизор аст, оча! Маслиҳат карда будем. Вай акнун чӣ мекунад? Ҳолаш чӣ мешавад? Куҷо меравад? Маро хезонед, ёрӣ расонед, оча! — Рустам боз майли хестан кард.

— Хоб кун, бачам, наҷунб, боз хун сар накунад, бачам! — модар аз зӯри алам дуруст гап зада намета-вонист.

Оҳиста-оҳиста садои сурудхонии тӯякиҳо паст мешуд. Рустам дигар онро намешунид. Ё хоб буд? Ё аз хуш рафт? Ба ҳар ҳол чашмонаш пушида буданд.

Дарвозаи ҳавлиашонро бо сангу чӯб тарақ-тарақ мезаданд. Ва хонаашон гӯё ба ларза меомад.

— Оча, мешунавед, оча? — Рустам лаби кӯрпаро аз пеши рӯяш фурувард.

— Ҳа, бачам, мешунавам.

— Чиба дарвозаамонро мезананд?

— Намедонам, бачам.

— Ягон гап ҳаст, боз ба сари ман...

— Не, натарс, бачам.

— Набошад...

Дари хона бо шаст кушода шуд. Рӯи ҳавли лаб-лаби одам гашта буд. Садои поймонӣ, гуфтугӯ... Одамон дар даст шоҳа, таёк, калтак, машъалҳои фурузон доштанд. Ба ҳаёли Рустам, ки хоб аст, хоб мебинад. Не, ӯ хоб набуд, аз хуш ҳам нарафта аст. Қалтаи Мансур ва Салими дароз дар миёни хона пеши ӯ меистоданд. Амаки Нусратулло ҳам. Онҳо тахти кӯрпахояшонро канда, ба ҳар тараф ҳаво доданд. Даруни чаҳдегу кӯхлӣ, сандукҳояшонро кофтанд, тағи тахтмон, оғилу коҳдон ва болохонаҳоро хабар гирифтанд. Ҳама ҷойро сӯзанкоб карданд.

— Гуфтам-ку, раис, вай ин ҷо нест, — кошу кавоқи амаки Нусратулло овезон буд.

— Ин ҷо наомада, кучо меравад? Ба тағи замин! Вай дар ҳамин ҷо, — таъкид намуд Қалтаи Мансур.

— Ҳамин чо бошад, кофта ёбед,— гуфт бо зарда амаки Нусратулло.

— Ту, мӯйсафед, ба ман ситеза дорӣ? Дилат пур барин-а? Канӣ, саратро паст кун,— даст ба таги манахи амаки Нусратулло бурд Қалтаи Мансур,— ришатро якта-якта канда мепартоям. Ҳа, канӣ биё,— вале қадди Қалтаи Мансур ба миёни ӯ баробар намеомад, дастонаш кӯтоҳ буданд.

— Астағфируллоҳ гӯед, раис, аз сари ҷаҳл гардед,— гуфт Салими дароз Қалтаи Мансурро ба тарафи худ кашида.

— Ин одам ба ҳаминҳо наздик. Бо Абдусалом ҳамроҳ мегашт, кораш бо вай пичир-пичир буд... Душман аст, ман душманро катиам гирифта гаштаам. Сазоям ҳамин, мӯйсафед гуфта бовар кардам. Садкаи риши сафед шавӣ, беимон, шайтон!— боз пештари амаки Нусратулло омад. Лекин пирамард дигар ба суҳанҳои ӯ ҷавоб намегуфт.

— Парвона канӣ? Вайро кучо пинҳон кардед? — ба сари модари Рустам фаръед бардошт Қалтаи Мансур.— Гӯй, ҷояшро нишон дех, набошад, худату писаратро кушта мепартоям, ҳозир мекушам, мезанам!— Ӯ хонаҳои онҳоро хокпарчак карданӣ буд.

— Мо аз кучо донем, ки Парвона канӣ. Мо ба шумо Парвонабонем? Вай сӯзан набошад, ки пинҳон кунем. Агар дар хонаи мо бошад, кобед, ёбед,— гуфт модари Рустам.

— Ҷамила рост мегӯяд,— амаки Нусратулло гӯё тоқати хомӯш истодан надошт.

— Чӣ хел рост мегӯяд? — муштҳои Қалтаи Мансур гириҳ шуданд.

— Парвона хонаи инҳо наомадааст, беҳуда бечорахоро ташвиш додем. Ҳоли бачааш вазнин, раҳм накардед, вайро қариб куштед,— гуфт амаки Нусратулло.

— Салим, мешунавӣ, иҷ пирхар чӣ мегӯяд? Душмани ману ту катиамон будаасту мо беҳабар. Вайро ҳоло худат як хору мол кун, пагоҳ он тарафашро ман худам ҳал мекунам.

— Ман безор, раис, аз ҳамин вазифаи ту додагӣ.

— Аблах, ҳозир, худӣ ҳозир аз раис узр пурс, тавба кардам гӯй,— Салими дароз аз гиребони ҷомаи амаки Нусратулло дошт. Дар миёни хонаҳои хурдакии онҳо кашмакаше шуд. Қӣ киро заданаширо намедонист. Модари Рустам «бачаҳакамро паҳш мекунед, мемура-

де» — гуфта, худашро болои ӯ партофт. Одамон Салими дароз ва амаки Нусратуллоро тела дода-тела дода аз хона берун карданд. Миёни хавлӣ ҷангу мағал хест. Овози Қалтаи Мансур баландтар буд. Ӯ ба амаки Нусратулло мегуфт: «Туро нав фаҳмидам, пирхар, ту ба ин кӯхнадушманҳои ман ҳамзабон будай, тарафашонро мегири...» Чӣғоти шаб ҷангу ҷанҷол дар хавлиашон файсал ёфт? Намедонад ӯ. Хобаш бурда буд ё аз хуш рафта...

Рӯзҳо пай ҳам гузаштанд. Ҷароҳатҳои Рустам рӯ гирифтанд. Вай сари по хеста бо асо ба рӯи хавлӣ баромад, то беруни дарвозаашон рафт. Чашм ба роҳу роҳравҳо, сабзаҳо, оби ҷӯйборҳо роҳ мерафт. Ӯ аз Парвона осор меҷуст, аммо нақше аз ӯ пайдо набуд. Модари зору ҳайронмонда ва хешовандонаш — ҳама дар ҷустуҷӯи Парвона буданд. Ба қавле асояшон сӯзан, ҷорукашон ғалбер шуда буд, вале Парвонаро наметофтанд.

* * *

Дар болои ҷӯи қаъри дара пули калоне бино карда будаанд. Аз он мошинҳо мегузаштанд, пиёдаҳо ҳам аз як тарафаш равон буданд. Бобои Рустам аз роҳи мумфарш рӯ ба таги пул поён шуд. Оби ҷӯй чун ҳамон солҳои дар деҳа будани ӯ широсо сафед ва софу беғубор буд. Ӯ асояшро ба танай санге рост монда, тӯрхалтаашро пеши он гузошт. Ҳам шуда, хоки рӯи сангери пуф карду болои он нишаст. Панҷаҳояшро ба оби ҷӯй андохт. Сард буд об. Чанд каф аз он нӯшид. Баъд беихтиёр панча-панча обро ба сару рӯяш, ба атроф пош додан гирифт. Давраҳои ҷавониаш барин пирамард завқ мебурд, бо об бозӣ мекард. Ду духтари фатиламӯй, ки дар синну сол ба Парвонаи ҳамон солҳои ӯ баробар буданд, аз роҳашон гашта аз болои пул ба бобои Рустам нигаристанд. Дар тааҷҷуб буданд онҳо: як одами ришаш сап-сафед бо об бозӣ дорад? Онҳо аз кучо донанд, ки Парвона — духтараке ки ӯ шайдо яш буд, ҳаёли бобои Рустамро бурдааст. Панҷаҳои шахшӯлаш даруни об буданд. Бо ҳамин ангуштон ӯ он шаби бо Парвона ҳамроҳ будан қабзаи мӯйҳои болои чашмонаш ҳамидаи ӯро сила карда буд... Вай, бобои Рустам Парвонаро ёд дорад, ӯро аз хотир бароварда наметавонад. Пайкари нозукаш, рӯи зебо, мӯйҳои сиёҳмушкинашро ҳам...

...Роҳи байни деҳа ва дарьёчаи Сафедобро, ки чи хеле мегӯянд, модари Парвона хӯрда кард. Вай ҳар рӯз қариб сад бор як яктаҳи сони сафеди дарозро аз як нима ба сар карда гирёну ҷолон бо ин роҳ лаби дарьё рафта меомад, беҳи сангу буттаҳои соҳили онро меҷуст, қад-қади оби пуртуғъени дарьё то дуриҳо медавид, хастаю беҳол шуда меафтад, лекин аз духтараш нишоне намеёфт. Шунда буд, ки боре як духтари гумроҳшудаи дигар ҳам худро ба ҳамин дарьё партофта будааст. Аммо вай барои қанда шудани умеди падару модар ва ҳешовандон рӯймоли сару шаддаи мӯҳраҳои гарданаши болои як санги лаби дарьё гузоштааст, баъд як тоқа кафшашро ҳам аз қади дарьё ёфтаанд. Парвонаи вай ҳам, агар ҳудашро ба дарьё фарк мекард, ҷгон нишона мегузошт. Охир беақл набуд вай... Дар дастанаи дастпонаҳои ба ивази як гови бағӯсола харидаи модар, дар гӯшҳои ҳалқаҳои кафаси тилло буд. Дар сар рӯймоли ҳарири сурх, дар бар камзӯлчаи зардӯзии нав дошт.

Модар аз кофтуков, пурсуҷӯи Парвона ноумед гашт, ғами духтараш ӯро девонаавзо намуда буд. Бо сангу чӯб, бо регҳои соҳил, бо ситораҳои осмон, моҳи мунир рӯ меовард, гап мезад:

— Парвонаи маро дидед? Вай ҳамон шаб бо дили пурғам, ҷолону гирёи аз кучо ба кучоҳо рафт? Хуб гирист, хун аз дидаҳо кард, мегӯед? Вой ба ҳоли духтаракам! Ман мурам ба вай, садқааш, хоки роҳаш шавам!

Модар тасаввур мекард, ки он шаб барои Парвонаи вай шаби муқаррарӣ набуд. Қиёмат буд, даҳшат буд. Шабе, ки барояш умри азизаш анҷом меёфт, рӯ ба марг, рӯ ба олами нестӣ мерафт... Мададгор, сарпаноҳе меҷуст, намеёфт... Монда шуда, ҳалқаш хушк гашта... Ба сангҳои сари роҳаш пешпо хӯрд, афтод. Хесту боз рӯ ба роҳи саргумиаш ниҳод...

Аз ситорагон, моҳи мунир пурсон шуд модар.

— Ба лаби дарьё омад, мегӯед. Ҳудашро ба оғӯши мавҷҳо афканд? Дидед? Дод аз дасти зolim — Қалтаи Мансур, дод аз дасти модарам гуфт? Рост мегӯяд духтарам. Айби худам шуд. Аз дидори шуми вай шал безор буд, номашро ба забон меовардем, вайро таб мегирифт. Баъд гапи тӯй, иҷбро баровард Қалтаи рӯсиях. Маҷбур шудам, «ман розӣ» гуфтам, духтарамро ба оташ тела додам, маҷбур вайро ба оғӯши

шал андохтани будам. Худамро мекушам гуфт, ҳа, ин гапи вайро бо ҳар ду гӯшам шунида будам, кар набудам, шунидам. Лекин бовар накардам, ба вай гӯш на-
додам. Гуфтам, ки гапҳои беҳуда нагӯй, як бедилҳо зану шӯи нағз шуданд, ки... Ин гапҳои аз тарс буд, духтарам, аз тарси чони худам. Тарсидам, ки Қалта одами ганда, зарараш мерасад. Худоё, хонаи вай дар-
гирад, ба ҳазор бало занад, ғам бинад...

Гоҳо модари Парвона нолақунон то паси дарвозаи Рустамшон омада мерафт. Касе дида будааст, ки ҳа-
мон шаби тӯй Парвона чанд бор пушти дарвозаи он-
ҳо омада рафтааст. Лаҳзаҳо «дарвозаро кушоям на-
кушоям» гуфта истодааст, даст дар занҷири дарвоза.
Чуръати онро кушодан накардааст. Оқибат ноумед,
нозеҳ шуда пас гаштааст.

— Духтари рӯзодидоам, духтари чою манзилко-
вам, духтари дармондаам, во духтарам, во духтарам!!—
модари Рустам паси дарвозаи онҳо ба зону зада, чои
истодаи духтарашро тавоф мекард, хоку хасрӯбахоро ба
дидагонаш молида аз рӯи замин нақши пой Парвона-
ро мечуст. Вай боз ба кадом сӯ роҳ гирифтани ӯро фаҳ-
мида наметавонист. Баъд ӯ кучо рафтааст? Касе на-
дидааст... Вале, моҳу ситораҳо, албатта дидаанд, яго-
на шоҳидони ҳоли ӯянд. Вале шоҳидони безабон. Он-
ҳо ба забон омада ба модари Парвона аз ҳоли зори вай
дар он шаб ҳарфе намегӯянд, намегӯянд, ки Парвона
аз кучо ба кучоҳо сар зад, давиду давид, мондаю шал-
пар шуд, нишаст... Не намегӯянд, онҳо хомӯшанд.

Аз зинда будан ё мурдани Парвона модараш хаба-
ре ёфта натавонист. Аз сӯзиши дил ӯ дар гӯристони
деҳа ба ном гӯри духтарашро бунёд гузошт. Буду шу-
ди рӯзгор, чизу чораи хонаашро сарф карда, сангҳои
мармар овард. Номи Парвона дар он сангҳои сиёҳу
яъсовар нақш ёфтанд. Модар гӯрбони духтараш буд.
Сараш болои сангҳои хунуки болои гӯр, сангҳои ху-
нук дар оғӯшаш.

Рустам ҳам рӯзе чанд бор сари «гӯри» Парвона ме-
омад. Чашм ба номи ӯ, номи ба сангҳои мармари си-
ёҳ нақшёртаи ӯ дӯхта, пеши модараш бо сари ҳам,
бо дидагони ашкбор соатҳо менишаст, худро гунаҳко-
ри ҳоли модари Парвона, гунаҳкори нобуд шудани ин
духтар мехисобид.

— Ту Парвонаро дӯст медоштӣ? — мепурсид мода-
ри аз худ беҳабар аз Рустам.

- Ҳа,— сараш хамтар мешуд.
- Парвонаи ман зебо, ба дунё меарзидагӣ буд-а?
- Ҳа.
- Ҳоли ҳам ту вайро нағз мебинӣ?

— ...

— Гӯй, бачам, шарм надор, чиба дар вақташ пешам наомадӣ, нагуфти, ки Парвонаро дӯст медорӣ. Ту вайро нағз мебинӣ, агар нағз намедидӣ, сари гӯраш намеомадӣ, барои вай намегиристӣ. Садқаат шавам, Рустам, ба ҷои фарзанди калонам бошӣ, Рустам. Гирья кун, овоз андоз, Парвона, гӯй...— Модар рӯймолашро аз сар як тараф афканда, даст ба мӯйҳои парешонаш мезад. «Баламой» мегуфт, «Парвонаам, воҳ Парвонаам!» мегуфт.

* * *

Аз номи падараш мактуб омад. Нома ба номи ӯ. Онро кушод, пеши модар хонд. Падар бо ҳарфҳои нозебу нохонои худ навишта буд: «Рустамҷон, ҷӣ ҳол дорӣ? Ягон гап нашудааст? Эҳтиёт шав, бачам, ғами ҷони худатро хӯр, бо вай Калта даҳан ба даҳан нашав. Вай ҳамон Салими дарози аҳмақ қати ба ту ҳар кор карда метавонад... хунгирифтаанд онҳо. Аз куштани одам намегарданд. Ман дар пешат нестам, ки ҳар лаҳза насихат кунам... Аз ҳоли модарат ҳам дар ташвиш ҳастам. Вай Калта хона даромада меомадагист. Аз очаат дилам пуру ба ҳар ҳол метарсам, ки Калтаи маслуқ номашро олуда накунад. Дар ҳаққаш ягон гап шавад, тамом! Гап гандааст, мемонад... Худо нигоҳ дорад, бачам. Дар ҳар кор аз амаки Нусратулло маслиҳат гир. Ман ба вай дарди диламро гуфта будам, амакат одалии нағз аст...»

Гӯё падараш шунида ё фаҳмида бошад ба вай таъкид карда буд. Рустамро заданд, ба худ нест, ба бахти падар ва модараш аз сари гӯр гашт...

Сари Рустам докапеч буд. Аз пушти хонаашон дуртар шуд. Пойҳояш ўро ба тарафи роҳи калон, ба тағи ҷанорҳои серсои саҳни масҷид кашиданд. Вай беҳтиёр, калавида-калавида ин ҷо омада буд. Чанд нафар мӯйсафедон такья ба кундаи ҷанор дода менишастанд. Қадоме аз онҳо ҳикояе мегуфт, мусоҳибонаш ҷашм ба даҳони вай буданд. Рустам ҳам пешашон омаду болои як санг, ки ба лаби ҷӯй наздик буд, нишаст... Калтаи Мансур, дар пойҳояш ҳамон мӯзаҳои хроми сурх, дар

танаш чомаи нави сатини кабуд, дар миёнаш рӯймоли гулдӯзии лабонаш шилшиладор, бо салобат кадам монда, ба сахни масчид ворид шуд. Бо дидани раис ҳама аз ҷой хеста, бари чомаҳои хоколудашонро афшонда, даст пеши бар гирифтанд.

— Марҳамат, раис, биёед,— пазирионаш карданд. Қалтаи Мансур аз ҷӯй, аз пеши Рустам гузашт. Рустам на танҳо ба эҳтироми вай аз ҷояш наҷунбид, баръакс ўро дида, рӯяшро ба дигар тараф тофт. Қалта ба вай пайҳам як-ду бор теги нигоҳ давонду кисаҳои пеши бари чомаашро саросема ба кофтан даромад. Қоғазро ба даст гирифт.

— Хат аст, раис,— як мӯйсафед пурсид.

— Ҳа, хат, хати марг.

— Хати сиёҳ?! Аз кӣ? — хаёли мӯйсафедон парешон шуд.

— Аз як ҷӯраи худам,— табассуми нозебе гирди лабони Қалтаи Мансур давид.

— Ҷӯраатон? Қӣ вай?

— Отаи Рустам,— гуфт ва қоғази шумро пеши ў ҳаво дод.

Ақли Рустам гӯё гум шуда буд, қоғаз дар рӯи замин меҳобид. Онро бардоштан, ба даст гирифтани ба хаёлаш намеомад.

— О бечора. Абдусаломе, наҳод набуд шудааст?! Аҷаб одаме буд, мард буд...— мегуфтанд мӯйсафедон. «Падарам мурдааст? Наҳод ин гап рост аст? Ман акнун падар надорам?» Дили Рустам ба ёди падар гум зад. Дасту панҷаҳои шах шуданд. Якнима афтод болои хати шум афтод, сари дардмандаш зарб ёфт. «Бардор, бачаи Абдусалома бардор!» — гуфт мӯйсафедде. Ҳама аз ҷойҳоишон парида хестанд, ба сари ў омаданд. Қалтаи Мансур аз ҷояш намечунбид, даҳонаш гиз то беҳи гӯшҳо, меҳандид ў.

Бардоштандаш, аз ҷӯй ба рӯяш панча-панча об заданд.

— Мард бош, бачам, мард бош! Ҳеч кас бо падараш якумри назистааст, моҳо ҳам падар доштем, мурданд, аз дунё гузаштанд. Ин дунё, бачам, аз омад шудаш ҳамин хел — меоянду мераванд, боз оянду раванд, ба навбат, косаи давр...

Золи дунё чун арӯси ораста,
Ҳар замоне шӯи дигар хоста...

Мӯйсафедон ба вай як олам часиҳат хонданд, таскину тасалли доданиаш шуданд. Ба бағалаш коғазии маргии додояшро гузоштанду «рав, бачам, хонаатон рав, мард бош, очаатро насиҳат кун!» гуфтанд.

«Мард бош, очаатро насиҳат кун» — ҳамин суханон ба гӯши вай парешону беҳол ба хонаашон мерафт. Ба хонаашон даромадан ҳамон «Дадам, вой дадохам, дадам!!» гуфта овоз меандозад, коғазии бағалашро ба очааш медиҳад, «хабарии маргии дадам, оча, ана, он бедада шудам, чикое мекунам, гӯед, оча!» баландтар мегирияд, ғаму алами падарро бо ҳам мебинанд.

Ба даруни ҳавли давид. Очааш гандумдаравӣ на-
рафта буд. Тағии пешайвонхоро ме-
руфт. «Оча, дадам, дадам...» мурдаанд гуфтани буд, забонаш нагашт. «Ана хат, хатии...» Ҳик-ҳик... мегиристу сухане наме-
гуфт. Аммо ӯ нагӯяд ҳам модараш фаҳмид. Хатро гирифт, кушод, хатии сиёҳ, аз шавҳараш — аз Абдусалом... Акнун навбати навҳаю гирев ба модар расида буд. Вай Рустам барин ором намегирист. Вай як фиғонии ҷон-
хорош кашид, фиғонии даҳшатоваре. Нидои пуралами модар ба сар то охири Гулоб расид, овозаш паст на-
мешуд аз дил, аз чигараш буд нидои ӯ. Дигар дам на-
мегирифт. Оҳ, ин қадар ба модараш азиз будааст па-
дари Рустам. Нолида-нолида, сиёҳу қабуд гашт, сӯхт...
Ҳавлиашон пур-пури одам шуд. Амаки Нусратулло ҳам омада буд. Ӯ омаду Рустамро ба бағал гирифт. Чашмонаш ҳавзии об гардид. Мӯйсафед аз руҳсороҳои ӯ бӯсида сарашро, ки қанӯз доқапеч буд, сила мекард.

— Гирья нақун. Рустамҷон, — ме-
гуфт ба ӯ. Аз дидани пирамард амаки Нусратулло аламҳои Рустам то-
за шуда буданд. Хатии дирузақак аз падараш омада дар бағалаш буд. Ӯ гуфта буд, ки бо амаки Нусратулло маслиҳат қунед, ба вай гӯш диҳад... Дар ин ду рӯз
фурсат наёфта буд, ки дуою салом, тағийинҳои пада-
рашро ба ӯ расонад. Хабарии маргаш пештар ба амаки Нусратулло расид.

— Ана ин хатии падарам, ба шумо салом гӯям, ба шумо маслиҳат қунам гуфта буданд, — номаи бо дастони худаш навиштаи падарро ба амаки Нусратулло нишон дода гиреву нигез гулӯгираш гаштанд.

— Бачам, падарат ба ман додар буд, вай бегона набуд... Абдусалом, қонам Абдусалом, вой Абдусалом! — бригадир бо рӯймолча оби дидагонашро пок мекард. Хурду қалони Гулоб Абдусалом гуфта мегиристанд.

Калтаи Мансур омад, ҳамон рӯз не, пас аз ду рӯз. Пиёда не, боз савора. Дар ин ду рӯз модараш — як чавонзани базебу хузарб ҳудашро хурда, ранг дар рӯ-яш намонда буд. Аз домана хестагӣ барин. Бемадор, хароб, чун тори танбӯр... холи Рустам ҳам бад, аз гирья гӯё таркҳои сараш ковок шуданд. Сараш дард мекард. Албатта Калтаи Мансур чун рӯзҳои ба фронт гусел карда шудани падари Рустам, ки ҳамон рӯзҳо ҳам хонаашон омада буд, намеҳандид. Даҳонашро чамъ карда буд, чехрааш яла набуд.

— Очаи Рустам, зик нашав, ту кирои зикию ғам надорӣ, медонам, ман туро аз хурдиат медонам, дилат нозук аст, андак зик шавӣ, касал мешавӣ, худатро бой медиҳӣ,— Калта дар пеши модари Рустам аспашро нигоҳ дошт.— Абдусаломро насибаш будааст, имрӯзҳо дар ҷанг як одамхое мемуранд, ки вай ба ноҳуни пой онҳо баробар намешавад. Ин Абдусалом чӣ? Як ваданг буд, афташ шум...

Бо ин гапҳои Калтаи Мансур ба дили Рустам алов андохта дилу ҷигари вайро месӯзонд: падари раҳмати ӯро санг мезанад, таъна мекунад, дашном медиҳад Калта?... Чӣ кор кунад? Ба вай ҷаснад, ба замин кашадаш, пайхум банадаш?... Кушадаш?! Агар ӯро кушад, олам гулистон, ҳама аз ӯ халос... Ба доди Калта дар ин ҷо дар хонаи онҳо кӣ мерасад? Салими дароз? Шиҳаи асп аз пушти хонаашон баланд шуд... Ҳа, Калта дилу гурдаи беодам хонаи онҳо омадан надорад.

— Гуфтам ку зик нашав,— ӯ боз ғами очаи Рустамро меҳӯрд,— бесоҳиб нестӣ. Ман худам соҳиби ту, ман барои ту ҷонамро гӯй фидо мекунам, ҳама чизи дунё, зану фарзандонам садкаи сари ту. Ҳамаашон пеши ту барои ман якпула қурб надоранд. Ту ҳа гӯй, хонаам мебарам, малика мешавӣ, ҳар чӣ дорам, аз онӣ ту, агар хоҳӣ, аҳли ҳамин Гулоби калонро дар хизмат менам, занҳоям — ҳам очаи Зархон, ҳам зани муаллим Фирдавсӣ ҷӯриҳоят, ҳамаашон хизматгорат...

Падараш ба Рустам навишта буд, ки Калтаи Мансур номи очашро бад накунад, номи бад ганда, гапаш менамод... Ана ҳоло Калта рӯи рост ба модараш ҷаспидааст имрӯз не, пагоҳ албатта ягон номаъқулиаш сар мешавад... Бо ин одам вай чӣ гӯяд, чӣ кунад? Модараш барои чӣ хомӯш? Ба вай гап намегардонад, сараш ҳам. Ҳазор гӯяд, ӯ чим. Ана аз ҳамин ҷиҳат ба

ин хел одамҳо худо медиҳад. Як бор не як бор «чӣ мегӯӣ ту, аҳмак?» гуфта сар боло кунад, ба рӯяш давад, пеши даҳони ин хел касофатхоро гирад, аз ҳад намегузаранд, андеша мекунанд...

— ...Зани раис мешавӣ,— аз хомӯш истодани очаи Рустам Қалтаи Мансур бачуръаттар шуда буд,— хама чиз дар ихтиёрат. Мехӯрдагиат дар пешат, ҳеч кас ҳақ надорад, ки туро аз ин ҷо хеста ба он ҷо шин, гӯяд. Ту ғайри ман дигар ба касе гӯш надех. Ту аз они худам, барои худам,— овози ӯ пасттар шуда буд,— ман туро талабгор будам, аз хурдиат. Аммо нашуд, душмани ману ту бисёр будааст, мою туро чудо карданд. Ман инро намехостам. Ниҳоят ана кори дунё боз ба диламон шуд. Мурд вай, сагвор мурд. Акнун домони ту ба дасти худам...

«Чаро модараш хомӯш, гунг ё кар шудааст ӯ? Ё худӣ ӯ ба Қалта ҷавоб диҳад?» Рустам ба бори ин гапҳо тоб наоварда пой пеш монд.

— Чӣ гуфти, очаи Рустам? Гапҳои маъкул-а? Андаки дигар вақт гузарад, туро хонаам мебарам. Ҳозир «не» мегуфтагистӣ... Аз марги ин ваданг боз ягон ҳафта гузарад-а? Мардум нагӯянд, ки мурдаро монда, инҳо тутхӯрӣ мекунанд. Қайфу сафоямон баъд сар мешавад-а? Чӣ гуфти. Ҷамилаҷон?

Очаи Рустам, ки то ҳол дар як гӯшаи суфа нишаста, сар аз болои зонувонаш намебардошт, бо ангуштонаш риштаҳои гилебро меканду ғоз мекард, ниҳоят ба Қалта рӯй овард. Дар ин чанд лаҳзае, ки ӯ ба очааш гап мезад, гӯё вай даруни дегдоналов месӯхтааст. Рухсораҳояш тафсида, барқ мезаданд, аз сару рӯяш арак мешорид. Рустам шунида буд, ки модараш умре ба рӯи маслук нигоҳ накардааст, ҳарфе ба вай эб надидааст «Садкаи гапу ҳарфам шавад» мегуфтааст.

— Чӣ гуфти, Ҷамила? Мою ту аз хурдиамон якдигарро дӯст медорем-а? Душман моро чудо кард-а? — пурсид боз Қалтаи Мансур.

— Ту маслук, ту худозада!— Модараш гӯё шарт-шарт бо камчин ба сару рӯи Қалтаи Мансур мефуровард.— Дигаю дубора номи манро ба забон набиёр, ба дилат кошук натарош, афтатро дигар ба ман нишон нате, рав!— Модараш ҳам шуда ҷорӯби кундукеро аз пеши пояш бардошт.— Ту маслук, ошики ман-а? Э гум шаве, даҳон накушое!— ҷорӯбро ба сари ӯ ҳаво дод.

Чорӯб ба пешосинаи аспи маст хӯрд, рост-рост аз чо-
яш хест.

— Холи ман пеши ту маслук, ман худозада? Ман
ба дари хонаи ту беҳуда наомадам, ман раиси кол-
хоз, туро кор баро гуфта омадам. Се рӯз боз ту гандум-
даравӣ намеравӣ? Барои чӣ? Ба чӣ вачх? — Аспи
Қалта рӯ ба суфа хез гирифт. Модар тарсид. Рустам
аз беҳи девор панҷшоҳаро бардошт. Ғалогула, чанҷол-
ро шунида Салими дароз, ки дар беруни дарвоза гуш
ба кимор меистод, ба миёни ҳавлиашон асп монд. Ӯ
ба сари Рустам, ки бо шоҳа аз паи Қалта афтода буд,
қамчин андохт, модарашро ҳам даръёб карда зери лаг
гирифт. Модараш ба зарбаҳои қамчин тоб наоварда,
«вой доде, дод!!..» гуфта гирияю нола бардошт. Ҳам-
сояҳо омаданд. Худи Қалта лаҷоми аспи Салими да-
розо кард.

— Назан, ин тааллуки маро назан,— гуфта хандаи
хунук кард.

— Аз кор намон, пагоҳ сари субҳ туро дар гандум-
даравӣ, дар замини паси хама Ризо бинам. Агар не,
аз хонаат, аз кундаи мӯят дошта рӯ-рӯи замин кашид
мебарам. Се рӯз аз кор мондӣ, барои ин ҷавоб ме-
гӯӣ. Ҷон бачаат — хирман, наравад, мекушам,— гуфт
Салими дароз ба модараш ва бо Қалтаи Мансур аз хо-
на баромада, аспашро ба роҳи қалон андохт.

...Модар аз гандумдаравӣ хеле барвакт, ҳанӯз оф-
тоб дар миёни осмон буд, ки баргашт. Досаш сари китф,
хаёлаш чун мӯйҳояш, ки болои ҷашму абрувон ома-
да буданд, парешон, ҷашмонаш гирияолуд, сари рух-
сораҳо, дастонаш хуншор. Вай досашро ба як сӯ ҳаво
дода бегап, беҳарф, аз Рустам ҳолу аҳвол ҳам на-
пурсида, ба ҳона даромад, болои якаандозе дароз ка-
шида рӯяшро ба болишт пахш кард.

— Оча, чӣ гап шуд? Ягон кас бо шумо ҷанг кард? —
Рустам аз остонаи дар надаромада меистод. Аз мода-
раш ҷавоб нашонид. «Дар дашт, дар танҳоиҳо барои
падараш нолидааст, рӯю мӯй кандааст». Ӯ ҳам барои
падар, ба ёди ӯ, дар фирикаш гирияён шуд. Амаки Нус-
ратулло бо писараш Садриддин омад.

— Рустам,— амаки Нусратулло ӯро ба наздаш, ба
миёни ҳавлӣ ҷеғ зад.— Ту, бачам, бо Садриддин дар
ҳамин ҷо ист, ё болои суфа баромада шинед, ман ба
очаат гап дорам,— гуфт мӯйсафед. Хаёли бобои Нус-

ратулло ҳам осуда набуд, ё ба ў ё ба модараш ягон вокиа рӯй додагӣ барин.

Бобои Нусратулло ба хона даромад.

— Медонӣ, Рустам, падарам барои чӣ ба хонаи шумо омаданд? — пурсид Садриддин.

— Не,— гуфт Рустам.

— Рӯи очаат харошидагӣ буд?

— Ҳа.

— Дадом гуфтанд.

— Чӣ гуфтанд?

— Гуфтанд, ки рӯи очаи Рустам хуншор...

Рустам сабабашро напурсид, Садриддин ҳам як нӯки гапро бароварду он тарафашро нагуфт. Рӯ ба офтоб, ки паси теғаҳои баланди кӯҳҳои канори деҳа мефуromaд, хомӯш менишастанд. Аз хона ғур-ғури гапзании очаи Рустаму бобои Нусратулло ба ғӯш мерасид. Паст-паст, канда-канда боалам ҳарф мезад очаи Рустам.

— Ба очаат имрӯз Қалтаи Мансур дарафтодааст, қишлоқ пури гап,— Садриддин якбора гапи аз Рустам пинҳондоштаашро гуфт. Гуфту бори вазнинеро аз дӯш гузоштагӣ барин осуда нафас гирифт, ў боз давом намуд:

— Барои ҳамин дадам омаданд, ки очаатро насихат кунанд. Рустам аз ҷояш рост шуда сару рӯяшро бо кафҳояш меомолид, нарма-нарма не, саҳт. Сараш, ки ҳанӯз докапеч, озурда буд, аз ин ба дард омад ё не, ҳис накард, қаҳру ғазаб ўро аз худ беҳабар мекард, чӣ гуфтанашро намедонист, дар ҷояш сумак мезад, Гулоб дар назараш торик метофт. Бобои Нусратулло аз хона берун омада «Садриддин» гуфт. Садриддин аз паси падар ғуд.

— Амак,— Рустам бобои Нусратуллоро дар тағи дарвозаашон аз роҳ нигоҳ дошта пурсид:— Рост аст?

— Чӣ, бачам?

— Фаҳмидам, сир пинҳон накунед.

— Кӣ гуфт? Ту гуфти, падарлағнат? — мӯйсафед ба сари Садриддин дод зад.— Дар ҳеҷ ҷо ҳеҷ гап не, ту ба олам ҷор меандозӣ? Воҳима мекуни? Қасофат, гум шаве!— Мӯйсафед аз паси писараш дарвозаро бо қаҳр пӯшида аз роҳаш ғашт ва даст ба китфи Рустам гузошт.— Ин гапҳо ҳама дурӯғ, тӯҳмат, бовар накуни, аз модарат пурс.

— Дурӯғ нест, амак.

— Ман ба ҳамин риши сафедам дуруғ меғӯям? — бобои Нусратулло даст ба ришаш бурд:— боз меғӯям, ки дуруғ аст, очаатро тӯҳмат накун, бас кун!

— Ман амак, вайро мекушам, ба арвоҳи падарам, ба арвоҳи...— Парвона гуфтани буд ӯ, аммо шарм дошт, забонаш нагашт, худашро ба даст гирифта натавонист, боз гирифт.

— Ту, бачам, гапи падаратро намегирифтӣ, гапи маро нагирӣ гапи очаатро нагирӣ... намедонам, ҳолат чӣ мешуда бошад...— Мӯйсафед бо алам инро гуфту рафт...

Модараш ханӯз дар хона. Рустам пеши ӯ даромада наметавонад. Онҳо ба якдигар чӣ меғӯянд? «Ба шумо Қалтаи Мансур чӣ кард? Гапи одамон рост аст?... гуфта пурсад? Модараш ҳама гапи шудагиро ба вай меғӯяд? Бо кадом забон? Бо кадом рӯ? Наметавонад, забонаш пеши ӯ ба гуфтани ин суханҳо намегардад. Ҳар ду ҳам гап зада наметавонанд, ба рӯи якдигар акнун нигоҳ кардани модару писар душвор... Қалтаи маслуқ дар ҳаққи онҳо корашро кард. Модари Рустам бадном шуд. Рустам паси дари хона ба он «дароям надароям» гуфта мегашт, ӯро гӯё дарде гирифта буд, дарди сӯзмол...

Ба хонаашон занҳо омаданд — барои модарашро таскин додан, барои ҳаққи гапро аз худӣ ӯ фаҳмидан... Очаи Парвона пеши модараш омад. Номи Қалтаи Мансурро шунида, боз аламҳояш тоза шуданд, ки овоз андохт.

— Аҷаб рӯзхое шуд, кавмое,— вай гуфтор дошт,— дунёё бесоҳиб монд, як касе нест, ки сари ҷилави ин мурдорро гирад, вай занҳои шӯдорро бароварда мегирад, хонахоро вайрон мекунад. Хоҳад, мекушад, месӯзонад. Илоҳи давраш ботил шавад. Кай ман ӯро ба хуни худаш ғалтон, мебинам? Кай?!...

Рустам аз забони модари Парвона фаҳмид, ки Қалтаи Мансур ба модараш чӣ кор кардааст.

Дар заминҳои пушти дара гандум медаравидаанд. Қалтаи Мансур ба сари даравгарҳо ҳозир шудааст. Аз асп нафуромада, ҳамаи занҳо, бачахоро, ки сар боло накарда гандум медаравидаанд, «боракало, боракало» гуфтааст.

— Зани Абдусалом кай? — очаи Рустамро пурсидааст.

— Хо дар наздикии чашма,— гуфта вайро нишон додаанд.

Калтаи Мансур аспашро миёни замини гандумаш нодарав ҳай мекунад. Ба гӯшаи тарафи чашма хамидан замин меояд, ки он ҷо очаи Рустам бо чанд занҳои дигар сараш паст, гандум медаравид. Болои сари ӯ лаҷоми аспӣ чавмастро мекашад. Нигоҳаш ба дасту по, ба пешотанаю пешобағали андаке кушода мондаи очаи Рустам. Даҳонаш гӯё меғалтад...

— Очаи Рустам,— ниҳоят ӯ нидо мекунад. Очаи Рустам дасташ дар даст сар мебардорад.

— Ту дарав накун,— гуфта фармониш медиҳад.— Ин тараф биё... ба дараи Лойоб гузар, бандина дарав. Очаи Рустам музтар шуда меистад.

— Фикр накун, рав, баъд ман ягон занакро ба пешат мефиристам, ҳамроҳат мешавад, бандинаҳоро мебиёрад...

Очаи Рустам ноилоч аз ғаллазор мебарояд.

Чӣ гуна мавзеъ будани дараи Лойобро Рустам медонист. Хеле дур, роҳаш ҷалкиш, пастию баландӣ. Баҳорон ӯ, Садриддин, Парвона ва дигар бачаҳо он ҷо тамошо мерафтанд, гул мечиданд. Гулҳои сияҳгӯш, наврӯзӣ... Қаъри дара чуқур... баъзе гӯшаҳояш нури офтобро надидаанд — торик, ваҳмовар. Ба сари одам дар ин дара чӣ балое оранд, мададгор намеебад, ба додаш намерасанд. Ана Калтаи Мансур модари ӯро ба кучо фиристодааст.

— Чиба очаам не, нагуфтаанд? — пурсид Рустам.

— Мо ҳам, бачам, хаминро аз вай пурсидем,— гуфт очаи Парвона,— модарат ба вай гап задан намехостааст, душворӣ мекашидааст, азоб будааст...

Очаи Рустам ана дар хамин дараи Лойоб то ними рӯз бандина медаравад, то дуриҳояш меразад. Хулоса, аз паи кораш будааст, ки Калтаи Мансур бо чашмони бечо, дар пешаш ҳозир мешавад. Очаи Рустам акнун аз максуди зишти Калтаи Мансур боҳабар мешавад.

Ҳафтае аз ин пеш маслук, ба сари зани раҳматӣ Ёсин ҳам чунин рӯз оварда буд. Вай ин зани ҷавонро дар сояи ғанаке хоб дида ба бағалаш медарояд... То ҳол дар Гулоб гапи онҳо... Занаки бечора аз шарму ҳаё дигар аз хонааш берун шуда наметавонад. Калта бошад, даҳонаш то беҳи гӯшҳояш расида «Мо як мард-дия, миёни мокиёни бисъёр як хурӯс ҳам лозим» ме-гӯяд.

Хамин рӯзхоро Қалтаи Мансур дар дараи Лойоб ба сари модари Рустам ҳам овардани.

— Очаи Рустам, медонӣ, ман туро чи қадарҳо ме-
хоҳам...— Модари Рустам даступо меҳӯрад. Одами ба
ин рӯзҳо дучор нашуда, ин хел рӯзхоро надида...

— Биё, ҳа гӯй розӣ шав, очаи Рустам, ман ба ту
ғулом мешавам, ба ту мемирам... Ин ҷо ҳеҷ кас нест,
ҳеҷ кас намефаҳмад, биё, чонам шави, розӣ шав...—
гуфта, Қалта пештараш меояд, даст ба куртаи ӯ ме-
барад.

Афту дарафт, часпачасп сар мешавад. Очаи Рустам
ба вай тан намедихад, фаръед мебардорад... Хайрият
ҳамин лаҳза ба дараи Лойоб бобои Нусратулло меояд...
Вай аз нияти Қалтаи Мансур бӯбар шуда аз паяш аф-
тодааст.

Беакл буд Рустам, боз беаклӣ кард: гӯё, ки мода-
раш гунаҳкор бошад, пеши вай, ба хона надаромад...
дар рӯи суфа, болои гилеми коқ ёзид. Дар хона мо-
дарашу очаи Парвонаи ноком... Рустамро гӯё ба оташ
андохта буданд. Шаб нисф мешуду падараш пеши рӯ-
яш. Вай васияти падарро ба ҷо оварда натавонист, оқи-
бат Қалтаи Мансур ба модари ӯ даст дароз кард...

Рустам тағи девори миёни ҳавлӣ омад. Ана ҳамон
одаме, ки ин корро кард, дар ҳамин ҳавлӣ... Сулфа-
ашро шунид, бедор аст... Даст ба сари девор монда аз
он худро ба хонаи Қалтаи Мансур оҳиста нишеб кард,
сағҳо аз дуру наздик, аз ҳавлини ҳамсоёҳо ак-ак дош-
танд...

* * *

Пагоҳӣ Садриддин ӯро ҷеғ зада аз ҳавлиашон ба
ровард.

— Дадам туро суроғ доранд,— гуфт Садриддин.

— Дар кучоанд?

— Дар сари хирман.

— Ман ҳоло ҷой нанӯшидаам,— чашмони хоболу-
дашро бо кафи дастонаш молид ӯ.

— Дар хонаи мо ҷой меҳӯрем, қаймокро ҳам мо-
дарам ин пагоҳ барои ту монданд, рафтем,— гуфт Сад-
риддин ва аз дасти Рустам гирифта, ӯро ба сӯи дарво-
за кашид.

Ба хирман қариби ҷоштгоҳ расиданд. Бобои Нус-
ратулло говронаи дарозе дар даст, галагов ҳай ме-

кард. Дарзаҳои гандумро канда нав ба таги пой гов-
хо партофта буданд. Паяҳои гандум ба таги шиками
говхо мерасиданд, онҳо роҳ гашта наметавонистанд,
ба фук зада, боз мехестанд. Бобои Нусратулло онҳо-
ро дида «омадед» гуфт ва говронаи дасташро ба Рус-
там дароз кард «дор» фармониш дод. Ба Садриддин
ҳам кор ёфт. Вай бо сешохи ҷӯбин паяҳои гандумро ту-
нуктар мекард, онҳоро ба таги суми говхо меандохт.
Яке аз хирманкӯбҳо — мӯйсафеди Комил касал шу-
да, ба хонааш рафта буд. Бригадир кор намурад гуф-
та Садриддину Рустамро ба хирман ҳеҷ задааст...

То ними шаб то мондаю шалпар шудани худашону
барзаговҳо Садриддину Рустам аз паси галагов да-
виданд, бо навбат галагов ҳай карданд. Бобои Нусра-
тулло ҳам аз хирман ҳеҷ ҷой нарафт, гандум бод дод,
қариб се маҳи гандумро аз бод баровард.

Таги каппа менишастанд. Моҳи шаби чордах миёни
осмон омада аст. Он гӯё киштие буд, ки дар баҳри нук-
ратоби осмон рӯ ба ғарб шино дошт. Замину замон аз
нурҳояш мунаввар. Ғарамҳои гандум, ки чанд рӯз боз
чигинакашҳо аз заминҳои дур оварда буданд ва хара-
ҳои коҳ сап-сафед метофтанд, дарзаҳои гандуми ба
таги суми говхо канда партофта шуда... Хуллас ҳама
чизе, ки дар хирман буд, чун дар рӯи каф намоён, ка-
фи пурсаховат, кафи деҳқон буд хирман...

— Раис имрӯз пайдо нашуд, кучо бошад? — пурсид
аз падараш Садриддин.

— Саҳар қатӣ шӯру мағал хезонда район рафт.

— Чӣ шӯру мағал? Бо кӣ шӯру мағал кард? — Сад-
риддин думи гапашро сар намедод.

— Худаш ба худаш, одами касофат бо сояи худаш
чанг мекунад.— Бобои Нусратулло баъд ба онҳо фаҳ-
монд, ки шаб хонаи Қалта одам даромадааст, дараш-
ро чанд бор кӯфтааст. Вай то саҳар дарашро кушода
натавонистааст, тарсидааст, ки ўро мекушанд,— лекин
рӯяшро сиёҳ мекунад, кӣ хонаи вай медарояд? Кӣ ҳа-
мун маслука куштан мехоҳад?— гуфт дар охир бобои
Нусратулло.

— Дурӯғ намегӯяд.

— Аз кучо медонӣ? — пурсид аз Рустам бобои Нус-
ратулло.

— Хонаи ӯ ман даромада будам.

— Ту?!

— То рӯз дар хавлиаш ўро поидам, дараширо кӯфтам, агар мебаромад мекуштамаш...

— Ту ҳоло ҳамин хел кардӣ? Одам куштани будӣ? Бо ҳамин як зарра ҷонат?!— Мӯйсафед гӯё ба даҳшат афтада буд.

— Наход ту ҳамин хел кардӣ?

— Амакӣ, шумо аз ман малол нашавед, вай ба очаи ман чӣ кор кард худатон медонед-ку... Ё модари ман бесоҳиб аст? Ман мурдаам?

— Чӣ кардааст ба очаи ту? Билоалазин дасташро қапида натавонистааст, худам шоҳид, дар ин дунё ҳам мегӯям, дар он дунё ҳам. Ту худат дар ҳаққи очат гап набоф, айб мешавад.

Рустам ба суҳанҳои бобои Нусратулло бовар мекард. Аммо ҷаҳли мӯйсафед паст намешуд.

— Ту ба ҳеҷ кас ин гапро нагӯй, нагӯй, ки ба хонаи Қалта даромада будам. Ба куртаи танат ошкор накун. Ба сӯхтан пок намешавӣ. Имрӯз аз район одам меояд, кофтуков мекунад, ту дам ист. Ҳайф, бисёр кори нохуб кардай. Ба худат ҷабр, ёшӣ... — бобои Нусратулло ба фикр дармонд. Аз афташ, ҳаёлаш ба Қалтаи Мансур ба ҷабру аламе, ки ӯ ба сари аҳли ҳар хонадони Гулоб меовард, банд буд...

— Чӣ мекуни, ба ҳамааш ҷанг гунаҳкор, одами ба ин маслуқ гап мезадагӣ намонд, аспашу майдон... — акнун худ ба худ ҳарф мезад бобои Нусратулло.

— Чаро шумо бо вай гап намезанед? Мегӯянд, ки бо босмачиҳо ҷанг карда мукофот ҳам доред, лекин... — Рустам аз бобои Нусратулло ҳам, ки бо Қалтаи Мансур созомадӣ, муросо карда мегашт, гиламанд буд.

— Рост мегӯӣ, аз ман ҳам гузашт. Ҳама ба ман ҳамин хел мегӯянд, як ту не. Гӯши котиби райком ҳам аз кучое бод ёфтааст. Гуфт, ки дар қишлоқ, чӣ гап, раис ба чӣ корҳо машғул. Аммо ман «намедонам» гуфтам.

— Чаро ҳамаи корҳои вайро нагуфтед? Хабар нарасондед? — дар дил аз бобои Нусратулло норизо шуд Рустам.

— Метарсам, бачам, яки мардум фаҳманд, ки бобои Нусратулло гапи қишлоқро бозорӣ кардааст, ба идораҳои калон маълумот додааст, чандпула одам мешавам? Сарамро ба кадом гӯр мебарам? Маълумотбозӣ, як касро дар пеши ягон калони ҳукумат ганда кардан гуноҳи қабеҳ аст. Ана мӯи ман сафед шудаас-

ту то холи нашунидаам, ки аз Гулоби мо ягон маълумотбоз, гапфуруш рӯида бошад... Барои ҳамин Гулоби мо нисбат ба қишлоқҳои дигар тинҷ аст, касе ба касе қор надорад. Як касро зада кушем ҳам, гап байни худамон мемонад. Хуб аст, ки ҳамин хел таомули нағзро омада-омада мани мӯйсафед вайрон кунам? Не, бачам, ҳаволаи одами бад ба худо. Ганда аз ғайб чазо мебинд, Калта ҳам...

Бобои Нусратулло ҳикояте гуфт. Дар Гулоб як вақт як магазинчӣ будааст. Ҳамаи моли магазинро қимат мефурухтааст, ба сатину чит, шоҳию бекасаб ҳудаш нарх мемондааст. Тарозу мезадааст, ду кило қанд ғиранд, нимаш кам... Боз ҳудаш одами дағал, ҷанҷолӣ... Аз ҳад гузаронда будааст. Ҳама аз вай норозӣ, дар маърақаҳо гапашро гуфта мегаштаанд. Лекин аз болояш ба ягон идора ягон нуқта наменавиштаанд, ба гуфтае, ки маълумоташро намедодаанд. Як одами навомад, ки ҳамон сол аз Гулоб хона харида ба деҳа кӯчида омада будааст, ҳамаи қирдорҳои бади ҳамон магазинчиро, фиребгарию дуздихояшро дар ҷанд рӯи қоғаз навиштааст, баъд ба баъзеҳо маслиҳат кардааст, навиштаҳояшро пеши онҳо хондааст, «шоҳид шавед, ба ин қоғаз даст монед» хоҳиш кардааст. «Э нее, ту ин қора накуне, мон сарашро хӯраде, вайро худо мезанад, чазо мебинад, бало ба пасаш...» гуфта ҳатто он мардро хоҳиш ҳам кардаанд. Лекин ӯ ҳудаш навиштаҳояшро ба қадом идорае фиристодааст. Фиристодаасту гӯё дар Гулоб қиёмат шудааст. Милицияҳо омадаанд. Магазинчиро бурдаанд, дигар вай барнагаштааст. Ба ҷояш фурушандаи дигар омадааст. Мардум аз он касофаг ҳалос шудаанд, вале он марди навомад ба бало мондааст. Ҳар чое, ҳар маърақае пайдо шавад, одамон ўро ба якдигар нишон медодаанд. «Ана аз ҳамин одам, алҳазар, маълумотчинӣ ганда будааст» мегуфтаанд. «Гулоби тинҷамонро ноором карде...» ҳасрат мекардаанд. Мардум дигар ба вай рӯи хуш надодаанд, ба маҷлису маърақаҳояшон хабар намекардаанд, қухрии паси маърақа шуда мондааст мардак. Ноилоҷ мондааст, рӯзе кӯчу бандашро бардоштаасту аз Гулоб рафтааст. Баъди рафтаниаш ҳам «э хайрияте, аз як маълумотбоз, навис-навис мекардагӣ ҳалос шудем...» — гуфта гулобихо ихори хушнудӣ мекардаанд...

— Бачаҳом, ҳамин хел қоидаҳо ҳаст дар Гулоби мо, — бобои Нусратулло баъди ҳикояташ боз ба сари мақ-

сад омад,— шикоятчию аризабозхоро аз хук бадтар мебинанд. Имрӯз якдигарро мезанем, мекушем, пагоҳ боз мо ҳамон мешавем. Мурем ҳам гапи байни якдигарамонро ба ҳеҷ ҷо намебарем, «Чанги байни хешон абри бахорон», мегӯянд. Барои ҳамин ҳам як Қалтаи Мансур барин одам ба сари мардум санги осӣ гардон кардаасту ҳама дам, ба ягон ҷо наменависанд, аз ягон идо ра касе омада пурсад, пурсад, ки раисатон чӣ хел «Нағз» мегӯем. Ба мо бошад вайро асло аз раисӣ ҳолӣ намекунанд. Лекин дар район ҳайрият, кӣ будани ӯро фаҳмидаанд. Худи котиби райком гуфт, ки агар ҳамин рӯз-пагоҳ аз фронт ягон каси босаводтар баргардад, Қалтаро аз вазифа мегирем. Салими дарозро ҳам ба ҷанг мебурдаанд.

— Дурӯғ будагист,— бовар накард Рустам.

— Рост. Қалтаи Мансур аз барои вай ҳам гап мешунавад,— бо кадом як одами военкомат забон як карда, дарози аҳмакро аз фронт гардонда будааст.

— Наход вайро баранд? — Рустам гӯё афсӯс меҳӯрд, гӯё ба ҷанг рафтани вайро намехост.

Аз рӯзе ки Рустамро ин одам пеши Парвона зад ва аз туфайли ҳамин одам нақшаҳои гурехтани онҳо барҳам хӯрду Парвона худаширо нобуд сохт, вай аз пеши назари ӯ лаҳзае дур намешуд. Баъзам ғарқи фикр мегашт: калон шудаасту бақуввату зӯр шудааст. Касе дар Гулоб ба вай баробар не. Вақти бо Салими дароз гап задан, ҳисоби карданаши расидааст. Дар кӯчаи калон мебинадаш. Салим ба вай нигоҳ накарда гузаштанист. Лекин Рустам дастанаши дар миён, пеши роҳашро мегирад.

— Ист, аз ҷоят наҷумб, — фармон медиҳад ӯ. Салими дароз меистад.

— Дар хотират ҳаст?

— Чӣ? — мепурсад ӯ.

— Маро зада будӣ...

— Қай?!

— Пеши Парвона, дар таги чинор...

— ...

— Номард, акнун ҳисоби мекунем, ҳамин ҷо, ҳамин ҳозир... Ман ҳам акнун туро огоҳ мекунам. Бин, бин, ки туро кӣ мезанад, дар ёдат монад. Лекин ормонӣ нашав, тавонӣ ту ҳам зан... Ана, ман мезанам.— Ӯ сар мекунад. Мезанаду мезанад, то дилхунук шудан, то қонеъ гаштанаши мезанад ӯро... Салими дароз дар

миёни роҳи калон даст як тарафу по як тараф хобидааст. Хешу таборони ўро пайдо карда меорад. «Бардоред, мурдаатнро соҳиб шавед» мегўяд ба онҳо Рустам.

Ҳамин хел орзуҳо мепарварад Рустам, ба сари Салими дароз, ки аз зарби қамчинҳои вай ҳанўз сараш дардманд аст, чунин рўзҳо оварданист. Лекин ҳоло, дар ин шаби моҳтобӣ, дар зери қапаи хирманкўбҳо бобои Нусратулло мегўяд, ки ўро ба ҷанг мебаранд.

— Наход вайро баранд? — боз суол кард Рустам.

— Чӣ ту рафтани ин касофатро намехоҳӣ?

Рустам сабаби такроран аз бобои Нусратулло суол карданаширо нагуфт. «Агар вай дар ҷанг мурда равад, касосашро аз ў носитонда мемонад. Хайф...» — дар дил андеша дошт ў.

— Ман кишлоқ меравам, — аз ҷой хест Рустам.

— Садриддин ҳам ҳамроҳат меравад, — гуфт бобои Нусратулло ва онҳоро ҷавоб дод.

Аз қаппа берун шуданд. Аз нурҳои моҳтоб ҳанўз олам шир барин равшан буд. Ғарамҳои ғаллаи ноқўфта, ҷоши гандум, хараҳои сап-сафеди коҳ нун дар рӯи каф метофтанд. Бобои Нусратулло дар пеши қаппа истода буд, қомати баландаш андаке ҳам, риши сафеду паҳнаш ба сандуки сина фуромадааст.

— Рустам, — садо кард ў ва баъде, ки Рустам истода рӯ ба тарафи ў гардонд, гуфт:

— Ту бачам, дили модаратро бардор, бе ин ҳам вай ғам меҳўрад. Ту акнун майда нестӣ, калон шудай. Фикрҳои беҳударо аз сарат дур кун. Қалтаро ҳам аз хотират барор... Агар ягон гап шунавам, хафа мешавам. Ту ҳам ба ман фарзанд, Садриддин барин, ҳар дуятон бароям баробар, падарат ба ман таъин карда буд, ки аз ту боҳабар бошам, ба гапи ман гўш кун, вазнин шав, санги вазнинро об намебарад...

Насихатҳои бобои Нусратулло дар гўш, Рустам ба деҳа омад, Садриддин ҳам...

Модараш нахуфта буд. Қор дошт, ки ба хона мебаромаду мебаромад. Рустам бо вай рӯ ба рӯ нашуда, ба ҷойҳобаш — болои суфа гузашт. Се рӯз боз Рустам дар ҳамин ҷо мехуфт. Се рӯз боз бо модараш нотап. Модар дар ин рӯзҳо аз хона берун намешуд. Дарро ба рӯяш баста меҳобид. Аммо ҳоло ў аз пешайвон фуромада пеши Рустам меомад. Рустам сарашро ба кўрпа печонда, худро ба хоб зад. Аз модараш мекебид.

Ҳарчанд насихат шунид, навакак бобои Нусратулло як олам ба ӯ панд гуфт, лекин дилаш ба модар мисли пешина не. Сард буд дилаш...

— Рустам, бачам, ба ман гӯш кун,— лаби кӯрпаро аз болои сари ӯ кашид модар.—Хез хона даро, биё,— гуфт.

— Намеравам, ҳеҷ чо намеравам,— ғур-ғур кард Рустам.

— Номатқулӣ накун, Рустам, хез, зуд хез.

— Ман ҳамин чо хоб меравам.

— Бачам, ҳамин ғаму алами худам бас нест, ки ту ҳам маро азоб медиҳӣ?

— Ман ба шумо кордор нестам.

— Кордор набуданатро мефаҳмам, бачам, худатро хӯрда гаштай. Майлаш хуб мекуни, маро бад бин, ту ҳам фикри бад кун, ман гунаҳкор.

— Ман шуморо гунаҳкор нагуфтам... Ман ӯро мекушам.

— Бачам, ман худамро набуд мекунам, ё аз кишлок баромада меравам, роҳи дигар нест. Номам бад шуд. Хаёлам, ки ягон одами кишлокро набинам. Рӯям дуд мекунад, мурдан меҳоҳам...

— Айби шумо нест...

— Ту бачаи ман бошӣ, хез, ҳамин ҳозир, ҳамин шаб аз Гулоб меравем, дигар ёди Гулоб намекунем, обаш ба мо ҳаром шуд, меравем...

— Кучо меравем, оча? Ин хел нагӯед...

— Таги осмон кушод, ягон ҷой ёфт мешудагист.

Баҳси меравему намеравами Рустаму модараш гӯё охир надошт. Модар гириён-гирён аз назди ӯ дур шул...

— Зинда мондани маро нахоҳӣ, бачам, хайр, дидорҳо ба қиёмат, паноҳат ба худо,— гуфту аз дарвоза баромад. Шаракқоси дарвоза Рустамро ба худ овард: навод модараш ҳам худкушӣ кунад? Наход аз ӯ ҳам монад?! Ӯ парида аз ҷояш хест. Модараш дар паси дарвоза, дар наздикиҳо наметофт. Худро ин тараф он тарафи кӯча зад, аммо набуд ӯ. Ба замин даромад, ё ба осмон рафт? Гум буд. Рустам давид, аз кӯчаю паскӯчаҳо гузашт, аз кишлок берун рафт. Наход модараш дар ҳақиқат аз паи худкушӣ афтод? Тарафи Сафедоб рафт? Худро ба он рӯди бетағ афканданист. Руде, ки мегӯянд, Парвона худашро ба қаъри он андохтааст. Марг ба ин Сафедоб, номаш гум, кош он дар Гулоби онҳо намебуд... Чӣ дарёеест он, ки рӯзи вайро

тира менамояд, чи одамест, ин Қалтаи хонасӯхта, ки модарашро ба дами марғ тела медиҳад, хонаашро мо-
тамсаро гардонд... Аз дасти Рустам меояд, ки ўро ку-
шад, метавонад... Аммо бобои Нусратулло вайро аз роҳ
гардонд. Насиҳат мегӯяд, панд меҳонад. Чи лозиманд
ҳамин гапҳои ў? Убол намешавад, агар Қалтаи хона-
сӯхтаро кушад, савоб мешавад, агар ўро Рустам кушад,
бовар дорад, ки дилаш кушода мегардад, убол не, са-
воб. Бо даму дили сӯхта Рустам рӯ ба Сафедоб меда-
вид. Қад-қад роҳи калон ба даруни боғҳои сари теп-
па, доманай адир назар андохта мерафт. Нурҳои моҳ
болои Сафедоб шино доштанд, ба мавҷҳо мепечиданд,
ба ҳам меомехтанду пеш меҳазиданд. Ҷонзоте кано-
ри дарёе наменамуд. Ў лаби дарёе, танҳо, садон дарёе,
гулдурӯси он ба фалак... Дарёи хунхӯр, Парвонаро
хӯрд... модарашро ҳам аллакай ба дамаш кашид чӣ?
Агар ин тавр шуда бошад, ў — Рустам кучо меравад?
Сояе ба назараш намуд. Аз боғ баромад. Тирвор сӯи
Сафедоб медавид. Рустам ҳам ба вай рӯ ба рӯ шуд.
Модараш будааст, дилаш аз зиндагӣ, аз дунё монда...

...Чи шабе буд, ки онҳо нахуфтанд, хобу ҳаёлашон-
ро Қалтаи Мансур бурда буд, оромию осудагиашонро
ҳам. Ба сари кӯтали деҳа расида рӯ ба Гулоб исто-
данд. Гулобе, ки пушт ба пушташон дар он зиста, ҳа-
мин ҷо ҳок шуданд, Гулобе, ки ин ҷо ҷояшон асту ман-
зилашон. Чанори баланди лаби ҷӯ. Паси он ҳавлиашон.
Дарҳои хона, дарвозаи ҳавлиашонро боз монда баро-
маданд. Гову гӯсфандҳо, ҳангии сиёҳашонро миёни ҳав-
лӣ сар доданд, ризқу рӯзиашонро худашон ёбанду хӯ-
ранд. Бебизоат, бе ҳеҷ чиз аз деҳа мебароянд. Дар тан
танҳо либосҳояшон. Чанд кӯрпаю кӯрпача. Миёни бӯғ-
чома печонданд. Онро Рустам пуштора кардааст... Ли-
босҳояшонро нагирифта мераванд, ашъҳои рӯзгора-
шонро гузошта... Бобои Нусратулло монд ин ҷо. Бо Сад-
риддин вакте «хайр» гуфт, ки ҳамроҳ аз хирман бар-
гаштанду вай дари ҳавлиашонро кушод. Аз кучо ме-
донист, ки бо ў бори охир хайр мегӯяд... Аз пеши қаб-
ристони гулобиҳо гузаштанд, ба он ҷониб сар ҳам на-
муд, ба эҳтироми Парвона, пеши марқади аз сангҳои
мармари сиёҳ бунёдшудааш... «Хайр» мегуфт бо ди-
лу ҷон бо Парвона, бо Гулоб...

Онҳо дар оғӯши нимторикӣ меистоданд, рӯ ба де-
ҳа меистоданд. Шамоли сард лаби рӯймоли шоли модарро
ба пеши рӯяш мезад, мӯйҳояш болои абрувон фурома-

даанд, чашмонаш гӯё оташаке, оташаки кину адоват, кахру ғазаб. Номи бад ба дӯшаш бор, вай даст ба дуо бардошт, дону нодон як ояти аз модар ёдкардаашро хонд. Баъд ба овози шунаво гуфт:

— Худоё, роҳи рафтнам шаваду ба Гулоб баргаштанам не, худоё, дур аз ин ҷо, дар мусофирихо хок шавам, рӯи Гулобро набинам... омин!— Даст ба рӯи овард, вале дили Рустам нашуд, ки низ омин гӯяд. Вай аз Гулоб якумрӣ рафтан намерост...

Модар бастаи либосҳояшро ки болои алафҳо гузошта буд, бардошт, қадам ба роҳ монд. Рустам ҳам аз паси ӯ шуд.

* * *

Саҳарӣ нурҳои офтоб аз миёни шоҳу навдаҳои тут ба рӯяш меафтиданд. Вале ӯ аз хоб хеста наметавонист, ду шабу ду рӯз дар роҳ буданд. Ба мошин, баъд ба поезд савор шуданд. Дина баъди нисфирӯз ба Сталинобод расиданд. Вокзали роҳи оҳан серодам, серғалоғула, мағал, сағ соҳибашро намеёфт. Фигони модарон, занону духтарон, наварӯсон ба фалак — фарзандон, муҳибон, дилдодагон, хешовандонашонро ба ҷанг меғуселониданд. Ба ғуфтаи модараш, ки рӯзи қиёмат, худо нишон надихад. Ӯ даст ба китфи Рустам партофт.

— Ба ман нигоҳ кун,— гуфт модараш. Ба рӯи модар назар бардошт. Таги рӯи гандумгунаш кохида, пеши чашмони бодомии зебоаш хатҳои маҳини ожанг давида буд. Ба ҳар ҳол модараш зебо, халқаҳои баргакдори тиллоӣ ба рӯяш ҳусн фузуда. Ӯ ба Рустам чӣ ғуфтани буд?

— Худо туя ниғахбон шавад,— гуфт. Вай рӯзи сиёҳи модаронро, ки чигаргӯшаҳоро ба ҷанг меғуселонданд, пеши назар дида дилаш барои Рустам меларзид.

Аз кӯчаҳои санғфарши камодам, каммошини шаҳр роҳ мерафтанд. Ягон-ягон маҷрӯҳонро медиданд. Баъзеашон нобино, бепо, бедаст. Бо асобағал меғаштанд, нӯки асоро ба пеш партофта роҳ мечустанд...

— Кошки, бачам, падари ту ҳам аз як мучааш мемонд, нимтана мешуду аз ҷанг меомад, намеруд,— охи бадард баровард модараш.

Торик шуда ягон-ягон чароғҳои барқ аз кӯчаҳо фурузон буданд. Вале модару писар ҳанӯз ҷои рафта нашонро намедонистанд.

— Ягон чои кор ёфтан лозим, заводи нон бошад, боз беҳтар. Файз дорад, шикам сер мешавад. Аз роҳгузарҳо пурс, бачам, заводи нон канӣ гӯй,— гуфт модараш.

Пурсида-пурсида онҳо ба заводи нон наздик шуданд. Дар мобайни ҳавлии он дудбарои баланде қад кашидааст. Аз дуриҳо ҳам менамуд, аз он дуди сиёҳ ба ҳаво мепечид. Лекин дарвозаи завод аз дарун баста. Зери дарахти туге, кӯчу палтарашонро партофтанд. Торик шуда буд. Қадаме чанд аз онҳо дуртар роҳгузарҳо мерафтанду меомаданд... Пардаи сиёҳи торикӣ Рустаму модарашро аз назарҳо панаҳ кардааст. Шолчаеро густурданду дар тараддуди хоб шуданд...

Субҳгоҳон Рустам бедор шуда, шунид, ки марде бо модараш ҳарф мезанад. Баъд модар гуфт:

— Ҳамин хел, ака, як одами ба ду пул намеарзидагӣ рӯзи моро сиёҳ кард. Раҳрезу рӯрез шудем, хонаю дарамонро партофта омадем...

Модараш пеши он мард озорҳои ба сари ҳамаи аҳли Гулоб овардаи Қалтаи Мансурро ҳикоят мекард, бо майда чуйдаҳояш. Аз рӯзи сиёҳи ҳудаш ҳарф мезад. Ин мард чи қасест, ки модарашро ба гап даровардааст. Охир ӯ ба ақидаи падараш аз он занҳои лоч, даҳоняла нест, баъзан боазоб аз вай гап мегири.

— Зани муаллим Фирдавсиро бозӯрӣ ба хонааш бурд. Келини амаки Норро бадном кард, — аз кирдорҳои Қалтаи Мансур ӯ ба мард мисоле паси мисол меовард, номи Парвонаро ҳам гирифт ӯ. — Ин духтараки чавон, аз сад гул як гулаш нашукуфта аз ситами ҳамин одам ҳудашро нобуд кард. Ана ин писараки ман, ака, Рустам ном дорад,— вайро ба мард нишон дод,— бо ҳамин ёшӣ нимтана шуд, бачаҳакма заданд, ба чогаху чома буд. Сараш аз ҳудаш нест, духтурҳо мегӯянд, ки вай дигар ба худ намебиёяд. Мо аз дасти ҳамин одам аз Гулоб мондем, беватан шудем, ака! — кӯрпаро аз болои Рустам кашид. — Хез, бачам, хез — гуфт модараш.

Рустам парида аз ҷояш хест. Мусоҳиби модараш марди калонсоле будааст, роҳгузар, дар чашмонаш айнак, мӯйсараш сап-сафед дар зери бағалаш чувздони чармӣ.

— Рустамҷон, салом,— мард ба ӯ даст дароз кард. Рустам ҳам ба вай даст дод. Ноилоҷ буд, хичолат мекашид, ки дар хоб мондааст, дасту рӯяш ношуста.

— Ғайри заводи нон дар дигар ҷо кор кардан на-
мехоҳед? — пурсид мард аз модари ӯ.

— Даҳонамон ба нони серӣ расад, ака, баъд як сар-
паноҳ диҳанд...

Рустаму модараш бору бандашонро бардоштанд.
Ва ҳамроҳи мард аз дари завод даромаданд... Марди
айнакии мӯйсафедро дар ин ҷо ҳама мешинохтаанд.
Дарбонҳо, коргарон, роҳбарони завод, дастҳо пеши бар,
ба вай салом медоданд. Ӯ бо як марди ботанутӯш хеле
сӯҳбат кард. Ин мард директори заводи нон будааст.

— Ана ҳаминҳоро ба кор гиред, хона ёбед. Ман
ҳам аз ҳолашон бохабар шуда меистам,— гуфт ӯ Рус-
таму модарашро ба пешашон хонда. Вай аз модари ӯ
боз Қалтаи Мансурро пурсид. Аз папкааш қалам ва
чанд варақ қоғаз бароварда номи ӯро навишта гирифт.

— Ин хел касофатҳо аз рӯзи саҳти мардум фоида
мебаранд, аз ҷанг хурсанд, базму бозӣ меороянд... ба
дилашон... Мард бо оташинӣ болои қоғаз қайдҳо ме-
монд...

Ҳамон рӯз Рустаму модараш ба кор қабул шуданд,
ба онҳо як хонача ҳам доданд. Дур не, дар наздикии за-
вод. Хурдакак, бомаш паст, бо сафолпораҳо пӯшида
шуда буд. Модар бо шодӣ, кулбачаашонро рӯфт, тоза
кард, шолчаю кӯрпачаҳояшонро ба фарши он андохт.
Шукр гуфт, қаноатманд буд.

— Дидӣ, бачам, гуфтам, ки ҳеҷ кас дар роҳ на-
мондааст, ҷо меёбем, нон меёбем. Ин одамро худо ба
мо расонд, илоҳӣ барака ёбад...— мегуфт модараш.

Марди айнакии сарсафед ҳамон рӯз боз ба завод
омад, ҷуста онҳоро ёфт, кулбаашонро дид. Аз дирек-
тори завод боз хоҳиш кард, ки аз ҳоли Рустам, мода-
ри ӯ шахсан бохабар шуда истад, мадад расонад...

Он марди некхоҳ, ки муҳарири як газетаи калони
Тоҷикистон будааст, пеши Рустам ва модари ӯ ваъда
дод: ба Гулоби онҳо рафта Қалтаи Мансурро меёбад,
албатта меёбад...

* * *

Модараш бо занҳои бисёр ҳамир мешӯрид, нон ме-
пӯхтанд. Рустам аробакаш, бо аробакашҳо ба дӯконҳо
нон мебурд. Азоби гуруснаҳо, барои нон ҷон додани
одамонро ӯ ҳамин ҷо дид. Пагоҳии барвақт, субҳгоҳӣ,
вакте, ки болои шаҳр ситораҳо ханӯз чун гулҳои ос-

мони нилӣ ба чашм метофтанд, онҳо — аробакашҳо ба дӯконҳо нон медароварданд. Пеши дӯконҳо аз занону кӯдакон, мӯйсафедон, беморони барҷомонда пур. Якдигарро аз сари роҳ тела медоданд, ба ҳам дармеафтоданд. Меҳру шафқат, эхтироми якдигар аз ёдҳо рафта. Ҳар кас меҳост, ки ба дари дӯкон наздиктар ояд, пештар нон ба даст орад... Мӯйсафедон, пиразанҳои бемадори гирёну нолон аз навбат берун шуда рӯ ба осмон даст ба дуо мебардоштанд: худоё, ин чи рӯзе буд, ба сарамон омад! Лукмаи нон! Нон!!... Одамон якдигарро дашном медоданд, суханҳои кабеҳ мегуфтанд, рӯ ба дари дӯкони нон худро мезаданд. «Вой, бачаҳакам, мурд, куштиам...» ҳамин хел оҳу войгӯиҳон мардумро мешунид... Вай инчунин медид, ки касе нони ягон бечораро, нон не, балки ҷонашро аз дасташ мебурд ва он бечора нолон, гирёи мемонд. Барои як нон кушта шудани одамро ҳам дид. Он воқеаи пурдашат ҳеҷ гоҳ аз пеши чашмаш намеравад... «Барои як нон одам одам кушт...» — мегӯяд вай дар омади гап. Барои онҳо — аробакашҳо ҳам аз як кӯча ба кӯчаи дигари шаҳр нон бурдан осон набуд, дар рӯзи равшан, баъзан ба онҳо ҳамла мекарданд. Ба амаки Егор ҳамин ҳол руҳ дод.

Пирамард дар ароба нон бор карда аз завод мебарояд. Дур намеравад, як гардишро тоб хӯрда, аз пеши бозори Путовский мегузарад. Дар пеши роҳгузарҳо ду кас аз лаҷоми аспҳои ароба гирифта, дигаре ба ароба баромада мӯйсафедро аз ҷои шишташ озод мебардораду ба даруни ҷӯи сари роҳ ҳаво медиҳад...

...Ба хоначаашон ӯ дер баргашт. Модар бо дили пурҳарос ба роҳаш нигарон буд.

— Кучо будӣ? — ба ҷои ҷавоби салом аз ӯ суол кард модар.

— Ба идораи газета ҳеҷ зада буданд ана, хонед,— вай газетаеро аз бағалаш бароварда пеши модар монд.

— Чиро хонам? — газетаро кушод модараш.

— Қалтаи Мансурро ба газет навиштаанд.

— Рост?!

— Суд мешавад, вай Салими дароз ҳам боб шудааст.

— Чи хубе, худоё ба рӯзи бад зананд, ин кори ҳамон калони газит будагист?

— Ҳа, худи Олимӣ навиштаанд, ҳудашон маро ҳеҷ заданд.

— Худоё барака ёбад, ин одам, хока гирад зар гардад.

— Гулоб рафта будааст, қариб дах рӯз гаштааст.

— Гулоб рафтааст? Хонаҳои моро ҳам дида бошад? Напурсидӣ?

— Не.

— Хайфи хавлию хонаю дари ободамон,— гуфт модар — дари хамаи хонаҳо кушода буд, боз гову мол... Гулоб, хонаю дарашонро ба ёд эварда ба чашмонаш ашк давид.

— Олими гуфтанд, ки Қалтаи Мансур суд мешавад, бисёр гуноҳҳои дигар ҳам доштааст.

— Худоё ба бало занад, хоки замин шавад, хонааш сӯзад...

— Дар кишлок хама моро аз Олими пурсидаанд, бобои Нусратулло бисёр таҳвои қардааст, инҳо дар кучо бошанд, гуфтааст.

— Ман гуфта будам, ки зинҳор гап назанад.

— Нагуфтаанд.

— Ба кишлок баргардем чӣ оча? Олими ёрдам мерасонанд, мошини медиханд, худашон гуфтанд.

— Ту рафтани?

— Ха-а...

— Равем мегӯӣ? — ба рӯи Рустам теги нигоҳ партофта боз пурсид модар.

— Меравем.

— Дилакат қурумаст мезанад-а? Гулобро ёд қардӣ?

— Ха, оча.

— Бачам, Гулобро ақнуи ману ту дар хобамон мекунем, обу хоки ман аз он ҷо қанда шуд...

— Қалта гуму нобуд мешавад-ку.

Модар хомӯш монд.

— Равем-а? — инро аломати ризоят пиндиқта гуфт Рустам.

— Бачам, ман дигар кишлок рафта наметавонам...

Модар сабаби ба Гулоб дигар барнагаштанашро ба Рустам гуфта наметавонист, забонаш намегашт. Вале Рустам бачаи хурд набуд, ки рӯзи ба сари модараш овардаи Қалтаи Мансурро нафаҳмад. Он чинси мурдор, албатта, ба ӯ ҳеҷ қор қарда натавониста буд, лекин чӣ қор шуд-нашуд, ки дар ҳаққи вай дар Гулоб гапи ганда паҳн гашт, чӣ хеле раҳмати падараш гуфта буд, бадному садном шуд. Зани Қалта ҳам пеши мардум модари бегуноҳи вайро санг задааст: «Ман

вай Чамиларо медонам, аз ҳамон даврахони як ва-
чаб кӯдак буданаш ба раис дил дода буд, ба ӯ ишваю
ноз мекард... Худаш ба раис гап додааст, худаш мар-
дакамо бех-бех карда ба сои Лойоб бурдааст... гуф-
тааст. Боз чанд занакӣ дигар ҳам ҳамин хел гапҳо боф-
таанд... Дарвозаҳои шаҳро баста мешаваду даҳони
мардумро не... Ин хел гапҳо баъди мурдани одам ҳам
мемонад. Аз ҳамин гапҳо гурехтааст модари Рустам.

— Ман Гулобро аз хотир мебарорам, бачам, ман
мусофирхок мешавам, бачам!— оби дида сари рухсо-
раҳои модараш омад. Дигар ӯ ба писараш чизе на-
гуфт.

* * *

Солҳо пай сол мерафтанд. Рустам ҳонадор шуд.
Хавлӣ хариданд, боғу майдон карданд. Гулоб оҳиста-
оҳиста аз ёд мерафт, шаҳрӣ шуда буданд Рустаму мо-
дараш. Вале симони Парвона аз дилу аз дидаи Рус-
там намерафт. Захме, ки аз туфайли ӯ аз Қалтаи Ман-
суру Салими дароз зери чинори миёни дара ба сараш
гирифта буд, шифо ёфт. Захме, ки аз он ҳар гоҳ са-
раш чарх мезаду дунё ба назараш торик мешуд. Го-
ҳ меафтид, гоҳи дигар базӯр ба по меистод... Меис-
тод — меистоду ба худ меомад, дард мегузашт. Ин
дард шифо ёфта буд, вале дарди аз фироқи Парвона ба
дил омадааш не. Дар ғӯристони Гулоб марқади аз санг-
ҳои мрамори сиёҳ қадафрохтаи Парвонаро шабҳангом
ҳам хоб медид. Соҳиби фарзандон шуда буд. Духта-
ри башӯ дошт, писараш Фарзон пай зангирӣ. Вале ӯ
чи падаре, ки ҳанӯз ҳам ошиқ, ошиқи Парвона...

Модараш хеле пир шудааст. Дар пирӣ Гулобро го-
ҳе хоб мебинад, гоҳе хобашро ба ӯ меғӯяду гоҳе ба об.

Ниҳоят сари модар ба болин омад...

— Гулобро хоб дидам,— гуфт модар.

— Шуморо мебарам,— гуфт писар.

— Мурдаамро?

— Не, оча, шумо ҳоло бардам, хешу таборҳоро ме-
бинем, Гулобамоноро ҳам. Соли кам нагузашт, оби кам
чорӣ нашуд...

— Хаёл мекунӣ, ки аз хотирашон рафтааст?

— Ҳа.

— Не, бачам, сағҳои хобро бедор накунем, бехтар,

боз дупушта доира мезананд, гапам аз нав дар кишлок гардон мешавад.

— Ҳеч чо ҳеч гапе нашуда, оча, хуб аз кишлок ароз кардед. Дастн ҳамон Қалтаи маймун ба танатон расида буд ё нарасида буд...— дар пиронсолии модар, дар синну соли рафтаи худ Рустам бо ханда, озодона он ходисаро ёд овард.

— Бачам, наханд, даҳонатро гиз накун,— ҳанӯз чарохати дили модараш шифо наёфта будааст, ки каҳри кампир омад. Вай ба сари писараш боз овоз баланд карданӣ буд, ки ба хона зани Рустам даромад. Сухан дар даҳони модараш монд.— Дам шав,— ӯ даҳонашро бо кафи дасташ пушонд. Аз рӯзе модар Рустамро хонадор кард, ба хона келин овард, таъкидаш намуда буд:

— Зинҳор даҳонатро накушо, ин духтари мардум нафаҳмад, ки хонаҳоятро алов зада баромада меравам...

Солҳо мегузаштанду Рустам аз хароси модар бо ягон гулобӣ рӯ ба рӯ шуда наметавонист... Барои хешовандон, барои Садриддин, ёру чӯраҳояш, барои як хабар, харфе аз Гулоб шунидан дилаш гуму гиреҳ меҳӯрд. Лекин аз модар, аз зарбаю зовитан вай мехаросид.

— Агар, бачам, ҳамон рӯзе як одами кишлок фаҳмад, ки мо дар Сталинободем, агар як обҷӯчаашро хона биёрӣ, аз ман умед накун, ту бачан ман не, ок мекунам, ширамро ба осмон мечӯшам, дигар маро оча нагӯ... Гоҳо модар ӯро дар итоб мегирифт, дангалхоро ба сари вай шикастанӣ мешуд... Ба гуфтае, ки аз Гулоб, аз одамони вай кимоб шуда буд.

— Номбад нашуда мемурдам, ин рӯзи сиёҳро ман харгиз дар зиндагӣ чашмдор набудам, бо мӯи бадам нам ларзида мегаштам... мегуфт модар.

Дар дами пирӣ модар холо ба ҳоли худ шуда рӯзу соати бошумори умраш монда буд. Дар ҳамин лаҳзаҳо Рустам пеши ӯ аз Гулоб гап кушод, вале модар ҳанӯз намехостааст, ки рӯяш ба рӯи ҳамдеҳагон расад.

— Розӣ нестам, ки мурдаамро ҳам ба Гулоб барӣ,— васият кард ва пас аз сукунати зиёд гуфт:— Баъди сари ман худат меравӣ, намераӣ, ихтиёрат...

Лекин модараш Гулобро дӯст медоштааст, одамонаш, хоку обашро ҳам, вай аз ҳама дилмонда набуда-

аст. Вакти марг, вақти аз худ беҳабар шудан вай дарди дилашро пинҳон дошта натавониста, ба забони ҳол омад.

Занаш, фарзандонаш, болои сари модар наздиктар шуданд.

— Дуо диҳед, оча, ҳар гуноҳе кардем, баду неке аз мо гузашт, бахшед,— ҳамсари Рустам — Зарнигор аз гирья худашро нигоҳ дошта натавонист, ин ҳарфҳоро пеши кампир ба забон оварду фиғонаш баланд гашт. Фарзандонаш ҳам аз модаркалон бахшиш мепурсиданд. Кампир то даме ба худ буд, ба онҳо дуо дод. Рӯзҳои нек орзу кард. Баъд оҳиста-оҳиста аз ҳуш рафт, худаш, ҳозиронро фаромӯш кард. Парешон мегуфт. Як ҳарфаш ҳам Гулоб буду ду ҳарфаш ҳам.

— Дари хонаҳо ба пушт кушода... дари ҳавлӣ ҳам... куртаҳо сари мех, чомаи додои Рустамчон ҳам... Қалид дар қуфли сандукҳо... Ҳамаро мондему баромадем... Ин духтари бақад Парвона аст, чангаш накумед, вай барои ман аз чашмаи тағи сада Ӯб овард, биё духтарам, биё келинам...

— Парвона кӣ? — пурсид зани Рустам.

— Дам ист,— гуфт ба зарда Рустам.

— Гулоби ман... падару модарам гулобӣ, бобою бо-бокалонҳоям. Ин чинори лаби соӣ аст, баланд аст, дастамро гир Рустам, маро аз Ӯб гузарон, хо ана дар он сӯи оби соӣ бобои Нусратулло, Садриддин, Парвона... биёед шумоҳо... маро баред, аз Ӯб гузаронед... Ана ҳамин хел, дастамро доред...

Ин суҳанон дар забон, модар аз Ӯб не, аз дунё, аз олами равшан гузашт, беазоб, ба осонӣ... Ӯ чашмони модарро молид, оҳиста пӯшида шуданд чашмонаш...

Баъд аз сари модар боз солҳо пай солҳо шуданд. Ҷон хонаҳои аҳли гузар биноҳои манзилӣ сохтанд. Ба онҳо хона доданд. Барои амаки Рустам ҳавлиаш, ки онро ҳамроҳи модараш бино карда буд, ин ҷо фарзандонаш ба дунё омаданд, модарашро аз ҳамин ҷо ба хокдон бурд, азиз буд. Дар ин манзил ҷавониаш гузашт, гоҳо ба ин ҷо Олимии меҳрубон меомад...

Ба манзили нав кӯчидан дар рӯзҳои аз заводи нон ба нафақа гусел шуданаш рух дода буд, ҳамон заводе, ки ҳоло ба иттиҳодияи нонпазӣ табдил ёфтааст. Дар ин ҷо акнун нонро бо даст намешӯранд. Мошинҳо гузошта шудаанд, мошинҳо нон мепазанд... Гоҳо амаки Рустам рӯ ба биноҳои мӯхташаму сап-сафеди

завод оварда ба фикр меравад: рӯзхое Рустам аз Гулоб ба даргоҳи он омад, дигар буд завод. Биноҳояш паст-паст, деворҳояш похса, бомҳо бо лой андова шуда ё бо хас пушида... Рӯзхое ки барф баланд меборид, куракҳо дар даст, болои бомҳо баромада барф меруфтанд. Бо аробаҳо ба дӯконҳо нон мебурданд. Ку он аробаҳо, ку он дӯконҳо? Нестанд, гум шуданд. Акнун аз субҳ то шом ба магазинҳои шаҳр аз завод мошинҳо нон мебаранд. Нонҳои гарм, сап-сафед... Он рӯзҳои гуруснагӣ ҳам, ки одамон барои нон паси дари дӯконҳо қатор меистоданд, барои нон ҷон мекоҳонданд, чун ҳобу ҳаёл рафтанд. Нон арзон, нон беқадр, баъзан амаки Рустам онро зерӣ по мебинанд...

Бобои Рустам баъди ба нафақа баромадан албатта ҳеҷ гоҳ дар ҳаёли хонанишинӣ набуд. Лекин гуфтанд, ки дам гирад, камоние бошад, ёрдам меодаанд. Вале ба бекорӣ одат, ки накард, накард. Фикру андешаҳо чун кирмҳо ба дилу майнааш ҷо гаштанд. Ҳаёлиҳои беохир, чигил ва ботил... Ҷои ҳалосӣ не, осудан не! Аз ҳама зиёдтар хонаҳои нав ба ӯ нафоридаанд. «Қафас барин, сабил монанд, инҳо!» гур-гур мекард.

— Ҳамсояхо кай? Онҳо кучо шуданд? — пурсид аз Зарнигор амаки Рустам.

— Онҳо ҳама хона гирифтанд, хонаҳояшон аз мӯдур, дар ҳар ғӯшаи шаҳр, дар фалону бисмадон микрорайонҳо.

— Хайфи гузари тинчу осудаамон. Ҳамаамон хешу табор барин шуда будем, дар ғаму дард, шодию хурсандихоямон ҳамроҳ будем. Ҳамон хавличаҳои аз кӯҳна мондаи худамон хуб буд. Зарур буд, ки ҷои онҳо ҳамон бинои понздаҳ-бист қабатаро созанд. Ҷо қаҳт зада буд? Дигар он рӯзхоро аз кучо меёбем? Хайф... кори нохуб карданд... Амаки Рустам шишта-шишта дар хонаи танҳо зик шуда, ҷӣ хеле мегӯянд, алов гирифта мерафт, ёди аҳли маҳалла мекард, ки дахҳо фарсах роҳ аз ҳам дур афтода буданд. Аз дидори ошноҳо маҳрум. Ку он гаштакҳо, дар хавлии якдигар сарчамъ омаданҳо? Ҳамаашон гузаштанд, афсона, ҳобу ҳаёл буданд...

Ҳамон ҳафтаи аввали ба хонаҳои нав кӯчиданашон вай танҳо монд, як сари коки худаш. Зарнигорро ба хонаи духтари хурдиаш бурданд. Кӯдаки майдаи Наргис бемор, ба ӯ нигоҳубин кардан лозим.

Вай пагоҳиҳо бармаҳал аз ҳоб меҳест, дасту рӯй шуста ба ошхона даромада, болои газ ҷой мемонд. Ҷой

дам карда, сари дастархон меомад. Ба пиёла чой рехта, беҳудона боз ба чанд пиёлаи дигар ҳам чой мекашид. Инҳо барои кӣ? Як худаш-ку? Вай аз кӯдакиаш бо бисёрӣ одат кардааст, худаш, танҳо, каллаи қилов барин сари дастархон нишаста чою нон нахӯрдааст. Танҳо дастархон кушода, нону чой хӯрдан нағз не. Баъзе мӯйсафедони кишлок, танҳо, ки мемонданд, кӯча баромада ҳамроҳ мечустанд, ки бо ҳам чой нӯшанд. Агар касе наёбанд, ноилоҷ ба хона баргашта, ба як пиёлаи дигар ҳам чой рехта, барои шахси ғоиб гуфта онро як тарафи дастархон мемонданд, баъд нону чой мехӯрданд. Ҳамин одат ҳам нағз буд. Лекин одами танҳо то кай ин хел мекунад, беҳуда худашро таскину тасалли медихад?

Тахтӯл карда, дарҳои хонаро пӯшида пеши лифт меомад. Он ҳам як дарди сар. Интизор мешавӣ, ки кай меояд, баъд он туро поён мефурӯрад, гӯе худи бобои Рустам пою пар надошта, ё аз пайкол монда бошад. Не, ҳоло вай ба ин дараҷа мӯхтоҷ нашудааст, роҳ рафта метавонад. Хайр фарз кардем, ки лифт ҳам омад, вайро ба поён бурд. Баъд ӯ кучо равад? Дастгоҳи нонпазии вай аллакай азони каси дигар, вайро дигар паси он намегузоранд. Агар ҳар қадар хоҳад, орзу дошта бошад ҳам... Акиб гашта, дари хонаро кушод.

Ана ҳамон рӯзҳои танҳои зиндагии гузаштааш пеши рӯ меомад, назар ба умри рафтааш меандоخت. Он як китоби азим барин. Саҳифаҳои беҳисоб. Варақ мегардонд саҳифаҳои онро, варақ мегардонду варақ... Аз пагоҳ то шаб, аз шаб то саҳар ҳолаш ҳамин. Вале хондани ин китобро ҳеҷ анҷом дода наметавонист. Чӣ қадар ҳодисаҳо, хушию нохушиҳо буданд дар ин китоб. Аз хондан, аз ёдоварии онҳо бемадор мешуд. Гушҳояшро бо панҷаҳои медошт, чашмонашро мепӯшид. Лекин саҳифаҳои китоб аз пеши чашмонаш дур намешуданд.. Кӯчаҳои деҳа. Даста-даста бачаҳою духтарон равонанд. Вай ҳамроҳи Парвона... Ҳамин рӯзҳо дардаш тоза шуд, чӣ хеле худаш дар дил мегуфт, дарди ишқаш... Дарде, ки тағи чинори миёни дара, пеши Парвона аз зарби камчинҳои Салими дароз ба сараш омада буд. Баъдҳо ба гуфтаи модараш, ки хайрият аз танаш баромад. Вале дар рӯзҳои танҳои, пирӣ боз рӯ гирифт он дард. Сарчархак мешуд, миёни торикӣ, сиёҳӣ мемонд. Сараш, ба қавли худаш, фир мегашту фир мегашт, ба худ мепечид. Пеши рӯяш ҳамон Салими да-

роз, дастаи қамчин миёни панҷаҳои ӯ. «Ба ман нигар, бин, ки туро кӣ мезанад...» аз гиребонаш мекашад, пеши рӯяш хун, олам ғарқи хун, вай дар даруни хун. Садои суруди «Шоҳмуборақбод»-гӯи одамонро мешунавад. Тӯи Парвона... Намедонад чи қадар вақт мегузарад. Вале ба ҳамин ҳол ҳам ӯ аз як чи хурсанд: Парвонаро дид, бо ӯ буд...

— Рустам, биё, хонаи мо равем.

Лабони Парвона аз табассум ғунча мегарданд. Дастони ӯ аз оринҷ боло урьёнанд, зебоанд. Аз банди дастии ӯ медорад, ба лабонаш наздик меорад.

— Ин қадар ба ман мечаспӣ, гӯё асло надида бошӣ. Бинист, айб аст, баҳудо изо мекашам,— чашмони духтар меҳанданд, руҳсораҳояш анор барин ранг медиҳанд.

Дар ин лаҳзаҳо мӯйсафед агар хоб бошад, парида меҳезад. Сарӣ ҷойхобаш нишаста бо ҳасрат сар меҷунбонад.

— Хай, хай, айбу шармро надон. Як даст ба ришат бар, бобон Рустам. Сап-сафед, тахтаи дар барин. Пирӣ дағдӣ шудие... Бачаҳоят калон-калон, набераҳоро тӯй мекунӣ, пот ба лаби гӯр расидааст, лекин дилат қач-а? Бас, он рӯзҳоро ба хотир набиёр, ба гузашта салавот гӯй, даврахон ҷавонӣ, беақлию суламағӣ буданд гӯй. Ба хотир набиёр, гуноҳхоятро вазнин нақун,— меғуфт ба худ. Аммо лаҳзае нагузашта медид, ки дар Гулоб гаштааст, Парвона қатнаш... Сабзаҳо дамидааст, гулхон зардак аз тағи барф сар кашидаанд, синахгӯш дар танан адир дилрабӣ дорад, қошқояш сипсиёх чун абрувони ҳамзадаи Парвона... Дар ҳамворӣ бачаҳо гӯштин мегиранд, яке дигарро ба замин меафканад, замин гарму нарм, ҳама чапак мезананд. Бобон Рустам ҳам беихтиёр чапак зад. Чапак заду худро дар хона дид. Деворҳои хона сафед, шир барин. Ҷевонхон нав гирдогирди он гузошта шудаанд, қолинҳои хушранг рӯи фарши хона пахн...

— Ба худо ба ман ягон гап мешудагӣ барин, хаёли шуда мондаам, девона нашавам меғӯям, боз дар дами пирӣ...— меғуфт ба худ.

...Хурӯсҳо яке паи дигар кут-қудус ҷеғ мезаданд. Ана хурӯси чилтоқи Парвонашон ҳам аз сари шоҳи баланди чормағзи байни ҳавлии онҳо бол афшонда кут-қудус бонг зад. Ситораҳо чун гӯшвораҳо болои қуллаҳои пурбарфи кӯҳҳои гирди Гулоб овезон... Шаб то-

риктар шудааст, торикии пеш аз субҳ. Парвона дар паҳлуи Рустам. Рӯи чомаи вай дароз кашидааст, рӯ ба замин. Хоб нест, бо чӯбчае беҳи сабзаю аҷриқхоро кофта-кофта хаёлашро ба он андармон карда бо ӯ роз мегуяд.

— Рустам, ту ана ҳамин шаб, чеги хурӯсҳо, осмони софу пурситора, боғи амаки Ризо, ҳамин лаҳзаҳои бо ҳам буданамонро аз хотир набарор, ба ёд биёр,— хоҳиш дорад аз ӯ Парвона. Парвонае, ки барои ӯ аз тағи чодари арӯсӣ бо алам берун давид, бо хаёли парешон, бо дидаи ашқбор Рустамро наёфт ӯ. Ӯро наёфту «Рустам» гуфта аз ҷони ҷавонаш гузар кард. Рустам баъд қадри ӯро донист? Васиёташро, акаллан ба ҷо овард? Не, вон ҷони мурдагӣ. Ӯ мурду Рустам рӯз дид, рӯшноӣ дид, беаҳдӣ кард, номардӣ кард... Солҳои сол ин духтар аз ёдаш рафта буд. Зиндагӣ, кор, зану кӯдак гуфт. Кор дошт, танҳо набуд, бо одамон буд, рӯзҳо чӣ хел мегузаштанд, намедонист. Планҳо иҷро шаванд, дар маҷлисҳо таъриф шунавам, гуфта медавиду медавид. Баъзан аз саргармии кор сермағалӣ, ғавғои рӯзгор худашро аз хотир баровард. Ба хаёлаш ҳеҷ чиз намеомад. Ҳамин хел буд зиндагии давраи ҷавонӣ, айёми боқуввату бардам, бо одамон буданаш. Акиун дар пиронсолӣ бекору танҳо, ки мондааст, Парвона, он рӯзҳо ба хотираш омадаанд. Рӯҳи Парвона аз ӯ албатта, норозист. «Чи коре буд, ки туро гуфта кардам... номаъқули кардам. Фоидаи кӣ? Ҷабр ба ҷони худам, ҷабр ба ҷони модарам... Меғӯянд ку ба буттае алов афтод, ҳамон сӯзад... Ту чӣ? — аз Рустам гила мекунад,— маро аз хотир баровардӣ. Модарамро ҳам. Ба вай нагуфтӣ, чӣ ҳол дорӣ, очаи Парвона? Аз чӣ камбуд хастӣ? Як сар собун йӯхлааш кардӣ? Сатили обашро аз дасташ гирифта аз дарвоза дарун мондӣ?... Нагуфтӣ, ки хола, духтарат — Парвона худашро барои ман набуд кард... нагуфтӣ. Вай ҳам чун духтари яккаю ягонааш фаромӯш шуд... Меғӯӣ, дур будам, модарам ба Гулоб рафтаи намонд... Ҳамин аламро ба вай ҳам, ки меғуфтӣ, розӣ мешуд, вай ҳам дил дошт, зан буд, модар буд... Хайр аз марғи кампир чанд сол рафт? Баҳона наков, айби худат. Ба қадри ман нарасидӣ, норизоам аз ту, Рустам, норизо...» «Ҳақ дорӣ, норизоӣ кунӣ, Парвона ҳақ дорӣ. Ман қадрношинос, аз Гулоб, аз ту дур. Хуб шуд, ки дарди ишк боз маро мегирад, туро, Гулобро ба хотирам меорад... хуб шуд». Ба акидан

ху­даш ана боз са­раш фир гаш­ту фир, Са­ли­ми дароз ба са­раш гуё қам­чин бар­дошт. Ва дар чо­и ни­ша­стааш бо­ло­и ди­ван аф­тод ама­ки Ру­стам. Ҷро боз дард ги­риф­та буд, дар­ди ишк... да­сту­по ме­зад мӯй­са­фе­д.

* * *

Зарнигор аз хонаи духтараш баргашт.

— Хайрият, бобош, худо рӯямро сурх кард, набе­раам сиҳат ёфт. Охир, очааш бандаи бетақдир, ба як кам чил даромадасту ҳамин як фарзанд... яктаи тал­бидааш. Сараш дард кунад, зану шу талхакаф... Охир, чандтааш таги хок рафт... Моргазида шуда мондаанд. Шукр, ки ҳамин яктаашон сиҳат ёфт. Илоҳи дигар дар­ди сарашро набинанд.

Аммо сад гуяд ҳам, гапҳои занашро бобои Ру­стам намешунид. Вай хаёлан дар Гулоб буд. Садриддин, бобои Нусратулло, модари Парвона, Парвона... ҳама дар гирди ӯ ғун омадаанд...

— Дадош, меғум, шумо ба назарам ким­чи хел ме­тобед, хаёли, гумчу... Аҳволи набераю духтаратонро напурсидед, гап занам ҳам хушатон бечо. Чӣ гап? Ё бе ман дилгир шудед? Одами ба токагӣ одат накарда­да! Хафа нашавед, мӯйсафед, ана омадам. Зиндагӣ ҳа­мин хел аст. Одам бо ҳам чо­лу кам­пир, ки мешудааст, аз якдигар дур шуда наметавонистааст, ёд мекардааст. Худамро намеғӯед, ҳеҷ чизашон ба назарам натофт. «Чолам бе ман чӣ рӯз кашид?» гуфтаму давидам.— Кампири Зарнигор бо даҳони пурханда паҳлуи шавҳа­раш, бо­ло­и ди­ван ни­шаст.

— Занак, ман ба ту як гап дорам,— бобои Ру­стам ба андешаҳои худ банд буд.

— Хайр!

— Қишлоқ равам, меғӯям.

— Гулоб?

— Ҳа, занак, ба Гулоб.

«Шавҳараш ба деҳа, ба Гулоб меравам, меғӯяд? Но­ми ин қишлоқро Зарнигор аз шавҳараш ва аз раҳма­тӣ хушдоманаш шунида буд. Ба ин наздикӣ не, ҳамон солҳои чавонӣ, тӯй шуда ба хонаи онҳо омадана­ш. «Мо­ҳо гулобием» ме­гуф­танд го­ҳе мо­дару пи­сар. Ҳа­жда­ҳу­здаҳ­со­ла буд он вақт, ба шаст ме­дарояд ак­нун... Қа­риб чи­лу панҷ сол ме­ша­вад, ки ин мар­дак аз қи­шлоқаш ба­ро­ма­дааст. Дар ин му­д­да­ти ма­дид ягон бор ҳам

ӯ он чо нарафт, ёди Гулоб, кавму чамъаш накард. Ху-
даш ҳам дар қишлоқ ягон решаю гӯша, хешу табори
наздик надоштааст. Аз он рӯзҳо чи қадар об аз чӯй-
ҳои Гулобаш чорӣ шуд? Аз пиронсолони ондавраи Гу-
лоб аҷаб не, ягон нафар намондаанд, ҳамсолони шав-
ҳараш ба пирӣ расидаанд. Он чо падари фарзандони
ӯро кӣ мешиносад?

— Чӣ гуфта ба Гулоб меравед, додош? Ё шӯхӣ ме-
кунед?

— Одам ба қишлоқаш, ба ҷои хуни нофаш рехта-
гӣ чӣ гуфта меравад? Ҳамин хел меравам, Ватан, хок-
донам гуфта меравам.

— Не, мардак, ин фикр ба сари шумо худ аз худ
наомадааст, ягон кас ба шумо гӯшдарояк шудааст,
алов мондааст, рӯзгори тинҷу осудай моро дида наме-
тавонистагӣ одам будааст.

«Рост мегӯй, занак, ту пухта, аллакай фаҳмидай,
одами ба ман гӯшдарояк шуда ҳам ҳаст, ӯ маро ба Гу-
лоб меҳонад, ӯ маро ба Гулоб мебарад. Вай маро
мур гӯяд, аз афташ, акнун мемирам, зех гӯяд мезиҳам...
Вай Парвона аст, Парвонаи гулобӣ... Фаҳмидӣ акнун
гӯшдарояки ман кӣ? Парвона! Парвона!! Аз ӯ агар
пешат гап кушоям, ту худатро саломат намонӣ, ху-
датро, хонаю даратро месӯзӣ, оташ меандозӣ...»

— Хапу дам шудед, мардак, дамагон ба дарун зад?
Намегӯед, вай одаме, ки ба шумо роҳ додаасту тӯша
не, кӣ? Худоё имонашро қарақчӣ занад, дар гӯраш чухт
монад...— Зарнигор аз сокит шудани шавҳараш беш-
тар оташ гирифт.

— Ҳақорат накун, занак, даҳонатро ғундор.

— Ҳақорат накунам? Илоҷ ёбам, гӯшти танаашро
дандонгаз мекунам.

— Меравам, туро ҳам мебарам.

— Хоб мебинед, ки думатонро гирифта ба кадом
як кунчи дунё рафтаам, худамро оворагӯр кардаам...

— Меравӣ, мегӯянд-ку зан сагу мард нон, кучое
мард равад, зан аз пушташ меравад, гапи мард гап,
барои ҳамин ҳам мардро марду занро зан мегӯянд.

— Ман пир шуда ақламо нахӯрдаам. Вақти аз
куни полез даромада аз сари нав хонаю дар гуфта-
нам гузашт. Мӯям ба сафедӣ зад, ки соҳиби хонаю чо,
як кӯру бисот шудам. Ҳамаашро еми мардум наме-
кунам...

— Аз сари ту тилло резанд ҳам аз шаҳр намеравай.

занак, дарди ту маълум, ҳаминчой — душанбегӣ, фарзандонат ҳам, хуни нофатон ҳамин чо рехтааст. Гулоб чӣ? Вай ватани ман, вай зодгоҳи ман! Ту ҳам ончой мебудӣ поята монда бо сарат медавидӣ, мерафти, «кишлокам-ватанам» мегуфти.

— Мардак, гапро ба ин тарафҳо набаред, баҳона нақобед, ин чо ягон гап ҳаст, шуморо бироҳа кардаанд, гап ёд додаанд...

— Бироҳа! Бироҳа!!! Қадом одами ин дунё маро бо ҳамин мӯи сафедам бироҳа карда метавонад?

— Модаратон кучой буд? — занаш ба ҷои нозуки дили вай ҷанг андохт.

— Гулобӣ, падарам ҳам гулобӣ, ҳамаамон — зот ба зотамон гулобӣ...

— Чӣба кампир ягон рӯз даҳон накушоданд, ки Гулоб мераванд, чаро вақти маргашон ҳам розигӣ наоданд, ки мурдашонро ба Гулоб баред? Не, гуфтанд. Кампир боақл буданд? «Чое ки рӯзам хуш гузарад, осуда бошам, ватанам ҳамон» мегуфтанд. Душанбе ҳам барои шумо ватан, як ваҷаб кӯдак будед, ки ба ин чо омадед. Обу наонашро хӯрда, аз ҳавояш нафас гирифта ба пирӣ расидед. Фарзандҳоятон ҳам дар Душанбе ба воя расиданд, бад навуиданд, хонданд. Ҳоло сад кас ҳасади бачаҳои моро меҳӯрад, олим, духтур, муаллим... Худатон бообруи баланд аз қор ба нафақа баромадед, пули кам наметриханд, ман ҳам пул мегирам, ба рӯзгорамон мерасад, аз сару гӯшамон зиёд. Хонаҳои нав, озода доданд, обу алов намегуем. Дар қишлоқ чӣ хел ба ин рӯзҳо мерасем? Дар меғӯй, девор меғӯй, гову мол, обу намак. Боз ҳазор ташвиш... Фикр кунед, мардак, Душанбиро ҳам ҳокдон гӯед... Мурдаю зиндаамонро бо ҳам бинем... — Даҳони ҳалтаи гапи ҳолаи Зарнигор кушода шуда буд, ки аз он ба сари амаки Рустам ғавҷ-ғавҷ ҳарфи неку бад мерехт... Вале ба ӯ асар надоштанд ин суҳанҳо. Аз он ки Зарнигор ба ҷои нозуки дили ӯ ҷанг андохт, гӯё гӯшҳои вай ба ақидаи ҳудаш «ғуруб гирифтанд», қару гунг барин шуда буд. Рост истода буд пеши Зарнигор, ботинан бо дили захмин бо ӯ манша дошт: «Ту Зарнигор, ҷӣ доӣ, ки модари ман чаро аз Гулоб безор буд, ёди он нақард. Надоништанат беҳ... Лекин ман меравам, хоҳӣ ту ҳам бо ман биё, нахоҳӣ, аз зодгоҳат туро берун намебарам. Худам «сари танҳоям» гуфта меравам.

— Ба ман насиҳат нақун, занак, — суҳанҳои ӯро бу-

рид амаки Рустам. Ҳамаашро худам медонам. У Зарнигорро сазо ҳам доданӣ буд: ту шаҳрро медонӣ, зани шаҳрий, Гулоби ман чӣ чоест, намедонӣ. Агар дар баҳорон сар-сари ёлаҳо гашта, болои сабзаҳо давида, даста-даста гули чавғостун ё сиёхгӯшу наврӯзӣ мечидӣ, ё дар тирамоҳон баъди борон ҳам шуда, аз навдаи тоқ бо дастони худат як сар ангури тоӣфии тилло барин сурхро мекандӣ, дар таги дег оташ афрӯхта шинӣ мепухтӣ, ё ба чанористони болои деҳа рафта, чаҳчаҳи булбулонро аз шоҳаҳои онҳо мешунидӣ, парвози турнаҳоро аз болои киштзорон медидӣ... Шاپалак чист? Ақаллан ту онро надидай, дар баҳорон аз паси шاپалак дар гулзорон, лаб-лаби ҷӯйборон давидай?... Пас бигӯ ту чиро дидай?»

Вале мӯйсафед ба ҷои ин ҳама чизи дигар гуфт: — Ман меравам, занак, меҳоҳам дар пирӣ аз оби Гулоб нӯшида, сер шуда аз олам гузарам. — Ў боз гуфтани буд, ки меҳоҳам як бори дигар ҷойҳои бо Парвона гаштаамро аз нав бинам, дар он ҷойҳо қадам занам, баъд меҳоҳам дар паҳлуи марқади мармарини Парвона хок шавам... — Осуда, беормон, мирам...

Бобои Рустам ҷомаашро ба китф партофта аз дар берун шитофт.

— Наход меравед? Рост мегӯед? Бо фарзандонатон гап назада, хайр нагуфта?... Наравед, аз роҳатон гардед, мардак! — холаи Зарнигор саркану покан аз паси шавҳараш давид. Аммо амаки Рустам аллакай ба лифт даромада буд. Дари лифт шараққӣ нӯшида шуд. Овози занаш ба гӯши мӯйсафед расид, ки фаръед мезад: «Шумо чӣ мекунед, мардак?! Ба ман нигоҳ кунед, истед, гардед!..»

* * *

Бобои Рустам лаби ҷӯи қаъри дара нишаста бо панҷаҳояш обро пош меод. Ў шабе аз ҳамин ҷо бо модараш аз деҳа баромада буд. Модараш сари кӯтал расиду рӯ ба деҳа даст ба дуо бардошт. «Роҳи рафта нам шаведу омаданим не...» — гуфта, қафҳояшро ба рӯй кашид, аммо Рустам ба ӯ пайравӣ накард, тарсид... Имрӯз Рустам дар баҳорон ба деҳа меояд, бо ҳамон роҳи рафтааш. Танҳо меояд, бемодар... Модарашро дар мусофириҳо гӯронда омад... Ҳо ана он чанори миёни дара, ки бо Парвона паси кундаи он нишаста буданд.

Холо ҳам шоҳу навдахояш дар болои сангҳо овезонанд... Бо Парвона сӯхбат доштанд, тарҳи зиндагии ояндашонро меандешиданд. Баъд Қалтаи Мансур омад, гиребони ҷомаи Рустам ба дасти Салими дароз афтод. «Ба ман нигар, дар хотир дор!»... мегуфт ӯ ва дастан қамчин ба сараш мефуromaд. Мӯйсафед тӯрхалтаи савғояшро бардошт. Духтарон пешопеши ӯ ме-raftанд. Бобои Рустам каме беҳол шуда буд. Сари кӯтал биистод. Ана он сада, чашмаи зери он. Оби он нахушкидааст... Рӯзҳои ҷанг аскаронро аҳли деҳа то таги ҳамин сада, то сари ҳамин кӯтал меғуселониданд... Аз паси падар ӯ то ҳамин ҷо омада буд. Лекин падараш барнагашт. Ҳам модар, ҳам падараш гӯё якахда будаанд, ки ҳар ду берун аз Гулоб хок шуданд. Аммо ӯ хоки Гулоб шавам гуфта, дар пирӣ омад. Ана дар рӯ ба рӯ Гулобаш, Гулоби Боло... Он дар пастӣ, дар миёни дара. Хонаҳо, ҳавлиҳо. Ана ҷанористони болои деҳа. Ҷанорҳо кам не, зиёдтар шудаанд. То ба домони кӯҳ, майдонаш расидааст. Чаҳ-чаҳи булбул ба гӯшаш омад. Ӯ боз хониши булбулони Гулобро мешунид. Нигоҳаш ҳарисона ба болои деҳа медавид. Аз хонаи ҳавлиҳои Гулоби қадим нишоне мечуст. Не, он бому болохонаҳои хаспӯш, бо лой андовашуда дигар ба назар наменамуданд. Хонаҳо ду-сеошӯёна, сафед, бомҳояшонро бо шиферу тунука пӯшидаанд. Ҳавлиҳои онҳо ку? Қучо буд он? Хонаҳои Қалтаи Мансур канӣ? Ҳавлиашон ба чашмаш нарасид, осоре ҳам не. Кӯчаҳо, роҳу роҳрав, бому дарҳо ҳама дигар буданд. Лекин Гулоб ба монанди ҳамон солҳо сердарахт. Хонаҳо дар миёни дарахтон мондаанд. Гӯё рӯи ҳар дарахте ҷодаре густурдаанд: сафед, сурх, гулобӣ... гулпӯшанд, бўи гул меомад.

Кӯтали баланди деҳаро фуromaд. Он ду духтар, ки аз вай ақиб монда буданд, пеш гузаштанд. Мӯйҳои сиёҳи онҳо аз пас гиребонҳои палтояшонро пӯшидаанд. Парвонаи бобои Рустам ҳам дар синну соли ҳамин духтаракон буд, дар тану тӯш ҳам монанди ҳаминҳо. Лекин вай бо рӯи кушода гашта наметавонист. Намеғузоштанд, ки рӯи панаҳ накардани духтарҳо айб буд, таъна маломат мезаданд... Ин духтаракон аҷаб не, дар ягон мактаби шаҳр ё район меҳонанд, аз Гулоб берун ба хондан raftаанд. Лекин Парвонаи ӯ хонда ҳам натавонист, ӯ яке аз толибилмҳои давраи ҷанг буд...

Чанд нафар сари роҳ меистодаанд. Дастҳо пеши бар, онҳо ба бобои Рустам салом доданд. Лекин ӯ ҳеҷ кадомашонро нашинохт, ба рӯяшон як нигоҳ карду рафт. Назараш ба куллаҳои баланди кӯҳ буд. Сари тегаҳо пурбарф. Аз кӯчае ба кӯчаи дигар медаромад. Печ дар печ буданд онҳо. Вай кучо меравад? Киро меҷӯяд? Ин қадар шитобон ҷаро худро аз як кӯча ба кӯчаи дигар мезанад? Гулоб гуфта омад... Ана Гулоб, вай дар роҳҳои он сарсон. Парвонааш ку? Ҷойҳои ҳамроҳи ӯ қадам задашро намеёбад. Пеши марқади аз сангҳои мрамори сиёҳ бунёдшудаи ӯ ба зону зада, онро тавоф карданист... Аммо роҳи ғӯристон қанӣ? Аз деҳа берун вай. Ҳамин ҳоло ӯ аз Гулоб мебарояд. Боз ақиб гардад? Одамон ҷӣ меғӯянд? Деҳа шаҳр не, ҳамин ки як назар диданд, одамо мешиносанд. Хотирпарешоният хис шавад-ку тамом, аз пасат ҳамел мешаванд, гап меандозанд, суроғу пай мекунанд... Дар ҳақиқат ӯ киро суроғу кунад? Дари хонаи киро кушояд? «Хонаи амаки Нусратулло ку?» гӯяд? Мӯйсафед кайҳо рехлат кардагист, аҷаб не, аз хотири баъзе гулобиҳо рафтааст. Номи писарашро гирад? Садриддин зинда бошад? Ҷӣ гуфта ба дари ӯ равад. Ҷӣ тавр ӯ худро ба вай шиносонад?

Оғтоб аз сари тегаи баланди кӯҳ ба паси он мегашт, бевакт шуда буд. Ӯ тӯрхалтаашро сари сангҳои танаи девор гузошта дастҳояшро ба миён бурд. Ҳамдеҳагон аз наздаш мерафтанду меомаданд, вале ҳамашон ношинос, ягон нафари онҳоро намедонад.

Маркабе дар олуҷазор, аз дараи Арӯсон берун омад. Ин дараи сердарахт ба назари ӯ беохир аст. Меравию меравӣ... Рӯз то бегоҳ гарди ҳам, он тарафашро намеёбӣ. Вай аз ин дара улав-улав ҳезуми pistaю чӯби фарк меовард. Ҳоло маркабе ки аз он берун омад, тағи бор буд, худро базӯр пеш мекашид. Бораи ҳезум, як ними дарзаҳои ҳезум ба замин расида, ба сангу буттаҳо дармемонданд. Аз паси маркаб пирамарде пайдо шуд. Дар даст асои дарози бодомӣ дошт, он суп-сурх, бачило буд. Ягон-ягон аз паси маркаб по мепартофт. Пирамарди коматбаланд, ботанутуш. Ана ҳамин одам, аҷаб не, ӯро шиносад, солхӯрда, хелаина аст. Агар гулобӣ бошад, албатта ӯро медонад... Ҳоло пеши ӯ гап мекушояд... Бобои Рустам ба ҷониби пирамард қадаме гузошт. Пирамард ҳам наздиктар омад. «Ӯ кист? Қасе бошад, аз бачаҳои ҳамондавраи Гулоб, ҳамсоло-

ни вай, Рустамро медонад. Рӯяш ба ӯ гарм тофт, шинос барин... Садриддин аст? Ё бачаи раҳмати Камол Сайфиддин? Сайфиддин ҳам чӯрааш буд, лекин аз Садриддин ӯ хурд буд... Ҳар ду ҳам навҷаю ниҳол буданд. Яке гандумгун, дигаре сафедчеҳра. Ин пирамард ба ҳеч якеи онҳо монанд не. Наход ҳамон чӯраҳои зебои вай чунин пири ғартут шудаанд, боз асо гирифтааст... О ҳудаш ҳам пир шудааст-ку, аз ин мӯйсафед мондани надорад... Аз он солҳои бо ҳам буданашон чилу панҷ сол мегузарад. Худи ҳамин чилу панҷ сол ҳам як умри ҷавонмард, чилу панҷ сол... ба гуфтан осон. Дар ин муддат аз ҷӯю дарёҳо ҷӣ қадар об меравад, оламу одамон дигар мешаванд...»

— Ассалом,— гуфт бобои Рустам ба ӯ.

— Салом,— пирамард лаҳзае аз тағи миҷгонҳои сафедшудааш ба ӯ уқобвор назар давонду боз ба роҳаш қадам андохт. Бобои Рустам аз ӯ ҳам чизе напурсид. Дар ин ҷо киро, чиро нигарон аст? Офтоб ба паси кӯҳ гашта дар болои Гулоб соя мефуромад.

— Ман аз шумо як чи пурсам, бародар,— аз паси пирамард нидо кард ӯ. Пирамард ба бобои Рустам нигарист.

— Намегӯед, ки хонаи писари амаки Нусратулло дар кучо? Бачааш Садриддин ном дошт...— гуфт бобои Рустам.

Пирамард ба ҷониби ӯ қадам монд.

— Шумо худатон аз кучо мешавед?

— Ман?!

— Ҳа, шумо.

— Ман аз ҳамин Гулоб.

— Аҷаб не, аз Гулоб бошед, лекин мо шуморо намешиносем-ку.— Чеҳраи мӯйсафед кушодатар шуда, табассум кард.

— Намегӯед, номи шумо ҷӣ? — пурсид бобои Рустам.

— Ман ҳамон Садриддини мепурсидагиатон, писари раҳмати Нусратулло.

— Ман Рустам.

— Рустам? Қадом Рустам?

— Ман писари Абдусалом, падарам дар ҷанг мурда буданд-ку, баъд мо аз қишлоқ рафтем, модарам қатӣ...

— Наход ту Рустамӣ?! Не, бовар намекунам... Шумоён кучо рафта будед?...

— Ҳа, Садриддин, ман Рустам, туро гуфта ба Гулоб омадам... Парвонаро гуфта...

— Парвона ҳам дар ёдат мондааст? Ҳа, шинохтам, ту Рустамӣ, бачаи амаки Абдусалом, Рустамҷон!...

Чӯраҳо оғӯш ба оғӯш шуданд. «Рустам?! «Садриддин?!» — ин ҳарфҳо дар забон якдигарро сахттар оғӯш мекарданд... Чӯраҳои давраи навҷавонӣ дар пирӣ во-мехӯрданд...

Бобои Рустаму мӯйсафеди Садриддин беҳарф, бе-сухан меистоданд. Гӯё ба дидагонашон бовар надоштанд, ки ҳамдигарро дидаанд... Ба сари сангҳо бархӯрдани оби шаршараҳо, хониши булбулон, баоси гову гӯсола, бузғолаю баррачаҳо, ки дар ин бегоҳӣ аз пода меомаданд, ба гӯши ин пирамардон намерасид. Онҳо танҳо садои дили ҳамдигар, нафаскашии ҳамдигарро мешуниданд. Олами хурдсолӣ, ҷавонӣ, замони дар ҳаёт будани падару модарҳо, рӯзҳои рафта, Гулоби он-даврано медиданд. Чашмҳо аз он айём ҳикоят мекарданд. Бобои Рустам ба мӯйсафеди Садриддин гӯё ме-гуфт: «Дар хотир дорӣ? Як шаб-шабе, ки моҳи пурра болои Гулоб буд, аз хирман ҳамроҳ омадем... Ана ҳамон дидағиамон... Он рӯзҳо ҷанг буд, Калтаи Мансур раис буд. Салими дароз буд... Ганда буданд он рӯзҳо, занону кӯдакон, мӯйсафедони барҷоманда дар азоб буданд... Калтаи Мансур давр меронд, ба акидаи худаш аз нуки қамчинаш хун меҷакид... Акнун бачаҳои бача-ҳоямон набинанд он рӯзҳоро...» Аламҳо тозаву дилҳо реш мешуданд.

— Ту маро суроғ карда омадӣ? Ту кучо будӣ? Модарат... — Мӯйсафеди Садриддин ҳама чизро аз чӯра-аш бобои Рустам пурсида доништан мехост.

— Ҳа, Садриддин, туро гуфта омадам, хайрият, ки ёфтам, хайрият... Агар туро намеёфтам, чӣ мекардам? Дигар маро дар кишлок кӣ мешиносад?..

— Бахудо, чӯра, ҳоло ҳам ман бовар намекунам... Пир шудему суроғ накардӣ, ба як рӯз наомадӣ, одам ҳамин хел мешавад?...

— Гулоб дигар шудааст, ҳамаи хонаю ҷавлӣ, дару деворҳояшро дар ҷояшон кӯфта аз нав сохтаанд чӣ? Ба он солҳо монанд не, — бобои Рустам ба ҷои ба ги-лаҳои Садриддин ҷавоб гуфтан аз Гулоби имрӯза ҳарф мезад.

— Ҳа, канӣ Гулоби он рӯзҳо, ҳама дигар шуд, бин, — Садриддин аз баландӣ ҳашамати Гулобро ба чӯра-

аш нишон медод. Гулоби миёни кӯҳ ҳам шаҳр барин буд. Иморатҳои се-чорошӯна, мактаб, клуб, хонаи накукори, қасри кино... боз чанде бинҳои дигар...

— Ҳа, ҷӯра, Гулоб хуб обод шудааст... Лекин ма-ро ҳеҷ кас нашинохт, салом дода мегузаранду мегузаранд,, ҳамкишлоқӣ намегӯянд. Ман бегона... намегӯянд, ки мардак ҳаминҷой, Гулоб ватанаш.

— Айби кӣ?

— Хайрият, боз насиби дидор будааст.

— Модарат саломатанд? Гӯй, ки аз кучо пайдо шудӣ? Кучо рафта будед? — Садриддин аз ӯ боз ҷою маконашро, модарашро пурсид.

— Ассалом,— ду-се нафар ҷавонҳо ба амаки Садриддину бобои Рустам салом доданд.

Ҳар ду аз ин гӯё ба худ омаданд. Риштаи сӯҳбаташон канда шуд, хаёлҳои дурашон ҳам. Маркаби амаки Садриддин баландиро нишеб шуда буд, дар наздикиҳо ба чашм намеғалтид.

— Рафтем, Рустам, туро дар миёни роҳ ба гап гирифтам, ҳушам кандааст, роҳ гард, ҳуш омадӣ,— Садриддин пеш даромад.

— Камтар гардем, қишлоқро сайр кунем,— чашми Рустам аз тамошои Гулоб сер намешуд.

— Пагоҳ, Рустам, бафурсат ҳама ҷоро ба ту тамошо медиҳам, хона ба хона мегардонам, мегӯям, ки Рустам омад, ана вай...

Бобои Рустам худро бардаму бақувват, осуда ҳис кард, бо чехраи кушода дар ин бегоҳи рӯзӣ, аз роҳравҳои Гулоб аз пайраҳаҳои зодгоҳаш бо ҷӯрааш Садриддин хонаи ӯ равои буд.

* * *

Пирамард Садриддин пеши бобои Рустам аҳли гузар, мӯйсафедҳои деҳаро хабар кард. «Бачаи раҳмати Абдусалом Рустам омадааст, зинда будааст», хона ба хона паём мебурданд.

— Наход! Модараш ҳам омадааст? Зинда будаанд?— одамоне ки аз рӯзи ба сари оилаи онҳо омада бохабар буданд, гӯё ба гӯшҳояшон бовар накарда, барои дидани вай сӯи хонаи амаки Садриддин мешитофтанд. Рӯи боми калоне, ки амаки Садриддин дар он ҷо гилему кӯрпачаҳо густурда буд, пур аз хурду калон гар-

дид. Дар забони хама гапи Рустам ва раҳматӣ мода-ри ӯ, номи Калтаи Мансур...

— Оббо Рустаме, пир шудӣ-а? Вақти аз қишлоқ рафтани бача будӣ... Кучо баромада рафтед? Моде рат кани?...— саволҳои аҳли маърака беҳисоб буданд. Вай ба онҳо ҷавоб мегуфт, аз зиндагиаш ҳикоят мекард.

— Модарам набуд шуданд гуфти? Қай? — бо таасуф пурсиданд онҳо.— Ҳайф, раҳматӣ занани баномус буд.

— Андак якравӣ ҳам дошт. Аз бинӣ боло гап занӣ, димоғаш месӯхт. Набошад он қадар гапе нашуда буд, ки ароз карда баромада равад...

— Ҳар чӣ буд-набуд ёдаш бахайро,— мегуфт дигаре.

— Могу мулкашон еми мардум...— даҳони як кампири мичморуқ гарм шуда буд, ба касе гап наметод, кохи кӯхнаро бод метод. Ҳамон рӯз — дари Лойобро ба хотир овард. Гапи Калтаи Мансур ғел хӯрда буд. Ҳама алам мегуфтанд аз он даври раиси ӯ. Аз хама алами бобои Рустам аз ӯ бештар буд, доғҳо ба дилаш нишаст... Доғҳои, ки шифо намеёбанд, бо вай ба гӯр мераванд... Номурод шуд Парвонааш, фано гашт, дар айни ҷавонӣ, дар айни тароват...

Аз рӯзҳои охири раиси Калтаи Мансур ҳикоят карданд. Ноором будаанд он рӯзҳо барои ӯ. Хун меҳӯрдааст, сарҳисоби қораи гум, ба кучо сар заданашро наметонистааст, саги сӯзанхӯрда барини шудааст. Одамони аз район омада қариб як ҳафта гуноҳҳои ӯро тафтиш кардаанд, санҷидаанд, ба арзи мардум гӯш додаанд. Вай қолхозро торҷ карда будааст. Ҷабридагон аз ҳад зиёд, даъвогарҳо беҳисоб, дод мегуфтанд аз дасти ӯ... Калтаи Мансурро бурдаанд, кучо шудааст ӯ, нафаҳмидаанд, дигар ба деҳа барнагаштааст.

— Қасофат буд ӯ,— гуфт касе.

— Ғариб шуд.

— Қасе бадӣ кунад ба одамон, бадӣ мебинад, ба ба-ло мезанад, кӯру кӯхри мешавад...

Ҳамин тавр мегуфтанду мешуниданд аз он рӯзҳо... Баъд ҳамдеҳагони бобои Рустам бо вай хайро хуш карда рафтанд. Болои бом барои ӯ ҷой густурданд... Даруни ҷойхобаш дароз кашид, рӯ ба ситораҳо, осмони софу нилӣ деҳа... Шабе ки боз дар бағали деҳааш буд бобои Рустам... Гулобиҳо ӯро шинохтанд. Ҷӯрааш Садриддинро ёфт, Сайфиддин омад, зани раҳмати Фир-

давсиро дид... Қадамгоҳи Парвонааш аст Гулоб. Чой-
ҳои гашти ўро, боғи раҳмати Ризоро фардо зиёрат
мекунад... Ана, Парвонааш бо даҳони пурханда пайдо
мешавад. «Парвона»,— меғўяд беҳудона... Боди сал-
қине рӯи бом сайр дошт, ба сару рӯяш мезад, аз оғӯши
кӯҳ меомад он, бӯи гулу гиёҳ, бӯи гулобро меовард.
Ўро хоб бурд, хоби ширин, кӯфти роҳ, азоби дуриҳо
рафъ гашт. Хуб шуд, ки ба Гулоб омад, дар айни пирӣ
бошад ҳам...

Хижояхо

ХОКИ ВАТАН

Сабазор деҳаи калон набуд. 35-40 хонавода дошт. Хонаю ҳавлиҳо дар танаи теппа рӯ ба нишеб ҷойгир. Як ними теппа ба домани кӯҳ дарбеҳ шуда... Аз тарафи поёни деҳа Шириноб ҷорӣ буд. Дарёчаи пурғалаён, гулдур-гулдур садо медод. Садон хуш, дилнавозе. Аз болои деҳа ҳам ҷӯйчаҳои об ҷорӣ буданд, аз миёни ҳавлиҳо мегузаштанд. Шабҳо аз тобиши моҳ чун торҳои бирешими сафед метофтанд ва дар қаъри дара бо ҳам омехта ба Шириноб ҳамроҳ мешуданд... Ҳавлиҳо сердарахт. Ҳаваси ҳама ба гул, гул мекориданд. Баъзе гулҳо ба сархораҳои деворҳо расида, аз роҳу роҳрав, аз кӯчаҳо намоён. Ҳама дилдодаи деҳаашон. Ҳарчанд он аз ободиҳо дур буд, роҳаш пурҳавф, ваҳмангез, пайроҳаҳое, ки то ба тегаҳои осмонбӯси кӯҳ, то кабудии осмон гӯё расидаанд. Аҳли деҳаро ба водӣ кӯчондани шуданд, маслиҳат андохтанд, лекин касе «мекӯчем, мо розӣ» нагуфт, номаъқул кардаанд, мо ҷою макони бобою бобокалонҳоямонро партофта ба ҳеҷ кучо намеравам, оворагӯр намешавем, беватан шудани набуданд. Лекин воқеае рӯй доду сабзасориҳоро ба водӣ кӯчондани шуданд, воқеаи нохуш, хабари мудҳиш.

Аввали баҳор серборон омад. Ҳарчо-ҳарчон теппа сӯроҳиҳо пайдо шуданд, деҳа гӯё ба ҷониби дарё меҳамид. Аз Душанбе олимҳо омаданд, сабзасориҳоро кӯчондани шуданд, ба таври таъҷили.

— Кучо?

— Чаро меравам?

— Не, намеравам, чизе дар насибамон бошад, мебинем. Дар ҷои дигар, дур аз Сабазор, хонаю дар кардан осон нест, дигар аз кучо меёбем ин ҳавлиҳоямонро... Гӯристанаи ҳамин ҷо, дар Сабазор мемузем... Парешону ошуфтахотир гашта буданд одамон. Бобои Сафар ҳам якеи онҳо буд. Ў назди ҳаммаҳалаҳояш хомуш, бо сари ҳам мегашт. Ба онҳо гӯш медод, бо

умед, ки чӣ меғуфта бошанд. Фарзандони бобои Сафар хабари фурурагии деҳаашонро шунида, чи хеле меғуянд, шабашонро саҳар накарданд... Кӯчу бандашонро ғун намуданд.

— Кучо? — пурсиданд ҳамсояҳо.

— Меравем, колхоз хона дод.

— Мӯйсафед ҳам меравад?

— Ихтиёрашон,— бо ситеза ҷавоб меоданд.

Падар ба кӯчидани онҳо розӣ набуд.

— Меравем, додо.

— Ба гапи ман ғӯш намекунад?

— Шуморо ҳам мебарем.

— Наравед...

Бачаҳои бобои Сафар кӯчу бандашонро ба хару аспҳо бор карда, аз деҳа баромада рафтанд. Мӯйсафед монду ҳавлии калон, хонаҳои дарунбадаруну ҳаштадаҳ сар бузу бузғола, ғӯсфанд ва сағи пире, ки ӯ аз кучое онро ёфта оварда калон карда буд. Ҳангоми равравии бачаҳояш бобои Сафар ба ҷои дуои хайр ба онҳо гуфт: «Равед, аз аҷал ғурезед, зай шумоҳоро дар дигар ҷо намеёбад»... Вай нагузошт, ки келину бачаҳо ба як сари хасаш ҷақа шаванд. Кӯрпаю кӯрпачаҳо, ашъёҳои рӯзгор аз раҳматӣ завҷаш монда буданд. Дар ҳама ҷо осори дастони вай. Хонаю дар, рӯзгорашонро бо ҳам бунёд карда буданд... Фарзандонаш рафтанду бобои Сафар ба хона даромад, дарро ба рӯяш баст, қариб як шабу як рӯз аз он берун нашуд. Паси дар сағи пираш ҳалқа зада меҳобид. Вай аз дили пурармони соҳибаш огоҳ, аз ӯ дур намешуд, гоҳе сарашро аз болои дастонаш бардошта, рӯ ба осмон уллос мекашид. Ғӯё аз ҳолӣ шудани хонаҳо ба ваҳм афтада буд. Соҳибонашро мечуст... Бобои Сафар ҳам баъди вафоти ҳамсараш Садбарг — баъди чор соли ҷудой аз вай бори аввал худро танҳою бекас ҳис кард... Пагоҳиҳо, асои дароз дар даст, бузу ғӯсфандонро нешандоз карда аз деҳа дур мерафт, ба даруни дараҳо, ба сари ёлаҳо ҳай мекард молҳояшро... Сағ ҳамроҳаш. Аз ҳамин зиндагиаш розӣ буд, танҳои танҳо набуд. Шукри хешовандон, қавму ҷамъ. Ҳамсояҳо аз дар мебаромаданд, беҳуроку бе нон намонд, дами гарм меоварданд, ўро ба хонаҳояшон мебарданд. Писаронаш ҳам меомаданд.

Онҳо аз ӯ ҳаҷз талаб мекарданд: ҳа, ғӯяд, розӣ шавад, ҳамроҳашон равад. Дар Сабззор ӯ бе онҳо ҷӣ мекунад? Баъзан ўро метарсонанд, ҳамин рӯз ё пагоҳ

деха зери хоку сангҳои кӯх мемонад, мурдаи падарро пайдо карда наметавонанд. Марги ваҳмангез.

— Мурам, ҳамроҳи кавму чамъ мемурам, дар Сабззор мемурам, ба шумоҳо ҳама хандиданд... Ҳеҷ чӣ ҳеҷ гап не, маро партофта гурехтед...— ҷавоб мегардонд ба фарзандон.

Холо бошад, мегӯянд, ҳамаро мекӯчонанд, хоҳанд нахоҳанд. Бозӯрӣ. Аз ин гапҳо вай тарсид. Шабҳо хобаш намебурд, хонаи ҳамсояҳо мерафт, гӯш меандохт, беҳушу беёд барин шуда буд. «Наход мардумро бозӯрӣ кӯчонанд, дуруғ будагист...» Ҳамдеҳаҳо андӯҳи бобои Сафарро ҳис карданд, медонистанд, ӯ ғам меҳӯрад.

Дар ҳаво вертолётҳо, ба ақидаи бобои Сафар, чун калхотҳо пайдо шуданд, болои Сабззор чарх заданд, баъд ба боғи бобои Араб, дар хирманҷой фаромаданд. Намояндаҳо, роҳбарони колхоз, милиционерҳо омаданд. Сабззориҳоро барои кӯчондан омада буданд. Ҳама дар ташвишу чунбучӯл афтоданд. Аз кӯдакони гаҳвора то пирони барҷомонда. Гӯё барои сабззориҳо қиёмат шуда, офтоб болои сарашон наст фурумада буд, сӯхта бирӣён мешуданд. Онҳоро аз хонаю дар аз зодгоҳи азизашон мебурданд. Дилҳо пора, чигарҳо хун... Ҳамон рӯз то бегоҳ базӯр кӯчи чор-панҷ бунаро бор карданд... Хонаи гург беустухон не, гуфтагӣ барин касе набудааст, ки камбизоат бошад... Гову гӯсфанд, бузу бузғолаҳоро ҳам ба вертолётҳо бор мекарданд. Онҳо баос мезаданд. Ғалоғула, даводав, афту хез, ба дараҷае буд, ки сағ соҳибашро намеёфт... Ҳавлиҳо, рӯи роҳу роҳравҳо пури кӯчу ҷизу чораи мардум. «Хуб бою будаманд будаанд инҳо...» ангушти ҳайрат мегазиданд намояндаҳо.

Он бегоҳи рӯзӣ охирин вертолёт аз болои Сабззор баланд шуд... Чор-панҷ ҳавлӣ ҳолӣ гашт. Аҳли онҳо ҳамсояҳои наздик, ҳамсояҳои меҳрубони бобои Сафар буданд... Фардо навбати ӯ.

Сабззори онҳо кай бунёд гашта буд? Касе ёд надорад. Вале имрӯз-пагоҳ ному нишонааш барҳам меҳӯрад. Номин Сабззор аз дунё, аз дилҳо гум. Ҳайфи он, сад ҳайф... Занону духтарон аз чашмаи тағи чинори лаби чар об мебурданд. Онҳо аз назди бобои Сафар мерафтанд, хомӯш, намехандиданд. Бинои нимвайронан масҷид намоён шуд. Охирин нурҳои офтоби бегоҳи рӯзӣ болои шоҳу навдаҳои чинорҳои баланди саҳни масҷид ҳанӯз ҳамоил. Баргҳои чинор сабз, зу-

мурадгун... Ӯ назди хоросанги хонамонанде истод. Он сӯтар аз он ҳавлии раҳмати хусураш. Бо Садбарг дар ҳамин ҷо тӯй шуда буд. Гоҳе паси ҳамин харсанг бо ҳам вомехӯрданд. Ин санг шоҳиди рӯзҳои хушу хуррам ва ҷавонии онҳо. Бобои Сафар ҳоло аз назди санг гузашта ҷониби гӯристон мерафт. Мадфани падару модар, Садбаргаш. Ӯмеди дар бари онҳо ҳок шудан дошт... Лекин насиб набудааст. Меравад, ҳокдони аҷдодон, падару модар, Садбаргашро гузошта...

Пагоҳӣ, хангоме ки нурҳои офтоб аз паси тегаҳои кӯҳ болои Сабззор меафтод, дар осмон боз вертолётҳо пайдо шуданд, боз болои хирманҷою боғи бобои Араб фуруд омаданд. Ҳамон милиционерҳо, одамони дирӯза, пайдо шуданд. Раиси колхоз Нуриддинов, ки бобои Сафар вайро мешинохт ва чанд нафари дигар ҳамроҳашон. Ҳисоби намояндагон зиёд шуда буд. Ин ҳам бесабаб не. Рӯзи гузашта байни онҳо ва мардуми Сабззор ҷанҷол хест... Абдурахими дароз шаттоҳӣ карда гуфт, ки ба ҳеҷ ҷо намеравад, ба вай ҷақа шаванду бинанд. Давраи зӯрию манманӣ не, ҳақ надоранд, ғами вайро нахӯранд.

Холаи Ризкия ҳам гириёну нолон даст ба дуо бардошт, ба намояндаҳо, ба онҳое, ки вайро «бечову бемакон» карданианд, аз худо рӯзи сиёҳ талаб кард.

Шодибеки девонаавзо бошад, камони шикориашро аз китф намонда аз як гӯша ба сари калонҳо дӯғ мезад:

— Мекушам, якто намонда мекушам.

Маълум, ки аз воқеаҳои дирӯза ҷашми намояндаҳо ҳаросида буд. Фаҳмида буданд, мардум дигар ба осонӣ ба гапи онҳо намедароянд... Шӯру шанге сар мезадагӣ барин. Барои ҳамин ҳам раисро овардаанд, барои ҳамин ҳам бисёртар шудаанд...

Ҳодисаҳои дирӯза ҷашми бобои Сафарро ҳам кушода буд... Вай фикр карда, кӣ буданаширо эҳсос намуд. Инвалид, иштирокчи Ҷанги Бузурги Ватанӣ... Деҳқони ҳокпош, меҳнатдӯст... Вай ҳатто имрӯз либосҳои дигар, шиму костюми наваширо пӯшида буд. Ордену медалҳо дар пеши бар овезон, ришу бурутҳояш паст қайҷӣ зада... Дар сараш тӯпии нави чоргул. Либосҳояш ба қади баланду пайкари ҳузарбаш мезебид... Вай ҳам имрӯз бо намояндаҳо дурустакак ҷангу ҷанҷол бардоштани буд: ғам нахӯред, ман дар ҷанг намурдам, рӯзҳое ба сарам омаданд, ки шумоҳо дар хо-

би шабатон бинед, талхакафу талхамзрг мешавед. Ман Ватанро ҳимоя кардам... Дастҳо ба пас бо сари баланд аз назди ҳамдеҳагон, ки гирди вертолётҳо чамъомада буданд, қадам мемонд. Ба саломи намояндаҳо алек нагуфт, онҳоро писанд накард... Раиси колхоз назди ӯ омад.

— Бобои Сафар, салом,— ба оғӯш кашид вайро. Пурсу посаш кард, дасташро раҳо надода вайро назди намояндагон бурд.

— Ин кас иштирокчи чанг, яке аз одамони намоёни Сабззор,— ба онҳо шиносонд ӯро, таърифаш кард... Номи писарони ӯ Кабиру Акбархонро ба забон овард. Гуфт, ки онҳо худашон кайҳо ба водӣ фаромадаанд, бо хоҳиши падар, бо розигии ӯ. Суханҳои охири раис дурӯғ буданд. «Ман аз Сабззор рафтани писаронамро намехостам, онҳо ба гапам надаромаданд, гӯш надоданд» гуфтани буд ӯ, лабонаш мечунбиданд. Лекин раис ба ӯ имкони гап задан намедод. Таъриф мекард ӯро, ба ақидаи худаш, забонширинии Нуриддиновро бобои Сафар медонист. «Нони гандум надошта бошад ҳам, забони мардум дорад ин одам», мегуфт ӯ гоҳе пеши ҳамдеҳагон дар ҳаққи раис... Қасе корафтод шуда ба идораи ӯ мерафт, аз наздаш розӣ бармегашт, ба дили ҳама роҳ ёфта буд. Аз афташ, барои ҳамин ҳам имрӯз намояндагон раисро ҳамроҳ оварда буданд. Дар ҳозири раис кӯчोकӯчи аҳоли имрӯз ба дигар ранг суръат мегирифт... Милиционерҳо ба мардум кордор набуданд, дар каноре ништа буданд. Милиционери хароби қоматбаланд ҳам, ки дина дарвозаи бобои Сафарро кушода: «пагоҳ аз ҳамин ҳазлӣ сар мекунем» гуфта буд. Раис ҳамаи мӯйсафедони Сабззорро чамъ кард, хурду калонро ҳозир кунонд. Абдурасули дароз, холаи Ризқия, ҳатто Шодибеки девона дар паҳлуи ӯ менишастанд... Раиси дар гап «бало» ба ҳозирон гуфт, ки ҳамаи аҳли району роҳбарони колхоз ғами сабззориҳоро меҳӯранд, хурду калонашон ба онҳо азизанд. Меҳоҳанд, ба сари ягон нафар осебе наояд. Осеб, нохушӣ бошад, чун балои муаллақ болои сари онҳо овезон. «Дар ғафлат намонанд, зинда бошанд, боз соҳибӣ ҳама чӣ мешаванд. Дар водӣ колхоз барояшон чою манзил чудо кардааст. Ба онҳо замин медодаанд»... Ӯ як олам гапи неку хайр гуфта, баъд аз чанд мӯйсафеди дигар хоҳиш кард, ки ба аҳоли насихат гӯянд... Дар бораи бобои Сафар ҳарф зад раис, каҳра-

мониҳояшро ба хотир овард. Орденои пеши бари ўро як-як ба ҳамдеҳагонаш нишон дод. Гуфт, ки як фарзанди содику бообрӯи Сабзазор аст ў... Баъд ба вай суҳан дод, хоҳиш кард, ки дар бораи дуруст будани роҳи пешгирифтаи колхоз, район, дар масъалаи кӯчонидани сабзазориҳо чанд суҳан гӯяд: «Ў одами бофаҳм, бофазилат, аз сиёсат бохабар...»

Бобои Сафарро раис бардор дода-бардор дода гӯё аз худ беҳабар карда буд. Вай дар ҳолате, ки чи карданаширо намедонист, аз ҷояш бархост. «Бобои Сафар ҳам розӣ шудааст, ки мардум кӯчанд? — ҳамдеҳагон ба чунбиш омаданд. — Ў фирефта шуд? Тағйир ёфт?» «На меравам, мурам ҳам, аз Сабзазор берун намешавам», гуфта гирифта буд-ку! Ё фаромӯш кардааст? Пирамарди ҳардамҳаёл, гаправ...

Бобои Сафар рост меистод.

— Ҳа, бобо, гӯед, ки оё мо ба мардум бадӣ меҷаедем, — раис ба ў лутқа дод.

— Ҳаққи гапро гӯед, бобо, дар ин тарқиши санҷо гаштан ба ҳеҷ қадоматон ғоида намебиёрад, аз шумоҳо ба давлат ҳам ғоида намешавад. Аз колхоз дур, якрӯза роҳ, роҳбарон омада наметавонанд. Боз шумоҳо ҷароғи барқ меҷаедем, телефон, беморхона, духтур меҷаедем. Мактаб созад, гуфта арз қардед, — гӯён як намоёнда, вазифааш аз раис баланд, аз район ё марказ буд, ки тоқат қарда натавониста, ўро ба гап дароварданӣ шуд. Суҳанони ў ба раис, ки вай бо ҳазор азоб мардуми Сабзазорро андаке нарм қарда ба роҳ меандохт, нафоридаанд...

— Миннат нақунед, рафиқ, мактаб насозед, телефон набиёред, ҷароғи барқинаатон лозим не, моро аз ҷоямон бечо нақунед, шуд, ба ҳоламон монед... — боз мардум ба шӯр омаданд.

Бобои Сафар чизе нагуфта ба ҷояш нишаст. Раис ба гап сар қард, ба ақидаи бобо, ки боз ба золию қолӣ даромад... Бобои Сафарро намеғузоштанд, аз пахлуяш дур равад, бо мӯйсафедон ў боз сӯхбат дошт...

— Хайрият шуд, аз рӯи хотири раис гузашта натавониста, намедонистам, ки бо мардум чӣ гӯям, — бобои Сафар ба гӯши Абдурахими дароз пичиррос зад...

Се рӯзи дигар дар Сабзазор кӯчкашонӣ давом ёфт. Дар ҳамин се рӯз ҳам овози гирияи мардум аз кӯчаю ҳавлиҳо баланд, бо нолаю ғиғон ба вертолётҳо мебаромаданд. Дар ҳамин се рӯз бобои Сафар имрӯз

пагоҳ гуфта ба раис ва намояндаҳо ваъда меод ба намедонист, ки онҳоро то кай фиреб диҳад. Онҳо бошанд, ба мисли ширеш ба ӯ часпида буданд. Дар забонашон ҳамон суханҳое, ки ба ӯ намефориданд, безор буд аз ин гуна таърифҳои бечо, беҳуда. Вай одами «бофазилат, бообрӯ, иштирокчи чанг... Ӯ ба ҷои ба онҳо мадад расондан якравӣ дорад, розӣ намешавад, ҳалал мерасонад...» Вай дар ин се рӯз ҷои хобашро дигар карда буд... Кӯрпаю болишт, ашъҳои хонаашро якто намонда ба болохона, ба даруни алафҳо кашонд, шабҳо ӯ ҳамин ҷо меҳуфт... Аз болохонаи вай тамоми ҳавлиҳо, хонаҳои Сабззор намоён. Шабҳо назараш ба охири чароғҳои фурузони ҳамдеҳагон меафтад. Онҳо кам монда буданд, баҳисоб, ҳавлиҳо торик. Шаби чорум танҳо аз се хона равшани чароғ намудор буд. Онҳо ҳам хомӯш мебарданд. Чароғҳои дар кадом асре дар ин гӯшаи кӯҳсор афрӯхтаи гузаштагон дигар дар намегирад.

Пагоҳ рӯзи сиёҳи бобои Сафар. Ҳама якҷоя ба дари хонаи ӯ меоянд, кӯчояшро мебароранд. Бо онҳо, ба раис чӣ гӯяд? «Не, ман намеравам, аз Сабззор берун намеравам»,— гуфта мағал андозад? Чӣ тавр? Бо кадом рӯ? Кошкӣ ҳамин Нуриддинов пагоҳ намеомад, вай бо дигарон чӣ гуфтаниро меод. Онҳо ҳама одамони беғам, аз дарди сабззориҳо беҳабар. Парво надоранд. Онҳо ҳама дар хонаю ҳавлиҳои худ, дар ҷойҳое, ки хишти деворҳоиашро бечо намекунанд. Ҳама ғамхори сабззориҳо шудаанд... Қадом як олимӣ фалакзада гуфта будааст, ки Сабззор, албатта, аз ҷояш мекӯчад. Тавба, замин мекӯчидааст, гӯё он одам бошад, ин хел гапҳоро акнун мешунавад. Як гап нав ҳам ёфтаанд: Болои Сабззор тарма мефаромадааст. Тармаи кӯҳ кучою Сабззор кучо? Ӯ аз наздик ҳам он тармаҳоро дидааст, дар пешашон чандин бераҳо, ҷару ҷӯ, дараҳое, ки бо тарма пур намешаванд... Намояндаҳо одамонро тарсонданианд... Бобои Сафар аз таги гап боҳабар шудааст. Колхоз як олам заминҳои навро қорам кардааст, ба дашту пуштаҳо об бароварда пахта қоридааст, барои Бешкенту Ёвон, Данғара ҳам одам лозим. Харидори сабззориҳо бисёр. Сабабаш ана ҳамин! Дигар баҳонаҳо беҳудаанд, ҳамааш бофта.

Бобои Сафар аз ҳавли набаромада буд, ки вертолётҳо болои Сабззор пайдо шуданд, хӯрандаҳои ҷони

ӯ онҳо!... Бобои Сафар аз дами дарвоза ақиб гашт, ба болохона баромад...

Аз миён хеле вақт гузашт. Аз рӯи ҳавлиаш гапзани одамон ба гӯшаш расид. Омаданд, ана сар шуд! Ба даруни дарзаҳои алаф даромад, сараш, тамоми пайкарашро бо алаф пӯшонд. «Бобои Сафар», раис ӯро чеғ зад. Намояндагон ба хонаҳои ӯ, ки ҳама ҳолӣ, дарҳо ба пушт кушода буданд, медаромаданд... Аз яке ба дигараш мегузаштанд.

— Куҷо шуда бошад?

— Кӯчу бандашро бардоштааст.

— Рафтааст.

— Куҷо?..

Бобои Сафар ҳис кард, ки аз зинапоя суроғдоранд, ёфтанд... Яке ба зинапоя часпид. Худи раис буд. Худо занаш, ин одам ӯро шарманда кардани. Қадаме пеш монд, боз қадаме... Болои сараш омад. Бобои Сафар безобита шуд. «Худоё, набинад, кӯр шавад». Илтиҷо дошт ӯ. Аммо раис ӯро дид. Қоҳ-қоҳ хандид.

— Бобои Сафар,— раис ҳам шуда пойҳои ӯро, ки ҳода барин аз зери дарзаҳои алаф берун монда буданд, такон дод.— Пинҳон шудед, бобо? Шармандагӣ, айб...— Нуриддинов дигар намехандид... Бобои Сафар аклашро хӯрда буд, ки чӣ карданашро намедонист, аз ҷояш намечунбид. Шарм медошт.

Раис дарзаҳои алафро аз болои ӯ гирифт. Бобои Сафар хест. Сару рӯ, либосҳояш пури ҳасу ҳок. Раис меҳрубонӣ дошт либосҳояшро меафшонд... Ҳамроҳаш аз болохона фуромад. Дар саҳни ҳавли нигаронашон буданд, аз воқеаи пинҳон шудани бобо раис ба онҳо ҳарфе назад. Бо вай сӯи подаҷо қадам монд. Пеши чашмони бобои Сафар хира. Сабззор, кӯчаҳои онро дигар намедид. Осмон, заминро замон дар назараш гирдгардон.

Ҳамон милиционерии қоматбаланди ҳароб ва намояндае, ки ба ҳаёли ӯ одами ҷоҳил, бедину бедиёнат менамуд, бобои Сафарро сарзаниш карданд. «Саркашӣ кардӣ, мӯйсафед, мо одамони давлат ду рӯз боз аз паси ту сарсону саргардон-а? Ҷазо мебинӣ», намоянда пӯписа кард. Ҳатто ӯ пештари мӯйсафед омад, аз афташ, аз гиребони ҷомааш гирифт, бобои Сафарро задани ҳам буд. Чашмонаш аз ғазаб бечо. Раис ба ӯ ким-чӣ гуфт, гапашон гурехт.

— Рафик Нуриддинов, шумо ба миён надароед, монед ин одам мана занад, аз дасташ биёяд кушад, дар ҳамин Сабзор мемурам, ҳеҷ чиз бой намедихам, аз ҷонам безор шудам... Монед, кушад,— бобои Сафар суи намоянда давид. Афсӯс меҳӯрд, ки тағҳо монд. Агар дина вай ӯро ҳамин тавр таҳкир мекард, ғазо меҳест, ҳама маҳтали ҳамин хел як ишора буданд, ба ҳона мекофтанд. Дар рӯзи беодам мондани Сабзор ин ҷохил забон баровард, афсӯс. Бобои Сафарро раиси колхоз аз роҳаш гардонд. «Вазнин шавед, бобо, айби шумо нест, дили ҳар кас барои зодгоҳаш месӯзад», гуфт ӯ.

— Иғво меандозед, рафик Нуриддинов, ба ҷои мадад ба мо ҳалал расондед,— суҳанҳои раис ба намоянда саҳт расиданд. Байни онҳо аз туфайли бобои Сафар ҷанҷол ҳест.— Ҷои гап меояд, мебинем,— таҳдид кард намоянда ба раис.

Бобои Сафар ва раис ба подаҷо — ба ҷои ҷамъшудан одамон расиданд, овози гирья, ғиғои мардум.

Намоянда ба милиционерҳои ҳароби қоматбаланд кимчӣ гуфта хандид, завқ бурданд. «Ба мурдаи мо, сабзорҳои хандед. Масҳара кунед, хонасӯхтаҳо», — бобои Сафар ғур-ғур кард. Нигоҳи милиционер аз ӯ қанда набуд, вай бонигари ӯ, ҳудо занаш.

— Бародар, иҷозат медиҳӣ, ки ба пушти дарахтҳо гузарам? — поёни дараро ба милиционер нишон дод бобо.

— Не.

— Равед, бобои Сафар, равед,— мақсади ӯро раис нафаҳмид.

— Мерғузед,— розӣ нашуд милиционер.

— Ғузед, ман кафил,— ӯро ҷавоб дод раис. Ин хел намегуфт, бехтар. Мӯйсафед аз ҷояш рост ҳеста, лаби ҷоман хоҳолудашро афшонд. Баландиро хеле нишеб шуд, аз ҷел ё аз қарасе раҳида буд, ки тезтар медавид, нигоҳаш ба паси сангу даруни обқанда ва ҷариҳо. Паногоҳ меҷуст, ҷои муносибе не. Аз қарри дара боз рӯ ба боло овард. Умедаш ба кӯҳ, ба ҷойҳои хилват. Саги пир ҳам ҳамроҳаш, вай монда шуда буд. Забонаш аз ҳалқ баромада ҳақ-ҳақ дошт... Лекин бобои Сафар аз ҳаросу ҳаяҷон ҳастагиро ҳис намекард. Дастонаш ба сангҳо хӯрда хуншор шуда буд. Ба танаи як теған аз ҳама баланди кӯҳ ҷаспид. Боло баромад, ҷи тавр ба торуми он расид, ҳудаш намедонист. Ба ҳаё-

лаш, каси дигар ба ин чо роҳ намеёфт, роҳ набуд. Ху-
дашро ба паси санг кашид, ба танай шах такъя дод.
Аз ин чо Сабззор намоён буд. Як вертолёт ба ҳаво
баланд шуд, вертолёти дигар дар хирманчо... Намоян-
дагон гирди он мегаштанд, нигарони бобои Сафар. Он-
ҳо ба роҳи дара даромаданд. Ҷуро мечустанд. Дара-
ро фууромаданд... Рӯ ба баландӣ, ба геппа, баъд ба кӯх
шуданд... Аз чанд обраҳа, аз чӯйҳои паи ҳам, аз миё-
ни камишу арчазорҳо гузаштанд. Дигар ба кучо раф-
танро намедонистанд. Назари ҳама ба тегаи кӯх. Ат-
рофи он пур аз барф ва тармаҳои чандинсола. Хаёл
надоштанд, ки бобои Сафар барин як одами мӯсафед
ба ин чо баромада бошад. Ба ақл рост намеояд. Бобо
гапзании онҳоро мешунид. Ҳам милиционерии хароби
коматбаланд, ҳам намоянда аз раис Нуриддинов до-
мангир. Ў дуғу пӯписа мешунид.

— Меравем, худи Нуриддинов ҷавоби ин мӯса-
федро медиҳад, ҳудаш гурезонд, ҳудаш,— гуфт намо-
янда.

— Вайро дар кӯхҳо танҳо монда меравем?

— Ҳа.

— Дилатон мешавад? Вай одам-ку!

— Бало ба пасаш.

Хело ҷанҷолу хархаша карданд. Сағи пир гирди бо-
бои Сафар мегашт. Пойҳои ӯро бӯй мекашид, гӯшҳо-
яш сик шуда буданд, аммо аккос намезад, вай ҳам па-
ноҳ шуда буд.

Намояндаҳо ба роҳи омадашон гаштанд. Шаб шу-
да Сабззор дар оғӯши торикӣ монд. Хонаҳо беодам,
дарҳо ба пушт кушода. Деҳа бӯи вайронӣ гирифта...
Танҳо аз подачо равшанӣ ба ҷашм мерасид. Он чо гул-
хан афрӯхта буданд. Равшание, ки ба туфайли бобои
Сафар шӯъла меафканд. Ҷароғи охиринаи Сабззор...
Бобо ҳис намуд, ки онҳо ӯро дар Сабззор, дар ҷои
дур аз ободихо, дар миёни сангҳои кӯх танҳо монда
намеравад. Онҳо ҷашм ба роҳи охиринаи сокини Саб-
ззор... Вайро ҳам бурдан меҳоянд. Албатта!

ДИЛИ ПУРОРМОН

Ба ёди устод Фазлиддин Мухаммадиев

Миёни варақҳо коғазе монд. Китобро пӯшид. Аз кай боз ин китоб дар дасти ӯст? Аниқ намедонад, ҳаминро медонад, ки он аз рӯзҳои дар омӯзишгоҳу дар донишгоҳи тиббӣ ва баъд дар аспирантураю докторантура хондан, баъд аз рӯзҳои ба табобати мардум, машғул шуданаш, хуллас ҳар рӯз, ҳама вақт дар дасташ аст. Аз рӯзҳое онро меомӯзад, ки чавони харобаки назарногир ва нокирое буду ҳоло марди миёнсоли ботануш ва кавипайкар аст. Дар ҳамаи ин солҳо ин асарӣ безаволи Сино ҳамроҳи ӯ, мушкилкушони вай. Ба ҳар сатраш аз нав зеҳн монад, олами дигаре барояш кашф ва равшан мегардад. Албатта, ӯ қариб ҳамаи дигар асарҳои Сино, бузургворро хондааст. Лекин «Ал-қонун»-и ӯ дигар, дар ҳалли ҳар мушкили, ба ӯ мададгор...

Моҳи гузашта аз Америка омад. Дар чанд донишгоҳи олии тиббии ин ҷо ӯ маърӯза хонд, бо забони худ онҳо — бо англисӣ...

— Шумо тоҷик?

— Ҳа.

— Ҳамзабону ҳамнажоди Сино?

— Ҳа,— гуфт бо ифтихор.

Бале, ӯ тоҷик аст.. Тоҷик, ки аз минбари маҷлису кунгураҳои олам сухан мегӯяд. Номи ӯ аз шӯҳрати Тоҷикистон ҳам зиёда... Воқеае даҳ хотираш мондааст. Дар Англия чанд нафар ӯро медонистаанду номи Тоҷикистонро нашониданд... Аламаш омад, халқи ӯ кам. Кошки ҳисоби тоҷикон зиёд мебуду сарзаминаш васеъ...

Вай «Ал-қонун»-ро аз даст монду қаламу коғаз чуст. Аз Москов фармудаанд, ки як мақола нависад... Чашмаш ба рафҳои китобҳои ҷевон рафт. Дар чанд катори он китобу мақолаҳои таълифкардаи худ ӯ...

Меҳри ба халқи бузургвораш доштааш вайро водор намудааст, ки ғайри соҳаи тиб дар боби тоҷику тоҷикшиносӣ асарҳо нависад... Миллати ӯ дар сарзамини Осиё қадима, таърихаш куҳан...

Мақолаашро анҷом дода натавонист. Монда шуд. Сараш ба ҳаёлаш вазнин... Вале аз худ розӣ. Агар шабе чизе нанависад, осоре рӯи коғаз нагузорад, аз хеш домангир, дарун-дарун месӯзад, рӯз то бегоҳ хафаю хичил...

Варақҳои навиштаашро рӯи ҳам монду пайкарашро якнима сӯи тиреза ҳам андохт. Барф аз боридаи намонда буд, зара-зара меборид, ба танаи симчӯбҳо, ки аз сари онҳо чароғҳои барқ фурузон буданд, ба шоҳаи дарахтону болои бому дарҳо, рӯи роҳу роҳравҳо мефуромад, заминро замон сафед, нуқра барин менамуд, чило медод. Ӯ дар рӯзҳои барф сайру гашт намуданро дӯст медорад, хуш меоядаш, ки ӯ бошаду сахарои пурбарф, танҳоию осудагӣ. Хуш меоядаш, ки бо ҳаёлҳои ширин, андешаҳои танҳо роҳ бигирад, аз рӯи барф роҳаш тӯл ёбад. Ҳаёли ӯ ба инсон, инсоне, ки ба гуфтае чони ҷаҳон асту умраш кӯтоҳ, ҳазору як дард ба гиребонаш андармон. Дардхое, ки чун ба ҷисми одамии роҳ ёбанд, уро ба гӯр баранд имкони ҳалосӣ не... Хайфи одамии... Баъзе паррандагон аз ӯ бештар умр мебинанд, бештар дамидани субҳу тулӯи офтобу моҳро наззора мекунанд, ҳаловат мебаранд... Аммо инсонҳо кӯтоҳ, бисёр кӯтоҳ будани умрашонро дар дунё фикр накарда дар ҳаёли бадию бахили ба якдигар... Ба назди ӯ инсонҳоеро дар дами марг овардаанд, ки ҳамчун сонашон ба онҳо дарафтода... бе ҳеҷ вачҳ, бегуноҳу сабабе одам одамро куштааст... Сари ҳуди ҳамин инсон одамкуш ҳам, албатта рӯзе ба болин меояд, аз шарбати марг ӯ ҳам мечашад. Аз он ҷои гурез не. Соатҳои аз дунё гузаштан, бо он хайрбод гуфтан... Бе ҷазо намемонад инсон одамкуш... Аҷаб не бештар ҷон биканад, сахттар... Кош ин зумра одами аз худ беҳабар, «Ҷиноят ва ҷазо»-и Достоевскийро меҳонд... Инро ҳуди ӯ дар зиндагӣ дидааст, дидааст, ки одамкуш хору забун, радди маърака, лаънаткардаи халқ гашт.

Муаллими онҳо ба ҳамаи аҳли синф муҳибу меҳрубон буд. Намегузошт, онҳо аз якдигар дилмонда бошанд, байнашон низое ҳезад. «Бо ҳам дӯст шавед, баҷаҳом, дӯст», таъкид мекард. Аз ҳоли ҳамаи онҳо огоҳ...

Дар чанг будааст ū, қаҳрамон... Барои хурду калони деҳа одами азиз муътабар. Ҳама аз ū неки дида...

Пагоҳие хабари мудҳиш шунид: Муаллимо кушта-анд. Бовар накард, ки чунин як одами нағзу ба ҳама меҳрубонро кушанд. Рост будааст. Шаҳбози авбош ин корро кардааст. Барои чӣ? Бо чӣ сабаб? Намедонистанд. Шаҳбозро ҳамон рӯз ба район бурданд. Солҳо дар ҳабсхонаҳо хобид... Он ҷо низ боз чандин гуноҳҳо карда... Нону об ҳавои маҳбас ба ū маъкул. «Дар он ҷо мо шоҳ» мегуфтааст. Ифтихорманд, ки чанд марди дигари бо ū сарпанча намерафта хизматаш мекарда-анд. «Пойҳоямро мемоланд», таманно доштааст. Лекин то кай? Пирию афтодагӣ ба тани ҳар кас — ба тани одамкушу авбош ҳам меояд. Шаҳбоз оҳиста-оҳиста аз пайкол мемонад, пир шуда худ пойбӯсу поймоли зӯрмандон мешавад... «Коре шавад, ки дар озодӣ, берун аз ардом бимирам», — андешаи марг, андешаи аз хорию зорӣ раҳидан озораи меҳна, зор-зор мегирияд...

Ū аз ҳабсхона баромад. Дар ин мобайн падару модараш аз олам гузашта... Ҳамдеҳагон аз ū рӯ тофта... «Муаллимо ҳамин одам бо корд зада кушта буд», ба фарзандон кӣ будани ин марди бармаҳал пири фартут, пири бенуру намуд шударо мефаҳмонданд... Шаҳбоз нафрати бепоёни халк, шогирдони муаллимо паймебурд. Аз назди онҳо, аз назди мучассамаи барқади муаллим, ки ба ёдаш гузошта буданд, бо сари ҳам мегузашт...

Ана як даста тӯякиҳо... Пеш-пеши онҳо арӯсу домод гулҳо дар даст ба оромгоҳи муаллим наздик меоянд. Қотили муаллим ба мучассамаи ū, ба арусу домоди ҷавон, ки пеши оромгоҳ бо нишони эҳтиром сарҳам кардаанд, дида дӯхта наметавонист. Лаҳзаҳои девонавор бо корд ба ū ҳамла овардан, беҳудиҳо, аз худ беҳабарихояш, суханҳои пандомези муаллим, ки «ба худ биё бача, ман ба ту ҳеҷ бадӣ накардаам, назан, дур шав»... мегуфтанд, ба ҳотираш омада даруни синааш оташ мегирифт, гӯшҳояшро бо кафи дастонаш мепошид.

Ū дар колхозии ба номи муаллим мезист, маҳалааш бо номи ū. Кучое равад, номи неку зикри хайри муаллим. Муаллим гӯе ба ū мегуфтаанд: «Ман зинда, ман дар ин ҷо»...

Агар ū — қотили муаллим мурад чӣ? Тобути ūро кӣ ба ғӯристон мебарад? Ū дар як ҳавлии калону бекаси

аз падару модар монда танҳо мезист рӯзҳо бо азоб асозанон ба паси дарвоза мебаромад. Чашмонаш но-бино. Одамон аз кӯча, аз наздаш мегузаштанд. Ба ӯ са-лом надода... Ӯро ба якдигар нишон дода мегуфтанд: Одамкуш. Хамин тавр Шахбози одамкуш дар танҳои аз олам гузашт, аз афташ, хеле дер ҷон канд... Рӯзи дафнаш ҳам ба ҷои зикри хайр «одамкуш» мегуфтанд ӯро.

Ӯ фикру хаёли ба одамон, ба зиндагӣ банд шуда мондашро ғун намуд. Хоначаи хурдакак — хучраи ко-риаш гармакак. Соати танаи девор тик-тик садо меод... Аз шаб хеле гузашта қариб нисф шуда... Бакти ҳаво-хӯриаш расида... Дари хоначаашро тела дод. Чароғи лоларанги девор ба хонаи фарзандонаш хира-хира рав-шани меафканд. Набераҳои ширину қанду асалаш паҳ-луи модарашон хоб. Чун гурбачаҳо ҳалқа задаанд. Ба ӯ онҳо азизанд, ҷону чигарҳои бобоанд Дилнавозу Меҳр-ангез. Дилнавози хурдакак-ку, ба ақидаи модар, ху-даш зол. Гирди бобо мепечад, дасташу домони ӯ,— «бобо, бобочон»... меғӯяд, як бор не ҳазор бор, дар за-бонаш ҳамин суҳанҳо. Мӯйҳои мошӯ биринҷи ӯро ғоз медахад, рухсараҳояшро ба бари рӯи ӯ мениҳад, бобо бештар дӯсташ медорад... Имрӯз ӯ аз магазин лӯхта-каи пахмоқмӯе овард, паси мизаш аст он. Пагоҳ ҳамин, ки «бобо, бобочон» гуфта дари хучраашро кушояд он-ро ба ӯ медахад, шод мешавад вай... Ҳар боре вай аз сафарҳои Москваю шаҳрҳои дур ба набераҳояш тӯҳ-фае орад, аз шодӣ онҳо ҷои шишт намеёбанд. Худаш ҳам шод мегардад. Пагоҳ лӯхтакашро ба Дилнавоз медахад...

Беихтиёр қадаме монд. Ҳамсараш ҳам хоб. Бедор нашавад. Меғӯянд, ки ҳамсари аҳли илму адаб будан осон не... Инро вай дарк кардааст. Шабҳо то сахар ҳам, ки ӯ паси мизаш нишаста кор кунад, ба хаёлаш вай бе-дор. Хамин, ки дари хучраашро во намояд, «додош, хо-ло ҳам шиштаед?» мешунавад овози ӯро... Аммо ҳоло хайрият, ӯ бедор нашуд. Аз дар берун баромадани буд, вале завчааш чашм кушод, «додош, кучо» пурсид.

— Ҳавохӯрӣ.

— Дар ҳамин хунукӣ? Дур наравед.

— Ҳеч гап намешавад.

— Шумо ҳамин хел меғӯед, асло ба гапи ман на-медароед.

— Наход барон аз хона баромадан ҳам иҷозат ло-

зим бошад. Мо дар ягон шахру маҳалли бегона, чои дур не-ку!

Дилнавозу Меҳрангез пахлу гаштанд, дандон хонданд, якеаш ҳарфе ба забон овард... Завҷааш даруни чойхоб мӯҳри хомӯшӣ ба лаб бурду шавҳар пальтою телпакашро пӯшид, шарфашро гирди гардан печонд ва саросема аз дар баромад. Барф шувосзанон ба сару рӯяш меҳӯрд, гиребони пальтояш сафед шуд. Барф бо авҷ меборид. Кӯча сар то охир сап-сафед, равшан, чароғҳои сари симҷӯбҳои қатор беҳисоб, бисёр буданд. Як поғундаи зинапоёро поён шуд. Дар рӯ ба рӯ ҳавлиҳои ҳамсоёхо... Дарвозаҳо руст, чароғҳо хомӯш. Мардум хоб рафтаанд. Осуда ором. Кош ҳамеша ҳамин тавр беташвиш, аз дарду ранҷ фориғ бошанд. Вале афсӯс, ки доимӣ нест ин осудагию сихатӣ, бардамӣ. Хо ана, он дарвозаи сафедчатоб ҳавлии Зоҳир-амак аст. Пирамард ранҷур, ҳамин рӯз ба хабаргирии ӯ рафт. Дарди саҳти пою миён озораиш медиҳад. Зоҳир-амак ба беморхона — ба клиникаи ҳудаш мебарад. Ба пирамард ваъда дод... Пагоҳ...

— Ғами ҳама дар дили шумо, — меғӯяд завҷааш ғамӣ ӯро хӯрда. Ҳозир ҳам таъкид кард, ки дур на-равад. Гуё шавҳари вай ба одамон бадӣ карда бошад... Ба ҳама хубию нағзӣ мекунад...

У аз миёни роҳ мерафт. Дастонаш дар кисаҳои пальто, хаёлаш ба одамон, ба беморон, ба давоҷӯи онҳо... Садое шунид, зеро қадами касе барф ғичирро сзад. Оянда ку? Аз кадом сӯ меояд? Соёи ду кас аз тангкӯчаи рӯ ба рӯ намоён гашт. Ба миёни роҳ омаданд.

— Амак, — овози якеро шунид.

— Лаббай.

— Чиба музтар шудӣ? Истодӣ?

— Хайр бигӯй, ки дар ин ғоти шаб кучо меравӣ?

— Ҳеҷ чо.

— Оҳо, якрав ҳам ҳастӣ?

— Ман ба ҳеҷ чо равоҷа нестам, ба ҳавои тоза баромадам.

Суроби ду нафар, боз якеи дигар ба онҳо ҳамроҳ шуд. Паси дару деворҳо суробҳо. Ҳамонҳоянд, аз чо-ниби хонаи кампир меоянд. Агар воқеаи шаби гузашта ба сараш омадаро ба завҷааш меғуфт, ӯро наме-монд, ки аз дар барояд. Ӯ беҳабар, ҳамон ҷанҷол...

Дар толори академияи фанҳо бо ӯ вохӯри барпо гашта буд... Маҷлисоҳои калон пур аз олимон, шоғир-

дон, бемороне, ки вай онҳоро табобат кардааст... У аз таассуроти сафараш ба Америка ба онҳо ҳикоя кард. Инчунин роҳу усулҳои нави табобаги бемории саратонро ба ҳозирон мефаҳмонд...

Баъди анҷоми вохӯри вайро ба хонааш гуселонидан хостанд. Атрофаш пур аз шогирдон, мухлисон... «Худам меравам, пиёда меравам, шаб салқин, ҳаво тоза...» Аз онҳо чудо шуд.

Кӯтали назди бозори Баракатро фурумад. Насими рӯхбахше меомад. Он аз сӯи даръе меомад, аз сӯи даръе-чаи Душанбе, ки чанд кадам дуртар аз ӯ қорӣ буд. Осмони шаҳр ситоразор. Роҳгузаре ба чашм наметофт. Гоҳ-гоҳе ягон-ягон мошинҳо мегузаранд. Чароғҳои ранги баранг, калон-калони пурчило ба хиёбон нур медиҳанд. Дар як-ду соли охир ин хиёбон зеботар гашт. Пули васею бошукӯҳи болои даръе ҳам, ки ҳоло чашм ба мавҷҳо аз он сӯ мегузарад, нав аст... Ҳо ана он касри мӯхташами концертист, ки чароғҳои дурахшонтар ба назар мерасад. Шаҳрчаи қанори ростии даръе ҳам нав. Онро шаҳрчаи донишҷӯён меӯянд, донишҷӯёни Университети давлатии ба номи Ленин дар ин биноҳои ба назар беҳисоб таҳсил мекунанд. Оре, Душанбеи ӯ, кӯчаю хиёбонҳои он ободу зеботар мешаванд...

Дарахтзорони назди кӯли Комсомол пеш омад. Аз поёнтар, аз миёни дарахтон садои хишир-хишир, гап-занӣ, баъд доду фаръед шунид. Овози духтар... Баландиро нишеб шуд, пештар давид. Чанд суроб, яке ба ҷавоне дарафта. Дигаре духтареро ба бағал гирифта. Ҷавон худро ба сӯи духтар андохтани, духтар ҳам рӯ ба қониби ӯ. Аз афташ онҳо зану шавҳар ё дилдодагоне буданду ба дасти авбошҳо афтада. Духтар дасту по зада зорию илтиҷо мекард. «Назан ӯро, назан», додгӯён махбубаашро аз дасти авбоши дигар халос кардани буд. Қони худаш ба назараш наметофту дар ғами қони ӯ. Ҷавон низ ҳамон худро ба сӯи духтарак афкандани. Духтаракро авбош ба қои хилвату ториктар мебурд.

— Хайвон,— муштҳои калон-калонаш гиреҳ хӯрданд. Авбошҳо ӯро диданд.

— Ба рохут бра,— ғуфт яке.

— Ноёб?!

— Бра меғум.

— Ноёб? — Олим ба Ноёб будани ӯ бовар кард.

— Бра, таҳдид кард.

— Насихатҳои ман ба ҳаво рафтанд? Чӣ гуфта будам?

— Гум ша, ё мегӣ, ки ҳамия сар дихуму худута букапум, бушапум.

— Хамин тавр кун, ман гунаҳкорам, ман туро озод кардам, кафил шудам...

— Налак.

Аз муштҳое, ки Ноёб ба сари ҷавон паи ҳам мезад, ин суханҳо ба олим сахтар расиданд. Касе ба ӯ «гум шав, налак» мегӯяд, ки барои аз ҳабс озод шуданаш паси дари вазиру судҳо соатҳо навбат поид... Аризаҳо навишт, илтимосу хоҳиш кард... «Ман депутат, ман вакили халқ, талаб мекунам», гуфт.

— Ҳайвон,— ва ба Ноёб наздик омад ӯ. Дасти Ноёб баланд шуд, дами корд пеши ҷашмонаш дурахшид.

— Назан!— дасташро доштани шуд, вале фурсат наёфт, корд ба ҷавон хӯрд. Охи ҷонгудози ӯ баланд гашт, пеши пойҳои Ноёб афтод. Вале дили Ноёб ба ин ҳам хунук нашуд. Ҷуро, одамеро, ки дар дами ҷонкани буд, лағаткорӣ мекард, ба сар, ба ҷашму рӯяш лағат меандоخت. Духтури машҳур бераҳмӣ, ваҳшонияти инсонро нисбат ба инсон пеши назар медид, одаме, ба сари каси дар дами марг буда ба по мезад, ки ӯро худӣ вай аз ҳабс озод намуд, таҳлука кашид. Ана натиҷаи кори хайри ба ҷо овардааш... Духтарак, аз дидани ин ҳол чанд лаҳза хомӯш гашт, аз афташ, аз хуш рафту боз ба худ омад, фиғон андоخت, дод гуфт...

— Ба ман нигар, ҳа, кани ин су бие,— ӯ гиребони ҷоман хунолуди Ноёбро дошт. Бо як сиятав ӯро чанд кадам аз ҷояш, аз болои ҷавон ба дур афканд, боз ба пеш кашидаш, аз шиддати оташинӣ, қаҳру ғазаб буд. ки Ноёб ба ҳаёлаш нокироӣ, хурд, сабук тофт. Мӯй-сараш, дароз, болои китфон, болои ҷашмонаш афтода. Ноёб аз лаҳзаи аввали ба зерӣ ҷанги олим афтоданаш ҳис кард, ки ин одам дигар, ӯ ба монанди он ҷавон не, ба забардасти дасташ даст омада... Ба ӯ наздик шуда натавонист, дастони боқувват, тавононе. Умедаш ба кордаш, гирди ӯ мӯи ба оташ расида барин печ хӯрд, саросема шуд, ҳисоби кораш гум. Аз даҳонаш бӯи сигор, бӯи арак, бӯи бад меомад. Дукат шуд ӯ, ба зону зад, нимҳез шуд, боз муште ба баногӯшаш хӯрда ба болои ҷавони аз дасташ нимҷоншуда ғелид. Дашном дод, «Расул!» гуфт. Авбоши дуюм духтарро гузошта ба сӯи ӯ давид. Духтар ханӯз нола дошт, гуё танҳо ба

хамин оху афгон дар муқобили авбош мубориза ме-
бурд. Хамин тавр аст, ҷон ба ҳама ширин. Агар кас ба
душмани ҷон — кушандааш ҳеҷ кор карда натавонад,
очизу нотавон афтад, албатта, афгон мекунад, дод ме-
гӯяд, бо умеди, ки халосгаре ёбад, бо умеди, ки ба ди-
ли қотилаш раҳм андозад, бо умеди, ки худро аз дами
теғ, дами нобуд шудан раҳонад... Духтар, барои хамин
ҳам дасту по мезад, аз нола овозаш хаста гашт. Ва
чун авбош ўро раҳо доду ба имдоқи рафикаш Ноёб
широфт, духтар ба ҷониби роҳи калон давид. Акнун
ў монда будо он ду авбош. Ў чун қахрамонони дар
асарҳо хондааш бо ҳардуи онҳо занозани дошт, ҳар ду
ҳам ба ў наздик омада наметавонистанд, танҳо мушт,
лагад зарба паи зарба меҳўрданд... Олими мўътабар
гӯе шери майдон буд, пайкараш ба ҷашми онҳо бу-
зургтар, босалобаттар метофт... «Ин дафъа ман худам
туро ба паси панҷара мебарам, худам туро соҳиб ме-
шавам», — мегуфт ў ба Ноёб... Духтар дур нарафта бу-
дааст. Лаҳзае нагузашта ҳамроҳи одамон омад. Ноёбу
Расул рӯ ба гурез оварданд. Баъд ў аз паи мадад ба
он ҷавони захмин шуд.

Ҳамин тарик ў шаби гузашта хеле дер ба хонааш
баргашт. Ҷашми завҷааш ба дар, ба роҳи ў.

— Дер омадед, додош, — норизо буд. Ба ў вай ас-
ли воқеаро нагуфт. Вай аксари рӯзҳои нохуш, ғурбат-
ҳои шунидаашро аз завҷааш пинҳон медорад, ҳамаи
гапро ба ў намегӯяд, намеҳаҳад, ки дилашро хичил гар-
донад. Бори ғаму аламашро дар зиндагӣ танҳо каш-
дан меҳаҳад. Ташвишҳои рӯзгор, ташвиши фарзандон
ҳам ба дӯши ў бори зиёд, заҳмати занҳо кам не, ки боз
нохушии ба сари шавҳар омадаро ҳам бо ў бубинанд.
Дили онҳо нозук, бардошти ғам, алами зиёд надорад...

Пагоҳи офтоб рух натофта занги дари хонаашон са-
до дод. Модари Ноёб омада будааст.

— Муаллим кай? — пурсид.

— Чӣ мекунед?

— Кор дорам, келин.

— Хобанд, шаб дер омаданд, — дили завҷааш наме-
шуд, ки ўро бедор кунад. Кампир дари хучран ўро ка-
шид. «Муаллим» овоз баровард. Ў аз хоб хест.

— Муаллим, мадад расонед, хонаам аз милицияҳо
пур, Ноёбро меқобанд. Ноёб кай мегӯянд. Мегӯянд,
ки Ноёб шаб кадом одамро задааст, дуруғ мегӯянд,
муаллим, рӯяшонро сиёҳ мекунанд. Хамин шаб бача-

ам аз хона набаромада буд, дар пешаки худам хоб буд, гӯҳмат мекунамд. Шумо худатон ба онҳо гӯед, гӯед, ки Ноёб гуноҳ надорад, шуморо хамаашон мешиносанд, шумо одами бообрӯ, гапатонро мегиранд. Ёрдам расонед, муаллим, ман аз шумо миннатдорам, Ноёб ҳам аз шумо миннатдор аст. «Хоки пой муаллимро ба дидагонам мемолам, хизматашонро мекунам, ман аз он кас қарздор» мегӯяд, ёрӣ расонед, муаллим... Пиразан пешӣ ӯ дуруғ мегуфт, мегирист...

Бо ин зан ӯ ҳамин ҷо, ҷое ки ҳоло авбошҳо сари роҳашро гирифтаанд, шинос шуд, ҳар гоҳе аз ин ҷо гузарад, ба вай дучор меомад. «Салом муаллим», мешунид овози ӯро.

Боре ӯ бо вай гап андохт. Гуфт, ки шавҳараш бемори сахт. Аз роҳаш гашт.

Дарвозаи ҳавли ӯ яктабақа, тахтаҳояш шикаста, ҷо-ҷояш бо тунука рӯбаст шуда. Пастакак, саратро ҳам карда аз он меғузарӣ ва бо ҳамин минвол берун меой. Саҳни ҳавлӣ танг, чун катаки мурғ, деворҳои поҳсагин бесарҳора, бенигоҳубин монда, ҷо-ҷо гашта... Рӯи ҳавлӣ лой, сангҳо чидаанд, кампир онҳоро сангпарак мегуфт. Лозим меояд, ки рӯ-рӯи онҳо ҷаста ба долон-ҷои кафшқашӣ гузарӣ. Дари хоначаи хурдакак ба долон кушода. Ҳамин кулбача манзил — сарпаноҳи кампир ва мӯйсафеди «бемори» ӯ. Рӯи хона гилемчаҳои кӯҳнаи дарида густурда шудаанд. Дар як бурҷ, назди тиреза кати оҳанине. Болои он пирамарде бемор хобидааст...

ӯ ба сари болини бемор омад.

— Кучоятон дард мекунад, бобо? — пурсон шуд.

Дар ҷавоб пирамард табассум кард... Пиразан ҷавоб гуфт:

— Дарди бобо, муаллимҷон, дарди ман.

Хайрон шуд ӯ, даст ба сари бобо монд.

— Лозим не, муаллим, — мӯйсафед дасти ӯро аз сараш дур кард.

— Барои чӣ?

— Мо дигар касал, муаллим, касали дидори фарзанд, шумо ба мо ёрӣ расонед, муаллимҷон, — пиру кампир баробар ба вай арз карданд.

Онҳо дар ҷавонӣ зиндагии хушу осуда доштаанд. Ҳаман касофатӣ дар айни пири, баъди ба камол расидани фарзанди ягонаашон Ноёб, ки ӯро бо ҳазор ор-

зую умед калон кардаанд, ба сарашон омадааст. Хуни чигарашон аз туфайли вай об...

Ў дар маҳалла пешдарои дуздҳо, авбошҳо, ҳеҷ касеро аз дасти ӯ рӯзе не, дар мактаб ҳам вай дарди сари ҳама. Борҳо падару модари пир ба ҳамсояхо тово-ни чизҳои дуздидан фарзандашонро баргардонда вайро халос кардани шудаанд, пул дода чонашро меҳарида-анд. Лекин то кай?

— Ҳавлии мо, муаллим,— ҳасрат кард падари бе-мори ӯ,— ин хел хурдакак набуд. Калон буд, боғ дош-тем, ҳамаашро фуруҳтем, ёфту тофтамонро ба сари ха-мин бача задем, ба суд додем, милицияҳо хӯрданд.. Хонасалот шудем, аз дасти ин бача, бача нашуд, ба-лои қон, дарди сар шуд.

— Ношукрӣ накунад, додош, шукр гӯед, ки ганда ҳам бошад, ҳаст, худо ниғаҳбонаш шавад,— суҳанҳои пирамард ба кампираш нафоридаанд.

— Аз будани ҳамин хел фарзанд набуданаш беҳ, номбадӣ...

— Аз даҳонатон шамол барад, додош, шумо но-шукр, шумо сиёҳдаҳон...

— Муалим, мо рӯзу рӯшноӣ надорем, мо шарман-даи байни мардум, ҳама аз мо рӯй гардонданд, ҳам-сояхо салом намедиханд, саг аз дарамон намедарояд...

— Пеши худию бегона, шумо менолед, шумо ху-датон ихлоси ҳама аз бачаамон гардондед, гапи хайр-ро худо аз даҳони шумо бардоштааст,— пиразан пеши даҳони шавҳарашро гирифтани меҳост, мушт кашида, ӯро сиёсат кард.

— Пули нафакаи ҳардуямонро ҳам вай мегирад, агар пул надихем, девона, аз ақл бегона, падару модар будани мо аз хотираш меравад. Худо гӯед, ки ин хел фарзандро ба ҳеҷ кас лоиқ набинанд, муаллим... Як сӯм-ним сӯми барои гӯрию кафани чамъ кардаамонро ҳам бурда хӯрд, наша кашид.

— Бас кун, мӯйсафеди беақл. Ман ба ту чӣ гуф-та будам? Мо ба муаллим маслиҳат доштем,— пиразан шавҳарашро дашном дод, эҳтироми ӯ аз хотираш рафт, ба қаҳр, ба ғазаб омад.

— Ба ту гап занад касу гап мешунавад, ҳамааш ай-би худат, худат вайро пушт гирифтӣ, эрка кардӣ...— Пирамард ғур-ғур карда рӯи ҷойҳобаш дароз кашид. Дар кулбачаи хурдакаки панҷболораи онҳо хомӯшӣ сар зад. Ў сабаби зиндагии камбағалонаи пиру кампир, са-

баби ба гапи онҳо гӯш надодани фарзанди ягонаашонро дарк менамуд... Ба фикр фуру рафта буд... Ва кампир мақсади ба кулбааш талбида овардани вайро баён намуд. «Мӯйсафеди беморамро табобат кунед», гуфтани ӯ бо дигар мақсад будааст: Ӯ кафил шавад, писари дар ҳабс будаи вайро озод кунонад.

— Хамин вақтҳо, муаллим,— гуфт ба ӯ пиразан,— Ноёбам аз хобам берун не, дилам барои вай гуму гирех мезанад, метарсам, пир шудаам, рӯи нодид наштам, мегӯям, муаллим...— Ӯ алами дили модарро тасаввур мекард. Модар аз ӯ, аз олими машҳур мадад мецоҳад.

Вай фарзанди пиразанро озод кунонд, шодии пиразанро дид. Аммо ин шодинаш дер нақашид, боз ӯ бо авбошҳо ҳамроҳ. Шаби гузашта бо ӯ дучор омад. Модари Ноёб нофаҳмида ба вай муроҷиат мекунад. Ӯ дурӯғ мегӯяд, мегӯяд, ки Ноёббаш шаб дар хона — дар паҳлуи ӯ хоб буд. Дурӯғгӯии модар барои фарзанд.

* * *

— Худаш.

— Шинохтӣ?

— Ҳа.

Овози Ноёбро шунид ӯ. Вайро ба ҳамроҳонаш нишон дод. Охиста-охиста ҳалқаи авбошҳо тангтар гашт, дар миёни онҳо монд. Дар кӯча қасе не, охири чароғҳои гирду атроф хомӯш мешуданд. Авбошҳо як-ду нафар не, бисёрӣ. Қариб ҳамаашон бачаҳои ҷавон, хонандагони мактаб. Ӯ бошад, як одами солхӯрда. Бо инҳо чӣ гӯяд? Хайф, ки ба роҳи хато афтоданд. Бо ин роҳ то ба кучо мераванд? То дари ҳабсхонаҳо, аз қатори одамҳо баромаданҳо?... Ба ӯ наздиктар мешуданд, нафаскашӣи онҳоро ҳис менамуд, гӯе гунг буданд ҳама, аз забон монда. Ба монанди гургҳое, ки ба ишорае маҳтал, дар интизоре, ки яке сар кунаду дигарон ба афту дарафт дароянд. Ноёб пеш омад. Як бачаи мӯйдарози дигар аз пасаш қадам монд. Ду нафар аз паҳлу.

— Чунут ба худут азизай? — суол кард Ноёб.

— Маълумот додӣ?

— Пурсиданд, воқеаи шудагиро гуфтам.

— Номи Расулро ҳам гуфтӣ?

— Намедонам.

— Медонӣ, Расулро бурданд.

зую умед калон кардаанд, ба сарашон омадааст. Хуни чигарашон аз туфайли вай об...

Ў дар маҳалла пешдарои дуздҳо, авбошҳо, ҳеч касро аз дасти ӯ рӯзе не, дар мактаб ҳам вай дарди сари ҳама. Борҳо падару модари пир ба ҳамсоёҳо тово-ни чизҳои дуздидан фарзандашонро баргардонда вайро халос карданӣ шудаанд, пул дода чонашро мехарида-анд. Лекин то кай?

— Ҳавлии мо, муаллим,— ҳасрат кард падари бе-мори ӯ,— ин хел хурдакак набуд. Калон буд, боғ дош-тем, ҳамаашро фуруҳтем, ёфту тофтамонро ба сари ҳа-мин бача задем, ба суд додем, милицияҳо хӯрданд... Хонасалот шудем, аз дасти ин бача, бача нашуд, ба-лои ҷон, дарди сар шуд.

— Ношукрӣ накумед, додош, шукр гӯед, ки ганда ҳам бошад, ҳаст, худо ниғаҳбонаш шавад,— суҳанҳои пирамард ба кампираш нафоридаанд.

— Аз будани ҳамин хел фарзанд набуданаш беҳ, номбадӣ...

— Аз даҳонатон шамол барад, додош, шумо но-шукр, шумо сиёҳдаҳон...

— Муалим, мо рӯзу рӯшноӣ надорем, мо шарман-даи байни мардум, ҳама аз мо рӯй гардонданд, ҳам-соёҳо салом намедиханд, саг аз дарамон намедарояд...

— Пеши худию бегона, шумо менолед, шумо ху-датон ихлоси ҳама аз бачаамон гардондед, гапи хайр-ро худо аз даҳони шумо бардоштааст,— пиразан пеши даҳони шавҳарашро гирифтаи мехост, мушт кашида, ӯро сиёсат кард.

— Пули нафақаи ҳардуямонро ҳам вай мегирад, агар пул надихем, девона, аз ақл бегона, падару модар будани мо аз хотираш меравад. Худо гӯед, ки ин хел фарзандро ба ҳеч кас лоиқ набинад, муаллим... Як сӯм-ним сӯми барои гӯрию кафанӣ чамъ кардаамонро ҳам бурда хӯрд, наша кашид.

— Бас кун, мӯйсафеди беақл. Ман ба ту чӣ гуф-та будам? Мо ба муаллим маслиҳат доштем,— пиразан шавҳарашро дашном дод, эҳтироми ӯ аз хотираш рафт, ба қаҳр, ба ғазаб омад.

— Ба ту гап занад касу гап мешунавад, ҳамааш ай-би худат, худат вайро пушт гирифтӣ, эрка кардӣ...— Пирамард ғур-ғур карда рӯи ҷойхобаш дароз кашид. Дар кулбачаи хурдакаки панҷболораи онҳо хомӯшӣ сар зад. Ў сабаби зиндагии камбағалонаи пиру кампир, са-

баби ба гапи онҳо гӯш надодани фарзанди ягонаашонро дарк менамуд... Ба фикр фуру рафта буд... Ва кампир мақсади ба кулбааш талбида овардани вайро баён намуд. «Мӯйсафеди беморамро табобат кунед», гуфтани ӯ бо дигар мақсад будааст: Ӯ кафил шавад, писари дар ҳабс будаи вайро озод кунонад.

— Ҳамин вақтҳо, муаллим,— гуфт ба ӯ пиразан,— Ноёбам аз хобам берун не, дилам барои вай гуму гирих мезанад, метарсам, пир шудаам, рӯи нодид наштам, мегӯям, муаллим...— Ӯ алами дили модарро тасаввур мекард. Модар аз ӯ, аз олими машҳур мадад мецоҳад.

Вай фарзанди пиразанро озод кунонд, шодии пиразанро дид. Аммо ин шодинаш дер нақашид, боз ӯ бо авбошҳо ҳамроҳ. Шаби гузашта бо ӯ дучор омад. Модари Ноёб нофаҳмида ба вай муроҷиат мекунад. Ӯ дурӯғ мегӯяд, мегӯяд, ки Ноёбаш шаб дар хона — дар паҳлуи ӯ хоб буд. Дурӯғгӯии модар барои фарзанд.

* * *

— Худаш.

— Шинохтӣ?

— Ҳа.

Овози Ноёбро шунид ӯ. Вайро ба ҳамроҳонаш нишон дод. Охиста-охиста ҳалқаи авбошҳо тангтар гашт, дар миёни онҳо монд. Дар кӯча қасе не, охири чароғҳои гирду атроф хомӯш мешуданд. Авбошҳо як-ду нафар не, бисёрӣ. Қариб ҳамаашон бачаҳои ҷавон, хонандагони мактаб. Ӯ бошад, як одами солхӯрда. Бо инҳо чӣ гӯяд? Ҳайф, ки ба роҳи хато афтоданд. Бо ин роҳ то ба кучо мераванд? То дари ҳабсхонаҳо, аз қатори одамҳо баромаданҳо?... Ба ӯ наздиктар мешуданд, нафаскашӣи онҳоро ҳис менамуд, гӯе гунг буданд ҳама, аз забон монда. Ба монанди гургҳое, ки ба ишорае маҳтал, дар интизоре, ки яке сар кунаду дигарон ба афту дарафт дароянд. Ноёб пеш омад. Як бачаи мӯйдарози дигар аз пасаш қадам монд. Ду нафар аз паҳлу.

— Чунут ба худут азизай? — суол кард Ноёб.

— Маълумот додӣ?

— Пурсиданд, воқеаи шудагиро гуфтам.

— Номи Расулро ҳам гуфти?

— Намедонам.

— Медонӣ, Расулро бурданд.

— Расул танҳо нестай, мо бисёрием, барои ин ҷавоб мегӣ, мо зиндаем,— шунид овозеро ва зарбаи сахте ба сараш хӯрд, бо мушт не, бо оҳан ўро заданд. Ҳа мин хел муштҳо, зарбаҳо ба сару рӯяш омадан гирифтанд. Ҳамлаи гургҳо ба ў сар шуд. Кӣ аз кадом тараф мезад, аниқ намедонист.

— Истед, бас, назанен, бачаҳо,— фармон дод яке, ки нисбати дигарон калонсолтар ва қадбаланд буд.— Муаллим,— дасташро ба болои китфи ў партофт,— пештар биё, Ноёб,— ўро наздикаш хонд.— Ҳамин одама мешиносӣ?— аз ў пурсид ва кордро аз чайбаш кашид.

— Ҳа, ман ин касро мешиносам,— гуфт.

— Намешиносам намегӯӣ?

— Шарти дигарамонро ба ў гӯӣ,— лукма доданд.

— Расул ҳам озод шавад.

— Ман духтур, ман раиси суд ё прокурор нестам.

— Бо гапи ту Ноёб озод шуд-ку.

— Ман дигар ин хел кор карда наметавонам, бачаҳои нағз.

— Метавонӣ, ин дафъа аз тарси ҷонат мекунӣ, ба Ноёб ҳам ҳеҷ гап нашавад.

— Ман дигар Ноёбро намешиносам,— нафраташ аз ў бештар гашта буд.

— Нағз, намешиносам, гӯӣ, ба ин шартамон розӣ шудӣ, дар масъалаи Расул чӣ мегӣ? — мушташро ба зери манаҳаш бурд ҷавони қоматбаланд ва дасти дигарашро аз китфи вай намегирифт... Ў хомӯш буд. Чашми тӯдаи одамони аз ақл тихӣ ба вай ба монанди дарандагон нафас мекашиданд...

Назари ў ба осмон шуд. Барф аз боридаи монда, ситораҳо аз ҷо ҷои он ба ў гӯё назора доштанд... Дунё зебо, дунёи куҳан, дунёе, ки чи қадар инсонҳо дар он зистанду гузаштанд. Таърихи пайдоиши заминро осмон, пайдоиши инсон ҳанӯз аниқ маълум нашудааст, ба ҳисоби миллиону миллиард солҳо... Як умри одаме бошад, хеле нокироӣ, аз чил ки гузарӣ рӯ ба пирию афтодагӣ... Ин гурӯҳи тираақлон, ки вайро ихота кардаанд, оё дар дунё ғанимат будани одаме — худашонро рӯзе дарк мекарда бошанд?»

Чашмаш ба ситораҳо буд. Оё онҳоро ў бори охир меидида бошад?

— Чӣ фикр кардӣ? Ба шарти бачаҳои мо розӣ мешавӣ? Ту назди мо духтар не-ку, ҳа ё не бигӯ,— бо

мушт аз зери манаҳаш бардоштанд, дандонҳояш ша-
каррос заданд. Таҳкираш карданд, хун дар баданаш
ба чуш меомад, меҳост, бо тамоми ғвоз ба онҳо гӯяд:
«Не, номаъкул кардед, ман барои ҷони худам шуда,
ба сари дигарон бало намебиёрам, ман ин хел одам
нестам... Дасти Расул бо кордаш ба сари касе дигар
баланд намешавад. Ман як бор саҳв карда бо гапи мо-
дари Ноёб даромадам, дар миёни одамон ҳисоби як
одамкуш беш гашт, бо айби ман аз раҳмдили ман»...
Баъд ӯ меҳост, ба майдон дарояд, ҳам ин ҷавони қо-
матбаланди болои сараш ва ҳам ҳо ана он бачаҳаки
ёшро, ки лағате ба синааш зад, як ақлу тамиз омӯзад.
Чунон зарбаҳое ба сарашон орад, ки нафас бароварда
натавонанд...

Ба хаёлаш духтараки беморе расид, ки пагоҳ худи
ӯ вайро ҷарроҳӣ карданӣ буд... Каси дигаре дар рес-
публика ҳанӯз нест, аз ӯҳдаи ин ҷарроҳии хеле душ-
вору нозук барояд. Балки дар Осиёи Миёна ҳам ба мо-
нанди ӯ олиме не, ки ба ин тарика ҷарроҳӣ қодир бо-
шад... Ҳамин хел беморҳои вазнин алҳол дар клини-
кааш ҳашт нафаранд... Усули табобати онҳо ба як ӯ
маълум. Дар шаҳри Москва ҳам ба ӯ қонланд, ки баъ-
зан бо як назар дарди беморро аниқ муайян карда ме-
тавонад... Вайро барои Тоҷикистон аз ҳар ҷиҳат оли-
ми рақами яки соҳаи тиб медонанд... То мамлакатҳои
қалони дунё шӯҳрати ӯ рафтааст, китобхояшро ме-
хонанд... Даъватномае, ки аз Англия ба номи ӯ — як
нафар олими тоҷик омадааст, ҳоло болои мизаш... Ана
ӯ ҳамин хел одам — одами нодири ба сад дард даво,
ҳоло дар ҳалқаи як даста «сағераҳои» мӯйдарози аз
ақлу заковат тӯҳӣ, дар ҳалқаи бачаҳои тухимағзе, ки
аз даҳонашон бӯи бади наша меояд... Дасту рӯйҳо но-
шуста, чиркҳои гардан як вачаб... Инҳо ҳам тоҷик...
Риштаи умри як нафар олими машҳури дунё дар даст-
ташон, бо он бозӣ доранд... Дар хона завҷааш ҷашм ба
роҳи ӯ... Магар аз миёни ин тӯдаи авбошҳо роҳи халосӣ
меёфта бошад? Дар хаёлаш ҳам марг ҳам зиндагӣ, зин-
дагӣ, лекин на бо шартҳои пешгузаштаи инҳо...

— Ноёбро намениносӣ? — лағате ба миёнаш хӯрд.

— Ман кай гуфтам ӯро намениносам?

— Ҳозир.

— Расулро озод намекунӣ?

— Аз дасти ман ин қор намеояд.

— Ноёбро озод кардӣ-ку.

— Сахв кардам.

— Бузане,— кадом яке амр дод...

Акнун вай мезаду онҳо, онҳо бисъёри, вай яке. Чанд-каса. дасташро ба пушт тоб доданд. Замину осмон пеши чашмонаш гирдгардон, сӯзише аз синааш сар зад. «Оҳ» хуни гармаш гиребони куртаашро тар намуд... Дастонаш раҳо хӯрд. Тӯдаи гургон аз ӯ дур шуданд. Чароғи хавлие аз наздикӣ фурузон шуд. Аз афташ, ӯ дод гуфтааст, фаръедаш ба гӯши одамон расидааст. «Зиндаам», аз пой наафтод. Осмон гирди сараш мегашт замин ҳам, замон ҳам... Аммо аз хавли одаме берун нашуд. «Оҳ одамон, одамон.....» Чароғ хомӯш шуд... Боз дар ҳалкаи авбошҳо монд. Ба ҳаёлаш, ки акнун аз хуш рафта буд, гӯё хоб медид. Мушту лағатҳо боз ба сараш меомад, захмҳои нави корд ба баданаш, пайкараш зери лату кӯб талқон мегашт.

Хунук хӯрд, чашмаш кушода гашт, намурда будааст, даруни ҷӯй афканда буданд ўро. Не, зинда аст, ситораҳо болои сараш дурахшон, ӯ онҳоро медид... Завҷааш нахобидагист... Дур наравад, гуфта буд. Худаш беҳабар, аз миёни роҳ беҳудона сӯи хонааш қадам мемонд. Завҷааш нигарони ӯ... «Ана ман омадам» гуфта аз дар медарояд, меҳаросад ӯ. Чӣ гӯяд? «Шаҳри худамон, маҳаллаи худамон, ҳама ҳамзабону фарзандони худамон. Аз онҳо ҷои ҳарос, ҷои ҳазар не», ме-гӯяд. Нурҳои чароғи беруни хонааш ба чашмаш афтод... Модари фарзандонаш.

Дари хонаашро тела дод. «Наҳаросед, ҳамин тавр шуд»... Ҳамин суҳанҳои охири ӯ ба гӯши завҷааш расид. Чароғи хона ба назараш хомӯш шуд. Ҳама ҷо тира... Ӯ гуфта натавонист, ки ҳамзабонҳо, фарзандони бе-ақли миллаташ, чун селани гургон ба вай дарафтоданд... Ин ҳарфҳо дар дилаш монданд, ба монанди асарҳои нонавишта, орзуҳои ношикаста, суҳанҳои ширини на-гуфтааш...

ШИКАСТИ ПАДАР

Аз мактаб баргашт, табъаш хушу хотираш болида. Ичозат гирифт, ки боз ду синфхона созад. Бинои китобхона васеъ карда мешавад. Барои ин ӯ, албатта, кам ташвиш накашид, кам надавид. Идора ба идора, ба району марказ рафт. Хохишу талаб намуд. Ҳар коре шуд, ки мақсадаш ба ҷо омад. Хонандагони синфҳои ҳашт дар як парта ба ҷои се-ҷор нафарӣ акнун дукашӣ, бароҳат, осуда мешинанд. Минбаъд муаллимон аз мудирӣ мактаб домангир не. «Қор, ки талаб мекунад, шароити моро ҳам аз хотир набароред-дия», намегӯянд, забонашон пеш намеравад... Умуман корхояш пешраванд. Дар чанд шӯрои педагогии район ҳам таъриф шунид. Аз ин ҷиҳат ба падар гуфт. Аммо ӯ ханӯз дар ҳамон ақидааш: Исмоил эдами ба роҳбарӣ мувофиқ не, дағал, аз гапаш намегаштагӣ. Бо ин хел хислатҳо вай дур намеравад, дармемонад, менависанд, «бардоред ин хел роҳбарро аз сари мо», мегӯянд. Ҳар кор карда метавонанд. Ба таърифҳои мудирӣ маориф ва боз ким-киҳои дигар ғарра бошад. Агар аз болои ӯ як илик хат пайдо шавад, нависанд, ки Исмоил гуноҳ дорад, тамом... Ба ҳалосгар зор мешавад, ба бало мемонад. Ҳамаи ин дӯстони меҳрубонаш, ки ҳоло «серталаб шав, суст набиё, ба гапи ҳудат ист...», гуфта ба вай роҳ, меҳиҳанду тӯша не, онгоҳ худро аз ӯ канор мегиранд, ба ҳуди ӯ мечаспанд. «Уҳданобаро, бо зердастон соз омада наметавонад», таъна мешунавад. Ана баъд ҳудаш медонаду худо. Аз кӣ мадад пурсад? Намедонад. Ин хел рӯзҳо аз сари падар гузаштаанд, сӯхта-сӯхта таҷриба андӯхтааст. Беҳтараш Исмоил ба ҳуди ӯ гӯш диҳад, ҳуди падар мушқилкушои вай, меҳрубони вай... Магар Исмоил намедонад, ки падар чи кор мекард. Қариб сӣ сол ҳамин ҷавкии мансаби ӯ дар ихтиёраш буд. Дар ҳамин қадар солҳо нагузошт, ки гапи байни коллектив аз мактаб барояд, шабу рӯз ҳаё-

лаш ба роҳҷӯй, забонёбӣ... Медид, ки касе ба ӯ душманой карданист, форигбол намешуд, аз паяш меафтод. Аввал хубию нағзӣ мекард ба ӯ. Қоре бо хубӣ буд шавад, бадӣ чи лозим. Бадӣ — дилсиёҳӣ. Соати дарсӣ меҳоста бошад ин хел одам, метод, чи қадаре хоҳад... «Ин хел одамҳо саганд». Меандешид ва бо акидаи ҳудаш, бо ҳар «ав» гуфтани онҳо ба даҳонашон устухон ме-партофт, дамашонро мегиронд. Бо ин роҳ агар намешуд, баъд ночор мемонд, аз пай роҳҳои дигар меафтод. Албатта аз ноилоҷӣ. Охир агар бародарҳои ҷони ӯ бошад, худатон фикр кунед: Душман думи вайро сар надихад, тахта-тахта қоғазро сиёҳ кунад, аз болояш ариза нависад, сари роҳаш ҷоҳ биканад, магар ӯ девона аст, ки хомӯш дастҳо болои даст бинишинад... Не, вай ҳам ақлашро, нахӯрдааст, фаҳмишу фаросати ӯ аз дигарон даҳ баробар зиёд... Агар хоҳад ба шайтон сабақ меомӯзад, шайтон ба дастобгири ӯ баробар не. Атрофи рақиб тор метанад, торҳое, ки ӯ намебинад, надида дармемонад, ба ҳалосгар зор. Ниҳоят аз ҳуди вай мадад мецоҳанд, аз ӯ гиламанд нашуда... Ҳатто сипосгузори ҳам шунидааст.

Қадам як солҳое ба мактаб муаллими ҷавоне омада буд. Номаш дар хотираш мондааст. Фарҳодҷон. Ҷон нашуда мемурд. Бачаи сабук, бефаросат будааст. Ба ӯ часпид. Як соли дароз гуноҳояшро кофт. Бо хубӣ, бо нағзӣ огоҳаш кард, илтимос, зорӣ намуд, ки ба вай кордор набошад. Дархостеаш бошад, бигӯяд, ба хонааш ҳам ӯро бурд, зиёфат, забони ширин дод. Ҳама медиданд, ки ӯ чи ҷавобе дар ивази бадихои он «кӯдак» раво мебинад. «Намакзада», гуфтанд мардум вайро. Ётикоди одамон аз ӯ гашт. Вай ҳанӯз бо ӯ дар роҳи некию нағзӣ... Вале фикру ҳаёлаш ба ҳалли ин масъала... Ниҳоят рӯзе кушоиши кор рух дод. Хабаре шунид, бовар накард. Аз пай аниқ намудани он ҷадал намуд. Рост будааст, чапак зад. «Худо дод», гуфт.

Ҷиянаш Зебо мушқилкушои ӯ. Ӯ ҷомзад дошт, номзадаш китобдори мактаб. Ҷавони нағз, ба ҳудаш муносиб. Ба ҳамин Зебо ҳуши Фарҳодҷон кашол будааст. Мардум пай бурдаанд. Муаллим ошики шогирдаш. Ана барору мана барор. Ривочу пуршарушӯр гаштани ин ишкро хоҳон буд ӯ. Ҳарчанд хоҳараш, ки ӯ ҳам аз ин беақлии Зебо бўбар шуда будааст, пешаш омад, илтиҷою зорӣ намуд: Бародари мӯтабараш Зебою баъд он муаллими худозадааш — Фарҳодҷонро ҷангу сарза-

ниш кунад, нагузорад, ки онҳо шармсор шаванд. Хоҳараш номаъкул кардааст, тағо аклашро нахӯрдааст. Ба хоҳари у обрӯ лозим бошад, ба тағо вазифа азиз. Зеборо ба таги нафас кашид. Як одами калон — директори мактабро гӯё он рӯзҳо кори заруртаре набуд, бо Зебо ҳамеша ҳамсӯҳбату ҳамгап. Фарҳодҷонро назди ӯ ситоиш кард... Уро дар ақлу фаросат, зебой ба осмон баровард. Одам не, ғаришта шуморидаш. Чавони китобхоначӣ нисбати ӯ кӣ? Патаку пайтоба, як камсавод. Ҷою манзиле нодида. Ташвику таърифҳояш кора кард. Меҳри ҷиянаш ба Фарҳодҷон зиёд ғашт, ба дили ӯ тағо оташ андохт, ба дараҷае, ки минбаъда аз номзадаш рӯй гардонд...

Бо Фарҳодҷон ҳамроҳ, аз паси муаллим кашола. Чавони китобдор аз Фарҳодҷон домангир, сояи ӯро аз деворҳо метарошид, дилаш пуркин, пурғзаб. Масъала, ба фикри мудир мактаб пухта буд. Навбат ба китобхоначӣ. Бо ӯ хамагӣ чанд лаҳзаҳакак сӯҳбат кард. Сӯҳбат ҳам не, ба сари оташи ҷаҳлаш каме равшан пошид. Гуфт, ки агар мард аст, номусашро ҳифз намо, ба ҷои ӯ ин корро каси дигар намекунад. Худаш ҷон коҳонад, мудир ба вай мададгор. Боз гапҳое гуфт, ки худаш медонаду ӯ. Вайро бардор дода-бардор дода девона кард, ба сари Фарҳодҷон давонд. Ба ҳам дарафтоданд. Занозанӣ, сару рӯ, даҳону биниҳо пурхун, хонандагон, аҳли деҳа тамошобин. Мактаб пури гап, пури ғавғо. Аз району идораҳои боло одам омад, як нӯғи ҷанҷолро ба идораи милицияҳо кашиданд. Аз директори мактаб илоч пурсиданд. Гуфт, ки ҳарду ҳам худозада, кал додари кӯр, аз мактаб пеш карда шаванд. Рафтанд онҳо. Вале аз мудир мактаб гиламанд не, а ҳамдигар дилмонда...

Ана ҳамин хел хунароҳ дошт падар дар роҳбарӣ. Исмоили ӯ чӣ? Бо овози баланд, рӯирост, беибо гап заданро медонад. Дар роҳбарӣ ошкоргӯӣ, овоз баланд кардан кор намедихад.

— Исмоилҷон, ба ман гӯш деҳ, вагарна ҳолат ҳароб мешавад,— гуфт ба ӯ падар,— ақалан роҳи созомадай, сулҳу салоҳро пеш гир бо одамон,— ноумедона ба вай таъкид кард ва мисраъҳои зерро хонд:

Осоиши ду гетӣ, тафсири ин ду ҳарф аст,
Бо дӯстон мурувват, бо душманон мадуро.

Бархилофи гуфтаҳои падар Исмоил фикр мекард:

Падараш роҳбари сушт буд, гапу ҳарфаш курб надошт. Одамони шаттоҳ ба сараш баромадагӣ. Лачомаш дар дасти ҳама, ба ҳар раф тоб медоданд. Дашном ҳам, ки мешунид, ҷавоб намегардонд, гӯшҳояшро ба карӣ меандоخت.

— Қалон, ки шудӣ, бачам, гап мешунавӣ, ҳақорат ҳам, ки кунанд, дам намезанӣ,— мегуфт ба Исмоил.

Ӯ аз рӯзҳои аввали ба ҷои падар ба сари вазифа омадан баръаксӣ қорбарии вай амал кард. Ҷилави одамони ~~сари~~ шаттоҳро, ки ба падараш гӯш намеоданд, кайида меояд. Барои ҳамин ҳам онҳо аз гапи ӯ сар намебечанд, аз фармоишҳояш намебароянд. Вай пеши ягон нафаре забонкӯтоҳ нест... Қораш пешрав. Ана масъалаи бунёди ду синфхона ва китобхона ҳам ҳал шуд. Падараш бошад, дар ҳамин қадар солҳои роҳбаринаш як парта ё як курсичаи мактабро нав накард. Хиштеро, бо ақидани баъзеҳо, болои хишт намонд. Падар дар ин масъала ҳам андеша мекардааст: «Як хона, ё ҳезумхона созед», гуфта дар ба дари идораҳои боло рафтани роҳбар хуб не, ҳудаш пеши қалонҳо рӯшум, эътибору нуфузаш гум мешудааст. Агар бисёр шилқинӣ қардан гирад чӣ? Аҷаб не, дар масъалаи чунин роҳбар ба фикр афтанду ба ҳулоса оянд. Ана инро бо дасти худ рӯй сиёҳ қардан меғӯянд... Одами беақл, бефаросат ин тавр мекунад, одами солим, бо қалла, бо-ақл не... Барои хуб гаштани шароити қадом як муаллиму осудагии қӯдакон вай гирифтори қаҳру қазаби қалонҳо шудан намехоҳад. На, ҳаргиз... Дидааст, ки ҳамин хел роҳбарони бисёр талаб мекардагӣ аз вазифа холи шуданд, чак-чак зада монданд... Фиреб хӯрданд... Падар ба Исмоил дар ин бобат ҳам маслиҳат дод...

Исмоил ҳанӯз банди ҳаёлҳо буд, ки мудири илмӣ Ҳаким Азиз дарвозаро кушод. Ҳа, Исмоил ўро аз хотир баровардааст. Имрӯз вайро ба район, ба идораи мудири маориф ҷеғ зада буданд. Исмоил Саодатовро не, мудири илмиро. Чаро? Чӣ масъалае будааст, ки ба вай нагуфтанд. Сирри аз ӯ пинҳон?

— Биёед, марҳамат,— ба пешвози Ҳаким Азиз аз ҷояш бархост,— кай баргаштед?

— Ҳозир,— таъби мудири илмӣ хира буд.

— Ин қадар дер?

— Гап бисёр, рафиқ Саодатов, пагоҳ ба мактаб комиссия меояд. Навиштаанд.

— Навиштаанд?!

— Ҳа, шуморо хуб сиёҳу сафед кардаанд, тӯҳмат...

Аз шунидани ин хабари хунук дар як лаҳза хушу ёди вай бечо шуд, хурсандиаш барҳам хӯрд. «Навиштаанд?» хаёлаш ба ҳамин ҳарф... Мудири илмӣ аз хотираш баромад. Вай аз ҳавлӣ рафт. Вале ӯ ҳис накард, назди кат меистод, ба ақидаи ҳудаи, ки чӯчаҳа-қояш «ғачар-ғучур» доштанд. Ӯ ба онҳо гӯш намедод: «навиштаанд?»

Оши палави бо ҳунармандии зиёд пухтаи завҷааш дар табақ монд... Ба он даст дароз накард.

— Дилам намехоҳад.

— Худатон ош фармуда будед.

— Фармуда будаму намехӯрам.

— Барои чӣ?

— Пурсида нашин, ту пурсанда не-ку!

— Ё ин муаллиматон ягон хабари хунук овард? — Занаи аз тағйир ёфтани авзои шавҳараш парешон гашт.

— Ҳа-а, хабари нохуш овард, гап бисёр, занак,— фикр кард, ки гуноҳи модари фарзандонаш чӣ? Ин кори душманонаш, онҳое, ки вайро чашми дидан надоранд, Кихоянд онҳо?

Зоҳирӣ? Ин одам пир шудаасту ҳеҷ гоҳ аз таҳти дил қор намекунад. Фиреб медиҳад, дар суҳан ӯ одами меҳнатдӯсту покнат, вале қорҳояш ҳамеша дӯлоб. Пай барад, ки директору мудири илмӣ ба қоре аз мактаб рафтаанд, ӯро худо медиҳад. «Ҳаво соф, мулк бе-душман», меғуфтааст ва агар дар зини дарсдиҳӣ бошад ҳам, қонандагонро ҷавоб медиҳад, қитобу дафтар-қояш дар зер бағал аз синф меравад.

Рӯзи дигар дар маҷлис боз дастӣ ӯ «чухт». Дар масъалаи интизом, дар хусуси вичдон ҳарф мезанад... Қосаи сабри Исмоил Саодатов пур шуд, тоқаташ тоқ... Суҳанҳои ин одами дурӯяро шунидан қарон... Ҳафтаи гузашта дилашро қаронд. Бас қунед, рафиқ Зоҳирӣ, шумо дигар дар ин масъалаҳо қабон нақушоед. Шумо худатон чӣ қуна одам?... Қиро фиреб медиҳед? Қоро аз қад қиёд аҳмақ нақисобед, масқара нақунед, бас! Мағз андар мағз фиребу найрангед шумо! Шайтон, аз шайтон бадтар!...» Баъзеҳо қиребон доштанд... Исмоил Саодатов ин қадар одами беандеша, тақба! Рӯяшро бо намақоб шуқтаи қарин. Як одами мӯйсафеда шарманда қард-а? Рӯю қрояро намедонад, ба рӯи қас тор-қакӣ мезанад. Қисари он қадар не... Оқир қамин Зоҳирӣ дӯсти қонадонии онҳо буд-қу. Дар қар маҷлис

булбули гуё, мудирро таъриф мекард, ба осмон мебаровард. Уро шоду хурсанд мегардонд. Аммо писар ба даҳони Зоҳирӣ зад. Оқибатҳои роҳбарии ин бача ба хайр бод...»

Баъди он рӯз рӯи Зоҳирӣ аз вай чаппа гашт, уро дигар таъриф накард. Оё ҳамин одам навишта бошад? -

Муаллим Фозилов ҳам аз мудирӣ мактаб дилмонеда. Ин мӯйсафеди миҷморук чанд бор «гап дорам, як гапи махфӣ»... гуфта наздаш даромад ва ҷуръати забон кушодан накарда рафт. Чӣ гап? Чӣ ҳарф? У напурсид, суҳанҳои вай нӯки забон мемонд. Ниҳоят ӯ боре ҷуръат ёфта забон кушод. Гуфт, ки рӯҳияи баъзе муаллимон аз ӯ гашта, мудирро бад мегуянд, дашном медиҳанд.

— Кӣҳо?

Муаллими кӯҳансол ноилоҷ монд, номи ғайбатчиҳоро зикр намуд. Мудир намонд, ки ин суҳанчин аз наздаш берун равад. Аз ӯ пурсид, ки оё дурӯғ намегуянд... Муаллими хабаркаш ба сари фарзандони баркамол, набераҳои азизаш қасам хӯрд.

— Ин тавр бошад, ман онҳоро ҷеғ мезанам, дар ҳозириашон ҳам ҳамин шунидаҳоятонро такрор мекунад.

Чон аз дасту пой ӯ баромад, хун дар рӯяш намонд, танааш чун барги бед меларзид.

— Лозим не, ҷеғ назанед, аз шумо хоҳиш мекунам, ин тавр накунад, падаратон ҳам маро медонанд. Он кас ба ман бовар мекарданд, аз туфайли қиблагоҳ ғами шуморо хӯрдам, беҳабар намонед, гуфтам. Ман ба шумоҳо худнам. Ё падаратон нагуфтаанд?

— Гуфтанд.

— Ба қадри ман мерасиданд, мо гӯшту нохун будем.

— Дигар хабаркашӣ накунад.

— Дар миёни ин коллектив баъд дӯсти шумо кӣ мешавад? Танҳо мемонед, бекас, бесоҳиб...

— Шуморо бо онҳо рӯ ба рӯ мекунам.

Пеши пойҳояш афтод ӯ. Вале вай аз ақидааш нагашт, суҳани роҳбар бояд қатъӣ бошад. Муаллими кӯҳансолро бо ғайбатчиҳо рӯ ба рӯ шинонд. Баъди ин дигар наздаш касе хабар наовард... Вале падараш ин хабарро шунида бисёр ба шӯр омад. Гуфт, ки вай — Исмоили аҳмак аз онҳое, ки падарашро ҳамеша дастгир буданд, дар мактаб решаҳои ӯ ҳисоб меёфтанд, якто-якто маҳрум мегардад... Ба ақидаи вай роҳбаре

агар дар миёни коллектив, акалан ду-се нафар хабаркаш надошта бошад, обаш лой, дар ғафлат мемондааст.

«Садкаи некию дилсӯзӣ шавад, ин касофати Исмоил Саодатов», — гуфтааст Фозилов. Аз ӯ вай домангир. Ачаб не, Фозилов ҳам бо шикоятнависҳо ҳамроҳ аст.

Аз муаллимон Файз Содиков ва Аброр Кошиф ҳам гумон мебарад мудирӣ мактаб. Аброр Кошиф ба газетаҳо гоҳ-гоҳ хабару мақолаҳо менависад. Ба ақидаи ҳудаш, каламаш бурро. Ба ӯ аз қадом як газета хучча-ти мухбири ғайриштатӣ ҳам дода буданд.

Ана ҳамин муаллим аз мудирӣ мактаб як талаб дорад. Қои мудирӣ илмӣ онд ба қорҳои тарбиявиرو ба ӯ диҳад. Гуфтугӯи ӯ бори аввал тамаллуққорона буд. Исмоил Саодатовро таъриф кард. Ӯ роҳбари соҳибхирад, боирода, матин... Агар Исмоил Саодатов розӣ бошад, ӯро ба газета менавиштааст, таъриф мекардааст. Баъд ӯ шиносҳо, дӯстонашро, ки дар газета, маҷаллаҳо қор мекарданд, ном бурд. Ҳар яки онҳо меҳмони Аброр Кошиф шуда буданд, ба хонаҳои якдигар равуо доштаанд.

Аз миён ду ҳафта рафт. Ӯ боз дари утоқи мудирӣ мактабро кушод. Ин дафъа ӯ гӯё одами дигар буд. Аброр Кошифи пешина набуд.

— Ҳамон хоҳиши ман иҷро мешавад? — суолаш дод.

— Чӣ хоҳиш? — худро ба нодонӣ андохт.

— Аз хотиратон баромад? Ба фикрам, ман ҳам ягончӣ ваъда мекардам, дар ёдатон мемонд. Ҳамаашро медонам, агар тинҷу осуда қор қардан нахоҳед, ихтиёратон... менависам, рӯирост, бо имзои худам, ҳоло дари раи ошқорбаёнӣ... Бо хубӣ, бе дилсиёҳӣ қор буд шавад бехтар...

— Маро натарсонед, гапҳои беҳуда нагӯед.

— Хоҳиши ман иҷро намешавад?

— Не.

— Ана ҳаминро фаҳмиданӣ будам, аз худатон гиламанд шавед, нагӯед, ки агар мо нависем, шуморо ҳеҷ қас ҳеҷ гап намегуфта бошад, вай давраҳои пеш шиносӯ ошнобозиҳоятон гузаштанд, рафтанд, акнун нооромӣ сар мешавад, пешӣ моро гирифта наметавонед. Мо бисъёрнем, қам нестем... — гуфт ӯ ва дари хучраашро ба рӯи вай саҳт пӯшида рафт...

Яқин ҳамин одам навиштагист, як ҳудаш танҳо нест, ҳамгапу ҳамрозҳояш бисъёранд, боҳаманд. Дирӯз вак-

те ӯ аз назди хамин Аброр Кошифу Зоҳирин кӯхансол гузашт, онҳо аз вай рӯ тофтанд, салом надоданд. Хамин хел будааст: Агар аз одамон кор талаб кунӣ, хоҳишҳои беҳудаашонро ба ҷо наорӣ, бадгӯхар, роҳбарӣ бефаросат ҳисоб мешудай, тамоми шаб нахуфта, мижа таҳ накард. Дар ҳаёле, ки кӣ аз болои вай навиштаст? Қӣ?!

Сахар, вакте ба мактаб мерафт, базӯр пой мекашид. Ба назараш комати баландаш ҳам зада буд. Дастонаш меларзиданд. «Ҳоло комиссияҳо меоянд, тафтишу санҷиш сар мешавад»... Баъд ба мисли он ки хонаи занбӯр оташ гирифта бошад, ҳама ҷо пури ғавғо, гапи ӯ дар забони хурду калон. «Исмоил Саодатовро тафтиш омадаанд»... Ба онҳое ки вайро чашми дидан надоранд, худо медиҳад... Дар асл ку одаме, ки бадбин не надошта бошад. Ин гуна ашхос нест. Чи хеле меғӯянд, дар ин рӯзҳои мо мурдаҳои гӯр ҳам бе душман нестанд, зиндаҳо ба гӯрҳо санг меандозанд, аз душмани сангҳои сари гӯри ракибонашонро мешикананд...

Аз долони мактаб мегузашт, мудири илмӣ Ҳаким Азизро дид, ки назди дари хонаи муаллимон меистод. Вай ҳам дар ташвиш, аз афташ, хеле барвакт ба кор омадааст. Ба ӯ салом дод. Алҳол аз нохушии ба сари ӯ омада танҳо хамин одам огоҳ... Ду нафар аз сир бохабар.

— Нагуфтанд, кай омаданианд.

— Пагоҳӣ катӣ меоем, гуфта буданд.

— Конспектҳои ҳамаашонро тафтиш кунед. Планҳо хоро бинед.

Сари мудири мактаб чарх мезад, аз беҳобӣ, аз фикру андешаҳои зиёд. Сараш ба ҳаёлаш занбӯрхона... Хобаш омадааст. Ё ба хонааш баргардаду «касалам» бигӯяд. Не, «аз тарс, аз ҳарос касал шудааст», иғво меандозанд. Дар ҳар ҳол бояд ба ҷо истад. Назди ракибон, онҳое, ки ба назарашон чун хор меҳалӣ, сарбаланд бояд буд, на парешону рӯхафтода.

* * *

Комиссияҳо омаданд. Кам не, чор нафар. Ҳамроҳашон намоёнҳои колхоз, аз шӯрои ҷамоа ҳам омада буданд. Муаллимон, китобдорҳо, сарпионервожатӣ, ҳатто баъзе сарварони комсомоли синфҳо, фаррошҳо, посбону мудири анбори мактаб, боз як-ду нафар аз беморхона... Хуллас, ҳама ҳамаро хабар доданд. Ко-

миссияхо бо ӯ, гуё ягон чинояткори хавфнокро дастгир карда бошанд, харфи неку нарме нагуфта, аз вай напурсида маҷлис гузаронданд... Як дафтар дар дасташон, мактуб будааст он. Аммо нахонданд, бо овози баланд, бо оҳанги мутантан эълон намуданд, ки ариза, аризаи шикоят аз хусуси мудирӣ мактаб Исмоил Саодатов... Якчанд рӯз дар мактаб мемондаанд... Месанҷидаанд, ба дараҷае, ки мӯй аз хамир ҷудо шавад. Якеи онҳо гашта баргашта аз ҷояш хест.

— Рафикон наҳаросед, давраи ошкоргӯй, ошкорбаёнӣ,— таъкид кард ӯ ва илова намуд, ки на фақат муаллимон, балки хонандагон ҳам ҳақ доштаанд, гуноҳҳои мудирӣ мактаб рафиқ Исмоил Саодатовро гӯянд, ӯро сиёҳ кунанд, андеша накунанд.

— Агар фактҳо тасдиқ шаванд, Саодатовро мо дигар ним рӯз дар вазифааш намегузорем... Вай кӣ? Эҳа як одамҳое аз вазифаҳои масъул парида рафтанд, ки ӯ пеши онҳо ҳеҷ, ба як пули пучак баробар не.— Бо ин суханҳояш он намоянда, ки Гулхоров ном доштааст, ба дили вай гуё ханҷар зад, беобрӯ, ба хоки замин яксонаш кард. Сӯхт ӯ, хокистар шуд, вале худро аз даст надод, панҷаҳояш мушт шуданд, дандон ба дандон монд...

Ана бо ҳамин тарз тафтиши «гуноҳҳои» вай оғоз гашт... Ба ду нафар супурданд, ки дар ба дари аҳли деҳа гарданд. Дар ғайби ӯ чи меурсиданд онҳо? Ба вай нагуфтанд, сирри пинҳон...

Яке бо муаллимон сӯҳбат карда фикру ақида андешахоро дар хусуси мудирӣ мактаб мефаҳмидааст.. Ба тафтиши ҳуҷҷатҳо, ҳисобҳои пулӣ ҳам вобаста гаштанд... Вай ҳайрон монд, ки чӣ гуноҳе аз ӯ сар зада... Шаш шабу рӯзи дигар ҳам барояш бӣ бехобӣ гузашт... Гоҳе ӯро ғанаб барад ҳам тарсида бедор мешуд... Хаёлаш ба воқеаю ҳодисаҳои нохуши ба сараш омада... Гоҳе ба наздаш одамони деҳ, ягон-ягон муаллимон, ҳатто талабаҳо меомаданд, пирон, нафакаҳурон, колхозчиҳо. Мегуфтанд, ки комиссияҳо аз онҳо пурсиданд: муносибати мудирӣ мактаб ба ҳамдеҳаҳо чӣ хел? Ба кадоми онҳо сухани дурушт гуфтаасту кадоме, аз ӯ дилмонда, ё озоре дида...

Ҷавоб додаанд:

— Рафиқ Исмоил Саодатов одами нек, бофаҳм, соҳибхирад...— Аз маънию мазмуни забонхатҳои ба номи комиссияҳо навишташон ӯро огоҳ мекарданд.

Шунид, ки се-чор нафар шогирдони камсаводу аз дарсҳои вай баҳои «2» гирифта ўро муаллими бад, дағал гуфта забонхат додаанд. «Дўсти наздики хонадоншон» хабаркаши рўзҳои роҳбарии падараш Ҷозилов бо ў боз ҳамгап шуд:

— Медонед, дар ҳаққи шумо чи тўҳмату иғвоҳо хестааст.— Аз афташ ў умедвор буд, ки ин дафъа аз мудири мактаб рӯи хуш мебинад...

— Намедонам, лекин шумо ба ман нагӯед, намеҳамам,— вайро боз бо нафрат аз наздаш ронд. Ана ҳамин хел лаҳзаҳо дар хобаш медаромаданд... Доруи хоб меҳўрд, нафъ намеовард... Худро пеши ҳама устувор, матин вонамуд кардан меҳост, сараш дард мекард... «Ҳаросид» мегўянд... Дар ҳамин шабу рўз бояд бемор нашавад дигар хел маънӣ медиҳанд, не, набояд ў тан диҳад, ў ҳудахро бапо нигоҳ медорад... Лекин чи чои пинҳон, ки саломат будани ҳеҷ кас ба ихтиёри ҳудаш нест. Фишори хун баланд гашт. Сардухтур писари тағояш ўро ба ҳолаш намонда ба беморхона бурд. Худах ба табобати ў машғул... Таъкид кард, ки фикрҳои беҳударо аз сар дур наояд... Ором, осуда бошад... Вале баръакс, акнун дар бемористон фикру хаёлҳои нохуш ўро меҳўрданд: вай маризу дар мактаб, дар деҳа гапу ҳарфаш... «Ҷуноҳхояшро» тафтиш доранд. Ҳар рўз ҳазор хабар...

Дар набудани духтурҳо ҳамон Гулҳоров, афташро дида қисму қонаш гудохта мегашт, назди ў омад... Аз ким-куҷоҳо гап сар карда, баъд «дўстона» таъкид намуд: нахаросад, хочати худро ба беморхона заданаш набуд... Сараш гўё таркид, духтурҳо баъди ин фишори баланди ҳунашро паст карда натавонистанд. Сардухтур аз ташрифи бемавриди Гулҳоров огоҳ гашта рост ба назди ў рафт, вайро суҳанҳои пасту баланд гуфт. Гуфтааст, ки дигар ягон нафарашон ба беморхона наздик нашаванд. «Аз ин беандешагии шумо одам nobуд мешавад, медонед чӣ мешавад». Ў ба сари як Гулҳоров не, ба сари ҳамаи тафтишгарҳо дод задааст, сиёсат намудааст...

Пас аз ду рўзи ин ҳодиса дар идораҳои боло боз номаи пуршикоят афтод. Навиштаанд, ки Исмоил Саодатови асп барин сип-сиҳатро сардухтур — писари тағояш дар беморхона хобондааст, ўро аз тафтиш гурезондааст...

Ў сиҳат наёфта аз беморхона баромад... Ба ихти-

ёри комиссияхо мактуби нав расид. Дар хошияи он ин суханхо бо катъият зикр ёфта буданд: «Ба таври ҷиддӣ тафтиш карда шавад!» Гапи нав: Исмоил Саодатови мансабпараст касал, бемори сахт... Духтурхо ўро ҷавоб надода ба кор баромадаанд... Одами ба ҷавкии мансаб часпида... Мақсади дигар ҳам дорад: дар рӯзҳое, ки намояндаҳо ба санҷиши гуноҳҳои вай машғуланд, аз онҳо дур будан наметавонанд, роҳи наздикии меҷӯянд... Як одами вазнину ботамкин баъди ин воқеаҳо аз ҳар кас, аз ҳар сухан меранҷидагӣ шуд... Дар хонааш ҳам ба сараш ғурбат омад...

Завҷааш боз оши палав пухта буд. Ошро кашид, хона назди фарзандон овард.

— Додаш, биед,— гуфт хангоме, ки Исмоил Саодатов сарашро миёни кафҳояш дошта паси мизаш менишаст, — додаш, — овози ӯ баланд гашт. Ҷавоб надод. — Айб аст, аз фикру ҳаёлҳои беҳуда худатонро қариб нобуд кардед-а? Ҳамааш барои ҳамин як вазифаи мудири мактаб?... Э бас кунед, бало ба пасаш гӯед... Худатон сиҳат бошед, ба фарзандҳоямон ҳеҷ гап нашавад. Мансаб чӣ? Бевазифаҳо намурдаанд-ку! Муаллим шуда кор кардан гиред. Ин қадар ба вазифа дил бастаед-а! Айб, шарм дорем... — Қоҳ-қоҳ хандида ба ҷароҳатҳои сӯзони вай модари фарзандонаш намак пошид, таъна зад... Аз афташ дар ҳама ҷо, худро бегона дар бораи Исмоил Саодатов ҳамин хел ҳарф мезананд. Ин гапи занаш не, фикри дигарон... Ҳамин хел гапҳои худӣ вай беҳабар...

— Бас кун, касофат, ту ҳам бо онҳо шарик, аблаҳ! — ба сари модари фарзандонаш хест, таҳдид кард. Баъд аз ин байни онҳо низоъ ба амал омад. Зани дигар чӣ мегуфт вай баръакси ӯ. Болои оташ равшан мепошид ӯ... Аланга хест...

Рӯзи дигар бо имзои роҳбарони идораҳои муътабар боз як аризаи шикоятӣ нав дар масъалаи носозгориҳои онлави мудири мактаб рафик Исмоил Саодатов ба номи аъзоёни комиссияе, ба тафтиши «гуноҳҳои» вай машғул буданд, омад. Дар хошияаш ҳамон суханҳои катъӣ: ба таври ҷиддӣ санҷида бароянд...

Шикоят ба мисли баргҳои дарахтон ба сари Исмоил Саодатов борид, ба гуфте, ки ӯ зери онҳо ниҳон гашт. «Ҳайф шуд, душманони Исмоил Саодатов ғолиб меоянд, агар решааш ҳазор газ ба замин ғӯтида бошад ҳам, ҷапа мешавад... Илоҷ надорад. Одами бад

набуд, гуноҳ надошт. Лекин аз пасаш афтоданд, ман-манӣ, бачагӣ кард... «Аз гапам намегардам гуфт» баъзе дӯстонаш дар ҳақки ӯ ҳамин хел суҳанҳоро ба забон оварда воҳима мекарданд. Падараш ҳам дар ин рӯзҳо дар ғами ӯ шарик... Зик, хафаю маъюс мегашт.

— Ҳозир бачам, мардум аз ҳад зиёд нозук шудаанд, ба сарашон овоз баланд кунӣ, меранҷанд, димоғашон пӯстак... Менависанд, роҳбари ба дил, ба максашон мувофиқ мекобанд. Гуфтам-ку бо ҳазор азоб ман бо онҳо кор мекардам, шабҳо дар ҳаёле, ки бо кӣ бо чӣ гуна забон гап занам. Фармонфармоӣ катӣ намешавад... Рӯҳашон намебардорад, омӯхт шудаанд... Биё, бало ба пасашон гӯй, ғами худатро хӯр, сахтгирӣ катӣ фоида намебинӣ, азоби худат.— Падар ӯро боз ба гап дароварданӣ шуд. Гуфт, ки ӯ ба ҳамаи одамони «менавиштагӣ — душманони вай» гапзанон кардааст... Онҳо гуфтаанд: Исмоил онҳоро ба ҳолашон гузорад, ба асабашон нарасад, дигар даъво намекардаанд.

— Бачам, онҳоро ман худам розӣ кунондам, ба миён даромадам, баъзеашонро ҷанг кардам, биё акнун ту ҳам не нагӯй. Чӣ мекунӣ? зӯр омадааст, илоҷ нест,— таъкид кард падар.

— Не, додо, ман ба гапи онҳо намедароям, монед, нависанд. Натарсонанд, ман гуноҳ надорам, гуноҳ надорам, аз онҳо кор талаб мекунам!

— Ман ҳам медонам, ки ту бегуноҳӣ, лекин душманҳо аз паят шуданд. Идораҳои боло саргардон... Гап мешунаванд... Ноилоҷ мемонанд. Мегӯянд, ки Исмоил Саодатов гунаҳкор... Гуфтам-ку аз ноилоҷӣ, халос шудан мехоҳанд. Беҳтараш, биё «ҳа» гӯй, пешашон мееравам. Ҳамин рӯз ин гапҳо тамома мешавад, намоёндаҳо мераванд... Боз ҳамааш мисли пешина, худат соҳиби вазифаат...

— Намехоҳам,— дигар ӯ бо падар гап назад.

Баъди ин воқеа, аз хусуси вай ба идораҳои боло шикоятӣ навафтод: Исмоил Саодатов падарашро ба миён андохтааст, ӯ хона ба хонаи муаллимон гашта аз номи писараш хоҳиш кардааст, аз гуноҳи вай гузаранд, даъвогар нашавани...

Санҷиши «гуноҳҳо» ва кирдорҳои «ношоистаи» мудири мактаб рафик Исмоил Саодатов давом дорад... Мактубҳо хусуматомезанд, лекин аз идораҳои боло рӯи онҳо менависанд: Ба таври ҷиддӣ санҷида шаванд, беоқубат нагузоранд...

ҚАДРИ МОДАР

Кампири Сабрия аз кӯчаҳои сокиту хомӯши деҳа роҳ мерафт. Барф меборид. Барф болои рӯймоли нимдошти ба сар печондаи ӯ меафтод, рӯи роҳ ба тадриҷ сафед мешуд. Пиразан ҳар бегоҳ вақтҳои охир ҳамин хел аз хонаи ҳамсояҳо дер меояд. Бо эҳтиёт дарвозаро кушода, ба хоначааш даромада сар ба болин мениҳад. Вай барои он дергоҳи шаб ва боэҳтиёт ба хонааш меояд, ки келину писараш огоҳ нашаванд. Аз рӯзе ки ӯ ба хона келин овард, ҳолаш ҳамин. Ситораи кампири Сабрия ба вай нафорид. Аз як ҷиҳат аз дил мегузаронад ӯ, дуруст аст, ки духтарак аз вай ҳазар мекунад. Ӯ пирӣ ғартуту бадард шуд. Шабу рӯз «пуҳ-пуҳ» месулфад, гӯшу майнаи ҳамаро хӯрдааст. Мӯйҳояш сапсафед, чашмонаш ҷӯкидаанд, ожангҳои рӯю пешонааш оғарди замини шудгор барин, халтаҳои пеши чашмонашро намеғӯед. Худашро дар оина бинад, меҳаросад. Офарин ба духтари мардум, албатта, ҳазар мекунад.

Кампири Сабрия як одати дигар ҳам дорад: танҳо ки монд, худ ба худ ё гап мезанад, ё ғазалу рубоӣҳои медонистагашро говзанбӯр барин «бинг-бинг» мехонад, ҳофизӣ ҳам мекунад. Ҳамин одат ба вай баъди марги шаҳраш ёр шуд. Ана дигар аз ин одат чудо шуда наметавонад. Баъди келин фурувардан он ба сараш боло шуд. Ин духтар ба тамоми деҳа овоза кардааст, ки аз хушдоманаш меҳаросад, дар хона аз вай дилаш ваҳм мекунад. Одами сиҳат наҳод худ ба худ гап зада шеър ғазал хонад девона аст ин кампир. Модари келин ҳам занаки берӯй будааст ду пойро ба як мӯза тикондааст, ки духтарашро мебарад, духтари бесоҳиб надорад, ки ҳамроҳи кампири девона зиндагӣ кунад, фарзандаш ба вай азиз аст. Ба Талбак ӯ гуфт: агар ба вай оғӯши гарми зани хушрӯ форад, илочи модарашро ёбад.

Баъди ҳамон рӯзҳо кампири Сабрия тарки одат кар-

данї шуд. Вале ин одат ба шир надаромада бошад ҳам, аз афташ, ба чон мебаромадагї барин. Соатҳо забонашро таги дандон мегирад, гап назанам, мегӯяд. Вале намешавад, забони омӯхтаашро худо гирад.

Вай як рӯз бо ду гӯшаш шунид, ки келин ба Талбакчони ӯ гуфт:

— Модаратро пеш кун, гӯй аз хона равад.

— О, вай кам гап мезадагї шудааст-ку, — дар забони Талбак садка шавад, ки ӯро тарафгирї кард.

— Гап назанад ҳам, афташ ба ман намефорад, бисёр хунук, ман аз вай метарсам, агар аз хона гум нашавад... Ман меравам.

Ана ин гапи вай ганда буд. Наход кампири Сабрияро аз хонааш пеш кунанд? Таблақчонашро монда вай кучо меравад? Як нафас ӯро набинад, дилаш гуми гирих мезанад, девона мешавад. Дар дунё ҳамин як Талбак дорад охир.

— Оча, сарҳисобамро гум кардам. Рӯзам сиёҳ мешудагї барин. Келинат баромада меравам, мегӯяд. Чӣ кор кунам, а? — чигарбандаш лаб газид ва чашм аз ӯ гурезонд.

— Кучо равам, бачам, ман дигар сарпаноҳе надорам. Якрӯза мурдаи ман аз хонаи ту мебарояд. Хамаи орзуву умедам худат. Бо нӯги оташков ба ман нон те, пасмондаатро эб набину аз хонаат пеш накун, бачам, — модар гирия кард. Талбак муддати мадиде хомӯш истода, илочи воқеа ҷуст. Вале хоҳиши арӯси зебо барои ӯ аз ҳама зӯртар буд.

— Ҳар рӯз ту ҳамин хел мегӯӣ, ҳазор бор мегӯӣ, — бедимоғ гуфт Талбак. — Охир, ту бе хеш нестӣ, хоҳар дорӣ, ана баъд бачаҳои амакат ҳастанд. Ман турӯ зуд-зуд хабар мегирам.

Модар дар ҷавоб ҳарфе нагуфта дари хоначаашро кушод. То пагоҳ аз он берун нашуд, худ ба худ гап ҳам назад. Гӯе хушбӯр шуда буд. Вале «хушбӯр» шуданаш ҳам нафъ наовард. Талаби келин аз писари вай қатъӣ будааст. Рӯзи дигар аз пагоҳӣ дар хонаашон боз шӯру мағал шуд. Келин либосҳояшро ба як рӯймоли калон баста аз хона баромад.

— Ман меравам, агар вай наравад, ман меравам, зан гир, зани хушрӯйтар ёб ту! — гуфт ӯ ба Талбак.

Талбак бо ғазаб дари хонаи модарро кушод.

— Гуфтам-а, оча? Рӯзам сиёҳ мешавад! Ё ту мехоҳӣ, хонаам вайрон шавад?

Модар аз ғазаби писар, аз чашмони бечошудаи ӯ тарсид. Ҳафтаи гузашта ҳам вайро ӯ беҳуда озор дод, қариб ба сараш мушт бардошта буд. Аз як ҷиҳат айби худааш ҳам ҳаст. Муродаш ҳамин буд: Талбакҷонаш ӯро азоб диҳад, занад, хориаш диҳаду умраш дароз шавад. Ҳамин хел шуд.

Қампири Сабрия ашки чашмонашро пинҳон дошта, аз ҳавлӣ баромада рафт...

Баъди ҳамон рӯз модар ба писару келинаш рӯ ба рӯ намешавад. Танҳо мегӯяд: «худо давлати ҳамсояхоро зиёд кунад». Нимаҳои шаб ӯ бо ҳаёли фарзанди ягонааш аз хонаи онҳо меояду шабаш, ки саҳар шуд, боз мебарояд.

Модар оҳиста тарафи дарвоза даст бурд. Ин дарвозаро раҳматӣ шавҳараш баъди ба дунё омадани ҳамин Талбакҷонаш сохта буд. Гирди ҳавлиро аз нав девор бардошт, дарвоза шинонд. Падар ҳам ҷигарсӯхта буд. Фарзандҳояшон ба дунё наомада набуд мешаванд. Талбакашонро тӯй кардани буд, тӯй калон. Аммо орзуҳояш дар дил монд. Пеш аз марг ба Сабрия васият кард: «Талбакро хор накунад». Талбак бепадар монд, лекин хор нашуд. Ҳамаи дороии модар барои ҳамин фарзанд сарф шуд. Гули хӯрокро хӯронд, гули либосро ба ӯ пушонд. Чавон буд модар, ба хотири ҳамин як фарзанд шавҳар накард. «Раҳрезу рӯрез нашавад, ба-чаам» гуфт. «Бачам», гуфту ӯро бонӣ кард, калон кард. Сонӣ келин фурувард.

Қампири Сабрия бо андешаҳои зиёд дарвозаро оҳиста тела дод. Кушода нашуд. Онро аз дарун занҷир карда буданд. Пиразан, асояш миёни кафҳояш, болои як санги таги дарвоза нишаст. Хунук хӯрда буд. Чуръати дарвозаро тақ-тақ задан ё овоз бароварда фаръёр кардан надошт. Хеле вақт гузашт. Оҳиста аз ҷояш бархост. Дарро боз тела дод. Руст буд. Сулфааш омад. Сулфид, баланд месулфид, бо умеде, ки дари ҳамсоје боз мешавад. Вале дар ин ғояти шаб мардум ҳама хоб буданд.

Акнун вай, қампири барҷомонда, чӣ кор кунад? Ё дарвозаи ягон ҳамсојро кӯбад? Дар ин поси шаб... Чӣ мегӯянд? Гӯянд, ки писару келинаш дар ин шаби зимистон дарро ба рӯи вай бастанд, аз хонаашон бароварда пеш карданд? Деҳа пури гап мешавад. Талбакаш ба бало мемонад, таъна мешунавад.

Қампир хеле бо ҳасрат ба дару деворҳои ҳавлиаш

назар андохту акиб гашт. Дар торикӣ гоҳе пояш ба кӯл-маки об мерафт, гоҳе болои калӯшҳояш пури лойка мешуданд, ё ба сангу яхпорае пешпо хӯрда меафтод. Роҳаш давом меёфт. Ҳамин хел аз як кӯча ба кӯчаи дигар мегузашт. Аз деҳа берун шуд. Дашти васеи пешомада буд. Аз барф сап-сафед метофт. Қампири Сабрия бо роҳаки миёни дашт мерафт. Гоҳе бод як лаби рӯймоли сарашро ба рӯяш мезаду аз зарби он чашмонаш об мегирифт. Ӯ роҳ мерафт, оҳиста боазоб ба пеш қадам мемонд. Сулфааш меомаду қоматашро болои асояш ҳам дода меистод. Месулфид, нафас гӯё дар гулӯи ӯ дармемонд.

Ҳамин хел як бори дигар ҳам вай шабмонда шуда буд, он ҳам ба туфайли ҳамин Талбақҷонаш. Аз мактаб ӯро оварданд, касал шуда будааст. Як сару ҳазор боллин. Вайро ба беморхона бурданд. Талбақҷон дар беморхона хоб буду модар атрофи бинои он беқарор тор метанид. Чисму ҷонаш ғудохта мешуд. Духтурҳо таскинаш медоданд. Меғуфтанд, ки писаракаш сиҳат мешавад, модар хонааш раваду бихобад, дам гирад. Аммо дар назари модар хонаҳояш ваҳшаткада менамуданд. Не, вай бе писаракаш ба хонаҳои ҳолӣ сар дароварда наметавонад. Онҳо барояш бе Талбақ як ҷазираанд, ҷазираи дур аз ободихо, ваҳмоваранд.

Даҳ рӯз ҷои модар гирду атрофи беморхонаи қолхози ҳамсоя буд. Боре, нимаҳои шаб як ҳамшираи шафкат бо чеҳраи хандон аз пеши писаракӣ ӯ баромад. Хо-тири модарро шод кард. Аҳволи Талбаки вай беҳ шуда чашм кушодааст. Шир пурсидааст.

— Талбақҷони ман шир меғӯяд! Ӯ шир меҳӯрад, дар забонат садқа, — гуфт модар ба духтарак ва рӯ ба роҳи деҳа овард. Он вақт байни деҳаю беморхона мошин намегашт. Одамон аспакию ҳаракӣ меомаданд. Вале модар ки зани ҷавону боқуввате буд, пиёда мерафт. Аз хабари андак беҳтар шудани ҳоли писараш гӯё бол бароварда буд, роҳ мерафт ӯ, тарафи деҳа дар парвоз буд.

Вай зудтар ба деҳа расида, ба ҳаққу ҳамсояхо хабар доданӣ буд: Талбаки ӯ шифо ёфт, шир диҳанд, шир меғӯяд. Вале роҳ дароз буд, модар монда шуд. Ҳаво хунук, баъди тамоми рӯз барф боридаи осмон каб-кабуд метофт, ситораҳо гӯё гулҳои осмон буданд. Ҳазорҳо ранг медоданд. Аз паси теппа моҳ намоён шуд. Аввал нимаи нон, баъд ба монанди як нони бутун шакл

гирифт. Олами пур аз барф аз нурҳои он равшану зебо гашт. Лекин ҳамин хел ҳам, ки бошад, ба дили модар ваҳм омад. Аз паси чанд санги хонамонанд гузашт, даруни як чарӣ назараш ба сиёҳие ғалтид. Сиёҳӣ ранги гов менамуд. Чон аз дасту пой Сабрия баромад. «Бало будагист, бало». Пеш давид, аз назди чарӣ гузашт. Вале гов аз паси ӯ афтод. Модар ҳам шуда аз замин сангери бардошта тарафи он ҳаво дод. Дудила шуд: оё он дар ҳақиқат гов аст ё бало? Дар ин наздикиҳо деҳа набошад, гов аз кучо пайдо мешавад. Аз ҳарос Сабрия медавид. Мондашавӣ, хунукиро дигар ӯ ҳис намекард. Кому забонаш хушк шуд. Вале медавиду медавид... Бо ҳамин ҳол вай ба деҳа омад.

Чанд дарро зад. Ниҳоят аз хонае шир ёфт, хурмачаи пури шир дар даст ӯ боз ба роҳи омадааш гашт, сахар нашуда дари беморхонаро кушод. Талбак шири модар овардари хӯрд, андаке мадор гирифта «оча» гуфт. Ҳеҷ гоҳ модар ин қадар хурсанд нашуда буд. Ташвишу кулфатҳояш фаромӯш шуданд.

Бале, он вақт ҳам модар ба хоҳири фарзанд шаб монда буд. Имшаб ҳам сабаби дар роҳ мондани ӯ ҳамин фарзанд. Вале акнун вай он Талбаки хурдсол нест, мардаки калон, хонадор аст. Ҳамин Талбак дар ин шаби қаҳратуни зимистон дарро ба рӯяш маҳкам кард. Модар ҷои сарпаноҳ наёфт. Ҳоло беҳолу бемадор шудааст, аз миёни дашти пурбарф асозанон роҳ меравад, барф сару рӯяшро сафед кардааст, аз хунукӣ панҷаҳояш бо ҳам намеоянд, шахшудаанд.

Кампири Сабрия ба деҳаи Лолазор расид. Ҳис намуд, ки хонаи хоҳарашро ёфт, бо асои дасташ дарвозаи ӯро чанд бор кӯфт. Баъди ин дигар чизе ба хоҳири пиразан нест. Ба худ омад, хоҳараш Наргис ва фарзандони ӯ болои сари вай менишастанд. Чанд шаб аз миён гузашт, боз ҳаёли модар ба Талбак шуд. «Талбак, Талбакчон» мегуфт.

Як шаб бо тарс аз хоб бедор шуд. Хоҳарашро, ки паҳлуи ӯ хобида буд, «очаи Шарофат, очаи Шарофат» — гӯён бедор кард.

— Чӣ ғоти шаб аст? — пурсид кампири Сабрия аз хоҳараш.

— Ҳоло барвақт, апа, хоб кунед, бароҳат хоб равед. — гуфт очаи Шарофат.

— Талбакчонро хоб дидам, хоби ганда дидам.

— Ин хел нагуед, апа, ба хоб агар одам бовар кунад, чӣ корхое мешавад, — уро тасалли доданӣ шуд хохар.

— Ҳамин хел мегӯӣ, ту очаи Шарофат, ман банди бетақдирам, ҳамон соли раҳмати шудани язнаат ҳам ҳамин хел хоб дида будам. Хоб дидам, ки як ними девори ҳавлӣ гашт. Ин хоби ганда аст. Дилам барои Талбакчон меларзад, пеши пойҳои вай бимирам ман, — модар аз ҷояш хестани шуд. — Меравам ман, очаи Шарофат, ба дилам алов афтид, наметавонам.

— Апа, хоб равед, ҳеҷ гап нест. Пагоҳ бачаҳоро равон мекунам. Талбакчона хабар гирифта мебиёянд, — очаи Шарофат боз ба ҷойгаҳаш даромад. Пас аз лаҳзае хоби ӯ бурд. Вале дар дидагони кампири Сабрия хоб набуд... Вай ҳаёлан бо писараш гуфтугӯ дошт: «Бачам, худо занад, димоғи нозуки очата, ба тавраш акнун малол шуд, туро партофта хонаи хоҳараш омад. Мехӯрдагиаш ин ҷо гӯшти гӯсфанду равғани думба. Заҳра хӯрад, хока хӯрад, дар баданаш ошӣ накунад. Чор рӯз боз туро надида тоқат карда гаштааст. Ин чор рӯз ба вай аз чор сол ҳам зиёд. Ҳоли ту чӣ шуда бошад? Занат ба ту ҷою нон мекунад, гушна-ку намондӣ, бачаи оча?»

Кампир чанд бор берун баромаду ба хона даромад. Ниҳоят вай ба хоҳараш нафаҳмонда яктаи суфи сафедашро ба сар кашиду асояшро гирифт.

Вакте, ки кампири Сабрия ба ҳавлиаш даромад, офтоб рух намуда буд. Деҳа зери нурҳои он бисёр зебо метофт. Аз ҳар хона садои гуфтугӯву ханда. Вай дарвозаро пӯшид. Саросема қадам монд. Писарашро мебинад. Ин қадар рӯзҳо аз дидораш маҳрум шуд, дар рӯи базебу қомати баланди Талбакаш бимирад. Уро вай дидан мехоҳад, модар пазмон шудааст. Ана қоҳ-қоҳ хандидани Талбакро мешунавад. Аз афташ, вай дар пешайвон истодааст. Бо арӯсаш гуфта механдад, дар хандаҳои ӯ модар фидо шавад. Аз кӯдакӣ Талбак ҳамин хел механдад, хандаҳои ширин дорад. Ба модар мефоранд ин хандаҳо.

Модар аз роҳрав тарафи хона гашта буд, ки Талбак намоён шуд. Қор мерафт ӯ. Келинаш аз паси ӯ меомад. «Барвактар биёед, ҳаял накунед» — гуфт. Рост мегӯяд духтарак, ба дили кампири Сабрия мегӯяд. Талбак тарафи арӯсаш гашту «ҳаял мекунам» гӯён шӯхӣ кард. Пиразан аз ин ҳазли фарзандонаш шод гашт.

«Гулу булбул барин, ҳамеша ҳамин хел бошанд» ба дил гуфт ӯ.

Вале ҳамин лаҳза ҳам писар ва ҳам келин ӯро диданд. Диданду табассум, ханда аз лабонашон гурехт.

— Бачаҳом, нағз ҳастетон, худо ҳардуятонро ҳам ниғаҳбон шавад, — хиҷолатманд аз Талбаку келинаш аҳвол пурсид кампир.

— Оча, ин туй? — пурсид Талбак ба оҳанге, ки саропои пиразанро ларза фаро гирифт.

— Ҳа, бачам, ин манам. Туро ёд карда омадам, бе ту ман дар ҳеҷ ҷо зиндагӣ карда наметавонам, дар хонаи ту, пеши пойҳои ту мемирам ман, бачем! — гуфт модар бо овози гирифта.

Талбак ба занаш чизе гуфтани шуд. Вале духтарак боитоб аз вай рӯ гардонд. Сабаби ба ғазаб омадани ӯро боз кампири Сабрия фаҳмид.

— Ту, оча, моро тинҷ зиндагӣ кардан наместонӣ, аз афташ. Охираш хонавайрон мешавам.

— Ин хел нагӯй, бачам, ин хел нагӯй.

— Чӣ гуям? Агар ту хушбахтии фарзандатро меҳоста бошӣ... — Талбак даст афшонда, бо шаст баромада рафт.

Модар ноилоҷ аз раҳаш гашт. Паси дарвоза такя ба асояш хело истод. «Писаракашро дид, сиҳату саломат будааст, хайрият, худо ниғаҳбонаш шавад» — гуфт ӯ ва чашмони камнураш лиқи об, якто-якто асо зада, роҳи деҳан Лолазорро пеш гирифт.

МУНДАРИҶА

Повестҳо

Дар орзуи падар	7
Шабе дар Кабудҷар	154
Дарди ишқ	258

Ҳикояҳо

Хоки Ватан	357
Дили пурормон	367
Шикасти падар	381
Қадри модар	393

Мирзоев Кароматулло

МЕЧТЫ ОБ ОТЦЕ

(на таджикском языке)

Ороиши Г. Красовский
 Мухаррири ороиши А. Муҳаммадиев
 Мухаррири техникӣ М. Саидова
 Мусаҳҳахон Обида Карим, Марҳамати Олим

БИ № 464

Ба матбаа 24.05.89 супурда шуд. Ба чопаш 02.02.90 имзо шуд. КЛ 03365. Формати 84×108²/₃₂. Қоғози типографини № 2. Гарнитураш адабӣ. Чопаш барҷаста. Ҷузъи чопии шартӣ 21,0. Ҷузъи рангаи шартӣ 21,42. Ҷузъи нашрию ҳисобӣ 21,891. Адади нашр 15000. Супориши № 5913. Нарҳаш 1 сӯм 80 тин.

Душанбе, нашриёти «Адиб», кӯчаи Рӯдакӣ, 33.

Матбаан аввалини Комитети давлатии РСС Тоҷикистон онд ба матбуот Душанбе, хиёбони Ленин, 37.

